

HISTORISK ARCHIV.

Et Maanedsskrift

for populaire Skildringer af
historiske Personer og Begivenheder.

Udgivet af

F. C. Granzow.

1875. Andet Bind.

Kjøbenhavn.
Fr. Wøldikes Forlag.
1875.

I. Cohens Bogtrykkeri.

INDHOLD.

Genfs Frihedskamp i det 16de Aarhundrede.*)

I.

Siden «Internationale» holdt sin første Kongres i Genf i Aaret 1866, har denne By havt et daarligt Navn paa sig. Man har fra en vis Side beskyldt den for Hang til Revolution, og denne Beskyldning vilde maaske være sand, hvis det ikke tillige var et Faktum, at der fra Genf saavel i svundne Tider som i vore Dage er udgaaet mangt et befrugtende Sædekorn, af hvis Fremvæxt Staten og Kirken have draget Nytte i et Omfang, der naar langt ud over de Grænser, der ere trukne om den lille By. Snarere end at kalde Genf Revolutionens Arnested maatte man da kalde den Midtpunktet for Tidens aandelige Rørelser, der her have tørnet friere og skarpere imod hinanden end noget andet Sted i Evropa og derved spredt et klarere Lys over Ideerne, end det andensteds vel var muligt. En saadan Rolle spiller Genf i vore Dage, en saadan Rolle har den spillet i de svundne Aarhundreder, og Grunden til, at det er saa, maa fornemlig søges i dens Beliggenhed i et Jordbækken, hvor i ikke blot Vandene af forskjellige store Floder mødes, men hvor 3 forskjellige Civilisationer have mødt hinanden og afsat deres let kjendelige Lag, den romerske nemlig, den burgundiske og den kristne. Først træffe vi paa den romerske Kultur, idet Genf, «Allo-

*) Efter Merle d'Aubigné's Reformationens Historie.

brogernes sidste By», en Tid lang dannede Hovedstaden i Provinsen Viennois, som under Cæsars Auspicier tidlig befolkedes med Kolonister fra Rom. Men skjønt Cæsar befæstede Genfs Mure, fik den dog først sine Kjøbstadrettigheder langt ned i Tiden. Det var Honorius, som i det fjerde Aarhundrede gav den disse Rettigheder. I det femte Aarhundrede traadte derpaa det andet Kulturelement til, da Burgunderne kastede deres Skarer ned i Leman-Søens dybe Bækken og førte den Friheds- og Uafhængigheds Aand med sig, som er egen for den germaniske Stamme. Ogsaa dette Kulturtrin efterlod sine Monumenter, idet Gundobal, Burgundernes berømte Konge, byggede sig et Palads i Genf, hvis Ruiner stode indtil vore Dage. Og endelig slutter der sig til disse Kulturstrømme en tredje, den kristne, hvis Virksomhed spores længe før Burgundernes og Gundobalds Tid. Allerede i Marcus Aurelius's Tid bragte nemlig kristne Flygtninge Evangeliet med sig til disse Rhonedalens frugtbare Egne og gav ved deres Prædiken om alle Menneskers Lighed for Gud ny Næring til den Frihedsaand, Burgunderne skulde vække. At det sidste Element, det kristne, har efterladt sig det dybeste Spor her, derom vidne de Begivenheder, vi siden skulle fortælle.

Hvad Byens Forfatning angaar, er det vanskeligt i bestemte Rids at angive dens Grundtræk. I Genf var det et almindelig yndet Sagn, at dens Friheder tabte sig i den graa Oldtid. Og vi kunne forstaa denne Hang til at overdrive Frihedens Ælde, naar vi vide, at saa gamle disse Privilegier vare, saa tidlig bleve de angrebne, og det fra tre forskjellige Sider. Byens første, om ikke dens farligste Fjender vare de saakaldte Grever af Genf, der i Begyndelsen kun vare kejserlige Embedsmænd, men senere bleve virkelige Fyrster, som paa deres forskjellige Slotte i Genfs Omegn førte dette bevægede Liv, der karakteriserede Lenstiden, og som delte sig mellem Bordets eller Jagtens Glæder og en uendelig Række af Smaafejder, der kunde blive en opvoxende By som Genf farlige nok. Men farligere end Greverne bleve dog Biskopperne

af Genf, der med deres dobbelte Magt som Prælater og verdslige Fyrster havde den bedste Udsigt til at faa Bugt med de Frihedsideer, der rørte sig i den unge Kommune. Efterhaanden overdroge Greverne nemlig al Magt i deres Hænder, hvorved Genfs Rettigheder, der levede paa Papiret, daglig tilsidesattes saa grovt, at Frihedssandsen let kunde være dysset i Søvn, hvis Gud ikke havde sørget for, at Byen fik endnu en tredje og en farligere Fjende at bekæmpe, der var stærk nok til at holde alle dens Livsaander vaagne. Denne Fjende var Huset Savojen, og i høj Grad interessant kunde det være at følge Faserne i den ærgjerrige Politik, der drev dette Hus til at omslutte den lille Kræmmerby, indtil det som en Ørn svævede over Staden, beredt til hvert Øjeblik at slaa ned over sit Bytte og fortære det. Men vi maa indskrænke os til det vigtigste. I den første Halvdel af det trettende Aarhundrede begyndte Kampen og førtes gjennem 2 Aarhundreder af en Række kraftige Fyrster, der ikke hvilede, før de havde sat deres Krig igjennem. Den første af disse Kamphaner var hin Peter af Savojen, der i Aaret 1250 fik fast Fod at staa paa i Genf, da han erobrede Slottet og ved sin Indblanding i Striden mellem Greverne og Bispen fik Ingbyggerne i den frie By til at give sig ind under hans Klientel. Fortrød disse sidste end dette Skridt, og maatte Peter igjen opgive den vundne Fordel, glemte hans Efterfølgere ikke Kampens Maal, og allerede i Slutningen af det trettende Aarhundrede fik Amadeus V ved List og Smiger Biskoppen til at overdrage ham det saakaldte Vicedomembede, der gjorde Hertugen af Savojen til Biskoppens højre, udøvende Haand. Da det var naaet, da Vicedomatet sad fast i Rovfuglens Kløer, og ingen kunde vriste det fra den, slog Amadeus pludselig om, forbandt sig med Borgerne mod Bispen, blev paa én Gang liberal og skaffede den betrængte By en municipal Forfatning. Det var et Træk, som Øjeblikkets Nød maaske kan have fordret, men som i Tidens Løb viste sig som et af de farligste Fejlgreb, Huset Savojen havde be-

gaaet, idet denne Forfatning netop blev det sikre Bolværk for Genfs Frihed. Endelig i det femtende Aarkundrede skiftede Savojen tredje Gang Politik, idet Amadeus VIII gjorde Knæfald for Pave Martin V i Rom, for at han skulde forlene ham med den verdslige Magt i Genf, hvilket Forsøg dog strandede paa Byraadets Modstand. Hvad Genf derimod maatte finde sig i, var, at Martin V mod alle kanoniske Regler paatvang Byen en Bisp, den ikke vilde have. Dette var et skæbnesvangert Skridt, thi kunde Rom gjøre N. N. til Biskop i Genf, kunde den ogsaa sætte en savojisk Hertug paa Bispestolen. Og dette skete. Da Amadeus VIII var bleven Pave under Navn af Felix V, udvalgte han sig selv til Biskop i Genf, en «Forfremmelse», der skulde synes latterlig, naar man ikke vidste, hvorledes Huset Savojen gjennem Aarhundreder har været besat af én Ærgjerrighedsdrøm, at komme i Besiddelse af Genf. Fra denne Amadeus VIII nedstammede hele det Kuld af Pavehertuger, der strakte deres Scepter ud over Leman-Søens Bredder, og hvis mest berygtede Skud var Anna af Cypern med hendes 3 Sønner. Ved de vildeste Orgier og voldsomme indbyrdes Stridigheder gave de ikke blot Stof til Tidens Skandalhistorie, men de gave, og det var vigtigt for Genf, tillige denne By, der i sin Handel havde havt en uudtømmelig Velstandskilde, det føleligste Knæk, den endnu havde modtaget, ved at forlægge det aarlige Marked, der hidindtil var holdt her, til den nærliggende By Bourges. Fra det Øjeblik af, at Pengene, der forhen i store Masser vare strømmede ind til Genf, tog en anden Vej, var Jorden under den saa at sige bortgravet, og man fristes til at spørge sig selv, hvad det var, der endnu forhindrede denne omringede og kneblede By, som paa ethvert Punkt var indesluttet af sin Fjendes Borge, i at falde i Savojens Magt. Herpaa gives der kun ét Svar: nye Tider oprandt i Evropa. Det sextende Aarhundrede, der førte sælsomme Fornyelser med sig i politisk og religiøs Henseende, gryede. En stor Reformation var i Færd med at bryde frem, og skjønt den nye

Tids Ideer endnu kun laa i Svøbet, var deres Sejr dog vis. Ingen Magt var stærk nok til at modstaa det Opsving, som den menneskelige Aand tog, og det er dette Opsving, hidført ved Guds Aands Styrelse, som Genf først og sidst har at takke for sin Frelse.

Kampen mellem Genf og Savojen var nemlig staaende. Fik Byen end under Anton Champions kortvarige Episkopat et lille Pusterum, gryede det sextende Aarhundrede dog næppe, før Situationen, der tidligere var faretruende, ligefrem blev kritisk. I April 1513 døde nemlig Carl af Seysel, en af de faa Bisper, som i Lighed med Anton Champion havde havt Mod til at hævde Byens Friheder overfor Hertugens Magtsprog. Ved hans Død saa Genf ud som en belejret By. Kanoner slæbtes gjennem Gaderne, Vagter udstilledes ved Portene, kort sagt, Byen rustede sig for at kunne sætte et Valg igjennem, uafhængigt af Hertugen og Paven. Som Byens Kandidat til Bispestolen udpegede den offentlige Mening Abbeden af Bonmont, en anset Prælat, der efter Datidens Skik ikke skyede Livets Glæder, men som med alt det var en Mand med Hjertet paa rette Sted. I de Samtaler, der førtes paa Torvene, var hans Navn paa alles Læber, og lige saa almindelig det var at høre Lovtaler knyttede til dette Navn, lige saa almindeligt var Hadet, der ytredes mod Savojen. «Hertugen, der har faaet Næbet ind i Byen, vil nu ogsaa have Kløerne ind med». «Overalt burre disse Savojarder sig fast, og nu ere de saa mange, at vi næppe kunne spytte ud ad Vinduet uden at spytte en Savojard i Hovedet». Lignende og endnu hadefuldere Ytringer faldt der overalt, hvoraf man kan se, at det denne Gang virkelig var Genfernes Agt at kaste Hertugen og hans Slæng paa Porten. Men alligevel gik det ikke, som Genf og Kapitlet vilde, og at det ikke gik saaledes, kom sig af, at der paa Savojens Trone for Tiden sad den mest haardnakkede af alle Fyrster, der nogensinde havde sat deres Hæl paa Genfs Nakke. Det var den bekjendte Carl III, som har faaet en saa forskjellig Bedøm-

melse blandt Italiens og Schweizes Historieskrivere, men som i ethvert Tilfælde led af en Monomani for at føje Genfs Territorium til sit, der var ganske anderledes rodfæstet end hos nogen af hans Forgængere. Halsstarrig og karakterløs, som han paa én Gang var, besluttede han hellere at sætte sine Arvelande paa Spil end at give slip paa den lille By ved Alpernes Fødder, og aldrig saa snart var derfor Rygtet om Seysels Død trængt ned til Turin, før han besluttede at besætte Bispestolen paa en saadan Maade, at han blev den egentlige Regent. Til den Ende blev et prægtigt Gesandtskab udrustet, som skulde gaa til Rom for hos Leo X at faa Sanktion paa et Valg, der var efter Hertugens Hoved. Carls Kandidat var Johan af Savojen, i daglig Tale kaldt Bastarden, fordi han var et af de mange uægte Skud paa Savojens blomstrende Stamme. Johan og Carl vare Fættere, og Carl kjendte sin Fætter til Gavns, den Gang han udsaa ham til den ansvarsfulde Post. Han vidste, at dette marvløse og udsvævende Slegfredbarn var i Stand til at sælge sin Sjæl for Penge, saa at Karl, om han skulde have valgt blandt et stort Tal, ikke kunde have fundet noget villigere Redskab end denne Usling. I Virkeligheden gik der ogsaa et formeligt Salg for sig, før Johan tiltraadte sin nye Domæne. «Kjære Fætter», sagde Hertugen til ham, «jeg befordrer Eder til Biskop i Genf, naar I til Gjengjæld overlader mig den verdslige Magt i Byen». Bastarden var villig til alt. Det var et uventet Middel til at afgjøre sin Gjæld til Hertugen, og da de to saaledes vare enige, gik Gesandtskabet for sig.

Vi skulle nu se, hvilke Forhold der begunstigede Carls Planer ved det pavelige Hof. Den daværende Pave, Leo X, var, hvad man saa kunde sige om ham som Menneske, forkastelig som Pave og Kirkefyrste. Verdslig i Bund og Grund tænkte han kun paa at forøge den Magt, hans Slægt havde naaet, og paa nærværende Tid gik han netop svanger med en Plan, der, hvis den lykkedes, mægtig vilde bidrage dertil. Med andre Ord, han vilde gifte sin Broder Julian ind i et

af de ældste evropæiske Fyrstehuse, gifte ham med en savojisk Prinsesse, den unge Philiberte, der var en af de smukkeste Damer, som ikke blot Italien, men Evropa havde at tilbyde. Under saadanne Omstændigheder kan man begribe, hvilken Modtagelse Bastarden fandt i Rom. Paa alle offentlige Promenader, i Theatret, ved alle de Fester, der uafbrudt betegnede hans Ophold i Pavestaten, saas Leo og han Side om Side, og havde det Gesandtskab, Genf sendte afsted for at faa sit Valg approberet, ikke havt andet Indicium at støtte sig til end denne Udmærkelse, som blev en uværdig til Del, vilde det allerede deraf have kunnet slutte sig til, hvorledes Sagerne stode, og sige sig selv, at for de fattige Kjøbstadbeboere, der ingen Prinsesse havde at tilbyde, var alt Haab ude.

I Virkeligheden var ogsaa alt afgjort, førend Schweizerne vendte tilbage til deres Fødeby med den skæbnesvangre Efterretning, og man kan nu tænke sig, hvilke Følelser der ved denne Lejlighed fik Udtryk. Harme og Spot blandede sig i de Samtaler, der lød paa Gaderne, ja, blandt de modigere som f. Ex. Besançon Hugues og Berthelier, var det allerede paa Tale at møde Hertugens Magtsprog med et nyt Magtsprog. Men som det gjerne gaar, hvor manges Interesser staa paa Spil, at de frygtsomme vinde Luven fra de modige, saa gik det ogsaa her. Man besluttede sig til at modtage Johan og ikke blot at modtage ham, men modtage ham med Æresbevisninger. En bitter Kalk maa det i Sandhed have været for de modige Aander, der vare tilbage i Genf, at se dette Tog sætte sig i Bevægelse, som uden for Byens Porte skulde modtage den nye Biskop, men alligevel skete det saa, og for de faa uafhængige Mænd, som ikke vilde bøje sig for det ulovlige Valg, stod der kun én Udvej aaben, at søge Borgerret i det nærliggende Freiburg, og de fik den. Dette skete i Juli 1513, og i Avgust holdt Bastarden sit Indtog. Efter gammel Sæd steg han af ved Domkirken for under dens Tag at aflægge Eden, som for bestan-

dig bandt ham til at forsvare Genfs Frihed. Denne Ed aflagde han med lydelig Stemme, medens Stiftsherrerne bøjede sig for ham og den tilstrømmende Mængde aandeløst lyttede til de udtalte Ord, og dog var det næsten de første Ord, han sagde, da han stod i sit Pallads: «Nu, mine Herrer, gjælder det at gjøre Genf til en god savojisk By. Jeg har det Hverv, at lade den gjøre Springet». Saaledes debuterede han, og den Tragedie, han opførte i Genf, holdt, hvad Debuten lovede. Ivrig, som han var, vilde han smede, medens Jernet var varmt, og da hans Snuhed sagde ham, at Spillet var vundet, hvis det lykkedes ham at skille Hovedmændene af Modpartiet fra deres Tilhængere, lagde han Hovedet i Blød for at udspekulere, hvorledes dette bedst kunde ske. Med hans lave Tænkemaade saa han, at han ad Bestikkelsens Vej snarest vilde naa sit Maal; han havde derfor ikke været mange Dage i Genf, før Berthelier og hans Venner vare beklædte med indbringende Embeder, hin med Kastellaniet i Peney, der laa en Mils Vej fra Genf, disse med andre Sinekurer, der for bestandig skulde sikre deres Troskab mod Bastarden. Men vare disse Gaver Billedet paa det Æble, som Erinyerne kastede ind under Peleus's Bryllup, har Biskoppen i ethvert Tilfælde forregnet sig, da Berthelier var en altfor uafhængig Aand, til at han længe skulde føle sig bunden af en Gave, han letsindig havde modtaget, og som han med lige saa let Sind kastede bort igjen, da Tiden krævede det. Da Biskoppens List tilsyneladende var lykkedes, da Fisken bed paa Krogen, som kun løselig var dækket, kan man dog ikke fortænke de biskoppelige i, at de opsloge en vild Latter, «nu da», som de sagde, «Køteren var forhindret i at gjø ved det Ben, man havde stukket den i Flaben». Vi ville senere faa at se, hvorledes det hermed forholdt sig. Vist er det, at Bastarden, da han saa sit Middel virke, skred videre frem ad den betraadte Vej og nu var ivrig betænkt paa «at fange Aborrene, efter at Gjeden var gaaet i hans Garn». Men her laa Midlet nær; thi en stor Del af Friheds-

partiet fik sine Rekruter fra Genfs blomstrende Ungdom, og da nu Morskab og Fornøjelser altid have været Ungdommens Sag, tænkte Johan ganske korrekt, da han lagde Planen til ved en Række af Fester at beruse denne livsglade Ungdom, til enhver alvorlig Sands, den endnu maatte have tilbage, var druknet. Til den Ende omdannedes ikke blot det biskoppelige Pallads, men hvert andet Hus i Genf til en Skueplads, hvor Fester, Baller og Banketter saaledes afløste hinanden, at der blev vendt op og ned paa al sædelig Orden i Byen, indtil Bastardens Plan var naaet, ved Circes Forlokkelser at udmarve Odysseus's Folk. Var dette hans Agt, lykkedes det kun alt for godt. De unge Genfere summede som Myggen om Lyset og drak i lange Drag Giften af den Skaal, Biskoppen rakte dem. Ikke blot svælgede de i hans Gilder, men snart laante de ogsaa Øre til hans Kreaturer, naar de under Festaftenernes Larm forestillede dem, hvilken Herlighed det vilde blive, hvis Hertugen kom til Genf og opslog sit Hof dér. Og som det oftest gaar, saa gik det ogsaa her. Det var ikke de sletteste Frugter, Gedehamsen stak i; blandt de unge Mennesker, hvis Aand Forførerne sløvede, var der nogle, som hørte til Byens bedste Familier, deriblandt Andreas Navis, Søn af en anset Dommer i Genf, hvis lidenskabelige Sjæl Familielivet gav for ringe Spillerum, og som derfor i Biskoppens Orgier fandt det Element, i hvilket hans Sjæl levede. Han var en af de urolige Aander, der i bevægede Tider let bæres ovenpaa Strømmen for senere ganske at forsvinde i den, og vi ville i Fortællingens Løb oftere støde paa hans Navn.

I øvrigt udeblev Oppositionen heller ikke. Den rejste sig, som naturligt var, fra Fædrene til de Sønner, der saa ubesindig kastede deres Ungdom bort, og da Talen nu en Gang var kommen paa Skandalen i Biskoppens Pallads, rettede Blikket sig uvilkaarlig paa den daværende Gejstligheds hele sædelige Liv. Det var ikke smukke Ting, her kom frem, navnlig hvad Franciskanerklostret i Ripe og Dominikanerklostret i

Plains palais angik, der begge laa i Genfs umiddelbare Omegn, og støttede Bastarden saaledes paa den ene Side sin Sag ved at drage de dygtigste Mænd i Genf ned i Blødagtighedens Søle, skadede han paa den anden Side Kirkens Sag ved at stille dens Brøst blot, saa at enhver nu kunde se, hvor ilde det stod sig med Religionen, som i de katholskes Hænder ikke var blevet til stort andet end et Lig, der var oppudset med smukke Klæder. Men Svaghed giver som bekjendt Mod til Angreb, og maaske var det netop denne Kirkens altfor aabenlyse Svaghed, som paa denne Tid rustede en Modstander imod den, der blev den farligere end nogen anden. Denne Mand var Bonivard*). Smuk af Ydre og med en paa én Gang fin og livlig Aand, der var uddannet under anstrængende Studier, var han baade Frihedspartiet og de biskoppelige til Maade. Ved Familiebaand og Interesser maatte han snarere knyttes til det sidste end til de første, men en naturlig Frihedssands i Forbindelse med en aldrig hvilende Lyst til at spotte over Gejstlighedens og Kirkens daværende Tilstand drev ham snart over paa Folkepartiets Side, i hvis Lejr han kom til at spille en lignende Rolle som Erasmus i Tyskland. Lærd, som han var, og hengiven til et forfinet Livs Nydelser var han vel i Stand til at støbe Kuglerne, der skulde omstyrte Kirken, men ikke i Stand til at skyde dem ud, og et Held for Frihedens Sag var det derfor, at Bonivard i Berthelier fandt en Ven, der kunde føre hans Planer ud i Livet. Berthelier og Bonivard vare yderst forskjellige. Berthelier havde noget af Luthers glødende Liv i sig, han var veltalende og fantasirig, og ingen kunde som han finde de Ord, der skulde sætte den store Mængde i Bevægelse. Men han elskede ogsaa Folket, og overalt, hvor det fandtes, enten det var ved Boldspillene eller de Fester, som Bispen arrangerede, var Berthelier en sikker Mand.

*) Jfr. nøjere om denne Mand Afhandlingen: »Fangen i Chillon« i Hist. Archiv 1871 II, p. 330 og flg.

Bonivard derimod var mere sky og tilbagetrukken, og fik Berthelier ham en og anden Gang trukket hen i disse store Forsamlinger, holdt han af Frygt for at smittes af Plebejernes Væsen mere af at give «de gode Borgermænd» en Hanske end en Haand. Men forskjellige, som de to Mænd vare, udfyldte de hinanden, og man kan sige, at det ene var paa disse to Mænds Skuldre, at Frihedens Genius i Genf blev baaren ud over de Farer, der fra Begyndelsen truede den. I sit 21de Aar havde Bonivard arvet Værdigheden som Prior i Sct. Viktors Kloster, hvilken Stilling han havde beklædt fra December Maaned 1514, og betegnende for hans hele Stilling til Huset Savojen er det, at han næppe havde taget Priorværdigheden i Besiddelse, før han kom i Strid med Carl III. Denne gjorde Fordring paa nogle Kanoner, som Klostret ejede, og som Raadet i Genf ikke vilde udlevere i den meget rigtige Tanke, at Byen selv kunde faa Brug for dem, og denne Vægring fra Byens Side gav Anledning til et Skridt, der kunde være blevet meget skæbnesvangert for Genf, hvis Gud ikke havde holdt sin Haand over Byen. Carl, der, som sagt, var behersket af sin fixe Idé, at han af Forsynet var kaldet til at lægge Genf ind under sin Krone, som i Claude Seyssel havde en Hofmand, der mindede sin Herre lige saa ivrig om Genf, som hin Perser mindede Darius om Athen, og som endelig i Paven havde en Ven, der ikke ugjerne saa, at der blev gjort en Ende paa dette genfiske Frihedsvrøvl, benyttede sig af hin Vægring til at faa udvirket en Bulle hos Paven, der formelig stadfæstede ham som Udøver af den verdslige Magt i Genf, hvilken Bastarden godvillig havde overdraget ham. Hvad Følger en saadan lovlig autoriseret Bøddelmagt kunde have havt for Genf, er ikke vanskeligt at indse; men heldigvis røg Carls Plan i Lyset, og Hjælpen kom denne Gang fra en Kant, hvor man mindst kunde vente det. Medens Johan kun med skulende Blik og tavs Mund besvarede Syndikussernes (Borgermestrenes) Klage over, at han saa daarlig hævdede Byens Rettigheder, tog Kardinalkollegiet i Rom Mod

til sig, underkjendte Leos Bulle og dekreterede, at, for at en Kirkefyrste skulde have Lov til at skille sig ved sin verdslige Myndighed, maatte et aabenlyst Oprør have vist hans Afmagt til selv at hævde sine Rettigheder. Pæren, der syntes moden, faldt altsaa ikke den Gang i Hertugens Skjød, men hans Parti trøstede ham med, «at disse Skraalhalse i Genf nok ved egen Uforsigtighed vilde sætte en eller anden Dumhed i Scene, der kunde give Bispen Ret til at kalde Carl til Hjælp».

I Virkeligheden har en Fyrste heller aldrig gjort sig saa megen Umage for at dæmpe et Oprør, som Bastarden nu gjorde sig for at bringe et i Stand. Ved Rov, Plyndringer og uretfærdige Processer søgte han at ophidse Genferne, saa at der tilsyneladende kun stod dem én Udvej tilbage, at gjøre Oprør. Blandt disse hans Overgreb var det især Attentatet paa Claude Vandel og Dommeren Levrier, som gjorde Opsigt. Vandel var en af Genfs mest ansete Borgere, som satte en Glæde i paa Bekostning af sin egen Pung og Sikkerhed at staa de svage og hjælpeløse bi under de fornemmes Forfølgelser, og til dette hans gode Navn som Menneske og Borger kom endnu den Lykke, at tre dygtige Sønner opvoxede under hans Øjne, som i et og alt slægtede Faderen paa. Men Lykke og Uegennyttighed var i Biskoppens Øjne en dobbelt Forbrydelse, og da Mørket dækkede Jorden, brød Bastardens Haandlangere ind i Vandels Hus og førte ham gjennem en hemmelig Port ad en underjordisk Gang til Biskoppens Pallads. Næppe var dette Attentat rygtedes, før Raadet samlede sig, og Berthelier som en af dets mest fremragende Medlemmer forlangte, at man med Magt skulde befri den fangne. Da man derpaa fra Salens anden Side tilraabte ham, at Vold kun vilde gjøre Sagen værre, var det, at han i Utaalmodighed udbrød: «Nu tale Biskoppens Lejesvende», et Svar, der næppe var udtalt, før Gjensvaret blev kastet ham i Ansigtet: «Det er Eder selv, der er Biskoppens Lejesvend». Denne Pil, der sigtede paa et ømt Sted i Bertheliers Sjæl, gjorde ham som

rasende; han tog Prælatens Brev, der udnævnte ham til Slotsherre i Peney, op af Lommen og sønderrev det i Forsamlingens Paasyn, og under den Larm, som dette Optrin fremkaldte, brød Forsamlingen op for at ile til Biskoppens Hus. Da de kom dér, vare Vinduer og Dørre lukkede, og Ekkoet, som lød fra de tomme Værelser, var det eneste Svar, de fik*), eftersom Bispen i Huj og Hast havde vendt Genf Ryggen af Frygt for sit kostbare Liv. »Et Gode«, sagde han sig selv, »har dog denne Rejse; jeg vil nu let kunne overbevise de gode Kardinaler om, at mit Folk er i Oprør«. Om Kardinalerne just vare saa overbeviste, vil Tiden vise, nok er det, at Rygterne om det første Attentat næppe havde lagt sig, før Hoffet i Turin tvang Bastarden til at indlade sig paa et andet. Ofret, der denne Gang skulde rammes, var Dommeren Levrier. Denne Mand, en af Genfs hæderligste og mest ubestikkelige Retslærde, havde netop ved sin Retskaffenhed paadraget sig Hertugens Vrede. En Dag, saa fortælles det, laa Bispen paa sit Smertensleje, pint af utaalelige Gigtlidelser, da en dødsdømt førtes til Galgen gjennem Byens Gader. Bispen, som fra sit Vindue kunde høre Larmen af den forbidragende Mængde, spurgte sin Sygepasserske, hvad der foregik. »En Tyv føres til Galgen«, lød hendes Svar, »men Eminensen kunde gjore en god Gjerning ved at tilgive ham.« Tanken om den Glæde, en god Gjerning kan bringe, kunde dog endnu optø denne kolde Sjæl, og med Overvindelse svarede han: »Saa lad ham da slippe«. Men for at sætte denne Benaadningsakt i Værk maatte det biskoppelige Raad først afgjøre, hvor vidt Prælaten havde Ret til at benaade en Forbryder, der alt var falden i den verdslige Myndigheds, in specie Hertugens, Haand. Det var her, Levrier med sin frygtesløse Sandhedskjærlighed huggede Knuden over med de modige Ord: »Ret til at benaade? Biskoppen har Ret til at benaade, om saa Forbryderen gribes paa savojisk Grund«,

*) Senere satte det biskoppelige Raad Vandel i Frihed.

Ord, der frelste den stakkels Tyvs Liv, men som nær havde bragt hans Defensor i Galgen. Da Carl nemlig hørte om dette Brud paa den vanlige Orden, blev han som ude af sig selv over denne Bastardens Forvovenhed, som han kun kunde kjøbe sig Tilgivelse for ved at ydmyge sig endnu mere for sin Fætter; som Pris for denne Tilgivelse satte Hertugen det ubetingede Løfte om, at Levrier skulde udleveres, og saaledes gik det til, at Johan, der nys havde støttet sig til denne Mands Dygtighed og Retsind, blev endnu ivrigere end sin Fætter paa at faa Dommeren i sin Magt. Læserne af «Historisk Archiv» ville imidlertid fra den ovenfor citerede Afhandling: «Fangen i Chillon», mindes, at dette Forsøg mislykkedes, idet Bonivard, som man havde villet kjøbe til Mellemmand ved dette Forræderi, i Tide advarede sine Venner, saa at Gesandtskabet, som var rejst fra Turin til Genf med det ene Maal at fængsle Levrier, med uforrettet Sag maatte vende tilbage. Men med det bortdragende Gesandtskab rejste ogsaa Bispen, hvem Frygten havde kureret for hans Gigt, og da Carls Plan, at ramme Genf gjennem Hovedmændene for Uafhængighedspartiet, saaledes anden Gang var røget i Lyset, kan man tænke sig, at de to forbundne kogte Sejd i Turin, og at det var sandt, hvad Prioren af Sct. Viktor senere beretter: «at, som Herodes og Pilatus enedes om Herrens Død, enedes Hertugen og Bispen om Genfs Undergang».

Men da Gribbene forsamlede sig, hvor de troede, at Aadslet var, var det en ligefrem Følgeslutning, at Frihedspartiet nu ogsaa sluttede sig tættere sammen. Fra den Tid af bleve navnlig Sammenkomsterne i Sct. Viktor hyppigere, og ofte saa man Bonivard og Berthelier Natten igjennem fordybede i Samtaler, i hvilke den nye Tids Ideer spirede som Planten af det bristende Korn. Som mange Reformatorer vare dog hverken Bonivard eller Berthelier enige med sig selv om, hvad de vilde. «Rydde Grunden for den nye Tids Bygning», vilde Bonivard sagtens have svaret, men hvorledes Grundvolden for og Stilen i den nye Bygning skulde være, det vilde

den aandfulde Prior mindst af alle kunne have sagt, og vel var det da, at Berthelier havde en praktisk Tanke, der strax kunde sættes i Værk. Tanken var den, at forene alle Genfere, der fortjente dette Navn, til et virkeligt Forsvarsforbund, der kunde holde Hertugens Overmagt Stangen, og til dette Værk skrede de. Ved den frembrydende Nat i en af Efteraarsmaanederne i Aaret 1516 saa man en Gruppe Mænd skride frem gjennem Byens Gader. Under livlige Samtaler nærmede de sig Genfs Hovedtorv, le Molard, hvor en offentlig Forsamlingssal laa. Det var udvalgte af Frihedspartiet, som paa Berthеliers Opfordring første Gang kom sammen her for at drøfte Spørgsmaalet om et Forsvarsforbund. Blandt de ankomne var Pécolat, Strømpevæveren, hvis Skæbne snart efter paa en saa mærkelig Maade blev indvævet i Begivenhedernes Net, og Andreas Navis, hvis urolige Sjæl endelig var kommen til Hvile ved Udsigten til den Kamp, der forestod med Tyranniet, kort sagt, en Hob, der baade hvad Egenskaber, Stand og Alder angik, var noget blandet, men hvis Tilstedeværelse alligevel fyldte Berthelier med Tilfredshed, da han i dem fandt et Emne, hvoraf der i Tiden kunde dannes en brugbar Falanx, rede til at gjøre Front mod Fjenden, naar Føreren forlangte det. Da Forsamlingen altsaa havde constitueret sig, og Aftenklokken i den nærliggende Magdalenekirke slog, traadte Berthelier op og holdt sin Jomfrutale. Det var et kort Tilbageblik og et vemodigt Fremblik paa Genfs Skæbne, en glødende Kommentar til det Spørgsmaal, der dannede Talens Kjærne: om de tilstedeværende vilde overgive Friheden eller Trældommen til deres Børn, og da der fulgte en tordnende Bifaldssalve herpaa, sattes Forslaget om et Forsvarsforbund strax under Afstemning. Optællingen viste, at der var afgjort Majoritet for Forslaget. Da var det, at Berthelier udtalte de historiske Ord: «Én for alle og alle for én», Ord, der ligesom bleve det nye Forbunds Løsen, idet de forpligtede de tilstedeværende til at staa Last og Brast med hinanden. Da endelig Frygten henimod Mødets Slutning kom til Orde, slog Ber-

thelier den ned ved at stille et Forbund med Schweiz i Udsigt. «Jeg vil gaa til Schweiz og bringe en Hær med tilbage», sagde han, «saa kunne vi gjøre Afregning med Bispen». Under lignende opmuntrende Ytringer sluttedes Mødet, og det hævedes ikke, før Førerne for det nye Parti havde taget det Løfte af deres Fæller, at de vilde se hinanden igjen. Dette Løfte blev holdt, de kom i Virkeligheden oftere sammen, men med de indviede fulgte der ogsaa Spioner, som havde en Glæde af at rapportere alt, hvad der foregik, til Bispen, som i øvrigt ikke behøvede at være meget fiffig for at faa at vide, hvad Berthelier foretog sig, da han var en af de Mænd, der gik omkring med Hjertet i Haanden og aldrig hviskede i Krogene, hvad han kunde prædike fra Tagene. Denne Frimodighed eller, om man vil, Ubesindighed var et betegnende Træk i den nye Tids Mænds Karakter, og man kan ikke negte, at de derved ofte til Skade for sig selv udæskede Modpartiet. Da de saaledes kort efter Sammenkomsten paa Molarden vare samlede ved et Gilde, hvor der blev drukket tæt, foreslog Berthelier selv, at man en Gang skulde slaa sig til Ridder paa de biskoppelige og derved forskaffe sig en ordentlig Spas. Den, Spasen gik ud over, var en Hr. Gross eller Grossi, Dommer ved de 3 Slotte Peney, Thiez og Lussy, som ved sin ubønhørlige Strænghed under den offentlige Ordens Overholdelse havde paadraget sig Frihedspartiets særlige Had. Det Æsel, som denne værdige Dommer red, var netop i disse Dage død, og under almindelig Latter blev det besluttet, at Skindet af dette Æsel skulde sættes til offentlig Auktion. Med Kaarde i Haanden og Trommer i Spidsen drog det larmende Selskab gjennem Genfs Gader og lod paa hvert Torv bekjendtgjøre, at hvis nogen vilde kjøbe Skindet af det største Æsel i Genf, behøvede man blot at gaa hen til Raadhuset. «Bór ikke Dommer Gross der?» lød det fra Mængden, og da Vittigheden var forstaaet, satte Toget sig paa ny i Bevægelse. Det var en Ubesindighed, der ikke blot kompromitterede de enkelte i Mængden, men ogsaa det hele Parti, og man behøvede ikke

at kjende Bispen nøjere for at sige sig selv, at disse Optøjer vare Vand paa hans Mølle, idet de gave ham en forønsket Lejlighed til at gribe ind, som han ikke lod gaa upaaagtet forbi. I Pecolats Ulykker var Berthelier saaledes ikke uden Skyld, og den stakkels Mand gik nu sin Skæbne i Møde.

Ved et Gilde, som Biskoppen af Maurienne gjorde for Ungdommen i Genf, var den satiriske Strømpevæver ogsaa med, og her som overalt havde hans Lune givet Samtalen den spøgende Retning, der var almindelig, hvor Pecolat var tilstede. Vittighederne fløj igjennem Luften, saa at man kunde gribe dem med Hænderne, og da den overgivne Stemning endelig ved Maaltidets Slutning var slaaet over i en alvorligere Tone ved Tanken om Biskoppens Spioner, som lurede overalt, slyngede han en af sine træffende Bemærkninger ud, der vakte en almindelig Glæde: «Frygt ikke Bispen», sagde han, «non videbit dies Petri ɔ: han vil ikke leve evigt»*). Men næppe vare Ordene udtalte, før de i forvansket Skikkelse bleve bragte til Bispen, og Pecolat maatte nu i sit stille Hjem angre sin egen Uforsigtighed, hvis Følger han snart erfarede. Da Bastarden nemlig samtidig ved et Gilde, Hertugen gjorde for ham, fik matte Fisk paa Bordet, troede han eller lod, som han troede, at der her fandt et Forgiftningsforsøg Sted, og for hans letvakte frygtsomme Fantasi var det en smal Sag at lave en Proces sammen af de to forskjellige Fakta, Pecolats Ytring ved Mauriennes Gilde og Historien om de matte Fisk. Pecolats Fængsling blev besluttet i det biskoppelige Raad, og det blev befalet Vicedomen at iværksætte den. Men Vicedomen vilde ikke. Han fandt dette Sammensurium af to forskjellige Omstændigheder alt for latterligt til derpaa at begrunde en Stævning, og var ikke Historien med Hr. Gros's Æsel kommen til, kunde den ulykkelige Strømpevæver, som Livet havde taget saa haardt paa ved at gjøre ham til en fattig Krøbling,

*) Eller nøjagtigt, han vil ikke naa de 25 Aar, i hvilke Peter efter Sagnet var Biskop.

endnu en Tid lang have overgivet sig til de melankolske Betragtninger, som han gjerne viede sig til i sit ensomme Hjem; men nu vilde Skæbnen det anderledes. Han blev paagreben, og denne Paagribelse gik for sig under saadanne Omstændigheder, at ingen af hans Venner kunde forsvare hans Liv. Da Genfs Ungdom nemlig nød Jagtens Glæder paa de vidtstrakte Omraader, der omgave Greven af Genfs Slotte, indbød Vicedomens Agent efter Aftale med Bispen Pecolat til en ensom Spaseretur, paa hvilken den umistænksomme Mand pludselig omringedes af et Detachement Ryttere, der førte ham med sig til Slottet Thiez, der laa en Mils Vej fra Genf mellem Moles Bjerge i Retningen af Montblanc. Ankommen her kastede man ham ned i en mørk Kjælder, indtil Undersøgelsen var skreden saa vidt frem, at Forhøret kunde begynde. Under Forhøret gjorde Dommeren sig al Umage for at pine saadanne Tilstaaelser ud af den fangne, der kunde kompromittere Partiet, og da Pecolat holdt Tand for Tunge, forsøgte man Torturen. Med den ene Haand — den anden havde han ved et Ulykkestilfælde mistet — bandt man ham til et Reb og trak ham 4 Fod i Vejret. Bispen, der selv var tilstede for at se den ulykkelige pines, bedrog sig imidlertid i Henseende til Virkningen, han havde ventet sig af dette Middel; thi Pecolat tav endnu. Da var det, at man skred til en endnu grusommere Tortur: Ofrets Hænder bleve bundne paa Ryggen af ham, hvorhos Bødlen trak i Tovet, saa at Armene gik over hans Hoved, paa samme Tid som han selv løftedes 5 à 6 Fod over Jorden. Staklen, der havde en Fornemmelse af, at man vilde rive Skulderen af Led paa ham, raabte da af al Kraft: «Lad mig komme ned, jeg vil tale», og da han var kommen ned, væltede der Forbandelser og Beskyldninger ud af hans Mund mod Berthelier og det hele Parti, til hvilket han hørte. Han tilstod alt, hvad man vilde, blot for at blive fri for dette rasende Kobbel af Hunde, man havde hidset løs imod ham; da Forhøret havde havt sin forønskede Virkning, førtes han tilbage til Fængslet for at overlade sig til de Kvaler, som

Tanken om det falsk aflagte Vidnesbyrd førte med sig. Men Bispen lo; han havde nu et saa rigt Stof til Anklage, som han ønskede sig, og i Perlehumør skrev han til Genf: «Jeg har Folk her, som tilstaa mig fortræffelige Ting». Med de fortræffelige Ting mente han de falske Tilstaaelser, han havde pint ud af den lemlæstede Krøbling, og da Lokkeduen og nogle andre Smaafugle nu vare i Fælden, vilde han for enhver Pris fange Berthelier med. Den 28de Juli 1517 Kl. 8 om Aftenen kaldte altsaa Præsidenten Byraadet sammen og tilkjendegav det Biskoppens Vilje, at se en af dets Medlemmer fængslet. Raadet, der var som lamslaaet af Skræk ved de Efterretninger, der kom fra Thiez, vovede ikke Modstand. Alles Øjne rettede sig uvilkaarlig mod den Plads, Berthelier plejede at indtage, og som nu for første Gang var tom, og alle som én lovede de at sætte den anklagede fast, naar Bispen igjen vilde forsvare Byens Rettigheder. Næppe var Mødet endt, før en stor Del Raadsherrer tvært imod Løfterne ilede til Bertheliers Bolig for at advare ham. Han vægrede sig længe; men da hans bedste Venner forestillede ham, at han udenfor Genf vilde gjøre Byen større Nytte end et hvert som helst andet Sted, var hans Beslutning fattet. Forklædt som en frejburgsk Ordonnants drog han i den tidlige Morgenstund ud af Staden og satte Kurs mod hin schweiziske By, af hvis Bistand han ventede sig alt, og da Syndikusserne næste Dag traadte sammen, da de med Trommer og Vagt trak op udenfor Bertheliers Hus, var Buret tomt og Fuglen fløjen. Man forestille sig, hvad Virkning denne Flugt havde. Halvparten af Byen lo, Halvdelen græd, og Bispen, der havde ventet den fede Steg, blev som rasende paa Raadet, der ved at spille under Dække med den anklagede havde lettet hans Flugt. Uanfægtet af disse Følelser skred imidlertid Berthelier frem mod Frejburg, hvor han ved Skildringer af sin Fødebys Nød bevægede Raadet til at sende en Deputation afsted, der paa samme Tid, som den talte de fængsledes Sag, skulde sondere Grunden for et Forsvarsforbund mellem Genf

og Schweiz. Deputationen drog afsted, men vendte, da den fandt Biskoppen og Raadets Øren lukkede, tilbage til Frejburg, efterladende den Trusel, «at de vilde vende tilbage, mandstærke nok til at sætte deres Vilje igjennem». Disse Ord af Frejburgerne, der gik fra Mund til Mund, opflammede paa ny Modet, og Forbundet mellem Genf og Schweiz var saa at sige en Kjendsgjerning, før det offentlig var dokumenteret. Fra nu af dannede der sig et virkelig politisk Parti, som de hertugelige spotvis gav Navn af: die Eidgenossen, et Ord, som ingen kunde udtale, og som derfor efter enkelt Mands Tykke omdannedes til Eidguenots eller Eyguenots, indtil Formen Huguenots vandt Hævd over de andre som en rimelig Følge af, at Besançon Hugues snart blev dette Partis anerkjendte Leder. Saaledes var Navnet Huguenot i Begyndelsen et rent politisk Partinavn paa Genfs Frihedsvenner, indtil det i Reformationens Aarhundrede fik en religiøs Betydning, og da nu Frihedsvennerne havde faaet deres Kjendingsnavn, fik ogsaa de hertugelige det. Man kaldte dem Mamelukkerne efter det trofaste Troppekorps, som Sultan Selim Aaret i Forvejen havde slaaet i Ægypten, saa at de to Navne nu krydsede hinanden, saa ofte som Tilhængere af de to Partier mødte hinanden paa Gaden. At Partierne faa Navn betyder i Reglen, at den Sag, de kæmpe for, har klaret sig, og at Ideerne træde slagfærdige op mod hinanden, og saadan var det netop i Genf. Gabet mellem de hertugelige og Frihedsmændene blev Dag for Dag større, og at det skete saaledes, skyldtes navnlig Biskoppens Halsstarrighed.

Han havde bragt Genf til at ryste. Husene vare lukkede, Handelen standset, og selv de modigere som Bonivard gik ikke længere ud af deres Huse. Just derfor betragtede han den Streg, han havde spillet Pecolat, som en sand Heltegjerning. I hans forpinte, sammenfaldne Skikkelse saa han hele Genf skjælve for sig, og maaske var det Følelsen heraf, der bragte ham til at række de blodbestænkte Hænder ud efter et nyt Offer som en Erstatning for Berthelier, der var undsluppet. Da Byraadet i September Maaned sendte en De-

putation til ham for at tale Pecolats Sag, lod han nemlig Føreren for denne Deputation, den ærværdige d'Orsières, fængsle, stolt af saadan uden videre at kunne dømme en Mand til Døden, hvem hans Medborgere havde paatrykket Gesandtens hellige Karakter, og vis paa, at han ved denne Udaad vilde gjøre sig end yderligere fortjent til sin Fætters Gunst; men her bedrog han sig. Carl, som intet hellere saa, end at Buen blev spændt stærkt, fandt i Øjeblikket denne Fængsling ubelejlig. Bertheliers Plan om et Forsvarsforbund mellem Genf og Schweiz foruroligede ham, og Sagen befandtes endog vigtig nok, til at han i hojstegen Person kom til Genf og Frejburg, hvor d'Orsières blev sat i Frihed og Hertugens Forbund med Kantonerne fornyedes paa ubestemt Tid.

Men endnu stod Pecolats Sag tilbage. At hverken Hertugen eller Bispen vilde give ham fri, kan man begribe, eftersom de i hans Fængsling havde den eneste Mulighed til at foregøgle Kardinalerne, at Bastardens Liv svævede i Fare. Den hele Forandring, der foregik i hans Skæbne, bestod i, at han flyttedes fra Thiez til det bekjendte Slot paa Øen i Genfersøen. Her optoges Forhøret den 10de December 1517. Blandt de sex Raadherrer, der skulde dømme ham, var der flere af Hertugens Kreaturer, paa hvilke Bispen sikkert kunde lide; men der var ogsaa et Par Medlemmer af Byraadet. Synet af disse retskafne Mænd indgød Pecolat nyt Mod. Han tilstod lydelig, at de Bekjendelser, der vare aflagte i Thiez, vare ham aftvungne, og da Syndikusserne derefter erklærede, at de saa sig nødte til at frikjeude ham, havde Bispen kun én Udsigt til at vinde sin Sag. Han fik Fangen stillet for en ny, halv gejstlig, halv verdslig Domstol, paa hvis Medgjørlighed Bastarden stolede; men da end ikke denne Domstol dømte ham til Maade, fandt Johan paa en sidste List, der ret viser Hjertelaget hos ham selv og den Stand, han tilhørte. Han fik Pecolat stemplet som gejstlig for at kunne dømme ham ved en udelukkende gejstlig Ret. Her, vidste han, vilde ingen taabelige Hensyn gjøre sig gjældende,

og i Virkeligheden var denne Domstol næppe sat, før Lægerne paa ny undersøgte det forpinte Legeme, og Torturen blev besluttet. Da Bødlerne bragte den ulykkelige dette Budskab, fandt de ham siddende i en mørk Krog af Fængslet med et fortrukket Ansigt, med stirrende Øjne og et Skæg, hvis Haar vildt slyngede sig i hinanden. Det syntes, som Vogterne vare lige saa angst for ham som han for dem. De troede ham besat af en ond Aand, og for at fordrive den blev det befalet, at Pecolat skulde barberes. Barberen kom og holdt sin Kniv parat. Men Djævelen, som Staklen frygtede, var hans Fejghed. «Mine bedste Venner vil jeg forraade», sagde han, «det er bedre at skjære Tungen af end at hjemfalde til Fordømmelsen». I samme Øjeblik, som Barberen altsaa gik ud for at tømme sit Bækken, greb Pecolat Kniven, som Manden havde ladet ligge paa Bordet, og bibragte sig med den et Snit i Tungen, der vilde være blevet dybere, om ikke Barberen i Tide var kommen ind og havde slaaet ham Kniven ud af Haanden. Da Biskoppens og Hertugens Folk senere kom til, gjorde de sig usigelig Umage for at faa Saaret lægt, «ikke», som Kronisten siger, «for at lindre den syge, men for siden at kunne pine ham destomere».

Medens dette gik for sig i Slottet paa Øen, beklagede hele Genf den ulykkelige, der var falden i Bastardens Hænder, og navnlig tænkte Bonivard paa Midler til at redde ham. I en mørk Nat forlod han altsaa sit Kloster og ilede til Dommeren, Levrier, en af de faa Mænd, som i Anledning af Pecolat havde havt Mod til at sige Biskoppen Sandheden, og spurgte ham om Raad. Levrier svarede, at den eneste Mulighed til Frelse var, at Pecolat skød sin Sag ind under Erkebispen af Vienne, hvis Metropolit fra gammel Tid havde Hævd paa Primasværdigheden i Gallien, som han ved enhver Lejlighed søgte at haandhæve. I Overensstemmelse med dette Raad rejste da et Par Genferborgere til Vienne og bragte kort efter den forønskede Stævning med tilbage, hvorefter Johan tilpligtedes paa en bestemt Dag at møde for Erkebispens Dom-

stol. Men hvem vilde udsætte sig for Biskoppens Vrede ved at overbringe denne Stævning? Da ingen tilbød sig, valgte Bonivard sit Parti. «Vil ingen anden hænge Bjælden om Kattens Hals», sagde han, «saa vil jeg», og ved at stikke en fattig Djævel af en Kirkebetjent et Par Daler i Næven lykkedes det ham at vinde den uundværlige Assistance hertil. Næste Dag traadte Prioren og den kirkelige Betjent ind i Domkirken, hvor Fyrsten og Biskoppen vare tilstede, omgivne af stor Pragt. Da Messen var til Ende, var Øjeblikket kommet, men da tabte den gode Mand Modet, saa at Bonivard, der ikke vilde slippe sit Redskab, før Stævningen var overbragt, nødtes til at gribe den stakkels Djævel i Kraven og vise ham en Dolk, han bar under sin Kappe. Mennesket, der var halv død af Skræk, stræbte forgæves at fly. Imidlertid traadte Hertugen, Greven og Biskoppen ud af Kirken og begave sig til det biskoppelige Palads. Idet Bonivard nu greb sit Offer ved Armen, pegede han paa Prælaten og sagde: «Gjør din Pligt». Johan, der hørte disse Ord, skjælvede, og Betjenten, der ikke var mindre angst, ønskede sig 100 Mile borte, men da han saa den harmfulde Priors Blik og saa Spidsen af Dolken, der stak ud under Kappen, var der ikke andet for, han maatte bide i det sure Æble og overrække Stævningen. Saadan kom altsaa Stævningen i Bispens Hænder, men den virkede ikke. Pecolat sad endnu stedse i sit Fængsel, og da man frygtede for, at Folket skulde falde paa ved egen Magt at befri ham, flyttedes han fra Slottet paa Øen til Slottet i Peney. Dette skete den 24de Januar 1518. At denne Frygt ikke var ubegrundet, viste sig snart. Da nemlig Erkebispens Stævning blev upaaænset og Raadets direkte Henvendelser til Bispen ubesvarede, viste det folkelige Instinkt sig som en paalidelig Hævder af Retfærdigheden. Syndikusserne, hvem den offentlige Mening tilskyndede, begave sig til det biskoppelige Raad og forlangte indtrængende, at Pecolat skulde gives fri, og Raadet, der savnede den Støtte, som Biskoppens Nærværelse vilde have ydet det, indvilligede

endelig, da de vare stedte mellem det vanskelige Dilemma: enten at give efter eller at kastes i Vandet. Saa vidt gik Folkets Raseri, den længe tilsidesatte Retfærdighed krævede et Offer, og man kan ikke andet end skatte Raadets Kløgt, som ved en fornuftig Beslutning vendte Strømmens Forbitrelse i det afgjørende Øjeblik. Næppe var dog Dekretet om Pecolats Frigivelse udstedt, før Folket, som i store Masser belejrede det biskoppelige Pallads, brød op i Retningen af Peney, der laa en 3 Fjerding Vej fjernet fra Genf, idet de under Vejs spurgte hinanden, om ikke Biskoppens Agenter imidlertid havde ført den fangne bort eller dræbt ham. Men ingen af Delene slog til. Dybt nede i et af Slottets Fængsler laa den arme Mand med Angst i Hjertet og et forpint Legeme, da han pludselig hører Lyden af bekjendte Stemmer. Det var Genfs Borgere, hans Venner og Brødre, som med Støj og Larm trængte ind i Slottet og hilste hans Befrielse med et Glædesskrig. Borgfogden, der havde modtaget Raadets Befaling, gav efter, og baaren paa kraftige Mænds Arme førtes Fangen op af den mørke Celle ud i den fri Luft, hvorefter Skaren paa ny vendte om for at naa Genf. Men i samme Øjeblik gik der mærkelige Ting for sig i Byen; thi just som Budet fra det biskoppelige Raad red ud ad den ene Port, red en Kurér fra det romerske Hof ind ad den anden med Brev fra Bastarden, som under Dødsstraf forbød Pecolats Frigivelse. Man tænke sig det biskoppelige Raads Bestyrtelse. Budet, der gav Borgfogden Befaling til at løslade Pecolat, var for længst borte, og da nu Stafetten med Kontraordre galopperede bort, mødte han paa Halvvejen den jublende Skare, som førte Fangen tilbage. Uden at lade sig standse ilede den larmende Hob fremad, og da den var kommen Genf saa nær, at dens Taarne bleve synlige, modtoges den, som man kunde vente, af en ny Hob, der strømmede ud af Byen for at give den længe tilbagetrængte Harme Luft ved Synet af den befriede. Pecolats Indtog i Genf var et sandt Triumftog, ung og gammel ilede ham i Møde og

hilste i hans Befrielse Retfærdighedens Sejr over Uretfærdigheden, Frihedens over Tyranniet. Da nu Staklen endelig paa ny sad i sit Hjem, omgiven af Beundring og Velvilje til alle Sider, da Taarerne stjal sig ned ad hans Kind ved Mindet om alt, hvad han havde lidt, og ved Tanken om den Glæde, han nu nød, da han med Gestus og Gebærder gjorde Folket Forhørsscenen og Torturen levende, da er det troligt, at Billedet af dette blege, udmagrede Aasyn har præntet sig dybere i Genferborgernes Hjerte end noget af, hvad de hidindtil havde lidt, og at Synet af denne fangne og frigivne Krøbling har været æggende nok til at rive ethvert Baand sønder mellem dem og Bispen, saa at Kampen mellem ham og Folket, om den end førtes med de samme Vaaben som hidindtil, dog ved Pecolats Skæbne traadte ind i et nyt Stadium.

II.

Blandt dem, der glædede sig mest over Pecolats Befrielse, var Berthelier. Han, der før ikke vilde med tilbage til Genf med hertugeligt Lejde, kom nu hjem, da han troede ved sin personlige Nærværelse at kunne gavne Fædrelandet. I de første Dage efter hans Hjemkomst gjaldt hans Besøg udelukkende Pecolat. Timer igjennem kunde han tilbringe i Samtaler med denne Frihedens Martyr, idet han i hans forpinte Ansigt læste de Lidelser, der forestod ham selv. At Berthelier vilde blive Martyr, havde allerede længe foresvævet ham, og nu da han vendte tilbage til den forfærdede By, paatrængtes Overbevisningen herom ham Dag for Dag mere, ja endog det Lejdebrev, han bar hos sig som det eneste Værn mod Biskoppens Despoti, vidnede derom, idet det kun var givet ham under den Forudsætning, at han ved sin Hjemkomst vilde blive dømt. At stilles for Retten og at domfældes var altsaa de Udsigter, der aabnede sig for Berthelier, da han gjensaa sin Fødeby; men skjønt han kjendte Faren, skyede han den ikke, da han vidste, at intet kunde fremme

hans Plan om et Forsvarsforbund med Schweiz bedre end hans personlige Nærværelse, og virkelig havde han næppe været nogle Dage i Genf, før de frygtsomme levede op paa ny, og de modløse fik Haab. I Generalraadet lyttede de forsigtigste til hans Taler, «at ingen kan tjene to Herrer paa én Gang»; mange af dem, der havde følt sig bundne ved de Pensioner, de modtoge af Hertugen, frasagde sig disse Aarpenge, blandt Borgerne sagde man sig løs fra det tidligere Kujoneri og valgte nu paa én Gang tre Patrioter til Borgermestre, deriblandt Vandel og Besançon Hugues, Skridt, der kun gjorde det hertugelige Parti saa meget mere opsat paa at ramme Frihedens Sag gjennem dens modige Forkæmper. Næppe havde Berthelier da sat Fod under eget Bord, før Processen begyndte, ledet af Peter Navis som Generalprokurør. Anklagen lød paa Delagtighed i Genferungdommens Forsamlinger og Sammensværgelse mod Biskoppens Liv. Paa alle disse Anklager svarede Berthelier med den største Ro, og en Glæde har det været for hans Fæller, der saa længe havde maatte lytte til de servile Spytslikkerier, som saa ofte kom til Orde her, at høre denne mandige Stemme lyde gjennem Salen for at nedslaa Bispens Bagvaskelser eller lægge Prokurørens Fordrejelser blot. Paa Beskyldningen for Sammensværgelsen mod Bispens Liv svarede den anklagede med en Henvisning til de Tilstaaelser, Torturen havde afpint Pecolat, og hvad de Vidner angik, man førte imod ham, stemplede han dem som Biskoppens Spioner. Yderlig opbragt fordrede Navis da, trods Lejdebrevets Sigende, at Berthelier skulde heftes; men da Raadet enstemmig svarede nej hertil, vare hans Kort udspilte, og der maatte skrives til Turin om, hvad der videre var at gjøre. Paa denne Forespørgsel svarede Biskoppen: «Han havde», sagde han, «hinsides Bjergene nogle Vidner at afhøre, der vilde skaffe Lys i Sagen». Hvem vare disse Vidner? Ingen andre end Andreas Navis, Generalprokurørens egen Søn, og Blanchet, som under Pecolats Befrielse havde været altfor forsigtige til at kom-

prommitere sig ved at aflægge deres Ven et Besøg, men som nu ikke desto mindre løb lige i Prælatens Arme. Som saa ofte var det den svagere, der her havde forført den stærkere. Ved et Gilde, hvor begge Venner vare samlede, havde Blanchet talt saa længe om Italiens Herlighed, at Navis, der altid havde følt sig trykket i Faderens Skrivestue, ikke længere kunde modstaa Fristelsen. Han snørede sin Ransel og drog uden Faderens Vidende over Alperne, baaren af det glade Haab at skulle høste Lavrbær i den Fejde, der nylig var udbrudt mellem Paven og Hertugen af Urbino, eller i alt Fald finde Tilfredsstillelse for den Trang til Uafhængighed, der rørte sig i hans Sjæl. Baaren af dette Haab ilede han fremad og naaede Milano den 8de Maj 1518, netop tidsnok til, at han næste Dag — det var en Søndag — kunde paagribes og kastes i Fængslet sammen med Blanchet, som ved sit Landstrygerliv havde gjort sig vel fortjent til den Hæder, Biskoppen viste ham. At aflokke de fangne Bekjendelser, der kunde skade Berthelier, var Fængslingens Hensigt, og næppe vare de to Venner satte fast, før Processen begyndte først i Majland og senere i Pignerol, hvor Johan opholdt sig; men da Navis var standhaftig, da ingen Pinsler aflokkede ham et Vidnesbyrd, som Bispen ønskede, saa den rasende Prælat sig meget mod sin Vilje nødt til at holde inde med Processen, til et nyt Offer, som han troede sig vis paa, var løbet i hans Garn. Det var ingen mindre end Bonivard. Bonivard, der gjorde sig Haab om at succedere Johan, naar dennes Livslys, som det snart lod sig vente, var udslukt, var paa Rejse til Rom for ved Hjælp af en Kardinalintrigue at blive Biskop i Genf. Var dette sket, vilde Borgerne have slaaet sig til Ro ved hans frisindede Katholicisme, og Reformationen vilde være forhindret; men at det ikke skete, derfor sørgede Genfs Genius, og Bonivard, der kom til Rom med de bedste Forhaabninger, forlod den med en fast Overbevisning om, at for ham, der hverken var Morder, Kobler eller Giftblander, «var der intet at vente her, hvor ethvert

Embede fra Pavens til Degnens var til fals, og hvor ingen Ed var saa hellig, at Paven ikke turde løse den. Med disse bitre Erindringer var han paa Tilbagerejsen til Genf, da han i Turin erfarede Blanchets og Navis's Fængsling og i sin Uforfærdethed besluttede at frelse dem. I hele otte Dage gik han om fra Hus til Hus. Da man overalt afviste ham, skrev han de to Fanger et Brev til, der faldt i Biskoppens Hænder og blev ham selv meget farligt. Næppe fik Johan nemlig af Brevet at vide, at Bonivard var i Turin, før han gav Befaling til at paagribe ham, og da Prioren endnu altid gik omkring for at frelse Navis, vilde Ordren sikkert have indhentet ham, hvis han ikke i den sidste Time havde sporet sin Hest og i Galop var reden ad Genf til. Beslutningen var fornuftig; thi næppe var Bonivard undsluppen, før Biskoppen, hvis Harme steg med hvert mislykket Forsøg paa at faa en af Genferborgerne i sin Magt, paaskyndede Processen mod Blanchet og Navis, og det med en saadan Hast, at September Maaned ikke var udløben, før Dommen faldt. Dommen, der støttede sig paa de to Fangers Delagtighed i Molardforsamlingen og Forsøg paa at skaffe sig Borgerret i en fremmed By, lød paa Halshuggelse og Partering, en i høj Grad grusom og overdreven Straf, som kun en Tyran af Biskoppens Slags kunde fælde, naar han en Gang var besat af den afsindige Idé at ville lamslaa en hel By med Rædsel. Da Dommen var falden, gik Exekutionen for sig. De tre Fjerdedele af Blanchets og Navis's Legemer bleve ophængte paa Turins Porte, den sidste Fjerdedel og begge Hovederne bleve derimod af en af Biskoppens Agenter bragte over Mont Cenis for at ophænges udenfor Genfs Mure. Søndagen den 2den Oktober 1518 naaede Udsendingene det Bækken, hvori Lémansøen ligger, og fremtog efter deres Instruxer de to Hoveder med de parterede Kroppe, som imidlertid vare nedlagte i Salt, for at ikke Forraadnelsen skulde gjøre de dødes Træk ukjendelige, og da Hovederne vare fremtagne, søgte man en Plads at hænge dem paa. Nu stod der lige over

for Arvebroen et prægtigt Nøddetræ, hvis løvrige Grene bredte sig lige over for Kirken Notre Dame de Grace, og som just ved sin Løvrighed trak alle Genfernes Øjne til sig. Til dette Træ bleve Hovederne naglede, og der blev sat en Indskrift over dem: «Her hænge to Forrædere fra Genf». Dette foregik i Nattens Stilhed, og da Kirkeklokkerne ringede Helligdagen ind, begav Genferborgerne sig til Kirken for at deltage i Gudstjenesten. Man tænke sig deres Skræk. Den første, der saa de ophængte Lemmer, troede, at et frækt Mord var begaaet og kaldte ved sine Skrig Mængden til. Snart var Pladsen fyldt, og de dødes Træk, der belystes af den opgaaende Sol, fortalte kun Genferne en altfor sørgelig Historie. Enhver gjenkjendte Blanchet og Navis, ingen var i Tvivl om Ophavsmanden til denne Udaad. Som en Ild løb Rygtet igjennem Byen og naaede ikke sidst Peter Navis, den afdødes Fader. Den stakkels Mand, der saa tro havde tjent Bastarden, var i Begyndelsen som knust. Han vaklede mellem Kjærligheden til sin Søn og Troskab mod Fyrsten. Bleg og skjælvende gik han om, bøjet af Smerte og Skam; medens Moderen, der endnu altid elskede den forlorne Søn, gik fra Forstanden af Sorg. Saa dybt var Indtrykket i den nærmeste Kreds; men ikke blot Navis's Slægt sørgede, ogsaa de fremmede følte Afsky og spurgte: «Hvad maa ikke Genfs Borgere lide?» At de led, er der heller ingen Tvivl om, og naar Oprøret ikke allerede den Gang brød ud i lys Lue, skyldtes det kun den blandede Sammensætning, som Byraadet havde. Dette Raad, der i de civile Sager indtog en vigtig Plads, bestod af en Del Munke og Domherrer, der enten vare Kirkens Kreaturer eller dens medskyldige, dernæst af en Del rige Kjøbmænd, der havde stor Fortjeneste af Tyranniet og en lille Fortjeneste af Friheden, og endelig af en Flok Mænd, der vel vare rede til at ofre Liv og Blod for Friheden, men vare for faa i Tallet, til at de kunde drage Mængden med sig. Alligevel udeblev Reaktionen ikke. Man gjorde et svagt Forsøg paa at faa Sagen undersøgt, men en Deputation, der

i den Anledning blev sendt til Hertugen, kom tilbage med et intetsigende Svar, og som Gjenmæle mod et Brev, Raadet sendte Bispen, hed det kun, at Genf aldrig havde havt saa mild en Biskop som Johan, at det kun var from Omhu for Byens aandelige Vel, der havde bevæget Prælaten til at ophænge de omtalte Lig, og at Byen til Gjengjæld for al bevist Naade burde lægge sin Erkjendtlighed for Dagen ved at udlevere endnu et Hoved, Oprøreren Bertheliers. Saa fræk havde Bastardens Held gjort ham, og man kan ikke fortænke Frihedsmændene i, at de gjorde, hvad de efter Omstændighederne kunde, for at kaste denne Røver af Sadlen. Det var ikke meget. Foreløbig gik Berthelier om i Husene og satte Mod i Sindene. Han spurgte dem, der lyttede til hans Tale, om de erindrede sig Geszlers Hat?*) Om hine Hoveder og Arme ikke vare et endnu skrækkeligere Tegn? Pegede ikke det døde Kjød og de udstukne Øjne paa den samme Nødvendighed som Landfogdens Hat, paa et Forbund mod Schweiz? Disse og lignende Spørgsmaal var det, Frihedens Forkæmper rettede til Mængden, og da de overalt besvaredes med Ja, vandt Tanken om et Forbund med Kantonerne en saadan Indgang i Hjerterne, at Mamelukkerne ansaa Sagen for vigtig nok til i den Anledning at sende Bud til Turin og Pignerol, hvor Bispen endnu stedse befandt sig. Deputationen, der levede i Herlighed og Glæde ved det savojiske Hof, vendte kort efter tilbage og medførte et saakaldet «lukket Brev», hvis Befalinger Raadet forud skulde forpligte sig

*) Vore Læsere ville fra Afhandlingen: «De schweiziske Skovkantoners ældste Historie» (Hist. Archiv 1874 II, S. 458 flg.) vistnok erindre, at der her blev nedlagt den bestemteste Protest mod alle de gængse Fortællinger om Edsforbundets Historie. Naar derfor d'Aubigné paa dette Sted lader Berthelier tale om Geszlers Hat, kan man rolig erklære det for et Paafund af ham selv; thi ganske vist kommer Tellsagnet første Gang frem allerede omtrent 1475, men det er først blevet mere udbredt fra 1507 ved Peterman Etterlins Krønike og var sikkert ikke bekjendt allerede ved denne Tid i den fransktalende Grænsestad Genf. R.s Anm.

til at fuldbyrde. Hvad Indholdet var, vidste enhver, og da en af Partiets Hovedmænd saaledes truedes paa Livet, skyndte Berthelier og Besançon Hugues sig saa meget mere med at faa en Forsamling sammenkaldt, der formelig kunde vedtage Forbundet med Schweiz. Denne Forsamling traadte sammen i Begyndelsen af Oktober Maaned og bestod af en tresindstyve af de mest ansete Huguenotter; men næppe havde Rygtet om denne Sammenkomst udbredt sig, før der fra Turin indløb en Befaling til at domfælde Berthelier. Under disse Auspicier traadte Raadet sammen; Søndagen den 5te December hørte man Lyden af Trompeter og Klokkeklang, Borgerne bandt Sværd ved Lænden, og til den store Sal i Rive ilede Syndikusserne, fulgte af Mængden, for at modtage den fra Turin nylig hjemkomne Deputation. Brevet med den hemmelige Befaling, hvis Hensigt Berthelier bedre end andre forstod, blev fremlagt og givet uaabnet tilbage, hvilket stiltiende Svar bedre end mange Ord viste, at Genf ikke var til Sinds at udlevere en af sine bedste Mænd. Men ikke nok hermed. Efter at det lukkede Brev havde gjort saa fuldkommen Fiasko i den offentlige Forsamling, udstedte Huguenotterne et aabent Brev, en Slags Adresse, der samlede Stemmer for Forbundet med Schweiz, og dette Brev havde større Held med sig. I faa Dage fik det flere Hundrede Underskrifter, og med dette Dokument rejste nu Besançon Hugues til Frejburg. Her fik han og det Udvalg, der rejste med ham, den bedste Modtagelse, Underskriverne fik Borgerret i Frejburg, og fra Kantonernes Side blev der stillet et formeligt Forslag i Udsigt om senere Forbund. Med dette Udbytte vendte Udsendingene hjem, og da de et Par Dage derefter, Torsdagen den 23de December, fremstillede sig for Raadet for at faa deres Forslag vedtaget, blev denne Raadsforsamling en Hovedbegivenhed i Genfs Historie. Rustede til Kamp baade direkte og i overført Betydning stormede begge Partier frem, fast bestemte paa at drive deres Sag igjennem. Den nye Tids Mænd stod her Ansigt til Ansigt

med deres Modstandere, men Sammenstødet var for heftigt og Uenigheden for stor, til at en Beslutning kunde tages. Man gik uforligt fra hinanden, og Forslaget om et Forbund maatte betragtes som forkastet.

En Del af Huguenotterne tabte nu Modet og mente, at man maatte se Tiden an, en Udvej, der ikke var efter Bertheliers Hoved, som nu igjen tog sin Tilflugt til de unge, hos hvem han baade ved Sang og Tale indsmuglede sine Frihedsideer. Det var i disse Dage, hans politiske Viser bleve til, blandt hvilke navnlig den med Omkvædet: «Vivent surtous, Messieurs les alliés» var paa alles Læber og mægtig bidrog til Reformens Sejr. Men ved saaledes at ægge Partiaanden gjorde han Sammenstødet mellem de to Partier skarpere, saa at alt nu tydede paa, at en Kamp paa Liv og Død stod for Døren. Dette viste sig ogsaa. Efter at Huguenotterne havde anlagt det hvide Kors og Fjeren i Hatten som Kjendetegn, stak Mamelukkerne ikke blot en Kaktusgren i deres Hue (med Devisen: Rører Du mig, stikker jeg Dig), men trængte nu ivrigere end nogensinde paa Raadet, at man skulde paakjende Bertheliers Sag. Da Berthelier intet hellere ønskede, stævnede man altsaa atter — 3dje Gang i nogle faa Maaneder — til et afgjørende Møde i Genf. Det var den 27de Januar 1519, at Bertheliers Frikjendelsesdom faldt, et Nederlag, der kom Mamelukkerne uventet og føltes dobbelt derved, at det var Montyon, Hertugens tro Tilhænger, der under den lyttende Forsamlings Stilhed oplæste Frikjendelsesdommen. Da Ordene vare udtalte, da Dommeren i den treenige Guds Navn havde erklæret Berthelier uskyldig, gjenlød Salen af en uendelig Jubel, og en Luftning gik gjennem Huset, der varslede godt for Friheden, men netop derfor æggede Modpartens Had. De skrev til Hertugen, at nu eller aldrig var Tiden til at handle. Carl var ogsaa villig; men for at give det Udseende af, at han nødtvungen greb til Sværdet ansaa man det for hensigtsmæssigt, at en eller anden Statskorporation i Genf kaldte ham derhen. Hertil

blev Domkapitlet i Sct. Pierre udset, der spillede et Førstekammers Rolle i Genferkonstitutionen. Til dette Raads Medlemmer gik Karls Agenter omkring, og da de gode Herrer altfor godt vidste, i hvilken Forbindelse deres Beneficier stode med Savojens Magt, kan man tro, at der ikke behøvedes indtrængende Forestillinger for at faa dem til at negte et Forbund med Schweiz. Kun én Mand var imod, og det var Bonivard. Da han saa, hvilken Magt Savojens Guld havde over denne Forsamling, og frygtede, at Forbundet med Schweiz vilde strande, hvis Kapitlet satte sig derimod, satte han List mod List og forestillede dem, hvad Folket vilde sige, hvis de gjorde Hertugen til Pas i dette Stykke; da de tykke Herrer derpaa begyndte at føle sig ilde til Mode og at vende og dreje sig paa deres Stole, drog han Fordel af denne Situation og kom frem med sin egentlige Plan. «Der er kun ét Middel», sagde han, «til at stille begge Partier til Freds, og det bestaar i at svare saavel Hertugen som Folket, at Eders Kald ikke omfatter saadanne verdslige Anliggender. Svare I saaledes, vil ingen have Grund til at være utilfreds». Raadet, der følte sig mellem Hammeren og Ambolten, havde maaske gjerne svaret ja, hvis ikke Selvfølelsen havde spillet det et meget sædvanligt Puds, der lod den almindelige Indignation løbe af med Sejren. Bonivard var den yngste af hele Raadet, skulde nu han, dette indbildske Fløjdeskæg, være klogere end alle de ærværdige Herrer tilsammen? Nej, aldrig i Verden, hellere maatte deres Dommerstole falde sammen under dem, end at de skulde opgive en Tomme af deres Værdighed, og saaledes gik det til, at Forbudet mod Traktaten med Schweiz blev vedtaget med alle Stemmer mod én, Bonivards, der udtrykkelig lod sit Nej føre til Protokols. Næppe havde Bonivard dog forladt Raadet, før det viste sig, hvor klog hans Vægring havde været; thi aldrig saa snart erfarede Folket Kapitlets Beslutning, før de i tætte Geledder rykkede frem og med høje Raab forlangte, at Stemmegivningen skulde forandres. Kapitlets Præsident, Abbeden af Bonmont, vidste da kun én

Udvej, at kalde Bonivard tilbage og benytte sig af hans Yndest hos Folket for at standse Mængdens Raseri. Bonivard kom; med en Fakkel i Haanden løb han nu Hoben i Møde og traf den ved Strædet Perron, en stejl Gade, der løber ud midt imellem Domkirken og rue des chanoines, i en saadan Ophidselse, at Domherrerne ikke uden Grund skjælvede for deres Liv. Men Bonivards Aandsnærværelse forlod ham ikke. «Gjør Jer ingen Ulejlighed», raabte han, «de ærværdige Herrer have svaret, at de ingen anden Beskyttelse søge end Gud og den hellige Peter, og hvad Forbundet med Frejburg angaar, da hverken modtage eller afslaa de det». Med disse Ord beroligede han Mængden, og selv løb han tilbage til Kapitlet for at faa et nyt Svar udfærdiget. Raadet, der var blevet klogt af Skræk, lod Sekretæren hente og dikterede ham et nyt Svar, som Bonivard krævede det, og saaledes havde Abbeden af Sct. Viktor ved sin Kløgt og Behjertethed paa én Gang standset Blodsudgydelsens Rædsler, gjennemkrydset Hertugens Planer og tvunget ham til et aabent Spil, naar han voldelig vilde lægge Haand paa Genf.

Da alle Kneb vare udtømte, rykkede Karl altsaa mod Genf. Afmarchen skete i April Maaned, og snart viste der sig udenfor Byens Mure en hel lille Armé. Forrest red Greven af Genevois, Karls Broder; i en hel hvid Rustning sad han paa sin stadselige Ganger, der gik saa let, som var det til en Parade og ikke til et Slag, man drog frem. Efter ham fulgte 8,000 Fodfolk med sex Genfermamelukker i Spidsen, hvorpaa Toget sluttedes af Hertugen selv og Garden, der gjorde sig Umage for, at Indtoget skulde være saa imponerende som mulig. «Montrottier», sagde han til sin første Kaptajn, «jeg har svoret, at jeg kun vil drage ind over Genfs Mure», og Montrottier, der forstod dette Vink, ilede i Forvejen for at lade Porten Antoine og de tilstødende Mure nedrive. Gjennem de faldne Mure red Hertugen ind i Genf. Bevæbnet fra Isse til Fod lignede han en Slags Ju-

piter tonans, der med blottet Hoved drog ind i en erobret By, for at enhver kunde se hans vrede Øjne, hvis Lyn var beregnet paa at slaa Genfernes Uforskammethed til Jorden. Da han derpaa havde gjort sin Runde gjennem den forfærdede Bys Gader, glemte han, hvad han havde lovet Genferne, at hans Tropper kun skulde marchere gjennem Byen og derpaa passere ud ad den anden Port. I Stedet derfor tog han Kvartér paa Flodens venstre Bred nær ved Søen i Huset Nice, som tilhørte Bonivard, medens hans Broder, der var udnævnt til Pladskommandant, slog sit Hovedkvartér op i Raadhuset, som han lod befæste med nogle Kanoner, han havde taget paa Genfs Volde; med ét Ord, Hertugen og hans Følge behandlede Genf som en god erobret By, i hvilken Fremfærd Mamelukkerne, for at gjøre Forsmædelsen fuldstændig, trolig stode ham bi. De løb omkring i alle Byens Kirker, toge Kneblen ud af dens Klokker, og først da de havde lagt disse Trofæer for Karls Fødder som et Tegn paa Underkastelse, troede de at have gjort nok for at ydmyge deres Fædrenestad. Og dog var alle Ulykkers Maal ikke naaet. Næppe gryede nemlig Onsdagen den 6te April, før Hertugens Soldater, der vare vaagnede af den første Nats styrkende Søvn, gave et af disse grusomme Optrin til bedste, som de udisciplinerede Armeer i hine Tider saa ofte tillode sig. Efter at have sønderbrudt, hvad der var at ødelægge i deres Kvarterer, efter at have slaaet Borde og Stole itu og rystet Fjerene af deres Sengklæder ud paa Gaden, raabte de med bydende Miner paa Nøglerne til Kjælderen. Da den var udleveret dem, stillede de sig i Kreds om Vinfadene og drak saa længe, til de laa ravende paa Gulvet under Tøndene, af hvilke Spunsene vare tagne ud, for at ingen Rest af Indholdet skulde komme Ejeren tilgode. Medens dette foregik i Husene, løb andre, der endnu kunde staa paa deres Ben, hujende gjennem Gaderne, mishandlede enhver, de traf paa, holdt skrydende Taler, stak med deres Sabler og tillode sig kort sagt enhver Nederdrægtighed, saaledes som det otte Aar senere skete i Rom, hvor

de kejserlige traadte Paven under Fødder, medens det her var Savojens Soldater, der triumferede over Friheden. Men længe varede denne Glæde ikke, thi næppe havde Mamelukkerne i Ly af denne rasende Vagt sat sig til at skrive Proskriptionslister, næppe havde de talt Hovederne op, som skulde falde, før der med ét udbredte sig et Rygte, der kun kom de hertugelige lidet til Pas. «Frejburg kommer», hed det, og næppe havde Efterretningen herom udbredt sig, før Bladet vendtes. Havde Mamelukkerne hidtil sunget, var det nu Tid for Huguenotterne til at danse, og virkelig saa man dem, der hidtil havde skjult sig, komme frem af deres Huse og hilse hinanden med det gamle Kjendingsraab: «Leve Huguenotterne!»

Men var Rygtet mer end et Rygte? Tilvisse. Besançon Hugues, om hvem vi tidligere have fortalt, at han havde forladt sin Fødeby, havde lykkelig undgaaet alle Rejsens Farer og var kommen til Frejburg. I Frejburgs Raad havde han med veltalende Ord skildret sin Fødebys Nød og vist, hvorledes de Farer, der truede Genf, ogsaa truede Frejburg, og havde ved sin Tale havt det sjeldne Held at kalde en hel Armé frem af Jorden, idet det ikke varede mange Dage, før et Troppekorps paa 8,000 Mand marcherede mod Genf. Da det var rykket ind i Waadtlandet, bemægtigede det sig for en Sikkerheds Skyld Guvernøren, Hr. de Lullin, hvem det overdrog at skrive til Hertugen, at alt ondt, Karl tilføjede Genfs Borgere, vilde han komme til at lide for. Da Hæren derpaa viste sine flagrende Faner over Højene, der omgive Genfersøen, stødte der Dag for Dag Forstærkning til, saa at Armeen, da den naaede Morsø, talte en 13 à 14,000 Krigere. Mere havde Karl ikke at raade over, og nu fik Piben en anden Lyd. Han, der var ligesaa vankelmodig som fremfusende og herskesyg, blev nu med et yderlig spagfærdig, ja gik endog saa vidt i sin Underkastelse, at han ved en hertugelig Herold lod udraabe i den hele By, at ingen under korporlig Straf maatte understaa sig til at gjøre en Genferborger Fortræd. Samtidig

sendte han en Herre til det store Raad for at bede om, at der maatte blive sendt Gesandter til Morsø som kunde underrette Frejburgerne om, at hans Naade, Hertugen aldrig havde tænkt paa at lægge Borgerne i Genf et Halmstraa i Vejen». To Mamelukker droge altsaa afsted, men i Morsø kunde man ingen Vegne komme, og da Forhandlingerne ingen Ende fik, foresloge endelig Kantonernes Gesandter, at baade Frejburg og Savojen skulde trække deres Tropper tilbage. Det skete. Faa Dage efter rykkede Karl op til Turin, men tog desto værre ikke Biskoppen med sig. Denne, som medens ovenstaaende stod paa, endnu stedse opholdt sig i Pignerol, skrev nu til Borgerne: «Da jeg efter en svær Sygdom igjen er ude af Fare, har jeg besluttet til Gavn og Glæde for min kjære By at drage over Bjergene». Ved Gjennemlæsningen af dette Brev maatte Borgerne sige sig selv, at de vare faldne fra Asken i Ilden, og deri toge de ikke fejl.

Bispen, der var lige saa snu som Hertugen, indsaa saare vel, at Genf, der begjærede politisk Frihed, ikke vilde tøve med at forlange Frihed i Kirken, og da Rygterne om Luthers Færd i Wittenberg netop i de Dage vare trængt ned over Alperne, mente Bispen, at det var klogest at handle strax, for at ikke Wittenberg og Genf skulde blive de to Vulkaner, der paa én Gang undergravede Kirken og Staten. Fra Ripail, hvor han foreløbig havde taget Kvartér, rettede han de stærkeste Bebrejdelser mod Raadet og kaldte derhos sine tro Mamelukker til sig, der ikke tøvede med at komme. Om tre Ting blev man snart enig, at Berthelier skulde dø, at Raadet skulde afsættes, og at Bispen endelig for at give disse sine Befalinger Fynd med skarpe Klinger skulde drage ind i Genf, hvorfor det skete, at næppe var Hertugen dragen ud ad den ene Port, før Bispen drog ind ad den anden. Løverdageftermiddag den 20de Avgust 1519 stod hans Eskorte, 5 á 600 kraftige Folk, udenfor Byen, og Morgenen derefter traadte Bastarden frem i Raadet for at holde en Allokution til sine tro Borgere. Al Farven var vegen fra hans

Kinder; det syntes, som ikke en Livsfunke var tilbage i dette blodløse Legeme, og dog varslede hans lynende Blik intet godt. «Da den naadige Herre, sagde Officialen», ikke har lang Tid at leve i, vil han, at alt skal være i Orden før hans Død. Han fører derfor Krigsfolk med sig for at kunne tugte enhver, der staar ham imod», og da disse Trusler vare udtalte, trak Biskoppen sig igjen tilbage til sit Pallads for at overveje den bedste Maade til at sætte sig i Besiddelse af det Offer, han længe havde udset, og som var saa meget lettere at fange, som han selv gik sorgløs omkring, uanfægtet af de Farer, der truede ham fra det Øjeblik, Biskoppen igjen havde sat sin Fod i Genf. Manden, det drejede sig om, var Berthelier. Nu som altid foretog han sine Runder i Byen eller gik sine ensomme Spasereture langs Rhonens Bredder, og da han altsaa en Dag — det var Tirsdagen den 23de Avgust — som sædvanlig satte sig i Bevægelse, faldt det ham ikke ind at vende om, fordi han i Frastand saa sig fulgt af et Hold Soldater, der øjensynlig stod under Vicedomens Befaling; men modig som altid blev Berthelier ved at gaa, idet han kjærtegnede den lille Væsel, som i den sidste Tid var hans uadskillelige Ledsager, indtil Vicedomen i egen høje Person lagde Haanden paa hans Skulder og sagde: «I hans Eminenses, Biskoppens Navn arresterer jeg Eder». Villig adlød han, og skjønt et Stød i den Pibe, han altid førte med sig, vilde have kaldt hele Genfs Ungdom til hans Forsvar, benyttede han sig ikke heraf, men afgav sin Kaarde og fulgte godvillig med den Eskorte, Vicedomen havde dannet om ham. Ankommen til Slottet paa Øen lod denne Øvrighedsperson derpaa overalt Soldater opstille og drog navnlig Omsorg for en stærk Vagt i det Værelse, hvortil Fangen sendtes, og som befandt sig i det saakaldte Cæsars Taarn. Men trods alle disse Anstalter følte den fangne ingen Skræk. Meget mere trøstede han sig ved Tanken om Døden med det Haab, at hans Død vilde være en Død for Fædrelandet og hans Blod et Sædekorn, af hvilket Frihedens Træ vilde skyde op i Genf, hvilke Tan-

ker snart igjen beroligede ham i den Grad, at han paany kunde optage sin Yndlingsbeskæftigelse, Legen med den nydelige lille Væsel, der var bleven hans Fælle i Fængslet, som den havde været hans Kammerat i gode Dage. Legende med det lille Dyr sad han indenfor de skumle Mure, til Soldaterne, der vare satte til hans Vogtere, henrevne af det Mod, han udviste, gav sig i Snak med ham og opfordrede ham til at bede Hertugen om Naade for at frelse et Liv, hvis Tilværelse endnu syntes at byde saa mange Glæder. Men paa alle disse Opfordringer havde Berthelier kun ét Svar: «Bede Hertugen om Naade? Er han da min Herre, eller har jeg overhovedet begaaet en Brøde, der er Døden værd?» I det Vagten saa erindrede ham om, at Døden da var ham vis, skrev han paa Fængslets Mur de bekjendte Ord:

«Non moriar, sed vivam et narrabo opera domini» — jeg vil ikke dø, men leve og forkynde Herrens Gjerninger — et Citat af den 118de Salme, der noksom viste, at der mellem Frihedskampen i Genf og Reformationen i Wittenberg var en naturlig Forbindelse, som Tiden skulde afsløre. Fandt der end for Tiden ingen Sammensmeltning Sted mellem de to Principer, var Luther ikke liberal, og Berthelier ingen Protestant, søgte dog den sidste, da Døden nærmede sig, Trøst i Guds Ord og ikke i de overleverede Kirkeskikke, en Overensstemmelse, der noksom viste Forbindelsen mellem de to Begivenheder, som den Gang paa forskjellige Steder rystede Verden. Berthelier var da bragt i Fængsel, men efter Genfs Love kunde kun Syndikusserne dømme ham, og for at føre sin Sag igjennem maatte Bispen ty til en ulovlig Rettergang, hvorved en «forhenværende Tanddoktor», en Hr. Desbois fra Chambery, blev Aktor i Sagen. Stolt af sit nye Embede begyndte han Forhøret, af hvilket der intet kom ud, da Berthelier negtede at svare, og da Dommeren derpaa forlod ham med Trusel om at ville komme igjen, sad han paa ny overladt til sine ensomme Tanker. Dog varede denne Ensomhed ikke længe; thi Bispen, som af Folkets Forbitrelse saa, at

der var Fare ved at tøve, paaskyndede Processen, saa at der ikke var forløbet to Dage, inden Sagen var endt. Paa en eneste Dag mellem Kl. 6 om Morgenen og Kl. 4 om Eftermiddagen var Berthelier ikke blot bleven forhørt, men dømt og ført til Døden, og med en Tyrans sikre Beregning var Dødsdommen fuldbyrdet, saaledes at intet uventet Forsøg paa at befri den fangne kunde stille sig imellem Bispen og hans Plan; 600 Mand bevogtede paa denne Dag Rhones højre og venstre Bred for at holde alle uvedkommende borte, og næppe aabnede Fængslets Porte sig, næppe havde Berthelier naaet en lille Plads mellem Slottet og Staden, før Profossen bød ham at gjøre sin Bøn, da faldt Øxen og forhindrede den fangne i at holde den Tale, han vilde rette til Folket.

Saaledes døde denne Helt, der havde været Folkets erklærede Yngling, og i hvis Manddom det havde set det bedste Værn for Friheden. Han faldt snigmyrdet, et Offer for Biskoppens Hævn, der i Førerens Død havde troet at ramme den Idé, han forfægtede. Men som den sikreste Beregning stundum slaar fejl, skete det ogsaa her. Biskoppen, der med Bertheliers Død mente at have nedslaaet enhver Modstand, som fra Borgernes Side kunde gjøres ham, erfarede snart Følgerne af denne sin Grusomhed, i det Folket langt fra at kues netop rejste sig til den mest fortvivlede Modstand mod «dette rasende Dyr», der af Himlens Vrede var sat dem til Hyrde. Bertheliers Ord gik saaledes i Opfyldelse, at hans Død vilde blive det Sædekorn, hvoraf Frihedskornet spirede, og de biskoppeliges Sejersraab en Svanesang over Bastarden.

(Forts.).

V. Andresen.

Skildringer fra den fransk-tyske Krig. III.

Af en Franctireurs Erindringer.*)

(Slutning).

IV. Besøg i Paris. — En uheldig Rekognoscering. — Korpset opløses.

Den 9de Oktober (1870) var en Søndag, og da jeg forudsaa, at det vilde blive en kjedelig Dag i Romainville, bestemte jeg mig til at forlange Permission til at gaa ind til Paris for at se, hvorledes Sagerne stode der, og hvad nyt der var. Efter at vi havde stillet Kl. 10 om Morgenen og faaet vor Sold, der beløb sig til 1 Franc og 50 Centimer for de sidste 5 Dage, bad jeg Lieutenant Valery om at udstede mig et Pas, hvilket han lovede mig og mærkeligt nok ikke glemte. Et saadant Pas var i Almindelighed udfærdiget paa følgende Maade:

Kompagniet «Eclaireurs de la Seine».

Det tillades Franctireuren — (her fulgte Navn og Fornavne) — at begive sig i Forretninger til Paris og vende tilbage samme Dag. X.

Kaptajn.

[L. S.]

Det var imidlertid en Modesag imellem Franctireurerne sjeldent at vende tilbage før den næste Dag, og vore Officerer,

*) Se Aarg. 1875 I, p. 431 og flg.

der for Resten selv gave os Exemplet, plejede at lukke Øjnene for denne Uregelmæssighed. Jeg skyndte mig derfor ikke videre og begav mig paa Vejen til Paris sammen med nogle andre Kammerater, der bragte friske Grøntsager med til deres Familier eller Bekjendte. Da vi kom til «Porte Pantin», fremviste vi vore Passer og slap uden Vanskelighed ind i Byen, hvor vi skiltes fra hverandre. Jeg krøb ovenpaa en Omnibus i Nærheden af Place St. Sulpice, og i Samtalens Løb erfarede jeg af min Sidemand, en skikkelig Borgermand, at Flourens i Spidsen for Pakket fra Belleville havde gjort alvorlige Optøjer Dagen forud under Raabet «Kommunen leve». Min Nabo kunde ikke forstaa, at man under de nærværende Omstændigheder kunde tænke paa Kommune og gjøre Optøjer, og erklærede, at disse Urostiftere «vare værre end Preusserne». Jeg hørte ligeledes, at Toul og Strasburg havde kapituleret.

Efter at have skiftet Linned gik jeg mig en Tur igjennem Gaderne, der alle vare fulde af Nationalgardister, og man mødte ikke et Menneske, der ikke var i en eller anden Uniform eller i det mindste havde en Militærhue paa Hovedet, ligesom der ogsaa paa alle de aabne Pladser blev exerceret og indøvet Rekrutter. Fra alle Vinduerne hang der Ambulance-Flag, saa at man næsten kunde faa Lyst til at blive saaret for at blive plejet i disse fine Huse, medens der overalt i Gaardene stode Tønder fulde af Vand, som en Forholdsregel imod et Bombardement. De Aviser, som jeg læste, vare endnu for største Delen fulde af Overdrivelser, og den mindste Skjærmydsel blev hævet til en alvorlig Fægtning, hvor «vi have havt en glimrende Sejr» over Preusserne. I en Avis læste jeg saaledes en Artikel, hvilken jeg gjengiver som et Exempel paa disse Overdrivelser. — «Den 6te have 200 Franctireurer i Nærheden af . . . . (man vogtede sig vel for at sige Navnet paa det Sted, hvor Fægtningen havde staaet) angrebet en fjendtlig Kavalleristyrke paa mere end Hundrede Mand. Efter en glimrende Kamp, der varede over to

Timer, og hvori hver Mand affyrede over 50 Skud, forbleve vore Franctireurer Herrer over Kamppladsen. Fjenden mistede to Mand, medens vi kun havde en Mand saaret».

Man kunde næsten fristes til at tro, at man drømte, naar man læste saadanne Artikler, og det oven i Kjøbet i en ellers alvorlig redigeret Avis. Man tænke sig en varm Fægtning, der varer 2 Timer, og under hvilken der affyres 10,000 Skud, og hele Resultatet er to Mand dræbte og en saaret! I Sandhed en «glimrende» Kamp.

Paa denne Tid begyndte allerede Hestekjød at være en gængs Føde, og overalt, ved Slagter- og Bagerbutikkerne eller ved de nationale Kantiner, saa man lange Rækker af Folk, der stode opstillede og ventede paa at blive betjente, thi alle Fødemidler vare allerede stegne overordentlig i Pris. En Gaas kostede den Gang 30 Francs, røget Skinke 8 Francs Pundet, Heste-Farce 51 Centimer Pundet, Klipfisk 2 Francs Pundet, en Sild 2½ Francs, et Fjerdingkar Kartofler 6 Francs, et Æg 1 Franc, et Kaalhoved 1½ Francs, en Pot Bønner 5 Francs, frisk Smør 25 Francs Pundet, Trækul 25 Centimer Pundet, 1 Kat 6 Francs, og saa fremdeles.

Overalt i Værkstederne var Arbejdet standset og Elendigheden selvfølgelig stor, og for om mulig at lindre den havde Regeringen givet de gifte Nationalgardister, hvis daglige Sold var halvanden Francs, et Tillæg af 75 Centimer og desuden 25 Centimer for hvert Barn. Dette Tillæg havde den mærkelige Følge, at Hundreder af Nationalgardister giftede sig og saaledes legaliserede deres tidligere tvivlsomme Menage, og man kaldte derfor disse Giftermaal «Mariages à quinze Sous». — Selv i al denne Nød og Elendighed maatte Pariserne lave «Vitser».

Efter at have sovet en Nat i en god Seng med rene Lagner, en fuldstændig Luxus, vendte jeg næste Dag tilbage til Romainville, og jeg var slet ikke bedrøvet over at være ude af Paris, hvor der var uhyggeligt, og hvor Kommunens

Uvejr allerede syntes at true. Strax efter min Tilbagekomst fik vi Ordre til at forlade Romainville og indtage vort nye Kvartér i Bondy, en Ordre, som blev modtaget med Glæde baade af Franctireurerne, der saa temmelig havde randsaget alt i Romainville og haabede i Bondy at finde nye Oplag af Vin og Levnetsmidler, og af Landsbyens Beboere, der allerede begyndte at vende tilbage og betragtede Franctireurerne som en Bande Tyve og Røvere. I Førstningen syntes vi ikke videre godt om vort nye Kvartér, hvor vi bestandig vare udsatte for Fjendens Kugler og natlige Overfald, men snart bleve vi bedre tilfredse, efter at vi havde skaffet os Senge, Lænestole, Borde og alt, hvad vi ellers behøvede, fra de forladte Huse. Det lyder maaske underlig, at vi saaledes uden videre toge, hvad der laa for Haanden; men man bør erindre, at største Delen af Husene vare halv forbrændte og uden Tag, saa de kostbare Møbler, som fandtes i mange af disse Landsteder, der havde tilhørt rige Parisere, alligevel vilde blive ødelagte af Regnen. Imidlertid gik Plyndringen dog mange Gange for vidt, og jeg har været Vidne til mange Excesser og Ødelæggelser, som det gjorde mig ondt at se paa. Jeg erindrer saaledes, at jeg en Dag mødte en Franctireur, der kom med en Trillebør fuld af smukke Mahogni-Kasser, som vare mærkede med smaa Etiketter, hvorpaa der stod «Coleopteres, orthopteres, lepedopteres» o. s. f. Det var en sjelden Samling af Insekter, maaske et helt Livs Arbejde, som han her ødelagde for at varme Suppen i Gryden. En anden Dag saa jeg ligeledes en Franctireur bruge Bladene i et Pragt-Bind af Frankriges Historie til at lave Fidibusser af, og alt, hvad jeg prædikede om denne unyttige Vandalisme, hjalp ikke mere, end om jeg havde slaaet Vand paa en Gaas.

Jeg skal dog endnu bemærke, at kort efter vor Ankomst til Bondy malede Preusserne det tidligere omtalte hvide Hus mørkegraat, saa vi kaldte det for Fremtiden «det graa Hus». Desværre kostede det endnu mange Menneskeliv, da det ved

flere Lejligheder blev angrebet, med lige saa lidt Held som tidligere.

I Løbet af de næste Dage gjorde jeg adskillige Udflugter, dels med hele Kompagniet, dels med Korporal Hefter alene, og paa en af disse vare vi saa heldige at kunne skyde et Par preussiske Skildvagter, men til Hefters store Ærgrelse kunde vi ikke engang bringe en preussisk Hjelm eller Sabel med tilbage som Trofæ, hvilket ærgrede ham saa meget mere, som hans Kone havde bedt ham om dog endelig at bringe et eller andet fra en af «alle de Preussere, han havde skudt?». Ved en anden Lejlighed traf jeg paa en Bataillon Mobilgardister fra Bretagne, der marcherede med deres Landsbypræst i Spidsen. Da de gjorde Holdt tæt ved os, kom Præsten hen til os, satte sig paa en Træstamme ved Siden af mig og trak med stor Ro sin korte Pibe ud af Lommen, stoppede og tændte den og begyndte saa at indlede en Samtale med mig, uden at bekymre sig om Fjendens Kugler, der fløj over vort Hoved i Tusendvis. Denne Præst var en Mand paa henved de fyrretyve, munter, livlig og fuld af Smaasnak; thi han talte om alle mulige Themaer, kun ikke om Religion, kort sagt, han var aldeles det modsatte af, hvad jeg havde ventet mig at møde hos en Præst, og naar mine Kammerater gjorde sig lystige over de Amuletter og indviede Medailler, som alle Bretagnerne bare i stor Mængde, var han fornuftig nok til enten at lade, som om han ikke hørte deres Bemærkninger, eller besvarede dem kun med et Skuldertræk.

Disse Smaaexkursioner vare imidlertid ikke af tilstrækkelig Vigtighed til at omtale dem udførligere, men jeg skal nu omtale en Rekognoscering, vi gjorde, som des værre havde de sørgeligste og alvorligste Følger, og som endelig viste vor Kaptajns Uduelighed i et saa stærkt Lys, at han til sidst, skjønt des værre alt for sent, blev en ligefrem Umulighed.

Det var, saavidt jeg erindrer, den 26de Oktober, at det blev besluttet, at alle Franctireurerne skulde gjøre en Rekognoscering paa vor højre Fløj henimod Raincy, og at Landsbyen Villemomble, som vi vidste i det mindste tildels var besat af Preussere, skulde undersøges med Forsigtighed. Vi spiste derfor vor Frokost tidligt, og hele Kompagniet gjorde sine Forberedelser til Afmarchen. Feltflaskerne bleve fyldte med Vin og Cognac, som Boitard uddelte med endog mere end sædvanlig Rundhaandethed, medens han selv forsynede sig med en latterlig Mængde Patroner, skjønt han for Resten heri kun efterabede største Delen af sine Kammerater, der ikke vilde have tænkt paa at marchere uden at have i det mindste 80 Patroner i Tasken, uagtet man forestillede dem det taabelige i saaledes at besvære sig mig en unødvendig Vægt; thi hvorledes vilde det være muligt, at de skulde kunne faa Anledning til at affyre 80 Skud; men her som stedse var der ingen mere døv end den, som ikke *vil* høre.

Snart var hele Kompagniet færdigt til at gaa fremad, men som sædvanlig manglede en Tredjedel af Folkene. Kaptajnen, der saa, at det ikke nyttede noget at skjænde, havde til sidst bestemt sig til ikke at lægge Mærke til denne Uorden, og desuden turde han næsten ikke gjore Bemærkninger; thi Solden, som vi skulde have modtaget, havde vi ikke faaet i over en Uge, og han vidste desuden godt, at der i hele Kompagniet herskede stor Misfornøjelse baade mod ham selv personlig, og imod den hele Tilstand, hvori Sagerne befandt sig. — Vi vidste, at de andre Franctireurer, f. Ex. Kompagnierne Lilas og Lafon Mocquart, havde faaet varme Klæder og Kapper fra Overkommandoen, og at deres Sold, der beløb sig til det dobbelte af, hvad vi fik, blev dem regelmæssig udbetalt, medens vi, der stode paas amme Fod som de, hverken havde faaet Klæder, skjønt Vinteren nærmede sig, ej heller kunde faa vor Sold, der just var stor nok til at holde os med Tobak, uden efter store Vanskeligheder og Ophævelser,

og herfor dadlede vi, og som det senere viste sig med rette, vor Kaptajns Forsømmelighed og Efterladenhed.

Klokken var henad 9 om Morgenen, da vi begave os paa Vejen, marcherende i løs Orden langs med Jernbanen; Vejret var dejligt, Solen skinnede, Lærkerne sang, og nogle Sommerfugle flagrede endnu som Efternølere fra den ene Efteraarsblomst til den anden. Vi avancerede langsomt, og da vi nærmede os den store Mur, der omgiver Parken ved Raincy, begyndte vi at blive lidt alvorlige; Geværerne bleve ladte, og vi snege os frem, saa meget som mulig under Dække af Buskene, der skjulte os for Fjendens Øjne, og saa snart som vi havde naaet den yderste Del af Landsbyen Villemomble, gjorde vi Holdt. Det blev nu bestemt, at de to første Afdelinger skulde avancere omtrent 200 Skridt forud for Resten af Kompagniet, der skulde beskytte vor venstre Fløj og komme os til Hjælp i det Tilfælde, at vi bleve angrebne og maatte trække os tilbage. Hidindtil havde vi fulgt langs med Strasburger-Jernbanen, og vi saa nu i en lang Afstand en Barrikade midt paa Banen, som maatte være besat af Preusserne, der imidlertid som sædvanlig ikke viste sig, formodentlig for at lokke os nærmere. De to første Afdelinger under Sergent Gagnes Kommando, i alt maaske femten Mand, forlode nu Jernbanelinien, og idet de fulgte en Sti, der førte hen til en af Gaderne i Villemomble, gik de langsomt fremad, medens de undersøgte hvert Vindue og hvert Hjørne i Muren; thi vi vidste, at Fjenden havde besat den nordlige Del af Landsbyen, uagtet de Bønder, som vi havde mødt, benægtede det, og vi kunde derfor hvert Øjeblik vente at høre de preussiske Kugler pibe os om Ørerne. Vi havde imidlertid passeret de første Huse og fandt intet Tegn paa, at Fjenden var her, thi ingen Lyd lod sig høre, alle Husene, der for største Delen vare aldeles nye, vare lukkede og Skodderne slaaede for; ikke engang den sædvanlige Kat løb forbi os, og denne Ro forekom os meget mistænkelig.

Da vi vare komne til et lille Torv, standsede vi for at orientere os. Til venstre løb en lille smal Gade, der drejede af til højre og førte ud til nogle Haver. Kaptajnen, der havde fulgt os i nogen Afstand, kom nu hen til os, og vi begyndte at raadslaa om, hvad vi skulde gjøre.

At gaa ligefrem var umuligt; det vilde kun have været det samme som at kaste os med aabne Øjne i Løvens Svælg; thi vi vilde ufejlbarligt være blevne omringede af overlegne Fjender. Vi vare alle enige om, at de to Barrikader, som vi havde set, hvor uskyldige de end kunde synes, dog vare stærkt besatte af Preusserne, og da det blev foreslaaet, at vi skulde gaa noget ned ad Gaden, der laa til venstre, for at undersøge den Barrikade, der laa ved Enden, lidt nøjere, vare vi alle enige om, at det vilde være Galskab at gaa længere fremad, da det højeste, vi kunde opnaa derved, vilde være at udvexle nogle Skud med den fjendtlige Besætning, der laa dækket bag Barrikaden.

Kaptajnen var nu imidlertid af en anden Mening, og efter at han i nogen Tid havde ladet os raadslaa indbyrdes, tog han Ordet og erklærede, at han nøje havde iagttaget Barrikaden og var vis-paa, at den ikke var besat. Vi skulde derfor gaa ned gjennem Gaden og ud ad den anden Ende, der stødte op til Jernbanelinien. Derfra kunde vi saa bedre dømme om, hvor vidt den anden, større Barrikade var besat af Preusserne eller ikke.

Sergent Gagne, der ligeledes havde undersøgt Gaden og Barrikaden gjennem en Theaterkiggert, gjorde imidlertid Kaptajnen opmærksom paa det uforsigtige i en saadan Bevægelse. «Naar De nu har taget fejl», sagde han «og Barrikaden alligevel er besat, og naar vi saa komme den paa nogle faa Skridt nær, hvad kunne vi saa gjøre, naar Preusserne sende os et Par Salver lige i Ansigtet? Alle Gadedørene og Portene paa Husene ere endogsaa lukkede, saa vi kunne ej engang søge Dække nogetsteds», men hertil svarede Kaptajnen

kun, «at fandt vi Preusserne i Barrikaden, saa kunde vi jo jage dem ud med Bajonetten».

Vi saa betænkelig paa hverandre, og Tanken om at skulle tage en Barrikade med Bajonetten smagte os slet ikke; men nu begyndte Kaptajnen, der hidtil havde været temmelig høflig imod os, da han saa, at vi nølede, at storme og rase og kalde os fejge Krystere. Herpaa traadte Sergent Gagne igjen frem og i en høflig, men alvorlig Tone svarede han Kaptajnen: «Godt, vi gaa fremad, men glem ikke, Hr. Kaptajn, at dersom der igjen flyder unyttigt Blod, saa kommer det over Deres Hoved». — «Godt, godt», udbrød Kaptajnen smilende, «kun fremad, og ingen Sludder om unyttig Blodsudgydelse», og medens vi nu begyndte at trænge længere frem i Gaden, hvor Halvdelen af os skulde lade sit Liv, gav Kaptajnen sig til at gjøre Nar af vort «Kujoneri», som han kaldte det, til den øvrige Del af Kompagniet, der blev tilbage for at dække os i Ryggen.

Forsigtig snege vi os nu frem langs med Husene uden at tage Øjnene bort fra Barrikaden, der var lavet af Brosten og Jord og omtrent var tre Alen høj; vi vare snart komne den paa en 120 Skridt nær og begyndte nu selv at tro, at den var forladt, saa at vore Ansigter, der hidindtil havde været meget alvorlige, lidt efter lidt opklaredes. Pludselig, i et Øjeblik, hvor et Par af os havde været saa uforsigtige at gaa midt ud paa Gaden, falder der to Skud fra Barrikaden, og min Kammerat Bonnefoy lægger Haanden paa sin Pande, hvorfra Blodet løb ned, med det Udraab: «Død og Pine, jeg er saaret».

Saa snart Skuddene vare faldne fra Barrikaden, trykkede jeg mig uvilkaarlig saa tæt op til Muren som mulig og ledte med Øjet efter en Port eller Gadedør, bag hvilken jeg kunde dække mig, og dette Exempel blev efterfulgt af adskillige Kammerater, medens andre tabte Næse og Mund af Forskrækkelse og i vild Flugt styrtede tilbage ned ad Gaden; men efter et Par Sekunders Forløb blev Barri-

kaden igjen omtaaget af Røg, og en Ildtunge syntes at bryde frem gjennem Røgen, medens en Hagel af Kugler peb og hvinede forbi mig, — vi stode i hundrede Skridts Afstand fra en Mitrailleuse, sigtet lige ned ad Gaden.

Et Øjeblik troede jeg, at jeg var den eneste, der var sluppen levende fra denne Helvedes Ild; thi overalt syntes jeg kun at se Lig, da alle de, som ikke vare ramte, uvilkaarlig havde kastet sig ned paa Maven; men derefter saa jeg den stakkels Bonnefoy ligge, badet i sit Blod, med knust Hoved lige ved mine Fødder; lidt længere borte, midt i Gaden, vred Boitard sig i Dødskampen, og ved Siden af ham laa tre andre Legemer ubevægelige, det var Sergent Gagne, Delpierre og Maxan, og endnu nogle Skridt længere borte laa Michel, der var stendød. Ingen af mine stakkels Kammerater rørte sig eller gav et Livstegn fra sig.

Alt dette var sket i nogle faa Sekunder. Fortumlet i Hovedet saa jeg mig om og opdagede nogle af mine Kammerater, der ogsaa vare slupne uden Saar og søgte at naa tilbage til Enden af Gaden, idet de snege sig langs med Murene; dette Exempel fulgte jeg, idet jeg søgte at gjøre mig saa lille som mulig. Under dette Tilbagetog værdigede Fjenden os ikke en ny Ladning fra Mitrailleusen, men sendte os kun nogle Geværkugler, hvoraf en traf Besson lige i Tindingen, i det Øjeblik vi troede os i Sikkerhed. Da han faldt, styrtede Korporal Hefter frem og hjalp mig med at slæbe ham til Side, men vor stakkels Kammerat gav kun et dybt Suk og var saa død.

Jeg var som lynslaaet af Rædsel. Jeg stod mekanisk og betragtede den stakkels Bessons Lig, han, der endnu om Morgenen havde været saa fuld af Liv og Glæde, og som nu laa der med et stort Hul igjennem Panden, hvorfra Blodet og Hjernen flød ud, og med Munden krampagtig forvredet i Dødskampen. Alle Franctireurerne, med Undtagelse af Hefter, vare demoraliserede, jeg følte, at ogsaa jeg maatte være saa bleg som et Lig, og jeg var aldeles ude af Stand til at

haandtere mit Gevær. Kaptajnen søgte at skjule sin Forlegenhed ved at give Bagtroppen af Kompagniet, der havde dækket sig, da den hørte Mitrailleusen, Stikpiller. Hefter stod ved Hjørnet af Gaden, støttende sig paa sit Gevær, og kiggede om Hjørnet paa Barrikaden. Pludselig kom han hen til mig og sagde med en dybt bevæget Stemme: «Jeg har altid tænkt, at med vor Kaptajn vilde en saadan Katastrofe tidligere eller senere ikke kunne undgaas; men det lover jeg Dig, denne skal være den sidste», og idet han med en mørk, næsten truende Mine traadte henimod Kaptajnen, sagde han: «Med Forlov Hr. Kaptain, skulle vi lade vore Kammeraters Lig ligge der paa Gaden?» Kaptajnen svarede kun ved at spørge om, hvor mange Mand der manglede, og uden at vente paa Svar gik han for selv at overbevise sig om, hvor mange der vare faldne, paa sin sædvanlige uforsigtige Maade nogle Skridt ned i Gaden; men de Kugler, der strax modtoge ham, dog uden at saare ham, overbeviste ham snart om, at Fjenden ikke vilde lade os trænge ind i Gaden igjen.

«Vi maa lade parlementere», sagde Hefter, og dette Raad blev ogsaa strax antaget som det bedste, vi kunde gjøre under Omstændighederne. Lieutenant Valery løb ind i et af Husene og kom snart tilbage med et hvidt Forklæde eller rettere et Stykke af et Lagen, som vi bandt til en Ladestok, og dernæst blev Trompeteren, en Schweizer ligesom jeg, der først nogle Dage i Forvejen var stødt til Kompagniet, kaldt frem. Da han hørte, at han skulde frem og blæse sin Trompet i den forbandede Gade og i Nærheden af Mitrailleusen, lod han slet ikke til at synes om det, og jeg vil ærlig tilstaa, at jeg slet ikke ønskede at være i hans Sted. Naar man lige er sluppen fra en overhængende Fare, er der en vis Tilfredsstillelse i at føle paa sine Lemmer og overbevise sig om, at de ere hele, og nu skulde Trompeteren, der troede, at al Fare var forbi, vende tilbage og igjen udsætte sig for en Kugleregn. Han nølede et Øjeblik, men da han saa Hefter rynke Brynene, tog han en kraftig Beslutning, hævede

Trompeten i Haanden og traadte frem, og for at opmuntre ham fulgte jeg ham til Hjørnet af Gaden. «Blæs nu her første Gang», sagde jeg til ham, «og naar Lieutenanten gaar ned i Gaden med den hvide Fane, følg ham saa uden Tøven og blæs anden Gang. Vær ikke bange, thi Du véd jo, man skyder aldrig paa en Parlementær».

Ærlig talt tvivlede jeg selv om Sandheden af denne Beroligelse og frygtede for, at Preusserne som sædvanlig skulde nægte at anerkjende Franctireurernes Ret til at parlementere, da vi ikke hørte til de regulære Tropper; vi stode med bankende Hjerter og ventede paa, hvad Enden vilde blive paa det vovelige Foretagende, som Lieutenanten og Trompeteren havde paataget sig.

Trompeteren standsede paa Hjørnet, satte Trompeten til sine Læber og blæste, medens vi andre bevarede den dybeste Stilhed, Signalet: «Stands Ilden!» Et halvt Minut derefter fulgte han Lieutenanten, der gik nogle Skridt ned i Gaden med den hvide Fane i Haanden, og begge stillede sig midt i Gaden, lige over for Barrikaden. Vi betragtede med den dybeste Interesse deres Ansigter, der vare ligesaa hvide som Flaget, og efter et Øjebliks Forløb blæste Trompeteren igjen en Fanfare, der imidlertid var lidt usikker og viste, hvor bevæget han var; der forløb flere Sekunder, der forekom os som Minutter, uden at Fjenden svarede paa vore Signaler, men han raadslog formodentlig eller ventede Ordre fra en Officer. Lieutenant Valery bevægede Parlementærflaget, og efter et kort Ophold blæste vor Trompeter for tredje Gang; men næppe havde han begyndt, førend et halvt Dusin Skud faldt samtidig fra Barrikaden, og begge vore Parlementærer faldt, ramte af Kuglerne. Ved dette Syn styrtede vi alle, med Udraabene: «Røverpak, Snigmordere, Uslinger», uden at tænke paa Faren, frem imod Gaden for at hjælpe vore Kammerater, der imidlertid heldigvis kun vare saarede, og som det lykkedes at komme ud af Skudlinien. Lieutenant Valery havde faaet et Skud i Foden, der gjorte ham til Krøbling

hele sit Liv, og Trompeteren havde faaet en Kugle tværs igjennem Læggen. Vi lavede, saa godt vi kunde, nogle foreløbige Bandager, og da en af Franctireurerne i en Lade havde fundet en lille tohjulet Karre, fyldte vi den med Halm og lagde vore saarede Kammerater i den, medens Bessons Lig blev baaret paa en improviseret Bærestol, og efter at have fyret nogle Skud imod Barrikaden beredte vi os til at vende tilbage.

Vi toge samme Vej, langs med Jernbanen, som vi vare komne, men pludselig fik Kaptajnen en ny Idé. Ligesaa modig som han var ubesindig, fik han nu i Hovedet, at naar vi gik igjennem Haverne, kunde man uden at blive opdaget næsten komme helt op til Barrikaden, og naar vi saa vare komne lige over for det Sted i Gaden, hvor Ligene af vore Kammerater laa, kunde vi let løbe ud og hente dem. Vi svarede ham, at der ingen Tvivl var om, at alle de øverste Huse i Gaden vare besatte af Preusserne, og at vi vare altfor faa til at indlade os i Kamp med en saa overlegen Fjende, der jo desuden kunde skyde os ned, uden at vi kunde ramme ham. Vi beklagede at maatte efterlade vore Kammeraters Lig, men vi havde gjort alt, hvad der stod i vor Magt, og nægtede rent ud at indlade os paa et nyt Vovestykke, der kun kunde lede til, at vi mistede flere Folk. Kaptajnen vilde imidlertid ikke give efter, og da ingen af os vilde gaa med ham, gik han sin Vej for, som han sagde, at undersøge Terrainet, medens vi fortsatte vort Tilbagetog uden at bryde os om, hvad han sagde eller gjorde. Vi vare imidlertid næppe komne nogle Hundrede Skridt langs med Jernbanen, førend Kuglerne igjen begyndte at pibe om vore Øren. Det var Besætningen i den anden Barrikade, der laa tværs over Jernbanen; da den havde hørt Skuddene, var den gaaet langs med Jernbanelinien, og skjult bag de Træer, der voxede paa Siderne, skjød den nu paa os, uden at vi kunde se dem. Efter de første Skud opløste vi os derfor i vild Flugt gjennem Markerne, og jeg tilstaar ærlig, at jeg ogsaa løb saa hurtig, som

jeg kunde, ja, selv Hefter tog Benene paa Nakken; dog heldigvis ramte ingen af Preussernes Kugler os denne Gang.

Saa længe jeg lever, glemmer jeg aldrig det Syn, der frembød sig, da vi lidt efter lidt omtrent alle samledes i vort Kvartér i Bondy. Franctireurerne vare komne fra alle Hjørner og Kanter, udmattede af Anstrængelser og med deres Klæder iturevne og fulde af Snavs. Nogle havde gjort en lang Omvej gjennem Rosny, Merlan og Noisy, medens andre vare gaaede over Stok og Sten igjennem Markerne. Alle Ansigter bare Præget af mørk Sørgmodighed, blandet med dyb Uvilje og Hævngjerrighed, og vi vare alle enige om at søge at hævne vore Kammeraters Død; med Hensyn til Kaptajnen vilde vi vente og se, om han kom tilbage, førend vi toge en endelig Bestemmelse om vort Forhold til ham i Fremtiden. Der var ingen Ild tændt, ingen var sulten, ja, man hørte ej engang Glassene og Flaskerne klirre; Sagen var, at en alvorlig Forhandling fandt Sted imellem os alle, om hvad vi skulde gjøre for at blive Kaptajnen kvit. Hefter og jeg havde nemlig ligefrem foreslaaet de andre Franctireurer at forlade Kaptajnen og henvende os direkte til Admiral Saisset med en Klage, ikke alene over hans Uduelighed, men ogsaa over hans Uregelmæssighed i at betale vor Sold og hans Efterladenhed ved ikke at skaffe os varme Klæder fra Regeringen, nu da det var saa koldt. Alle Underofficererne i de andre Afdelinger, to Sergenter og fem Korporaler støttede vort Forslag, og kun Kommandersergenten og Foureren toge Kaptajnens Parti, den første, fordi han var Meddeltager i hans Drukkenskab, og den anden, fordi han delte Udbyttet af hans Underslæb.

Tiden trak imidlertid ud, Kaptajnen kom ikke tilbage, og da der ligeledes manglede nogle andre Franctireurer, begyndte vi at blive bange for, at der var sket en ny Ulykke,

og vor Ængstelse blev endnu større, da vi i nogen Afstand saa en Række Bøndervogne, der saa ud, som om der var saarede i dem, og som langsomt kjørte henimod Romainville. I Selskab med et Par Kammerater løb jeg nu hurtig over Markerne og naaede snart Vognene. I den første laa vor stakkels Lieutenant, bleg og lidende, sammen med Trompeteren, der jamrede sig over Smerterne i sit saarede Ben. I den anden Vogn laa tre Lig, som jeg ikke kunde gjenkjende, da de vare bedækkede med Halm; men en Franctireur fortalte mig, at det var tre Franctireurer, der vare dræbte under Flugten fra Jernbanen. Paa Bukken af den tredje Vogn sad min Ven Nicolet og understøttede en saaret, og ved hans Fødder laa Liget af en anden Franctireur. Da jeg spurgte ham om, hvem det var, pegede han paa Liget og sagde: «Det er Besson, men Du vilde ikke kunne kjende ham igjen, og det er Maxan, som vi troede var død i Gaden Villemomble. Preusserne udleverede ham til nogle Bønder, der kom forbi; men de have knækket baade Arme og Ben paa ham med Kolbeslag, saa han lever vist næppe». Jeg forlod Nicolet og gik tilbage til vort Kvartér, og da jeg nærmede mig, saa jeg strax, at der var noget usædvanligt paa Færde. Jeg hørte Eder og højrøstet Tale, blandet med Lyden af Glas og Porcellain, som blev slaaet i Stykker. Kaptajnen stod i Midten med Kommandersergenten og Foureren ved sin Side og trodsede alle de Ukvemsord, hvormed hele Kompagniet overvældede ham, uden at ændse den Regn af Glas og Tallerkener, der fløj ham om Ørerne; men til sidst, efter at have maattet høre paa, at han blev kaldt et Fæhoved, en Forræder og en Tyv, trak han sig tilbage til sit Kvartér sammen med sine to Venner; thi han vovede ej at sætte Sagen paa Spidsen, da han havde set, at vi grebe vore Geværer og endnu havde vore Patrontasker om Livet.

Medens Kaptajnen trøstede sig med et Glas Absinth, gjorde vi alle vore Forberedelser til at forlade Kvarteret og valgte Sergent Kabie til vor Leder; hans første Ordre var

at forbyde os at drikke eller tage Cognac med os, og da vi omtrent Klokken to vare færdige til Afmarch, vare vi alle ædru og koldblodige. Da vi gik forbi det Hus, hvori Kaptajnen boede, og han opdagede os, blev han som lynslaaet, thi skjønt Kommandersergenten nok havde fortalt ham, hvad vi havde aftalt at gjøre, havde han ikke ventet, at vi virkelig vilde sætte det igjennem. Først kom han hen til Vinduet og forsøgte at friste os ved at fremvise vor Sold, som han sagde, at han lige havde modtaget; men da han opdagede, at dette ikke hjalp, blev han som rasende, styrtede ud af Huset med en stor Forskærerkniv i Haanden og stillede sig i Vejen for os.

«Hvor ville I hen?» brølede han, «jeg forbyder Eder at gaa, og den første, der gjør et Skridt, lader jeg gribe og sætte i Kachotten, og I véd, at den, som forlader sin Post foran Fjenden, bliver skudt».

Ved disse Trusler begyndte nogle af Franctireurerne at vakle og trække sig saa smaat tilbage; men da nu Hefter kommanderede «Fremad», blev Kaptajnen endnu mere rasende, styrtede henimod ham med sin store Kniv, truede ham og overvældede ham med Skjældsord. Denne hæslige Scene kunde umulig vare længe, og nogle Franctireurer grebe derfor deres Rifler, ladede dem uden at lægge Skjul derpaa og stillede sig ved Siden af Hefter, og da Kaptajnen saa dette, blev han pludselig rolig, vendte os Ryggen med en uartig Haandbevægelse og gik brummende tilbage til sit Værelse for at drukne sin Ærgrelse i Absinth, hvorefter hele Kompagniet begav sig paa Vejen til Fort Noisy, hvor Admiral Saisset opholdt sig, og da vi marcherede hurtig, naaede vi snart Noisy, hvor vi gjorde Holdt og sendte Sergenterne Kabie og Buchon som Repræsentanter ind til Admiralen.

Sammenkomsten varede længe, og jeg saa her et Syn, som jeg ikke let glemmer, og som var meget betegnende for Situationen, thi her løb en af de vigtigste strategiske Veje. Snart kom der Bondervogne med Kartofler og Grøntsager,

men næppe havde Mobilgardisterne faaet Øje paa dem, førend de omringede dem og tvang dem til at betale Told, før de lode dem kjøre videre; havde en Bonde ti Sække Kartofler i sin Vogn, maatte han af med to eller tre Sække, o. s. f. Snart kom der Vogne fulde med Bomber og Granater for at forsyne Forterne, der bestandig skjøde paa Preusserne. Saa kom der Konvoier af Levnetsmidler, der enten vare bestemte til Besætningerne i Forterne eller til de Soldater, der stode i de omliggende Landsbyer, og endelig kom der ogsaa en Kavalkade af «Ridende Eclaireurs de la Seine», for største Delen unge Mennesker, der ikke havde andet soldatermæssiigt ved sig end Uniformen og den store Sabel. Disse «Franctireurer» vare ledsagede af, eller maaske rettere de ledsagede en Mængde Damer, der hørte til «Demi Monde», og disse havde den Uforskammethed, da de rede forbi os, at gjøre Nar af vore forslidte Uniformer og daarlige Ekvipering; men da nogle af mine Kammerater antog en truende Holdning, lode de Hestene slaa an i Galop og forsvandt snart for vore Øjne.

Jeg har ofte, selv under Belejringens alvorligste Øjeblikke, set Soldater, men især Officerer, bringe deres Elskerinder med ud til Forposterne, hvor de sade og drak og leflede med dem, uden at bryde sig om, hvad der gik for sig i Nærheden, og der var heller intet, der ærgrede Soldaterne mere end at se deres Officerer sidde lunt inden Vægge og drikke Champagne med deres Maitresser og synge letfærdige Sange, medens maaske de saarede krympede sig i Værelset ved Siden af, og Soldaterne lede Hunger og Kulde i Løbegravene.

Endelig kom vore Repræsentanter og bragte et gunstigt Svar fra Admiral Saisset, der i Hovedsagen gik ud paa, at han dadlede Kaptajnen, gav os Tilladelse til at gaa tilbage til Paris for at rekonstruere vore Kadres og lovede at inspicere os, naar vi igjen vare fuldtallige og havde vore Officerer. Vi marcherede altsaa til Paris, hvor vi skiltes ad med den Aftale at møde næste Morgen Kl. 9 i vort Hoveddepot.

Den næste Morgen til den aftalte Tid mødtes vi alle i Forsamlingsstedet i Rue du 4 Septembre, hvor vi, efter at have optaget femten nye Medlemmer, der ønskede at indtræde i vort Korps, skrede til Valget af nye Officerer, og det endelige Udfald blev, at Sergent Buchon blev udvalgt til Lieutenant (vi havde nemlig bestemt ikke at vælge nogen Kaptajn, men at udnævne Lieutenant Valery til Kaptain pro forma), medens Hefter, Kabie og en Pariser ved Navn Rousset bleve udnævnte til Sergenter, og af de sex Korporaler, der ligeledes bleve valgte, havde jeg den Ære at være den ene.

Den følgende Dag var bestemt til at begrave vore Kammerater, der vare faldne i Villemomble, og da jeg nærmede mig vort Depot, mødte jeg en Masse Mennesker, som havde samlet sig udenfor Indgangen, og da Ligtoget endelig satte sig i Bevægelse, var der et imponerende Følge, bestaaende af Deputationer fra næsten alle de andre Franctireur-Korps, Nationalgardister, Mobilgardister, kort sagt næsten alle Vaabenarter vare repræsenterede, ligesom ogsaa en Mængde Kvinder og nysgjerrige fulgte os lige ud til Montmartre, hvor Kisterne bleve sænkede i Graven, og ved et forunderligt Sammentræf var det paa denne Grav, at næsten alle deres Kammerater et Par Maaneder senere bleve massakrerede under Kommunen.

Da vi havde store Vanskeligheder at bekæmpe for at faa vor Stilling legaliseret af Regeringen, kunde vi først den 30te Oktober afmarchere fra Paris til Fort Noisy, hvor Admiral Saisset inspicerede os og gav os Ordre til at besætte den lille Landsby Rosny, omtrent en Mil borte fra Fortet. Opholdet her var i højeste Grad ubehageligt; thi Beboerne af Landsbyen, der næsten alle endnu vare blevne i deres Huse, uglesaa os, kaldte os Røvere og Tyveknægte, medens vi paa vor Side skjældte dem ud for Bonapartister og chikanerede dem paa alle mulige Maader,

ja, ved flere Lejligheder var det paa et hængende Haar, at det var kommet til Haandgribeligheder imellem os.

Fra vort Kvartér i Rosny gjorde vi af og til Udflugter i Omegnen, og saaledes kom vi ved en Lejlighed atter i Kast med Preusserne i Villemomble, ved hvilken Lejlighed vor Sergent Kabie og to andre Franctireurer mistede Livet, og for at hævne sig paa Preusserne (sic) sloge de andre Franctireurer alt i Stykker, som de fandt i de Huse, der ej vare besatte; Klaverer, Speile, Tallerkener, Møbler, alt blev knust og ødelagt.

Ved en anden Lejlighed gjorde vi i Forening med en Bataillon Nationalgardister et af de sædvanlige unyttige Angreb paa «det graa Hus», der i den officielle Rapport blev beskreven paa følgende bombastiske Maade: «Den 72de Bataillon blev saa henreven af Kamplyst, at den «overskred» Barrikaderne i Bondy, trængte Fjenden tilbage paa alle Kanter og nødte ham til at indeslutte sig i et barrikaderet Hus. Bataillonens Tab var kun fire Mand saarede». Disse Nationalgardister vare for øvrigt meget ubehagelige at gaa paa Expeditioner sammen med; thi dels begyndte de at fyre paa de mest latterlige Distancer, og dels skjøde de paa alle og enhver, Ven eller Fjende; men heldigvis skjøde de saa slet, at de sjeldent traf nogen. Mobilgardisterne vare ligesaa slemme, om ikke værre, og Lysten til at lugte Krudt var ofte saa stor hos dem, at de morede sig med at skyde til Skive efter en Port eller en Skorsten midt i Gaderne paa de Landsbyer, hvor de laa paa Forpost.

Tiden sneg sig langsomt hen, og vi lede ofte store Savn, baade paa Grund af Mangel paa Fødemidler, og fordi Regeringen endnu ikke havde sendt os Vinterklæder, og da vi endnu den 24de November ikke engang havde faaet Kapper, bestemte vi os til at opløse Kompagniet; vi begave os i smaa Partier tilbage til Paris, og saaledes endte mine Erfaringer som Franctireur.

L. F.

Lorenzo de' Medici og hans Tid.*)

Renaissancens Tidsalder har ofte været Gjenstand for et omhyggeligt Studium; man har med Forkjærlighed dvælet ved dens Gry, man har atter og atter beskæftiget sig med dens Blomstring, og man har skildret dens geniale Kunstnere og Tænkere; der er imidlertid foruden dem en Personlighed, Lorenzo de' Medici, der i mange Retninger og ikke mindst i skabende staar som Typus for sin Tid, og som i mere end én Henseende fører den fremad ved sin Individualitet. Vi ville her forsøge gjennem en Skildring af hans Liv at give et Billede fra en Kulturepoke, der danner Grundlaget for vor egen Tids hele Udvikling; til bedre Forstaaelse vil det imidlertid være nødvendigt at give en kort Oversigt over de Steds- og Tidsforhold, som bidroge til at give denne Personlighed dens ejendommelige Præg.

Kampen mellem Hohenstauferne og Pavedømmet havde efterladt Italien i en Tilstand, som afveg fra det øvrige Evropas. Dette søgte, bevidst eller ubevidst, hen imod konsoliderede Tilstande, et fast Sammenhold af hver Nationalitet under en højeste Myndighed, medens Italien derimod deltes i mangfoldige mindre Herredømmer, der kun havde et fak-

*) Alfred von Reumont: Lorenzo de' Medici. I—II. Leipzig 1874. — William Roscoe: Life of Lorenzo di Medici. — J. Burckhardt: Die Kultur der Renaissance in Italien.

tisk, intet retsligt Grundlag, som idelig stiftedes, opløstes, optoge andre i sig eller gik op i dem og saaledes bestandig foranledigede Nydannelser, der holdt Nationen i en uafbrudt Bevægelse. Kejseren stod langt mindre som Overherre end som den, hvis Alliance det til en given Tid kunde være godt at sikre sig; Pavedømmet var stærkt nok til at forhindre en Sammensmeltning paa Basis af Erobring, men havde ikke Magt til for eget Vedkommende at samle Italien under én Fane. Denne Omskiftelighed i ydre Forhold havde mange uheldige, men ogsaa enkelte gode Virkninger. Medens Folket i det øvrige Evropa under et ligeligt Tryk sank ned til en ensartet, rolig og udeltagende Masse, udvikledes i Italien Individualiteterne ved de løsere, mere regelløse Forhold. Enhver Condottiere haabede at kunne erhverve sig et uafhængigt Fyrstendømme; enhver Regering, opstaaet, som den var, ved Vold og Overrumpling, kunde kun hævde sig ved List og Undertrykkelse af enhver Art og gav herved tusende Paaskud til Revolution og Oprør; Avtoritet og Sædvane tabte deres Magt; Arveretten og den dermed forbundne Respekt for Legitimiteten forsvandt, kun Personligheden gjorde sig gjældende, hvorfor ogsaa Bastarder idelig optraadte og ingen Vanskeligheder fandt ved at følge eller fortrænge den ægte Linie. Saadanne Fyrster søgte da at skaffe sig Betydning ved at omgive sig med fremragende og begavede Mænd og befordrede saaledes ogsaa paa denne Maade Ærgjerrigheden og den personlige, mere frie Udvikling. Ikke alle italienske Stater vare imidlertid dynastiske, og i Republikkerne, navnlig i de paa demokratisk Grundlag baserede som Firenze, gjaldt det jo fremfor alt, at hver Mand havde Muligheden for at vinde stor Betydning. Føjes nu hertil, at forskjellige Partier der stadig kæmpede om Herredømmet, at Forfatningen undergik idelige Forandringer, saa at den i Tidernes Løb lod sig bøje i alle Former af Republik fra Adelsherredømme til det bredeste Demokrati, Theokratiet og en Families ubestridte Primat, ses det let, at saadanne Forhold egnede sig til at skabe et Folk,

hvis bevægelige og objektivt udviklede Natur var som skabt til at modtage det nye og give det kraftig Fremvæxt i sin Jordbund.

I.

I det trettende Aarhundrede havde de adelige Familier i Firenze svækket sig saa stærkt ved indre Splid mellem Guelfer og Ghibelliner, at Folket blev sig sin Overvægt bevidst og bemægtigede sig Herredømmet. Allerede i 1282 var dette lykkedes saa godt, at de adelige kun paa Betingelse af at lade sig indskrive i et af de syv store Lav vare adgangsberettigede til Regeringsposter, en Betingelse, som senere blev skærpet derhen, at kun virkelig udøvende Kunstnere eller Haandværkere, hvortil naturligvis Kjøbmandsstanden regnedes, vare valgbare til de øverste Myndigheder. Saaledes var altsaa Lensadelen grundig trykket ned, og der udviklede sig nu af de velstaaende og betydelige Borgerfamilier et andet Aristokrati, der snart udgjorde den sande Byadel. Blandt de Familier, der paa denne Maade hævede sig, vare Medicierne. I den anden Halvdel af det 14de Aarhundrede gjorde en af Slægten sig til Fører for det lavere Folkeparti, og fra den Tid blev Mediciernes Sag identisk med Folkets. En anden af Familien, Giovanni, var i Midten af Aarhundredet bleven rig ved storartede Bank- og Vexelforretninger; store Byggeforetagender og Bestræbelser for en folkevenlig Ordning af Skattevæsenet gjorde ham populær og styrkede Slægtens Anseelse. Med Giovannis Søn Cosimo, Lorenzo den prægtiges Bedstefader, tager Rækken af de berømte Medicier sin Begyndelse. Cosimo var fyrretyve Aar gammel, da Giovanni døde; denne havde bestandig undgaaet at optræde som Folkefører i egentlig Forstand eller at lade det komme til aabenlyst Brud med det herskende Parti, der væsentlig bestod af Borgeraristokratiet. Cosimo fulgte hele sit Liv igjennem Faderens

Politik; han var en dygtig og heldig Forretningsmand, havde faaet en omhyggelig Opdragelse og interesserede sig levende for Kunst og Literatur, hvis Udvikling han paa alle Maader befordrede og understøttede.

Endnu vare Sæder og Tilstande i Firenze forholdsvis tarvelige og ensformige. Alligevel viste sig mange Spirer til det rige og brogede, mangfoldige Liv, som det følgende Aarhundrede bragte med sig. Brunellesco havde, som en bekjendt Forfatter siger, «gravet den antike Arkitektur frem af Jorden»; Stilen i de offentlige Bygninger, hvis Opførelse udgjorde Tidens Lidenskab, indvirkede paa de private; de snævre borg- eller fængselsagtige Huse, et Opus rusticum med deres Jernkjæder og deres Taarne, maatte give Plads for rummeligere, lysere, allerede med Søjler og Nicher smykkede Bygninger, der dannede Overgangen til det sextende Aarhundredes Palladsstil. Cimabue og Giotto havde allerede i det fjortende Aarhundrede banet Vejen til Frigjørelsen i Maleriet fra den byzantinske Stil, og ethvert Fænomen i den Retning hilsedes paa en Maade, hvorom Sagnet giver en Forestilling, naar det lader det gamle Navn Borgo Allegri stamme fra Folkets Jubel, da det i Følge med Carl af Anjou tog Cimabues store Madonnabillede — for Tiden i Kirken St. Maria Novella — i Øjesyn. Ghibertis og Donatellos kunstneriske Udvikling falde i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede. Af Literatur havde man foruden en Del latinske, klassiske Værker, Dante, Boccaccio og Petrarca samt latinske Oversættelser af Aristoteles og Plutark, enkeltvis og yderst sjeldent et græsk Værk; man fortæller, at Petrarca besad en græsk Homer, som han holdt højt i Ære, men af hvilken han ikke forstod et Ord, medens Boccaccio ved en kalabresisk Grækers Hjælp tilvejebragte den første Oversættelse af Iliaden og Odysseen. Cosimo, der saa levende interesserede sig for Kunst og Literatur, understøttede med storartet Gavmildhed deres Dyrkere; de store Kunst- og Bogfunds Tid kom, og Mænd som Poggio og Landino tilbragte saa at sige hele deres Liv med paa

hans Bekostning at rejse fra Sted til Sted, hvor der frembød sig en Mulighed for at opdage Levninger fra den antike Verden.

Folkepartiet hævede efterhaanden Cosimo til større og større Betydning. Efter en kortvarig Modgangsperiode, under hvilken Cosimo maatte gaa i Landflygtighed, fik Demokratiet atter Herredømmet og førte ham i Triumf tilbage til en næsten uindskrænket Myndighed, som han dog aldrig stillede til Skue, lige som hans Levevis, Hus og hele Forhold holdt sig indenfor det sædvanliges og borgerliges Omraade. Tre Ting havde skabt hans Storhed: Politik, Rigdom og Dannelse; heller ikke havde Firenze saa villig bøjet sig under hans Herredømme, hvor blidt det end fremtraadte, dersom det ikke paa Grund af denne Forening af Egenskaber havde erkjendt ham som den betydeligste Mand i hans Tid. Cosimo døde 1464 og efterlod en Søn, Piero, af hvis Børn Lorenzo, den ældste, allerede var 16 Aar gammel. Piero var fra Ungdommen af sygelig, ikke uden Begavelse, men ikke i Besiddelse af Energi; allerede 48 Aar gammel ved Cosimos Død havde han fra denne optaget Principet om Maadehold og Tilbageholdenhed i Udøvelse af Magten. Hans Hustru Lucrezia Tornabuoni, var af en gammel Adelsfamilie, der som saa mange andre havde sluttet sig til Folkets og Mediciernes Sag. Kraftig og viljestærk, dertil med ikke ringe poetisk Begavelse havde hun en væsentlig Indflydelse paa sine Børn og navnlig paa den ældste Søn.

Lorenzo blev født den 1ste Januar 1449; han udviklede sig til en kraftig og høj Skikkelse med bredt Bryst og stærke Lemmer, smidig og i Besiddelse af en overordentlig Udholdenhed; derimod var hans Ansigt uskjønt og gustent, hans Næse noget flad og Hagen fremtrædende, lige som hans Syn og Lugtesands vare svage. Allerede som Barn viste han sig i Besiddelse af usædvanlige Evner, og Cosimo, som selv førte Overopsynet med hans Opdragelse, gav ham Lærere som Ficino, Landino og Grækeren Argyropulos. Studiet af græsk

Sprog og Literatur og dermed den egentlig humanistiske Retning havde i Italien taget sin Begyndelse med Manuel Chrysoloras, der først kom dertil som Gesandt fra det østromerske Rige, men senere lærte offentlig i Italien og i 1396 tog Ophold i Firenze, hvor han fandt en Videbegjærlighed og en Iver efter at lære de græske Klassikere at kjende, som var bleven forberedt ved Boccaccio og Petrarca. De fornemste Ynglinge flokkedes om ham, deriblandt Cosimo selv og Poggio Bracciolini, den første af de berømte Opdagere af antike Værker, som med saa megen Lidenskab fortsatte deres Gjerning til langt ind i Lorenzos Dage. Chrysoloras's Elever vedbleve at lære Græsk offentlig, hvorfor mange Grækere efter Konstantinopels Fald (1453) ganske naturlig søgte et Tilflugtssted i Firenze og der fik stor Indflydelse paa Udviklingen. Studiet af Plato fortrængte den aristoteliske Filosofi; Cosimo oprettede selv et platonisk Akademi, ved hvilket Ficino blev ansat som Lærer. Denne Mand besad foruden Anlæg for dybtgaaende Studium en fin og sværmerisk Følelse for Musik og Poesi, medens Landino lærte Rhetorik og Poetik ved Akademiet i Firenze og derhos var Digter og Historiker. De unge Mediciere vare dog ikke overladte ene til deres Læreres Varetægt; deres Moder Lucrezia vaagede strængt over sine Børns Opdragelse; hun ledede den i religiøs Retning, og Besøg hos gejstlige Broderskaber og Hjemmeandagt optog megen Tid. Foruden de egentlige Studier lagdes dernæst stor Vægt paa Legemsøvelserne; Lorenzo var en Mester i de fleste Legemsfærdigheder, navnlig da i Ridekunsten, og havde en sand Lidenskab for ædle Heste, en fyrstelig Lidenskab, som han senere tilfredsstillede paa fyrstelig Maade. Halvt af Politik, halvt af Godhjertethed satte man ham tidlig i Stand til at vise sig gavmild; han uddelte Gaver til fattige, han udsatte Belønninger og lignende. Giuliano, den yngre Broder, var smuk og blidere af Karakter end Lorenzo; hans Yndlingsbeskæftigelse var Poesi og Kunst; det blev hans Skæbne at være det Offer, der maatte falde for at sikre

Broderens Storhed. Af Søstrene vare flere gifte ind i de betydeligste Familier i Firenze, deriblandt en med Guglielmo de' Pazzi, der paa Grund af dette Svogerskab undgik den Skæbne, som senere ramte de øvrige Medlemmer af denne Familie.

Lorenzos første offentlige Optræden fandt Sted i hans attende Aar. En yngre Søn af Kong Ferrante i Neapel rejste igjennem Italien for at hente sin ældre Broders Brud, Ippolite Maria af Huset Sforza i Milano; Lorenzo blev sendt ham i Møde og førte ham til Firenze, hvor den unge Neapolitaner indtraf med et Følge paa ikke mindre end sex hundrede Ryttere. Der opstod Venskab mellem de to unge Mennesker, og Lorenzo sendte Aaret efter Don Federigo en Samling Digte i toskansk Mundart af Dante, Petrarca og Cavalcanti. Tillige havde han tilføjet nogle af sine egne, og Samlingen var ledsaget af en Skrivelse, der indeholdt et varmt Forsvar for det saakaldte Vulgærsprog. Det ses heraf, at Lorenzo fra sin tidlige Ungdom har beskæftiget sig med den Tanke, der navnlig giver ham Betydning for Literaturen, at gjenoplive den italienske Digtning, der paa Grund af den gjenfundne Oldtid var kommen i Forglemmelse eller i Foragt. Det 15de Aarhundredes Lærde og Digtere saa med Hovmod ned paa Dante, og en af dem, Niccolo Niccoli, som havde anvendt sin hele, ikke ubetydelige Formue til Stiftelsen af et Bibliothek og en Antiksamling, saa at han i Slutningen af sit Liv underholdtes af Cosimo, vovede endog at sige, at den guddommelige Komedie var «Lekture for Skræddere og Skomagere». Det latinske Sprog havde i den første Halvdel af det femtende Aarhundrede udelukkende Herredømme i den lærde Verden; kun den naaede Berømmelse, der saa nøjagtig som mulig efterlignede de klassiske Forfattere, kun de Værker fik Betydning, som mangfoldiggjorde disses Tanker eller byggede videre paa det nysvundne Grundlag. Middelalderens kirkelige Traditioner og hele Tænkemaade stode paa det stærkeste i Strid med disse nye Tanker, og der opstod saaledes

en stærk Spaltning imellem den kirkelige og den verdslige Dannelse, der, som en Munk udtrykte sig, »lærte Børnene at nævne Jupiter, Venus og Kybele oftere end Gud Fader, Søn og Helligaand». Landino udtalte, at hvem der vilde være god Toskaner, maatte fremfor alt være en god Latiner, og til en poetisk Væddekamp, som fandt Sted 1441, og hvortil otte Digtere havde givet Møde, fandtes det umuligt at tilkjende nogen af dem Prisen, saa unaturlige og forkunstlede vare deres Digte, der vare skrevne paa Italiensk, men i lutter antike Versformer og opfyldt med latiniserede Ord og Sætningsdannelser. Det populære Sprog gav sig kun skriftlige Vidnesbyrd i Breve og i den religiøse Digtning, som naturlig benyttede sig af det som et Vaaben mod det klassiske Hedenskab i Latinen. De religiøse Digte kaldtes Laudi, Lovsange, og vare i Reglen bestemte til at synges; Haandværkerforeninger, Pilegrimme, Broderskaber af alle Arter droge gjennem Gaderne og sang dem foran Madonnabillederne, eller de gik i Procession til Kirkerne for her at udføre dem i firstemmigt Kor. Iblandt Laudi-Digterne indtager Lucrezia de' Medici en fremragende Plads; hendes Digte udmærke sig ved i en Cyklus af sex Sange at behandle Passionen, medens de tidligere Laudi med en endeløs Gjentagelse bevægede sig om et eneste lyrisk Thema, Tilbedelsen. Først med Lorenzo og hans Kreds fremblomstrer den italienske Digtning paa ny. I denne Kreds indtog Luigi Pulci en fremragende Plads. Pulci var nøje knyttet til det Mediceiske Hus og ledsagede som en Art Hovmester den unge Lorenzo paa dennes første større Rejse. Foruden et Digt til Lorenzo i Anledning af en pragtfuld Turnering, som den unge Medicier lod anstille til Ære for en florentinsk Skjønhed, skrev Luigi et stort romantisk-satirisk Epos, der ikke skaanede Kristendommen eller rettere Dogmatikken. Irreligiøs var Luigi ikke, saa lidt som Tiden i det hele taget, skjønt Kirken klagede, protesterede og truede, indtil videre dog til ingen Nytte. Rigtignok havde Religionen, saavel hos Folket som hos de

5*

dannede, i Tidens Løb faaet nogle højst sære Tilvæxter, eller snarere, det var gamle, med det nationale Liv hemmelighedsfuldt sammenvoxede Traditioner, som i begge Retninger gjorde sig gjældende. Anraabelsen af Skytsaander, Votivtavler, Ofre vare Ting, som fra Hedenskabet uhindret gik over i Katholicismen; mange Festdage, mirakelgjørende Billeder, Bededage o. s. v. lode sig ligeledes føre tilbage til en antik Oprindelse. Astrologien dannede Bindeledet mellem Folkeovertroen og det lærde Fantasteri; man troede desuden paa Augurkunsten, heldige og uheldige Dage, Talismen o. s. v.; den hyppige Samfærsel med Byzantinere og Muhamedanere havde hos de mere dannede medført en Tolerance, som efterhaanden tilbagetrængte Begrebet om en vesterlandsk, fortrinsberettiget Kristenhed. Luigi Pulcis Epos gjør netop en saadan Anskuelse gjældende; da Forfatteren selv siger, at Lorenzos Moder har havt stor Andel i dets Tilblivelse, maa det vel antages, at Madonna Lucrezia uagtet sin store Alvor og Fromhed ikke er bleven uberørt af sin Tid, og at Dobbeltheden i Lorenzos Karakter for en Del skyldes den moderlige Indflydelse. Den Turnering, som Pulci besang, fandt Sted i Lorenzos toogtyvende Aar; han havde to Aar i Forvejen set den Dame, til hvis Ære den blev anstillet, og havde siden den Tid ikke ophørt med at besynge hende i Canzoner og Sonnetter, der gjorde hans Navn berømt i Literaturen.

Piero de' Medici levede endnu, men havde mere og mere trukket sig tilbage fra det offentlige Liv; alle Statsanliggender, al Repræsentation paahvilede Lorenzo, som optraadte med en Pragt, der i Modsætning til Cosimos og Pieros Forsigtighed allerede syntes at betegne hans Fremtidsplaner. Til Turneringen mødte han saaledes med et Følge paa omtrent hundrede Personer og klædt i en Dragt, der var oversaaet med Guld og Ædelstene; en Diamant i Midten af Skjoldet havde et eget Navn, il litro. Længe efter denne Turnering vedblev Lorenzo at digte Sange til den skjønne Lucrezia Donati; alligevel var han paa samme Tid forlovet, ja Turneringens

Hensigt var egentlig at fejre denne Forlovelse. Piero de' Medici havde ikke fundet for godt at følge den Tradition, som foreskrev de fornemme Familier at søge Ægteskabsforbindelser indenfor Fødestadens Omraade, og havde valgt sin Søn en Hustru af den mægtige Orsiniske Slægt i Rom. Vielsen fandt Sted i November 1468; Lorenzo var ikke personlig til Stede ved den, men blev repræsenteret af en Slægtning, lige som ogsaa Bruden i nogen Tid blev hos sine Forældre og først i Maj 1469 kom til Firenze, hvor Brylluppet nu atter blev fejret med megen Pragt og Gjæstfrihed. I Lorenzos Optegnelser findes hans Bryllup omtalt paa følgende Maade: «Jeg Lorenzo tog Clarice, Jacopo Orsinis Datter, eller hun blev mig givet, til Ægte i December 1468, og jeg fejrede mit Bryllup den 4de Juni 1469». Denne kolde Omtale betegnede dog ikke noget ondt eller ulykkeligt; Lorenzo syntes bestandig nøje knyttet til sin Hustru. Heller ikke fandt Tiden det besynderligt, at Lorenzo, skjønt Clarice Orsinis Ægtefælle, kunde vedblive at digte til andre Skjønheders Pris.

Lorenzos Sonnetter og Canzoner ere naturligvis for største Delen Kjærlighedssange; han behandler imidlertid det saa ofte benyttede Emne paa en Maade, som giver disse Digte en særegen Interesse. Med rigtig Forstaaelse søgte han bort fra det humanistiske Pedanteri og fandt sine Lærere i Dante og Petrarca. Alligevel forhindrede den store Udvikling, som Aarhundredet havde ført med sig, ham i at blive blot Lærling eller Eftersnakker af Mestrenes Stil. Lorenzos store Fortjeneste som Digter er at have opdaget Naturen, og det ikke alene Naturen som Sceneri, men selve Naturlivet, og at have begyndt den realistiske Skildring. I Sonnetterne spiller endnu den skolastiske Subtilitet en Rolle, skjønt Naturligheden ogsaa her kommer til Syne; men hans «Nencia da Barberino» staar paa rent moderne Grund i sin kraftige Realisme; det er en Idyl, som fremstiller Bondelivet med saa stor Natursandhed og Objektivitet, at Forfatterens Standpunkt over for hans Digtning bliver aldeles ukjendeligt. Denne Digtning viser

en frappant og, som det synes, tilsigtet Modsætning til den konventionelle Hyrdedigtning, som under Hyrdelivets Maske skjulte en helt anden Samfunds- og Forestillingskreds. Interessant er det gjennem Lorenzos poetiske Arbejder at følge den Mangesidighed, som var Tiden egen. Paa den ene Side staar Kirketroen, paa den anden den rent antike Livsopfattelse. Lorenzo har som sin Moder forfattet Laudi, men desuden de saakaldte «Canzoni a ballo», Dansesange, og «Canti carnascialeschi», Karnevalssange, som variere det gamle Thema: «Elsk, nyd, medens Du er ung»; en af de bekjendteste har Omkvædet:

Quanto è bella giovinezza,
Che si fugge tuttavia!
Chi vuol esser lieto, sia:
Di doman non c'è certezza*).

II.

Lorenzos ovenberørte Karnevalssange havde en særegen Opgave. Ikke for intet havde han studeret Oldtiden; han undlod ikke at drage Fordel af sine Landsmænds Lidenskab for «circenses». Som han med fuld Bevidsthed stræbte imod Cæsarismen, saaledes har han ikke forsmaaet at benytte sig af de sædvanlige Midler til at beskæftige og imponere Folket: Pragt, Gavmildhed og Omsorg for dets Forlystelser.

At der imidlertid virkelig var Trang til en kraftig Vilje som Leder af Staten, viste sig snart. Allerede medens Piero levede, var Lorenzo den egentlige Styrer; ved Pieros Død 1469 indtog Lorenzo, væsentlig støttet af sin Slægtning Tommaso Soderini, hans Stilling uden Strid eller Partikamp. Saa ung han end var, begyndte han imidlertid strax at ar-

*) «Skjøn er Ungdomstiden,
Som saa hurtig flygter bort!
Du, som elsker Glæden, nyd:
Ingen véd, hvad Dagen bringer».

bejde paa at gjøre sin Stilling som øverste Leder officiel, en Sag, som Cosimo og Piero havde undgaaet, men som Lorenzo anvendte hele sin Kraft paa at ordne efter sin Vilje. Der foretoges strax forskjellige Forandringer i Forfatningen, lige som Magten blev mere koncentreret, medens de indflydelsesrige Familier og deriblandt Soderinerne, skjønt de ikke berøvedes Embeder eller Værdigheder, dog forhindredes i at samle flere saadanne paa én Gang; derimod fremdroges saadanne Mænd, der ikke gave Grund til Bekymring

Udadtil herskede Uroligheder paa alle Kanter. Paven, Paul II, var i Strid med Kong Ferrante af Neapel; dertil kom Tyrkernes truende Nærhed — de havde ved denne Tid erobret Øen Evbøa —; under saadanne Omstændigheder maatte der sluttes Alliancer, og Firenze sluttede sig til Neapel og Milano, et Forbund, som Lorenzo, fraregnet kortvarige Afbrydelser, hele sit Liv fastholdt. De to andre større Magter i Italien forekom ham ikke paalidelige; Pavestaten fordi Regeringen og med den dens Politik stadig vexlede, Venezia paa Grund af den Rivalitet, der bestod mellem denne By og Firenze i Handelsanliggender. Overfor Italiens Fyrster indtoge Medicierne en ganske særegen Stilling. Uden at gjøre Krav derpaa behandledes de af de regerende Huse som ligestillede, og i Virkeligheden var det af stor Betydning at erhverve sig denne Families Venskab, da det var Betingelsen for de Pengesummer og Laan, uden hvilke ingen Hersker — man levede jo i Lejetroppernes (Condottierernes) Tid — kunde hævde sin Plads mod udenfra eller indenfra kommende Angreb.

Paul II døde 1471 og blev fulgt af Sixtus IV. Denne var i Begyndelsen af sin Regering overordentlig gunstig stemt imod Lorenzo, saaledes at han endog gav ham Løfte om en Kardinalshat for Giuliano. Det var allerede den Gang Lorenzos Ønske at støtte sin Magt ved Forbindelser i det hellige Kollegium; mulig har ogsaa Giuliano, med hvem han for øvrigt stod i det bedste Forhold, foruroliget ham som en

fremtidig Medbejler til Magten. Imidlertid varede det gode Forhold til Paven ikke længe. Der opstod en Tvistighed om et til Firenzes Omraade grænsende Territorium, hvilket senere gav Anledning til en af de vigtigste Begivenheder i Lorenzos Liv. Imidlertid var der endnu Fred og ingen Fare; det Mediceiske Hus udfoldede en Glans, som viste langt ud over borgerlige Forhold, og hvortil selv en fyrstelig Formue ikke altid var tilstrækkelig. Naar fremmede Herskere kom til Firenze, toge de Bolig hos Lorenzo, hvis Hus overtraf alles i Rigdom paa Kunstsager, Antikviteter og Luxusgjenstande; hele Firenzes Ungdom samlede sig om Lorenzo og Giuliano, der blev Midtpunktet for alt kunstnerisk og aandeligt bevæget Liv.

I sin ydre Politik debuterede Lorenzo med en Forholdsregel, som satte meget ondt Blod. I den under firenzisk Overhøjhed staaende By Volterra var der opstaaet Uroligheder paa Grund af et tvivlsomt Retsspørgsmaal, og Lorenzo bevægede imod de besindigeres Vilje Senatet til at tvinge Staden med Krigsmagt, hvilket havde til Følge, at de tøjlesløse Soldater i Bund og Grund ødelagde Byen, og forgjæves søgte Lorenzo senere personlig at raade Bod paa det skete ved Gavmildhed og skjønne Ord. Ret som om det gjaldt at bringe denne Sag i Forglemmelse, brugte Lorenzo næste Aar sin Myndighed til at gjenoprette Universitetet i Pisa, der var kommet i Forfald i de Kampe mellem denne By og Firenze, som vare endte med Pisas Underkastelse. Denne Forholdsregel, som paa Grund af Florentinernes indgroede Had til Pisa havde mange Vanskeligheder at overvinde, tilførte det folketomme Pisa nyt Liv; forskjellige Omstændigheder, f. Ex. de usunde Strækninger om Byen, der siden Krigen laa udyrkede hen og fra Marker vare blevne til Sumpe, forhindrede dog i lang Tid Pisa fra at hæve sig til nogen Betydning.

Imidlertid forværredes Forholdet imellem Lorenzo og Paven. Striden drejede sig om et Territorium, som Paven havde erhvervet for en af sine Nepoter, der var Lorenzos erklærede

Fjende. For at faa Penge hertil havde Sixtus henvendt sig til Familien Pazzi, der var Mediciernes Rivaler i Bankforetagender, og alle de pavelige Laan og Pengeforretninger gik fra nu af gjennem Pazziernes Hænder. Lorenzo, som allerede i lang Tid havde været vidende om denne Families Fjendskab og Utilfredshed med hans Primat, søgte ved alle Midler at svække deres Indflydelse og modarbejde deres Foretagender, og Pazziernes Utilfredshed paa Grund af den faktiske Koncentrering af Magten i Lorenzos og hans fortroliges Hænder steg herved til Forbitrelse; de samlede hemmelig Revolutionsmænd om sig og fik efterhaanden Paven til at blive Deltager i et Komplot, der ved hans Medviden skulde legaliseres. Paven vilde dog fra først af intet høre om voldelige Forholdsregler; til sidst satte han sig dog heller ikke længere imod disse, i Fald de fandtes nødvendige til at fremkalde en Omvæltning i Firenze. Da Sixtus IV efter mange Vanskeligheder altsaa havde givet sit Samtykke til et Attentat paa Lorenzos Person, kom det bekjendte Pazziske Attentat i Stand, som dog ikke førte til andet Resultat end Drabet paa Giuliano. Mordforsøget blev gjort i en Kirke og foretaget i det Øjeblik, da Hostien blev baaren om; de to Præster, som havde paataget sig at myrde Lorenzo, vare ikke behændige eller øvede nok, og Lorenzo fik Tid til at dække sig. Følgen af det mislykkede Attentat var for Lorenzo dels en Popularitet, der fejede al Modstand bort foran ham, dels et Raseri mod hans Fjender, der gav sig Luft i den vildeste Folkejustits. Uden Lov og Dom tog denne en frygtelig Hævn over de to Præster, over Erkebiskoppen af Pisa, der havde været medsammensvoren, og over hele den Pazziske Familie; en Kardinal, Pavens Slægtning, reddedes kun fra Døden for at blive slæbt i Fængsel under Mishandlinger og Trusler*).

Sixtus IV blev ægget til det yderste ved Efterretningen om den mislykkede Sammensværgelse og de Oplysninger, der

*) Om Pazziernes Sammensværgelse, jfr. nøjere Hist. Archiv 1870, I, S. 68 og flg.

vare fremkomne om hans egen Deltagelse i den; han tog af Kardinalens Fængsling og Erkebiskoppens Henrettelse Paaskud til at true Firenze med Ban, i Fald Byen ikke udleverede Lorenzo, «hvis Overgreb og ulovlige Magterhvervelse havde givet Anledning til Borgerkrig og Familietvist, under hvilken Kirken var bleven krænket». For en sammenkaldt Borgerforsamling erklærede Lorenzo sig beredt til at ofre sig for Statens Velfærd, hvorpaa naturligvis hele Firenze gjorde hans Sag til sin og frivillig gav ham en stadig Beskyttelsesvagt af tolv Borgere. Krigen var altsaa erklæret, og hele Italien delte sig i to Lejre. Til Paven sluttede sig Neapel, der haabede at fiske i rørte Vande, til Firenze derimod Venezia og Milano. Af Fyrster udenfor Italien kunde Lorenzo regne paa Ludvig XI, der dog ikke kunde antages at ville yde aktiv Hjælp, men hvis betydelige Indflydelse ganske stod paa Lorenzos Side. Philippe de Commines blev sendt til Italien; snart i Firenze, snart i Rom arbejdede han for Lorenzo med Løfter og Trusler. Imidlertid slæbte Krigen sig hen i fulde to Aar uden stor Blodsudgydelse, thi Condottierehærene holdt ikke af at levere Slag; men Plyndring, Brand og Ødelæggelse spillede en desto større Rolle. Kampen førtes paa Firenzes Omraade, Hungersnød og Elendighed tog mere og mere Overhaand i dens Spor, en Masse Penge blev brugt, ja i Byen selv begyndte der at høres Tale om, at hele Krigen egentlig førtes for Lorenzos Person —, da denne tog en Beslutning, som syntes mere heroisk, end den i Virkeligheden var, men som i alt Fald beviste et lige saa klart politisk Omdømme som personligt Mod. I en Senatsforsamling bekjendtgjorde han sit Forsæt at ville begive sig til Kong Ferrante i Neapel for om muligt ved sin personlige Nærværelse at komme til Forstaaelse med denne og for i alt Fald at berøve Fjenderne Paaskud til yderligere at hjemsøge Firenze. Uagtet alle Modforestillinger iværksatte han denne Plan. At en Mand i Lorenzos Stilling og med hans mægtige Forbundsfæller ikke vilde være udsat for ligefrem eller øjeblikkelig Fare kunde

vel anses for givet; alligevel kunde Kongen af Neapels bekjendte listige og voldsomme Karakter give Grund nok til Ængstelse, hvad Lorenzo ogsaa udtalte i Breve til sine nærmeste. I tre Maaneder var Lorenzo i Neapel, en Tid fuld af Sorger og Uro. Ferrante syntes ikke aldeles utilbøjelig til Overenskomst; hans egen vaklende Stilling, hans Afsky for demokratiske Regeringsformer, hans bestandige hemmelige Mistro til Pavemagten maatte stemme ham gunstig for Lorenzos Planer, medens paa den anden Side Pavens æggende og truende Breve bestandig paa ny gjorde Sagen usikker. I Firenze hævede det undertrykte Modparti sig, bestred Forfatningsforandringernes Lovlighed og forlangte de gamle Indretninger, der fordelte Magten paa mange Hænder, tilbage; den pavelige Hær vandt Fordele, Firenzes Forbundsfæller trak sig ængstelige og mistroiske bort. Under alt dette maatte Lorenzo synes munter og tillidsfuld; han sparede ikke paa Penge, levede fyrstelig, gav festlige Gjæstebud og uddelte Gaver med rund Haand. Dertil forstod han med sin Klogskab og fine Dannelse at stifte Venskabsforbindelser, som vare ham til Gavn. Hertuginden af Calabrien, en højtbegavet og dannet Dame, der var berømt for sit Kjendskab til Latin og Græsk, den samme Ippolite Maria, hvem Lorenzo en Gang som Yngling havde modtaget i Firenze, søgte hans Selskab og mindede ham senere om det Venskab, der var blevet stiftet i Neapels Haver. Ogsaa mange højtstaaende og indflydelsesrige Mænd samlede Lorenzo om sig; der herskede i Neapel et i kunstnerisk og videnskabelig Henseende bevæget Liv, for hvilket Lorenzo under sit Ophold dannede Midtpunktet. Endelig kunde han, efter tre Maaneders Forløb, rejse hjem med Fredsbetingelserne, som dog ikke vare gunstigere end de, der sædvanlig bydes overvundne; dog modtog man ham i Firenze med overstrømmende Jubel. I Havnen og Staden lød saa høje Glædesudbrud, «at selve Omgivelserne syntes at stemme med i Jubelen», siger en samtidig. Paven sluttede sig nødtvungen til den neapolitanske Fred,

men vedblev at være fjendtlig stemt og at true med nye Angreb. En uventet Ulykke bragte imidlertid det uenige Italien til at slutte sig sammen, Tyrkerne faldt ind i Apulien, og Otrantos Indtagelse satte hele Italien i panisk Skræk. Paven tænkte paa at flygte fra Rom til Avignon, der paafulgte Forsoning mellem ham og Firenze, og Banlysningen blev ophævet, dog paa de haarde Betingelser, at det forarmede Firenze skulde stille femten Skibe som sit Bidrag til Tyrkekrigen.

III.

Freden med Neapel og Sixtus IV havde sikret Lorenzos Stilling, og han kunde nu fæste sin hele Opmærksomhed paa de indre Forhold; det var i Virkeligheden paatrængende nødvendigt for ham at beskæftige sig med dem. Hans Stilling, som efter Pazziernes Sammensværgelse havde syntes saa uangribelig, var bleven mærkelig rystet ved de senere Begivenheder. Hans Fraværelse, som havde forebygget Utilfredshed, havde paa den anden Side vist hans Undværlighed og til en vis Grad decentraliseret Magten, idet de forskjellige Myndigheder, hvoraf Regeringen nominelt var sammensat, havde gjenvundet en Del af deres forfatningsmæssige Betydning. Forskjellige Forhold tvang netop paa denne Tid Lorenzo til at føre det afgjørende Slag; imidlertid maatte det ske uden Tvangsforholdsregler og paa en Maade, som uden tilsyneladende at kuldkaste de republikanske Former kunde sikre hans Parti varig og uangribelig Besiddelse af Magten. Det vigtigste Motiv hertil var foruden Ærgjerrigheden eller Herskelysten financielle Bekymringer. Siden Cosimos Tid havde Statens Pengeanliggender været knyttet til Mediciernes; Cosimo havde forstaaet at styre Regeringen og paa samme Tid at lede de kommercielle Foretagender med Omsigt og Held; han havde gjort Staten Forskud, medens Lorenzo, der ikke havde Lykken med sig i sine Forretningsspekulationer, havde

benyttet sig af offentlige Midler til sine private Anliggender. Krigen og dens Tab havde maattet afgive Paaskud til de midlertidige Uordener med Hensyn til de offentlige Kreditanstalter og Betalingen af Statsgjælden. Denne Tilstand var imidlertid vidt og bredt bekjendt; der udkrævedes derfor til Ledelsen af disse mislige Sager Mænd, som vare villige til at gaa Haand i Haand med Statens øverste Styrer. Hidtil vare de forskjellige Myndigheder blevne udnævnte ved særskilte offentlige Valghandlinger, ved hvilke de forskjellige Partiindflydelser gjorde sig gjældende; de delte Magten imellem sig, idet de til dels ophævede hverandre eller i det mindste gjensidig kunde gribe ind i hverandres Magtomraade. Denne Fordeling, som efterhaanden var bleven til i den Hensigt at forhindre Partiherredømme, muliggjorde en for Lorenzo besværlig Kontrol; det gjaldt nu for ham under en tilsyneladende Iagttagelse af de forfatningsmæssige Former at sikre sig disse Embeder og gjøre deres Besættelse afhængig af sit Forgodtbefindende.

To Uger efter Fredens Afslutning foretog det af Lorenzos fortrolige sammensatte Signorie (øverste Raad) en gjennemgribende Forfatningsforandring. I ældre Tider sammenkaldte man Parlamentet*), naar overordentlige Forholdsregler skulde tages eller Forfatningsforandringer bringes i Forslag, og man afventede Parlamentets Bemyndigelse, før Forandringerne traadte i Kraft. Denne Gang bevægede Signoriet Kollegierne**) til at tillade Dannelsen af et nyt Kollegium, det saakaldte store Raad, som fremtidig af sin Midte skulde udvælge Signoriet samt besørge alle Embedsbesættelser. Det nye Raad, som bestod af 280 Medlemmer, der udvalgtes blandt hvert Kvartérs valgbare Borgere, var permanent og supplerede sig ved inden hver halvaarlige Opløsning at vælge sine Efterfølgere.

*) Parlamentet var en almindelig Forsamling af de stemmeberettigede Borgere.

**) De øvrige, dels retslige, dels militære og kommunale Myndigheder, hvis Samtykke gav Signoriets Beslutninger Lovskraft.

Signoriet sørgede for at danne det nye Kollegium efter Partiets Ønske; dette havde fra nu af alle Embedsbesættelser i sin Magt, og al Opposition var saaledes faktisk og for stedse tilintetgjort. Folket, som tilsyneladende ved det større Antal Raadsmedlemmer fik mere Andel i Regeringen, og hos hvilket Lorenzo desuden stod i Gunst, gav villig sit Bifald, medens de mere indsigtsfulde Mænd ikke miskjendte Forandringens Betydning; de forstode, at Mediciernes Parti, over hvilket Lorenzo var uindskrænket Hersker, ligeledes havde opnaaet en uindskrænket og ukontrolleret Magt i Staten.

De specielle Kommissioner begyndte strax deres Arbejder. Lorenzos Forretningsanliggender bleve ordnede; senere trak han sig mere og mere ud af Forretningslivet, som medførte for stor Risiko, og anlagde største Delen af sin Formue i Jordegods. En Sammensværgelse, som dog blev opdaget, inden den kom til Udbrud, gav Anledning til et Dekret, der stemplede det som Højforræderi at true eller angribe Lorenzo, og man vænnede sig til at se ham til Stadighed omgive sig med en Livvagt, der kun adskilte sig fra de regerende Fyrsters ved sit ikke-militære Præg.

Lorenzo følte sig sikker paa sin Magt. Hans Bestræbelser vare nu rettede paa at styrke sin og Republikkens Stilling udadtil. Det blev hans politiske Grundsætning, at det for ham kom an paa ved Alliancer at gjøre de smaa Stater stærke og ved Venskabsforbindelser med de omgivende Territoriers Beherskere at omgive sig med en Kreds af Forskansninger. De smaa Stater tjente ham som Middel til at vedligeholde et Ligevægtssystem i Italien, der sikrede mod de rivaliserende, store Magter. Hans diplomatiske Overblik skaffede ham saaledes en Stilling og en Betydning, som han i Følge sin faktiske Magt ingensinde vilde have kunnet hævde.

Imidlertid døde Sixtus IV i Aaret 1484 og efterfulgtes af Giovanni Cybó, der blev Pave under Navn af Innocens VIII. Lorenzo sendte sin ældste Søn Piero med Gesandtskabet,

som skulde lykønske den nye Pave, og gav ham Instruktioner med, hvori han blandt andet anbefalede ham at optræde beskedent og uden Forsøg paa at spille en mere fremtrædende Rolle end de øvrige Medlemmer af Gesandtskabet: «Thi om Du end er min Søn, er Du lige saa fuldt som de øvrige Herrer florentisk Borger». Piero de' Medici maatte i sit senere Liv sande, at denne Tradition ikke ustraffet lod sig udslette. Længere frem i Tiden formælede Lorenzo sin tredje Datter med Innocens VIII's Søn, Franceschetto Cybó; det var den første Gang, at en Pave anerkjendte sin Søn og tillod ham at spille en Rolle i det politiske Liv. Hvor stor Lorenzos Indflydelse og Vigtighed efterhaanden var bleven navnlig paa Grund af den mæglende Stilling, han havde indtaget i de idelige Stridigheder mellem Paven og Neapel, viser den Omstændighed, at han opnaaede at faa sin Søn Giovanni, den senere Leo X, udnævnt til Kardinal i Aaret 1489. Innocens havde selv bestemt Trediveaarsalderen som nødvendig til at opnaa Kardinalværdigheden, og Giovanni var endnu i sit fjortende Aar. Man vil kunne forstaa, at Paven vægrede sig eller i det mindste søgte at forhale Tiden; men Lorenzo trængte paa med saa megen Heftighed, og det var Innocens saa vigtigt at bevare det venskabelige Forhold, at han gav efter paa den Betingelse, at Udnævnelsen skulde være hemmelig i tre Aar. Lorenzo vilde imidlertid sikre sig ved Offentlighed og modtog paa Udnævnelsens Dag Gratulationer af de i Firenze boende fremmede Gesandter; om Aftenen var der Ilumination og Folkefest i Byen.

IV.

Efter Forfatningsreformen i 1480, som senere endnu undergik forskjellige centraliserende Forandringer, stod Lorenzos Magt paa sit Højdepunkt. By og Land vare rolige, alle selvstændige Elementer kuede, Regeringen populær og Folket driftigt og blomstrende, medens Lorenzo i Udlandet

besad Indflydelse og stor Anseelse. De næste ti Aar er den Periode, i hvilken det mediceiske Huses Glans overstraalede alle i Italien, og som gjorde det til et Samlingssted for det ypperste af Kunst, Literatur og Videnskab i hele Evropa. Begyndelsen til Renaissancen falder førend Cosimos Tid; men han, hans Sønner og Sønnesøn have havt en mægtig Indflydelse paa dens Væxt ved uovertruffen Gavmildhed, Humanitet og kunstforstandig Interesse. Brunellesco og Donatello arbejdede for Cosimo, medens Ghiberti fuldendte sine Broncedøre i hans Levetid. Guldsmedekunsten, der var saa nøje sammenknyttet med Skulpturen, ledede ved Opdagelsen af Niello til den første Begyndelse til Kobberstikket, og Maso Finiguerra, der gjælder for Grundlæggeren af denne Kunst, hørte til det mediceiske Hus's Klienter og arbejdede for det. I Malerkunsten knyttedes Interessen hovedsagelig til Masaccio og Fra Angelico Fiesole, fordi de betegnede de to rivaliserende Retninger, den realistiske og den strængere stiliserede, der var udgaaet fra Giottos Traditioner. For Lorenzo arbejdede Baldovinetti, Filippino Lippi, Luca Pitti o. m. a. I Freskomalerierne, hvormed disse Kunstnere prydede Kirker og Palladser, indtoge ofte Portrætgrupper en fremragende Plads, og paa mange Steder findes Lorenzo, hans Forgængere og Sønner fremstillede. Den betydeligste Kunstner i Lorenzos Tid var Domenico Ghirlandajo. Ogsaa han har i Freskomalerierne i Kirken Sta. Trinitá givet et Billede af Lorenzo, medens hans Udsmykning af Kirken Sta. Maria Novella har været en Skole for de store Malere i Renaissancens Blomstringstid, af hvilke Michel Angelo var hans Elev. Paa Ghirlandajos Anbefaling fik Michel Angelo Ophold i det mediceiske Hus og fuldendte sine Studier i de berømte Haver, i hvilke Lorenzos Skulptursamlinger vare udstillede. To andre Kunstarter, Miniaturmaleriet og Udskæringen af ædle Stene, naaede, for en stor Del paa Grund af Lorenzos Opmuntring og Interesse, en høj Udvikling. Miniaturmaleriet fandt en rig Mark i den tiltagende Luxus, der dreves med Udstyring og Anskaffelsen

af Bøger. Enhver formuende Mand havde sit Bibliothek, hvis Exemplarer vare smykkede af berømte Kunstnere med Arabesker, Helgenbilleder, Legendefremstillinger, sluttelig endog med profane Billeder og Illustrationer. Dernæst havde Lorenzo selv et sandt Sværmeri for Kameer og udskaarne Stene af alle Arter og formaaede Kunstnerne til at genoptage denne Kunstart, ligesom hans Samlinger af antike Stene bestandig forøgedes. Disse i Forening med Skatte af Bøger og Samlingerne af antik og moderne Skulptur gjorde alene af den Grund det mediceiske Hus til Samlingsplads for Kunstnere, der stedse optoges med den største Gjæstfrihed.

Ogsaa for Architekturen havde Lorenzo levende Interesse. Han byggede selv meget for egen Regning, saavel private som offentlige Bygninger, og opmuntrede desuden den Tilbøjelighed til Pragt, som de rige og formaaende Familier efterhaanden udfoldede. Saadanne store Byggeforetagender bidroge jo ikke alene til at kaste Glans over hans Regeringstid, men ledede paa samme Maade som Folkefesterne den offentlige Opmærksomhed bort fra Politiken, som hidtil udelukkende havde beskæftiget den. Selve Byen udvidedes, til dels ved at inddrage Stykker af de ofte uforholdsmæssig store Klosterhaver, der bleve benyttede til frie Pladser eller smukke nye Gader. Alt bar i denne kunstnerisk bevægede Tid de kunstneriske Bestræbelsers Stempel. Som Guldsmed- og Billedhuggerkunsten stode hinanden nær, saaledes ogsaa Snedkeriet og Architekturen; medens det ikke sjeldent lykkedes Haandværkere at uddanne sig til Kunstnere, havde Kunsten saa megen Indflydelse paa Haandværket, at dette paavirkedes selv i sine dagligdags Frembringelser. Firenzes Velstand steg under Lorenzos Regering. Husenes Udstyring blev rig og dekorativ; man nøjedes ikke mere med det nødvendige; den ved det almindelige Kjendskab til Antiken uddannede Smag fordrede Omgivelser, der tilfredsstillede Skjønhedssansen. Guldsmede, Mar-

morarbejdere, Kunstsnedkere, Malere og Billedhuggere arbejdede derfor ikke alene for Kirker og Paladser; private Bygninger smykkedes med Malerier, med Marmor- og Terrakottabuster, med kunstig udskaarne Møbler, ciselerede Sølvservicer og pragtfuldt vævede Tæpper og Dækketøj. Naturligvis udmærkede det mediceiske Hus sig heri frem for alle. Tre Generationer havde her samlet med Smag, alsidig Dannelse og Rigdom; fra alle Kanter strømmede desuden Gaver til, Værdi- og Kunstsager af enhver Art. »I Lorenzos Hus,« havde en Gang Galeazzo Maria Sforza, Milanos Fyrste, sagt, »var det skjønneste i hele Verden samlet.« Det var Lorenzos Politik at erhverve saa mange personlige Venner som mulig, for at de mange, som han fra en forholdsvis ubetydelig Stilling havde hævet til Betydning, skulde danne en Vagt om hans Myndighed, af hvilken de støttedes, medens de tidligere indflydelsesrige Familier bleve gjorte uskadelige. Alle, som følte sig Lorenzo forpligtede, eller som ønskede at opnaa hans Gunst, kappedes om at sende ham Gaver; at hans Klienters Tal maa have været overordentlig stort, ses af den Masse Breve, som, for største Delen egenhændig skreven, sendtes af ham til Personer, der havde indsendt Andragender, bedet om Anbefalinger, indgivet Klager o. s. v. Navnlig antoges hans Indflydelse hos Paven at være saa overvejende, at man fra alle Sider henvendte sig til ham for at opnaa noget i Rom.

Den Hang til Luxus og Pragtsyge, som i Lorenzos Tid udviklede sig i Firenze, tilfredsstilledes dels ved de store Fester i Anledning af Fyrstebesøg, der i de sidste Aar af Lorenzos Regering jævnlig fandt Sted, dels ved Folke- og Kirkefester, hvoraf de første især opmuntredes eller ligefrem indførtes af ham. Ved Kirkefesterne blev der i Reglen opført Mysterieskuespil; berømte Malere og Kunstnere arbejdede for dem; paa Johannesfesten*) foranstaltedes for-

*) Johannes var Firenzes Skytspatron.

uden andre Festligheder en storartet Udstilling, til hvilken Lorenzo udlaante sine smukkeste og kostbareste Kunstskatte. Karnevalsfesterne forandrede under hans Paavirkning fuldstændig Karakter. Fra en landlig Lystighed, der bestod i, at Koner og Piger ved Majfesten droge syngende om i Gaderne fulgte af enkelte Knøse og Drenge, udklædte i Kvindedragt, medens de til Lejligheden passende Sange vare faa i Antal og af et traditionelt Indhold, udviklede de sig efterhaanden til storartede Festligheder, der varede i flere Dage, og ved hvilke Lystigheden gjennembrød alle dogmatiske og konventionelle Skranker, saa at Lorenzo endog beskyldtes for med Forsæt at have drevet Karnevalsløjerne ud i en større Ubundethed for derved at slappe Folket, i det det saaledes opmuntredes til Letsindighed og Nydelsessyge. Vist er det, at de af Lorenzo digtede Karnevalssange, der fuldkommen fortrængte de nedarvede, svulme af en fuldkommen antik Livsglæde uden Spor af kirkelig Paavirkning.

Det mediceiske Hus gik i øvrigt foran i Kjærlighed til Pragt og Glæde, og dets offentlige og private Fester efterlignedes af alle, der vare forfængelige eller ærgjærrige nok til at ville skaffe sig Popularitet paa lignende Maade. Fantastiske Optog, mythologiske Processioner, Mysterieskuespil med storartede Maskinapparater afløste hverandre; Florentinernes Opvakthed, Vid, altid slagfærdige Kritik og levende Skjønhedssans dannede et Temperament, i hvilket god og skadelig Udsæd kunde trives med lige Mulighed. Den utrættelige Lystighed, som Ariost kaldte »Lo spirito bizarro fiorentino« gav sig undertiden Luft i overmodig og personlig Spøg, der dog hovedsagelig trivedes udenfor Byens Mure, i det fra mange Former befriede Landliv. Lorenzo selv opholdt sig afvexlende i Firenze og paa en eller anden af sine mange Villaer, hvorfra han styrede Driften af sine udstrakte Grundejendomme. Landlivet var paa én Gang mere selskabeligt og mere ubundet. Det mediceiske Hus var saa at sige altid aabent, dog i Byen med noget Forbehold, medens Vil-

laerne bestandig fyldtes med Gjæster, der ubudne spiste ved Lorenzos Bord, og iblandt hvilke ingen Rangforskjel blev agtet. Alle med Undtagelse af Tjenerskabet toge Del i Taflet. Til daglig Brug var Husets Indretning ikke overdaadig; desto større Luxus kunde der udfoldes ved festlige Lejligheder. Der fortælles saaledes, at da Svigersønnen, Francesco Cybó, med et stort Følge kom til Lorenzo og som alle Fremmede blændedes ved Husets Pragt, forbavsedes han over den Tarvelighed, som vistes i det daglige Liv efter de officielle Festligheder. Da han spurgte om Grunden til Forandringen, svarede Lorenzo ham, at han nu behandledes som Søn af Huset, hvorimod de fremmede Herrer i Følget havde havt Krav paa at betragtes som Gjæster.

I sine Forlystelser og Lidenskaber var Lorenzo bleven sin Ungdoms Tilbøjeligheder tro; nu som dengang elskede han Jagt og Væddeløb med deres Tilbehør af ædle Heste og Hunde. Selv har han sat sin Jagtlidenskab et Mindesmærke i sit Digt »Falkejagten.«, der betragtes som et af de bedst lykkede blandt hans Produktioner. Musik saavel som Poesi spillede en stor Rolle i Lorenzos Liv. Flere Musikere havde Ophold i hans Hus, hans Børn lærte Musik, og ofte deltog han selv i musikalske Præstationer, hvortil dog hans hæse Stemme synes at have gjort ham uskikket. Piero, den ældste Søn, udmærkede sig saavel ved musikalsk som poetisk Talent, der synes at have været arveligt i den mediceiske Familie.

I Lorenzos senere Aar forstyrrede slet Helbred ham Nydelsen af de kunstneriske Glæder, paa hvilke han satte saa megen Pris. Gigtsvaghed var arvelig i hans Familie; allerede i sit 27de Aar maatte Lorenzo søge Hjælp mod denne Sygdom ved et Badested, og fra den Tid af foretog han bestandig Baderejser, naar Anfaldene indfandt sig. Syn-

derlig Hjælp bragte disse Kure dog ikke; havde de ogsaa formaaet det, vilde Lorenzos Levevis dog have umuliggjort en varig Helbredelse. Anstrængelser og Bekymringer af alle Arter, dertil Uregelmæssigheder, der lidet synes at passe for en stærkt beskæftiget og ansvarsbetynget Mand, hindrede bestandig den fornødne Hvile. Paa disse Baderejser, der dog aldrig gik udenfor Italiens Grænser, blev han overalt modtaget med Gaver og Æresbevisninger. En af de mærkeligste Gaver, som Lorenzo modtog, var vistnok en Sending fra den ægyptiske Sultan, bestaaende blandt andet af tæmmede Giraffer og Løver, en arabisk Hest, Røgelser, rige Silkestoffer og østerlandsk Porcellæn. Løver spillede i øvrigt en stor Rolle i Firenze; Byen ejede en Løvegaard og førte en Løve i sit Vaaben, og da den omtalte ægyptiske Løve døde under Lorenzos sidste Sygdom, tydedes det almindelig som et Tegn paa hans egen nærforestaaende Død.

Lorenzos sidste Leveaar forbitredes ved dumpe Forbud paa de kommende Storme, der i det mindste for en Tid skulde ødelægge hans Værk og berøve hans Hus dets Glans.

Den Reaction, der repræsenteredes af Savonarola*) og hans Parti, begyndte at give sig tilkjende allerede før 1490. Foruden den klerikale Misfornøjelse ulmede i Stilhed megen anden; Borgernes gamle Uafhængighedsaand samlede sig til en sidste Anstrængelse. Lorenzo kunde end videre ikke være blind for den høje Grad af Fare, for hvilken Svaghederne ved hans aldeles personlige Regimente udsatte hans Efterfølger. Hans Formaninger til Sønnen Piero gaa da ogsaa bestandig ud paa Forsonlighed, Nøjsomhed, Vedligeholdelsen af et Skin af republikanske Former, altsammen Fordringer, som Piero var langt fra at besidde Selvbeherskelse eller Kold-

*) Om Savonarola jfr. nærmere Hist. Archiv 1870 II., p. 104 og flg.

blodighed nok til at opfylde. I Virkeligheden havde det maaske været umuligt at opretholde en Tilstand, i hvilken alt var Skuffelse og enhver Form i Misforhold til sit Indhold, medens det personlige var det afgjørende i Politik, Retspleje, Finantsbestyrelse, kort overalt.

Lorenzos Død fandt Sted ikke lang Tid efter hans Søn Giovannis officielle Udnævnelse til Kardinal. Ved denne Lejlighed var han allerede saa lidende, at han hverken kunde deltage i den kirkelige Handling eller den derpaa følgende Fest; han formaaede kun at lade sig bære ind i Salen, hvor det glimrende Selskab sad om Taflet, for et Øjeblik at hilse paa sine Gjæster. Søndagen den 8de April 1492 døde Lorenzo de' Medici, 43 Aar gammel. Da alle Midler imod Sygdommen sloge fejl, tog man tilsidst sin Tilflugt til Vidunderkure: en bekjendt Læge, sendt af Lodovico il Moro fra Milano, tillavede en Drik af stødte Perler og Ædelstene, af hvilken Lorenzo selv ventede Lindring. Efterretningen om Dødsfaldet satte hele Firenze i stor Ophidselse; naturligvis dannede der sig strax Legender om Jertegn og deslige, som i Forvejen skulde have antydet Begivenheden I Dødsnatten havde man saaledes set et Meteor fare glimrende over Himlen og forsvinde ved Villaen i Careggi o. a.

Lorenzo havde hersket mildt, men dog som absolut Herre. Han og hans Forfædre havde efterhaanden vænnet Folket til en Styrelse, som ikke var af dets eget Kjød og Blod. Skjønt derfor et Parti to og et halvt Aar efter Lorenzos Død kunde omstyrte hans prægtige Værk ved at benytte sig af hans Efterfølgers Svaghed og Ubesindighed, tabte Folket som saadant efter den første lidenskabelige Opbrusen snart Følelsen af sin Betydning og Værdighed. Det mildere Herredømme havde forberedt det haardere under det næste mediceiske Supremati, der indfandt sig atten Aar senere, for atter efter en treaarig Mellemtilstand at forvandle sig til et arveligt Dynasti. Men medens Lorenzos

politiske Værk, og det ikke blot indadtil, men ogsaa med Hensyn til de øvrige italienske Stater, hvis Ligevægtspunkt han havde været, styrtede sammen ved hans Død, behøver man kun at nævne Leo X for at mindes, at det Frø, hans mangfoldige Virken havde udsaaet, i en anden Retning fandt den frugtbareste Jordbund og i Glans af Pontificatet udfoldede sig til den frodigste Blomstring i Ariosts og Machiavellis, Rafaels og Buonarotis Værker.

O. L.

Momenter af det nye Italiens Historie.

(Fortsat.)

VI.

Vi have i et et tidligere Hefte*) af dette Tidsskrift dvælet ved Cavours Optræden paa Pariserkongressen. Efter Tilbagekomsten til Turin gav han sin Politik et endnu stærkere nationalt Præg, end den tidligere havde havt. Den Opposition, han havde mødt saavel fra klerikal som radikal Side, gjorde efter Tilbagekomsten Ministeren til Gjenstand for Spot; thi han var ikke blot dragen fra Pariserkongressen »uden saa meget som et Hertugdømme i Lommen«, men hvad havde han i det hele opnaaet som Erstatning for de 2,000 Mand og de 80 Millioner Franks, Deltagelsen i Felttoget paa Krim havde kostet? Den 6. Maj 1856 rettede Buffa i Deputeretkamret en Forespørgsel til Cavour angaaende de Resultater, Italien havde vundet paa Kongressen. Ministeren svarede ham i et langt, beaandet Foredrag; han gjorde opmærksom paa, at det var første Gang siden Freden i Utrecht, at en Magt af anden Rang havde raadslaaet og taget Beslutning om evropæiske Anliggender sammen med Stormagterne og med samme Rettigheder som disse; han viste, at Italiens Sag havde gjort et væsentligt Skridt fremad, idet Nationens retfærdige Klager vare komne til hele Evpas Kundskab og vare blevne almindelig godkjendte af alle

---

*) Se „Hist. Archiv" 1875 I, p. 244 og flg.

udenforstaaende, han udtalte endelig, at Sardiniens og Østerriges Repræsentanter havde forladt hinanden med den faste Overbevisning, at de to Staters Politik var fjernere fra en Forstaaelse end nogen Sinde før, og at de Grundsætninger, de kæmpede for, vare indbyrdes uforsonlige. Denne Redegjørelse for Udbyttet af Pariserkongressen hilstes med stormende Bifald fra Kamrets Bænke og Tilhørerpladsen, og i dette Bifald deltog hele det patriotiske, intelligente Italien. I Neapel, Rom og i flere andre Byer blev der præget Medailler med Billedet af »den dristige Repræsentant for den nationale Idé og Italiens Rettigheder.« Fra Firenze modtog Cavour sin Buste, der som Indskrift bar de Ord, Dante lægger Farinate degli Uberti i Munden: »Colui che la difese a viso aperto.« Cavours uforbeholdne Erklæring om, at Sardinien og Østerrige vare uforsonlige Modstandere, hvad der middelbart var en Forudsigelse om et eventuelt Sammenstød, vakte den største Harme ikke blot i Wien, men ogsaa hos de andre italienske Regeringer. Hertug Frants af Modena skrev til Kejseren af Østerrige, at saavel den fælles Værdighed som Interesse krævede, at der hurtig blev lagt en Tømme paa den piemontesiske Uforskammethed. Storhertug Leopold af Toskana fandt, at den af Cavour iværksatte »Skandale« burde tugtes; den østerrigske Minister, Grev Buol Schauenstein, sendte en Note til Wienerhoffets Sendebud i Rom, Neapel, Firenze og Modena, hvori han stadfæstede Cavours Ytring, at de tvende Staters Politik aldrig havde staaet i skarpere principiel Modsætning til hinanden end netop nu; han udtalte, at det ikke var de østerrigske Besætningstropper, men Brandtalerne i det sardinske Parlament, der opflammede de politiske Lidenskaber i Romagna'en og andre Steder; han erklærede, at Østerrige vilde beskytte de italienske Staters Uafhængighed mod Overgreb fra Piemonts, Side og udtalte til Slutning den Overbevisning, at »Urostiftere ikke vilde ophøre med at rette deres Krigsmaskiner mod de loyale Regeringer i Italien, saalænge der

var Lande, i hvilke de kunde finde Beskyttelse og Understøttelse, saalænge der gaves Statsmænd, som ikke vege tilbage for at appellere til Lidenskaberne og Ødelæggelsens Magter.« Denne Note offenligtgjordes i Junimaaned i »Wiener Zeitung« og i »Monitore toscano.« Dog ikke blot paa de anførte Steder, men ogsaa i London og Paris vakte Cavours Tale megen Sensation. Lord Palmerston erklærede, at han vilde opbyde hele sin Indflydelse for at afholde Sardinien fra Angrebsplaner, og den franske Udenrigsminister Walewski tilkjendegav i Wien sin Misfornøjelse med Cavours Optræden. Fra dette Tidspunkt af sank alle de mørke Erindringer fra de tvende Revolutionsaar i Graven, Mistillidens og Tvedragtens Røster, der havde løftet sig mod den sardinske Regering, forstummede, og nu saa alle sande Fædrelandsvenner med forventningsfulde Blikke hen til Piemont og dets store Minister. Den Bevægelse, hvortil man nu blev Vidne i Italien, er karakteriseret som »det italienske Folks Sammensværgelse med den piemontistiske Regerings Leder.« Det er paa denne Tid, at et stort nationalt-liberalt Parti grupperer sig om Cavour og sender sine ædleste Repræsentanter til Turin, der saaledes blev Italienernes Hovedstad, førend det blev Italiens. Dette Parti, der vilde samle sig om det savoyiske Dynasti for derigjennem at naa Italiens Uafhængighed og Enhed, fik sit særlige Udtryk i den italienske Nationalforening, der konstituerede sig i Avgustmaaned 1857. Til denne Forening sluttede sig de bedste Elementer af det radikale Parti. Blandt dens navnkundigste Medlemmer kunne nævnes Lafarina, Daniel Manin og Garibaldi; Mazzinisterne holdt sig derimod tilbage, da de som principielle Tilhængere af de revolutionaire Omstyrtelsestheorier ikke kunde træde ind i en Forening, der, staaende paa Lovens Grund, vilde virke aabenlyst gjennem Tale og Skrift og ikke som Fortidens Carbonarier gjennem hemmelige Sammenkomster og mystiske Symboler.

Den italienske Nationalforenings Maal var den nationale

Enhedsstat. Den tilstræbte Halvøens Unifikation og ikke dens Union, for saa vidt der ved dette sidste Begreb skulde forstaas et italiensk Statsforbund. I Unifikationens Tanke mødtes det nationalliberale Parti med de udprægede Mazzinister; men her skiltes ogsaa deres Veje, idet hine kun saa Midlet i Monarkiet, disse i den demokratiske Republik. Man har fremhævet, at Enheds-Ideens ivrigste Talsmænd mærkelig nok vare Sønner af de Stæder, der tidligere havde baaret den municipale Selvstændigheds Fane højst og overfor det øvrige Italien havde udvist de mest udprægede midtpunktflyende Bestræbelser. Det kan saaledes mindes, at Daniel Manin var fra Venedig og Mazzini fra Genua; men det er fra Historien bekjendt, hvorledes disse to Republiker vare opfyldte af Uafhængighedsaand, og hvorledes de søgte Tyngdepunktet for deres Interesser andre Steder end paa den italienske Halvø. Erfaringerne fra de tvende Revolutionsaar og Fremmedherredømmets vedvarende Tryk havde imidlertid nu lært Italiens Patrioter, ligegyldig af hvilken politisk Farve de vare, at lade Særinteresserne træde i Skygge for Enhedstanken. Her paatrænger sig nu Spørgsmaalet om den Holdning, som Kong Viktor Emanuel og Cavour indtoge til Unifikationsideen. Kongen var overhovedet ikke de politiske Kombinationers Mand; han følte varmt for den store Tanke, han smeltede saa at sige i sit Væsen sammen med den, men han gav den intet diplomatisk Udtryk overfor sine Omgivelser. Det stod klart for ham, at Vejen til Maalet kun kunde gaa gjennem Kanontorden og Krudtdamp, og Udsigterne til en Kamp ildnede hans ridderlige Soldatersjæl. Kong Viktor Emanuel ønskede blot at blive forskaanet for langvarige Notevexlinger og trættende Forhandlinger i Ministerraadet. »Naar Timen var kommen, var han rede til at opgive Gemsejagten for at stige til Hest og ride derhen, hvor de fjendtlige Kanoner lynede. Først der, følte han, vilde han ret kunne hævne sin Fader og Piemonts Nederlag.« Cavour stillede sig

ligeledes sympathetisk overfor Unifikationstanken; men han indsaa, at der paa den Bane, som ledede til dette Endemaal, var flere Stationer, som man ikke ustraffet vilde kunne fare forbi. Vi have to Gange i det foregaaende berørt Ministerens politiske Program. I Tidsskriftet »Risorgimento« havde han i Slutningen af 1847 taget Ordet for Italiens Uafhængighed og de italienske Monarkers Konføderation*); i det Mindeskrift, han lige forinden Pariserkongressens Sammentræden 1856 sendte Napoleon, havde han paapeget Nødvendigheden af en national og frisindet Styrelse i de enkelte italienske Stater og udtalt Ønsket om Parmas og Modenas Indlemmelse i Sardinien**). Dette havde hidtil været de af Cavour officielt opstillede Fordringer; men ved disse angav han blot de første Stationer. Efter dem fulgte Indlemmelsen af Lombardiet-Venedig og derigjennem Oprettelsen af den subalpinske Stat, som Huset Savoyen havde tilstræbt lige siden Henrik IV.s Tid, og var dette Maal naaet, skulde der umiddelbart arbejdes hen til Enhedstankens Virkeliggjørelse. Cavour vilde i dette Øjeblik nærmest søge at tilvejebringe en Forsoning mellem Piemont og de øvrige italienske Hoffer, der vare blevne saa dybt krænkede over hans tidligere berørte Tale i Deputeretkamret af den 6te Maj, og han rakte Kabinetterne i Firenze og Neapel Haanden til Venskab; men da Forudsætningen for dette maatte være en national og liberal Politik saavel indadsom udadtil, blev Cavours Tilbud afvist. Ministeren havde vistnok i den Retning ikke hengivet sig til Skuffelser; men havde han end fra de tvende Kabinetter mødt et Afslag, var der dog paa den anden Side opnaaet noget Positivt derved, thi han havde her opfyldt et Ønske af Napoleon og derved vundet et nyt Krav paa dennes Erkjendtlighed. Kejseren var nemlig paa denne Tid begyndt at træde i et

---

*) Se Hist. Archiv 1875 I, S. 135.
**) Se Hist. Archiv 1875 I, S. 244.

bedre Forhold til Kirkestaten, da Pave Pius IX havde ladet sig repræsentere som Fadder ved Kejserprinsens Daab, og fra Tuilerierne udgik derfor til Cavour en Paamindelse om at vise den største Forsigtighed. I øvrigt blev Kejserens beskedne Anmodning til det pavelige Kabinet om at slaa ind paa det repræsentative System, en Anmodning, som Napoleon tillod sig at fremsætte paa den hensynsfuldeste Maade, fuldstændig neutraliseret af Hoffet i Wien, der gennem Kejser Frans Josef personlig tilskyndede Paven til at fortsætte det herskende Regeringssystem.

Grev Cavour havde bøjet sig for Napoleon III's Ønske, da han foreslog Regeringerne i Firenze og Neapel et Forbund paa et nationalt og reformatorisk Grundlag; men han havde kun gjort det, fordi han vidste, at han ved en saadan Optræden rykkede sit Maal et Skridt nærmere; thi han knyttede derved, som anført, ikke blot Kejseren fastere til sig; men han kunde benytte de tvende Regeringers Afslag, som han havde forudset, til at overtyde Verden om, at der overfor Storhertugen og Kong Ferdinand ikke lod sig udrette noget ad venskabelig og fredelig Vej. Her havde altsaa Cavour vist sig eftergivende overfor Tuilerierne; men vi komme nu til et Punkt, hvor Cavour bestemt modsatte sig Napoleons Planer for ikke at modarbejde sit eget politiske Fremtidsmaal. Kong Ferdinand II's forargelige Regimente efter Ophævelsen af den konstitutionelle Forfatning og Underkuelsen af den sicilianske Opstand er tidligere blevet berørt*). Blandt mangfoldige Exempler paa den neapolitanske Regerings Tyranni anføre vi blot dette ene, at den gjorde de Mænd, der 1848 havde havt Sæde i Deputeretkamret, til Gjenstand for den hensynsløseste Forfølgelse. Dette Kammer havde talt 114 Medlemmer; men efter nogle faa Aars Forløb vare de to Tredjedele af dem enten henrettede eller dømte til langvarigt Fængsel eller Forvisning;

*) Se Hist. Archiv 1875. I, S. 140.

mangfoldige levede som Flygtninge i Piemont eller i Udlandet. Dette afskyelige Regeringssystem havde vel ikke alene været tilstrækkeligt til at bevæge Vestmagterne til at skride ind, hvis de ikke havde havt andet Motiv af højere politisk Karakter. Kabinetterne i Paris og London vare nemlig begge i højeste Grad misfornøjede med den Holdning, Kong Ferdinand havde indtaget under Krimkrigen. Under denne var Middelhavet Vestmagternes Operationsbasis, og Neapel danner ved sin Beliggenhed og Form en mægtig Molo, der, med Sicilien som et stort Fyrtaarn ved sin Spidse, deler og behersker Middelhavets Bassin. Vestmagterne forestillede Hoffet i Neapel, at Ruslands Planer paa Konstantinopel truede Middelhavets Frihed, og Frankrig, der kjendte Ferdinands Orthodoxi, tilføjede, at den forestaaende Kamp havde en religiøs Karakter, idet det gjaldt om at sikre den romersk-katholske Kirke i Orienten mod den Fare, som truede den fra den græsk-katholske Kirkes Side. Kabinetterne i London og Paris ønskede at drage Neapel ind i deres Forbund, og de lagde en Tid lang saa megen mere Vægt paa denne Alliance, som de ved at optage Piemont i deres Forbund frygtede for at bortstøde Østerrige, paa hvis aktive Medvirkning de en Stund havde gjort Regning*). Men Kong Ferdinand vilde ikke fornægte sine Sympathier for Rusland, der for ham stod som den paalideligste Støtte for Neapels Selvstændighed. Han mindedes, hvorledes en russisk Flaade og russiske Tropper i Aarene 1799 og 1805 havde ydet hans Dynasti Hjælp; han saa desuden i Kejser Nikolaus sit personlige Ideal. Den indskrænkede Konge afviste da Vestmagternes forberedende Skridt til en Alliance og erklærede, at han vilde indtage en stræng Neutralitet; men idet han forbød Udførelsen af Korn og Kvæg, gav han denne Neutralitet en mod Vestmagterne fjendtlig Karakter; thi dette Forbud var middelbart en

---

*) Se Hist. Archiv 1875. I, S. 241.

Aarsag til den Nød, hvorfor de allierede Tropper paa Krim snart bleve udsatte. Kong Ferdinand anede ikke, at han ved denne Holdning blev en af de medvirkende Faktorer til Cavours Storhed, thi fra Neapel vendte Vestmagterne sig nu til Turin; men hverken i London eller Paris tabte man ham siden det Øjeblik af Syne, og man saa med Uvilje, hvorledes han efter Nikolaus's Død bevidnede Alexander sin Sympathi ved Afsendelsen af et overordentligt Gesandtskab til Petersborg. I Begyndelsen af Efteraaret 1855 besluttede man at rette et afgjørende Slag mod Kong Ferdinand. Vi staa her véd Planer, der tildels ere indhyllede i Mørke, men saa meget véd man dog med Vished, at Napoleon vilde styrte det bourbonske Dynasti og sætte sin Fætter Lucian Murat paa Tronen. Han havde vundet Englands Samtykke hertil, skjønt Kabinettet i London højst ugjerne saa, at Frankrig styrkede sin Stilling i Middelhavet ved at vinde den afgjørende Indflydelse ikke blot i Neapel, men ogsaa paa Sicilien. »Jeg betragter det som en afgjort Sag«, skriver i Midten af September 1855 Sicilianeren Lafarina til sin Ven Reali, »at Frankrig og England ere enige om Ferdinands Afsættelse. Fra Murats Side arbejdes der ivrigt hen til at fremkalde en Bevægelse i Neapel, der kan give Vestmagterne Paaskud til en Intervention for at bevise Evropa, at Neapolitanerne selv ønske Murat, og at han ikke paatvinges dem. Skjønt England er gaaet ind herpaa, er det maaske i sit stille Sind utilfreds; men det maa bøje sig for Napoleons Villie.«

Kejser Alexanders Tilbud om Vaabenstilstand og de derefter følgende Fredsunderhandlinger medførte imidlertid en Opsættelse af disse Planer; men paa Pariserkongressen betegnede Cavour Regeringssystemet i Neapel som en Fare for Italiens og Evropas Fred*). Begge Vestmagter forlangte derefter, at Kongen skulde udstede almindelig Amnesti

*) Se Hist. Archiv 1875. I, S. 246.

og reformere Retsplejen. Da han stolt afviste denne Fordring og betegnede den som et Indgreb i sine souveraine Rettigheder, afbrøde Frankrig og England den 20de Oktober 1856 den diplomatiske Forbindelse med ham, og Napoleon III gjenoptog nu Planen om Bourbonnernes Afsættelse og Gjenoprettelsen af det muratske Dynastis Trone; men her mødte han en Modstander i Cavour. Paa dette Punkt fremtraadte den store Forskjel mellem de Tendentser, hvoraf Cavour og Napoleon beherskedes i Henseende til deres italienske Politik. Cavours Formaal var Italiens Enhed med Udelukkelse af ethvert Fremmedherredømme, Napoleon vilde skabe en norditaliensk Stat, der skulde indbefatte Piemont, Lombardiet og Venetien, men paa denne Stat vilde Frankrig sikre sig en varig Indflydelse, og Midlet dertil skulde være Indsættelsen af napoleonske Dynastier i Neapel og Toskana. Det første Lands Trone skulde, som anført, tilfalde Familien Murat, i det sidste skulde Kejserens Fætter, Prins Napoleon, grunde en ny Herskerfamilie. Dels ved denne Kombination, dels ved det fjendtlige Naboforhold til Østerrige vilde det nye subalpinske Rige blive hæmmet i sin frie Virksomhed og i alle kritiske Tilfælde være henvist til den Afgjørelse, som blev truffen i Tuilerierne. Her var altsaa et væsentligt Differentspunkt mellem Cavour og Napoleon, og naar man holder sig dette for Øje, vil man forstaa, at den sardinske Ministerpræsident hverken kunde eller vilde begunstige de kejserlige Planer med Hensyn til Neapel, hvorom der først blev Tale. Hvorledes fandt Kejseren sig i den Modstand, han mødte fra Cavours Side? Henved tyve Aar ere henrundne siden den Tid, da de Forhandlinger, vi her berøre, bleve førte, Napoleons Dynasti er styrtet fra Frankrigs Trone, og i det man udelukkende fæster Blikket paa de ligesaa rystende som ydmygende Begivenheder, der omgave Kejsertronens Fald, er man tilbøjelig til at overse enhver Lysside hos den faldne Imperator; men Historien kan ikke undlade at fremhæve de virkelig fortjenstfulde

Handlinger hos denne mærkelige Mand. Og vi staa her i Sandhed ved et af Lyspunkterne i Napoleon III's Politik. Kejseren havde ved den nævnte Plan sit Dynastis og Frankrigs Interesser for Øje; men det følgende skal vise, hvorledes han af Cavour Skridt for Skridt lod sig drive tilbage fra deres Virkeliggjørelse. Hvor mange Fyrster vilde ikke under saadanne Forhold have trukket sig tilbage med Uvilje og Bitterhed i Sindet? Napoleon III optraadte dog ganske anderledes. Skjønt han skuffedes med Hensyn til sine personlige Ønskers Opfyldelse, har han dog aldrig vendt Italien Ryggen; han har med uforanderlig Fasthed bevaret sin Velvilje overfor Piemont, og under de farlige Kriser, dette Land snart skulde opleve, har han aldrig unddraget det sin stærke Beskyttelse. Dette skal vidnes til Napoleon III's Hæder, og det er et Træk, som Italiens Patrioter, af hvilken politisk Partifarve de end ere, aldrig bør glemme, naar de dømme om den faldne Imperator.

I det Cavour var gjennemtrængt af Overbevisningen om Napoleons personlige Velvilje for Italien, benyttede han enhver Lejlighed til at lægge sin Tænkemaade mod Østerrige for Dagen. Det spændte, for ej at sige fjendtlige, Forhold, der efter Krimkrigen herskede mellem Kabinetterne i Petersborg og Wien, var for Cavour et mægtigt Motiv til at vise Rusland den mest udsøgte Opmærksomhed, og omvendt bevægede Fjendskabet mellem Hofferne i Wien og Turin Rusland til i rigt Maal at gjøre Gjengjæld. Cavour handlede her med fin politisk Takt; thi han iagttog, hvorledes der efter Pariserfreden indtraadte et stedse venskabeligere Forhold mellem Rusland og Frankrig. Den russiske Regering havde under Katerina II og Nikolaus fortrinsvis begunstiget Neapel, men Kejser Alexander skjænkede nu Piemont den overvejende Interesse. Den russiske Enkekejserinde tilbragte ikke mere Vinteren paa Sicilien, men i Nizza. Samtlige Storfyrster besvarede i Turin det Besøg, Viktor Emanuel havde aflagt hos deres Moder; men

ingen af dem rejste til Milano, hvor Kejser Frans Josef netop den Gang opholdt sig. Kort efter var man baade i Østerrige og England med Forfærdelse Vidne til, hvorledes Piemont bortforpagtede Havnen ved Villafranca til Rusland, der her vilde anlægge et Kuldepot for russiske Skibe. I de to nævnte Landes Presse forudsaa man det Tidspunkt, da Kulstationen vilde blive omdannet til en Orlogshavn.

De østerrigske Statsmænd vare skarpsynede nok til at gjennemskue Situationen: de havde en sikker Forudfølelse af den Krise, mod hvilken Begivenhederne bare hen. Det daværende engelske Kabinet, et Koalitionsministerium under Lord Palmerston, tilraadede den østerrigske Regering et Systemskifte i Italien. England havde efter Krimkrigen atter nærmet sig Østerrige, medens det overfor Frankrig og Sardinien begyndte at indtage en kølig Holdning. Det var med Utilfredshed Vidne til, hvorledes disse tvende Magter bestræbte sig for at træde i en venskabelig Forstaaelse med Rusland, og det havde følt sig ubehagelig berørt, da Cavour paa Pariser-Kongressen tog Ordet for Napoleons Plan om Donaufyrstendømmernes Union. Kabinettet i London tilskyndede derfor Kejser Frans Josef til i Italien at slaa ind paa Forsonlighedens og Reformernes Bane, og Wienerkabinettet besluttede sig da til at indvie en ny Æra i Lombardiet-Venedig. Indtil Revolutionsaaret 1848 havde dets Herredømme baaret et strængt bureaukratisk Præg, derpaa fulgte et militært Diktatur, men nu skulde Humanitetens Grundsætninger gjøres til Norm for den fremtidige Styrelse. Det unge Kejserpar skulde personlig overbringe Fredens og Forsoningens Olieblad. I Slutningen af Aaret 1856 kom Frans Josef med sin smukke Hustru, Elisabeth af Bajern, til Venedig. Naadesakter betegnede Kejserparrets Vej overalt, hvor det kom hen. I Milano, hvortil det indtraf den 15de Januar, var Modtagelsen god; men man kunde dog paa Kejserindens blege Aasyn læse Frygt for, at der vilde blive foretaget en eller anden uhyg-

gelig Demonstration, en Frygt, som en stor Del af Byens Befolkning selv nærede. Frans Josef opholdt sig i Milano til Begyndelsen af Marts og søgte i denne Tid ved en Række Foranstaltninger at knytte Lombardiet-Venedig til det habsburgske Hus. Han udstedte den 25de Januar en almindelig Amnesti for alle, der som en Følge af højforræderske Handlinger eller Forstyrrelse af den offentlige Orden befandt sig i Fængsel eller vare satte under Tiltale. Den 91aarige Feltmarskal Radetzky, der hidtil havde været Ihændehaver af Regeringsmyndigheden, blev i særdeles anerkjendende Udtryk efter egen Anmodning afskediget den 28de Februar, og Kejseren udnævnte samme Dag sin romantisk-humane Broder Erkehertug Maximilian til det lombardo-venetianske Kongeriges Generalgouverneur og Grev Giulay, paa hvem Verdens Opmærksomhed snart skulde henledes, til Generalkommandant. Men de Ovationer, for hvilke Kejser Frans Josef var Gjenstand, og som den officielle Presse forstod at skildre med glødende Farver, udsprang dog ikke af Folkehjertets Dyb. Man var i Virkeligheden ikke tilfreds med administrative Reformer, men forlangte national Uafhængighed. Raabet: ned med Østerrigerne! der havde lydt for ti Aar siden, klang endnu i Sjælene, og man rettede sit Blik mod Landet hinsides Ticino som det Sted, hvorfra Befrielsen skulde udgaa. Et lille Træk karakteriserer stundom en Situation skarpere end en længere Udvikling. En Aften fandt Kejser Frans Josef paa sit Toiletbord et Lithografi, som en ukjendt Haand havde lagt paa dette Sted. Det var en Fremstilling af Kejserens triumferende Indtog i Milano. I Spidsen rede Skyggerne af Fremmedherredømmets utallige Ofre, medens Kejserens Hest banede sig Vej over forvitrede Menneskeben. Paa denne historiske Baggrund kom de kejserlige Naadesakter til at blegne, og Virkningerne af Frans Josefs Besøg tabte sig saa meget hurtigere, som Centralregeringen i Wien ingenlunde indrømmede Erkehertug Maximilian saa frie

Hænder, som denne ønskede, ja man fulgte ham endog med mistroiske Blikke. En diplomatisk Strid med Kabinettet i Turin kaldte hurtig den gamle Bitterhed og de uforsonlige Modsætninger til Live.

Den sardinske Regering havde med Opmærksomhed fulgt Begivenhederne i Milano og den officielle Presses Udtalelser, der i deres afhængige Hyperloyalitet gik saa vidt, at de karakteriserede de sardinske Ministre som en jakobinsk Bande og udslyngede Fornærmelser mod Kong Viktor Emanuel og Prinsesserne af hans Hus. De uafhængige Blade i Piemont besvarede Angrebene med lidenskabelige Udfald mod det østerrigske Herredømme, og Regeringsbladet »Opinione« afviste Krænkelserne med Fasthed og Værdighed. Den 7de Januar 1857 aabnedes det sardinske Parlament, og Regeringens Optræden ved denne Lejlighed indeholdt en let forstaaelig Demonstration mod Østerrige. »For første Gang«, ytrede Viktor Emanuel med Selvbevidsthed i Trontalen, »ere Italiens Interesser blevne repræsenterede paa en evropæisk Kongres, og en italiensk Magt har fremhævet Nødvendigheden af en Forbedring i dets Stilling. Regeringen vil med Udholdenhed forfølge den politiske Bane, som den herved har betraadt.« I de Uger, Frans Josef opholdt sig i Milano, lagdes foran Citadellet i Turin Grundstenen til Monumentet for den piemontesiske Soldat, der i den ene Haand holder Nationalfanen og i den anden en Sabel, med hvilken han peger mod Øst. Lombarderne havde ved deres Bidrag dækket en stor Del af Omkostningerne, og en lombardisk Deputation var tilstede ved Festen. De østerrigske Autoriteter tilkjendegave paa alle Maader deres Uvilje, og Kejseren selv var opbragt ikke blot over dette Træk, men ogsaa derover, at Viktor Emanuel, med hvem han var besvogret, ikke havde hilst paa ham i Milano gjennem en særlig Afsending. Men da Karl Albert ved at hilse paa Kejser Ferdinand havde paadraget sig det italienske Nationalpartis bitreste Bebrejdelser, kunde Viktor Emanuel umulig

andet end ignorere dette Nabobesøg, der var rettet mod hans Politik. Da Kongen desuden 1855 havde notificeret Kejseren, at hans Moder og Hustru, der begge vare østerrigske Erkehertuginder, vare døde i Løbet af otte Dage, var der fra Wien ikke indløbet noget Svar. Pressens Polemik strakte snart sine Virkninger til Kabinetternes Forhandlinger og førte til en Afbrydelse af den diplomatiske Forbindelse, der atter var gjenoptagen*). I Turin beklagede det østerrigske Sendebud sig i krasse Udtryk over de piemontesiske Blade, medens Buol-Schauenstein og Cavour vexlede skarpe Noter. Den 16de Marts 1857 forlod Østerriges Repræsentant Turin, og samtidig kaldtes det sardinske Sendebud tilbage fra Wien. England søgte at mægle, men dets Bestræbelser forbleve frugtesløse.

Medens Cavour opmærksomt fulgte Gangen i den store evropæiske Politik, og medens intet af alt, hvad der tildrog sig i de italienske Staters Indre, undgik hans skarpe Blik, greb han virksomt og kraftig ind i Piemonts Administration, for at Landet kunde være færdigt, naar Afgjørelsens Øjeblik brød frem af Tidens Skjød. Han forlangte Penge til Befæstningen af Alessandria og Casale, de »to Udfaldsporte mod Østerrige«. Den klerikale Opposition i Kamret bemærkede, at Befæstningen af Alessandria maatte være et unyttigt Foretagende, siden Østerrigerne havde nedrevet Fæstningsværkerne 1814. Cavour svarede, at, hvis de havde været unyttige, vilde de ikke være blevne nedrevne af det konservative Østerrige. Han gjorde desuden opmærksom paa, at Alessandria kun var et Bolværk mod Piacenza, som Østerrigerne, skjønt den laa i Parma, omdannede til en stærk Fæstning. Pengene bleve bevilgede. Daniel Manin stillede sig i Spidsen for en Indsamling for at skaffe Piemont hundrede Kanoner til Alessandrias Armering. »Han forkyndte Krigen«, skriver de la Rive, i sin Bog: Le

*) Se Hist. Archiv 1875. I, S. 236.

comte Cavour, Paris 1863, »for at kunne hidføre den; han disponerede Landet saaledes, at det vilde Krigen og kunde føre den; han disciplinerede Nationen ved Udsigten til nærforestaaende Kampe og en sikker Befrielse. Denne Udsigt var Grundlaget for hans Diktatur, for hans nationale Politik. Han havde kun dette ene Maal, i Sammenligning med hvilket alt andet var ham af underordnet Betydning. Som Udenrigsminister stræbte han hen til at isolere Østerrige; som Indenrigsminister holdt han alle Forvaltningens Traade i sine Hænder, og som Finantsminister udøste han Penge til Hærens og Flaadens Udvikling og skabte en ny Orlogshavn ved La Spezia. Han lod sig bevilge Millioner til Bygning af Skibe, til Forøgelsen af Artilleriet, til Forstærkelse af Regimenterne, til Befæstninger og til Gjennemboringen af Mont Cenis. Paa den Maade blev Krigen hurtig en Nødvendighed. Det kom saa vidt, at alle ønskede den; ja, de, der ikke vare begejstrede for den, ønskede den, fordi de trættedes af Forberedelserne. Kongen lagde Haanden paa Sværdet, han brændte af Begjærlighed efter at komme i Ilden og spurgte, om Timen endnu ikke var kommen. Adelen sluttede sig til ham.« I det Cavour saaledes vedligeholdt den nationale Lidenskabs Ild, var han dog en erklæret Fjende af alle utidige, revolutionaire Bevægelser. Han vilde i alt tage sit Standpunkt paa Lovens Grund. »For Guds Skyld«, gentog han idelig overfor sine Tilhængere, »ingen moti di piazza; thi den Slags Optrin kunne tilintetgjøre den store Plan, paa hvis Gjennemførelse jeg i n Aarrække har arbejdet.« Cavour var sandelig i Aaret 1857 opfordret til at hæve sin advarende Stemme; thi dette Aar var Vidne til revolutionaire Optrin paa Sicilien og i Neapel, i Livorno og Genua, Optrin, til hvilke Tilskyndelsen, Sicilien undtagen, udgik fra Mazzini, der skiftevis opholdt sig i Schweiz og England. Cavour fordømte i de strængeste Udtryk det republikanske Partis Ubesindighed; men overfor det evropæiske Diplomati undlod han ikke med

Snildhed at betegne disse partielle Revolutionsforsøg som Illustrationer til den Skildring, han paa Pariserkongressen havde givet af Italiens almindelige Tilstand. Under Eftervirkningerne af disse Rejsninger foregik i Efteraaret 1857 Valgene til det nye sardinske Deputeretkammer, og det klerikal-reaktionaire Parti opbød alle Midler for at vinde Flertallet; det fik ogsaa et anseeligt Antal Repræsentanter, men Cavour tabte ikke Modet. I Trontalen, hvormed Parlamentet aabnedes den 14de December, erklærede Kongen, at han vilde holde fast ved den nationale Politik, og Cavour var ikke i Tvivl om, at det skulde lykkes ham at omskabe de Deputerede, der vare indtraadte i Kamret som klerikale, til nationale af den konservative Fraktion. »Det sletteste Kammer«, ytrede han til sin egen Selvberoligelse, »er dog altid at foretrække for den bedste Camarilla.« Vittighedsbladet »Fischietto« fremstillede træffende den overvejende Del af de Deputerede i Cavours Tjenerlivré.

VII.

Den 14de Januar 1858 om Aftenen bragte Telegrafen hele Evropa Budskabet om Orsinis forfærdelige Attentat paa Napoleon III. Denne Begivenhed fremkaldte for Piemont og særlig for Cavour en Krise, hvilken han selv har betegnet som den farligste, han nogen Sinde har oplevet paa Vejen til Afgjørelsen 1859. Felix Orsini var født i Meldola i Kirkestaten 1819. Hans Fader, Andreas Orsini, havde som Kaptajn deltaget i Napoleon I's russiske Felttog, i Aaret 1831 havde han i de romagnolske Insurgenters Lejr mødt Louis Napoleon, af hvem han mange Aar senere hædredes med Skt.-Helenamedaillen. Felix Orsini studerede ved Universitetet i Bologna, blev Medlem af det af Mazzini stiftede Samfund »det unge Italien«, der mindede om de tidligere Carbonarier, og deltog som saadan i en revolutionair Bevægelse mod Pave Gregor XVI 1843. Han blev greben

og førtes fra det ene afskyelige Fængsel til det andet, indtil han endelig dømtes til livsvarig Tjeneste paa Galejerne. Da Pius IX besteg den hellige Stol, blev han benaadet, men i Lænkerne var han bleven opfyldt af et uforsonligt Had til ethvert Herredømme »af Guds Naade«. I Revolutionsaaret 1848 deltog han som Kaptajn for de romerske frivillige i Krigen mod Østerrige, og efter Pavens Flugt valgtes han i Forli til Medlem af den konstituerende Forsamling i Rom. Da Republikken her omstyrtedes, begav han sig til Nizza, hvorfra han traadte i Forbindelse med Mazzini; som dennes Agent fængsledes han i Slutningen af 1854 af Østerrigerne og hensad som Fange i Mantua indtil Marts 1856, da det lykkedes ham at undfly til London. Her skilte han sig fra Mazzini, i hvem han nu kun saa en upraktisk Fantast; han traadte derimod i Samkvem med de franske Flygtninge, blandt hvilke Bernard, en tidligere Marinelæge, fik en afgjørende Indflydelse paa ham. Bernard forsikrede, at Napoleon III's Død vilde have Oprettelsen af den demokratisk-sociale Republik i Frankrig til Følge, og Orsini følte sig overtydet om, at denne vilde medvirke til Italiens Befrielse fra Fremmedherredømmet. Orsini saa i Kejseren en væsentlig Hindring for sit Fædrelands Frihed og Lykke og besluttede derfor at dræbe ham. Han mødtes i denne Tanke med det italienske Social-Demokrati i det hele, der i Napoleon saa et Udtryk for det inkarnerede Despoti. For at begrunde denne Opfattelse henpegede det til Kejsereus Møde med Alexander II i Stuttgart i September 1857; thi Tsaren stod endnu, i Overenstemmelse med Traditionen fra Nikolaus, som en Legemliggjørelse af Reaktionen og Absolutismen. Man maa i Sandhed her mindes Cavours Udsagn, at de radikale synes for en Stund at være Redskaber i Historiens Haand til at kompromittere Menneskehedens helligste Interesser. De foregaaende Sider have ført Beviset for, hvorledes Napoleon og Alexander II i Virkeligheden stillede sig overfor Piemont, og netop i

Stuttgart skal Kejser Alexander have ladet Napoleon forstaa, at han ikke vilde modsætte sig en Svækkelse af det utaknemlige Østerrige i Italien.

Ved Skakpartier i londonske Kaffehuse blev Sammensværgelsen aftalt og Planen i det enkelte lagt. Orsini forenede sig med tre andre italienske Flygtninge, Pieri, Rudio, Gomez. Bernard fabrikerede de bekjendte Sprængprojektiler, de saakaldte Orsinibomber; de tre førstnævnte rejste, forsynede med falske Passer, til Paris. Den 14de Januar vilde Kejseren besøge den store Opera, og Orsini besluttede, at han denne Aften skulde falde som hans Offer. Vi forbigaa her Enkelthederne i det skrækkelige Optrin. Da Kejserparrets Vogn viste sig paa Hjørnet af Gaderne Le Pelletier og Rossini, slyngede de tre sammensvorne Bomberne imod den. En skrækkelig Explosion fulgte. Vognen blev truffen af 76 Bombesplinter, men Kejserparret blev ubeskadiget og kunde overvære Forestillingen, derimod bleve 156 Gardeulaner og Tilskuere mere eller mindre haardt saarede. De tre sammensvorne opdagedes og fængsledes. Processen fulgtes med spændt Opmærksomhed ikke blot af Frankrig, men af hele Evropa, og hertil bidrog ikke udelukkende den høje Stilling, som den Personlighed, mod hvem Attentatet var rettet, indtog; men ogsaa Orsinis interessante, vindende Optræden og den glimrende Veltalenhed, hvormed den navnkundige republikanske Advokat Jules Favre førte Forsvaret for ham. Favre gjorde efter udtrykkelig Anmodning af Orsini ikke nogen Anstrængelse for at redde sin Klients Liv; i Overensstemmelse med Orsinis Ønske bestræbte han sig for at vise, at denne ikke var en æreløs Person, en lav Snigmorder, men en Mand, der af politiske Motiver havde villet fremkalde en Revolution i Frankrig for derigjennem at bevæge det franske Folk til at række Italien Haanden, naar dette rejste sig for at tilkæmpe sig Uafhængighed. Under sit Forsvar udtalte Jules Favre nogle Ord, som en senere Tid, der af de mellemliggende historiske Begivenheder er bleven løftet op paa et højere

Erkjendelsestrin, har fundet Anledning til at pege tilbage paa. Vi ville fremdrage dem her, ikke for at anvende dem som Invektiver mod en bestemt historisk Personlighed, hvem Skæbnens Magter vare ublide, men fordi de indeholde en almindelig Sandhed, der til alle Tider vil bevare sin Gyldighed. »Det er ikke,« sagde han, »Morderens Staal, som sønderbryder Lænken. Regeringer falde for deres egne Fejl, og Gud, som tæller deres Timer, bereder dem, der miskjende hans Love, et uforudset og langt forfærdeligere Fald, end en sammensvorens Helvedesmaskine kan gjøre.« Vi forbigaa her de tvende Breve, Orsini skrev fra Fængslet Mazas, for senere at komme tilbage til dem. Han og Pieri dømtes til Døden, de to andre sammensvorne ramtes af samme Dom; men Kejseren forandrede Straffen til livsvarigt Tvangsarbejde. Orsini modtog sin Dom med Fatning og gik den 13de Marts om Morgenen Døden med Ro imøde. Da Dommen lød paa, at han og Pieri skulde lide en Fadermorders Straf, vare de begge barfodede, iførte en lang, hvid Kjortel og bare et Slør om Hovedet. Da Pieri spottede over dette Toilette, svarede Orsini: »Rolig!« Pieri sang paa Vejen til Skafottet Sangen: mourir pour la patrie; Orsini raabte: »Leve Italien! Leve Frankrig!« og kastede sig ind under Faldøxen. Han havde ønsket at blive begraven i England ved Siden af den landsforviste Digter Hugo Foscolo, men han jordfæstedes paa Kirkegaarden Mont Parnasse i Paris.

Orsinis Attentat vakte trods det forbryderiske i Handlingen Jubel i alle klerikal-reaktionaire Kredse. Man gjorde med særlig Vægt gældende, at det var Italienere, der baade havde undfanget Tanken og bragt den til Udførelse, og da Orsini under sit omflakkende, eventyrlige Liv ogsaa en Gang havde havt en flygtig Forbindelse med Cavour, undlod man naturligvis ikke nu at henpege hertil som til et Moment af den alvorligste Betydning. Cavour aabnede i Piemont et sikkert Asyl for italienske Revolutionsmænd, Cavour beskyttede den tøjlesløse Presse, Cavour holdt hele Italien i vedvarende

Ophidselse. I Paris erklærede den pavelige Nuntius og det østerrigske Sendebud, at Piemont var Arnestedet for alle Revolutioner. Overfor det franske Sendebud i Wien udtalte Grev Buol-Schauenstein sin Glæde over den dygtige Lektion, som Frankrig sikkert nu vilde give Piemont. Grev Walewski benyttede med Iver Lejligheden til om mulig at svække Kejserens Interesse for Italien. Den franske Regering sendte Noter til England, Belgien, Schweiz og Piemont, hvori den med advarende Stemme opfordrede disse Magter til at begrænse deres Gjæstevenskab mod sammensvorne og Snigmordere, da det var uforeneligt med Evropas Fred og Orden. Piemont fik endog en særlig »Paamindelse« i Anledning af Pressens Tøjlesløshed. Cavour befandt sig i en yderst kritisk Situation, og netop i dette Øjeblik bragte Turinerbladet »Ragione« en Artikel, hvori det sammenlignede Orsini med Harmodios og Aristogeiton og priste Kongemord som en Stordaad. Der blev anlagt Sag mod Bladet, men Edsvorneretten frikjendte det. Paa dette Tidspunkt, i de første Dage af Februar, sagde Napoleon i Tuilerierne til det sardinske Sendebud Villamarina: »Opfyldelsen af Eders Ønsker, Eders Fremtid beroer paa Forbundet med Frankrig, kun Frankrig kan yde Eder en fast Støtte; men ville I have mig paa Eders Side, maa I nodvendigvis ogsaa gjøre, hvad jeg forlanger af Eder; hvis det ikke sker, vil jeg mod min Vilje se mig tvungen til at tage Hensyn til Østerrige, og er jeg en Gang trængt ind paa denne politiske Retning, maa jeg give Afkald paa det, der hidtil har været min kjæreste Drøm, mit Hjertes inderligste Attraa, jeg mener Italiens Lykke og Uafhængighed.« Cavour indsaa Nødvendigheden af at skride ind mod Pressen, men han vilde ikke forlade Lovens Grund, han var, ligesom Massimo d'Azeglio*) ved en tidligere Lejlighed, fast besluttet paa ikke at foretage noget Angreb paa Forfatningen og det konstitutionelle

*) Se Hist. Archiv 1875 I. S. 142.

System. I de Instruktioner, han gav Villamarina, hævdede han med Fasthed Piemonts Værdighed. »Karl Albert«, skrev han, »er død i Oporto, fordi han ikke vilde bøje sig for Østerrige. Vor unge Konge vil udvandre til Amerika for at dø der, eller han vil hellere falde hundrede Gange ved Alpernes Fod end sætte en eneste Plet paa sit ædle Dynastis uplettede Ære. For at frelse sit Lands Ære og Uafhængighed er han rede til alt, og vi ligeledes.« — Justitsministeren Foresta indbragte derefter i Kamret et Lovforslag, ifølge hvilket Presseforseelser mod fremmede Souverainer skulde straffes med Fængsel og de edsvorne ikke som hidtil vælges ved Lodtrækning, men af Kommunalembedsmændenes Midte. De klerikale stemte for Loven; men den bekæmpedes af de radikale som et »Attentat mod Pressefriheden.« Cavour forsvarede den i et langt, glimrende Foredrag. »Historien har vist«, sagde han, »at der ikke kan ske nogen betydelig politisk Forandring, nogen Revolution paa det materielle Omraade, forinden den er bleven forberedt paa det moralske Omraade, paa Ideernes Felt. Idet vi i Ideernes Verden fremkaldte en stor Forandring, nemlig et stort Opsving i Evropas offentlige Mening med Hensyn til Italien, vandt vi mere, end om vi havde sejret i hundrede Slag. Men man sejrer ikke udelukkende med Ideer i Kampen mod materielle Magter. Endnu ligesom i den store Frederiks Tid er Vaabenlykken paa de stærke Batailloners Side. Derfor er et Forbund med Frankrig uundværligt for os; men dette Forbund er et Forbund med Kejseren; Kejserens Trone staar fast, den franske Nation er blandt alle Jordens Nationer den, der mindst er skabt for en Republik. Republikkerne ere desuden stedse egoistiske; det beviste den franske Republik grundig overfor Italien 1849. Vi ville ikke vige for noget Tryk udenfra. Her er intet andet Tryk tilstede end det, for hvilket enhver ærlig Mand viger tilbage: Samvittighedens Tryk« Cavour gjorde endelig Lovens Vedtagelse til et Kabinetsspørgsmaal.

Den vedtoges med alle Stemmer mod 29; en Del af de radikale havde »bragt de underjordiske Guder deres Stemme som Offer for ikke at skade Fædrelandet.« Cavours energiske Sprog havde gjort et dybt Indtryk paa Napoleon, der, efterat den lidenskabelige Stemning, Attentatet havde vakt hos ham. var beroliget, følte sig fuldstændig tilfredsstillet af Forestas Lov. Han kaldte Villamarina til sig og udtalte sig med den største Anerkjendelse, om den sardinske Regerings Loyalitet, som han aldrig skulde glemme. »Og hvorledes«, spurgte Kejseren til Slutning, »gaar det med de nye Fæstningsværker ved Alessandria og Cassale, skrider Arbejdet fremad?« »Deres Majestæt«, svarede Villamarina, »vi forberede os uden Afbrydelse paa den store Dag.« Men der var andre Tegn paa Kejserens velvillige Sindelag overfor Italien.

Under Forhandlingerne om Forestas Lov havde der paa den politiske Horizont vist sig Tegn, som gjorde Kamret føjeligere overfor Regeringen, end det ellers vilde have været. Vi komme her til Orsinis Breve. Orsini havde under sin Proces faaet sikker Meddelelse om, at Napoleon nærede velvillige Følelser for Italien, og han rettede derfor den 11te Februar fra Fængslet Mazas et Brev til Kejseren, der oplæstes af Jules Favre i Løbet af Retsforhandlingen, og hvori følgende Passus forekom: »Gjenoprettelsen af Italiens Uafhængighed eller Sønderbrydelsen af de Lænker, hvori Østerrige holder det, er nødvendig til Opretholdelsen af den evropæiske Ligevægt. Forlanger jeg, at Franskmændene skulle udgyde deres Blod for Italiens Befrielse? Nej, saa vidt gaar jeg ikke. Italien forlanger kun, at Frankrig ikke maa intervenere mod det, at Frankrig ikke tillader Tyskland at understøtte Østerrige i den Kamp, som snart kan udbryde. Det kan Deres Majestæt gjøre, hvis De vil; men af Deres Vilje i den Retning afhænger mit Fædrelands Lykke eller Ulykke, afhænger Døden eller Livet for en Nation, som Evropa skylder en stor Del af sin Civilisation. Denne Bøn vover jeg fra mit Fængsel at rette til Deres

Majestæt, og jeg tvivler ikke om, at min svage Stemme vil blive hørt. Deres Majestæt maa gjengive Italien den Frihed, som dets Sønner ved Frankrigs Skyld tabte 1849. Gid Deres Majestæt vilde erindre, at Italienerne — min Fader var i deres Rækker — med Glæde udgjøde deres Blod for Napoleon den store overalt, hvor han førte dem hen; gid De vilde mindes, at Italienerne vare ham tro lige til hans Fald. De maa ikke glemme, at Evropas og Deres egen Fred kun vil være en Kimære, saalænge Italien ikke er uafhængigt. Gid Deres Majestæt ikke vilde afvise det sidste Ønske af en paa Skafottets Trin staaende Patriot, men befri mit Fædreland, og 25 Millioner Borgeres Velsignelser ville for Eftertiden være Deres Løn.« Dette Brev offentliggjordes den 25de Februar i Moniteur universel, hvad der vakte en ganske overordentlig Opmærksomhed. Senere, efter Henrettelsen, bragte Regeringsbladet i Turin et nyt Brev, som Orsini havde skrevet til Napoleon den 11te Marts. I dette betegnede Orsini sit Attentat som en i Afsind udøvet Handling, da han stedse havde bekæmpet det politiske Snigmord. Han erklærede til Slutning, at han satte sit Haab om Italiens Befrielse til det begyndte moralske Opsving, til Enigheden mellem dets Sønner og til Napoleons Hjælp. Man har i øvrigt ytret Tvivl om, at dette andet Brev virkelig hidrørte fra Orsini. Napoleon sendte gjennem en af sine fortrolige Cavour en Afskrift af dette Brev til Offentliggjørelse. Kejserens fortrolige, hvis Navn endnu ikke kjendes, ledsagede Afskriften med følgende Ord: »De italienske Patrioter kunne være overbeviste om, at de ikke ved Hjælp af Forbrydelser, som hele den civiliserede Verden fordømmer, ville opnaa deres berettigede Maal, og de kunne være overtydede om, at Sammensværgelser mod den eneste fremmede Souverain, der føler Deltagelse for deres Lidelser og alene er i Stand til at kunne gjøre noget for det ulykkelige Italien, ikke er andet end Sammensværgelser mod deres eget Fædreland.« Cavour maatte i sit Svar indrømme

dette; han fremhævede deri, at Offentliggjørelsen af Orsinis Brev var det samme som et direkte Angreb mod Østerrige, ikke blot fra Piemonts, men ogsaa fra Kejserens Side og mindede derigjennem indirekte Napoleon om Konsekventserne. Disse var Kejseren nu fast besluttet paa at modtage. Orsinis Attentat bestemte ikke udelukkende, hvad kortsynede, overfladiske Betragtninger have villet gjøre gjældende, Kejseren til at handle; det var ikke et Frygtens Motiv, der bevægede ham til at træde op, men Motiver af en sand politisk Karakter, Motiver begrundede dybt i Historien, hvad det foregaaende vil have vist. Napoleon III lod sig ikke med Morderstaalet for Øje tvinge til at hjælpe Italien; men paa den anden Side kan det heller ikke nægtes, at hint rystende Optrin den 14de Januar om Aftenen virkede hen til, at Kejseren skred hurtigere til Udførelsen af sine Planer, end han ellers vilde have gjort. Offentliggjørelsen af de orsiniske Breve fulgtes snart af et nyt Vidnesbyrd om hans Tænkemaade. I Maj opfordrede Kabinettet i Wien den franske Regering til officielt at fralægge sig al Sympathi for Piemonts revolutionaire Tendentser; men den nægtede at gjøre det, idet den henpegede til de Fortjenester, Regeringen i Turin havde indlagt sig ved sin Deltagelse i Krimkrigen. Napoleon ønskede derfor at tilvejebringe en politisk Sammenkomst med Cavour. Kejseren sendte derfor i Juni sin fortrolige, Livlæge Dr. Conneau, under det dybeste Inkognito til Turin for at indbyde Grev Cavour til et Møde. Hverken den franske Udenrigsminister eller det franske Sendebud i Wien maatte vide noget herom; derimod forlangte Grev Cavour, at det sardinske Sendebud i Paris, Grev Villamarina; skulde indvies i Aftalerne, hvad Kejseren gik ind paa. Cavour, der i dette Øjeblik saa, at Krisen i Anledning af Attentatet var overstaaet, besluttede at tage Oprejsning for alle de Beskyldninger, der fra de evropæiske Kabinetters Side vare udslyngede imod ham. Han sendte de sardinske Repræsentanter i Udlandet Rundskrivelser, hvori han hævdede, at

Italiens utaalelige Tilstand altid vilde indeholde et Motiv til Uro og Bekymring for hele Kontinentet, hvorfor Evropa maatte være interesseret i, at den forbedredes.

VIII.

I Nærheden af Mosels Kilder, i det tidligere Vogeser-Departement, ligger mellem romantiske Naturomgivelser Plombières, der var et af Kejser Napoleon III's Yndlingsopholdssteder. Herhen rejste Cavour i Midsommeren 1857, ledsaget af tvende Sekretairer. Han lagde Vejen over Genf og foregav officielt, at han havde i Sinde at gjøre Forstudier angaaende Lucmanierjernbanen. Den 20de Juli sent om Aftenen kom Cavour til Plombières. Den følgende Dag, en Søndag, havde han før og efter Middagstaflet Samtaler med Kejseren, der begge Gange varede henved 4 Timer. Vi staa ved et af de afgjørende Momenter i det nye Italiens Historie, og vi behøve vel næppe at tilføje, at denne Begivenhed endnu ligger altfor nær, til at den paa ethvert Punkt kan være beskinnet af Historiens Lys, hvis Straaler ere længe om at trænge gennem Diplomatiets Skylag. Men i de store Træk véd man dog, hvad der foregik her, og de Hovedsider af Forhandlingerne mellem de to Statsmænd, der kunne gjøre Fordring paa egentlig historisk Interesse, ligge saa temmelig i det klare Dagslys. Vi have i det foregaaende berørt Napoleon III's Planer med Hensyn til Organisationen af det nye Italien*), og der blev ved samme Lejlighed paavist, at den italienske Enhedsstat var Cavours Fremtidsmaal: men vi fremhævede ogsaa, at han paa Vejen til dette tænkte sig Stadier, ved hvis Grænseskjel der foreløbig maatte standses. For at vedligeholde den Iver, hvoraf den italienske Nationalforening var besjælet, henpegede Cavour bestandig til, at Haabet om hele Italiens Sammen-

*) Se S. 96.

smeltning til en Nationalstat snart vilde gaa i Opfyldelse; men som Politiker havde han midlertidig kun det nærmeste Maal for Øje. Han vilde et stærkt subalpinsk Kongerige, der skulde strække sig fra Vestalperne til Isonzo, og som i sig selv havde tilstrækkelig Kraft til at modstaa en overgribende Indflydelse fra Udlandets Side. »Cavour«, skriver en samtidig, »frygtede allerede før Krigen 1859 en anden Campo Formio-Fred, altsaa en Fred, ved hvilken Piemont kun skulde vinde Lombardiet med Minciofloden som Grænse. Han erklærede, at det ikke drejede sig om en dynastisk Kamp, men om en Uafhængighedskrig, og følgelig maatte man enten have hele Øvre-Italien eller intet. Hvis man kun vilde byde ham Lombardiet paa den Betingelse, at han skulde anerkjende Østerriges formentlige Ret til Venetien, vilde han hellere give Afkald paa enhver Udvidelse.« Det var dette Program, med hvilket Cavour kom til Plombières, og paa dette stod han fast. I øvrigt gik han, hvad vi fra det foregaaende vide, ind paa Ideen om et italiensk Statsforbund, skjønt han overfor National- og Enhedspartiet skjulte sine Planer i saa Henseende; men et Forbund var for ham kun antageligt, naar Piemont baade i moralsk og materiel Retning blev saa stærkt, at det kunde udøve et tvingende Hegemoni overfor partikularistiske og dynastiske Tilbøjeligheder. Hvis de øvrige italienske Stater vilde opretholde deres gamle antinationale System og gribe forstyrrende ind i Forbundet, da maatte — saaledes tænkte Cavour — Enhedsstaten øjeblikkelig gennemføres. Napoleon var, som tidligere berørt, selv stemt for Dannelsen af et italiensk Statsforbund og for saa vidt enig med Cavour; men ellers forelaa netop her en væsentlig Differens mellem dem. Kejseren, der attraaede en herskende Indflydelse i Italien, vilde nemlig ikke blot indsætte Dynastiet Murat paa Neapels Trone, men han vilde ogsaa i Toskana skabe et mellemitaliensk Rige for sin Fætter. Om der i Plombières er forhandlet angaaende Neapel og Toskana, vides ikke; men

man antager, at Cavour med klog Forsigtighed har lyttet til Kejserens Antydninger om sine mulige Planer, da han ved en energisk Imødegaaen af disse let kunde udsætte sig for, at den mægtige Forbundsfælle trak sig tilbage. Cavour forudsaa, at Napoleon vilde blive reven med af Konsekventsernes Magt, naar han først i Forening med Piemont havde aabnet Krigen mod Østerrige. I Plombières har sikkert Oprettelsen af et stærkt subalpinsk Rige staaet i Forgrunden, medens alle andre Spørgsmaal ere trængte tilbage med Undtagelse af Erstatningsspørgsmaalet. Napoleon gav bestemt Løfte om sin militaire Bistand til Frigjørelsen af Italien til Adriaterhavet, til Oprettelsen af en norditaliensk Stat med elleve Millioner Indbyggere; Cavour forpligtede sig paa sin Side til Afstaaelsen af Savoyen; men han bøjede sig her kun nødtvungent for det kejserlige Ultimatum, thi han vidste, at Kongen med Smerte bragte dette Offer. Viktor Emanuel var sig vel bevidst, at det savoyiske Grevehus, fra hvilket han nedstammede, var et af de ældste i Evropa. Savoyen var Dynastiets »Vugge«. I Cistercienserklosteret Haute-Combe, der ligger højt over Lac du Bourget, nord for Annecy, hvile under prægtige Gravmonumenter Benene af de gamle Grever og Hertuger af Savoyen, og dette Kloster havde modtaget de jordiske Levninger af Kongens Forfædre lige til Aaret 1731, da Superga ved Turin bestemtes til Familiebegravelse. Savoyen havde stillet det kvalitativt bedste Troppekontingent til den sardinske Hær, det havde i Aarhundreder udgydt sit Blod for Dynastiet, og den savoyiske Adel havde beklædt de vigtigste Hofembeder og Gesandtskabsposter. Ofret maatte imidlertid bringes. Om Tidspunktet for Krigens Udbrud fastsattes intet, men det overdroges Cavour selv at hidføre det gunstige Øjeblik. Napoleon forlangte ligefrem, at Cavour ved en Række diplomatiske Kunstgreb skulde bringe det dertil, at Piemont kom til at staa som den angrebne Part. Det var Hovedindholdet af de hemmelige Forhandlinger mellem de to Statsmænd,

det var de Resultater, med hvilke Cavour Søndag Aften den 21de Juli forlod Plombières.

Da Cavour frygtede for, at de tyske Dynastier, tilskyndede af Legitimitetens Interesse og af Bekymringer for Forbundsterritoriets Integritet, vilde yde Østerrige Hjælp, ønskede han at komme til Klarhed over, hvorledes den mægtigste tyske Stat stillede sig overfor Italien. Den Gang opholdt Prinsregenten af Preussen, den nuværende Kejser Vilhelm, sig i Baden-Baden, og Cavour besluttede paa Tilbagerejsen fra Plombières at fremstille sig for ham. Angaaende den Modtagelse, han fik fra Prinsregentens Side, skriver han til Villamarina: »Preussens sympathiske Manifestationer have overrasket mig paa det behageligste. Østerrige har. Gud ske Lov, ved sin Troløshed bragt det dertil, at hele Kontinentet er opbragt imod det.« Efter at Cavour var vendt tilbage til Turin, skred han til Løsningen af den vanskelige Opgave: at bevæge Østerrige til Angreb saaledes, at Piemont fik Udseende af at være den angrebne. Man sporede nu en overordentlig Virksomhed i Krigs- og Marineministeriet, og den officieuse Presse forkyndte Uundgaaeligheden af en national Uafhængighedskamp. Cavour satte sig i nærmere Forbindelse med Førerne for Nationalforeningen og ansporede disse ikke blot til forøget Virksomhed i Fædrelandets Tjeneste, men ogsaa til med yderste Kraft at modarbejde det mazzinistiske Parti, thi kom Regeringen til at staa som solidarisk med Revolutionspartiet, vilde den udsætte Forbundet med Napoleon for Fare og forspilde Englands og Ruslands Velvilje. Cavour forholdt sig tavs med Hensyn til den franske Alliance; thi han forudsaa, at en utidig Meddelelse derom kunde have uheldsvangre Konsekventser, da den paa en eller anden Maade kunde bane sig Vej til Offentligheden og blandt Nationalpartiets Tilhængere fremkalde en Diskussion om de mistænkte Napoleoniders Planer med Hensyn til Italien. Desuden indsaa Cavour, at Nationalpartiet vilde anstrænge sig dobbelt, naar det levede i Forestillingen om, at Italien

skulde befri sig ved egne Kræfter. Det bør ikke overses, at Nationalpartiet var overbevist om, at Italien kunde det. Ligesom Cavour ikke nævnte Napoleon overfor sine Tilhængere, saaledes havde han overfor Kejseren iagttaget Tavshed angaaende den Anvendelse, han vilde gjøre af Garibaldi. Vi have tidligere berørt, hvorledes denne mærkelige Mand havde opgivet Mazzini for at slutte sig til Nationalforeningen; han var endnu et trofast Medlem af denne, og Cavour, der klart forstod at vurdere den overordentlige Nytte, Fædrelandet kunde drage af hans sjeldne Egenskaber, ønskede at stille ham i Spidsen for de frivillige Korpser. Mellem Cavour og Garibaldi førtes i Stilhed Forhandlinger, og de havde Sammenkomster med hinanden. Planen var, at der i det kommende Foraar, i Maj 1859, skulde fra Massa-Carrara gives Signal til en almindelig Insurgering af hele Halvøen. Garibaldi skulde da optræde i Apenninerne mellem Parma og Toskana, men ikke selvstændig og isoleret; de af ham samlede Kræfter skulde i Virkeligheden danne højre Fløj af den kongelige Hær, der samtidig maatte være kampfærdig; thi Cavour forudsaa, at Østerrige vilde benytte Opstanden til en Krigserklæring mod Sardinien, idet Wienerhoffet vilde fremstille Kabinettet i Turin som Ophavsmanden til den revolutionære Bevægelse. Da indtraf under disse hemmelige Aftaler og halvdulgte Forberedelser en Begivenhed, der blev af epokegjørende Betydning.

(Forts.)

A. Thorsøe.

Abraham Lincoln.*)

I. Abraham Lincolns Ungdom.

1. Nybyggerliv i Kentucky. — Lincolns første Barndomsaar.

Den store nordamerikanske Republik er en fri og endnu ung Stat, hvor man ikke ved hvert Skridt indsnøres af Convenients og Fordomme, hvor man ikke spørger, hvad en Mands Forfædre, men hvad han selv er og duer til, og hvor enhver, der ærlig og redelig gjør sin Pligt, nyder sine Omgivelsers Agtelse, hvor ringe end hans sociale Stilling i øvrigt monne være. En kraftig Individualitet har her Plads til at arbejde sig frem, til uhindret at udvikle sig, og saaledes se vi da ogsaa de amerikanske Fristater opvise en Række af disse sejge, udholdende, energiske Karakterer, som fra den laveste Stilling have arbejdet sig fremad til den højeste Anseelse, og som skylde sig selv og deres eget Arbejde alt. En saadan Karakter var Abraham Lincoln, de forenede Fristaters sextende Præsident, hvis Liv og Levnet vi her ville gjøre til Gjenstand for en lidt længere Afhandling.

Midt ude i Kentuckys umaadelige, endnu jomfruelige Skove og langt fra al Naboskab levede ved Aarhundredets

*) Efter *Alphonse Iouault:* Abraham Lincoln. Paris 1875.

Begyndelse en simpel og fattig Nybyggerfamilie; som Bolig ejede den kun en Hytte, opført af Træstammer, hvis Mellemrum vare udfyldte med Mos og Lerjord. Hytten havde ingen Vinduer, kun én Dør, og Møblementet var saa simpelt som mulig; det bestod kun af fire, fem skrøbelige Skamler, nogle Krukker, to Gryder, et Saltetrug, en Ovn og en simpel Seng af slet høvlede Brædder.

Familiens Overhoved hed Thomas Lincoln. Det var en udannet, men brav, ærlig og meget praktisk Mand; strænge Tider og uheldige Kaar fulgte ham, hvor han stod og gik; allerede i sit tolvte Aar var han bleven faderløs, i sin forladte Ungdom maatte han opbyde alt for redelig og ærlig at fortjene til Livets Underhold, og ved sin udholdende Viljeskraft var dette ogsaa lykkedes ham. Thomas var født i Grevskabet Rockingham (i Staten Virginia), 1780 kom han til Kentucky, og her ægtede han senere Marie Hancks; baade han og hans Hustru vare Baptister. I deres Ægteskab havde de tre Børn, en Datter, hvis videre Skæbne ikke er bekjendt, en Søn, som døde i en tidlig Alder, og vor Abraham Lincoln, som blev født den 12te Februar 1809; hans Fornavn blev af Familien forkortet til Abe, et Navn, han bevarede hele sit Liv igjennem; den retskafne Abe blev senere hans Kjælenavn hos hele den amerikanske Nation.

Abraham nød ingen videre Undervisning i sin første Ungdom. Hans Fader kunde hverken læse eller skrive og maatte desuden kæmpe haardt for det daglige Brød, saa han kun i ringe Grad kunde beskæftige sig med sine Børns Opdragelse. I de lange Vinteraftener fortalte han dog sin lyttende Søn mangen en Historie, der maatte efterlade et dybt Indtryk i den unges Sjæl. Hans Fortællinger drejede sig navnlig om de modige Eventyrere, der lidt efter lidt banede sig Vejen tværs gjennem Fastlandet til det store Ocean. Abrahams egen Bedstefader havde hørt til disse dristige Kolonister, som under stadige Savn og uophørligt

Arbejde søgte at fravriste den udyrkede, jomfruelige Jord deres Livs Underhold; man maatte desuden lide under ødelæggende Epidemier, der sædvanlig følge med en første Kolonisation, man maatte kæmpe med vilde Dyr, med Banditter og frem for alt med Indianerne, som stadig lurede ved Dørene til Hytterne og indfandt sig, naar Familiens mandlige Medlemmer gik bort til deres Arbejde i Skovene og saaledes overlode Kvinderne at bevogte Børnene og deres Smule Ejendom. Abrahams Bedstefader hørte, som sagt, til disse første Kolonister i Kentucky; han havde bygget sig en Hytte en halv Mils Vej fra nærmeste Nabo og midt ude i Skovene, som vrimlede af vilde Indianere; en Dag kom han ikke mere tilbage, man søgte og fandt endelig hans skalperede Lig; han maa være bleven overrumplet aldeles uforberedt, thi hans ladte Bøsse laa i Græsset et Par Skridt fra Liget, medens hans Øxe var forsvunden.

Naar Thomas Lincoln dvælede ved disse sørgelige Minder, blev den barske Skovbygger blød om Hjertet. »Det var en sørgelig Tid, og Gud lade os ikke mere opleve dens Mage. Vor Beskytter var død, og hvor skulde vi nu finde vort daglige Brød, og hvad skulde der blive af os midt i Udørkenen. Min Moder arbejdede haardt for at skaffe Underhold til mig, og mine ældre Brødre og Søstre forlode os for at ernære sig selv, saa godt de kunde. To, tre Aar efter min Faders Død kunde den stakkels Kone imidlertid ikke arbejde mere; nu maatte ogsaa jeg afsted, og saa levede jeg uden Ly og Hjem, til jeg giftede mig med din Moder, lille Abraham, og vi nedsatte os her. Hvis Du skulde miste mig, Abe, maatte det gaa dig, som det er gaaet mig.«

Saadanne Fortællinger og blodige Historier om Indianerkrigen i Aaret 1780 vare de Eventyr, som Abraham Lincoln hørte i sin Ungdom, og som maatte opfylde hans barnlige Fantasi. Hans Moder havde større Indflydelse paa hans Opdragelse; hun var ganske vist lige saa udannet som hendes Mand, men Naturen havde givet hende ypperlige Evner;

hun havde en sund Dømmekraft og god Forstand, et kjærligt Hjerte og en sand Fromhed; hun var derhos i Besiddelse af en stærk Aandskraft og var i det hele en usædvanlig Kvinde. »Alt, hvad jeg er; alt, hvad jeg kunde ønske at være, skylder jeg min Moder,« har Lincoln selv sagt om hende, »hendes Minde være velsignet!«

Lincolns Forældre havde det ganske vist kun smaat, men deres Kaar vare dog bedre end Lincoln den ældres. Thomas erhvervede sig det daglige Brød i sit Ansigts Sved; men han var fast bestemt paa at gjøre alle mulige Opofrelser for at skaffe sin Søn en Opdragelse, hvis Værd han satte saa meget desto højere Pris paa, som han selv mangen Gang havde følt Savnet deraf. Abrahams Forældre ønskede, at deres Søn i det mindste skulde lære at læse og skrive, og sparede saa meget som mulig for at kunne sende Drengen i Skolen, i det mindste et Par Uger. Det Spørgsmaal: »hvor skal jeg sætte min Søn i Skole?«, var imidlertid ikke let at løse; thi der var ingen Skoler eller Opdragelsesanstalter i Landet, og næsten hele Befolkningen i Omegnen var lige saa uvidende som Lincolns Forældre. Der var dog i Nabolavet en Mand ved Navn Hazel, som for en ringe Betaling underviste nogle Børn; hvad hans Kundskaber angik, strakte de sig rigtignok ikke synderlig langt; thi han kunde blot læse saa temmelig; imidlertid blev den syvaarige Abraham sendt til samme Hazel. Man har bevaret en Samtale mellem Thomas Lincoln og hans Hustru angaaende denne Sønnens første Skolegang.

»Hazel kan ikke nytte vor Søn synderlig,« sagde Thomas, »thi han stikker selv ikke meget dybt.«

»Han kan dog altid nok til at lære Abe at læse,« gjensvarede hans Hustru.

»Ja, lad gaa da, men kun paa én Betingelse; det hele maa ikke staa paa i mere end et Par Uger; thi jeg har ikke Raad til at betale for en længere Tid.«

»Abe er en flittig og forstandig Dreng,« gjensvarede

Madam Lincoln; »nogle Timer ville ogsaa være tilstrækkelige til en Begyndelse; jeg indestaar for, at han selv nok vil fortsætte; vi ville læse sammen.«

»Men, naar alt kommer til alt, hvem skal saa lære ham at skrive? Det er lige saa nødvendigt for ham som at kunne læse. Jeg véd af egen Erfaring, hvor slemt det er at være uvidende.«

»Forsynet vil nok komme os til Hjælp, min Ven; lad os fæste Lid til Gud.«

»Det skal jeg ikke disputere om,« svarede den skikkelige Thomas, »men Troen alene vil da aldrig kunne lære vor stakkels Abe at skrive.«

»Det er jeg dog ikke sikker paa. Troen kan jævne os Vej overalt; den frelste Daniel fra Lovernes Kløer, og den vil ogsaa kunne fri vor Søn fra Uvidenhedens Favnetag.«

Thomas smilte saa smaat, men svarede intet for ikke at støde sin Livsledsagerindes fromme og naive Følelser; han lod hende beholde sit Haab om, at Forsynet nok vilde sende hendes Søn en Skrivelærer; det skete da for øvrigt ogsaa.

I sin fattige Fædrenehytte fik Abraham en sand kristelig Opdragelse, og Indtrykket heraf bevarede han i sit hele Liv; den dybe religiøse Følelse, som var et af de mest fremtrædende Karaktertræk hos Lincoln, skyldte han imidlertid ikke blot sin fortræffelige Moder, men ogsaa en Pastor Elkins, en metodistisk Rejsepræst, som af og til besøgte Egnen.

Disse omvankende Præster, disse ydmyge og nidkjære Apostle have spillet en betydelig og velsignelsesrig Rolle i de vestlige Staters Udvikling. Sjeldent vare de Folk med stor Dannelse; man vilde snart blive færdig med en Opregning af dem, som havde besøgt et Kollegium, de fleste af dem havde næppe nok gaaet i Skole. Enkelte af disse Præster vare ikke desto mindre virkelig talentfulde Mænd; alle troede de paa Gud og udfoldede under deres Virksomhed en utrætte-

lig Nidkjærhed og en ubegrænset Uegennyttighed. De rejste paa daarlige Heste, sov under aaben Himmel, hvis de bleve overraskede af Natten, prædikede fra Sted og til Sted og spredte saaledes Evangeliets Udsæd vidt og bredt. En enkelt Anekdote om en af de mere bekjendte Rejsepræster vil bedre end mange Ord tjene til en Karakteristik af disse Mænd. »I hele tolv Maaneder, under talløse Besværligheder rejste han fire hundrede Mil til Fods og til Hest, prædikede fire hundrede Gange, og da han efter Aarets Forløb gjorde sit Regnskab op, fandt han, at Indtægterne — vel at mærke kun for en ringe Del i Smaamønt, Resten derimod i Sokker, uldne Klæder og Bomuldsskjorter — løb op til 12 Dollars og 10 Cents, eller omtrent 45 Kroner. Ikke desto mindre fortsatte han sin gejstlige Virksomhed, voxede i Kundskab og Indflydelse, blev Doktor i Theologi og Universitets-Rektor. Denne Mand er i Historien bekjendt under Navnet Henry Bidleman Bascom.«

Pastor Elkins var en Mand af den nys omtalte Art; han holdt meget af Lincolns og besøgte Familien, saa ofte hans gejstlige Pligter lode ham Stunder dertil; hans Opmærksomhed var særlig fæstet paa den unge Abraham, hvem han spaaede, at han engang vilde blive — ikke Republikkens Præsident, men en fortrinlig Nybygger, den højeste Ros, man kunde tænke sig i hine Egne.

Mod Slutningen af Aaret 1815 vare Thomas Lincolns Kaar forholdsvis ret gode. Rundt omkring sin Hytte havde han faaet ryddet et Par Tønder Land og fik hvert Aar en taalelig god Høst. Fred og Enighed herskede i hans beskedne Hjem, han havde en brav, kjærlig Hustru, som var en øm Moder for sine Børn og en fortræffelig Husholderske; hans Abraham var en god og lydig Søn, der daglig tog til i Kundskab og allerede kunde læse taalelig godt; men trods alt dette var Nybyggeren ikke fornøjet med sine Kaar; han vilde forlade sit Hjem, som han havde faaet grundet med saa stort Besvær, og udvandre til en anden Egn. Det var

ikke den for Amerikaneren saa ejendommelige Uro og Lyst til Spekulation og Forandring, ikke heller Misfornøjelse med hans tarvelige Kaar, som havde fremkaldt denne Beslutning i Thomas Lincolns Bryst; Aarsagen var en anden og bedre. Kentucky var en Slavestat, hvor den frie Arbejder ikke blot maatte leve i smaa Kaar, men ogsaa kun nød ringe Anseelse; derfor besluttede Thomas at nedsætte sig i Staten Indiana, hvor Slaveri ikke herskede.

Kentucky er væsentlig et agerdyrkende Land og frembringer megen Ris, Bomuld og Tobak. Et saadant Agerbrug lod sig lettest drive i store Plantager; selve Dyrkningen stillede ikke store Fordringer til den menneskelige Kløgt; kun strængt legemligt Arbejde udfordredes, og de rige Plantageejere holdt derfor talrige Flokke af Slaver, hvis Underhold kostede dem mindre, end Lønningerne til frie Arbejdere vilde beløbe sig til. Her var saaledes kun en ringe Virkekreds for den fattige, hvide Arbejder. Nogle havde vel af og til lidt tilfældigt Arbejde paa Plantagerne, og disse Arbejdere levede i saa usle Kaar, at de endog vare Gjenstand for Negrenes foragtelige Medynk. Ved Siden af disse »hvide stakkels Djævle«, som Negrene kaldte dem, var der enkelte andre, som skaffede sig en vis Velstand, men paa en mindre ærlig Maade; de byggede sig deres Skur i Nærheden af Negrenes Hytter og holdt Udsalg af smaa Nødvendigheds-Artikler, farvede Sirtser og brogede Forklæder; men denne Handel var kun et Skalkeskjul for Butiksejernes Hælerier med Negrene, som stjal fra Plantageejerne og omsatte deres Bytte i Whisky og Tobak. Saaledes levede den fattige, hvide Befolkning i Slavestaterne under usle Kaar eller bestod af Tiggere, Vagabonder og Hælere; den var Gjenstand for de rige Plantageejeres Had og for Negrenes Foragt, og man kan saaledes nok forstaa, at den ærlige Thomas Lincoln ikke følte sig vel til Pas i Kentucky, men ønskede at opslaa sit Hjem i en fri Stat. Skjønt baade hans Hustru og hans Ven, Pastor Elkins, kom med Indven-

dinger, offentliggjorde Lincoln dog sin Beslutning om at udvandre og stillede sin Hytte til Salgs.

Det var dog ikke saa let at finde en Kjøber og navnlig en solid Kjøber. I Juli 1816 meldte der sig dog en vis Colby, som vilde kjøbe Lincolns Ejendom, og Parterne bleve endelig enige om Prisen, 300 Dollars. Efter Aaringers Arbejder og Savn vare altsaa Thomas Lincolns Hus og Jorder, alt, hvad han ejede og havde, omtrent kun 1100 Kroner værd, og Colby betalte ikke engang i klingende Mønt, thi der var trang Tid paa rede Penge; Tobak, Sukker, Bomuld maatte bruges som Betalingsmidler. Colby havde selv kun høstet Majs, hvoraf han brændte Whisky; han bød Thomas Lincoln 20 Dollars i rede Penge og Resten i Whisky, som for øvrigt var en temmelig let afhændelig Vare, da Drukkenskaben begyndte at udbrede sig stærkt i Kentucky. Thomas maatte enten slaa til eller opgive Handelen, han var bange for ikke saa let at finde en Kjøber igjen og afsluttede Salget. »Colby er en brav Mand,« sagde han til sin Kone; »jeg undrer mig kun over, at han er saa forhippet paa at nedsætte sig i Kentucky; man kan nok se, at han ikke er en Fjende af Slaveriet.« Madam Lincoln havde knn nødig givet sit Samtykke til Salget og lod sin Mand føle det. »Det er godt, min Ven, at ikke alle have dine Samvittighedsskrupler,» svarede hun Manden, »ellers vilde Kentucky snart blive en Udørken. Lad det nu imidlertid gaa efter dit Hoved, og Guds Vilje ske.«

II. I Indiana. — Lincolns Moder døer. — Abraham fortsætter sine Studier. — Han bliver Baadfører.

Thomas Lincoln maatte nu se sig om efter et nyt Hjem; med Sønnens Hjælp fik han i et Par Dages Tid tømret sig en Pram, bragte sin kostbare Whisky og noget af sit Bohave om Bord, tog Afsked fra sin Hustru og sine Børn, og nu gik det lystig nedad Ohiofloden. Den ærlige

Thomas regnede ud alt, hvad han kunde faa for sin Whisky; han vilde kjøbe Saakorn, Husdyr, Agerdyrknings-Redskaber; men det gik ham næsten som Mælkehandlersken i den bekjendte Fabel; han var næppe kommen Halvvejen nedad Floden, før han kæntrede med sin Pram, og hans hele Ladning gik til Bunds. Til alt Held var der nogle Brændehuggere i Nærheden, som kom ham til Hjælp; de bragte hans skrøbelige Fartøj paa ret Kjøl igjen, fik en Del af Bohavet og tre Ankere med den kostbare Whisky fisket op igjen, og atter gav den modige Lincoln sig paa Farten, til han endelig lagde an ved Thompson Ferry; han var nu i Indiana, i sit forjættede Land.

Thomas traf ved Landingsstedet en Mand, hvem han overlod sin Pram, mod at han skulde hjælpe ham med at bringe hans Bagage til Grevskabet Spencer. De to Mænd begave sig altsaa paa Vejen med en Vogn, trukken af et Par Oxer; de havde kun en fire, fem Mils Vej at tilbagelægge, men hvilken Vej! Hyppig maatte de med Øxen i Haanden og under de største Anstrængelser bane sig en Vej, og et Par Dage gik med til den hele Rejse; skjønt Thomas ikke var forvænt, skildrede han dog altid denne Rejse som den drøjeste Dyst, han havde havt i sit Liv. Efter nogle meget usikre Antydninger, som Lincoln havde faaet af Brændehuggerne ved Ohio, rettede han næsten instinktmæssig sin Kurs, og da man var en god Mils Vej fra Rejsens Maal, vare Lincoln og hans Ledsagere saa heldige at støde paa en Avlsgaard, hvis Ejer modtog de udmattede Vandringsmænd med den største Gjæstfrihed. I hine Tider var det altid en Glæde for de ældre Kolonister, naar en ny Familie slog sig ned i deres Nabolav og saaledes bragte lidt Adspredelse og Afvexling i deres ensomme Liv. Lincolns Vært var nøje bekjendt i Omegnen og anviste Thomas en god Plads for hans fremtidige Hjem. Lincoln var henrykt over Stedet, som langt overgik hans Forventninger; han vilde faa en Nabo i en halv Mils Afstand og to andre halvanden til to Mil borte. Her var

ingen Grund til at vrage længe, Thomas betroede sin Ejendom til sin gjæstfri Vært og begav sig til Fods tilbage til Kentucky for at hente sin Familie og Resten af sit Bohave. Den hele Familie brød nu altsaa op, og skjønt Rejsen blev tilbagelagt til Hest, var den ikke uden betydelige Besværligheder og medtog hele syv Dage; men Lincolns kom lykkelig og vel til deres Rejses Maal og bleve modtagne med største Gjæstfrihed af deres nærmeste Naboer, hos hvem de sloge sig til Ro, til de selv fik bygget en Hytte.

»Tag din Øxe, min Dreng«, sagde Thomas en Morgen til sin Søn, »nu maa vi give os til Værket«; to Dage gik hen, og Hytten var rejst; den var rigtignok ikke færdig endnu, men kunde dog nok afgive et taaleligt Ly for Familien. Man skulde nu til at sørge for Levnetsmidler; Korn havde man; men den nærmeste Mølle var fem Mil borte. Det var for lang en Vej, og man maatte se at hjælpe sig, saa godt man kunde. Med et gløende Jern udhulede man et stort Hul i en Træstamme, en plumpt forarbejdet Støder var det eneste Redskab, og Møllen, saaledes som Familien maatte nøjes med den i flere Aar, var færdig. En Ovn og et Saltetrug var alt det Kjøkkenbohave, man havde; Resten laa paa Bunden af Ohio. Kjød var der ingen Mangel paa; Skoven var fuld af Vildt, og navnlig var Jagten paa de vilde Kalkuner en af de faa Adspredelser, man havde; i en ung Alder fik Abraham en Bøsse i Haanden, og han blev snart en fortræffelig Skytte. Abraham forsømte under hele denne anstrængende Virksomhed ikke sine Studier; under de lange Vinteraftener læste han ivrig ved Skinnet fra Arnestedet; andet Lys havde han ikke, thi Lincolns havde ikke Raad til at kjøbe Olie.

Abraham Lincoln var tolv Aar gammel, da han mistede sin Moder; det var det første Dødsfald, der var indtruffet i den hele Koloni, og det maatte derfor vække den største Deltagelse i Nabolavet. Man traf de fornødne Anstalter til Begravelsen, men de udkrævede ikke stort Be-

svær; thi man havde hverken Kirke eller Kirkegaard, Præst eller Degn; en medlidende Nabo sammentomrede den simple Kiste, Thomas gravede sin trofaste Hustrus Grav ved en lille Høj i Nærheden af sin Hytte, og alle Forberedelserne vare trufne; paa Begravelsesdagen indfandt Naboerne sig fra fjærn og nær, en Mand læste Evangeliets Text, en anden fremsagde de brugelige Bønner, og Graven lukkedes over Abrahams Moder.

Dødsfaldet gik Sønnen i højeste Grad nær, og selv hans Studier tabte deres Tillokkelser for ham. Hans Fader søgte at skaffe ham en Adspredelse i hans dybe Sorg; hos en Ven laante han Bunyans »the pilgrims process«*) til sin Søn, og denne mærkelige Bog lagde nu Beslag paa alle Abrahams Aandsevner; hidtil havde Abc-bogen, Biblen og

*) Bunyan blev født 1628 i Landsbyen Elstow, en Fjerdingvej fra Bedford; han skal først have været Kjedelflikker, senere blev han Soldat, tjente i Parlamentets Hær mod Karl I og førte et vildt Liv. I Aaret 1655 blev han imidlertid religiøst vækket, traadte i Forbindelse med Baptisterne og opnaaede en stor Berømmelse som Prædikant. Efter Restaurationen var Bunyan udsat for mange Forfølgelser fra den episkopale Kirkes Side, maatte saaledes tolv Aar i Fængsel (1660—72); han afgik ved Døden 1688. Ved Siden af Biblen er „Pilegrimmens Rejse“ den mest læste Bog i England og de forenede Stater. Det er en Slags Andagtsbog for den simple Mand, en allegorisk Fremstilling af en Kristens Liv. Man hører en Mand af Folket tale til sin Lige for at gjøre ham den frygtelige Sætning om den evige Fordømmelse ret begribelig. Vi ere alle „Vredens Børn“, fordømte fra Fødselen, forbryderiske af Naturen og med rette forudbestemte til den evige Dom. Mod den angrende Synder samle Dæmonerne sig, formørke hans Syn, omgive ham med Rædsselsyner, hyle ved hans Side og søge at drage ham ned i deres Afgrund. Den sorte Dal, til hvilken Pilegrimmen bøjer af, kan ved sin aandelige Gru næsten maale sig med de Rædsler, hvormed Dæmonerne bestorme ham; fra al denne Gru og Rædsel kan man ikke reddes ved sine Bønner, ved sine eller andre Skabningers retfærdige Handlinger, men kun ved Naaden alene.

R. A.

en Katekismus udgjort hans hele Bibliothek; nu kastede han sig med brændende Iver over denne mørke og mystiske Bog, som gjorde et uudsletteligt Indtryk paa Drengens Sjæl, og det vil ikke være vanskeligt at paavise, hvorledes den strænge Baptists Tankegang, Form og hele Tone gaa igjen i de Taler, Lincoln senere hen i sin Præsidenttid maatte holde. Heldigvis fik Abraham en gavnlig Modvægt mod Bunyans mørke Allegorier; han fik nemlig kort efter Æsops Fabler til Laans, og denne fornøjelige Bog kunde han næsten ikke skille sig ved, den maatte ligge under hans Hovedpude. Omtrent ved denne Tid fik Abraham sig ogsaa en Skrivelærer; en ung Mand, David Hanks, nedsatte sig i Nabolavet; han kunde skrive saa nogenlunde, og det var ham selv en Glæde at kunne indvie sin ivrige Lærling i Skrivekunstens Hemmeligheder.

Abrahams to nye Bøger, og hans Skrivetimer lagde saa stort Beslag paa hans Tid, at Drengen til Faderens Misfornøjelse forglemte sit legemlige Arbejde over det aandelige. »Abe, du maa ikke forsømme dit Arbejde; hvis vi ikke skynde os med at rense disse Marker for Ukrudt, komme vi tilbage med Saaningen.« — »Lad mig først blive færdig med dette Kapitel.« — »Du bestiller ingen Ting; jeg er bange for, at Du bliver doven; at studere altid og aldrig at arbejde er værre end meget Arbejde uden Studering.« — »Om et Minut skal jeg komme.« — »Lad det Minut da blive et kort,« gjensvarede Faderen i en lidt vred Tone; »vi maa nu hver Dag tage dobbelt saa kraftig fat.« — »Ja, om et Øjeblik!« — »Nej strax, strax paa Minuttet!« svarede Faderen med Strænghed.

Abraham lukkede uvillig sin Bog og adlød, fordi han maatte lystre; det var just ikke med det venligste Ansigt, at han tog fat paa Arbejdet, men han arbejdede dog af alle Kræfter. — »En god Dreng lystrer strax sine Forældre, man behover ikke at drive ham som et Stykke Kvæg.« — »Ja, men jeg behøvede kun et Øjebliks Læsning endnu.«

— »Ja, men jeg trængte til dit Arbejde strax, og jeg véd, hvad der baader Dig bedst. Det er godt nok med din Læsning og Skrivning, men Du maa ogsaa arbejde, naar det er Tid til at arbejde.«

Nogen Tid senere giftede Thomas Lincoln sig anden Gang med Sally Johnston fra Elisabethtown i Kentucky; hans nye Hustru viste sig som en virkelig Moder mod sin Stifsøn, og Abraham viste sig altid som en hengiven og lydig Søn imod hende.

Vi have Skridt for Skridt fulgt Abraham Lincolns Udvikling i hans boglige Færdigheder; Skrivelæreren, som hans Moder havde ventet, var funden; men nu sendte Forsynet en Lærd, hvis Mage Nabolavet endnu ikke havde set; det var en Hr. Andrew Crawford, som kunde give Undervisning ikke blot i Læsning og Skrivning, men endog i Arithmetiken lige til Reguladetri. Hans Kundskabsfylde blev snart bekjendt, paa Thomas Lincolns Opfordring aabnede han en Skole, og Abraham gjorde yderligere Fremskridt under denne nye Lærer. Det er ret interessant at lægge Mærke til, hvorledes den unge Abrahams Bibliothek lidt efter lidt voxede, hvorledes han derved øgte sine Kundskaber og saaledes efterhaanden uddannedes til den Karakter, der engang skulde styre den mægtige Republiks Statsskib under de største Farer, som nogen Sinde havde truet den siden Frihedskampene. Hans Stifmoder skaffede ham »Henrik Clay's Levnet«*), Abe tog denne berømte Mand til Møn-

*) Henry Clay var født 1777 i Virginien, nedsatte sig i Kentucky og søgte tidlig, men forgjæves, at gjennemføre en Forfatnings Ændring om Slaveriets Afskaffelse i denne Stat. Han blev senere Medlem af Generalkongressen og vandt her efterhaanden større og større Indflydelse som Politiker. I Aaret 1820 gjennemførte han det Compromis, hvorved der blev sat en Nordgrænse for Slaveriet; senere udtalte han sig for de sydamerikanske Staters Uafhængighed og var gjentagne Gange paa Valg som Præsident, men blev hver Gang slaaet af Demo-

ster og sluttede sig saaledes fra sin første Ungdom med Iver til det Parti, som han engang selv skulde føre til Sejr. Ret karakteristisk er Fortællingen om, hvorledes han skaffede sig »Washingtons Levnet«. Denne Bog havde han faaet til Laans af sin Lærer Crawford, og den fængslede hans Opmærksomhed i den Grad, at han om Dagen havde den i sin Lomme og om Natten gjemte den under sin Hovedpude. Men en Nat brød uventet et Uvejr løs over Hytten, Regnen strømmede ned gjennem Taget, og den kostbare Bog blev gjennemblødt. Abe tørrede Bogen, saa godt det lod sig gjøre, bragte den skamfuld til Læreren og bad om Udsættelse, indtil han ved Arbejde kunde faa sammensparet en Sum Penge til Erstatning for den beskadigede Bog. »Slaa mig denne Mark,« svarede Crawford, »og Bogen er din.« — Abraham gik ind paa Handelen, i tre Dage var Kornet paa den omspurgte Mark mejet, og stolt som en Alexander bragte Abe sin dyrebare Skat hjem.

Abraham var nu atten Aar gammel, han var en stor og stærk Knøs, arbejdsom, temmelig vel undervist og anset i sin Hjemstavn, hvor han ved mangen Lejlighed maatte agere Skriver for sine brave Naboer. En rig Møller, Peters, tog ham ved denne Tid i sin Tjeneste; med 10 Dollars — 36 Kroner — i maanedlig Løn blev Abraham Baadfører og skulde følge Møllerens unge Søn med en Ladning Mel og andre Varer nedad Ohio og Mississippi til New-Orleans. Det var en lille Sviptur paa 450 Mil, som ogsaa heldig blev fuldført; kun et lille Eventyr oplevede de to Ynglinge mod Rejsens Slutning; de havde lagt deres Baad an i en lille Vig tæt ved Flodbredden og strakte nu deres modige Lemmer paa Dækket; Natten var brudt frem, den unge

---

kraterne. Clay var den egentlige Stifter af Whigpartiet og hævdede som saadan Unionens Enhed overfor Læren om de enkelte Staters Souverainitet, han medvirkede til at grundlægge Frinegerrepublikken Liberia o. s. v. Clay døde i Aaret 1852
R. A.

Møller sov allerede, og Abraham kæmpede mod Søvnen, da han hørte hviskende Stemmer i Sivet. »Hvem der?« brølte Abraham et Par Gange og greb en Baadshage; »det er kun nogle Negre, der er ingen Ting paa Færde,« mumlede Møllersønnen halvt i Søvne, men i samme Øjeblik sprang en Neger med et vældigt Spring om Bord i Baaden; et Slag med Baadshagen kastede ham tilbage i Vandet; sex andre af hans Kammerater stormede løs paa de to unge Mænd, der modig optoge den noget ulige Kamp, pryglede Negrene igjennem og forfulgte dem helt ind i Skoven.

Saaledes var det første Sammenstød med Negere, Abraham Lincoln oplevede.

III. Til Illinois. Den retskafne Abe som Baadfører og Baadbygger, som Kaptajn, Landmaaler, Lovgiver og Advokat.

Thomas Lincoln var en ægte Amerikaner og derfor ogsaa til en vis Grad besjælet af sine Landsmænds Rastløshed og urolige Fremadstræben. Han havde som en niaarig Knøs fulgt sin Fader fra sin Fødestavn Virginien til Kentucky, hvor Faderen, som tidligere omtalt, fandt sit sørgelige Endeligt. I sin Manddomsalder var han flyttet til Indiana, hvor han nu havde boet en tretten, fjorten Aar; heller ikke i denne Stat kunde Thomas endnu ret faa Ro paa sig; det var det almindelige amerikanske: »Go ahead«, som nu gjorde sin Ret gjældende ogsaa over for ham. De mest lokkende Rygter om Illinois's uendelig frugtbare Sletter begyndte at udbrede sig i de ældre Stater: Thomas Lincoln indhentede nøjere Oplysninger gjennem en af sin Hustrus Slægtninge, og i Marts 1830 brød han op i Forening med et Par andre Familier; for tredje Gang vilde han nu i en Alder af tresindstyve Aar grunde sig et nyt Hjem. Abraham var den Gang en og tyve Aar; han var Thomas Lincolns eneste Søn og vilde ikke forlade sin

aldrende Fader, medens han udsatte sig for al den Besvær og alle de Savn, som uundgaaelig maatte ledsage en saadan Omflytning; han fulgte altsaa med til Illinois, i hvilken mægtig fremblomstrende Stat han skulde finde sit blivende Hjem.*)

Naar Kolonisterne i hine Tider skiftede Boliger, brøde de op med al deres rørlige Ejendom. Bohave og Kjøkkentøj, Levnetsmidler og Agerdyrkningsredskaber, alt blev pakket paa store Lastvogne, som i Reglen bleve trukne af Oxer; Heste og Kvæg bleve drevne med, og afsted drog nu det langsomme Tog, ofte Hundreder af Mile; Besværlighederne under Vejs vare store; Rejsen kunde vare Uger eller endog Maaneder; Vejene vare usle, Floderne, man skulde over, uden Broer; medens Stormene rasede eller Regnen skyllede ned, maatte man sove under aaben Himmel eller under Lærredstaget paa den fuldtlæssede Pakvogn. Disse mangfoldige Anstrængelser af enhver Art fremkaldte Sygdomme, ja selv Døden lysnede hyppig op i de rejsendes Rækker; men ufortrødent droge Kolonisterne videre, trodsende alle Besværligheder. Dag efter Dag droge Nybyggerne afsted, Mænd, Kvinder og Børn med deres Hjorde og Lastdyr; Vejen gik gjennem Sumpe og Moradser, over Vandløb og Bjerge, gjennem Krat og mægtige Skove. »Afsted, fremad blot!« Det lokkende og straalende Maal lindrede alle Rej-

*) Staten Illinois vandes af Mississippis Bifloder Illinois og Ohio, men støder ogsaa op til den store Indsø Michigan, hvor dens største By, den vidt berømte Chicago, er beliggende. Franskmændene vare de første Evropæere, der grundede en Nybygd paa disse frugtbare Sletter, som fik deres Navn efter en Indianerstamme, der boede i Omegnen. Illinois var oprindelig en Del af Territoriet Indiana, blev organiseret som særlig Territorium 1809 og optagen som Stat i Aaret 1818. Da Lincolns nedsatte sig, havde Landet vel mellem 3—400,000 Indbyggere — saa mange Beboere har i vore Tider Chicago alene —; nu er Indbyggertallet steget til det tidobbelte; Aar 1870 var det over 2½ Million. R. A.

sens Strabadser. Paa en saadan Maade og i et saadant Tog droge nu Lincolns og de to Familier i deres Følge afsted fra Spencer i Indiana til Decatur i Illinois. Man havde kun en Vej paa halvtresindstyve Mile for sig, og Rejsen blev næsten uafbrudt begunstiget af det bedste Vejr; men dog brugte man hele fjorten Dage for at tilbagelægge den. Abraham maatte tage en god Del af Besværligheden paa sine stærke Skuldre; Mile vidt maatte han vandre i en Fod højt Dynd; ofte pjaskede han paa lange Strækninger i Vand lige til Knæerne, og der var dog en respektabel Afstand fra Jorden og til hans Knæ; da Karavanen havde tilbagelagt de fyrretyve Mile, stod man ved Floden Kaskaskia, som var gaaet over sine Bredder og havde sat alle lavt liggende Egne under Vand. Her vare gode Raad dyre, men paa Abrahams Opfordring gik man gjennem tykt og tyndt. Vandet gik ham midt paa Livet; men fremad drev han ufortrødent sit Spand Oxer, sparede hverken paa opmuntrende Ord og Sange eller paa sine Kræfter, og endelig naaede man i god Behold Rejsens Maal. Thomas Lincolns nye Hjem kom til at ligge ved Floden Sangamon, omtrent tre Mile fra Decatur og med en udmærket Beliggenhed mellem Skove og Enge. Med Sønnens Hjælp fik Thomas snart sit Bjælkehus færdigt, og ti Tønder Land fortræffelig Jord bleve indhegnede med et solidt Hegn af Gjerdestave.

Dette Hegn, som Abraham Lincoln havde hjulpet saa godt med til at opføre, kom tredive Aar senere til at spille en vigtig Rolle under Forberedelserne til hans Præsidentvalg. Ved et Møde, som Republikanerne holdt i Decatur, blev den offentlige Opmærksomhed henledet paa disse Gjerdestave; man fik fat paa et Par af dem, fæstede Bannere med passende Inskriptioner til dem, og nu bleve de fremviste for Forsamlingen under en umaadelig Begejstring. Overalt i de af Unionens Stater, hvor man holdt det frie Arbejde i Ære, forlangte man nu lignende Gjerdestave; de bleve baarne i Procession som en Art Relikvier, og et helt Folk

tiljublede dem sit Bifald som Symbolerne paa det frie Arbejdes Hæder og Triumf. En af Lincolns gamle Venner fra Indiana sendte ham en Spadserestok fra det samme Hegn, han i sine unge Dage havde hjulpet med til at opføre.

Da Thomas Lincoln atter havde faaet sit Hjem i Orden, forlod Sønnen ham for at søge sin Lykke paa egen Haand. Vinteren tilbragte han i Grevskabet Menard (tæt ved Petersburg) og levede af tilfældigt Arbejde. Han boede frit hos en fattig og allerede aldrende Mand ved Navn Armstrong; til Gjengjæld underviste han Husets Søn, en temmelig maadelig Person, som vi ville komme til at omtale nøjere lidt længere frem i vor Fortælling; en Del af sine Nætter tilbragte Abraham med at udvide sine egne Kundskaber; dels havde han hos Armstrong faaet Fingre i nogle nye Bøger, dels lykkedes det ham ved denne Tid at udvide sit eget kostbare Bibliothek ved et Par nye Anskaffelser.

Det er fra dette Tidspunkt af at regne, at den offentlige Opmærksomhed begyndte at blive henledet paa ham; fra denne Tid begyndte man lidt efter at hædre ham med Tillægsordet »den retskafne«; »den retskafne Abe« blev hans Kjendingsnavn, og Ordene: »Abe har sagt det« kom lidt efter lidt til at gjælde som en inappellabel Kjendelse. Ordsproget: »Klæderne skabe Manden« kom aldrig til at finde deres Anvendelse paa Lincoln; en Modeherre blev han aldrig i sine Dage, men det lader næsten til, at han ved dette Tidspunkt af sit Liv har været klædt saa slet, som det kunde være muligt, saa slet, at han endogsaa selv lagde Mærke dertil og undskyldende sagde: »Hvad skal man sige? Jeg holder nu engang mere af en god Bog end af en fin Dragt.«

Det følgende Foraar traadte Lincoln i Tjeneste hos en Møller og Melhandler i New-Salem; han blev atter Baad-

fører og skulde paa ny, som for fire Aar tilbage, føre en Ladning Mel til New-Orleans mod en maanedlig Lønning af 15 Dollars — 55 Kroner — en for hin Tid overordentlig høj Lønning. Da Lincolns Husbond ikke kunde faa en Baad til Kjøbs, paatog Abraham sig selv at bygge en*), gik derpaa nedad Mississippi og skilte sig saa vel fra sin Rejse, at hans Herre tog ham i Tjeneste som første Bodsvend ved sin Butik og Mølle i New-Salem.

I denne nye Stilling vidste Abraham Lincoln at bevare og befæste sit Kjendingsnavn, »den retskafne«, lige som han med største Iver fortsatte sine Studier; dog forsømte han aldrig sine Pligter som Bodsvend eller sin Herres Interesser over sine egne Sager. Han havde allerede i tre Maaneder til sin Herres fulde Tilfredshed passet denne sin nye Bestilling, da en Hr. Nelson Day, som plejede at komme i Butiken, en Dag besøgte ham og fandt ham med en Bog i Haanden.

»Naa, stadig ved Bogen, og De er endnu ved Grammatiken?«

»Ja, jeg kunde nok ønske at kjende noget til Grammatiken, og jeg har ikke tidligere havt noget med den at gjøre.«

»Ja, det har jeg da heller ikke, og jeg finder mig dog meget vel deri; men hvorledes kan De nu bestille noget her midt mellem Kjøbere, som hvert Øjeblik komme og forstyrre Dem?«

»Franklin havde altid en Bog ved Haanden; jeg bærer mig kun ad som han.«

»Naa, saa De kjender ogsaa noget til Franklins Levnet?«

---

*) I det pragtfulde Patentkontor i Washington gjemmer man en Model af en Baad, som er opfunden og bygget af Lincoln, medens han var Baadfører og Baadebygger; den maa vel skrive sig fra denne Tid. R. A.

»Ja, allerede for flere Aar siden læste jeg hans Levnetsbeskrivelse, og hvis han ikke havde baaret sig ad netop paa den selv samme Maade, som De finder saa overordentlig, var han bleven Lysestøber alle sine Dage.«

Det var paa denne Maade og i dette Tidspunkt af sit Liv, at Abraham lærte sig selv at tale og skrive sit Modersmaal nøjagtig, og han gav ikke Slip paa sin gamle Grammatik, før han kunde den paa Fingrene. Snart blev han dog kaldt bort fra sine fredelige Sysler ved Krigens Larm.

I Foraaret 1832 udbrød der en Krig mod den sorte Falk (Blak-Hawk), en af de mest frygtede Indianer-Høvdinger; Gouverneuren kaldte fire Regimenter Frivillige under Vaaben, og der blev oprettet Indrullerings-Kontorer paa flere Steder, saaledes ogsaa i Salem. »Det hele vil kun staa paa i tredive Dage,« sagde man; »det er lige meget, om det saa skulde vare tredive Maaneder,« udbrød Lincoln, der var en af de første til at melde sig. Hans patriotiske Begejstring opflammede Ungdommen; der blev dannet et helt Kompagni i hans By, og Lincoln blev valgt til Kaptajn. Det tapre Kompagni marcherede mod den sorte Falk, men de tredive Dage gik, uden at man fik Øje paa den listige Indianer, og som ægte amerikanske Frivillige gik de fleste Medlemmer af Kompagniet rolig hjem, da dette Tidsrum var forløbet. Lincoln lod sig imidlertid tvende Gange hverve paa ny som simpel Soldat og deltog saaledes i den sejrrige og afgjørende Kamp ved Bad-Axe. Fra dette Øjeblik kom Abraham Lincoln til at gaa under Navnet Kaptajnen, og navnlig vare de berømmelige Frivillige fra den første Maaneds Felttog stolte af at have tjent under en saadan Anfører. Man vilde vælge ham til Medlem af Statens lovgivende For-

samling, skjønt han kun havde boet et Par Aars Tid i Landet og ikke var synderlig bekjendt udenfor sit Hjem; hans stedlige Berømmelse var da heller ikke i Stand til at sikre hans Valg; men det var et hæderligt Nederlag; thi i New-Salem fik han 277 Stemmer af 284. »Det er et godt Varsel for næste Gang«, forsikrede hans ivrige Venner. — »Ja, det er altsammen godt nok«, mente Abraham, »men hvad skal jeg nu tage mig for?« — »Hvorfor lægger De Dem ikke efter Juraen; De skulde blive Advokat!« — »De gjør nok lidt Nar! skulde jeg blive en Lovens Mand, en Advokat. Nej, jeg tænker paa at blive Grovsmed; jeg har et Par kraftige Arme, det er jeg da sikker paa; men derimod er jeg ikke saa sikker paa min Veltalenhed«.

Lincoln blev imidlertid ikke Grovsmed den Gang. Hændelsesvis gjorde han Bekjendtskab med John Calhoun, en af de ivrigste Forsvarere for Sydens Rettigheder*). Denne Mand opfordrede ham til at lægge sig efter Landmaalerkunsten, laante ham de fornødne Bøger, og Lincoln tog nu igjen fat paa Arithmetiken, som han havde sluppen ved Reguladetrien. Abraham havde særlige Anlæg for denne Videnskab, som selve den berømte Washington havde udøvet i sine yngre Dage; Lincoln naaede snart en respek-

---

*) John Calhoun var født i Syd-Carolina 1782, var Krigsminister fra 1817—25, Vicepræsident for de forenede Stater fra 1825—33 og afgik ved Døden 1850. Da de rige Guldminer opdagedes i Californien 1848, tiltog Befolkningen overordentlig i dette Landskab, og der blev snart Tale om at optage det som en ny Stat. I Udkastet til Forfatningen var imidlertid Slaveriet forbudt, og Syden truede af denne Aarsag med Krig; Ultra-Slavepartiet under Calhouns Ledelse forlangte ikke blot, at Californien ikke maatte optages, men vilde endogsaa sætte visse Forandringer i Statsforfatningen igjennem, for at Ligevægten mellem Slavestaterne og Ikke-Slavestaterne kunde opretholdes; en passende Grundlovsforandring, mente de, kunde være, at de forenede Stater fik to Præsidenter, en for Norden og en for Syden. R. A.

tabel Dygtighed, og han fik ikke saa lidt at bestille; thi Antallet af de nye Kolonister tog til i en rivende Fart.

I Sommeren 1834 fandt der nye Valg Sted til Illinois's lovgivende Forsamling, og der var atter alvorlig Tale om at vælge Lincoln. Som Landmaaler var han kommen i Berøring med mange Kolonister og havde vist dem store Tjenester; hans Redelighed og gode Evner havde gjort ham almindelig afholdt; kort sagt, denne Gang blev den »retskafne Abe« valgt med stor Majoritet. Hans Vælgere og Venner kom for at gratulere, og det var Skik og Brug at traktere ved saadanne Lejligheder. Lincoln vilde imidlertid hverken byde Rom eller Whisky; Gratulanterne maatte nøjes med Te og Kaffe, hvilket vel indbragte ham en hel Del godmodige Drillerier; men man satte kun desto mere Pris paa ham.

Medens Abraham saaledes var Medlem af Illinois's Repræsentanthus*), fattede han den Beslutning at lægge sig efter Lovkyndigheden; han blev navnlig styrket i denne Beslutning af sin Kollega John T. Stuart, en udmærket Retslærd, som snart havde opdaget den unge Repræsentants Begavelse. Stuart tilbød Lincoln den frie Afbenyttelse af sit Bibliothek, og kort efter den første Sessions Afslutning paabegyndte Lincoln sit juridiske Studium.

---

*) Læserne maa ikke forglemme, at der er betydelig Forskjel mellem Generalkongressen, der er hele Unionens øverste lovgivende Magt, navnlig beskæftiger sig med Forbundets udenlandske Forhold og har den endelige Afgjørelse i Tvistighederne mellem de enkelte Stater, og de enkelte Staters lovgivende Forsamlinger, som ordne hver enkelt Stats indre Forhold. Hvad nu særlig Illinois angaar, er den øverste lovgivende Magt delt mellem et Senat paa fem og tyve og og et Repræsentanternes Hus paa halvfemsindstyve Medlemmer; Halvdelen af Senatorerne og alle Repræsentanterne maa underkaste sig Gjenvalg hvert andet Aar. I Dagpenge

Lincoln havde sit Landmaalerkontor i New-Salem, og herfra til Springfield*), hvor Stuart havde sit Bibliothek, var der en Vej mellem fem til sex Mil; mangen en Aften, naar Abraham havde endt sin daglige Gjerning, begav han sig derpaa til Fods afsted for at laane de nødvendige juridiske Bøger. For bedre at kunne studere i Fred havde han desuden besluttet ikke at tage imod Besøg om Aftenen; thi han vilde skaane sin Helbred og ikke arbejde til langt ud paa Natten; den Regel, som Lincoln saaledes havde foreskrevet sig selv, holdt han ogsaa ubøjelig fast ved uden at paavirkes af nogen Overtalelse eller Udsigt til Adspredelser. Efter sex Maaneders Forløb kunde han derfor ogsaa sin Blackstone**) udenad og kunde snart lade sig optage i Advokatstanden, hvortil der nok dog i Amerika hverken den Gang eller nu til Dags stilles videre strænge Betingelser.

Man kjender i øvrigt ikke meget til Lincolns Løbebane som Advokat; han bevarede sit gamle Ry for Ærlighed uplettet og vilde ikke paatage sig nogen som helst Sag, naar han tvivlede om dens Retfærdighed; Lincoln gik saa vidt i sin Samvittighedsfuldhed, at han en Dag gav Slip paa en Sag, lige før han skulde til at føre den, da Modpartens Sagfører havde bevist ham, at hans Klients Sag rimeligvis var uretfærdig. Hans Taler foran Skranken vare fulde af

---

har hvert Medlem af Forsamlingen to Dollars om Dagen for de fyrretyve første Dage og en Dollar for hver af de følgende Dage, Forsamlingen er inde.

*) Springfield er Hovedstaden i Illinois og havde i Aaret 1870 henved 30,000 Indb.

**) Blackstone var en Advokat i London, som 1753 holdt Forelæsninger i Oxford over Privat- og Statsretten; hans Forelæsninger ere senere mangfoldige Gange blevne udgivne („Commentaries on the laws of England"); de gjælde endnu som en Hovedkilde til den rette Kundskab om de engelske Retsforhold og nyde samme Anseelse i Amerika som i England.
R. A.

Liv og et uforstyrreligt godt Lune; hans Ord vakte Tillid til hans Ærlighed og Oprigtighed, og hans Aandsklarhed svigtede ham aldrig. I hans Forsvar fandt man altid Stof baade til Eftertanke og til Latter; han gav sig nødig af med at holde de for amerikanske Advokater saa ejendommelige lange og højtravende Taler; derimod holdt han meget af at anvende Anekdoter og viste sig i det hele som en Elev af Æsop, hvis Eventyr havde behaget ham saa højlig i hans Barndomsalder. En Dag havde han saaledes til Modstander en Advokat, som idelig talte om den Ærbødighed, man skyldte Statens Grundvold og Statens Love; han kunde ikke komme bort fra dette Æmne, og med strittende Haar og Brillerne trykkede fast paa Næsen buldrede han med tordnende Stemme løs paa sin Modpart, som ikke kjendte disse Love, og som krænkede disse Love. Lincoln tabte imidlertid slet ikke sin Fatning ved hele denne sin Modparts voldsomme Bevisførelse, men svarede ham: »Kjære Kollega, Eders Tale bringer mig til at mindes en Historie, som gik for sig i min Barndom. Jeg havde en Nabo, som traadte ud af sin Dør, greb en Bøsse og sagde til sin Søn: Der er et Egern dernede; kan Du se Egernet hist henne paa Træet? — Nej, jeg kan ikke se det. — Faderen skyder, men der er stadig et Egern paa Træet; han skyder anden Gang, han skyder tredje Gang, men Egernet sidder endnu paa Træet. Endelig siger han til Sønnen: Tag den Bøsse, den duer ikke mere. — Ja, men Fader! Det er jo slet ikke Bøssens Skyld; det er simpelthen et af dine Øjenhaar, som Du ser igjennem dine Briller, og som Du tager for det Egern, der kun er til i din Indbildning.«

En af de første Sager, Lincoln fik at føre, gav ham paa én Gang Lejlighed til at afbetale en gammel Gjæld og indbragte ham megen Berømmelse. Ved en Markedsfest havde der fundet en Trætte Sted, en Mand var bleven dræbt, og Mistanken faldt paa en vis Jonas, der strax blev arresteret

trods alle Protester om sin Uskyldighed. Denne Person var netop den unge Armstrong, der en Stund, saaledes som ovenfor omtalt, havde været Lincolns Elev. Rygtet havde naturligvis travlt med den anklagedes tidligere daarlige Levnet; selv i den mest ubetydelige af hans Handlinger vilde man finde et Indicium paa en tidlig Fordærvelse, som kunde forklare den frygtelige Forbrydelse, hvori han havde gjort sig skyldig, og saa stor var den almindelige Forbitrelse, at han nær var bleven et Offer for Lynchloven. Den unge Mand var imidlertid bedre end sit Rygte; han havde draget Fordel af Lincolns kortvarige Ophold i hans Faders Hus, og da den gamle Armstrong nogle Aar senere var afgaaet ved Døden, havde Sønnen overtaget Bestyrelsen af hans Avlsbrug for Moderen, der ikke senere havde havt nogen Anledning til at klage over hans Opførsel. Hun var nu utrøstelig og vidste ikke, hvorledes hun skulde kunne hjælpe sin stakkels Jonas, da hun aldeles uventet modtog følgende Brev:

Springfield. Illinois, Septbr. 18...

»Kjære Madam Armstrong, jeg har nylig erfaret Deres dybe Sorg, og at Deres Søn er bleven arresteret som Morder. Jeg er saa dristig at tro, at han ikke kan være skyldig i den Forbrydelse, man anklager ham for; det synes mig umuligt. Han skal fremfor alt have en retfærdig Dom, og fuld af Erkjendtlighed over Eders vedvarende Godhed mod mig, da jeg var en fattig Fyr, tilbyder jeg Dem min ringe Tjeneste for intet. Jeg har herved faaet en Lejlighed til efter fattig Evne at betale et Afdrag for de Velgjerninger, jeg har nydt af Dem og Deres salig Mand, da jeg uden nogen Betaling nød et gjæstfrit Ly under Deres Tag«.

Deres hengivne

Abraham Lincoln.

Vor unge Advokat gav sig nu til Værket, overtydede sig om Armstrongs Uskyldighed og paatog sig hans Forsvar. Retsdagen kom, og en talrig og fjendtlig Mængde oqfyldte Retssalen; nogle Vidner lod Armstrong høre ilde for hans Laster; andre fortalte, at de havde set ham i Mordnatten; Vidnesbyrdene vare samstemmende og overvældende; næsten alle angav den samme Time for den ulyksalige Trætte og tilføjede, at Forbrydelsen var bleven begaaet i Maaneskin.

»Retsskriver!« udbrød vor Advokat, »notér, at det var i Maaneskin«.

Da alle Vidner havde afgivet deres Forklaring, og alle vare enige om dette Punkt, trak Lincoln en lille Almanak frem og viste, at det i hin Nat slet ikke havde været Maaneskin. Sandheden var saaledes bragt for Dagens Lys, og Armstrong blev frikjendt.

Det var i Aaret 1837, at Abraham Lincoln begyndte at arbejde som Sagfører. Hans Ungdomstid laa nu bag ham; han var alt otte og tyve Aar gammel, da han saaledes kom ind paa sin endelige Løbebane; tre og tyve Aar senere skulde hans Medborgeres Stemmer hæve ham, den lille Nybygger eller Brændehuggeren, som man ogsaa kaldte ham, til de forenede Staters højeste Værdighed.

II. Abraham Lincoln som Politiker.

1. Hvorledes Slaveriet indførtes i Nord-Amerika. — Slaveriet og Forfatningen af 1789. — Missouriforliget.

Som det var at vente, sluttede Lincoln sig aldeles afgjort til det republikanske Parti; hans Fader havde været en Fjende af Negerslaveriet, og Sønnen delte i et og alt

sin Faders Afsky for denne Skamplet paa den amerikanske Frihed; han lagde aldrig Dølgsmaal paa denne sin Afsky, og lidt efter lidt begyndte en stor Del af det amerikanske Folk at se op til ham som en Fører i denne langvarige Kamp mellem Abolitionisterne og Slavepartiet; den Omstændighed, at Lincoln selv havde arbejdet sig fremad fra en fattig Stilling, tjente ham netop til Anbefaling i simple Folks Øjne; han blev ligesom en levende Incarnation af det frie Arbejdes Værdighed og Rettigheder.

Det blev Lincolns verdenshistoriske Rolle at føre den store amerikanske Republik gjennem den farligste Krisis, den nogen Sinde havde været udsat for; men for ret at forstaa Betydningen af hans Livs Gjerning, maa vi her dvæle noget ved Slaveriets Historie i de forenede Stater; vi maa se, hvorledes Slavespørgsmaalet kunde gjøre sig gjældende paa de mest forskjellige Omraader og lidt efter lidt blev som en snigende Gift, der truede hele Statsforbundet med Opløsning.

Som alle sociale Onder og Forbrydelser blev Spiren til Slaveriet tidlig lagt, Ondet voxede lidt efter lidt, og først da det havde naaet hele sin giftige Modenhed og stod i al sin Styrke, begyndte man i de forenede Stater ret at ane hele den Fare, som laa i dets Skjød.

I Aaret 1620 landsatte et hollandsk Skib de første Slaver paa Virginiens Kyster. Lidt efter lidt begyndte man at lægge sig efter Bomuldsavlen, Antallet af Negerslaverne tog til, og Indførselen gik for sig paa en næsten regelmæssig Maade uden noget Steds at møde Modstand. Den hele skændige Handel syntes at være den mest naturlige Tingenes Orden, og Fyrsterne i de forskjellige evropæiske Lande autoriserede selv Udførelsen af denne Forretning og søgte at faa Part i denne rige Indtægtskilde. Sir John Hawkins

var den første Engelskmand, som aabenlyst førte et Slaveskib, og man beskyldte selve Dronning Elisabet for at have Part i denne smukke Forretning. Paa Stuarternes Tid var der ikke mindre end fire Kompagnier beskæftigede paa denne Maade, og Karl II og Jakob II havde Part i et af dem. Endelig fremkaldte Asientotraktaten af 1713 et nyt Selskab for Handelen med afrikanske Slaver, og Aktierne i samme bleve fordelte paa følgende Maade:

¼ forbeholdtes Kong Philip V af Spanien.
¼ forbeholdtes Dronning Anna af England.
½ fordeltes mellem Publikum ved Aktietegning.

Antallet af de Slaver, som indtil Aaret 1776 bleve indførte i de senere forenede Stater, anslaas til 300,000.

Efterhaanden begyndte dog den offentlige Mening at udtale sig med voxende Styrke mod det hele System. I Pennsylvanien og i New-York dannede der sig Selskaber af Abolitionister, og Slaveriet forsvandt fra flere af de nordlige Stater, men holdt sig i Syden; til Forsvar for Systemet beraabte man sig paa dets Nødvendighed for Bomuldsdyrkningen, og de store Mænd, som grundlagde den amerikanske Uafhængighed, havde ikke Held med sig i deres Bestræbelser for at ophæve Slaveriet i det nye Statsforbund. I det originale Udkast til Uafhængighedserklæringen af 1776 bebrejdede Jefferson Kong Georg III meget haardt, at han havde begunstiget den hele Negerhandel: »Kongen,« sagde Jefferson, »har erklæret den menneskelige Natur en grusom Krig, »han har krænket Livets og Frihedens helligste Rettigheder »i et fjerntboende Folks Personlighed, som aldrig har for»nærmet ham. Disse uskyldige Mennesker har han ladet »fange, han har ladet dem føre til en anden Verdensdel. »for at De skulde blive Slaver der, forudsat at de ikke elendig »omkom under Overfarten. Denne Sørøver-Adfærd, denne »Adfærd, som kunde passe sig for vantro Magter, har Stor»britanniens allerkristeligste Konge udvist. Fast bestemt »paa at holde sig et Marked aabent, hvor man kjøber og

»sælger Mennesker, har han kompromitteret sit Veto »ved at ophæve alle de Beslutninger, som vore Forsamlinger »have taget for at hindre eller begrænse denne fordom- »melige Handel. For imidlertid at gjøre denne Samling af »Rædsler fuldstændig ophidser han nu vor Slavebefolkning »til at rejse sig; de kunne nu kjøbe sig den Frihed, »han selv har berøvet dem, ved Mord paa dem, hvem han »har paatvunget disse Slaver; Snigmord skal saaledes være »Prisen for den Frihed, han har berøvet dem ved en For- »brydelse«.

Denne Paragraf i Udkastet blev imidlertid udslettet for at behage Georgien og Syd-Carolina. „Hvad mine Kolleger fra Norden angaar«, tilføjer Jefferson i sine Memoirer, »vare de ogsaa fornærmede over min Censur; thi skjønt de ikke selv havde mange Slaver, vare de dog store Kjøbmænd med denne Vare for andre«. Denne Hensyntagen til de sydlige Stater, som vi saaledes strax støde paa ved Frihedskrigens første Begyndelse, skulde imidlertid gaa videre og videre, skulde volde Amerika tusende Bekymringer og koste det Strømme af Blod og Milliarder af Dollars, før det hele Slavespørgsmaal paa den mest grundige Maade blev bragt ud af Verden.

Den Konvention, som i Aaret 1788 var samlet i Philadelphia for at vedtage en Forfatning. ønskede i det hele taget at ophæve Slaveriet; Washington, Jefferson, Madison, Franklin, Jay, Hamilton og mange andre fremtrædende Personligheder betragtede det som et stort Onde, der ikke stemmede med Kristenhedens Aand og ligesaa lidt med de Grundsætninger, man havde fremført i Uafhængigheds-Erklæringen. De havde Majoriteten i Forsamlingen; Nord-Carolina forholdt sig passiv, Virginien og de tilgrænsende nordlige Stater vare forberedte paa Afskaffelsen af Slaveriet, men Syd-Carolina og Georgien gjentoge ubønhørlig deres: »Intet Slaveri, ingen Union!«, og paa denne deres conditio sine qva non strandede Sagen for en lang Tid. Frihedens

Venner maatte nøjes med Vedtagelsen af følgende Artikel:

»Indvandring eller Indførsel af alle Arter Personer, som en af de nu existerende Stater anser det for passende at tilstede, kan ikke blive forbudt før Aar 1808*).«

Man haabede, at den hele Slaveinstitution vilde forsvinde under Civilisationens og Frihedens Udvikling, og saaledes fandt Frihedens varmeste Venner sig i, at man i Konstitutionen indførte Bestemmelser, som ikke blot ikke stemte med, men endog indeholdt en ligefrem Fornægtelse af det øvrige store Værk. Man anerkjendte, at den farvede Mand kunde være Gjenstand for en andens Ejendomsret, og at han kunde vindiceres, hvor han saa fandtes, som et Husdyr eller anden rørlig Ejendomsgjenstand. Altsaa kom Art. III, Section II, § 3 til at lyde, som følger:

»Enhver Person, der i en Stat er tvungen til en Tjeneste eller til et Arbejde overensstemmende med samme Stats Love, kan ikke frigjøre sig fra denne Tjeneste eller dette Arbejde ved at flygte til en anden Stat; han skal udleveres paa Anfordring af den Part, hvem bemeldte Tjeneste eller Arbejde skyldes«.

Man havde saaledes indrømmet Plantageejerne i Syden Opretholdelsen af deres skændselsfulde Ejendomsret, man havde indrømmet dem en Vindikationsret over deres flygtende Slaver, man havde tilstaaet dem tyve Aar til at fuldstændiggjøre deres Slavebesætning; men man kunde gjøre endnu et Skridt videre; man kunde knytte Valgbegunstigelser til Besiddelsen af Slaver, og man gjorde dette Skridt:

»Antallet af Repræsentanterne saa vel som Beløbet af de direkte Afgifter fordeles mellem de forskjellige Stater, der udgjøre en Del af Unionen, efter Indbyggernes Antal. Dette Antal bestemmes ved til det samlede Beløb af de frie

*) De forenede Staters Konstitution. Art I, Section IX, § 1.

Personer at føje de tre Femtedele af den øvrige Befolkning *)«.

Lige over for sin Ejer var Slaven kun et Husdyr, men lige over for Staten blev han Trefemtedelen af en Borger.

Indførelsen af Slaveriet i de forenede Stater havde saavel i Theori som i Praxis skabt to fuldstændig forskjellige sociale og politiske Systemer, som for Fremtiden skulde bestaa jævnsides. I Syden var Samfundet grundet paa Arbejderklassens Underkuelse, og her var følgelig ethvert legemligt Arbejde fornedrende. I de nordlige Stater nød derimod næsten ethvert Menneske fuldstændig Lighed for Loven, ingen Art hæderligt Arbejde medførte Fornedrelse eller udelukkede fra Adgang til Værdigheder og Embedsposter. Dertil kom endnu, at de nordlige Stater, som omtrent vare dobbelt saa tæt befolkede som de sydlige, kun havde lidt over Halvdelen af Landets Repræsentation. Hvorledes skulde man nu kunne vente sig, at disse to forskjellig artede, ja modstridende Interesser nogen Sinde skulde kunne forliges? Maaske vilde Slaveriet lidt efter lidt være forsvundet, hvis Ondet, saaledes som man i Begyndelsen tænkte sig, var forblevet indskrænket til de oprindelige Stater og ikke var blevet udstrakt til de endnu ikke i Besiddelse tagne Territorier. I denne Henseende indeholdt Fordordningen af 1787 med Hensyn til de Territorier, der vare beliggende nordvest for Ohio, følgende Bestemmelse: »I bemeldte Territorier maa der aldrig existere Trældom eller ufrivilligt Slaveri undtagen som Straf for Forbrydelser, hvorom de skyldige ere blevne lovlig overbeviste.« Denne Bestemmelse blev imidlertid strax fra første Færd traadt under Fødderne. Den 20de Februar 1789 — en Maaned efter Forfatningens Ratification — overdrog Nord-Carolina sine vestlige Territorier, det senere Tennessee, til Unionen, men paa den Be-

---

*) De forenede Staters Konstitution Art. I, Section II.

tingelse, at Kongressen aldrig maatte vedtage en Lov til Frigjørelsen af Slaverne i bemeldte Territorier. Dette Exempel blev senere fulgt af Georgien, som i April 1807 paa lignende Betingelser afstod sine Territorier, det nuværende Alabama og Mississippi. Slaveriet udbredtes saaledes mere og mere, Opfindelsen af Maskinen til Bomuldsrensning forøgede Værdien af Slavearbejdet, og fra nu af vendte Plantageejerne absolut det døve Øre til, naar man vilde fremkomme med Betragtninger til Fordel for Slaveriets successive Ophør. »Det er en for vore Stater særegen Institution,« hed det nu — man undgik i det hele at nævne Ordet Slave — »vort Klima tilsteder kun visse Arter af Kultur; kun de sorte kunne taale Besværlighederne ved disse Arter Dyrkning, og de ville ikke underkaste sig disse Besværligheder, naar de blive fri.«

De to store modsatte Partier dannede sig saaledes efterhaanden, og det blev lidt efter lidt aabenbart. hvilke Spirer til Adsplittelse Unionen bar i sit Skjød. Syden og Norden vaagede med en mistænksom Skinsyge paa ethvert af hinandens Skridt; Syden vilde forhindre enhver Formindskelse i dens politiske Indflydelse overfor Norden, hvis Industri mægtig fremvoxede, og hvis Magt stadig maatte forøges ved den tiltagende Indvandring; de nordlige Stater værgede sig mod enhver Udbredelse af de overdrevne Privilegier, som Konstitutionen havde indrømmet de oprindelige Stater. Heraf fulgte, at saa snart en Slavestat forlangte at optages i Unionen, indstillede sig strax en fri Stat, som fordrede den samme Gunst; det var et helt Kapløb af Stater.

Nye Stater optagne i Unionen:

Slavestater:		Frie Stater:	
Kentucky . . .	1792.	Vermont	1791.
Tennessee . . .	1796.	Ohio	1802.
Louisiana . . .	1812.	Indiana.	1816.
Mississippi. . .	1817.	Illinois	1818.

I Sessionen 1818--19 bemyndigede Kongressen Alabama til at give sig en Konstitution, der ikke indeholdt noget Forbud med Hensyn til Slaveriet. Et lignende Lovforslag (bill) kom dernæst frem med Hensyn til Missouri. Det var et betydeligt Skridt videre frem paa den skæbnesvangre Bane. De tidligere optagne Slavestater havde dog udgjort Territorier af Stater, hvor Slaveriet havde været tilladt ved Forfatningen af 1789. Noget saadant kunde der ikke anføres til Forsvar for Missouriloven; men Lovens Forsvarere savnede naturligvis ikke Grunde. »Slaveriet har altid været til i Missouri: det er altsaa ikke en ny Institution, vi ville indføre. De samme klimatiske og andre naturlige Betingelser, som findes i vore sydlige Stater, findes ogsaa i Missouri. I have optaget Kentucky og Tennessee som Slavestater; I maa nu ogsaa optage Missouri; thi den Omstændighed, at de to nævnte Stater tidligere udgjorde Dele af gamle Stater, kan da ikke forandre de naturlige Betingelser for Landets Kultur; desuden maa I betænke, at Missouri har været en Del af Louisiana, og denne Stat optoge I som Slavestat. Slaveriet existerer allerede i Missouri; naar I nu ville ophæve det her, vil Eders Vægring let kunne have farlige moralske Følger i de gamle Stater, hvor Slaveriet existerer under Konstitutionens forudskuende, beskyttende Ægide Betænk, at vi have to Millioner Slaver; hvis disse tro at kunne finde Beskyttelse hos Eder, kunne de hvert Øjeblik føle sig fristede til grusomme Yderligheder; tænk paa Rædselsscenerne paa St. Domingo og udsæt ikke os for samme Farer. Det er jo ikke vor Fejl, at vore Forfædre have efterladt os dette svage, dette saarlige Punkt. Hvad kunne vi gjøre yderligere end at behandle vore Slaver med den størst mulige Menneskelighed og Mildhed, saa at de saa vidt mulig komme til at leve under lige Forhold med frie Arbejdere? Naar alt kommer til alt, har jo Slaveriet existeret i de mest blomstrende Stater; det existerer jo endnu i alle de evropæiske Kolonier; hvorfor skal det da

være forbudt hos os? Lad hellere hele dette brændende Spørgsmaal hvile; den blotte Diskussion derom er fuld af Farer. Fremkald ikke den Tanke hos os, at en fra vor Opfattelse forskjellig Anskuelse engang skal kunne misbruge sin Majoritet i Kongressen og forkynde Slaveriets Afskaffelse i sin hele Udstrækning i de forenede Stater; thi den Dag vil visselig være Unionens sidste«.

Som man ser, var Diskussionen allerede naaet til et meget kildent Punkt; men da James Tallmadge fra New-York kom frem med et Ændringsforslag, der forbød al Indforsel af Slaver og frigjorde alle Slavebørn ved Opnaaelsen af fem og tyve Aars Alderen, gik Diskussionen i Heftighed over alle Grænser. Cobb fra Georgien udbrød: »Man har tændt en Brand, som end ikke alle Oceanets Vande ville kunne faa Bugt med; kun et Blodhav kan slukke den«. Tallmadge svarede herpaa: »Man truer os med en Opløsning af Unionen, med en Borgerkrig. Nu, lad saa være! Mit Liv er vel rimeligvis ikke mere sikkert end noget af mine ærede Kollegers; saa længe jeg imidlertid lever, skal mit Liv være indviet til at forsvare Menneskets Frihed. Hvis der virkelig behøves Blod til at slukke den Brand, jeg meget imod min Vilje har bidraget til at antænde, vil jeg uden Betænkning hengive mit«.

Disse og andre lignende Ytringer viste Dybden af den Afgrund, ved hvilken man stod; men Øjeblikket til Kampen var endnu ikke kommet; dels for at standse Slaveriets Udbredelse, dels for at hindre Udbrudet af en Borgerkrig kom en Mængde, i øvrigt hæderlige Mænd frem med et af hine Halvforlig, som vel udsætte en endelig, en afgjørende Krisis, men derved kun gjøre den mere voldsom. I Stedet for med en energisk Handling at gjøre en Ende paa den skændige Institution, der greb om sig som en Kræftskadé, lagde Beslag paa Samfundets bedste Kræfter, lammede dets Handlekraft og forgiftede dets Held og Lykke, sluttede man et Compromis med Forbrydelsen. Saaledes opstod Missouri-

Compromisset; Kongressen ophævede den Artikel, der forbød Indførelsen af Slaveriet i Staten Missouri, men kun med det Tillæg, at Slaveriet for Fremtiden ikke vilde blive taalt nord for 36° 30′ nordlig Bredde.

De nordlige Stater gik ind paa dette Compromis som en politisk Nødvendighed for at gjøre Ende paa en Konflikt, der satte Freden og Unionens Sikkerhed paa Spil; de sydlige Stater respekterede Forliget, saa længe det fremmede Slavesagen, men traadte det under Fødder, saa snart det begyndte at hæmme deres Interesser, aldeles som det var gaaet med Forordningen af 1787.

(Forts.)

C. H.

Flibustierne i Panama.*)

(En historisk Skitse.)

I de første Aartier af det syttende Aarhundrede forlode nogle eventyrlige Franskmænd under Anførsel af Sieur d'Anambuc, en normannisk Adelsmand, deres Fædreland og gik til Vestindien for der paa egen Haand at føre Krig mod Caraiberne og hovedsagelig mod Spanierne. Først havde de deres Hovedtilhold paa Øen St. Christoph, senere paa Nordvestkysten af San Domingo og den nærliggende lille Ø Tortuga (Skildpaddeøen). Disse Folks krigeriske Foretagender dannede Grundlaget for det senere Flibustiervæsen, og det vil let skjønnes, at de ikke manglede Rekrutter, idet alskens Pak fra fjærn og nær flokkedes om dem, og med Undtagelse af Spaniere, der af alle betragtedes som fælles Fjender, fandtes der vel neppe noget Folk, som ikke havde sine Repræsentanter i deres Rækker. Da den spanske Befolkning paa San Domingo ved storartede Klapjagter havde udryddet de paa Øens Nordside omstrejfende Bøfler og Vildsvin, bleve en hel Del af de i Spaniernes Tjeneste staaende Bøffeljægere, »Bucanierer« brødløse og forenede sig med Flibustierne, fra hvis noble Sørøverhaandværk de tidligere havde holdt sig fjern. Men Disciplene have aabenbart heri været meget lærvillige og snart overgaaet deres Læremestre; thi fra den Tid af bleve Flibustierne først ret frygtelige og gik frem

*) Efter *Felix Lila*: Die Flibustier in Panama.

med en Dristighed, der grænsede til det utrolige. Paa aabne Baade overfaldt de i rum Sø store, velbevæbnede og i Besætning langt overlegne spanske Skibe og erobrede dem i Reglen. »Sejr eller Død« var deres Løsen, og efter vunden Sejr fulgte den hurtigst mulige Bortødslen af det erobrede Bytte.

De i Luxus og Blødagtighed nedsunkne Efterkommere af de heltemodige »Conquistadorer«, de panserklædte, stridbare Hidalgoer, som fordum havde betraadt og indtaget Amerikas Jordbund under Fernando Cortez's og Frants Pizarros Anførsel, maatte bøde haardt for deres Fædres Synder. Den afskyelige Maade, paa hvilken Spanierne i sin Tid havde slagtet Mejikos og Perus fredelige Beboere for ussel Vindings eller vanvittig Fanatismes Skyld, var for Flibustierne et velkomment Paaskud til atter og atter at angribe dem og røve fra dem, til at brænde Byerne over Hovederne paa dem og myrde dem paa den grusomste Maade. Hertil kom endnu, at de store evropæiske Sømagter England og Frankrig vare ganske vel tilfredse med, at det den Gang saa mægtige Spanien blev noget svækket. I en lang Aarrække understøttede og begunstigede de hemmelig Flibustierne i Krigstid, og i Fredstid havde de, til Trods for alle højtidelige Overenskomster, kun temmelig døve Øren for Madriderkabinettets heftige Besværinger ikke alene over de egentlige Sørovere i de vestindiske Farvande, men over engelske og franske Kapere, som under det nationale Flag udøvede allehaande Misgjerninger mod de stakkels Spaniere og hverken bekymrede sig om Folkeret eller Traktater, men agerede paa egen Haand og for egen Regning.

Flibustiernes betydeligste Foretagende blev udført i Aaret 1671 under Anførsel af Henry Morgan, en driftig og snild Mand, der med sine Skarer drog over Landtangen ved Darien og angreb Panama. Henry Morgan, der har faaet en sørgelig Berømmelse som den forvovneste af alle Tidens Fribyttere, var født i Wales ved Aar 1630 og kom i

sine unge Dage som Matros til Barbados, hvor han havde den Vanskæbne at blive solgt som hvid Slave. Hans rasende Mod og Hensynsløshed, der end ikke gyste tilbage for Mord, løste ham dog snart af Lænkerne, og han sluttede sig til Piraterne, navnlig til Kaptajn Mansfield, i hvis Følge han flere Gange hjemsøgte Cuba. Ogsaa i Franskmanden L'Olonnais' berygtede Røvertog tog han voldsom Del. Han hjalp ham saaledes i Aaret 1666 med at plyndre Staden Maracaibo og erhvervede sig under denne modige Skurk en gyselig Øvelse i at pine de Fangne for at udpresse Tilstaaelser om skjulte Skatte af dem. Ikke længe efter gjorde Morgan sig imidlertid ganske uafhængig, og da Lykken syntes at følge hans Vimpel, strømmede snart en stor Mængde tapre Eventyrere til ham.

I Aaret 1670 kommanderede han en Flaade paa 37 Skibe med en Besætning af over to tusende Mand — den dumdristigste Skare, Verden har seet. En større Magt havde Flibustierne endnu aldrig udfoldet i de vestindiske Farvande, og det forstaaer sig af sig selv, at en saadan Styrke maatte benyttes til et stort og voveligt Foretagende. Som et saadant betragtede Morgan Plyndringen af Panama, der den Gang var den nye Verdens største og rigeste Stad.

Her var Oplagsstedet for de ædle Metaller, som udvandtes af Mejicos og Perus Bjergværker, og hvert Aar bleve til bestemte Tider store Mulæselkaravaner belæssede med Guld og Sølv sendte over Landtangen til Portabello for derfra at overføres til Spanien. Allerede i Aaret 1668 havde Morgan grundig hjemsøgt denne sidste By. Paa en Tid, da de engelske Nybyggere i Norden levede et strængt og arbejdsomt Liv i slette Blokhuse, boede Panameserne i massive Stenbygninger, der vare prydede med skjøn Ornamentik og indvendig udstyrede med den største Luxus — kostbare Møbler, Malerier, Billedhuggerarbejder og Tapeter. Der herskede en grænseløs Yppighed og Overdaadighed. De rige Kjøbmænd havde ligesom nu til Dags foruden deres Pa-

ladser i Byen skjønne Villaer paa de smaa henrivende Øer i Bugten udenfor — »Panamas Haver«, som de kaldtes. I Byen havde en Biskop sit Sæde; der fandtes otte Klostre af betydeligt Omfang og tvende prægtige Kirker, hvoraf navnlig den i italiensk Stil byggede majestætiske Kathedral maa nævnes. Husenes Antal beløb sig til syv Tusende, og af dem kunde omtrent de to Tusende kaldes Paladser. Gouverneuren Don Juan Perez de Guzman var tillige Generalkaptajn over alle Tropper i Kongeriget Peru.

Det maatte ganske vist kaldes en vanvittig Idé med en sammenløben Flibustierbande at tænke paa at erobre en saa stor, folkerig og i det hele vel befæstet og forskanset By som Panama, og Morgan selv var ikke fri for at nære nogle Betænkeligheder derved, ikke just fordi han var bange for, at Foretagendet skulde mislykkes, men han frygtede for den Storm, som Efterretningen om hans Røvertog vilde nedkalde over ham i Evropa. Det var saa sikkert som noget, at den spanske Gesandt i London vilde opbyde alt for at faa Satisfaktion og bevæge Carl den anden til med sin Flaade at tugte Flibustierne grundig, og Morgan besluttede derfor at bemægtige sig Øen St. Catharina for at faa et fast Punkt, hvorfra han kunde byde baade Spanien og England Spidsen. Det var aabenbart hans Tanke at oprette et uafhængigt Flibustierrige i Vestindien, men for at redde Skinnet og faa et passende Paaskud for sit Forehavende forenede han sig med sin Ven, den samvittighedsløse engelske Gouverneur paa Jamaica, Sir Thomas Madiford, hvis Understøttelse han tilkjøbte sig ved store Gaver af sine stjaalne Rigdomme, og disse to værdige Staldbrødre smedede nu den Løgn sammen, at Gouverneuren i Panama havde i Sinde at angribe Jamaica, og at det var nødvendigt at forekomme denne Plan. Det behøver ikke at bemærkes, at Don Juan Perez de Guzman, som var en overmaade pligtopfyldende Mand, ingen Sinde havde tænkt paa en saadan Vaabendaad, og i det hele havde Spanierne altfor meget at tage

vare med at forsvare deres udstrakte Besiddelser og værge dem mod Flibustierne, til at de skulde tænke paa Angrebskrige. Men Morgan havde unegtelig spillet sine Kort saa godt, at den engelske Regering i det mindste foreløbig ikke godt kunde komme ham til Livs.

For at proviantere Flaaden sendte Morgan sin Viceadmiral, Collier, med sex Skibe og tre hundrede Mand til Honduraskysten for at røve Korn. og flere Fribytterskarer — tildels tidligere Bucanierer, der forstode sig paa de Ting — bleve sendte ind i Skovene og Savannerne for at skaffe Svin og Bisonoxer. Kjødet blev røget, saltet eller blot »bukaneret«, det vil sige tørret i Solen, medens Collier bragte tilbage med sig et betydeligt Kvantum Majs og andre Levnetsmidler, som han dels havde stjaalet, dels rovet fra Spanierne.

Til samme Tid blev Kaptajn Bradley, en anden Underbefalingsmand, med tre Skibe sendt til Landtangen ved Darien for at erobre Fortet Chagres ved Mundingen af Floden af samme Navn. Besætningen, der var bleven opflammet af sin tapre Kommandant, forsvarede sig med Fortvivlelsens Mod, men maatte dog tilsidst trække det korteste Straa, da de ikke kunde modstaa Flibustiernes vilde Dumdristighed; thi disse Folk brøde sig ikke om at anvende større Skydevaaben, men stormede Fæstningsvolden alene med Flinter, Pistoler, Sabler og Dolke. En med Bomuld omvunden brændende Pil blev skudt fast i Palmetaget paa et Hus inde i Fortet, hvor Flammerne udbredte sig med rivende Hurtighed. I den Forvirring, som Branden foraarsagede, stormede Flibustierne Fortet og erobrede det med Tabet af deres Anfører og mange Kammerater. Kaptajn Bradley fik skudt begge Benene bort af én Kanonkugle og døde strax efter Sejren. Næsten alle Spanierne vare faldne; de, som havde kæmpet sidst og ikke vilde overgive sig, styrtede sig, da de saa, at alt var tabt, ned fra Klippen, hvorpaa Fæstningen laa, og kom paa denne Maade af Dage. Efter Sædvane begyndte Flibustierne umiddelbart efter det

blodige Arbejde paa deres væmmelige Udskejelser og gave sig ikke engang Tid til at begrave Ligene, saa at disse laa og raadnede og udbredte en ulidelig Stank, der atter fremkaldte slemme Sygdomme.

Medens disse foreløbige Smaafægtninger fandt Sted paa Fløjene, bortsnappede Morgan selv Øen St. Catharina. Paa denne fandtes et bombefast Kastel i en saa fortrinlig Beliggenhed, at det var saa godt som uindtageligt baade fra Land- og Søsiden; men den spanske Kommandant nærede en saa dødelig Angest for Flibustierne, at han paa Morgans blotte Trusel, »at han vilde slagte Besætningen til sidste Mand, dersom den ikke strax overgav sig«, uden at løsne et Skud eller løfte en Klinge indlod sig paa en skammelig Handel og overleverede Fæstningen. Admiralen lod tilstrækkeligt Mandskab blive tilbage som Besætning og begav sig til det erobrede Fort Chagres, hvor han forenede sig med de derværende Flibustier og lagde en Besætning af fem hundrede Mand i Fortet. Den egentlige Angrebshær blev kun dannet af tretten hundrede Flibustier, som indskibede sig paa sex og tredive store Kanoer og syv mindre Chalupper for at gaa op ad Chagresfloden; thi det var Morgans Hensigt at naa frem imod Panama, saavidt muligt til Vands.

Da Fartøjerne næppe havde Rum nok til Mandskabet og dets Vaaben, var det umuligt at faa ret mange af de røvede Levnetsmidler med; men man haabede at finde Fødemidler nok paa Vejen. Det viste sig dog snart, at man havde skuffet sig i dette Haab. Spanierne havde allerede for længst ved Spioner faaet Nys om Flibustiernes Forehavende; alle Nybygder ved Chagresfloden vare forladte og Levnetsmidlerne enten medtagne eller ødelagte; da Røverne den første Dags Aften ankom til Kolonien ved Rio de los Bracos, var der ikke en Spanier at opdage; ethvert Stykke Kvæg var drevet bort, ja man havde endogsaa tilintetgjort de umodne Have- og Markfrugter. Flibustierne indkarterede sig i de tomme Huse og Stalde og havde intet andet

at vederkvæge sig ved end en Smule Tobak, som de med Begjærlighed røg eller tyggede. Den anden Dag gik det endnu værre. Floden var saa sumpig og ved omstyrtede Træstammer gjort saa ufremkommelig, at man maatte forlade Baadene og fortsætte Marchen over Land. Nu gik Turen igjennem gyselige Sumpe og Moradser afvexlende med næsten uigjennemtrængelige Urskove; i tre Dage fandt man intet spiseligt — ikke et Stykke Vildt lod sig se. Mange af Eventyrerne spiste Løv og Bark for at stille den gnavende Hunger, de fleste følte sig svage og syge, og Modløshed begyndte at bemægtige sig Skaren.

Den fjerde Dag blev Floden imidlertid atter passabel, nogle Indianerkanoer bleve fundne, og de svageste bleve i disse transporterede videre. Samme Dag naaede man Flækken Torna Cavallos og haabede her at finde en Smule Føde; men de flygtede Spaniere havde ikke efterladt andet end nogle Lædersække af ugarvede Huder. Over disse kastede man sig nu med rasende Begjærlighed. En af Deltagerne i Røvertoget beskriver dette Maaltid paa følgende Maade: »Folk, som aldrig have været borte fra de fædrene Kjødgryder, kunne nok spørge om, hvorledes det er muligt at tygge, synke og fordøje saadanne haarde, tørre Læderstykker. Jeg maa dertil svare, at de meget snart vilde kunne forstaae dette, naar de vidste, hvad en rasende Hunger vil sige. Vi skare Læderet i smaa Stykker, stampede disse mellem to Stene, gnede dem dygtig og dyppede dem ofte i Vand for at gjøre dem blødere. Endelig afskrabede vi Huden og ristede Læderstykkerne over Ilden, og naar de vare nogenlunde møre, bleve de nedslugte med hyppige Slurke af koldt Vand.« Den femte Dag kom Eventyrerne til Barbacoa, hvor de vare saa heldige at finde to Sække Mel, nogle Frugter og et Par Krukker Vin. Morgan befalede, at disse faa Levnetsmidler skulde uddeles til de svageste, hvoraf flere allerede vare Døden nær; men den sjette Dag var man saa heldig at faa en betydelig Mængde Majs i en

forladt Lade, og af dette Kvantum fik hver Mand sin Del. Stor kan denne Del dog næppe have været, da Sulten allerede den næste Dag begyndte at indfinde sig, og man opdagede intet andet til at kvæge sig paa end sexten Krukker peruansk Vin, som imidlertid ogsaa øjeblikkelig blev drukken. Umiddelbart derefter begyndte Flibustierne at føle sig ilde tilpas, og en almindelig Forfærdelse greb alle, da man troede, at Vinen havde været forgiftet, men saa galt var det dog ikke. De tomme Maver og de usle Levnetsmidler havde naturligvis ikke strax kunnet forliges med den fyrige Vin, men efterhaanden som denne dunstede bort, kom man sig igjen.

Man befandt sig nu paa Vandskjellet mellem det caraibiske Hav og det store Ocean; Baadene maatte forlades, og man havde endnu otte Mile til Panama. Den skrækkelige March maatte paany optages; Hungeren rasede, og vilde Indianerstammer laa i Baghold og dræbte engang tyve Mand; men fremad gik det alligevel, og henimod Middag paa den niende Dag saa man fra en Bjerghøjde det stille Hav. I Dalen under deres Fødder bemærkede de forsultne Eventyrerer store Hjorder af Oxer, Heste og Æsler, og Jubelen over endelig at være befriede fra Hungersdøden var ubeskrivelig. I en Haandevending havde de behændige Bucanierer fanget og slagtet et betydeligt Antal prægtige Oxer, og saa stor var de ulykkelige Menneskers Hunger, at de spiste ganske forbavsende Masser Kjød næsten aldeles raat, saa at Blodet løb dem i Strømme ned ad Skjæget. Man holdt Rast og gjorde sig tilgode til langt ud paa Natten, og nu var al Træthed og Elendighed glemt. Den tiende Dag bestege Flibustierne en anden Højde, og derfra opdagede de i det fjerne Panamas Taarne. Ligesom fordum Korsfarerne ved Synet af den hellige Stad udstødte Flibustierne et lydeligt Glædesraab, kastede deres Hovedbeklædninger i Luften og skrege begejstret Victoria.

Morgan sammenkaldte nu sine Officerer til et Krigsraad, i hvilket det blev besluttet strax den følgende Dag at

angribe Byen. I denne var alt i Oprør og Forvirring. Halvtresindstyve Ryttere kom ud af en af Portene for at udspejde Fjenden og nærmede sig Flibustierne paa Musketskuds Afstand, idet de raabte: »I Hunde skulle lære os at kjende!« To hundrede Infanterister marcherede ligeledes ud af Staden for at besætte alle Bjergpasser i Ryggen paa de fremmede. Ikke en eneste af dem skulde undkomme levende, mente Gouverneuren.

Eventyrerne brøde sig overmaade lidt om alle disse Anstalter, men fandt det blot noget besynderligt, at man ikke angreb dem strax, men lod dem faa Tid til at komme til Kræfter. Deres Tværsække vare velfyldte med Kjød; de holdt et rigeligt Maaltid, og efter at have udstillet Vagter lagde de sig rolig til at sove i Græsset, medens Spanierne hele Natten igjennem affyrede Kanonskud for at vise, at de vare vaagne!

Den næste Morgen — det var den 27. Januar 1671 -- kaldte Trompetskrald Flibustierne til Vaaben. Morgan, der var ligesaa erfaren i Krigen til Lands som til Vands, havde truffet ypperlige Dispositioner. Han forlod Landevejen med sin lille Skare og slog ind paa en Omvej, der gik igjennem et tykt, næsten uvejsomt Buskads, og herpaa vare Panameserne aldeles ikke forberedte. De havde opkastet svære Batterier paa Hovedvejen for at standse Flibustierne; nu maatte de forlade disse Forskandsninger og gaa imod Fjenden paa det Sted, hvor denne fandt det fordelagtigst, ja, da Flibustiernes Plan blev dem klar, havde de ikke engang saa megen Tid, at de kunde faa deres svære Skyts ud af Batterierne.

Efter en besværlig March paa et Par Timers Tid brøde Eventyrerne endelig gjennem Buskadset og saae nu ligeover for sig den spanske Armé, der blev anført af Don Juan Perez de Guzman i egen Person. Der var fire Regimenter Infanteri, fire hundrede Ryttere og to Tusende vilde Tyre, som ligeledes skulde anvendes i Slaget og bleve drevne af

nogle hundrede Negre og Indianere. Fodfolket var meget godt bevæbnet, og Rytterne tumlede deres skjønne Heste saa muntert, som om det gik til en Tyrefægtning.

Flibustierne bleve noget ængstelige, da de saa den store Overmagt; de havde intet andet Valg end at sejre eller dø, og saa svore de da, at de vilde slaaes til sidste Blodsdraabe. Morgan delte sine Folk i tre Afdelinger og sendte den første, der bestod af to hundrede dygtige Skytter, forud. Strax gav den spanske Befalingsmand Rytteriet Ordre til at sprænge løs paa de fremtrængende Fribyttere og hugge dem ned, ligesom ogsaa de ophidsede Tyre bleve løsladte paa dem. Men Terrænet var ikke gunstigt for Kavalleri; de to hundrede Skarpskytter kunde i rette Tid kaste sig bagved et dybt Morads, og fra denne ypperlige Stilling pillede de med utrolig Sikkerhed Rytterne af Hestene, saa at der til Slutning kun var halvtreds af de fire Hundrede tilbage. Ogsaa Tyrenes Angreb mislykkedes grundig. De forhenværende Bucanierer fra St. Domingo, disse gamle frygtelige Tyrejægere, vare her i deres rette Element; en stor Del af Dyrene bleve skudte, og de øvrige bleve med vilde Skrig og flagrende Faner jagede tilbage til Spanierne, i hvis Rækker de fremkaldte en gyselig Forvirring. Efter denne lykkelige Begyndelse rettede Flibustierne deres Ild mod det spanske Infanteri, der sloges ypperlig, men dog ikke kunde staa sig. Over sex hundrede Soldater laa snart enten døde eller saarede paa Valpladsen, trufne af de skjulte Fjenders Kugler, og Resten greb Flugten. Mange af dem, som ikke mere kunde komme ind i Byen, søgte Skjul i de høje Siv ved Strandbredden; men her bleve de snart opsporede og uden Barmhjertighed nedhuggede.

I Byen herskede en grænseløs Forvirring, og Don Juan Perez de Guzman søgte forgjæves at opmuntre de af Skræk forvildede Indbyggere til Modstand — han kunde næppe gjøre Regning paa sine modløse Soldater. Fra nu af tænkte ingen paa andet end Flugt og paa at bringe sine

Sager i Sikkerhed. Morgan, der havde mistet mange Folk i Kampen, begreb meget vel, at alt vilde komme an paa at benytte sig af Natten og Forvirringen i den ulykkelige By; endnu samme Dag stormede Flibustierne Staden, og efter tre Timers morderiske Kamp var den erobret.

Nu begyndte en vild Plyndring, et skrækkeligt Myrderi. Mange af Indbyggerne havde reddet sig til den i det stille Ocean liggende Ø Taroga, men Skibene i Havnen havde langt fra kunnet rumme alle. Der var ophobet en uhyre Mængde Varer af alle Slags til en Værdi af mange Millioner; men for Flibustierne havde de intet Værd, da de umulig kunde transportere dem over Landtangen. Paa ægte Røvervis søgte de kun Guld, Sølv og Juveler; men deraf fik de da ogsaa saa meget, at Værdien vistnok beløb sig til et halvt Hundrede Millioner Kroner. Dog ikke tilfreds hermed begik Morgan den Skurkestreg at lade stikke Ild paa Byen, og i Løbet af faa Dage gik det prægtige Panama op i Luer. Endnu flere Uger efter ulmede Ilden under de uhyre Grushobe; kun Gouverneurens noget afsides liggende Palads, hvor Morgan boede, et Par Klostre og Muldyrdrivernes fattige Kvarter bleve skaanede.

Men det bedste Bytte undgik Flibustierne — det var den store Gallion, som havde de fornemste og rigeste Panameseres Damer om Bord og var ladet med alle deres Rigdomme og Byens kostbareste Kirkeskatte. Aldrig har maaske et rigere ladet Skib flydt paa Vandet; Morgan var nær gaaet fra Forstanden af Raseri, da denne Prise, som han allerede troede at have i sin Magt, undslap ham, fordi en Underbefalingsmand med sit Mandskab drak sig fuld og derved tabte Gallionen af Syne. Der blev udrustet Fartøjer, som krydsede omkring i sydlig Retning, men Juvelskibet kunde man ikke opdage. Derimod var man saa heldig at opsnappe en anden Gallion, der kom fra Carthagena og var ladet med Levnetsmidler og tillige havde et Par Kister fulde af Smaragder og andre raa Ædelstene om Bord.

Da Flibustierne havde gjort deres Sager saa godt, at de ikke behøvede at frygte for Angreb af nogen Fjende, indkvarterede de sig rolig i Gouverneurens Palads og de to Klostre, som Ilden havde skaanet, og morede sig her med at pine deres Fanger for at presse Tilstaaelser om skjulte Skatte ud af dem. Forresten tilbragte de baade Dage og Nætter med de gyseligste Udskejelser.

Efter fire Ugers Ophold paa de forkullede Ruiner af den fordum saa skjønne Stad besluttede Morgan endelig Tilbagetoget til Chagres. Man belæssede et hundrede og fem og halvfjerdsindstyve Muldyr med Guld, Sølv og Klenodier, og desforuden slæbte hver Eventyrer sit Privatbytte med sig. Sex hundrede Fanger, af hvem man ventede sig store Løsepenge, som nogle i den Anledning afsendte Munke skulde hente i Carthagena og Maracaibo, fulgte Toget, der ligesom før gik igjennem tykke Skove, over vide Stepper og Savanner, Kløfter og Moradser, og intet Sted vovede nogen modig Fjende at stille sig imod Røver- og Mordbrænderbanden. I Cruz blev der gjort Holdt, og her fandt Udvexlingen af de fangne Sted, da Sendebudene overbragte de forlangte Løsepenge. Ved denne Lejlighed udførte Morgan en ægte Kjeltringestreg. Han lod Folkene lægge deres Vaaben fra sig, og omgiven af sin trofaste Livvagt tvang han de øvrige til at udlevere alt deres private Bytte under det Paaskud, at der i Chagres skulde blive iværksat en regelmæssig Deling, men i Virkeligheden kun for at sikre sig selv Løvens Part; thi kontraktsmæssig tilkom kun en Fjerdedel af det vundne Bytte ham. Den 9de Marts naaede Flibustierne Chagres, hvor Delingen af Byttet blev foretagen. Morgan, som tilligemed sine faa trofaste havde skaffet de fleste Juveler og Kostbarheder til Side, angav falskelig Vægten af det samlede Rov til 443,200 Pund Sølvvægt, men dette Bedrageri var dog Flibustierne for stærkt; de knurrede lydelig og begyndte at gjøre Oprør. Det var klart, at man vilde Admiralen til Livs, og denne, som under

saa mislige Omstændigheder ikke turde haabe at grunde noget vestindisk Flibustierrige, gik derfor ved Nattetid om Bord med sine trofaste Tilhængere, der fulgte ham i tre Fartøjer, og satte Kurs til Jamaica. De bedragne Flibustier fnysede og vilde sætte efter Flygtningene, men manglede Proviant, og da de endelig havde faaet sammenrøvet tilstrækkeligt fra de allerede udsugede Egne og brøde op, bleve de fleste af dem tilintetgjorte i en Storm; kun faa naaede Jamaica, og her var det dem naturligvis umuligt at udrette noget imod den af Gouverneuren beskyttede Morgan, ja, de maatte prise sig lykkelige ved, at man ikke tog dem selv ved Vingebenet som oprørsk Pak.

Morgan levede nu en Tid fredelig paa Jamaica, hvor han anlagde sin uhyre Formue i meget vidtløftige Grundejendomme, saa at han snart blev Øens største Planter og Slaveejer. Det forstaaer sig af sig selv, at han havde betænkt sin Ven og Beskytter, Gouverneuren Thomas Madiford, meget rigelig. Men i England begyndte der at trække et Uvejr sammen over disse to Hædersmænds Hoveder. Det frække Angreb paa Panama, midt i den dybeste Fred, havde opvakt almindelig Forfærdelse og Afsky, saa lidt venlig stemt man end var imod Spanien, og Madriderhoffets Gesandt undlod selvfølgelig ikke at benytte sig af den øjeblikkelig gunstige Sindsstemning. Sir Thomas Lynch blev udnævnt til Gouverneur paa Jamaica, og hans samvittighedsløse Formand blev tilligemed Henry Morgan sendt til London, hvor de bleve fængslede i Tover. Men da den berømte Fribytter indenfor Fængslets Mure gav nogle overordentlig ødsle Gilder, kom han i Moden, og mange Hofmænd besøgte ham. Morgan brugte sine Penge og sin Mund saa godt over for disse Folk, at han skabte sig en hel Hærskare af gode Venner, der bearbejdede Kongen saa længe, at han frigav Sørøveren.

Muligvis har det ikke været uden Betydning for denne Kongens Beslutning, at der fra Jamaica, hvis Indbyggere

havde umaadelig Fordel af Sørøveriet og Flibustiernes vanvittige Ødselhed, indløb bestandig stærkere og stærkere Klager over den nye strænge Gouverneur. Sir Thomas Madiford og Henry Morgan vendte tilbage tll Jamaica, hvor den sidste steg til de højeste Æresposter og brugte sine Rigdomme som en ægte Verdensmand. Han døde i Aaret 1688. Nogle Forfattere mene, at han i sine sidste Aar skal være bleven plaget forfærdelig af Samvittighedsnag paa Grund af de mange Forbrydelser, han havde begaaet; men det faar nu staae nu hen, skjønt det jo kan være rimeligt nok. Man vil ogsaa vide, at han paa en udsøgt grusom Maade blev forgivet af en Obiman, en Negerlæge, som han brugte i sin Sygdom, og hvem han tidligere havde ladet piske, men heller ikke i denne Henseende véd man noget sikkert. Han havde levet som en Skurk og er ventelig død som en Skurk.

Efter Morgans Død var Flibustierværsenets Glansperiode forbi, endskjønt enkelte forvovne Eventyrere af denne Slags endnu lige indtil Midten af forrige Aarhundrede gjorde de vestindiske Farvande usikre. Fra denne Tid af skaffede imidlertid engelske, franske og spanske Krigsskibe tilfredsstillende Sikkerhed, og i Fredstid, naar intet officielt Kaperi kunde finde Sted, hørte man saa godt som aldrig Klage over Sørøveri.

x...y.

Genfs Frihedskamp i det 16de Aarhundrede.

(Slutning.)

III.

Berthelier havde Ret, hans Død gavnede i Virkeligheden Frihedens Sag; men endnu var dens Sejr dog ikke vunden. Tvært imod lignede Genf i de Dage, der fulgte efter hans Død, mere end nogen Sinde en uddød By. Skræk for Tyrannens Grusomhed holdt de bedste Borgere tilbage, og af denne Angst benyttede de forbundne, Hertugen og Bastarden, sig til end yderligere at kneble den ulykkelige Stad. Til den Ende blev Generalraadet 4 Dage efter Henrettelsen forsamlet, og efter at Bispen i en mærkelig Allokution havde udbredt sig om sin egen og Hertugens uendelige Mildhed, lod han Syndicusserne opfordre til at nedlægge deres Embedsstave i hans Haand. De bøjede sig, og i det nye Raad sad der nu udelukkende Tilhængere af Bastarden. Da Bispen havde slaaet det første Slag, slog Hertugen det andet og befalede, at Syndicussernes Valg for Fremtiden skulde unddrages Folket, hvilken Befaling, om den var bleven overholdt, vilde have havt Frihedens fuldstændige Forlis til Følge. Men heldigvis overholdtes den ikke, og der skulde ikke gaa mange Dage hen, før Sejrherrerne fik Følelsen af, at de i deres Iver vare gaaede for vidt. Da den første Rædsel havde lagt sig, vaagnede nemlig Huguenotterne op, og en af dem, Amadeus de Joye, der sagtens var paavirket

af Zwinglis Prædikener mod Valfarterne og Billederne, formastede sig endog til at lægge Haand paa en katholsk Helgen, der i Mammelukkernes Lejr var Gjenstand for en særegen Tilbedelse. Denne Helgen, den hellige Babolin, blev af Katholikkerne baaren omkring i Byen med stor Højtidelighed, og overalt, hvor det sorte Billede viste sig, knælede en devot Skare. Efter de Joyes og hans Trosfællers Mening maatte det anses for en ikke ringe Sejr at sætte sig i Besiddelse af denne Trofæ. Da derfor Babolins Tilhængere en Aften vare samlede og ved Uforsigtighed havde glemt deres Afgud udenfor Forsamlingshuset, overraskedes de pludselig ved at se deres Helgen komme paa Hovedet ind ad Vinduet til dem, ledsaget af det uhyggelige Raab: «Der er Eders Djævel, han vil æde Eder alle.» Som man paastaar, var det Hr. de Joye, der var Ophavsmand til dette Puds, der i øvrigt kom Opfinderen saa dyrt til at staa, at han var bleven lagt paa Pinebænken, hvis ikke de forlegne Dommere havde givet ham Lejlighed til at undslippe og derved undgaa Biskoppens Hævn. Altsaa var der dog Liv i Huguenotterne, og da nu Hertugen strax efter vendte tilbage til Turin for at gifte sig, mens Bastarden drog til Pignerol, levede Genf ligesom op paany. Næppe vare de borte, før en talrig Deputation hos den biskoppelige Vikar søgte om Ophævelse af hine frihedsfjendske Bestemmelser, som Hertugen og Bispen i Forening havde truffet, og paa deres Forlangende fik et imødekommende Svar. Da nu Lykken giver Mod, gik man videre, og Lévrier, Frihedspartiets bedste Mand, foreslog endog, at man skulde ansøge Paven om Prælatens Afsættelse. Selv rejste han til Rom. Lykkedes det nu end Hertugen af Savojen at parere Stødet ved at opholde Levrier paa Vejen, dekreterede dog Leo X., at Bastarden skulde udnævne en Coadjutor og ingen Sinde vende tilbage til Genf. Hvilken Sejr Byen her vandt, kan man begribe, og nu fulgte det ligefrem af sig selv, at, da det nye Syndicusvalg skulde foregaa, satte Huguenotterne

al deres Kraft paa, at Valget foregik efter de gamle Regler. Det lykkedes; thi nu havde Bladet vendt sig, og Patrioterne sejrede.

Kom det sig af denne uventede Medgang, at de viste sig maadeholdne og valgte de samme Mænd, som det store Raad havde kaaret? Vist er det, at de nye Borgermestre vare meget konservative, og at Huguenotterne gjorde et nyt Skridt for at bilægge den lange Strid mellem de to fjendtlige Partier. Forst da Tilbudet var strandet paa Mammelukkernes Ufordragelighed, udbrød Kampen paa ny.

Man var paa de Tider netop beskæftiget med at paaligne Krigsomkostninger for den Krig, Savojen nylig havde paaført Genf. Spørgsmaalet var, om Gejstligheden i Lighed med de andre Stænder skulde beskattes. Da nu al Modstand mod Frihedens Sag koncentrerede sig i Præstestanden, da disse Kirkens Tjenere i den hele Strid mellem Savojen og Genf kun havde tænkt paa at mele deres egen Kage, kan man tænke sig, at Stemningen ikke var for at tage fint fat paa disse Herrer, men at Raadet var i fuld Overensstemmelse med Folket, naar det vedtog, at Præsterne skulde beskattes. Hvad gjorde da Præsterne? De skreve til Rom, og her voterede Leo til Gunst for Mammelukkerne, at Raadets Medlemmer skulde opfordres til at komme til Rom for at aflægge Regnskab. Af denne Banstraale ventede Katholikkerne sig alt.

Vore Læsere maa imidlertid betænke, at man var ved Aaret 1520, at man i Genf var vel bekjendt med Luthers Behandling af de pavelige Buller, og at Byens Borgere derfor spurgte sig selv, om de ikke kunde gjøre det samme ved en Bulle, som han havde gjort, eller hvorfor man ved Léman-Søens Bredder skulde nære mere Angst for et beskrevet Papirblad end i Wittenberg? Da Præsterne derfor saa, at Bomben var sprungen uden at skade, toge de deres Tilflugt til et Middel, der ofte er forsøgt i den katholske Kirke; de satte Processioner i Gang og droge for at besværge

Djævlen, der var brudt løs i Genf, i højtideligt Optog til Kirken Notre Dame de Grâce ved Arveflodens Bredder. Havde Tiderne været andre, vilde Midlet maaske have virket; men som Forholdene nu vare, æggede det kun Modstanden og gav dem, der havde havt Mod til at betvivle Bullens Gyldighed, Grund til at spørge, om man, hvis Paven var undværlig, ikke ogsaa kunde undvære disse Domherrer, Præster og Munke, som i hellig Iver havde forladt Byen. Med andre Ord, man talte om at lukke Portene for det hele Kleresi. Da Klerus mærkede dette, gav den efter, og Kirken blev beskattet. Var nu dette i og for sig et tungt Stød, hvor meget dybere maatte da ikke Mammelukkerne bøje Hovedet, da det Rygte næsten samtidig udbredte sig fra Pignerol, at Bispen var dødssyg og kun havde faa Timer at leve i. Rygtet løj ikke; thi kort efter kjendte Alverden den Scene, der samtidig med disse Begivenheder foregik hinsides Alperne. Her laa Johan af Savojen paa sit Dødsleje og bødede nu med usigelige Smerter for et langt Livs Udsvævelser og Synder, pint af smertefulde Gigtknuder og udmagret af de græsseligste Lidelser. Ved hans Dødsleje stod hans Coadjutor og Arving til Bispestolen, Pierre de la Baume, med Deltagelse i Minerne, men i sit inderste spændt paa, naar det sidste Øjeblik vilde indtræde, mens Prælatens forskjellige Tjenere skyndte sig bort med det Rov, deres døende Herre snart maatte slippe. Skyggerne af de døde, Bastarden havde dræbt, traadte nu frem for hans Sjæl, saa at han endog forfærdet stødte Crucifixet tilbage, da han i Frelserens Aasyn mente at gjenkjende Bertheliers Træk. Sørgelig, om end gribende var derfor den Samtale, der førtes mellem ham og hans Arving. «Naar Du bliver Biskop i Genf», bad han, «saa træd for al Ting ikke i mit Spor, men forsvar paa enhver Maade Genfs Frihed. Jeg anraaber Gud inderlig om Barmhjertighed. I Skjærsilden vil han tilgive mig.» Ved Enden af et forbryderisk Liv hører man med Glæde dette Raab af en vaagnende Samvittighed; men

til alt Uheld agtede Pierre de la Baume ikke paa disse Advarsler. Han var intet Uhyre som Bastarden, tvært imod, han var en forstandig Mand, udstyret med en rig Indbildningskraft, men tillige i høj Grad et Verdens Menneske, der haabede ved at bære Kappen paa begge Skuldre at ende en Kamp, han ikke havde Kraft til at besværge. Ogsaa han holdt sit Indtog i Genf, den 11te April 1523, paa samme Tid, som Reformationen daglig gjorde et Kæmpeskridt frem i Tyskland, og da han drog ind i sin omtvistede Domaine, kappedes, som naturligt var, Huguenotterne og Katholikkerne om at vinde ham. En af de første. Porral, skrev endogsaa et Digt, der med et Ordspil paa Prælatens Navn prisede Gud, der havde givet Genf «dette Træ» med Haabets grønne Blad, og lignende Smigrerier frembares af Mammelukkerne; men i Stilhed tænkte Bispen paa at skære dem begge en Fløjte, et Stykke, der nu saa meget lettere lod sig gjøre, som Genferne efter de haarde Kampe efterhaanden vare blevne trætte af Striden og villige til at lade sig regere af en Fyrste, der ikke havde en altfor haard Haand.

Af disse Forhold benyttede Savojen sig. Da Hertugen netop i disse Tider gik i Giftetanker og virkelig ogsaa giftede sig med den skjønne Beatrix af Portugal, Søster til Karl den 5tes vordende Brud, spekulerede han i dette Genfernes forandrede Sindelag og tænkte paa ved et Triumfindtog i Byen med den fejrede Beatrix ved sin Side at opnaa, hvad han ikke havde udrettet ved Vaabnenes Klirren og Krigenes Larm. Indtoget foregik i Avgust 1523 og var udstyret med en Pragt, vor Tid slet ikke gjør sig noget Begreb om. Hvidklædte Piger, der strøede Blomster under Hertugindebrudens Fødder, værdige Matroner, der bød Højheden velkommen, Triumfbuer og festsmykkede Damer og Herrer, det var de mindste af de Herligheder, der udviklede sig for den skuelystne Mængde, og et betegnende Træk i hin Tids Samfundsliv var det, at ikke blot Katholikkerne udkrammede denne Pragt, men at ogsaa Huguenotterne nedværdigede sig

og gjorde sig til Nar ved at kappes med de katholske Adelsmænd i Yppighed og Pragt. Ved en Festdragt ødelagde de forfængelige Genferborgere ofte en hel Formue, og til hvilhen Nytte? Først da Beatrix stolt og hovmodig satte sin Fod i de Værelser, der vare bestemte til hendes Modtagelse, og først da hun tavs og kold havde besvaret Genfernes Hyldest, først da fik de gode Mænd Øjnene op for, at de havde spillet en naragtig Rolle ved et slet Skuespil, og at de kunde have anvendt deres dyrt erhvervede Penge bedre. Hertugindens Hovmod havde slaaet koldt Vand paa Begejstringen, og Mammelukkerne saa, at noget maatte der gjøres for at hæve den igjen.

Man fik da i en Fart et Theater stillet op og spillede herpaa et Stykke, hvis Stof var hentet fra den bekjendte Mythe om Kejserinde Helene, der i Jerusalem fandt de 3 Kors, hvorpaa Frelseren og de to Røvere vare korsfæstede, alt i den fromme Hensigt at gjøre det klart for det høje Par, at Genf var en god katholsk By, der heller end gjerne vilde regeres af en god katholsk Fyrste; men Huguenotterne, der nu havde faaet Forstand, vare heller ikke sene; ogsaa de fik en Scene tømret, og paa denne Scene opførte man et Skuespil, betitlet «Den syge Messe», et Stykke, der for Protestanterne vil have sin blivende Interesse som et lunefuldt Angreb paa det katholske Læresystem. Stykkets Indhold kunne vi ikke her fortælle, men Hensigten med det var klar, at vise, at Oppositionen ikke var indsovet, og at der, trods alle katholske Forsikringer, dog i Genf gaves et Parti, der var villigere til at række Luther Haanden end Savojen og Paven. Hvad var der nu at gjøre? De bedst udtænkte Planer vare røgne i Lyset, fordi den portugisiske Prinsesse trods sin Mands indtrængende Forestillinger vedblev at vise sig spansk, og nu havde Hertugen eller rettere Hertuginden kun ét Kort paa Haanden; men af det ventede han sig ogsaa de bedste Virkninger. Der hviskedes om, at Prinsessen skulde føde, og den anden December 1523 forkyndte Kirkeklokkerne i Genf, at Savojens

Haab var opfyldt, at Hertuginden var bleven Moder, hvorhos ingen tvivlede om, at Borgerne vilde føle sig saa uhyre smigrede ved at se en Prins af savojsk Blod i deres Midte, at de med Kyshaand vilde modtage ham som Herre. Men ogsaa dette Haab glippede. Huguenotterne raabte paa ingen Maade Hurra for dette Skud paa en Stamme, fra hvilken alt ondt var vederfaret dem, men røbede derimod langt mere Interesse for et andet Foster, der netop samtidig var kommet til Genf, le Fevres Oversættelse af det nye Testamente nemlig, der, ombaaren af tusende hemmelige Kolporteurer, blev et sikkert Vaaben i Protestanternes Haand til at afslaa den Storm, den katholske Gejstlighed rettede imod dem. De vaklende overbevistes, de uklare fik Sikkerhed, og da Mammelukkerne studsende saa, at saadan en lille Bog havde større Virkning end alle deres fint udtænkte Planer, besluttede de at skifte Front. Hoffet vendte da den lodne Side ud, og de samme Adelsmænd, der ved Hertugens Gilder havde sat sød Fluegift for de dumme Genfere, begyndte nu at klirre med Sablerne. Det kom til Slagsmaal, og da de Herrer Adelsmænd trak det korteste Straa, smed man dem i Kachotten, til Hertugen, grøn af Ærgrelse, fordrede sine Undersaatter udleverede, og Raadet nægtede det.

Fra hvad Kant Vinden nu blæste, fik Karl snart at se, da en forhenværende Prior, nuværende Gjæstgiver, Lullin, glat væk bortviste Hertugens Heste fra sin Stald, fordi de Mænd, der sade paa Hestene, vare bestemte til at kæmpe mod Genf, hvorfor Karl i sin Harme svor, «at han vilde gjøre Genferne saa smaa, at en Loppe, der laa paa Knæ, kunde drikke deres Hjerteblod», i hvilket fromme Forsæt Beatrix styrkede ham ved de Ytringer, hun lod falde i Barselstuen, og som alle gik ud paa, at Genf vilde være en god Prise, en værdig Morgengave til hendes unge Søn.

Virkelig tydede alt paa, at et Coup kunde gjøres. Mens Karl V rustede sig til til Strid med Frants I, mens

Reformationen optog alles Sind i Tyskland, og mens endelig Pierre de la Baume, Genfs eneste Forsvar, drak og gjorde Kur til Damerne, kunde et fait accompli i et Nu være gjort, og naar Genf først var tagen, hvem vilde saa igjen rive den af Røverens Klo? Da Karl derfor ikke længere var tilfreds med den lavere Dommermyndighed, der tilkom ham, besluttede han nu ved to Bevægelser at angribe og tilintetgjøre Staden. Ved det første Træk vilde han faa hele den verdslige Jurisdiktion i sin Magt, ved det andet gjøre sig til ubetinget Herre i Byen. I den Hensigt forlangte han, at Vicedomen for Fremtiden skulde aflægge Ed til ham og ikke til Biskoppen, et Forlangende, der nær var gaaet igjennem i Raadet, hvis ikke Lévrier, hin ubestikkelige Dommer, hvis Navn flere Gange er forekommet i denne Fortælling, paa det bestemteste havde protesteret derimod, saa at Bispen nu som altid blev Vicedomens nærmeste Øvrighed. Her strandede Hertugens Planer altsaa atter paa en enkelt Genferborgers ophøjede Mod, og fra den Dag af var der Fjendskab mellem Fyrsten og Dommeren. For i Korthed at skildre Lévrier er det nok at sige, at han var en af de faa Borgere, hvem Kjærlighed til Fædrelandet og Agtelse for Loven gik over alt, og som derfor var lige saa rede til at dø for Friheden som Berthelier eller hver en anden af Frihedens Martyrer, skjønt han var mindre voldsom, mindre utaalmodig end de, en Mand, der med større Føje end nogen kunde gjøre det latinske Valgsprog til sit:

non vulti instantis tyranni
Mente qvatit solida.

Snart fik han Lejlighed til at vise denne sin Uforfærdethed; thi da Karls Forsøg paa ved Smiger at faa denne ubøjelige Mand til at erkjende sig som Overherre var strandet, brød Kampen mellem de to aabenlyst ud.

Paa et Møde, hvor Biskoppens Raad traf sammen med Karl, fremsatte han paa ny sin Paastand, at den øverste

verdslige Magt tilkom ham, at Stat og Kirke vare to forskjellige Sfærer, i hvilke det burde ham at regere i den ene, Biskoppen i den anden, hvilken Fordring den biskoppelige Vikar, tilskyndet af Lévrier, til Hertugens store Ærgrelse gjendrev med Henvisning til, hvad der hidtil var Sæd, at Biskoppen nemlig i sin Haand forenede den gejstlige og verdslige Magt. «Lige meget», svarede Karl, «for Fremtiden skal det blive anderledes», og med dette afgjørende Svar traskede Raadet af og angav, da det til sidst ikke havde andet Skjul for Hertugens Vrede, endelig Lévrier som den egentlige Ophavsmand til al den Modstand, der blev gjort. Man maa have hørt de Eder, der udgik af Hertugens Mund, set hans sprudende Øjne og den blodrøde Teint, der paa én Gang farvede hans Ansigt, for at forstaa det Udbrud, der fulgte, og den Hastighed, hvormed de sølle Raadsherrer krøbe i Skjul for den udbrydende Torden. Nu var Bægeret fuldt. Lévrier, Lévrier og Lévrier igjen! Lévrier, Modstanderen paa alle Hertugens krogede Veje, skulde nu med ét Slag knuses, og Planen hertil blev udført paa en saa snu Maade, som det anstaar en italiensk Fyrste. Paa en bestemt Dag, den 19de Marts 1524, var Lévrier til Stede ved Messen i St. Peters Kathedral, og da han gik ud herfra, lagde Hertugens Hovmester, Bellegarde, Haand paa ham og førte ham efter Aftale med Fyrsten i vild Fart til Slottet Bonne, hvor han kort i Forvejen havde nægtet at erkjende Hertugen som sin Overherre. En af Følget slog ham med Kaardeknappen i Hovedet, og da Besindelsen var tabt, sattes han paa en elendig Hest med bundne Hænder og Benene fastgjorte under Dyrets Bug. Da Stimændene vare ankomne til Slottet, sendte de Bud til Karl, at nu var alt vel, og han, der af Frygt for Sagens Udfald havde forladt Rhonestaden «for at høre Messe i Kirken Notre dame de Grâce», det vil sige for i en Hast at kunne flygte over den nærliggende Arvebro, hvis Overfaldet mislykkedes, skød nu igjen Hjertet op i Livet og vendte tilbage til Genf, vis paa, at ingen

menneskelig Magt var i Stand til at fravriste ham hans Offer.

I Virkeligheden vare ogsaa de Forsøg, der gjordes for at befri Lévrier, yderst svage. Raadet sammenkaldtes for in corpore at begive sig til Biskoppens Vikar; men Vikaren erklærede paa det bestemteste, at alene turde han ikke gaa, og omsider bevægede de frygtsomme Genferfolk Biskoppen af Maurienne, hvis Dioces laa udenfor Savojens Grænser, til at mægle. Da han intet havde at frygte af Hertugens Hævn, paatog han sig Mæglerens Rolle. Karl var ædelmodig og forlangte blot, at man skulde overgive ham Genf med samt dens Friheder, saa vilde han til Gjengjæld udlevere Lévrier. Men vilde nu Byraadet dette? Vilde det give Afkald paa Friheder, der havde Aarhundreders Hævd for at redde en enkelt Mands Liv? Heldigvis forholdt det sig ikke saa. I Raadet udtalte de djærve Huguenotter de modige Ord: «Det er bedre, at én dør for alle end alle for én», saa af denne Mægling kom der intet ud. Da begav Genfs værdige Matroner sig til Hertuginden for at bevæge hende til at mildne hans Højheds Vrede; men den spodske Dame holdt paa sit Hovmod til det sidste og nægtede at indblande sig i nogen som helst politisk Handling.

Mens Begivenhederne skrede frem i Genf, skete det samme i Slottet Bonne. Søndagen den 21de Marts samtalede 3 Mænd med hinanden om, hvorledes de bedst skulde gjøre det af med Fangen, der var falden i deres Hænder, det var Bellegarde, den tilkaldte Skriftefader og Bødlen, af hvilke især Bellegarde glædede sig til at pine en fordums Kammerat, med hvem han havde et personligt Udestaaende. Efter et farisæisk Forhør, der navnlig gik ud paa at aftvinge den uskyldige Bekjendelser om medskyldige, faldt Dommen, der lød paa Halshugning, «ikke», som Historien siger — «fordi den dømte havde begaaet nogen Forbrydelse, men fordi han var en dannet, lærd og retsindig Mand, der i alt havde staaet Hertugens Planer i Vejen». Fra Ord til Hand-

ling var der kun en kort Vej. Kl. 10 om Aftenen, da ingen anede noget om den grusomme Handling, der skulde afskære et Menneskes Livstraad, kneblede Bødlen Lévrier, som under Eskorte førtes derhen, hvor Exekutionen skulde foregaa. Intet afbrød Stilheden, Karls Agenter snege sig som Skygger frem langs Slotsmuren. Maanen, der endnu var i første Kvarter, kastede et sparsomt Lys til Jorden, saa at man næppe kunde se Træerne eller Husene ved Bonne. En eller to Fakler belyste den rædselsfulde Scene. Med ét standsede de hertugelige Drabanter, Bødlen gjorde sin Pligt, og Lévrier faldt som det sidste Offer for Hertugens Grusomhed, som den værdigste Martyr for Frihedens Sag. «Jeg døer ved Guds Naade uden Sorg, jeg døer for mit Fædrelands og den hellige Peters Magt», og i det samme som disse Ord udgik af hans Mund, gik Maanen ned. Et dybt Mørke skjulte de Pletter, hans Blod efterlod i Slotsgaarden, og i Ly af dette Mørke sneg Følget sig tilbage. Men hvad der var sket i Mørke, udraabtes næste Dag fra Tagene; overalt, hvor man ikke med Bonivard spottede over en saa egensindig Død, der med lidt Forsigtighed kunde være undgaaet, udgød man Taarer over disse Henrettelser, der paa én Gang stred mod den menneskelige Retfærdighed og nedslog alt Haab om at gaa sejrrig ud af Striden. Men Taalmodighed! De overvundnes Sag er Gud velbehagelig, og af disse blodige Scener fremgaa glimrende Sejre, som endelig føre Rettens og Frihedens Triumf med sig.

Da Efterretningerne om Mordet i Bonne udbredte sig som en Løbeild, blev Hoffet grebet af Skræk og flygtede over Hals og Hoved. Da kom Harmen til Orde, ikke mindst mod den Pjalt af Biskop, der ikke bedre forstod at vogte sine Faar, og blandt disse Udbrud af Harme stod en lille Gruppe Mænd, der saa Frihedens Morgenrøde gry gjennem dette Udaadens Mørke. Iblandt dem vare Vandel, Porral og Maison Neuve, der i den Maade, hvorpaa Gud hidindtil havde holdt sin Haand over Genf, grundede et sikkert Haab

paa, at den endnu vilde blive frelst. Men Hertugen, som ikke følte sig sikker i sin Sag, at have ramt Rebellionen i Hjertet, tog dog før Afrejsen den Ed af Hugues, at han ingen Sinde vilde blande sig i Stadens Anliggender, og da den var aflagt, «drog» — som Bonivard siger — Hertuginden over Bjergene og tog sin Dompap med sig». Genf aandede nu frit. Som en Fjeder, der længe med Vold er trykket ned, igjen hæver sig, naar Trykket hører op, saaledes rejste Borgerne sig til fornyet Daadskraft, efter at deres Plageaand var borte. Ja, hvad mere er, Lévriers tomme Plads blev udfyldt, der kom Hjælp fra Himlen, saa at den gamle biskoppelige Stad nogle Aar derefter satte en Bisp paa Tronen, Folket selv havde valgt, hvorved den lille Bjergby, der var indslumret under den almægtiges Vinger, paa ny hævede sit Hoved, som nu var smykket med den politiske og den religiøse Friheds dobbelte Krone.

IV.

Næppe var Hertugen rejst, før de politiske Partier paa ny stødte sammen. Denne Gang var det en Huguenot, en Hr. Ricardet, Syndicus i Genf, der gav Anledning til Støjen. Dette Partiets enfant terrible, der i Voldsomhed overgik enhver af Huguenotterne, slog en vis Hr. Boulet, der var stærkt mistænkt for Underslæb, i Hovedet med sin tykke Stok. Hr. Boulet var Mammeluk, og han gjorde nu det mest mulige ud af dette Stokkeslag, dels for som Martyr for Katholikernes Sag at faa sin Kassesvig dækket, dels for at komme sine Modstandere til Livs. Han rejste til Chambéry for at faa Hertugens Raad til at paakjende sin Sag, hvilken Hjælp Raadet ydede i den videste Grad. Alle Genferes Ejendom i Savojen blev konfiskeret. Vinejerne turde ikke dyrke deres Marker, Møllerne ikke male og Agrene ikke pløjes: alt skulde ligge brak, og Boulet, der havde paafort sin Fædreneby denne Ulykke, var uforskammet nok

til at vende tilbage til Genf, til Frygt for Domstolene, der dreve ham tilbage til Savojen paa ny. Bispen, der mærkede, fra hvilken Kant Vinden blæste, flygtede; men Hertugen drejede ikke Kappen efter Vinden. Havde Ricardet svunget sin Stok over en enkelt Mand, svingede Karl den over et helt Folk. I Fortvivlelse sendte Syndicusserne derfor Bud til Biskoppen, at han skulde værge sit Gods. Han lovede dem ogsaa Guld og grønne Skove; men da hans Hu stod til Kardinalkaaben, og Savojen snarest kunde skaffe ham den, besindede Genferne sig og toge Sagen i deres egen Haand. Ved det næste Syndicusvalg indstillede de Besançon Hugues til Borgemester. Hugues besad hverken Bertheliers Begejstring eller Lévriers Fasthed; men han var en forstandig Mand med Kjærlighed til Fædrelandet, som ved sit vindende Væsen tidt havde vundet Modpartiets Øre. Han var tilmed veltalende, bar Navn af Genfs Nestor — rigtignok en ung Nestor, som døde 40 Aar gammel, 2 Aar førend Reformationen var gjennemført i Genf, — men alligevel en betydelig Mand, om hvem Flertallet mente, at han netop nu vilde være bedst istand til at styre, idet de glemte den Ed, Hugues havde aflagt til Hertugen, og som forpligtede ham til ikke at blande sig i de offentlige Anliggender. Han afslog altsaa Valget, og saa omskiftelig var Folkestemningen den Gang ligesom nu, at de samme Borgere, der havde stemt paa ham til en Ærespost i Staden, nu foresloge at berøve ham hans Borgerrettigheder. Forslaget gik ikke igjennem, og det viste sig siden, at Hugues blev Fædrelandets Frelser.

Da gode Raad syntes dyre, blev man endelig — trods Bonivards spottende Indvendinger — enig om at afsende en Deputation til Paven for at bevæge ham til at forsvare Byen mod Savoyens Overgreb. Den drog afsted i Januar Maaned 1525, akkurat 10 Aar før Reformationen forkyndtes i Byen. Paa samme Tid satte et andet Udvalg sig i Bevægelse for at formaa Pierre de la Baume selv til at

intervenere hos Hertugen. For 200 Daler lod han sig bevæge dertil, eller rettere han lod sig ikke bevæge dertil, idet han stak de 200 Daler i Lommen og saa lod Genfs Borgere skytte sig selv. Aldrig er en Deputation bleven modtagen slettere end den, der ved Biskoppens Mægling drog over Alperne. Det hertugelige Raads Votum lød: underkast Eder, eller I have inden en Maaned en savojsk Krigshær paa Halsen.

Ikke bedre gik det Deputationen til Paven. Karl vidste at spærre den Vejen, forlod igjen Turin og slog efter at have passeret Bjergene Lejr i Annecy. Den 8de Septbr. traadte derpaa Vicedomen frem i Byraadet og erklærede — paa Karls sædvanlige hykleriske Maade — at, hvis Genferne vilde opgive Appellen til Rom (der med alt det generede hans Højhed), lovede Hertugen paa sin Side at ophæve alle Byrder og Paalæg. Efter megen Snak fra begge Sider fik dette Forslag en Majoritet af 11 Stemmer, og derover vare Mammelukkerne uhyre glade. Men Karl var ikke tilfreds. Han afskyede disse Majoriteter og Minoriteter og forlangte i Stedet for dette parlamentariske System blind Lydighed. «Man maatte skaffe sig af med disse 42 (Majoriteten udgjorde 53 Stemmer) misfornøjede», og som der intet bedre Middel gaves dertil end Proskriptionslister, fik Mammelukkerne travlt, da det drejede sig om intet mindre end at skaffe sig af med Uafhængighedsvennerne en gros og ikke en detail. Alle Ind- og Udgange til Byen spærredes, og nu begyndte Karl III som Forløber for Karl IX Jagten paa Huguenotterne, der umistænksomme, som de vare, endnu gik omkring i Byen for at samle et Generalraad, der skulde kuldkaste den sidste Samlings Beslutning. Endelig aabnede Faren deres Øjne. Da de den 17de Septbr. bestege Højderne omkring Byen, saa de overalt Spyd, der blinkede, Faner, der vajede, og Hellebarder, der bleve svungne i Luften. Her var ikke længer nogen Tid til Aftale eller til at vende hjem, Flugt over Hals og Hoved var det eneste Middel til Frelse.

De flygtende delte sig i to Hold, Halvdelen gik til Frejburg i Schweiz, Halvdelen til Franche Comté, men det gik dem begge ilde, idet hine decimeredes af Hertugens Soldater, og disse, da de havde gjennemvandret Jurabjergenes ufremkommelige Passer, haardnakket bleve afviste fra det katholske Land. Saaledes tvungne til at søge et nyt Ly, flygtede de ad Frejburg til, og her omarmede nu alle de hinanden, hvem Sulten, Kulden og Savojens Soldater ikke havde ødelagt.

Men Besançon Hugues, den fedeste af de Gæs, den savojske Ræv havde talt, hvordan gik det ham? Ja ham havde Hertugen sat Doner for, da han udnævnte Kapellanen i Gex til at fange ham, mens han paa sin Ejendom i Chatelaîne var i Færd med Vinhøsten. En Aften traadte Hr. Kapellanen, Hugues's gode Ven, ind ad Døren til ham og slog sig til Ro ved en Pibe og et Krus, i den Hensigt ved denne sin Familiaritet at føre Hugues bag Lyset. Men Hugues havde en finere Næse end Bonivard, han anede Uraad, og da hans Ven Kapellanen, indbudt af ham selv til at overnatte, laa i sin gode Ro, stod den brave Genferborger op om Natten, listede sig ud i Stalden, løste Kapellanens Hest og red, alt hvad Remmer og Toj kunde holde, ad Frejburg til. Da hans Forspring var for stort, naaede han den efter faa Dages Forløb, og nu blev der en Glæde, da Hertugens Udfald atter saa uventet var pareret og den Mands Liv frelst, af hvem Genfs Frihed saa øjensynlig afhang.

Frejburgerne betragtede med Ærefrygt de ubekjendte Mænd som Ofre for en fremmed Fyrstes Tyranni. I Forbigaaende pegede alle paa dem, og benyttende sig af denne Stemning traadte Besançon Hugues frem i Raadet. «Højtærede Herrer», sagde han, «der er en Stad, som ligger ved Schweizes Grænse, i hvilken I kunne gaa ud og ind, kjøbslaa og sælge, lige saa godt som i Eders eget Hjem. Denne By maa træde ind i Forbundet, men Tiden haster; thi alle vore Venner, der ere blevne i Genf, svæve i Livsfare, og os

har en Tyrans Lune nødt til at forlade Hus og Hjem.» Øjeblikket til en saadan Tale var gunstig valgt; thi Schweizerne vare netop paa den Tid opbragte over at se Savojen efter Slaget ved Pavia tage Sejrherrens Parti. Solothurn og Bern sloge sig strax sammen om at sende et Gesandtskab til Genf, men især var Bern ivrig, thi her boede en Del af de Mænd, der vare Zwingli hengivne. Denne Republikens Beredvillighed virkede saa gavnlig for Genfs Sag, at det Slag, der var bestemt til at slaa den til Jorden, ved Guds Forsyn vendtes mod Modstanderne og blev et Middel til at sikre dens Udvikling et nyt Opsving.

Imidlertid fór Hertugen frem paa sin sædvanlige Maade. Da Fuglene, som skulde fanges, vare fløjne, var der ingen Grund til at haste med Indtoget i den forfærdede By. Tværtimod troede denne Bramarbas af en Fyrste, der altid tøvede med at slaa til, naar Timen var kommen, Tiden gunstig til nye Underhandlinger, der ad fredelig Vej skulde nærme ham Maalet. Han gav den godmodige, den naadige Herre og Landsfader, der heller end gjerne vilde slaa det skete i Glemmebogen og behandle Genf som sit yngste Kjælebarn, hvis Byen saa til Gjengjæld vilde gjøre ham den Tjeneste at anse ham saadan for sin rigtig kjære Fader, der vilde overøse Barnet med alle Haande Kjærtegn, naar det først stod under hans Formynderskab. Dog var der adskillige, som bemærkede Hestefoden, og værst af alt var det, at Karl spildte Tiden, thi de firskaarne Schweizere, Udsendinge fra Bern og Solothurn, stode nu frem i Genfs Byraad og indgave de vaklende nyt Mod. Denne Forbundets Indblanding bragte Karl ud af Fatning. Sættende sit mildeste Ansigt op forsikrede han Gesandterne, «at han var besjælet af den reneste Kjærlighed til Genf og rede til at tilstaa Kantonerne alt, hvad de forlangte. De fik endog et Lejdebrev med Tilladelse for de flygtede til at vende tilbage. Hugues aabnede Brevet; det var skrevet paa Latin — et Sprog, de ærlige Schweizere ikke forstode — og Slutningspassus'en lød:

«dummodo non intrent civitatem nec suburbia ejus!» Nu bleve de skikkelige Gesandters Ansigter lige saa lange, som de før vare brede! Hvad nyttede saa Lejden, naar Flygtningene vare udelukkede fra selve Genf og dens Forstæder, naar de hverken turde tale eller handle til Fordel for deres ulykkelige Medborgere? Der var da kun ét at gjøre, at søge Borgerret i Frejburg. Den fik de, og nu, da Folkeførerne vare bosatte i et nyt Fædreland, fulgte deres Hustruer og Børn efter, hvorved mange, der før vare klædte i Silke og Fløjl, maatte skjule sig i Pjalter, ja endog takke, da Frejburg højmodig tilbød disse flygtende Kvinder frit Underhold paa Byens Hospitaler. Man tænke sig det Indtryk, denne Medfart maatte gjøre paa Mænd, der elskede deres Arne lige saa højt som deres Fædreland, og som nu kun ved Bønner kunde vække Medlidenhed for deres Sag hos de forekommende Værter.

Men som Nøden var størst, klarede det lidt. Genfs Biskop brød sig ikke det bitterste om sine Undersaatter, men da han saa, at det gjaldt hans Bispekrone, følte han noget af den Angst, en detroniseret Fyrste føler. «Ræven er i Hønsehuset», sagde han, «og Bjørnene (Bernermændene) ere i Færd med at komme ned ad Bjergene. Jeg maa gjøre noget», og før første Gang krydsede han ved sine Anstrængelser Hertugens Planer, hvilket Forsøg dog maatte have ringe Følger, da Biskoppen alt længe havde vist, at der intet Middel fandtes til at retfærdiggjøre hans gejstlige Magt, og den verdslige Dag for Dag gled ham mere ud af Hænderne.

Men hvad han ikke formaaede, udrettede Karl ved sin holdningsløse Halsstarrighed. Ved at slaa af paa sine uretfærdige Fordringer og samtidig udstede en almindelig Amnesti for politiske Forseelser søgte han at omstemme Byraadet i Genf. Da det ikke strax slog til, skiftede han hurtig om igjen og forlangte bydende, at Raadet Søndagen den 10de December Kl. 8 om Morgenen skulde være til Stede i Klostret

St. Peter for at høre hans endelige Vilje. Da Klokkerne løde, ilede Raadet til Bestemmelsesstedet, og hertil ankom Hertugen med allerhøjeste Suite henad 10. Ankommen satte han sig paa en Tronstol, der var opsat i det Øjemed, og til højre og venstre for Fyrsten glimrede hans Hoffolks Dragter, blandt hvilke de simple Borgermænd druknede, omgivne, som de vare, ikke blot af Hoffets Stjerner og Galoner, men ogsaa af de blinkende Spyd, som Fyrstens Drabanter hævede op over den sammendrevne Flok ligesom for ret at lade dem føle, hvor afmægtig deres Modstand var. Da Raadet var sat, oplæste Kantsleren nok en Gang det til Latterlighed gjentagne Forlangende om, at Byen til Tak «for de mange og store Velgjerninger, der vare viste den fra Hertugens Side, skulde underkaste sig Hertugens Magt, og da der var en velafrettet Claque til Stede, hilste Mammelukkerne denne hans Tale med et tre Genge gjentaget: «Ja, ja, ja, vi ere Hertugens lydige Tjenere.» Nøjet med denne Bifaldssalve, rejste Carl sig, og ham fulgte alle hans Svende. Men en Komedie, der er saa latterlig som denne, fremkalder gjerne Reaktion, og da Huset Savojen næste Dag krævede Kriminaljurisdiktionen overgiven i sin Haand og Forbundsplanerne med Schweiz opgivne, svarede Raadet ligefrem nej. Da mistede Karl Besindigheden. Efter at have givet et Exempel paa den yderste Voldsomhed gav han et Bevis paa den yderste Svaghed. Den 12te December 1525 forlod han i fuld Overensstemmelse med sin Karakter, der var en sjelden Blanding af Halsstarrighed og Daarskab, Genf i det Øjeblik, han havde besejret den, og satte da for sidste Gang sin Fod i den By, som han havde sat hele sit Vid ind paa at erobre. Beatrix skal have kaldt ham bort. «Venus besejrede Pallas» — siger Bonivard spodsk —; men hvad enten det nu var Duen i Turin, der kurrede, eller noget andet, Begivenhederne viste i ethvert Fald, at Karl af Savojen var for enfoldig til at besidde det, han havde erhvervet, en Omstændighed, som Schweizerne ikke undlode

at benytte sig af. Ikke blot vendte nogle af de fordrevne tilbage til Genf og skildrede de landflygtiges Skæbne, der sade som Job i Asken, tvungne til at æde Naadsens Brød blandt fremmede, men ogsaa Frejburg sendte et Ilbud, Notaren de Sergine, til Genf for at se, hvorledes Tilstanden var der, og da denne Frejburgs Afsending i et og alt erfarede, at Forensiffernes — saaledes kaldte man de fordrevne — Klager vare grundede, betænkte han sig ikke paa at gjøre et Udkast til et formeligt Forsvarsforbund med Frejburg, som Genferne en efter en undertegnede, hilste af Mængdens Jubel og af Ungdommens begejstrede Tilraab, der just lød hyppig i Gaderne paa denne Tid, som faldt sammen med Genfernes Jule- og Nytaarsfest. «Leve Huguenotterne!» lød det nu Dag og Nat i Gaderne, og nogle af Uafhængighedspartiet begave sig til Schweiz for at melde Flygtningene alt og føre dem tilbage i Triumf. Da det savojske Parti dog endnu altid havde Magten i sine Hænder, stævnede Fiskalen alle dem for sig, der havde underskrevet Forbundsudkastet, med Trusel om at overgive dem til Retten, hvis de ikke tilbagekaldte; men denne Trusel var tom, eftersom Mammelukkernes og Huguenotternes Partier paa denne Tid omtrent holdt hinanden Stangen, hvorfor én Tanke faldt begge Partier ind, at appellere til Biskoppen, der endnu opholdt sig hinsides Alperne. Skjønt Appellen faldt Peter de la Baume ubehagelig, fulgte han dog Kaldet og holdt den 1ste Februar 1526 sit Indtog i Genf, eskorteret af nogle savojske Lejesvende og en hel Hob Huguenotter. Paa hans venstre og højre Side rede to Kammerherrer, hvis Opgave det var at forhindre Biskoppen i at tale med nogen af Partierne. Næste Dag satte Bispen sig til Spillebordet, da det blev ham meldt, at Robert Vandel, en af Huguenotternes Førere, ønskede at tale med ham. Da han i fuldt Maal nød Bispens Tillid, vilde denne gjerne se ham, men de to savojske Spioner, Hertugen havde givet ham til Medspillere, holdt ham tilbage. Til sidst vidste han intet

andet Middel til at undslippe deres Aarvaagenhed end «at foregive et naturligt Ærinde», der gav ham Tid til et Øjeblik at se Vandel. Ingen lyttede til deres Samtale; men ved at foreholde Bispen, at Genf kun søgte Forbundet med Schweiz for at forsvare den biskoppelige Suverænitet mod Hertugens Gridskhed, vandt han Peter, der fra nu af besluttede i det mindste for et Skins Skyld at slaa sig paa Frihedsmændenes Parti. «Aldrig», sagde han i Generalraadet, «vil jeg opgive saa meget som en Tomme af min Suverænitet,» men, føjede han sotto voce til, «maaske kunne mine Beneficier i Savojen nøde mig til at handle og udtale mig anderledes, men I véd da, hvad disse mine Handlinger betyde.» Saaledes blev denne Genfs sidste Biskop sin Karakter tro, Løgner var og blev han, og da det næste Syndicusvalg derfor stod for, agtede Borgerne ikke deres Overhyrdes Ønsker mer, end at de tvært imod hans Vilje valgte 4 Huguenotter og deriblandt en af de fordrevne, Jean Philippe, for ved dette Valg at konstatere, at Genf én Gang for alle vilde bryde med Savojen og slutte sig til Schweiz. Da Savojens Sag saaledes var tabt, slog Peter sig endelig ganske paa Uafhængighedsmændenes Parti. Han lod selv Jean Philippe underrette om hans Valg, og de fordrevne, der næppe vilde tro deres egne Øren, vendte nu tilbage til deres Fædreneby for at istemme deres Bysbørns Jubel over, at ikke blot vare huguenottiske Raadsherrer traadte i Stedet for mammelukkiske, men at ogsaa de Forordninger, som Karl lovstridig havde optaget i Genfs Konstitution, vare strøgne og Byens Frihed gjnnuemført med en saadan Raskhed og Resoluthed, at de hertugelige knap vilde tro, hvad de hørte og saa.

For at sætte Kronen paa Genfs Frihed maatte dog endnu én Begivenhed fuldbyrdes, og den fandt Sted den 20de Februar 1526. Paa denne Dag samledes Repræsentanterne for Bern, Frejburg og Genf for højtidelig at afslutte Forbundet mellem de 3 Byer. «I den hellige Treenigheds Navn», hed det i Traktaten, «love vi hinanden

Venskab, for at vi kunne bevare de Goder, Gud har givet os, og naar for Fremtiden Staden Genf angribes paa Gods og Ære, forpligte vi Borgemestre og Raad i Byerne Frejburg og Bern os til at yde den Bistand og Hjælp ved at lade vor Armé paa Byens egen Bekostning rykke ind i Genf.» Efter at Formaliteterne vare afsluttede, rejste derpaa Jean Philippe og de landflygtige med et stort Antal Deputerede fra Frejburg tilbage til Genf. Men hvor forskjelligt var ikke dette Tilbagetog fra den Begivenhed, der saa hovedkulds havde fjernet dem fra Genf! Den 23de Februar, da Rygtet udbredte sig om de exileredes Hjemfærd, var hele Byen paa Benene. Syndicusserne rede dem i Møde, Folket strømmede til, og Kanonerne tordnede for at give tilkjende, at Toget var nær. De gik i Rækker, i Midten en Genfer og paa hver Side en Frejburger og en Bernerborger, hvilken Orden bedre end alle Dokumenter talte om den Pagt, de 3 Stæder havde sluttet. Slægt og Venner ilede nu til og trykkede Flygtningene i Haanden. Man beværtede dem glimrende paa Raadhuset, og paa Molardpladsen blev en Glædesild antændt, altsammen Vidnesbyrd om, hvilken Vægt man lagde paa det nye Forbund. Ved det var Genf reddet. Et fuldstændigt Omslag var indtraadt, hidindtil havde Byen vendt sig mod Syden, nu rettede den Blikket mod Nord, det vil sige, Genferborgerne forlode Rom og hilsede fra det fjerne Wittenberg, en Tilskikkelse i Folkets Historie, der for alle Tider afgjorde dets Skæbne.

Dagen derefter kaldte man Raadet sammen; det bestod i Reglen af 200 Mænd, men denne Gang havde den vigtige Sag, der skulde afhandles, sammenkaldt 320. Da Raadet var sat, traadte Hugues frem som Dagens Taler; han skildrede Forensiffernes Flugt gjennem Skove, Kløfter og Snemasser saa levende, som saa man al denne Elendighed for sine Øjne, som hørte man Trin af bevæbnede Mænd, der forfulgte de flygtende, og da han ved denne gribende Fortælling havde brudt Banen, forelagde han ligefrem For-

slaget til et Forbund, hvilket Forslag modtoges saa vel, at man den følgende Dag besluttede at kalde Generalraadet sammen for endelig at faa det vedtaget. Trods Modpartiet — Domherren de Lutry havde ladet Klokken i Sct. Peter bevogte for at hindre Huguenotterne i at sammenkalde Borgerne — traadte virkelig Generalraadet sammen og vedtog meget mod Bispens Vilje det afgjørende Forslag, der for bestandig knyttede Genfs Skæbne til Schweiz. Det var forgjæves, at Pierre de la Baume fra sin biskoppelige Trone protesterede, han stillede uden Nytte en Appel til Paven og Kejseren i Udsigt; thi da Afstemningen foregik, løftedes en hel Skov af Hænder i Vejret, mens der, da Oppositionen kom til Afstemning, kun afgaves 6 Stemmer imod.

Imidlertid var Biskoppen som ude af sig selv, og Hugues behøvede hele sin Veltalenhed for at forestille ham, at Forbundet med Schweiz ikke i mindste Maade gjorde noget Indgreb i hans Magt. Prælaten følte dunkelt, hvad Hugues ikke saa, at der bag Frihedspartiet stod en Række religiøst grebne Mænd med den Overbevisning, at den politiske og religiøse Friheds Sejr maatte vindes paa én Gang, og virkelig rejste disse Stemmer sig allerede nu, hvis præterea censeo det var, at den biskoppelige Magt umulig kunde forenes med den folkelige Frihed, men at en af dem maatte gaa under. Instinktmæssig opfattede begge de stridende Parter Situationen paa samme Maade, lige saa straalende Huguenotterne derfor vare, lige saa nedslaaede vare Mammelukkerne. «Naar Biskoppen», hed det, «først havde mistet sin verdslige Magt, vilde da Turen ikke komme til Paven? Vandt Reformationen ikke daglig Fodfæste, og var Frejburg end en god katholsk By, tydede da ikke alt paa, at Bern ikke længe vilde blive det?» Til disse Ængstelser for Kirkens Vel knyttede sig hos den lavere Gejstlighed Angst for Levebrødet, der under en Omvæltning let kunde blive magrere. «Kommer Forbundet med Schweiz istand,» prædikede de, «er det ude med os. Lægfolk ville da

kaste sig over Biblen og tage Brødet fra os», en Spaadom, der havde al mulig Udsigt til at gaa i Opfyldelse, da Huguenotterne paa deres Side for længe siden vare enige om, at der under Pavens og Kirkens Ægide ingen Fornyelse var at vente af en Præstestand, paa hvem Biblens Ord passede saa fortræffelig: «De have Kundskabens Nøgler, men selv gaa de ikke ind og forhindre endogsaa andre deri.»

Da disse Tanker altid arbejdede sig stærkere frem, lagde et Forsøg af Mammelukkerne paa med Magt at tilbagevinde, hvad de havde tabt ved List, nyt Tønder til Ilden. En Forsamling Mammelukker, der havde samlet sig i Katholiken de Lutry's Hus, blev omringet, og da Husundersøgelsen udviste, at der fandtes Vaaben i Kjældere og Gange, bestemte til at bruges mod Genf selv, steg Harmen blandt Borgerne i en saa foruroligende Grad, at der kun var én Udgang fra Døden for de sammensvorne, at søge Frelse i Flugt, og Natten mellem den 26de og 27de Februar blev da Genf Vidne til en Udvandring, der dannede en mærkelig Kontrast til Flugten den 15de September. Nu var det Turen til Mammelukkerne at pakke ind, og med Pierre de la Baume i Spidsen trak de i største Skynding bort. Ved Husundersøgelserne i de to følgende Dage fandtes hver Rede tom, men da Fuglene vare fløjne, hævnede Folkevittigheden sig paa dem. «Som Hungeren jager Ulven ud af den Skov, hvor den ingen Næring finder, saadan gaar det Savojens Præster. De søge nu andet Steds hen, hvor der er Faar at æde.»

Intet kunde være gunstigere for det nye Forbunds Gjennemførelse end denne Flugt. Magten var nu i Raadets Hænder, og det uden at Folk eller Øvrighed havde gjort noget dertil. Gud havde styret alt saaledes, at, mens Kleresiet flygtede ud ad den ene Port «som Nattens Fugle for Morgenrødens første Straaler», drog Deputationen fra Frejburg, der skulde afslutte Konventionen med Schweiz, ind ad den anden. Den 12te Marts traadte disse 8 djærve, kraftig

byggede Schweizere ind i Raadet. Forbundet sattes paa ny under Afstemning, og da de brave Bernere derpaa rakte deres Hænder mod Himlen for at beedige Pagten, var ikke et Sæde i Forsamlingen besat, da alle havde rejst sig for at faa et Glimt at se af disse kraftige Skikkelser, i hvis Haand Fædrelandets Fremtid laa. Men var der Bevægelse i Forsamlingen, var der ikke mindre udenfor. Overalt samledes Genfs Ungdom paa de offentlige Pladser for ved Glædesbaal, Dans og Forlystelser at lægge deres Jubel for Dagen, og naar Ungdommen paa denne Maade fejrede Dagen, lagde de besindigere, de, der vidste, hvor mange Ofre denne Sejr havde kostet, Tanker for Dagen, der gjøre deres patriotiske Sindelag Ære. Ud af den fælles Jubel lød med ét Lévriers og Bertheliers Navne. Ved et underligt Tilfælde var det netop Syvaarsdagen efter, at den sidstnævnte Patriot havde lagt sit Hoved under Bødlens Øxe med det profetiske Udsagn, at hans Blod vilde blive Frihedens Udsæd, og den 23de Avgust foresloges det derfor Raadet i Genf til Minde om disse to Mænd, paa hvis kraftige Vilje Huset Savojens Planer vare strandede, under Klokkeklang at begive sig fra Kirken St. Pierre til Notre Dame de Grâce, hvor Bertheliers Hoved hvilede, hvilken Beslutning af Hensyn til, at denne sidste Kirke laa paa savojsk Grund, ændredes derhen, at en højtidelig Gudstjeneste afholdtes til Minde om alle de Mænd, hvem Genf skyldte Friheden, men en Gudstjeneste, som hele Genf bivaanede. Og i Sandhed, bedre kunde den lille By ved Lémansøens Bredder ikke afslutte sin Frihedskamp end ved en Fest for disse urokkelige Genferborgere, hvis Fremsyn havde bevaret Byen for den Skæbne, den under Reformationens Beskyttelse og ved Forbundet med Schweiz gik i Møde; thi vare disse Mænds Dyder end parrede med store Fejl, og gav deres Fremgangsmaade end ofte Huguenotternes Parti et stærkt revolterende Præg, ledede Fædrelandskjærligheden dem dog sikkert hen mod det Maal, der, tilstræbt gjennem Aarhundreder, havde samlet

Kjærnen af Borgerne omkring sig, Genfs Løsrivelse fra Savojens Magt og Befrielsen fra det kirkelige Aag.

Da dette Maal var naaet, da Kjærligheden til de gamle Sprog paa ny vaagnede, og de første Straaler af Evangeliets Sandhed, der saa længe var fordunklet, spredte Overtroens Skyer, maatte Erindringen paa naturlig Maade fornyes om de Mænd, der i Haabet havde hilst det nye Daggry, og til Genferfolkets Ære tjener det, at, ligesom hine Mænd vare de første til at ofre alt for Fædrelandet, vare de ogsaa de sidste, deres Landsmænd glemte, da Sejren var vunden og en ny Dag endelig oprandt, der gjorde Genf i Forbindelse med det schweiziske Forbund til Reformationens Forpost mod Syd.

V. Andresen.

Luiz Vaz de Camoens*).

Ligesaa fattig som Portugals Historie i de nyere Tider er paa store Navne, lige saa rigt var dette Land i det femtende og sextende Aarhundrede paa beromte og udmærkede Mænd. Fortræffelige Regenter — som Dom Joao II, Dom Manoel, Dom Joao III —, kundskabsrige og videnskabelig dannede Prinser — som Dom Henrique Navegador —, store Krigere og Statsmænd — som Pacheco, Almeida og Alfonso Albuquerque —, dristige Søfarende — som Dias, Gama, Cabral, Magalhaens —, hævede dette lille Land til en Magt og Betydning iblandt Evropas Stater, som det ingen Sinde hverken for eller senere har havt. Navnlig var Dom Manoels Regering i hoj Grad glimrende, og det er med al Ret, at man kalder hans Tid for Portugals gyldne Alder. Sovejen til Ostindien blev funden, Portugiserne vristede Verdenshandelen ud af Venezianernes og Genuesernes Hænder, de besatte Goa, Malakka, Ormus, Molukkerne, Ceylon, Brasilien, de udvidede deres Handel lige til Japan og omsejlede for første Gang Jordkloden. Tusender og atter Tusender af Portugals bedste Sønner forlode Fædrelandet og droge til

*) Obras de Luiz de Camoens *precedidas de um ensaio biogr.* pe lo Visconde de Juromenha, Lisboa 1860—1869.

de nys opdagede fjerne Vidunderlande for at vinde Hæder og Bytte i blodige Kampe mod Maurere og Hinduere, Malajer og Indianere, Portugals Fane vajede i alle Verdensdele, dets Flag saas paa alle Have, og Evropas Folkefærd saa med Beundring op til det lille Heltefolk. Men Portugal var et for lille og for svagt befolket Land, til at denne vidunderlige Kraftudvikling i Længden kunde vedvare; ligesom en Moders Livskraft undergraves ved talrige Fødsler, saaledes svækkedes Portugal Aar for Aar ved Tabet af de Tusender, som forlode det for i fjerne Lande at vinde Guld og Navn eller finde en for tidlig Død. Ulykkelige Omstændigheder stødte til, Dom Sebastiaos og utallige portugisiske Adelsmænds Død i Slaget ved Alcacer—kibir, det burgundiske Kongehuses Uddøen og Rigets derpaa følgende Afhængighed af Spanien styrtede det lille Land fra Magtens Tinde ned i en Afgrund, hvoraf end ikke Carvalhos Geni end sige de usle Konger af Huset Braganza formaaede at hæve det, og som det først i vore Dage langsomt begynder at arbejde sig op af.

Da Portugiserne i deres Lands gyldne Alder saa godt som udelukkende kastede sig over rent praktiske Formaal som Handel, Søfart, Opdagelser, Krig og Erobringer, kan det ikke undre nogen, at Kunster og Videnskaber ikke naaede nogen høj Grad af Blomstring. Inter arma silent musæ! Med Undtagelse af *et eneste* har Portugal hverken i sin Guldalder eller før eller efter denne noget verdensberømt videnskabeligt eller Digternavn at nævne, og dette eneste Navn blev tilmed baaret af en Mand, der, som han selv siger

Agora toma a espada, agora a penna*),

der, som saa mange af den Tids Skribenter, af Fødsel og Stand var Kriger, men af Geni og ved Omstændighedernes

*) ɔ: „Snart griber han Sværdet, snart Pennen.“ Camoens i den 192de Sonnet.

Magt blev Digter. Denne Mand var Luiz de Camoens, Lusiadernes Sanger*).

Familien Camaños hørte oprindelig hjemme i Gallicien, hvor den allerede skal have været bosat i det femte Aarhundrede af vor Tidsregning, og hvor den senere ejede sytten Kirkesogne. Slægtnavnet udlede nogle af et ældgammelt Slot i Nærheden af Kap Finisterre, andre berette, at da en Dame af dette Hus anklagedes for Ægteskabsbrud, beviste hun sin Uskyldighed ved den mærkværdige Fugl Camaño*), som den Gang og flere Aarhundreder senere holdtes i ethvert vel indrettet Hus, og som efter Folketroen pludselig døde, saa snart noget Brud paa ægteskabelig Troskab blev begaaet i dens Herres Hus, og at Damens Ægtefælle desaarsag for sig og sin Slægt antog den frelsende Fugls Navn. I et af sine Digte, carta a huma dama (Brev til en Dame), omtaler Camoens denne Fugl, men uden nogen Allusion til sin Familie.

Af Familiens halvt mythiske Medlemmer lader Ordoño, Bisp af Lugo, Sandia af Camaño ledsage den for Maurerne flygtende Pelayo. Et Dokument fra 1002 er underskrevet af en Camaño Batez som Vidne. I Aaret 1129 grundlægge trende Riddere af dette Hus Klosteret Tojosontos og lade sig optage i dette som Munke. Don Ruy Garcia de Camaño, som levede i Midten af det tolvte Aarhundrede, var en saare mægtig Ridder, Herre til Byerne Rianjo, Rubiones, Couto de Orocoulo og til de nys berørte sytten saakaldte Camociras i Egnen om Salnez og Barcala. Han var gift med Donna Ilduara Fernandes de Castro, Barnebarn af Infanten Don Fernando af Navarra og Svigerinde til Donna Estephania,

*) Os Lusiadas, Efterkommerne af Lusus, Bakkus' mythiske Staldbroder. — Digtets hos os gængse Navn „Lusiaden" er fejlagtigt.

**) Denne Fugl Camanjo er de gamles Porphyrion. Se Alciat i den 47de Emblema: Porphirio domini si incestent in ædibus uxor etc.

der var Kejserkongen Don Alfonsos Datter. Deres tredje Barn var Don Fernando Garcia de Camaño, der havde to Sønner. Fra den ældste af disse, Garcia Fernandes de Camaño, nedstamme Herrerne af Rubiones, Marqueserne af Villa Garcia og Visconderne af Barantes. Den anden Søn, Vasco Fernandes eller Vasco Perez, hørte til Infanten Don Pedros Parti og drog i 1370 — efter nogle, fordi han havde dræbt en Ridder af Huset Castera — til Portugal, hvor han blev modtagen med aabne Arme af Kongen, Dom Fernao, der gav ham betydelige Forleninger. Da denne svage Fyrste døde og den ægte burgundiske Kongestamme udslukkedes med ham (1383), tog Vasco Perez Parti for hans Enke og Datter, Lenor Telles og Beatriz, imod Dom Joao I, men blev fangen i Slåget ved Aljubarrota og berøvet største Delen af sine Ejendomme. Han var ikke alene en drabelig Kriger, men havde ogsaa en betydelig digterisk Begavelse og har skrevet Sonnetter i den galliciske Dialekt. Hans Hustru var Francisca eller Maria Tenreiro, Datter af Gonçalo Tenreiro, og med hende havde han tre Børn: Gonçalo Vaz, Joao Vaz og Constança Pires de Camoens. Fra den ældste, Gonçalo, nedstammede mange berømte Slægter som Visconderne af Villa Nova de Souto de El-Rei og Marqueserne af Angeja; fra Constança Pires afledes Slægten Severim, hvortil sandsynligvis hørte Gaspar Severim de Faria og Manoel Severim, der begge have syslet med Luiz de Camoens' Liv og Værker; fra Joao Vaz de Camoens endelig nedstammede den store Digter selv. Dom Joao var Dom Alfonso V's tro Mand og vandt Krigerhæder i Afrika og Castilien; han boede i Coimbra og blev bisat i Klosterkirken Sévelha, hvor han havde ladet indrette et prægtigt Familiegravsted, der dog allerede paa Manoel de Faria Severims Tid (c. 1620) var tilmuret, fordi denne Gren af Familien Camoens forlængst var uddød.

Dom Joao var gift med Ignez Gomes da Silva, uægte Datter af Dom Jorge da Silva; deres Søn var Dom Antao

Vaz de Camoens, der ægtede Guiomar da Gama, en Slægtning af den store søfarende, og var Fader til Dom Simao Vaz de Camoens.

Det var gaaet meget tilbage for denne Gren af Familien Camoens i Henseende til jordisk Gods, og Dom Simao var kun en fattig Fidalgo*), der levede en Del af sit Liv i Coimbra, hvor det synes, at han var født, og som derpaa flyttede til Lisboa, hvor han boede i Mouraria (Maurerkvarteret). Traditionen lader ham som Kaptajn paa et Skib i Aaret 1524 lide Skibbrud udenfor Goa og kort efter afgaa ved Døden i denne By, hvilket imidlertid bevislig er falsk, thi han var endnu i Live i Slutningen af 1563 og har saaledes maaske endogsaa oplevet Udgivelsen af «Lusiaderne». Ved sin Hustru Anna de Sá de Macedo blev han Fader til Luiz Vaz de Camoens, «Fyrsten for sin Tids Digtere», det største Navn i Aandens Rige, Portugal har at fremvise.

Hvad Aar den store Digter blev født, har været omtvistet. Licentiaten Manoel Correia, hans Ven og Kommentator, lader ham komme til Verden omkring Aaret 1517; Dr. Manoel de Faria Severim angiver samme Aar, Manoel de Faria e Sousa i hans første Biografi af Camoens ligesaa. Det er imidlertid afgjort, at Digteren først blev født i Aaret 1524 — samme Aar som Ronsard —; dette angiver ogsaa Manoel de Faria i hans anden Biografi, støttende sig til et af ham fundet Dokument fra 1550, der er saa lydende: «Luiz de Camoens, Søn af Simao Vaz og Anna de Sá, der bo i Lisboa i Maurerkvarteret, Væbner (escudeiro), 25 Aar gammel, rødskægget, har stillet sin Fader som Kautionist (fiador) og afsejler med Skibet dos Burgalezes.» Denne uigjendrivelige Tidsangivelse støttes yderligere ved et af Visconde Juromenha opdaget Dokument fra 1553, som senere vil blive omtalt, og hvori Digteren kaldes en «Yngling».

*) Spansk: Hidalgo, ɔ: hijo de algo, Søn af noget, en, der er kommen af fornemme Folk.

Hvor Camoens blev født, har ligeledes været omtvistet, Coimbra, Lisboa, Santarem og Alemquer stredes om den Ære at have været den store Digters Fødeby. De fleste Grunde synes dog at tale for, at han er kommen til Verden i Lisboa; i mangfoldige af sine Digte kalder han den store Flod, som strømmer igjennem Portugals Hovedstad, «meu Tejo, min Tejo», og Flodnymferne «Nymfas minhas, mine Nymfer», kjærlige og sønlige Udtryk, som han hverken bruger om Mondego eller andre Floder; da han bliver banlyst fra Lisboa, sammenligner han sig i sin tredje Elegi — O Sulmonense Ovidio desterrado — med den fra sit Fødeland forjagne Ovid; endelig siger Digterens Ven Manoel Correia i Begyndelsen af sine Kommentarer udtrykkelig: «Forfatteren af denne Bog er Luiz de Camoens, af det portugisiske Folk, født og kommen til Verden i den Stad Lisboa, af ædle og velbekjendte Forældre,» hvilket Pedro de Mariz, der udgav disse Kommentarer, og som var fra Coimbra, ikke har rettet, hvad han ikke vilde undladt, hvis *hans* Fødeby havde kunnet gjøre Fordring paa den Ære ogsaa at være Camoens'.

Da Simao Vaz stod i Venskabsforhold til Munkene i det nærliggende Dominikanerkloster, der vare ansete for deres Lærdom, og da den store Digter i sine sidste sorgelige Leveaar jævnlig kom sammen med de fromme Fædre for at høre paa deres opbyggelige Tale og drøfte theologiske Materier med dem, tør man vistnok antage, at de nævnte Munke have ledet hans Uddannelse i hans første Ungdom. I sine Digte taler han aldrig om Fædrenehjemmet; hans Erindring naaer kun op til Universitetet i Coimbra, og han kjender ikke noget blidere og roligere end Mondegos Vande og dens skjønne og vinrige Bredder.

I en saare ung Alder kom han til Universitetet i Lisboa, hvilket fremgaar af hans ottende Ode, hvor han omtaler Filosofen Garcia de Orta med en taknemlig Discipels Hengivenhed. Garcia forlod imidlertid allerede Universitetet

i Lisboa i 1534 for at gaa med Martim Alfonso de Sousa til Indien, og Camoens kan saaledes kun have været 9 til 10 Aar gammel, da han studerede ved det nævnte Universitet og hørte den omtalte Filosofs Forelæsninger. At han imidlertid allerede i denne unge Alder havde erhvervet sig betydelige Kundskaber og at hans digteriske Genius allerede var vaagnet til fuld Bevidsthed, fremgaar af hans 21de Sonnet, som er rettet til Dom Theodosio, Hertug af Braganza. I dette Digt kaldes Dom Theodosio «den store Efterfølger og *nye* Arving af Braganzas Lande». Denne Fyrstes Fader, Dom Jaime, døde den 20de September 1532, i hvilket Aar altsaa hans Søn succederede ham. Vil man nu — med Juromenha — antage, at Sonnetten er skreven tre Aar efter — senere kan den ikke være digtet, da ellers Benævnelsen «*nye* Arving» ikke ret vel vilde passe — og at den er forfattet, da Dom Theodosio opslog sin Bolig i Klosteret Santa Cruz i Coimbra, i hvilken By den unge Digter den Gang boede, saa ses det, at den omtalte Sonnet maa være skreven i 1535, altsaa da Camoens kun var 11 Aar gammel*).

Da Universitetet i Lisboa henflyttedes til Coimbra, fortsatte Camoens sine Studier i denne By, hvor hans Onkel Dom Bento de Camoens den 15de December 1537 blev Højskolens Kantsler. Hvilken Videnskab Ynglingen især har lagt sig efter, kan ikke med Vished afgjøres; formodentlig har det været Theologien, som han, i det mindste senere, omfattede med megen Kjærlighed.

At han ogsaa erhvervede sig Kundskaber i de gamle Sprog, Mythologien og Historien, fremlyser saa godt som af alle hans Værker. Desuden dyrkede han det franske, engelske, spanske og italienske Sprog, studerede, som Lord Strangford bemærker, det provençalske og var hjemme i disse Sprogs

---

*) Ogsaa den 4de Cançao, den 133te Sonnet og den 5te Ecloge anses for skrevne paa samme Tidspunkt.

Literatur. Strangford mener hos Camoens at kunne paavise mange Steder, som ere Efterligninger af provençalske Digtere; at Petrarca og andre Italienere jævnlig tjente ham til Forbilleder, er en bekjendt Sag, og af et Par Steder i Lusiaderne skal det fremgaa, at han har kjendt Ronsards Franciade. Den berømte Skildring af Venus' Ø i Lusiadernes 9de Sang minder levende om Chaucer (død 1400), hvem Camoens saaledes formodentlig har kjendt; heller ikke den skotske Digter Buchanan kan han have været fremmed for, skjønt de, som mene, at denne allerede ved Universitetet har havt Indflydelse paa Camoens's digteriske Udvikling, fejle, eftersom Buchanan først blev Lærer i Coimbra 1547, da Camoens forlængst havde forladt Universitetet der, hvilket fandt Sted i Aaret 1542 eller 1543.

Endskjønt Camoens's Storhed og overordentlige Betydning i Hovedsagen bestaar deri, at han i Portugal har skabt det episke Sprog, har han dog ogsaa med stort Talent dyrket andre Digtarter. Heri udfolder han dog ikke nogen større Originalitet, men optræder mest som Efterligner af anerkjendte fortrinlige Forbilleder. Saaledes dyrker han Eclogen i Virgils og Sannazaros Fodspor, efterligner Horats i Oden, Bembo og Petrarca i Sonnetten og Canzonen, Plautus og Gil Vicente i Dramaet*). Strax efter at han var vendt tilbage til Lisboa efter at have til Ende bragt sine Studier i Coimbra, kommer han ved talrige Sonnetter og Canzoner i Forbindelse med Rigets fornemste Adelsslægter; han skriver Sonnetter til Dom Theodosio af Braganza, til Dom Manoel, til Vicekongen Dom Joao de Castro, til den afdøde Dom Fernao de Castros Manes, dedicerer to Ecloger

*) Foruden det af Juromenha i 1860–1869 først offentliggjorte, som ikke er ganske ubetydeligt, haves af Camoens: 301 Sonnetter, 16 Cançoes, 12 Oder, 15 Ecloger, 4 Sextiner, 21 Elegier, 3 Lystspil (Filodemo, Seleuco og Amphitrioens), en Mængde Redondilhas, Endechas, Voltas, Motes og lignende Smaating.

— den sjette og ottende — til Hertugen af Aveiro og sender Digte til Dona Francisca de Aragao og Dona Guiomar de Blasfet*). Heraf følger dog ingenlunde, at Camoens blev modtaget ved selve Hoffet; dertil fik han, som var udgaaet af en forarmet yngre Gren af en adelig Familie, aldrig Adgang, og det er en Misforstaaelse, naar mange af hans Biografer tillægge de portugisiske Forfatteres «a corte» Betydningen «ved Hoffet»; derved forstaaes kun slet og ret «Lisboa».

Foruden det anførte har Camoens ogsaa skrevet en stor Del lette og galante Smaating, mest rettede til Damer, og som vise, at han har været en Elsker og varm Beundrer af det smukke Kjøn. Snart er det en «Volta» til tre unge Kvinder, som sagde, at de elskede ham, snart Redondilhas til skjønne Øjne, som ikke vilde betragte ham, snart en Sonnet til fire Damer, som han sammenligner med Juno, Pallas, Venus og Diana, snart Kupletter til en skælmsk ung Pige, der havde kaldt ham en Djævel, og hvem han derfor opfordrer til at give sig ham i Vold. Snart er det en Violante eller Bolisa, snart en Gracia, Beatriz, Ines eller Orithya, til hvem disse yndefulde og aandrige Elskovsdigte ere rettede, og skjønt adskillige Kommentatorer, der gjerne vilde gjøre Camoens til en anden Petrarca, have anvendt megen Flid og Lærdom paa at bevise, at der under disse mange forskjellige Navne kun maa forstaaes en og samme Person, er det dog vist rimeligere at antage, at disse erotiske Smaating ere skrevne til forskjellige, og før Camoens havde truffet den, som siden blev hans Livs eneste Tanke og Beskæftigelse. I sin 7de Sonnet skildrer han i øvrigt selv ligesaa aabenhjertig som graciøst sin Ungdomsubestandighed i Kjærlighedssager. «Ak, hvor meget skulde han ikke lide, da den sande og ægte Kjærlighed endelig kom!»

---

*) Datter af den senere Vicekonge i Indien, Dom Francisco Coutinho, Greve af Redondo.

Man tror, at det var en Langfredag og i en Kirke, at Camoens — ligesom Petrarca — første Gang saa sin elskede. Dette beretter saaledes Lope de Vega*) og Manoel de Faria; den sidste lader det være i Kirken das chagas (Kristi Saars) i Lisboa. Det turde dog være et Spørgsmaal, om ikke den 77de Sonnet, hvorfra disse Angivelser væsentlig ere hentede, slet og ret er en fri Oversættelse af Petrarcas berømte Vers: Era'l giorno ch'al sol si scoloraro . . .**).

Hvem hun var, er endnu ikke afgjort med Vished. Pedro de Mariz melder kun, at hun var Hofdame og døde meget ung. Faria har anstillet meget vidtløftige Undersøgelser for at udfinde hendes Navn; snart lader han det være en vis Isabel, hvem han vil gjenfinde i Anagrammet Belisa, hvem Digteren oftere besynger, snart lader han det være Digterens Slægtning Caterina de Almeida, snart endelig Dona Caterina de Athaide. At dette sidste Navn imidlertid er det rette, foreligger der nu uomstødelige Beviser for; det sidste og mest afgjørende af disse forekommer os at være et af Juromenha først offentliggjort (1860) akrostisk Digt af Camoens, der angiver hans Døbenavn sammen med den elskedes: Luis — Caterina de Athaide.

Dette Navn blev imidlertid baaret af to Damer ved Dronning Caterinas Hof. Den ene var Datter af Dom Alvaro de Sousa, tredje Søn af Dom Diego de Sousa og gift med Filippa de Athaide, Datter af Dom Christovao Correia; denne Caterina døde den 27de September 1551 og ligger begraven i det forhenværende Kloster Sao Domingos de Aveiro; — den anden var Datter af Dom Antao de Lima,

---

*) I sin Laurel de Apolo.

**) Petrarca siger selv flere Gange, at han første Gang saa sin Laura den 6te April 1327. Den anførte og de tre følgende Strofer i Sonnetten lade det være en Langfredag; men den 6te April 1327 var en *Mandag*. Digteren gjør sig altsaa skyldig i en Hukommelsesfejl.

der var Hushovmester eller Majordomus ved Infanten Dom Duartes, Kong Manoels Søns Hof og siden blev Kammerherre hos Hertugen af Guimaraes. Der er overvejende Sandsynlighed for, at denne Caterina, som antages at være afgaaet ved Døden henimod Midten af Aaret 1556, har været den, Digteren elskede, og Efterretningen om hendes Død har saaledes rimeligvis naaet ham paa hans Rejse fra Kina til Goa eller i selve denne By, hvilket da atter forklarer den mørke og fortvivlede Tone i adskillige af hans Digte fra dette Tidspunkt, som i Elegien over Dom Alvaro da Silveira, hvor han klager over at have mistet *alt*, hvad der var ham kjærest i Verden.

At Camoens' Lidenskab har været stærk og flammende, fremgaar af hans Sange, saaledes f. Ex. af den 9de Sonnet, og rimeligvis er den — i det mindste til en vis Grad — bleven gjengjældt. Men Afstanden mellem den rige og fornemme Hofdame og den fattige Fidalgo, hvis hele Ejendom var hans Geni og hans Kaarde, var for stor, og en Katastrofe indtraadte. Det synes, som om Camoens' Kjærlighed til Caterina de Athaide har paaført denne Krænkelser, og at Digteren har udfordret og kæmpet med en Bagvasker; for at undgaa yderligere Skandale skulle derfor Damens indflydelsesrige Forældre have udvirket en kongelig Befaling, som forviste Luiz de Camoens fra Lisboa.

Navnet paa hans Forvisningssted vides ikke med Bestemthed. I sin 3dje Elegi besynger han «o puro, suave, e rico Tejo com as concavas *barcas*», og fordi Tejo paa Højden af Santarem kun er sejlbar for *Baade*, har man heraf dristig sluttet, at Santarem var hans Forvisningssted, og endnu dristigere, at denne Stad ogsaa var Digterens Fødeby. Men denne Induktion holder ingenlunde Stik, og Lokalskildringen i den nævnte Elegi passer paa mangfoldige andre Steder ved Øvre-Tejo. Juromenha formoder, støttende sig til adskillige Udtryk i den 12te Cançao, at det Camoens anviste

Opholdssted har været Byen Punhete, to portugisiske Leguas fra Abrantes ved Zezeres Udløb i Tejo.

Dette Exil maa antages at have varet i to Aar (1545 og 1546). Hvad den ulykkelige Yngling derpaa atter kan have forsyndet sig i, vides ikke; men et nyt Dekret forviste ham paa ny, denne Gang — hvad der ses af den 2den Elegi — til Cëuta. Dette var formodentlig i Slutningen af 1546 eller i Begyndelsen af 1547. Sejladsen i Gibraltarstrædet og Middelhavet forulempedes den Gang i høj Grad af talrige mauriske Korsarer, og i en Træfning med disse mistede Camoens sit højre Øje. Denne Ulykke, der efter en usandsynlig Tradition ramte ham, medens han kæmpede ved sin Faders Side paa dennes Skib, alluderer han ofte til; et Steds beskæftiger han sig saaledes med en enøjet og siger i den Anledning «et nos manqueja de um olho», ogsaa jeg mangler et Øje; i den 11te Cançao skildrer han den nys berørte, for ham saa skæbnesvangre Træfning, og et andet Sted satiriserer han over nogle Damer, som havde spottet ham for den Ulykke, der havde ramt ham, og kaldt ham «cara sem (uden) olhos». At han i øvrigt tappert brugte sin Kaarde, erklærer han selv med Selvfølelse: «Ingen», siger han i sit første Brev fra Indien, «har set mine Hæle; jeg har set manges.» I øvrigt brugte han ikke alene sin Kaarde i Afrika, men ogsaa sin Pen; her skal han have skrevet sin anden Elegi og de mørke, menneskefjendske Stanzer: «Quem pode ser (ɔ: essere) no mundo tao quieto», som han skal have sendt sin Ven Dom Antao de Noronha. Hvis han, som nogle formode, ligeledes har sendt denne 15aarige Yngling sin ogsaa fra dette Tidspunkt hidrørende 7de Ecloge, — om Faunernes Elskov, som han siden benyttede i Lusiaderne, — maa man finde denne Gave til et Barn endnu besynderligere end de nævnte Stanzer.

Imidlertid var den portugisiske Vicekonge i Indien, Dom Joao de Castro, afgaaet ved Døden, og den aldrende Dom Garcia de Sá var traadt i hans Sted. Denne blev

igjen afløst af Dom Alfonso de Noronha, som den Gang var øverstbefalende i Ceuta (1549—1550). Dette synes at have henledet vor Digters Tanker paa det fjerne Indien. Han kom tilbage til Lisboa og fandt, som det synes, sin elskede gift med en anden. «Min Dame», siger han i den 53de Sonnet, «da jeg saa den sørgelige Udgang paa min Elskov, da jeg følte, at jeg nu var kommen til den sidste Krise, begræd jeg . . . Eders Strænghed, Eders Troløshed og min Kjærlighed!» — og i det første Brev fra Indien klager han over, «at hans højtelskede Vedbende har revet sig løs fra ham og slynget sig op ad en anden Mur.» At Caterinas Troløshed har været en af Hovedgrundene til, at Camoens forlod sit Fædreland, maa saaledes anses hævet over enhver Tvivl; ogsaa den ringe Fordel og Paaskjønnelse, som hans Tapperhed og hans Saar havde indbragt ham i Afrika, kan have bidraget en Del til denne hans Beslutning; i det nævnte Brev fra Indien udraaber han i det mindste, ligesom Scipio: ingrata patria, non ossa mea possidebis!

Han kom imidlertid ikke til at forlade Evropa uden nye Krænkelser. Da man i Lisboa fejrede Kristi Legems Fest (1553), hændtes det, at en af Kongens Adelsmænd, Gonçalo Borges, i Gaden Santa Antao blev overfalden af tvende maskerede Ryttere. Gonçalo forsvarede sig tappert, og Camoens, som just kom til, og som stod i Venskabsforhold til de to maskerede, trak Kaarden og tilføjede Hofmanden et dog ikke farligt Saar. Han blev greben og kastet i Fængsel. Da imidlertid den saarede hurtig kom sig, opnaaede Camoens, som det synes navnlig ved Bispen af Viseu, Dom Gonçalo Pinheiros*) Bestræbelser, under 13de Marts s. A. kongelig Pardon. I dette Dokument, som tidligere (pag. 195) er bleven berørt, kaldes Digteren «en fattig Yngling, der staar i Begreb med at gaa til Indien for at

*) Denne var nys forflyttet til Viseu fra Tanger og har saaledes formodentlig kjendt vor Digter i Afrika.

tjene Kongen». Faa Dage efter sin Løsladelse af Fængslet gik han om Bord paa den portugisiske Eskadre, som under Anførsel af Dom Fernao Alvares Cabral skulde gaa til Indien (24 Marts 1553). Saa stor var hans Længsel efter at vende sit Fædreland Ryggen, at han, som man nu vilde sige, havde «ladet sig stille» for en anden; dette fremgaar af et af Faria e Sousa opdaget Dokument, hvori det hedder: «Fernando Casado, Søn af Manuel Casado og Branca Queimada, boende i Lisboa, Væbner. I hans Sted traadte Luiz de Camoens, Søn af Simao Vaz og Anna de Sá, Væbner, og fik derfor 2400 Reis» — henved 5 Daler, nu vel 24 til 25 Daler.

Eskadren blev paa Højden af det gode Haabs Forbjerg adsplittet af voldsomme Storme, saa at Skibet Sao Bento, som baade Cabral og Camoens vare om Bord paa, kom alene til Goa (September 1553)*). Ved sin Ankomst til denne By fandt Camoens Vicekongen Dom Alfonso de Noronha i Færd med at udruste en Expedition mod Kongen af Pimenta, der havde frataget Portugisernes Forbundsfælle, Kongen af Cochin, adskillige Øer. Camoens forlangte og fik Tilladelse til at være med paa dette Tog og gik under Sejl i November s. A. Expeditionen løb meget heldig af — vor Digter alluderer hertil et Steds i sin første Elegi — og Kongen af Pimenta maatte bede om Fred. Mod Udgangen af Aaret 1554 var Camoens atter i Goa.

Her blev han imidlertid ikke længe. Vicekongen sendte Dom Fernao de Menezes med en Flaade til Strædet Bab-el Mandeb for at lukke Udgangen fra det røde Hav for de vantros Flaader**). En lignende Expedition i samme Øjemed udsendtes det følgende Aar under Dom Manoel de Vasconcellos.

---

*) De tre andre til Eskadren hørende Skibe kom først til Goa i det følgende Aar.

**) Maurerne, der understøttedes af Venezianerne, stræbte endnu at gjøre Portugiserne Handelen paa Indien stridig.

Camoens var med paa et af disse tvende Tog, og der er overvejende Sandsynlighed for, at det var den af Dom Fernao anførte Expedition. Denne fik et heldigt Udfald, den anden derimod ikke. I sin herlige 10de Cançao har Digteren med levende Farver skildret det mørke og trøstesløse Syn af Bab-el Mandebs golde Klipper og Arabiens øde Sandørkner, der kun altfor godt stemmede overens med den dumpe Fortvivlelse i hans Hjerte.

Ved hans Tilbagekomst til Goa ventede der ham sørgelige Tidender. Arveprinsen Dom Joao var afgaaet ved Døden, endnu et Skud af Portugals hendøende Kongestamme var saaledes hentørret, og vor Digters elskede Ven, Dom Antao de Noronha, var tillige med sin Onkel Dom Pedro de Menezes falden for Maurernes Lanser ikke langt fra Ceuta (den 18de April 1553). Den ulykkelige Yngling var kun 17 Aar gammel. Han ligger begraven i Klosteret Sao Bento de Xabregas ved Siden af sine fire Brødre, af hvilke to fandt Døden i Afrika, to i Indien. Camoens begræder sin tabte Ven i sin 1ste Ecloge, i den 12te og den 229de Sonnet og i den 17de Cançao*).

Fra dette Tidspunkt stammer hans første Brev fra Indien, hvilket vi tidligere gjentagne Gange have havt Lejlighed til at berøre, og hvoraf vi her ville meddele nogle Stykker.

Først underretter han sin Ven om, at de Forestillinger, man i Portugal gjør sig om Fordelene og Behagelighederne ved et Ophold i Indien, kun ere Illusioner. «Her, som i Lisboa, staar man under onde Feers Herredømme.» Med bitter Ironi ønsker han sig til Lykke med nu at være i Sikkerhed for alle de Drillerier og al den Falskhed, han alle Vegne har mødt i Fædrelandet, og med at være kommen til et Land, hvor han er mere agtet end Tyre fra

*) Er af omtvistet Ægthed.

Merceana og kan leve roligere end en Munk i sin Celle. Goa er en fortræffelig Moder for Slyngler, men en ondskabsfuld Stifmoder for retskafne Folk. Efter at have bevist dette ved at anføre forskjellige for Vennen bekjendte Personers Navne fortsætter han: Hvad angaar Manoel Serrao, der, ligesom ogsaa jeg, mangler et Øje, da har han opført sig helt vel, siden han kom hertil. Det kan jeg tale med om, saasom jeg har været valgt til Voldgiftsmand over visse Ord, som han har tvunget en Krigsmand, der her ikke mangler Anseelse, til at tilbagekalde». Heraf ses, at Camoens ikke alene var tapper paa Valpladsen, men ogsaa øm over sin og andres Ære, og at han, som han kort i Forvejen siger, aldrig afslaar «visse Smaamøder (conversaçoens), som de fejge give et slet Navn, eftersom de holde mere af at hævne sig med Tungen end med Armen.» «Hvad Damerne her angaar», fortsætter han, da ere alle de Portugiserinder, vi have her, forskrækkelig modne, og hvad Landets sortebrune Kvinder betræffer, saa tjen mig i at courtisere dem paa Petrarcas eller Boscao's*) Vis, saa ville de svare dig i et Sprog, der er blandet med Klinte, og som slaar koldt Vand paa det mest glødende Fyrfad. Døm nu selv, hvad en Mand maa døje, som er vant til en lille, hvid og rød portugisisk Ungmøs Koketterier, og som stedse er rede til at sukke som en Lerpotte, der første Gang faar Vand. Naar man er omgiven af Gjenstande, der ere saa lidet skikkede til at indgyde Kjærlighed, maa man saa ikke nok erindre og græde!» . . . .

Midt i 1554 var Dom Pedro Mascarenhas bleven udnævnt til Vicekonge i Indien. I September s. A. ankom han til Goa. Denne rige og mægtige Olding var højt anset for sin Visdom og Retfærdighed, og hvis hans Styrelse var bleven af længere Varighed, vilde Camoens' Skæbne formodentlig

---

*) Juan Boscao Almogaver, en betydelig spansk Digter, som døde 1544.

være bleven en ganske anden; men ulykkeligvis afgik Mascarenhas allerede det følgende Aar ved Døden (16de Juni). Hans Efterfølger var Dom Francisco Barreto, der imidlertid kun førte Titel af Gouverneur. Dennes Ankomst til Goa fejredes ved talrige Festligheder af alle Slags, og Camoens bidrog sit hertil ved at skrive sit Skuespil Filodemo*), der blev spillet i Gouverneurens Nærværelse. Traditionen fortæller, at Camoens i Anledning af en af disse Fester, en jogo de cannas eller en Slags maurisk Tournering, hvor man kæmpede med Rør eller Stokke, ogsaa skrev en Satire, hvoraf et Brudstykke er bevaret, og hvori han lader sit kaustiske Lune gaa ud over en Del af de fornemme Herrer, som deltoge i denne Kampleg. En lignende Satire, Labyrinto, er skreven i samme Anledning. Den 144de Sonnet, hvor han skarpt revser sine Landsmænds Laster i det yppige Indien og skildrer Goa som et nyt Sodoma — en Skildring, hvis Sandhed en senere rejsende, Lindscot, bekræfter — er fra samme Tid, hvorimod Satiren «Disparatas na India» eller om (Evropæernes) Daarskaber i Indien antages først at være forfattet efter Digterens Tilbagekomst fra Macau (Macao), hvorom senere. I alle disse Værker laster Camoens de fornemme Portugiseres Rovbegjærlighed og Lastefuldhed med en Juvenals energiske Indignation, og skjønt han ikke nævner nogen ved Navn, følte dog mange store og mægtige Herrer sig ramte og forbitredes mod den fattige Digter, som saa dristig svang Svøben over deres Hoveder. For at bringe Camoens i Sikkerhed for hans Fjenders Efterstræbelser, og ikke, som nogle have paastaaet, for at hævne sig paa ham, sendte Gouverneuren ham til Kina, hvor Portugisernes Stilling siden 1542 var noget vaklende. Det Embede, han der skulde tiltræde, var ikke ilde lønnet og gav ham en vis Uafhængighed. Camoens gik om Bord paa den til Kina

*) „Filodemo“ saa vel som „El Rey Seleuco“ er paa Vers og Prosa, „Amphitrioens“ alene paa Vers.

bestemte Flotille, som talte 6 Skibe og anførtes af Francisco Martins. I Havnen Lampacao traf han sammen med den berømte rejsende og Skribent Fernao Mendes Pinto, der fra Kina vendte tilbage til Goa. Mange hundrede Mile fra Fødelandet mødtes disse to berømte Portugisere, hvoraf den ene vendte hjem for at ende sin æventyrlige Odysse, den anden drog længere bort for at fortsætte sin.

I Tonkinbugten overvandt den portugisiske Eskadre en berygtet Korsar, som i lang Tid havde været en Skræk for de søfarende i disse Farvande. Til Løn for denne Tjeneste overlode de indfødte Sejrherrerne et lille Stykke Land, hvorpaa disse anlagde Byen Macau. Camoens var saaledes en af denne Bys Grundlæggere, og han opholdt sig der i nogen Tid, sysselsat dels med Embedsforretninger, dels med digteriske Arbejder. Nord for Byen Macau viser man endnu den Dag i Dag den navnkundige *Camoens-Grotte*, i hvis øde og tungsindige Ensomhed Digteren plejede at tilbringe mange Timer, hvor han var alene med sine Længsler, sine Sorger og sine skuffede Forhaabninger, og hvor han skal have skrevet en Del af det store Heltedigt, som har gjort hans Navn udødeligt.

Det maa omtrent have været i Marts 1556, at Camoens kom til Macau, og der blev han omtrent i to Aar; da blev han kaldt tilbage af Gouverneuren for at forsvare sig mod visse Anklagepunkter, som hans Fjender og falske Venner havde fremført mod ham. Klagerne over de Undertrykkelser, som de portugisiske Embedsmænd tillode sig mod deres Undergivne, vare blevne saa lydelige, at der fra Regeringen i Lisboa i Aaret 1556 udgik Befaling til Dom Francisco Barreto om at hæmme og exemplarisk at straffe disse Utilbørligheder. Heraf benyttede Camoens's Fjender og Misundere sig og anklagede ham for Gouverneuren, der, som anført, beordrede ham til at indfinde sig i Goa. Digteren, som var sig sin Uskyldighed bevidst, klager over denne Uretfærdighed i sin 10de Cançao og endnu bitrere i nogle til Dom

Constantino de Braganza rettede Ottaver. Imidlertid maatte han adlyde den modtagne Befaling, og i Januar eller Februar 1558 gik han under Sejl til Goa. Skibet medførte tillige hans faa Ejendele og det lidet, han af sit Embedes Indkomster havde sammensparet. Paa Kysten af Kochinkina strandede Skibet, og Bølgerne opslugte alt, hvad Camoens ejede; selv reddede han sit Liv ved Svømning, holdende, som Cæsar, sit Udødelighedsdiplom, sine Lusiader, højt over Bølgerne. Niceron beretter, at en tro javansk Slave frelste sit Liv sammen med sin Herre. Vi ville senere gjenfinde denne trofaste Tjener.

Til alle disse Ulykker, som saaledes brøde løs over Digterens Hoved, føjede Skæbnen endnu en sidste og største. Den 172de Sonnet, der i de gamle Udgaver har Overskriften perdiçoes eller *Tab*, og hvori Camoens skildrer sit Skibbrud og sine Ejendeles Forlis, indeholder nemlig følgende Strofer:

A cordeira gentil que eu tanto amava,
Perpetua saudade d'alma minha*),

hvoraf formentlig fremgaar, at han kort før sin Afrejse fra Macau eller paa Vejen fra denne By til Goa har faaet Efterretning om, at den Kvinde, han saa brændende og haabløst elskede, nu var tabt for ham for stedse. Formodentlig er Caterina de Athaide død 1556 eller saa omtrent; paa mindre end to Aar kunde næppe Efterretningen om hendes Bortgang naa den ulykkelige Digter i den Afkrog af Verden, hvor han befandt sig. Sin Sorg og Fortvivlelse over Tabet af sin hedengangne Elskede skildrer han med gribende Sandhed i sin 5te Ecloge, den 3die og 4de Sextine og i sex**) af sine Sonnetter.

---

*) ɔ: Det yndige Lam, jeg har elsket saa højt, min Sjæls evige Længsel.

**) Den 19de, 29de, 72de, 92de, 186de og 230te.

De skibbrudne vare komne i Land ved Majkungflodens Munding, hvor de bleve vel modtagne af de indfødte og af de der bosatte kinesiske Familier. Her var det, at Camoens skrev sin Parafrase af den 137te Psalme: Super flumina, disse «*vidunderlige* Redondilhas*)», som Lope de Vega kalder dem:

Sobolos rios que vao
Por Babylonia etc.

Flere andre Redondilhas fra denne Tid bære Vidne om, at den ulykkelige Digter stræbte at dæmpe den voldsomme Smerte, der søndersled hans Sjæl, ved Religionens Trøst.

Efter at have forladt sine kinesiske Venner skulle**) Camoens og hans trofaste Javaneser være komne til Malakka og derfra formodentlig i Juli eller Avgust 1558 til Goa. Ved sin Ankomst til denne By blev han hensat i et Varetægtsfængsel, indtil hans Sag kunde blive paadømt; men kort Tid efter ankom fra Lisboa Dom Constantino de Braganza, der som Vicekonge skulde afløse Gouverneuren, Dom Francisco Barreto. Hertugen af Braganza var Broder til Dom Theodosio, hvem Digteren i det fjerne Fødeland havde glædet og hædret ved sine Vers. Camoens blev stillet for Dommere, beviste med indlysende Grunde sin Uskyldighed og blev, hædret med Vicekongens Venskab og Bevaagenhed, sat paa fri Fod. Et Øjeblik syntes det nu, som om lykke-

---

*) Stanzer af fire Vers, hvert paa otte Stavelser.

**) Hele Digterens Livshistorie *fra hans Afrejse fra Goa til hans Tilbagekomst til denne By* turde endnu ikke være tilbørlig opklaret; Tidsangivelserne afvige flere Aar. Nogle lade ham opholde sig paa Timor, Portugisernes sædvanlige Forvisningssted — dette beror paa den fejlagtige Antagelse, at han var forvist — og paa Molukkerne. Den sidste Angivelse støttes unægtelig af et Sted i den 6te Cançao, hvor han beskriver Vulkanen paa Ternate. Jeg har fulgt Juromenha, der — saa vidt mig bekjendt — er Digterens nyeste, nogenlunde udførlige Biograf.

ligere Dage skulde oprinde for den haardt prøvede Mand. Han ledsagede Vicekongen paa Toget mod Damao, hvis Indtagelse han besynger i en af sine Estancias, og derpaa sin Ven Dom Alvaro da Silveira paa en Expedition til Arabiens Kyster. Sin Taknemlighed mod Dom Constantino lægger han for Dagen i sin til denne rettede 2den Ottava, hvis Begyndelse er en Efterligning af Horats's Epistel til Augustus: «Cum tot sustineas et tanta negotia solus».

I September det følgende Aar blev Vicekongen afløst af Don Francisco Coutinho, Greve af Redondo. Camoens's Fjender hævede atter Hovedet, anklagede ham paa ny for Underslæb og slet Embedsførelse i Macau og opnaaede at faa ham fængslet. Han blev imidlertid paa ny frikjendt af Domstolen og løsladt. Vicekongen skænkede nu den forfulgte Digter sin Gunst, hvad der kort Tid efter blev denne af Vigtighed. En af hans værste og mest hadefulde Fjender var Dom Miguel Rodrigues Coutinho, der for sin Haardhed og Gjerrighed havde faaet Spotnavnet «*o Fios seccos*», den tørre Traad*). Denne Dom Miguel var ellers en tapper Mand, der havde kæmpet med Ære og vundet krigerisk Berømmelse; men desværre nedlod han sig nu til at være den portugisiske Homers ondskabsfulde Forfølger. For en Gjæld, der efter Pedro de Mariz var 200 Cruzader, efter Faria e Sousa endog kun nogle Maravedis**), lod han den fattige Digter paa ny kaste i Fængsel. Camoens tog denne ondskabsfulde Forfølgelse fra den komiske Side. Han til-

---

*) „O Fios seccos", en besynderlig Sammenstilling af Sing. og Plur., er strængt taget uoversættelig. Nogle, som Charles Magnin af Institutet, hjælpe sig ud af Forlegenheden ved at bortkaste „o" og oversætte „fios seccos" ved „fils secs".

**) Faria skrev sine Kommentarer paa spansk. Maravedi er en lille spansk Mønt og har sit Navn efter Almoraviderne, af hvilket Egennavn Benævnelsen ved Fordrejning er opstaaet.

stillede Vicekongen en versificeret Memorial, hvori han satiriserer over sin Forfølger og hans Spotnavn og ender med at bede Dom Francisco, der stod i Begreb med at gaa om Bord (embarcar) paa Flaaden, om at hæve det Embargo (desembargar), der var lagt paa ham, ved at betale hans Gjæld. Vicekongen opfyldte dette Ønske, og Camoens blev sat paa fri Fod.

Det var den første og eneste Gang, at Digteren tog sin Tilflugt til de stores Pung. Men medens han selv, fattig og trængende som han var, ikke forlangte noget til sig selv, brugte han beredvillig sin Indflydelse hos Vicekongen i sine Venners Interesse. Et Andragende til Dom Francisco fra Hector da Silveira om en Pengeunderstøttelse er anbefalet af Camoens, der stod i Venskabsforhold til denne, og i en Ode til Vicekongen anbefaler han sin fordums Lærer Garcia de Orta, der havde skrevet en Bog om Indiens Planter.

I denne for Digteren forholdsvis lykkelige Tid var det ogsaa, at han gav sine Venner en poetisk Banket. Han indbød Dom Francisco de Almeida, Dom Vasco de Athaide, Hector da Silveira, Joao Lopes Leitao og Francisco de Mello, modtog dem i en skjøn Sal og bænkede dem ved et vel udstyret Bord. Da man dernæst tog Laagene af Fadene, fandt hver af Gjæsterne, i Stedet for Retter, en til sig rettet Estancia; alle disse Smaavers og de til Tak og Svar givne Impromptus ere bevarede. Dette og flere lignende yndefulde Træk af Camoens — som de to spanske Sonnetter, den 260de og den 299de, til en skjøn Dame, som havde sendt ham en Taare mellem to Tallerkener, vise, at Digteren ingenlunde var tungsindig af Naturen; naar han dog som oftest viser sig saaledes, er det, fordi hans Skæbne har gjort ham til det.

Den historiske Sandhed gjør det til Pligt at berette, at Camoens paa dette Tidspunkt fattede en levende Hengivenhed for en Dame i Goa. Hans Følelser synes at være

blevne gjengjældte; men hans Lykke var under alle Omstændigheder af kort Varighed, da den omtalte Dame meget snart afsejlede til Evropa. Den 23de, 30te, 53de, 99de 168de og 173de Sonnet bære Vidne om denne nye Lidenskab. Ved samme Lejlighed bør tilføjes, at Camoens efter at have mistet denne Elskerinde indlod sig i en Forbindelse med en indisk Slavinde ved Navn Barbara, et for Digteren lidet sømmeligt Forhold, der næppe har været af lang Varighed. En Estancia til denne Barbara findes i 4de Tome af hans Værker.

Camoens var endnu kun en midaldrende Mand; men Ulykker og Sorger, det uafladelig omflakkende Krigerliv og den tropiske Sols Glød ældede ham hurtig. Med inderlig Sorg saa han derhos sine kjæreste Venner en efter en gaa bort, og han blev derfor mere og mere sorgfuld og nedbøjet. I 1559 havde han mistet Dom Alvaro da Silveira, der var falden for de vantros Pile; to Aar efter fandt dennes Broder, Gonçalo, en af Digterens hengivneste Venner, Martyrdøden blandt Kafferne i Monomotapa, hvor han med apostolisk Iver prædikede Kristendommen; kort Tid efter berøvede Døden ham Dom Joao Lopes Leitao, som nys er nævnt; i Januar 1563 faldt hans elskede Ven Dom Tello de Meneses i en Duel; endelig, den 19de Februar 1564 døde hans trofaste og mægtige Velynder, Vicekongen. Mangfoldige af hans Digte bære Vidnesbyrd om hans dybe Smerte over disse talrige og uoprettelige Tab.

Efterretningerne om de senere Aar af Camoens' Ophold i Indien ere meget sparsomme. Af hans Digte fremgaar det, at han paa de aarlige Expeditioner har besøgt det indiske og det store Oceans Kyster lige fra Madagaskar til Japan; disse Rejser kunne dog, som tidligere bemærket, ikke have fundet Sted i Tidsrummet fra hans første Afrejse fra Goa til hans derpaa følgende Tilbagekomst til denne By, hvilket nogle have ment — i den Tid var han jo i Macau som Provedor dos defuntos e ausentes eller Administrator

for de dødes og fraværendes Ejendele —, men maa være foretagne i disse senere Aar af Digterens indiske Exil, hvortil vi nu ere komne. Om de sidste af disse iagttage hans Biografer den fuldstændigste Tavshed; heller ikke af noget af Camoens' Digte kunne Oplysninger erhverves. Juromenha opstiller følgende Gisning: Gouverneuren Dom Joao de Mendonça, der kommanderede i Indien til den nye Vicekonges Ankomst fra Portugal, udrustede Skibe til forskjellige Steder, deriblandt et, som skulde bringe Dom Leoniz Pereira som Høvedsmand til Malakka. At Dom Leoniz har staaet paa en venskabelig Fod med Camoens, fremgaar af den 228de Sonnet og af den 4de Elegi, i hvilken sidste Digteren anbefaler Pedro de Magalhaens Gandava til den nævnte Adelsmands Gunst. Det synes derfor ikke urimeligt at antage, at Camoens, mulig i det Haab i det rige Malakka at kunne forbedre sine trange Kaar, har forlangt og faaet Tilladelse til at deltage i Expeditionen; men inden denne kom til at afgaa, indtraf (September 1564) den nye Vicekonge, Dom Antao de Noronha, og i dennes Følge Dom Diego de Menezes, den senere Martyr for Portugals Uafhængighed. Dom Diego var i Lisboa bleven udnævnt til Kommandant i Malakka; han gik strax om Bord paa Dom Leoniz' dertil bestemte Skib, som laa klart til at stikke i Søen, og Camoens kan saaledes af Sømmelighedshensyn eller tvungen af den militaire Disciplin være bleven nødsaget til med eller mod sin Vilje at gaa til Malakka i den nye Kommandants Følge. Derfra kan han saa være kommen til Molukkerne og Japan, og til disse Rejser vil da være medgaaet Tiden fra 1564, da han afsejlede, til 1566 eller 1567, da han vendte tilbage til Goa. Muligvis er det ogsaa først fra dette Togt, at han medbragte sin tro javanske Slave.

I Goa blev Camoens modtaget med stor Bevaagenhed af Vicekongen, med hvem han havde tjent sammen i Afrika, og som nu lod sig det være magtpaaliggende paa enhver Maade at vise den berømte og ulykkelige Digter sin Hyldest

og Velvilje. Uden Tvivl vilde Camoens nu endelig have kunnet finde en sorgfri Alderdom, hvis ikke en uovervindelig Længsel efter det fjerne Fødeland, som han nu i saa mange Aar havde levet Tusender af Mile fra, var vaagnet i hans Bryst. I den 89de Sonnet og navnlig i den herlige 10de Cançao skildrer han i gribende Udtryk sin uendelige Odyssés Gjenvordigheder og sin Længsel efter det fjerne Hjem. En tilsyneladende gunstig Lejlighed til at nærme sig Portugals Kyster frembød sig, og han greb den med Begjærlighed. Dom Pedro Barreto, der stod i Begreb med at afsejle til Moçambique, hvor han var udnævnt til Kommandant efter den (1567) afdøde Dom Fernao Martins Freire, tilbød Digteren en Plads paa sit Skib, og denne, der i Moçambique ventede at finde Skibslejlighed til Portugal, tog imod Tilbudet.

Det gode Forhold, som i Begyndelsen herskede mellem Camoens og Dom Pedro Barreto, var ikke af lang Varighed. Den sidste, som i Begyndelsen havde følt en levende Interesse for sin berømte medrejsende, blev snart fordringsfuld og bydende og stødte derved den fintfølende Digter fra sig. Snart kom det til et aabent Brud, og efter Ankomsten til Moçambique nedsank den hjælpeløse Camoens i den yderste Armod. Skribenten Diego de Couto beretter, at Lusiadernes Sanger maatte søge Mættelse ved sine Venners Bord. Men heller ikke i denne sørgelige Forfatning forlod hans koldblodige og noget sarkastiske Resignation ham; det er rimeligvis paa dette Tidspunkt, at han midt i sin Elendighed, som han selv siger, komponerede sig et muntert Aasyn og i et Digt opfordrer Dom Antao de Cascaes til at sende ham Komplementet af de farcerede Høns. som han havde lovet ham, og af hvilke han kun havde modtaget en, og i et andet, et Quatrain, minder en Fidalgo om at sende ham den lovede Skjorte. Sit tvungne og sørgelige Ophold i Moçambique benyttede han til at lægge den sidste fuldendende Haand paa «Lusiaderne».

Endelig slog den saa længe ventede Befrielsens Time.

I September 1569 afsejlede fra Goa en til Portugal bestemt Flaade, som skulde anløbe Moçâmbique. Vicekongen Dom Antao de Noronha var selv om Bord, men døde før sin Ankomst til denne By. Paa Flaaden befandt sig desuden en Del af Camoens's personlige Venner. Disse hæderværdige Fidalgos fandt ved deres Ankomst til Moçambique deres berømte Ven nedsunken i den dybeste Fattigdom, og hertil kom endnu — efter hvad der siges — at Dom Pedro Barreto nu forlangte 200 Cruzader som Betaling for Digterens Overrejse fra Goa. Hvis denne Beretning er sand, er det ikke mere end billigt at nævne Navnene paa de brave Mænd, der sandsynligvis alle ved frivillige Bidrag tilvejebragte denne Sum, for hvilken, som Faria e Sousa udbryder, Luiz de Camoens's Frihed og Pedro Barretos Ære bleve kjøbte.*)

Forfatteren Diego de Couto, der hørte til de omtalte Mænd, sluttede sig under Opholdet i Moçambique meget nøje til Camoens. I sine Decader giver han en Oplysning om et des værre tabt Værk af den store Digter. Efter at have fortalt, hvorlunde hans berømte Ven i Moçambique lagde den sidste Haand paa Lusiaderne, tilføjer han nemlig: «End videre saa jeg ham arbejde med Iver paa en Bog, der havde Titelen Parnaso de Luiz de Camoens. Det var et Værk, fuldt af Lærdom, Kløgt og Filosofi; man stjal det fra ham.» Man har villet paadutte Digteren Fernao Alvares do Oriente dette Rov, men uden mindste Grund; Tyveriet fandt Sted i Portugal, og Fernao var i Indien næsten lige til Camoens's Død; Manoel de Faria formoder, at Digteren

*) De vare: Hector da Silveira, Vicekongens Svoger Dom Joao Pereira, Dom Pedro da Guerra, Ayres de Sousa de Santarem, Manoel de Mello, da Mina, Gaspar de Brito, Fernao Gomes da Gran, Lourenço Vaz Pegado, Antao Cabral, Luiz da Veiga, Duarte de Abreu, Antao Ferrao og Forfatteren Diego de Couto.

selv har tilintetgjort sit Manuskript, hvad der dog synes lidet rimeligt; andre mene, at man ved det nævnte «Parnaso» nærmest maa tænke paa hans *rimas varias*, som først udkom 15 Aar efter hans Død, og som han i Moçambique kan have begyndt at forberede til Trykken.

Uden Tvivl var det ogsaa paa denne Tid, at Camoens digtede sin 4de Elegi og i sin 228de Sonnet besang sin Ven og Velynder Dom Leoniz Pereiras hæderfulde Forsvar af Malakka. Efterretningen om denne glimrende Vaabendaad kan være kommen til Moçambique med de portugisiske Skibe fra Goa.

I November Maaned stak Flaaden igien i Søen, og Camoens, der var om Bord paa Skibet Sta. Clara, saa efter en lang Sørejse endelig i Forbjerget Sao Vicente's Klipper det første Glimt af det saa længe savnede og saa højt elskede Fødeland. Fattig havde han forladt det, og fattig vendte han tilbage til det, skjønt han bragte med sig en ubetalelig Skat, som alle andre, kun ikke han, skulde nyde godt af. Det kostelige Skib, som havde Luiz de Camoens og Lusiaderne om Bord, lod endelig Ankeret falde i Tejoflodens Munding. Det var i April 1570.

Men Ulykken var ingenlunde bleven træt af at forfølge den haardtprøvede Digter, den havde fulgt ham fra Indien til Portugal og forlod ham ikke mere. Pesten rasede just paa den Tid i Lisboa og Omegn med en saa uhørt Voldsomhed, at der efter Sao Domingos Kroniken paa en eneste Dag i Avgust 1569 døde 600 Mennesker i Lisboa og i alt, saalænge Farsoten stod paa, 70,000 Personer. Adgangen til Lisboa var derfor spærret fra Søsiden, og Eskadren fra Goa maatte holde en lang og stræng Kvarantæne. Under denne havde Camoens den bitre Hjertesorg at miste sin elskede Ven, Hector da Silveira, en fattig Soldat lige som han selv, og som i Hjemmet efterlod sig en sørgende Hustru. Den ene efter den anden af Digterens faa Venner gik bort; snart skulde han staa ene tilbage, gammel, syg og hjælpeløs.

I Juni 1570 blev Kvarantænen hævet, og Camoens befandt sig efter næsten halvattende Aars Fraværelse igjen i sit Hjem. Men hvilke Forandringer vare ikke foregaaede i denne lange Tid? Han var dragen bort som en kraftig og lidenskabelig Yngling og vendte tilbage som en Mand, hvem Sorg, Nød og Strabadser af enhver Art havde ældet før Tiden. Hvor mange kjæres Bortgang maatte han ikke begræde? Hans Fader var sandsynligvis ikke mere i Live, hans elskede var død, hans Velyndere Pedro de Mascarenhas, Francisco Coutinho, Vicekongen Antao de Noronha vare bortkaldte, hans Venner Alvaro og Gonçalo da Silveira, Pedro de Menezes, Antao de Noronha, Joao Lopes Leitao, Tello de Menezes, Hector da Silveira havde forladt ham for stedse. En ny Generation var opvoxet, som var Digteren fremmed og ukjendt; han stod ensom paa den fædrene Kyst med sine Lusiader og sin trofaste sorte Slave.

Med dyb Bedrøvelse saa den hjemkomne, hvorledes det var gaaet tilbage med Portugal i de mange Aar, han havde været borte. Dom Joao III var død, og Portugals Lykke og Hæder var gaaet i Graven med ham. Statens Styrelse var falden i Hænderne paa en bigot og affældig Olding og var fra denne gaaet over til et Barn, der lydig gik i sine Yndlinges og i Præsternes Ledebaand, og som inden faa Aar paa Valpladsen ved Alcacer skulde finde Døden og drage Fædrelandets Frihed og Uafhængighed med sig i sit Fald. Præsteregimentet havde udbredt en mystisk og overspændt Tungsindighed over Hoffet og Landet, som stod i en skærende Modsætning til den under Dom Joao III herskende friske og frejdige Livslyst, der var et umiskjendeligt Vidnesbyrd om Statens daværende Kraft og Sundhed. For Digterens Øjne syntes alt nu at stunde mod Graven, og i denne melankolske Sindsstemning er det formodentlig, at han forfattede sin herlige Gravskrift over den hedengangne store Konge.

Strax efter sin Tilbagekomst sluttede Camoens Venskab

med Licentiaten Manoel Correia, Sognepræst ved Kirken Sao Sebastiao og Synodalcensor ved Ærkesædet i Lisboa. Denne værdige Gejstlige kan Efterverdenen takke for, at Digterens Ansigtstræk ere blevne bevarede; han lod nemlig gjøre et Portræt af Camoens, hvilket Faria e Sousa siden lod stikke til sin Udgave af Lusiaderne (1639). Gaspar Severim ejede en Buste af den store Digter, hvilken Manoel de Faria Severim, Gaspars Onkel, lod afbilde i sine Discursos varios e politicos. Medaljen af 1782, som findes afbildet i John Adamsons Værk, anden Tome pag 272, er udført efter et Maleri af Camoens, som tilhørte Marquesen af Niza, der i niende Led nedstammede fra Vasco da Gama. Af disse Afbildninger, sammenholdte med Severims Ord, ses det, at Camoens var middelstor af Væxt, havde et fyldigt Ansigt, en bred og noget fremspringende Pande, en stærk Næse og safrangult Haar og Skæg. «Hvad hans Sind angaar,» skriver den nævnte Forfatter, «da var det muntert og venligt, men med Alderen blev han noget tungsindig.» Til visse, det havde han Grund til!

Endelig var nu det Øjeblik kommet, da hans store Digt skulde offentliggjøres. Han havde undfanget Tanken og maaske lagt Planen til det i Coimbra, paabegyndt det under sit første Exil, fortsat det i Ceuta, fuldendt de første sex Sange, før han forlod Evropa*), fortsat det i Goa, næsten fuldført det i Macau, gjennemset det i Moçambique. Efter sin Tilbagekomst til Lisboa omskrev han nu i 1570 og 1571 den tiende Sang og tilføjede en Dedikation og en Epilog, hvori han retter mandige og strænge Raad til den unge Konge, Dom Sebastiao. Harmfuld over at se sit fordum saa stolte og mægtige Fædrelands Ve og Vel lagt i tvende

*) Manoel de Faria e Sousa erklærer at have set et Manuskript af Lusiadernes sex første Sange, skrevet med den samme Haand, som havde kopieret „Decaderne“ af Joao de Barros, og som altsaa maa skrive sig fra Tiden før Camoens's Afrejse til Indien.

bigotte Præsters Hænder — Luiz og Martim Gonçalo da Camara, Kongens Skriftefædre — henvender han følgende Ord til Monarken: « . . . Du, hvem Forsynet har givet det Hverv at styre Folket, anvend Forsigtighed og Strænghed i Valget af de Mænd, Du kalder til dit Raad. Eneboerens ydmyge Dyd bør ikke være dine Ministres.» Disse dristige Ord synes dog ikke at være blevne ilde optagne, og maaske har Digteren endog virkelig i Cintra oplæst sit Værk for den unge Konge, saaledes som Visconde de Almeida Garett i sit aandfulde Digt *Camoens* fingerer. Efter at Manuskriptet havde været forelagt Inkvisitionen, og denne havde meddelt sit Imprimatur, paafulgte under 23de September 1571 kongeligt Privilegium for «Luiz de Camoens para que possa fazer impremir nesta cidade de Lisboa, hua obra em outava rima chamada os Lusiadas . . . .», hvorhos det forbødes alle og enhver i Kongens Riger og Lande uden nævnte Luiz de Camoens' Tilladelse at lade trykke eller til fremmede Lande udføre det nævnte Digt under Straf af Mulkt og Konfiskation af de forefundne Exemplarer. Mærkelig nok udstraktes Privilegiet ligeledes til de Sange, Camoens senere maatte ville tildigte. Endelig, i Begyndelsen af 1572, udkom *Lusiaderne*, trykt af Antao Gonçalves. Om Camoens har fundet en Forlægger, vides ikke.

«Lusiaderne» er det ældste heroiske Epos i den nyere Tid*). Med en henrivende poetisk Duft og en fuldendt Versbygningskunst**) forener dette Digt Historiens Alvor og Opdagelsesrejsens spændende Interesse. Hvad man har sagt om Shakespeare, at hans Dramer ere hans Fædrelands hele Historie, gjælder i lige saa høj Grad om Camoens. Som Navnet paa hans store Værk viser, besynger han alt, hvad der udgjør Portugals Storhed og Hæder; han skildrer med Begejstring Slagene ved Ourique og Aljubarrota, han priser

*) Tassos „befriede Jerusalem“ udkom først 1580.
**) Digtets Metrum er den heroiske Jambe i rimede Oktaver.

alt. hvad der er prisværdigt, men paa den anden Side viger han heller ikke tilbage for med straffende Ord at foreholde sin Samtid, hvor langt den stod tilbage for de berømmelige Forfædre. I Henseende til rig og fyrig Fantasi, til sande og storladne Naturskildringer, til Billedernes og Ideernes Storslaaethed staar han ved Siden af Ariosto og overgaar Tasso, med hvem han gaar jævnsides i de erotiske og elegiske Partier. Lige som Digteren fra Sorrento nærmer han sig Homer og er næsten sideordnet med Virgil i Fabelens mægtige Storhed og Simpelhed, i hvilken Henseende Ariosto staar langt tilbage for ham. «Orlando furioso» er som en umaadelig, af mangfoldige enkelte og uensartede Bygninger bestaaende Masse, der trætter og udmatter det Øje, som stræber at overskue alt paa én Gang; «Lusiaderne» er som et majestætisk Palads, der fængsler og henrykker Beskueren ved sine harmoniske Former og skjønne Forhold; Ariosto forholder sig til Camoens — kunde man sige — som Peterskirken til Parthenon. Skuepladsen for Camoens' Digt er kun et Skib, dets Horisont Himlen og Havet, dets Hvilepunkter Havnene ved Moçambique, Melinda og Calicut, og af dette ringe Materiale fremtryller Digteren med beundringsværdig Fantasi en Række af de herligste, paa en Gang fantasifulde og natursande Billeder. Snart er han yndefuld og blid som en svalende Luftning, snart skrækkelig som en Orkan, snart stræng som en Bodsprædikant, snart lidenskabelig som en Elsker, og over det hele hviler en velgjørende Duft af ægte Fædrelandskjærlighed, som i høj Grad tiltaler enhver Læser, og som i Forening med Digtets patriotiske Tendents har gjort Luiz de Camoens til Portugals Nationaldigter. Indtil Udgangen af 1860 var hans Epos udkommet i Portugal i 57 forskjellige Udgaver; det er oversat i næsten alle civiliserede Nationers Sprog: paa spansk 9 Gange, italiensk 10 Gange, engelsk 7 Gange, hollandsk, svensk og russisk hver 2 Gange, tysk 9 Gange, fransk 17 Gange, Latin 7 Gange,

hebraisk, græsk, polsk og dansk*) hver 1 Gang (alt indtil Udgangen af 1860).

Hovedtraaden, som gaar igjennem Digtets ti Sange fra Ende til anden, er Vasco da Gamas og hans Mænds Tog til Calicut, altsaa Opdagelsen af Søvejen til Indien. Denne for Portugal saa betydningsfulde Begivenhed gav Digteren rig Lejlighed baade til at anslaa de nationale Strenge ved at besynge sine Landsmænds andre berømmelige Gjerninger og til at give sin fyrige Indbildningskraft Tøjlen under de fjerne og ubekjendte Landes tropiske og farverige Himmel. At han indfører hele den helleniske Gudeverden i sit Digt og lader Zeus og Afrodite styre de kristne Heltes Skæbne, har man lagt ham til Last, og det kan ikke nægtes, at denne Sammenstilling i vore Dage gjør et forunderligt Indtryk; men paa den anden Side kan man heller ikke fragaa, at de homeriske Guder hos Camoens ere ikke mere paa urette Plads end det ligesaa ukristelige Trylleri og Seidvæsen hos Ariosto og Tasso og derfor hovedsagelig maa betragtes som aandrige og glimrende Allegorier. Hele den berømte niende Sang, hvor Thetis og Nereiderne paa Venus's Ø samles med Gama og hans Mænd, er, for at nævne et Exempel blandt de mange, kun en med beundringsværdig Fantasi undfanget Hentydning til Portugals Søhæder og et patriotisk Ønske om, at de efterfølgende Slægter i Mod og Lykke maatte ligne Vasco og hans Staldbrødre.

Som man let begriber, blev dette Digt modtaget med Begejstring af hele Portugal. Inkvisitionens Censor, Bartholomeu Ferreira, en Mand med Smag og Dannelse, udtalte i sit Imprimatur sin levende Beundring af Digterens Geni og Lærdom; Pedro da Costa Perestrello, der havde fuldført et Digt over det samme Emne, kastede sit Manuskript paa

---

*) Ved *Henrik Vilhelm Lundbye*, (død 1830), to Dele Kjøbenhavn 1828—30.

Ilden*), hele Oplaget var inden kort Tid udsolgt, og, hvad der var exempelløst i Portugal, et nyt udkom samme Aar. Efter Pedro de Mariz var der til 1613 solgt 12000 Exemplarer, efter Severim 20000 indtil Aaret 1624. Ogsaa i Udlandet vakte Digtet stor Opmærksomhed; Tasso helligede sin store portugisiske Forgænger en beundrende Sonnet, faa Aar efter udkom der allerede to spanske Oversættelser af «Lusiaderne», og selv den mørke Filip II var en varm Beundrer af Camoens' Musa. Endnu i Digterens levende Live hædredes han af sine Landsmænd med Tilnavnet «Digterkongen», og Faria e Sousa melder, at naar han viste sig paa Gader og Stræder, var han Gjenstand for almindelig Hyldest. Ogsaa ved Hoffet var han vel anset. Da den unge Konge vilde modtage den fra Goa hjemvendende Dom Luiz de Athaide med store Festligheder, blev det overdraget Camoens at forfatte et Digt i denne Anledning (den 64de Sonnet), og det samme var Tilfældet, da Dom Joao III's Støv med stor Højtidelighed blev ført til Belem (den 59de Sonnet). Ved Dekret af 28de Juli 1572 tilstod Dom Sebastiao ham endelig en Pension paa 15000 Reïs**) for hans mangeaarige Tjeneste i Indien «og for det Geni og den Duelighed, han har lagt for Dagen i den Bog, han har skrevet om de indiske Begivenheder». At det ved en særlig Bestemmelse i det ovennævnte Dekret paalagdes ham at forblive «na corte» ɔ: i Lisboa, opfatter Juromenha som en Hyldest til den store Digter. Dennes Biografer dadle Dom Sebastiao for den mod hans berømte Undersaat udviste Karrighed, og det synes derhos, som den ham tilstaaede Pension oven i Kjøbet blev ham uregelmæssig betalt, efter-

---

*) I vore Dage har Præsten José Agostinho Macedo været mindre beskeden og vovet at stille sig i Skranken mod den portugisiske Homer.

**) Denne Sum — henved 30 Daler — maa i 1572 have været paa det nærmeste fem Gange saa meget værd som nu.

som Manoel de Faria melder, at Camoens plejede at ytre, at han vilde bede Kongen lade dem give 15000 Stokkeprygl, som udbetalte ham hans 15000 Reïs saa slet. Vist nok var det en ussel Løn, den store Digter fik for atten lange Aars Kampe og Farer i fjerne Lande, og endnu usømmeligere var den nævnte ubetydelige Sum, betragtet som Anerkjendelse af hans digteriske Fortjenester; men Kongens store Ungdom og Uerfarenhed, hans Afhængighed af andre og hans ubetvingelige Krigslyst, som bragte ham til at glemme alt andet, undskylde dog til en vis Grad Dom Sebastiao, fordi han ikke bedre vidste at vurdere en saa stor og saa sjelden Genius.

Ligesom det ikke kan nægtes, at Camoens ved Ungdomsubesindigheder, ved den Uafhængighed i Karakteren, som saa hyppig findes hos store Sjæle, ved en djærv Frihed og Oprigtighed i Talen, som kun sjelden er vel set, ved ikke faa satiriske Udfald mod de mægtige selv har bidraget til, at hans Lod her paa Jorden, fraset Hæderen, blev saa kummerlig, saaledes maa det ogsaa indrømmes, at den Nød og Elendighed, han i sine sidste Aar maatte lide, mindre var begrundet i Utaknemlighed og ond Vilje fra de styrendes Side end i Landets fortvivlede finantsielle Tilstand og i de altopslugende Rustninger til det marokkanske Tog, som i 1578 styrtede Portugal i den dybeste Afgrund og kostede dets Uafhængighed. Havde Skæbnen villet det anderledes, og havde Dom Sebastiao besejret de vantro, vare Digterens sidste Dage uden Tvivl blevne blidere.

Mange Ulykker, Forløbere for det bedøvende Slag, som ventede det ulykkelige Land, hærjede Portugal i de nærmeste Aar før det marokkanske Tog. Pest, Stormflod, Jordskælv, Hungersnød, Smitsot udbredte Elendighed og Fortvivlelse alle Vegne, og Statskassens Udgifter forøgedes overordentlig ved de Understøttelser, som de nævnte Ulykker nødvendiggjorde. Dom Sebastiao havde handlet vel, hvis han under disse Omstændigheder havde opgivet sine Planer mod Marokko,

men alle Bønner og Advarsler vare forgjæves; selv ikke en Komet, som den 10de November 1577 viste sig paa Himlen og opvakte almindelig Forfærdelse, eller en Spaadom af Astrologen Hercules Bellemene de Revore, som Paven sendte ham, hvori hans Nederlag og Død og deres Fangenskab, der ledsagede ham til Afrika, paa det nøjagtigste var forudsagt, formaaede at rokke hans Beslutning.

Af Camoens's 19de Elegi, som er stilet til Dom Pedro da Silva, Gouverneur i Tanger, synes det at fremgaa, at han har ledsaget Dom Sebastiao paa den første Expedition til Afrika (1576), og at Veteranen fra Asien endnu en Gang drog Kaarden. Paa det skæbnesvangre Tog i 1578, som endte med Kongens Død og Portugisernes Nederlag ved Alcacer-kibir, kom han derimod ikke til at ledsage Sebastiao; formodentlig har hans Alder og Svaghed, maaske ogsaa hans Armod, ikke tilladt ham det. Kongen medtog derimod Diogo Bernardes, som skulde besynge hans og hans Mænds Bedrifter, og som betalte denne Ære med et langvarigt Fangenskab hos Maurerne. Om Camoens heri har set en Tilsidesættelse, formaa vi ikke at afgjøre; derimod melder Faria e Sousa, at ogsaa vor Digter lavede sig til at besynge de Sejre, han ventede og haabede snart at faa Efterretning om. Han havde allerede skrevet et betydeligt Antal Stancer, hvori han, efter Bernardo Rodrigues' Vidnesbyrd, endog hævede sig til højere poetisk Flugt end i selve »Lusiaderne«, da Dom Diogo Lopes de Siqueira med de sørgelige Levninger af den slagne Hær sejlede op ad Tejo og bragte den første Efterretning om Katastrofen ved Alcacer.

En mørk og dump Fortvivlelse greb hele det portugisiske Folk. Enhver følte, at Fædrelandets Storhed og Lykke var sunken i Graven, og at skæbnesvangre Dage stode for Døren. Paa en Tid, da Riget mere end nogen Sinde tidligere trængte til en vis og kraftig Hersker for at hjælpe Landet paa Fode igjen og forsvare det mod den alt opslugende Tyran hinsides Grænsen, i hvis Lande Solen aldrig gik ned, faldt

Styrelsen i Hænde paa en kraftløs Olding, Kardinalen Dom Henrique. Denne var ikke Mand for at holde Filip II Stangen, og det var let at forudsige, at det fordum saa mægtige og lykkelige Portugals Afhængighed af Spanien stod for Døren. Ingen indsaa dette klarere end Lusiadernes Sanger, og ingens Kummer og Smerte var derfor større end hans. Hans Sorg over Fædrelandets Ulykke og den Elendighed, han nu langt mere end før var prisgiven til, gnavede paa hans Livstraad og udtørrede hans fordum saa rigt sprudlende Digteraare. Fra denne Tid af skrev Camoens saa godt som ikke mere. En rig og anset Mand, Dom Ruy Dias da Camara, havde hos Digteren bestilt en Oversættelse af Pønitentse-Psalmerne; da denne ikke lagde Haand paa Værket, beklagede Dom Ruy Dias sig med Heftighed derover, men Camoens svarede ham sorgfuld: «Ak, Senhor! da jeg fordum skrev Vers, var jeg i min Manddoms fulde Kraft, yndet af Damerne og havde mit Udkomme; nu derimod lider jeg Mangel paa alt. Se her min Javaneser, som forlanger fire Hvid af mig til at kjøbe Kul for, og jeg, jeg kan ikke give ham dem!»

Af det foran staaende ses, at den store Digter var nedsunken i den dybeste Fattigdom. En, der under den store offentlige Elendighed dog endnu skænkede den ulykkelige Camoens en Tanke og vel ogsaa af og til en Understøttelse, havde han dog endnu tilbage: Dona Maria, Kong Dom Manoels Datter (?). Den ubarmhjertige Skæbne berøvede ham ogsaa hende (1578). Sin og Fædrelandets Sorg over dette Tab skildrer han paa en gribende Maade i sin 83de Sonnet.

Det nævnte Digt er uden Tvivl et af de allersidste, Camoens har skrevet. Den 234te Sonnet, hvori Digteren paakalder Døden for at udfri ham af hans Elendighed, turde følge efter dette, og et af Juromenha først offentliggjort, som aander den dybeste Bitterhed og Livslede, turde være det sidste Digt, han har skrevet. Dona Marias Død

havde berøvet ham hans sidste Hjælp i Nøden, og hans Elendighed blev større Dag for Dag. Hans bedagede Moder, som endnu var i Live, kunde ikke understøtte sin berømte Søn, da hun selv var nedsunken i den dybeste Fattigdom*), og Lusiadernes store Digter maatte ty til sine Medborgeres Barmhjertighed for at friste Livet. Hans trofaste Slave — med Højagtelse og Taknemlighed nævner Efterverdenen hans Navn, han hed Antao**) — stillede sig paa Gadehjørnet og betlede om Brød til sin ulykkelige Herre, medens den store Digter, bøjet af Alderens Vægt, udtæret af Nød og Elendighed, indhyllet i sin lasede Kappe i Skumringen forlod sit Kammer og listede sig langs Husenes Sider til det nærliggende Dominikanerkloster for at opbygges ved Brødrenes Tale og — hvem véd — bede om Brød i Refektoriet***). Faria e Sousa beretter, at en Mulatinde ved Navn Barbara, som var Sælgekone paa Lisboas Gader, ofte skænkede den trofaste sorte en Skaal Mad eller et Par Skilling til hans nødlidende Herre†).

Endelig tilføjede Skæbnen ham det sidste Slag: han mistede sin sidste og eneste Ven, Antao. Da var alt forbi, siger Pedro de Mariz; nu kunde Camoens ikke længere leve, da den, som havde holdt ham i Live, havde forladt ham for stedse.

---

*) Hun levede endnu 1584, meget gammel og fattig. Kong Filip II tilstod hende de 15000 Reis, som hendes Søn aarlig havde hævet i Pension.

**) Hos Niceron: Joao.

***) Det er en usømmelig Overdrivelse, som Mr. Wm. Mickle formodentlig har fundet poetisk, naar han i sin Oversættelse af Lusiaderne (1776 og senere) lader Camoens *selv* paa Alcantara - Broen anraabe de forbigaaende om en Almisse. Digterens Ulykker ere store nok, de behøve ikke at overdrives.

†) I denne medlidende Kvinde vil man gjenkjende den foran omtalte Slavinde Luiza Barbara.

Kardinal-Kongen, Dom Henrique var død og baaren til Graven under den til en langvarig Trældom fordømte Nations Forbandelser*), og Spaniernes Hære rykkede allerede ind over det ulykkelige Lands Grænser, da der blev løst op for den haardt prøvede Digter. Indtil vore Dage har man været uvidende om hans Dødsaar og Dødsdag; af et Dokument i National-Archivet i Lisboa, som Juromenha først har offentliggjort, ses det, at Luiz de Camoens hensov den 10de Juni 1580. Han gik i Graven sammen med sit Fædrelands Storhed, Lykke og Uafhængighed**).

Hvem der stod om Dødslejet, hvorpaa Portugals største Søn drog sit sidste Suk, vide vi ikke. Vi vide ikke engang bestemt, *hvor* han døde. Nogle lade ham dø i et Fattighospital. At han har været i et saadant, synes at fremgaa af nogle Linier, som ere opbevarede, af et til Dom Francisco de Almeida, eller efter andre til Dom Francisco de Vimioso, Kong Manoels Søn, rettet Brev, hvori Digteren, der selv i den yderste Elendighed bevarede sin resignerede og lidt sarkastiske Koldblodighed, siger: «Hvem skulde nogen Sinde tro, at Skæbnen skulde kunne finde Behag i paa et saa usselt Leje at fremvise en saa stor Elendighed? Hvad mig angaar, langt fra at anklage Skæbnen for Grusomhed tager jeg dens Parti imod mig selv, thi det vilde være en skamløs Frækhed, hvis man vilde vove at byde saa

---

*) Overalt, hvor Ligtoget kom frem, stode disse Vers at læse:

Viva El-Rei Dom Henrique
Nos infernos muitos annos,
Que deixou no testamento
Portugal aos Castelhanos.

(Gid Kong Henrik maa leve i Helvede mange Aar, han, som i Testamentet har givet Portugal i Spaniernes Vold.)

**) I dette samme Aar 1580 var Tasso i et Hospital, Cervantes en elendig Fange i Afrika og Shakespeare en foragtet Skuespiller.

mange Ulykker Trods.» Manoel Correia melder dog ikke noget herom, selv ikke i sine Antegninger til den 23de Estancia af den 10de Sang, hvor Camoens alluderer til Helten Duarte Pacheco, der døde i et Hospital, hvad der dog synes at maatte have været Anledning til, hvis den store Digter, hvis Værk han kommenterer, ligeledes var død i et Fattighus. Derimod noterer den velærværdige José Indio, Karmelitermunk i Klosteret Guadalajara, i Marginen af et gammelt Exemplar af Lusiaderne: «Kan der tænkes noget sørgeligere end at se et saa stort Geni saa ilde belønnet? *Jeg har set ham dø i et Hospital i Lisboa*, uden at have saa meget som et Klæde at tildække sig med, han, der havde kæmpet som en Helt i Ostindien, som havde sejlet 5500 Mile paa Søen . . . . .» Barbosa Machado er af samme Mening. Juromenha har undersøgt Registrene for Hospitalet San José, som man herved nærmest maa tænke paa, men intet fundet Camoens angaaende. Imidlertid holder han det ikke for usandsynligt, at Digteren kan være død i et eller andet af de den Gang temmelig talrige Asyler eller Optagelseshuse, muligvis i Dominikanerklosteret Sta Annas. Paa Faria e Sousas Tid var det dog den almindelige Mening, at Camoens var afgaaet ved Døden i et fattigt Hus i Gaden Sta. Anna, og Munken Francisco de Santo Agostinho de Macedo, som har forfattet en (utrykt 1860) Biografi af vor Digter, bekræfter, at han døde i et «ydmygt Hus i den nævnte Gade». Faria tilføjer, at det omtalte Hus efter den store Mands Død ikke mere blev beboet, og Juromenha oplyste i 1860, at det samme endnu den Gang var Tilfældet. «Hvis nogen Sinde», siger han, «Læseren betræder denne Gyde og kommer omtrent midtvejs ind i den, vil han paa sin venstre Haand se et faldefærdigt og ubeboet Hus, som har Politinumeret 52 og 54, og han maa da vide, at indenfor disse synkefærdige Mure tilbragte Luiz de Camoens de sidste kummerfulde Dage af

sin Tilværelse»*). Om han døde der eller i Fattighospitalet, henstaar endnu uafgjort.

Saaledes var Luiz de Camoens' Liv og Død. Hans Lig blev jordet «pobre e plebeiamente» — siger Pedro de Mariz — i Klosterkirken Sta. Anna til Venstre tæt indenfor den store Indgangsdør. Under Nationens dybe Sorg over Fædrelandets Ulykker tænkte ingen paa den hedengangne Digter, og det var først 16 Aar efter dennes Død, at Dom Gonçalo Coutinho, en Ven og Beundrer af Camoens, lod den store Digters Hvilested indrette paa en sømmeligere Maade**). En simpel flad Sten lagdes over Camoens' Grav, og paa denne satte Coutinho følgende Indskrift:

Aqui jaz Luiz de Camoens
Principe
Dos Poetas do seu tempo.
Morreo no anno de 1579***).
Esta campa lhe mandou poer D. Gonçalo Coutinho.
Na qual se nao enterrará ninguem†).

---

*) Efter en senere tilføjet Note hos Juromenha er den omtalte Hytte nu nedreven og en anden Bygning opført i dens Sted.

**) Det er fejlagtigt, naar Faria e Sousa og andre efter ham lade Digterens Grav være midt i Korsgangen til venstre. Farias Udsagn — han havde ikke selv besøgt Stedet og fejler ogsaa med Hensyn til Epitafiet, hvorom nedenfor — kan ikke holde Stik overfor Diogo de Mouro de Sousas Vidnesbyrd; han var samtidig med Faria og erklærer, at Camoens laa begraven tæt indenfor Hovedindgangsdøren, paa venstre Haand. Ogsaa Franciskaneren Fernando da Soledade vidner i 1739, at Digterens Grav og den nedenfor anførte Indskrift paa samme var at se paa det af Diogo de Mouro angivne Sted.

***) Allerede 16 Aar efter Digterens Bortgang havde man glemt hans Dødsaar!

†) Her hviler Luiz de Camoens, Fyrsten for sin Tids Digtere.

Pedro de Mariz, Faria e Sousa og mangfoldige andre efter dem føje endnu til den anførte lakoniske Gravskrift følgende Ord. som helt vel kunde og burde have staaet paa Ligstenen, men som imidlertid ikke fandtes der: «Viveu pobre e miseravelmente e assi morreo»*). Filip II af Spanien, der kort efter Camoens' Død besøgte sit nys erhvervede Land Portugal, forespurgte sig om den store Digter, hvis Værker han højlig beundrede, og ytrede sin levende Beklagelse ved at erfare, at han var død. Det faldt imidlertid ikke hans katholske Majestæt ind at lade oprejse et Marmorminde paa Graven, hvori Lusiadernes Sanger hvilede, og Camoens slumrede uforstyrret af Venner og Fjender, indtil Sta. Annakirken under Jordskælvet den 1ste November 1755 styrtede sammen over hans Grav. Denne stræbte man i vore Dage at opdage. Paa Forslag af Digteren Antonio Feliciano de Castilho satte Selskabet dos amigos das letras sig i Bevægelse, opnaaede Regeringens og Patriarken af Lisboas Tilladelse til at lade foretage de fornødne Udgravninger og Undersøgelser og aabnede disse den 7de September 1836. Den strax efter udbrydende Borgerkrig standsede deg hurtig de næppe begyndte Arbejder. Juromenha havde til Hensigt at fortsætte disse og havde allerede faaet den dertil fornødne Tilladelse af Kardinal-Patriarken, Dom

---

Han døde i Aaret 1579. Denne Grav lod Dom Gonçalo C. gjøre for ham; ingen maa mere begraves i den.

*) „Han levede i Armod og Elendighed, og saaledes døde han ogsaa.“ Mangfoldige andre have senere forfattet — eller ladet forfatte — meget lange og meget slette Epitafier til Camoens' Ære, saaledes endog Dom Sebastiaos Raadgiver Martim Gonçalo da Camara, — (se p. 220) — som dog næppe kan regnes til Digterens Beskyttere. Af et Vers i dette: „Hunc Itali, Galli, Hispani vertere Poëtam“ ses det, at Lusiaderne allerede en Snes Aar efter Digterens Død var oversat paa Italiensk, Fransk og Spansk.

Guilherme Henriques, da Regeringen i samme Øjemed nedsatte en Kommission, hvori ogsaa Juromenha fik Sæde, og som nu ved Ingeniørkaptajnen Senhor Joao Maria Feijó lod anstille Undersøgelser. Uagtet man med stor Sikkerhed kunde paavise Stedet, hvor Camoens' afsjælede Legeme var bleven jordet, saa Kommissionen sig dog ikke i Stand til blandt de ved de foretagne Udgravninger for Dagen komne talrige Dødningeben med Bestemthed at kunne udpege Levningerne af den store Digter. Alt det forefundne jordedes derfor paa ny i en fælles Grav, hvori saaledes ogsaa Camoens nu hviler. Han vil ikke beklage sig over at maatte dele sit sidste Leje med saa mange andre; han hviler jo midt iblandt sine højtelskede Portugisere, og om der maaske endnu ikke knejser noget Marmorminde til hans Ære*), saa har han selv i sit udødelige Værk rejst sig et Hæderstempel, som de kommende Slægter skulle valfarte til, ligesom de hedengangne have gjort det, og som hverken Tiden eller Elementerne nogen Sinde skulle styrte i Grus.

*) Siden 1817 og 1818 er der i Portugal gjort adskillige Forsøg paa at faa et Mindesmærke rejst for Camoens. Det sidste os bekjendte fandt Sted kort før 1860 og støttedes af Portugals Kvinder. Om det har havt mere Held med sig end de tidligere, have vi ikke kunnet bringe i Erfaring.

Fr. Julius Meier.

Martsrevolutionen i Posen 1848*).

II.

Den 22de Marts maatte jeg forlade Posen for en kort Tid. Man fik nemlig ingen Efterretninger fra Berlin, endnu mindre indløb der tidssvarende Befalinger, og da man kun delvis kunde fæste Lid til Aviserne og dog troede at behøve en Autorisation for at skride ind med Eftertryk, besluttede man at sende en Officer til Berlin, som skulde overtyde sig om Sagernes Stilling, bringe Krigsministeren og eventuelt selve Kongen Meldinger om Forholdene i Provinsen Posen og samtidig indhente Anvisning til, hvorledes de militære Autoriteter havde at forholde sig. Valget faldt paa mig.

Samme Dag forefaldt der et stort politisk Optog; saa vidt jeg husker, vilde man drage de fra Berlin ankommende Studenter eller nogle Emissærer i Møde. Hele Posen, alle Lavene med deres Faner vare paa Benene; Skyttegildet og en Skare Præster i Ornat fulgte med Mængden. Naar man fra Torvet vil til Berlinergaden, maa man over Vilhelmspladsen; her bivouakerede imidlertid Tropperne endnu, og da saaledes en Konflikt var at befrygte, anmodede Polakkerne de paagjældende Myndigheder om, at Tropperne blot for

*) Se Hist. Archiv 1875 I., p. 457 og flg.

denne Dag maatte trækkes tilbage til Kanonpladsen; efter lang Tøven og megen Overvejelse gik man imod Generallieutenant v. Steinäckers Vilje ind herpaa; han adlød dog Befalingen og marcherede hen til Kanonpladsen, men lod strax fire Stykker Skyts afprotse, lod Kanonerne lade og rettede dem mod Vilhelmsgaden. Ogsaa Tropperne beredte sig til Kamp; Generalen tog selv Plads tæt ved Batterichefen og underrettede ham om, at han eventuelt selv vilde befale: Fyr! Processionen, der talte mange Tusinde Mennesker, drog imidlertid rolig fra Nygade til Vilhelmspladsen, og intet Menneske viste sig i Vilhelmsgaden. Saa snart man saaledes havde set, at den frygtede Expedition tog en fuldkommen fredelig Vending, og derhos hørte, at Massens Førere paa det strængeste havde forbudt enhver Forulempelse mod Preusserne og Jøderne, fik jeg mine Instruktioner og Breve samt Befaling til ufortøvet Afrejse. En halv Time senere sad jeg i Vognen; men nu gjaldt det om at arbejde sig igjennem det lange Tog; i Begyndelsen gik det dog ganske godt, men da jeg kom til Lavene med deres Faner, begyndte Vanskelighederne; hist og her havde man oprejst en Slags Talerstole, og her trængte Skarerne sig sammen i tætte Hobe. Da min Postillon nu med fornøden Forsigtighed vilde kjøre gjennem en saadan Flok, stoppede man ham, og en beruset Person begyndte at prygle løs paa Hestene. «Skal det være Begyndelsen til Polens Frihed, at I slaa Hestene ihjel for rejsende?» tilraabte jeg Gjerningsmanden, og strax gav en almindelig Misbilligelse sig tilkjende over det skete; andre raabte: «Lad Herren kun komme igjennem, han er én af vore egne», og saaledes kom jeg uhindret hen til Spidsen af Toget; den Omstændighed, at jeg tiltalte Folkene paa Polsk, og at jeg bar en polsk Buska, bevirkede rimeligvis, at jeg gjaldt for en Polak. Min Postillon slog dog ind paa en Markvej, der paa en Strækning løb parallelt med Landevejen, og da vi igjen kom

ud paa denne vare vi forbi Toget, og Rejsen gik nu for sig uden videre Eventyr.

I Berlin søgte jeg først at orientere mig lidt for at kunne være paa det rene med, hvad man kunde vente eller befrygte fra Hovedstaden*), hvorpaa jeg begav mig til Krigsministeren. Medens man her meldte min Ankomst, blev jeg ført ind i et Forværelse, som kun var svagt oplyst; med ét blev jeg en Dame var, som steg ned ad en Vindeltrappe og var ikke lidet forbavset over her at finde en ubekjendt. «Hvem er De, min Herre?» spurgte Damen lidt forlegen, «og hvad vil De?» Jeg svarede kort: «Jeg er Oberst v. Brandt og ønsker at tale med Krigsministeren.» «De er altsaa Militær, saa er det godt; jeg skal strax melde Dem hos min Mand.» Kort derpaa kom jeg ogsaa ind til Ministeren, der modtog mig som en gammel Ven og Bekjendt. «Hvorledes Sagerne staa til her, har De vel allerede set med ét Blik?» — Jeg kunde desto værre kun give ham et bekræftende Svar. — «Men hvorledes ser det ud hos Dem? Det er jo nogle afskyelige Historier; hvorfor har General v. Colomb ikke allerede slaaet løs for længe siden? Han har jo Folk nok; skulde Staden rejse sig, kan han jo lade den bombardere.» — «Alt dette vilde ogsaa være sket for længst», svarede jeg Ministeren, «hvis man ikke herfra havde bundet Hænderne paa ham; men her indløber nu den ene Befaling efter den anden til Overpræsidenten, og alle gaa de ud paa at vise Mildhed og Forsonlighed eller, rettere sagt, paa at give fuldkommen efter for alle Rebellernes Fordringer.» — «Men hvorfor henvender Generalen sig til Overpræsidenten? Hvorfor driver han Politik? Med én Bataillon maatte han jo kunne marchere igjennem hele Storhertugdømmet; hvorfor jager han ikke de Karle fra hverandre?» — «Deres Excellence», svarede jeg, «Roligheden skal snart blive gjenoprettet i Posen; der udfordres

*) Den 22de Marts fandt den højtidelige Ligfærd Sted af de under Barrikadekampen faldne 300 Berlinere.

kun et energisk Skridt, og alle Farer ville forsvinde for vore Vaaben; men Provinsens Beroligelse og dens sikrede Besiddelse er afhængig af Berlin.» — «Hvorledes dette?» svarede Ministeren. — «Alle vore Frem- og Tilbagemarcher, Adsplittelsen af de enkelte Bander og Opstandens Underkuelse vil alt sammen ikke hjælpe os noget, naar man ikke gjenopretter Ordenen i Berlin. Her er Arnestedet for alle disse Uroligheder.» — «Det kan være sandt nok, men hvorledes skal man hjælpe paa den Sag?» — «Her er ingen Mangel paa Tropper», svarede jeg, og overalt er der endnu Tropper disponible. Man skal gjøre Ende paa Optøjerne i Posen med ét Slag, derpaa concentrere alle de Tropper, man kan raade over, mellem Berlin, Frankfurt og Sagan, og saaledes er man Herre over Berlin, Breslau og Posen; vedblive Rebellerne et eller andet Sted med deres vanvittige Færd, besætter man Staden med Omegn, gjenopretter Ro og Orden og hævder Loven.» Jeg gjorde derpaa Ministeren bekjendt med min Opfattelse af Sagernes Stilling, og i hvilket Lys jeg saa Tingene. «Jeg tror», tilføjede jeg, «at hvis Deres Excellence selv vilde overtage Ledelsen, vilde Roligheden meget snart være gjenoprettet.» — «Det Forslag er vistnok ganske godt; men hvorledes skal man kunne gjennemføre det?» — «Intet er lettere; Opstanden i Posen maa afgive et Paaskud til at sammendrage Tropperne, og Russerhaderne giver man underhaanden at forstaa, at man maa være paa sin Post mod Rusland. Ingen kan kontrollere de sammentrukne Troppers Styrke, og naar man først er stærk nok, er Øjeblikket til at handle kommen, og man kaster Masken.» — «Deres Forslag fortjener under alle Omstændigheder en moden Overvejelse; det er altfor godt til ikke at komme i Betragtning. Jeg skal strax træffe Foranstaltninger til at forstærke Tropperne i Storhertugdømmet Posen. De skal faa et Brev med til General Colomb. Behag at indfinde Dem her igjen om nogle Timer.»

Da jeg igjen kom til Ministeren, fandt jeg to General-

stabsofficerer hos ham; naar jeg ikke husker fejl, vare de i fuld Uniform, et i hine Dage sjeldent Syn og et temmelig voveligt Foretagende. «Disse Herrer», sagde Ministeren til mig, «gaa til Bromberg og Breslau for at paaskynde Afmarchen af Forstærkningerne. Sig General v. Colomb, at han med Strænghed skal undertrykke enhver Ulovlighed, han skal kue Revolutionen og under enhver Betingelse bevare Provinsen for Kongen. Det Brev, jeg giver Dem med, indeholder det samme Bud. Kan De for øvrigt stole paa Tropperne?» — «De ville altid gjøre deres Pligt, og deres Troskab er ikke bleven vaklende, skjont man har søgt at friste dem stærkt.» — «Rejs saa med Gud, mine Herrer. Med Posens Beroligelse have vi gjort et stort Skridt fremad og vinde tillige Kræfter til at optræde med Styrke paa andre Punkter.»

Efter et kort Ophold var jeg igjen under Vejs, og efter en Fraværelse paa tresindstyve Timer kom jeg atter tilbage til Posen, hvor ingen endnu ventede min Ankomst.

General v. Colomb var fuldkommen enig med Ministerens Brev og tilfreds med min hurtige Rejse; han haabede nu snart at blive færdig med den hele Sag, da man endelig havde en fast Norm at handle efter.

Jeg begav mig derpaa til min Brigade, som til Dels bivouakerede paa Kanonpladsen. Jeg meldte mig samtidig hos General v. Steinäcker, som skjænkede min Beretning den største Opmærksomhed og overdrog mig at organisere Sikkerhedstjenesten mellem Berlinergaden og Kirkegaarden; jeg skulde udstille Forpostlinien, fordele Piketterne og tage de her bivouakerende Tropper under min Kommando.

Denne Staddel var aldeles ubefæstet; jeg kjendte ikke Terrainet og havde saaledes et ingenlunde let Arbejde. Saa længe man kun havde med Linietropper at gjøre, gik Sagen dog ret let fra Haanden; men man kan ikke gjøre sig noget Begreb om de Vanskeligheder, Officererne senere havde med Landeværnet. Der kan næppe tænkes en mere

ubehjælpsom, kluntet og magelig Skabning end en saadan Landeværnssoldat. Stod han paa Post og havde Blæsten i Ansigtet, valgte han sig en mere bekvem Plads til Siden eller længere tilbage, hyllede sig ind i Kappen til op over Ørerne og troede i Reglen endda, at han stod paa det Sted, hvor han havde afløst sin Formand; i Patrouillerne traskede den ene i Hælene paa den anden som en Flok Ænder, og enhver Vandpyt var en svær Hindring at overvinde; i Bivouakerne sov de som Murmeldyr, og man kunde næsten ikke faa dem vækkede igjen; derhos vare de besjælede af en uovervindelig Trang til Voldsgjerninger, til Maroderinger og til Mangel paa Omhu for Vaaben og Klæder; Forplejningen var derimod en Hovedsag for dem. Jeg vil ikke fragaa, at der jo var mange Landeværnsmænd, som dannede en hæderlig Undtagelse; men enhver indsigtsfuld og sandhedskjærlig Officer vil indrømme, at min Skildring er overensstemmende med Sandheden, og desto værre skulde jeg snart lære disse Tropper at kjende fra en langt slettere Side. Hvad man hist og her har anført til Undskyldning for dem, at de i Løbet af kort Tid ikke mindre end tre Gange vare indkaldte for at undertrykke Ulovlighederne i Storhertugdømmet, at de bleve æggede ved Polakkernes ganske vist noget arrogante Optræden, at en Slags Racehad var bleven kaldt til Live, alt dette holder ikke Stik. Deres Uduelighed maa ene og alene søges i den slette Organisation og i den endnu slettere Anvendelse af Organisationen, hos de i Bund og Grund usle Underofficerer og hos det tarvelige Officerskorps.

Under min korte Fraværelse var Modsætningen mellem Partierne bleven skarpere, Førernes Forbitrelse var voxet, Faren tog til Dag for Dag, ja fra Time til Time kunde man befrygte Udbrudet af Urolighederne. Den polske Komité var navnlig optraadt med større Dristighed og havde delt sig i flere Afdelinger, deriblandt ogsaa en Afdeling for Krigen. Flere gamle polske Officerer vare ankomne; men

saa snart de havde faaet et lidt bedre Indblik i Forholdene, vægrede de sig ved at indtræde i dette Krigsdepartement; men der fandtes andre Personer, som rimeligvis forstode sig mindre paa Sagerne, men vare villige til at stille alt paa Spidsen. Fra begge Sider har man beskyldt Militærkomiteen for, at den ved sine Anordninger har bidraget mest til Oprørets Udbrud, og man har med Hensyn hertil overvældet den med bitter Dadel; men paa den anden Side lader det sig heller ikke nægte, at Militærkomiteen væsentlig har været Ophavet til Sagens nogenlunde ordentlige Organisation; den samlede en Flok rigtignok kun slet bevæbnede Mænd, som afgav en Slags materielt Midtpunkt for Bevægelsen; den satte sig i Forbindelse med de revolutionære Komiteer i de mindre Stæder, den udsendte bestemte og kraftige Mænd i alle Retninger, vidste overalt at opdrive patriotiske Understøttelser, Penge og Penges Værd og fandt ogsaa Midler til en Slags taktisk Formation af den vilde, uordnede Bevægelse. De højere Befalingsposter bleve overdragne til Gorczynski, Biatoskorski og Brzeyanski. Den første af disse Mænd var en gammel Konspirator, havde i 1831 været paa den militære Elevskole, var Emigrant, Medlem af alle Klubber og indviklet i alle Uroligheder, men havde nu været gift i længere Tid og blev egentlig mere dreven frem mod end med sin Vilje. Biatoskorski havde været Officer i det 18de Regiment, men havde senere taget sin Afsked; han var en rolig, besindig og dannet Mand med Anlæg for Krigsvidenskaben; men han hyldede helt og holdent en falsk Patriotisme og var derfor ganske blind for en rigtig Opfattelse af Forholdene. Brzeyanski endelig var en forhenværende Officer af den polske Armé, der havde et godt Ry som Taktiker; men i sin Beskrivelse af Fægtningen ved Miloslaw bebrejder Mieroslawski ham, at han stadig kun tænkte paa at skaane sine Heste og ikke lagde synderlig Kamplyst for Dagen.

Militærkomiteen foranledigede ogsaa, at der blev trukket

Skarer af polske Oprørere sammen i selve Posen, i Dobrojewo i Obiezierze, Welna, Wreschen, Ostrowo og Xions; paa disse Steder blev der flittig exerceret og skudt til Skive, og saaledes organiseredes egentlig den væbnede Opstand. *Ludvig Mieroslawski* skulde imidlertid være Sjælen i den hele Bevægelse; man ventede med Utaalmodighed hans Ankomst, og endelig indtraf han den 28de Marts om Aftenen, omgiven af unge Mænd, der kaldte sig hans Garde, og under en utrolig Sammenstrømning af Mennesker. Den lige som fra Graven gjenopstandne Fører blev i et Fakkeltog og under stadige Vivatraab ført hen til Torvet, hvor han fra Raadhustrappen holdt en fyrig Tale til Folket. Hele Garnisonen var samlet i sine Kaserner og til Dels under Vaaben. De klart oplyste Gader vare opfyldte af den frem- og tilbage bølgende Mængde, medens vore Vagtposter og Piketter stode lige saa rolige og uanfægtede som midt i den dybeste Fred. Torvet var oplyst med bengalske Flammer, unge Polakker i de mest vidunderlige Dragter spaserede stolt igjennem Gaderne med lange, raslende Sabler, og fra Værtshusene lød støjende Sangen: «Endnu er Polen ikke død!» Vore Soldater saa imidlertid kun med Gnavenhed paa alle disse Optøjer og havde gjerne gjort en Ende paa dem. Meget ofte kunde man høre Soldater af polsk Nationalitet spørge hverandre: «Hvorfor befaler Kongen ikke, at man skal hugge de Karle i Stumper og Stykker? I et Par Timers Tid vilde den hele Historie være forbi!» «Nej!» tilføjede gjerne andre, «med de fornemme Herrer skal man altid gjøre mange Omstændigheder.» Mieroslawski blev udnævnt til Præsident for Militærkomiteen og til Overanfører for den polske Armé.

Det lader til, at Mieroslawski kom til Posen i den Hensigt her at organisere de mange Kræfter til en Kamp mod Rusland; man fortalte i det mindste, at dette var Resultatet af hans Samtaler med General Willisen i Berlin, og at han bona fide var gaaet ind herpaa. Da han i

Komiteen erklærede sig mod Bevæbningen med Leer og foretrak det romerske Spyd; da han derhos forlangte to Maaneder til en nødtørftig Organisation af Tropperne, medens han i 1846 havde lovet at føre dem i én Marche fra Vilna til Dnjepr og Dyna, kom han snart paa en spændt Fod med Militærkomiteen. Mieroslawski gav sig imidlertid rask til Værket, oprettede en Art Krigsskole for Studenterne fra Berlin for at uddanne dem til Officersposter og gjorde i det hele taget meget for at forberede Bevæbningen med Geværer og give det hele en Art militær Holdning. Beretningen herom saa vel som de mange Meddelelser, man modtog om Militærkomiteens Sindelag og Forhandlinger, bevægede endelig de øverste militære Myndigheder til at tænke paa en Forholdsregel, som derhos indtrængende blev fordret af Provinsens tyske Beboere. Den 30te Marts udstedtes et Opraab til Polakkerne, hvori man advarede dem mod at samle og bevæbne sig, men fremfor alt mod at byde de militære Autoriteter og Øvrigheden Trods, da man i modsat Fald udsatte sig for haarde Straffe.

Den polske Militærkomité vilde imidlertid ligesom gjengjælde Myndighederne dette Skridt med lige for lige; den 31te Marts udstedte den et Opraab til Beboerne af Storhertugdømmet, hvori Komiteen forkyndte, at den nu med Kongens Tilladelse vilde skride til en Reorganisation af Storhertugdømmet i polsk Retning, og for at give Tyskerne et Bevis paa, hvor stort et Hensyn man vilde tage til deres Sprog, Religion og Frihed, vilde Overborgemester Naumann og Raadsherre Boie blive optagne i Organisationskomiteen. Mærkelig nok forkyndte Militærkomiteen, at den i tvende Sammenkomster var bleven enig med den kongelige Kommissarius, Overpræsident Beurmann, om følgende tre Punkter: 1) Paa Statens Bekostning skulde der oprettes og underholdes et polsk Korps med polske Felttegn, polsk Kommando og under en polsk Anfører; 2) en Polak skulde lede Organisationen af de civile Forhold; 3) det polske Sprog skulde være

Regeringssproget. Som Slutning havde man tilføjet, at, naar man trods alt dette ikke kunde blive enig med Kongen og Regeringen, kunde Komiteen ikke paatage sig noget yderligere Ansvar. Dette Dokument var dog kun undertegnet af Komiteens mest yderliggaaende Medlemmer og endte med den demokratiske Formel: «Hilsen og Broderskab!» Den 1ste April udgik der endelig en Plakat med yderligere Forklaringer og Tillæg til den alt ovenfor omtalte Plakat af 25de Marts med alle dens yderliggaaende, halvt kommunistiske Tilsagn og Løfter*). Herved fandt den tyske Nationalkomité sig ogsaa paa sin Side foranlediget til under 2den April at udstede en ny Proklamation, hvori den fremhævede Berettigelsen i det tyske Elements successive Udbredelse i Landet, hvad der nu ikke mere kunde udslettes af Historien. Denne Proklamation betragtedes af Tyskerne som et rent Nødværge mod Polakkernes Overgreb, medens disse erklærede den for en fræk Anmasselse; en Racekamp var nær forestaaende.

Regeringens Svar paa alle disse Dokumenter og Plakater fra begge Partier var en Befaling af 3die April, som erklærede hele Provinsen i Belejringstilstand, henviste til, at en kongelig Kommissarius, der havde det Hverv at reorganisere Storhertugdømmet, snarlig vilde indtræffe og samtidig antydede, at Vaabenmagt kunde blive nødvendig til Gjenoprettelsen af Roligheden i Posen.

I hele denne Tid opfyldte jeg mine militære Pligter og blev derhos taget med til alle Raadslagninger, uden at man dog tillagde mine Raad den aller mindste Betydning, rimeligvis fordi disse altid gik ud paa at gribe til energiske Forholdsregler. Generallieutenant v. Steinäcker holdt sig ganske borte fra disse Forsamlinger og kom kun af og til for at besvære sig over dette eller hint, hvilket han be-

---

*) Se Hist. Archiv 1875, I pag. 474.

tragtede som et Indgreb i sine Rettigheder som Kommandant eller som en altfor stor Eftergivenhed. I øvrigt havde man fremfor alt en afgjort Utilbøjelighed til alt, hvad der kunde udtydes som Udtryk for Energi. Man frygtede saaledes for, at Opstanden kunde bryde løs ved Deputationens og især ved Erkebiskoppen af Posens Ankomst. Skjønt dette, som det senere viste sig, var en aldeles fejlagtig Forudsætning, raadede jeg dog til, at man skulde sætte alle Komitémedlemmerne fast og eventuelt fængsle selve Erkebispen, medens han endnu var under Vejs; men baade Overpræsidenten og Politidirektøren bleve grebne af sand Skræk over dette Forslag og protesterede energisk derimod; forgjæves indvendte jeg, at under saadanne kritiske Forhold var den kraftige Optræden det væsentligste, ja det ene rigtige, som man ikke maatte bæve tilbage for; mit Forslag kom slet ikke mere i Betragtning, og i det hele taget faldt alle disse Raadslagninger ud til slet intet; for det meste traadte senere ganske andre Foranstaltninger i Kraft end de, der vare blevne behandlede i vore Møder.

En Dag — det var kort efter Mieroslawskis Ankomst til Posen — opholdt jeg mig i Fortifications-Kontoret, der laa tæt ved Kanonpladsen, og var beskæftiget med at ordne mit Toilette, som var bragt lidt i Uorden under min Bivouakering, da Grev Mielzynski og Mieroslawski traadte ind i Værelset til mig. Efter de første Komplimenter bad jeg Herrerne tilgive mig, at jeg kun kunde give dem en saa tarvelig Modtagelse og maatte bede dem tage til Takke med et Par Skamler til Sæde; «men», tilføjede jeg, henvendende mig til Mieroslawski, «det er Deres egen Skyld.» — «Men Gud dog! Jeg kommer jo netop for at gaa Haand i Haand med Deres Regering.» — «Ja, hvis det er Tilfældet», gjensvarede jeg, «hvorfor har De da ikke meldt Dem til den kommanderende General og forestillet Dem for Overpræsidenten?» — «Disse Herrer», svarede Mieroslawski, «ere i den Grad indtagne mod alt, hvad der hedder polsk, at det

er en forgjæves Ulejlighed at haabe paa en blot nogenlunde taalelig Forstaaelse med dem.» — «Kan jeg gjøre Dem en Tjeneste», svarede jeg, «og er det Deres Alvor, at De vil gaa Haand i Haand med Autoriteterne, saa skal jeg gjerne være Mellemmanden,. og hvis de Efterretninger, som Deres Nationalkomité sætter i Omløb, ere grundede, vil De ikke finde nogen Modstand, thi de ere, Gud ske Lov, dog endnu Kongen ganske hengivne.» — «Det troer jeg gjerne», faldt nu Grev Mielzynski mig i Talen; «men det er kun Skade, at ingen kan komme overens med disse Mennesker; De kan ikke tænke Dem, hvor højlig jeg hader og afskyer disse Myndigheder, jeg er stedse i Kamp med dem.» — «Ja, det véd jeg nok, kjære Greve; men derfor er man ogsaa paa sin Post imod Dem, og der udfordres kun et ringe Overgreb fra Deres Side, saa vil strax Deres allerkjæreste Slot blive sat i Belejringstilstand. Jeg hører, at det skal være ret allerkjæreste indrettet, saa jeg nok kunde ønske at ombytte det med mit nuværende Kvarter.» — «Nu, jeg haaber, at De snart vil beære mig med et Besøg», gjensvarede Greven, og vi lode dette Samtalens Emne fare. — «Var De tilstede ved den Samtale, som Posens Deputation havde med hans Majestæt?» spurgte jeg Mieroslawski. — «Ja vel!» — «Og hvad sagde Kongen saa til Dem?» — «Han snurrede sig rundt paa Hælen, da han fik Øje paa mig.» (Il a fait pirouette en me voyant).

Samtalen gik en Stund videre i denne Tone; de tvende Herrer vare utrættelige i at anklage vore Embedsmænd og i at dadle vore Forholdsregler, og jeg gjorde mig al mulig Umage med at forsvare disse og foreholde dem vore modsatte Besværinger; min Adjutants Ankomst gjorde en Ende paa Samtalen, hvorpaa Polakkerne fjernede sig; men den næste Dag vendte de tilbage ved samme Tid. Mieroslawski begyndte strax at tale om Krig mod Rusland. «Jeg véd ikke», gjensvarede jeg, «hvad vor Konge beslutter sig til; men i ethvert Tilfælde vilde en Krig med Rusland under

de nuværende Forhold være en stor Uklogskab. Rusland har aarevis været lejret lige ved Preussens Grænser; dets Armeer ere bedre organiserede end nogen Sinde tidligere; der hersker kun én Vilje og én Tanke. For Tiden kunne vi kun gjøre Regning paa vor Liniehær; Landeværnet er usikkert, bliver Dag for Dag mere og mere paavirket af Bevægelsespartiets Mænd og saaledes mere og mere ubrugeligt til Krig. En Krig mod Russerne fordrer derimod en fuldkommen dygtig og slagfærdig Hær. Det kommer ikke alene an paa at slaa dem; man maa ogsaa tilintetgjøre dem. Husk blot paa en Ytring af Frederik den store: man maa ikke alene slaa Russeren ihjel, man maa oven i Kjøbet dreje ham om». — «Jeg kjender Russerne saa godt som nogen», svarede Mieroslawski lidenskabelig; «det kommer kun an paa afgjørende at ville Kampen mod dem. Have vi ikke i 1831 næsten slaaet dem overalt; bleve vi ikke Sejrherrer næsten paa enhver Valplads?» — «Ja vel», gjensvarede jeg, «De har sluttelig sejret Dem til døde endogsaa helt ud over Ruslands Grænser; jeg har ikke alene læst, men endogsaa studeret Deres fortræffelige Værk over det polske Felttog 1831, jeg har omhyggelig sammenlignet det med Soltozkis og Brzozowskis Skrifter, jeg har selv i lang Tid kæmpet mod Rusland, — alt dette, som jeg nøje har overvejet mod hinanden, har modnet den Overbevisning hos mig, at man ikke letfærdig maa fremmane en Kamp mod denne farlige Modstander.»

Nu begyndte Mieroslawski at tale om Ruslands Kræfter og at gjentage, hvad han har sagt i sin Bog om dette Emne. Jeg holdt paa min Side fast ved min Opfattelse og bestyrkede mine Argumenter ved at gjøre Brzozowskis Anskuelser om Felttoget 1831 til mine, at man nemlig den Gang havde angrebet Rusland aldeles uventet, og at Forholdene i hine Tider ikke kunde sammenlignes med de for Tiden herskende. Vi talte saaledes i længere Tid frem og

tilbage over det samme Emne og skiltes derpaa uden at have berørt Nutiden.

Nogle Dage senere kom han igjen med Gustav Potworowski, og denne Gang drejede vor Samtale sig næsten udelukkende om Nutidens Forhold. Han var i mindre godt Lune og ytrede sig meget haardt over den Maade, hvorpaa man behandlede den *fælles* Sag og omgikkes med enkelte af *hans Folk.* Jeg sagde ham rent ud, at Skylden herfor dels maatte tilskrives selve de polske Partiførere, dels vel ogsaa Klubberne. Disse havde selv fremmanet Tyskernes Antipathier mod den tilsigtede Bevægelse, og naar man ikke snart traf Foranstaltninger til at komme overens med Myndighederne, vilde Sagen utvivlsomt ikke faa noget godt Udfald. I de tyske Distrikter rørte de tyske Elementer sig allerede mægtig, en Art Had til Slaverne gjorde sig allerede bemærkelig, overalt udtalte man sig med høj og lydelig Uvilje mod de polske Komiteer, og hvis det ikke snart kom til en endelig Opgjørelse mellem dem og Regeringen, vilde Vaabnene dog i sidste Instants komme til at spille den afgjørende Rolle; som det gik, kunde Sagerne ikke blive ved at gaa; to befalende Myndigheder kunde umulig vedblive at bestaa jævnsides. — Mieroslawski optog dette noget ilde, kaldte Regeringen utilforladelig og mente, at Polakkerne ikke havde rejst sig mod, men for selve Loven og tilføjede sluttelig, at Preussens Skæbne kun var afhængig af Polen; hvis dette forenede sig med Rusland, var det ude med Preussen; Panslavismen vilde udrydde Germanismen af Jordens Overflade. — «Nu, det er da ikke den første Kamp,» gjensvarede jeg rolig, «mellem det romansk-germaniske Princip og Slavismen. Indtil Dato har det første Banner dog vajet sejrrig, og endnu har da ikke Mørkets Rige begyndt, hvor Materien vil komme til at beherske Aanden.» Vi bleve begge ophidsede, og jeg endte vor temmelig levende Samtale omtrent paa følgende Maade: «Tro De mig, hvis De ikke ordner Forholdene i fuldstændigste

Samklang med Regeringen, kan Bevægelsen kun kvæles i Blod, og for Dem selv aabner sig ingen anden Fremtid end Fortet Winiary. Regeringen er endnu meget stærk; vi have endnu mere end Styrke nok til at blive Herrer over Begivenhedernes Gang, og De selv, med al Deres Erfaring og Intelligents» — tilføjede jeg i en forsonligere Tone — »vil ikke kunne hindre Afgjørelsen blot en eneste Time.» — «Blot fremad da, naar De endelig vil tilintetgjøre os», afbrød Mieroslawski mig, «det er, naar alt kommer til alt, dog bedre at miste Livet end at tigge om det.» — «Naar venter De General Willisen?» afbrød nu Potworowski ham, og da jeg sagde ham, at de militære Myndigheder endnu ikke kjendte den mindste Stump til dennes Mission, mente han, at Generalens Ankomst nok vilde løse al Forvirring.

Mieroslawski gjentog endnu et Par Gange sine Besøg, og jeg selv besvarede dem en Morgen Kl. 6. Jeg havde valgt denne Time dels for at overtyde mig om, at alt virkelig var saa roligt i hans Kvarter, som han forsikrede, dels vilde jeg indhente Oplysninger om et ungt Menneske, hvem man havde arresteret og vilde til Livs, men som Mieroslawski interesserede sig for. Min Visit fik saaledes strax en venskabelig Karakter. Jeg fandt virkelig alt sovende i Huset; en gammel Oppasser, som kjendte mig, førte mig ind i en Stue, hvor jeg maatte vente en halv Times Tid; først kom derpaa en Slags Adjutant, derpaa en anden Herre og endelig Mieroslawski, som øjensynlig først nylig var staaet op. Jeg havde saaledes havt rigelig Tid til at se mig om i Stuen, hvor det saa noget uordentligt ud; jeg fandt nogle Sabler, der stode i en Krog, nogle Spyd, en Mængde Skrifter af revolutionært Indhold, Reglementer for Fodfolk og Rytteri, Forskrifter for Exerceringen med Leer og en Mængde Aviser. Kurnatowskis Kort over Storhertugdømmet Posen hang paa Væggen og laa desuden i flere Exemplarer omkring paa Bordet; paa et af disse Kort vare Stæderne Posen, Miloslaw, Wreschen, Schroda, Xions, Pleschen,

Raschkow og andre understregede; i øvrigt lagde jeg ikke Mærke til noget, som kunde hentyde til Urolighederne og Forvirringen i Landet.

Mieroslawski optog min Meddelelse om den unge Arrestant med Venlighed; men jeg troede dog at bemærke, at mit Besøg ikke var ham rigtig kjærkomment. Om han nærede Frygt for herved at blive mistænkeliggjort hos de yderliggaaende Medlemmer i Komiteen, om det var ham ubehageligt at blive overrasket i Sengen paa en Tid, da Minutter kunde veje op mod hele Uger, om han endelig betragtede mit Besøg som en Art Recognoscering, vil jeg lade staa hen.

To Dage senere kom Mieroslawski igjen til mig i Følge med Grev Mielzynski. Han var ude af sig selv over nogle Konflikter, der havde fundet Sted mellem unge, bevæbnede Polakker og vore Folk, en Kjendsgjerning, der desto værre ikke lod sig benægte. Jeg vidste slet ikke noget til Undskyldning for den virkelig brutale Maade, hvorpaa man havde behandlet disse unge Folk, og kunde kun forsikre, at den ikke var bleven udvist af Folk fra min Brigade. Idet vi saaledes talte frem og tilbage om denne Sag, lod Mieroslawski den Ytring falde, at der kun vilde blive en Ende herpaa, naar man stillede en preussisk Officer i Spidsen for Organisationen, og naar man udnævnte mig til denne Post. Jeg lod, som om jeg overhørte denne Ytring; men da han kom tilbage dertil igjen, sagde jeg ham, at en preussisk Officer vistnok vanskelig vilde kunne bekvemme sig hertil. Sagen var af politisk Natur, og Standpunktet var aldeles forrykket. Som Militær havde man kun at lystre og at efterkomme Ærens Fordringer, men under et Regimente som det nuværende, hvor en svag, vaklende Regering bragte alt i Forvirring, medens den polske Komité oversvømmede Landet med sine demokratiske Love, og alt var revet med i Bevægelsen, og hvor rimeligvis den kommanderende preussiske General og den forventede Organisations-Kommissarius vilde befale hulter

til bulter mod hinanden, vilde man snart komme til kort enten med sin Pligt eller med sin Ære. «Jeg vil gjøre Dem bekjendt med min Trosbekjendelse; den er paa en Maade testamenteret mig af en Mand, hvem enhver Polak holder højt i Ære. Da vi den Dag, Fægtningen ved Liebertwolkwitz fandt Sted, lykønskede Fyrst Poniatowski i Anledning af hans Udnævnelse til Marskalk af Frankrige, ytrede en tilstedeværende i Anledning af Dagens Begivenheder: «Fyrste, hvad skal der blive af os, hvis vi blive slaaede og Franskmændene maa trække sig tilbage?» Fyrsten tav en Stund, men svarede derpaa: «Tidsforholdene ere af en vanskelig Natur; vi kunne blive spredte mod Øst og Vest; det stakkels Polen kan blive fuldstændig oversvømmet; men naar blot enhver Polak vil fastholde Begrebet Hædersmand og handle derefter, vil Nationalæren aldrig gaa til Grunde og Navnet Polak stadig være en Æresbetegnelse.» Denne Fyrstens Opfattelse er jeg stadig bleven tro, den har jeg at takke for min nuværende hæderlige Stilling; jeg vil ogsaa for Fremtiden holde fast ved den, og denne Omstændighed nøder mig til paa det bestemteste at afslaa enhver Delagtighed i Overkommandoen over de polske Tropper.» — Naar jeg ikke husker fejl, saa jeg ikke Mieroslawski mere hjemme hos mig efter denne Samtale; derimod saa jeg ham en Gang senere som Fange i Fortet Winiary, men det var efter General Willisens Ankomst.

Mieroslawski maatte hos enhver fremkalde Indtrykket af en dannet Mand med betydelige Kundskaber; men han manglede vistnok Geni og Viljesstyrke. I Samtalen var han elskværdig, men han blev ubehagelig og heftig, naar han lod sig henrive, hvad let kom paa. Han var fuld af Planer og Projekter, men manglede Dristighed, han besad gode Kundskaber, men forstod ikke at anvende dem; «il ne sait ni organiser ni commander», sagde selv hans Venner om ham. Han talte meget flydende om de mest forskjellige Gjenstande, men ofte uden Modenhed og Dybde i sine Domme.

Sin meget store Ærgjerrighed, der ikke retfærdiggjordes af hans Egenskaber, haabede han at kunne tilfredsstille ved Revolutionen, hvorfor han styrtede sig hovedkulds ind i Bevægelsen. Og dog tabte han Fatningen ved den første Modstand, ved den forste Ulykke, der ramte ham, uden samtidig at have Fornemmelsen af, hvor daarlig hans Ærgjerrighed havde raadet ham. Her i Posen tog han tilfældige, sammenstødende Omstændigheder for virkelige Aarsager og paatog sig at bringe en Sag paa Fode, som manglede indre Kraft, som var uden Rod og, kunde jeg fristes til at sige, uden Nationalitet. Derhos begreb han ikke, at netop de ivrigste Mennesker kun altfor ofte blive trætte og kjede af Sagen paa Grund af deres store Ivrighed. Over Masserne havde Mieroslawski hurtig erhvervet en Indflydelse, som var større end hans Evner; Afgjørelsens Øjeblik fandt ham imidlertid ogsaa her forsagt og uden Mod, hvor brav han end havde vist sig i Kampen over for Fjenden. I sin hele Optræden var Mieroslawski i sine gode Dage, hvad de gamle Franskmænd kaldte en «muscadin», og saaledes havde ogsaa Berlinerne lært ham at kjende; — han var en Blanding af Heltemod og Smaalighed, af mandigt Væsen og barnagtig Forfængelighed, af Exălterthed og Snuhed. Hans Egenkjærlighed skuffede ham stedse. Efter hans Fald var der ingen, som maalte hans Ulykke efter hans Kraft; i Winiarys Fængsler forsvandt han uden at finde Medynk og Beklagelse i den Skare af underordnede Aander, som i Forening med ham havde paataget sig at ville oprette den sociale Republik i dette Adelens Land.

Medens Partierne i Posen saaledes rustede sig til Kamp, blev ogsaa Militæret bevæget af Tvivl og Uro. Garnisonen havde længe været foruroliget ved den Ubestemthed, som Myndighederne lagde for Dagen, ved Nationalkomiteens

Anmasselser, ved de offentlige Optog, som Bevægelsespartiet næsten daglig satte i Scene; den var fornærmet over de Vaabenøvelser, man saa Polakkerne offentlig foranstalte under fremmede Faner; nu blev den imidlertid pludselig allarmeret ved Rygtet om, at der var indløbet en kongelig Kabinetsordre til Overpræsidenten, i Følge hvilken Posen blev saa godt som opgivet. Jeg behøver vel næppe at sige, at Efterretningen herom fremkaldte en dyb Harme, og var denne Efterretning bleven bekræftet, vilde den sikkert have fremkaldt en Katastrofe. Rygtet herom løb fra Mund til Mund, og var det naaet til Underofficererne og Soldaterne, havde det utvivlsomt fremkaldt udisciplinære Handlinger, medens man hidtil strængt havde opretholdt Subordinationen. Jeg holdt det for min Pligt at tale med den kommanderende General og gjøre ham opmærksom paa de Følger, som Hemmeligholdelsen af en saa vigtig Regeringsakt kunde hidføre. Generalen mente at burde overveje denne Sag nøjere.

Den næste Dags Eftermiddag, det var den 27de eller 28de, bleve Garnisonens Officerer beordrede til at møde i Fortet Winiary, i en af de disponible Haller i Strubeværket. Alle vare i den højeste Spænding. De Efterretninger, som Polakkerne og især de fra Berlin tilbagevendende Tyskere udbredte om den Maade, hvorpaa Provinsens Organisation skulde forberedes, og som kun stode i en altfor god Overensstemmelse med den senere af Komiteen udstedte Bekjendtgjørelse af 31te Marts*), havde grebet alles Sind paa det dybeste. Da Generalen traadte frem i vor Midte, blev han mødt af en Dødstavshed. Han henvendte sig omtrent paa følgende Maade til Officererne:

«De Tildragelser, der have fundet Sted til Dato, have udsat os for en tung Prøvelse; men de have ogsaa godtgjort, hvilken Aand De ere besjælede af, og hvad Kongen kan

*) Se ovenfor Side 241.

vente sig af Dem. Haarde, uventede Slag have truffet os, og det synes, at vi endnu ikke have tømt Bægeret til Maalet. Jeg skal gjøre Dem bekjendt med en kongelig Bekjendtgjørelse, der synes at sætte vor hele Fremtid i Fare.»

Generalen udfoldede derpaa den kongelige Kabinetsskrivelse af 24de Marts og oplæste Begyndelsen af samme med høj Stemme, men lidt efter lidt blev han afbrudt af Hulken, og en Strøm af Taarer hindrede ham i at fortsætte; hans patriotiske, ægte preussiske Følelse overvældede ham, og han overleverede Kabinetsskrivelsen til Chefen for sin Generalstab, der nu fuldendte Oplæsningen. «De se, mine Herrer, hvor vidt det er kommet med os; jeg kan kun anse mig for højst ulykkelig, siden jeg har oplevet en saadan Dag.» — Hermed forlod Generalen vor Kreds.

Kabinetsskrivelsen lød, som følger:

«Efter det mig forebragte Ønske vil jeg gjerne bane Vej for en national Reorganisation af Storhertugdømmet Posen, og vil samme tage sin Begyndelse inden kort Frist. Jeg tilsteder derfor Oprettelsen af en Kommission af begge Nationaliteter, og skal denne i Fællesskab med min Overpræsident raadslaa om denne Reorganisation og vil have at tilstille mig de fornødne Andragender i Overensstemmelse med Udfaldet af disse Raadslagninger. Bemeldte Kommission kan imidlertid kun være i Virksomhed, saa længe den lovlige Orden og Øvrighedernes hele Myndighed opretholdes i Storhertugdømmet Posen.»

Berlin den 24de Marts 1848.

Frederik Vilhelm.

Skjønt denne Skrivelse nu ganske vist indeholdt mangt af en nedslaaende Karakter, var den dog paa den anden Side ikke af en saadan Natur, at den burde nedslaa ethvert Haab; men Modløsheden var dog almindelig, mange Officerer græd; men efterhaanden veg dog Kummeren Pladsen for en anden Følelse. «Vi ville hellere dø som Rhodiser-

ridderne», udbrøde nogle, «end overgive Winiary til Insurgenterne.» «Det vilde være endnu skammeligere end i Aaret 1806», mente andre. Jeg raabte derpaa med høj Stemme: «De Herrer af min Brigade!» Dog ikke alene disse, men næsten alle de øvrige Officerer samlede sig omkring mig.

«Mine Herrer!» begyndte jeg, «hans Majestæts Skrivelse synes at være bleven udtydet paa en falsk Maade. Der er slet ikke Tale i samme om nogen Opgivelse af Posen; der kan slet ikke blive Tale herom, saa længe sammes Bevarelse er overdragen Mænd som Dem. Den Aand, der besjæler Garnisonen, er den bedste Borgen for Posens Bevarelse, og De kunne være overtydede om, mine Herrer, at jeg aldrig vil tilstede, at vore Faners Ære lider det mindste Skaar.» En bifaldende Mumlen lød igjennem Rækkerne, der strax derpaa aabnede sig for at gjøre Plads for den kommanderende General, som nu igjen viste sig iblandt os.

«Mine Herrer!» udbrød Generalen med høj Stemme, «De synes at have misforstaaet mig. Kabinetsordren siger slet intet om at forlade eller opgive Posen; der er i samme kun Tale om en Reorganisation i national Retning. Hold De derfor kun fast ved den Overbevisning, at jeg stedse vil opretholde vore Faners Ære.»

Officererne gave lydelig deres Glæde til Kjende over denne Erklæring og udbragte et Leve for Kongen. Som jeg senere hørte, havde Chefen for Generalstaben, Major v. Olberg, formaaet Kommandanten til at afgive denne Erklæring, som sandelig var højst nødvendig; thi den Maade, hvorpaa Skrivelsen var bleven bekjendtgjort, og alt, hvad der var gaaet forud for samme, havde gjort et bedøvende Indtryk. I afgjørende Kriser maa Myndighederne fortrinsvis udvise Energi og bevare en afgjørende Holdning. Ve dem, hvis de ikke ere i Stand hertil. De karaktersvage Mænd, som stode i Spidsen for vor Provins, savnede ganske Forsynets Bekræftelse paa denne deres Stilling og Magt; de savnede den

behørige Sikkerhed, de mindedes ikke med Tillid de Perioder i Fædrelandets Historie, da den preussiske Genius er traadt for Dagen i sin hele Højhed og Storhed. Hvad der dernæst især vilde have medført farlige Følger, var de Indrømmelser, som Ministeriet den Gang havde gjort, hvis samme vare blevne mere almindelig bekjendte. De cirkulerede heldigvis kun i enkelte Kredse og bleve strax betegnede som forfalskede. — Jeg meddeler dem her efter en skreven Meddelelse:

1. Den for Tiden i Posen bestaaende Komité skal indsætte en Regeringskomité, hvem de kongelige Kommissærer for de militære og civile Anliggender, General v. Willisen og Overpræsident v. Beurmann, ville have at sideordne sig.
2. Komiteen skal udnævne en Polak til Overpræsident for Provinsen.
3. Ilde lidte, administrative Embedsmænd og Dommere saa vel som Distriktskommissærer og Landraader skulle paa Komiteens Ønske fjernes; dog bør der ydes dem to Aars Gage som Skadesløsholdelse; Komiteen vælger nye Embedsmænd i deres Sted.
4. Militæret skal organiseres paa Polsk, dog er Adgangen ikke forment Tyskere og Jøder.
5. Fæstningen beholder foreløbig en preussisk Besætning, men samme tør ikke anvendes uden Komiteens Samtykke.
6. Det polske og tyske Sprog skulle være ligeberettigede og hvert af dem anvendes, hvor det er fornødent. Det polske Skolevæsen skal strax organiseres, og der skal sørges for almennyttige polske Anstalter.

Naar Partierne i Staden hidindtil havde bestaaet jævnsides uden at træde fjendtlig op mod hinanden, begyndte dette nu at blive anderledes. Hvert Øjeblik indløb der Klager over, at man insulterede polske Soldater, at man havde afrevet deres Kokarder, traadt deres Sporer itu eller brudt deres Sabler i Stykker. Og for det meste var Uretten

paa vore Folks Side; thi disse bleve lidt efter lidt grebne af en vis Bitterhed, som yderligere blev ægget af de tyske Beboere. Polakkerne bare dette med stor Resignation, men forfulgte ikke desto mindre deres Hovedøjemed med stor Energi. Der blev udskrevet Folk, sørget for Vaaben, rekvireret Levnetsmidler, og da man havde forberedt alt dette fra 1846, havde truffet alle Indledninger hertil, fordelt Rollerne og overvejet alle Eventualiteter. saa var det hele, kunde jeg næsten sige, kun et Øjebliks Værk. Som ved et Trylleslag var hele Landet fra Kempen til Polsk-Krone og fra Inowraclaw til Schwerin oversvømmet af Komiteer, Organisations-Kommissioner og Revisorer for disse Anstalser samt opfyldt af Stationer, som havde at befordre Centralkomiteens Befalinger og Skrivelser i alle Retninger.

I selve Staden Posen dannede der sig Troppeafdelinger, som exercerede paa Bernhardinerpladsen, og man fortalte, at selve den kommanderende General en Gang havde set paa en Afdelings Øvelser og ytret, at det gik ganske godt efter en saa kort Tids Øvelser. Dzialinskis Palads og andre Bygninger dannede ligesom en hel Krigsministerie-Bygning, og den polske Fane vajede fra Raadhuset. Samtidig var Krigskomiteen overordentlig ivrig, uden dog hos Landbefolkningen at finde den behørige Modtagelighed for sine Opfordringer; hist og her bleve de endog aabenlyst afviste af de polske Beboere. De tyske Komiteer, som ligeledes havde dannet sig hist og her efter det Exempel, der var givet i Posen, Rawicz, Fraustadt og Bromberg, virkede med Kraft mod de polske Urostiftere, og Landeværnet, der fra den 23de begyndte at sættes paa Krigsfod, begyndte efterhaanden at antage en saa fast Holdning, at de kunde beskytte Stabskvarterernes nærmeste Omgivelser mod Adelens aabenlyse Rejsning. I Staden Posen var man ganske beroliget med Hensyn til et Udbrud af Uroligheder; allerede den 25de Marts rykkede 3 Eskadroner af 2det Livhusarregiment ind i Byen i Ilmarcher, og skjønt enhver mere besindig Person

jo nok kunde sige sig selv, at disse Tropper kun i ringe Grad vilde kunne medvirke under et eventuelt Sammenstød med Folket, havde dog denne Indmarche gjort et mægtigt Indtryk baade paa Tyskerne og paa Polakkerne; de første fattede nyt Mod, og de sidste begyndte at begribe, at den megen Tale om Statens Afmagt dog nok kun var en opbyggelig Talemaade, og at Regeringen dog sluttelig kunde faa i Sinde at gjenoprette sin Autoritet ved Vaabenmagt; da dernæst den 2den April tre schlesiske Landeværnsbatailloner i fuld Krigsstyrke rykkede ind i Fæstningen, begyndte Haabet at synke selv hos de hidsigste Patrioter.

Skjønt der endnu stod meget tilbage at udrette, antydede de omtalte Begivenheder dog, at man paa tysk Side begyndte at komme til Besindelse; der blev sat en Dæmning for Polakkernes Anmasselser, og man begyndte paa alle Sider igjen at fatte Mod; men den Messias, paa hvis Komme alle haabede, og af hvem de ventede deres Frelse, var General v. Willisen.

I et Statsraadsmøde var det nemlig blevet besluttet at sende ham til Posen for at pacificere Provinsen og for samtidig at overdrage ham Forsædet i Reorganisations-Kommissionen. Det er mærkeligt nok, at man allerede ved Mieroslawskis Ankomst ogsaa talte om Willisens Ankomst. Skjønt dernæst Generalens Instruxer først vare undertegnede den 3dje April, havde man dog allerede den 1ste i samme Maaned ordlydende Kjendskab til samme i Posen; og omvendt vare Nationalkomiteens ovenomtalte Skrivelser*) af 31te Marts og 1ste April bekjendte i Berlin, da man udkastede hine Instruxer for Generalen.

Den 5te April om Aftenen indtraf General v, Willisen i Posen. Inden jeg imidlertid i det følgende nærmere gaar ind paa hans Virksomhed, vil jeg søge med et Par Ord at

---

*) Se Side 241—42.

give en Karakteristik af denne Mand; vi ville herved mulig finde Nøglen til hans Adfærd.

General v. Willisen havde i sit hele Væsen noget gedigent, der ogsaa fandt et Udtryk i hans haarde Ansigtstræk; men ved sin aristokratiske Adfærd bortskræmte han selv den Popularitet, han maaske havde kunnet vinde ved sine maadeholdne Anskuelser. I øvrigt hørte han ubetinget til Hærens mest kundskabsrige Officerer og havde et godt Ry fra Krigens Tid. Han var i en ung Alder traadt i Forbindelse med Hoffet, men havde herved kun erhvervet sig en rig Kundskab til Verden fra dens sørgelige Side, og denne Omstændighed var maaske Aarsag til, at han tidlig kom ind paa et falsk Spor. Den gamle Feltmarskal York havde formaaet ham til at ledsage sin Søn paa Rejser i Italien og England, og i dette sidste Land indsugede han den Forkjærlighed for et konstitutionelt Væsen, han senere højt og lydelig forsvarede overalt. Som Chef for det femte Armékorps's Generalstab var han i Posen kommen i stærk Berøring med Polakkerne; ved en vis Antipathi mod Russerne havde han erhvervet sig Sympathi blandt Polakkerne, og denne Sympathi havde han senere havt Lejlighed til at bevare i sin Stilling som Brigadekommandeur i Breslau. Hans Afhandlinger i «Staats-Zeitung» af 3dje Marts 1831 og i «Militär-Wochenblatt» af 19de Marts samme Aar over Russernes Operationer, men navnlig hans Bog: «Theorier over den store Krig, anvendte paa den russisk-polske Krig 1831», der blev anført som en Autoritet af polske Militær-Skribenter, havde dels opfyldt Polakkerne med Beundring for hans militære Begavelse, dels erhvervet ham en vis Hengivenhed hos dem. Tyskerne havde derimod hidtil ikke tillagt disse Arbejder nogen større Betydning; men saa snart han var bleven udnævnt til Organisations-Kommissarius, søgte man strax paa allehaande Maader at mistænkeliggjøre ham. Gjæringen blev stedse større og større blandt Tyskerne, som bleve ængstede af ethvert Rygte, der dukkede op

angaaende en formentlig Begunstigelse af Polakkerne, og som bleve vildledte af de forvirrede Følelser, der vaktes ved Tildragelserne i Frankfurt; selv de mere betænksomme kom snart under Paavirkning af ophidsende Agitatorer, og saaledes blev Willisen bragt i den største Forlegenhed ved sine Modstanderes smaalige Politik. Allehaande ondskabsfulde Insinuationer røvede ham hurtig enhver Kredit; han fandt intet Steds Medvirkning til sine gode Beslutningers Gjennemførelse, og under en uforsonlig Opposition gav han sig saaledes i Kast med en Sag, hvis Omfang han ikke kjendte, og som han for saa vidt ogsaa miskjendte, siden han tænkte gjennem en filantropisk Mægling at kunne opkaste sig til Dommer i det polske Spørgsmaal, saaledes at al Modstand, ja endog al Opposition over for samme skulde forstumme. Medens det allerede vilde have været en diplomatisk Vanskelighed at rekonstruere Polen som et gammelt Folk, blev dette en Umulighed overfor Forholdene i selve Provinsen, og hertil kom nu dette Ministerium uden Klarhed og Indsigt, uden Mod og Kraft, hvis underordnede Willisen var. Man har gjort Generalen stor Uret, naar man har villet udlede hans Sympathi for Polen af en personlig Ærgjerrighed, og naar man har beskyldt ham for at have villet underskrive Preussens Fornedrelse.

Hvor haardt og ubillig ogsaa Polakkerne paa deres Side bedømme Willisen, fremgaar særlig af Moraszewskis lille Bog; den gode Mand har oven i Kjøbet det lille Uheld at forvexle General Willisen II med den ældre General Willisen. Moraszewski skriver:

«General Willisen indtraf kun for at slaa Polakkerne Værget ud af Haanden og for at træffe Forberedelser til den saakaldte Demarkationslinie; han havde ingen anden Opgave og tænkte heller ikke paa at udføre nogen anden. Man maa her bemærke, at han senere sendte Regeringsassessor Bornemann til den polske Lejr ved Miloslaw med Opfordringer til at opløse deres Kadres; det var jo urimeligt at paaføre

Borgerne unødvendige Bekostninger, thi om 14 Dage skulde dog Organisationen af Militæret i Storhertugdømmet tage sin Begyndelse, og enhver vilde da faa en Opfordring til at møde. I sine trykte Forsvarsskrivelser til Tyskerne roser Generalen sig da ogsaa udtrykkelig af ved Ord at have afvæbnet Polakkerne, hvilket ved Vaabenmagt kun vilde være blevet naaet efter megen Blodsudgydelse; i denne sin Fremstilling betragter han Polen som et Rovdyr, hvis Tænder man maa brække ud, for at det ikke skal bide. Endelig talte Generalen strax ved sin Ankomst om Armeen, hvilke Ytringer han senere hen indskrænkede til en ny Organisation af Landeværnet. I det hele taget var Willisen uden System, en vankelmodig Karakter og blot et Redskab for et uklart, ubestemt Ministerium. Alle hans Værker bære Præget af denne Karakterfejl; hvad han roser paa den ene Side, river han endnu kraftigere ned paa den næste.»

Willisen gjorde strax ved sin Missions Tiltrædelse Skridt, der maatte styrte ham i Fordærvelse. I Stedet for at lade Polakkerne komme til sig løb han dem i Møde; i Stedet for med afgjørende Kraft at træde op mod de indflydelsesrige Partiledere, skaanede han dem som de fremtidige Støtter for et nyt Herredømme; han lod sig med ét Ord rive hen af Bevægelsen, og idet han lagde Tyskerne Hindringer i Vejen for deres med Frankfurter-Bevægelsen stemmende Beslutninger og Optræden, handlede han lige stik mod den simpleste Klogskabsregel. Det maa endnu den Dag i Dag betragtes som en Gaade, paa hvilket Grundlag han egentlig tænkte sig at iværksætte Storhertugdømmets Adskillelse. Da han indtraf i Posen for at bane Vejen for en national Reorganisation — et dunkelt, skæbnesvangert Værk —, lød netop Frankfurter-Udvalgets Opraab til det tyske Folk (den 6te April) om at bortvælte den Skændsel fra det tyske Folk at have medvirket til Polens Deling og derimod gjengive Polakkerne deres tabte Fædreland. Hvad der end maatte følge paa disse Beslutninger, tilraabte man

Folket, var Tyskland dog stærkt nok til at bære Følgerne. Baade Tyskerne og Polakkerne havde henvendt sig til Stemningerne fra Gaden, og hvorledes skulde Generalen da kunne indskrænke sin Optræden til blot at omfatte, hvad der var retfærdigt, muligt og fornuftigt? Sagen var alt trængt langt ud over dette Maal, Landet var i Oprør og en Revolution i fuld Gang. Det var derfor umuligt for ham alene med Lovens Arm at standse de opbragte Lidenskaber og forsone de extreme Partier. Som Soldat og Menneske var han stillet midt imellem Pligten og Følelsen; men selv efter Polakkernes Vidnesbyrd tilhørte hans Hjerte ene Preussen, og hans Troskab kun Kongen; men ingen understøttede ham, alle paakaldte derimod hans Hjælp. Generalens Proklamation af 12te April maatte have kunnet overbevise enhver om, at han ikke var i Stand til at prisgive en eneste Stump af sine Landsmænds Ret; men dette tilfredsstillede ikke Tyskerne. Bureaukratiet vilde dølge og besmykke deres Fejghed, enkelte ærgjerrige vilde ikke prisgive deres formentlige Popularitet, og saaledes bidroge alle Partier og Fraktioner kun til en Forøgelse af den Forvirring, Generalen skulde løse. Ingen maa formaste sig til det Haab at kunne overbevise politisk Fjendskab og Nationalhad ved Fornuftgrunde alene. Willisen efterlod det Land, han skulde reformere, ødelagt i Henseende til Velstand og opfyldt med Anarki; Befolkningen var mere end nogen Sinde opfyldt af Mistro til de gamle Forhold, og Blodet skulde snart flyde i Strømme.

(Fortsættes.)

C. H.

Momenter af det nye Italiens Historie.

IX.

Den 1ste Januar 1859 blev af epokegjørende Betydning baade i Italiens og Evropas Historie. Da det diplomatiske Korps ved Nytaarskuren i Tuilerierne lykønskede Kejser Napoleon III, henvendte han følgende Ord til det østerrigske Sendebud, Baron Hübner: «Jeg beklager, at vort Forhold til Deres Regering ikke længer er saa godt som hidtil; men jeg beder Dem om at sige til Kejseren, at mine personlige Følelser for ham ere uforandret de samme.» Napoleons Udsagn vakte den overordentligste Bevægelse i Diplomatiens, i Journalistikens og i Interessernes Verden, og det slog mærkelig nok ned som et Lyn ved selve det østerrigske Hof, hvor Udenrigsministeren, Grev Buol Schauenstein, med Fortiden for Øje dog ikke kunde være saa ganske uforberedt paa det. I organisk Forbindelse med den franske Kejsers Ord stod saa at sige den Trontale, hvormed Viktor Emanuel den 10de Januar aabnede Kamrene. «Piemont, Repræsentanten for en stor Idé», sagde Kongen, «befinder sig i en Stilling, der ikke er uden Fare. Det er ikke uimodtageligt for de Smertensraab, som fra alle Dele af Italien hæve sig imod os.» Napoleon III's og Viktor Emanuels Udtalelser indeholdt for enhver, der forstod at gjennemskue hele den politiske Situation, en indirekte Meddelelse om Forbundet

mellem de to Stater, og dette skulde nu besegles ved en Forbindelse mellem de tvende Dynastier; Kejserens Fætter, Prins Napoleon, skulde ægte Kongens ældste Datter, den sextenaarige Prinsesse Klotilde. Dette Ægteskab udsprang ikke af Hjerternes Sympathi. Historikeren Cæsar Balbo havde under Henvisning til Huset Savoyens Historie nedlagt den Tanke i Viktor Emanuels Døtre, at de altid maatte være rede til at bringe deres Person som Offer for Dynastiets store politiske Maal, og Klotilde, der betragtede Ægteskabet med Prinsen som en Pligt mod sit Fædreland, gav med ungdommelig Begejstring sit Samtykke. Det gamle savoyiske Herskerhus betragtede ikke Forbindelsen med den kejserlige Parvenu som en høj Ære; men Kejseren var paa sin Side heller ikke blind for, at hans Dynasti derigjennem rykkede de legitime Fyrstehuse et Skridt nærmere. Om dette Ægteskab var bragt paa Bane under Sammenkomsten i Plombières, vides ikke; den 31te Januar foregik Vielsen med stor Pragt i Turin. Cavours Aftaler med Napoleon forvandlede sig nu til en bestemt Traktat, i Følge hvilken Kejseren mod Afstaaelsen af Savoyen og Nizza, hvilket sidste Land her første Gang nævntes, forpligtede sig til at skaffe Piemont Besiddelsen af Lombardiet-Venetien og Parma-Modena.

Østerrige havde imidlertid optaget den tilkastede Handske med martialsk Resoluthed. Det sendte øjeblikkelig tredive Tusinde Mand til sine italienske Provinser; de slagfærdige Korpser droge med Musik og flyvende Faner gjennem Milano og nærmede sig Grænsefloden Ticino i nogle Mils Afstand, Erkehertug Maximilians humane Styrelse afløstes af et strængt militært Regimente, og Universiteterne bleve lukkede, da den akademiske Ungdom foretog nationale Demonstrationer; Fæstningen Piacenza blev i Hurtighed omgiven af en Kreds nye Forter; Skilderhusene beskyttedes ved Gitterværk mod mazzinistiske Dolke. Post- og Telegrafvæsenets Personale udrensedes, idet de italienske Elementer bleve fjernede. Disse Foretagender fra østerrigsk Side gave Cavour et Paaskud til

at sætte Piemont i «Forsvarstilstand». Han lod Garnisonerne i Landets vestlige Del, især de savoyiske Regimenter, marchere mod Øst, hvor de lagdes i Kvarter ti Mile fra Ticino; Alessandria og Brohovederne ved Po bleve forsynede med nyt Skyts, og den 9de Februar forlangte han af Kamrene en Kredit paa 50 Millioner. «Vi erklære højt for Evropa», sagde Cavour i sit Foredrag, «at vi ikke have udæsket Østerrige, men det omvendte er Tilfældet.» Yderste Højre og deriblandt Savoyarderne stemte mod Laanet; men Cavour sejrede. Deputeretkamret vedtog Laanet med 116 Stemmer mod 35, i Senatet gik det igjennem med 59 mod 7 Stemmer. Oppositionen viste efter sit Nederlag en beundringsværdig Selvbeherskelse, idet den i Løbet af de følgende to Maaneder afholdt sig fra enhver Forespørgsel om Udenrigspolitiken for ikke at lægge Cavour Hindringer i Vejen. To Dage forinden han indbragte dette Lovforslag i Kamret, havde Napoleon III aabnet den lovgivende Forsamling og udtalt, at Frankriges Interesse var angreben overalt, hvor Retfærdigheden og Civilisationen var udsat for Fare. Paa dette Tidspunkt udkom et anonymt (E. Girardin) Flyveskrift: «Napoleon III et l'Italie», hvori man troede at finde Kejserens Tanker med Hensyn til Italien; der toges deri Ordet for et italiensk Statsforbund under Pavens Forsæde, og der udtaltes deri, at saavel Frankriges Interesse som Ære forlangte Italiens Befrielse fra det østerrigske Overherredømme.

Overalt i Italien og i hele Evropa ytrede sig den stærkeste Bevægelse. De tyske Journalisters Fantasi var stærkt ophidset; man udmalede med levende Farver, hvorledes den forestaaende Krig vilde antage Karakteren af en Racekamp mellem den romanske, slaviske og germaniske Stamme. Frankrige og Italien stode naturligvis som Romanernes Hovedrepræsentanter, og med disse tænkte man sig Slaverne forenede, idet man gik ud fra det venskabelige Forhold, der siden Krimkrigen havde hersket mellem Kabinetterne i Paris og St. Petersburg, og idet man saa hen til

Frankriges og Ruslands forenede Optræden i Spørgsmaalet om Donaufyrstendømmerne. Østerrige blev da Repræsentanten for den germaniske Stamme, idet man antog, at hele Tyskland vilde stille sig paa dets Side, ja vilde blive tvungen dertil, da det var en almindelig Mening, at Napoleon, for hvem man ikke saa nogen passende Erstatning i Italien, vilde bemægtige sig Rhingrænsen. Saaledes forvandlede Evropa sig i Fantasien til en stor Valplads. Imidlertid forberedte Piemont sig paa Opnaaelsen af sine reale Formaal. Nationalforeningen udfoldede en febrilsk Virksomhed, Italiens Ungdom udvandrede til Piemont for at tage Tjeneste i Hæren eller lade sig indordne i Frikorpser. Den regulære Hær beløb sig til 65,000 Mand med 120 Kanoner, hvoriblandt flere vare riflede efter den piemontesiske Artilleriofficer Cavallis Opfindelse. Den 17de Marts organiseredes i Følge et kongeligt Dekret Alpejægernes Korps, og Garibaldi udnævntes til dets Chef.

Det engelske Toryministerium Derby sogte at mægle og sendte den 23de Februar Lord Cowley til Wien med et af Preussen støttet Forslag. Dettes Hovedbestemmelser gik i det væsentlige ud paa Bevarelsen af de territoriale Forhold, som Wienerkongressen 1815 havde skabt; men Østerrige skulde hæve de med Regeringerne i Parma og Modena sluttede Beskyttelsesforbund, og det skulde trække sine Tropper bort fra Kirkestaten, hvad ogsaa Frankrige skulde forpligte sig til. Det engelsk-preussiske Mæglingsforslag krydsedes af et russisk, i Følge hvilket det italienske Spørgsmaal skulde finde sin Afgjørelse paa en Kongres, der var sammensat af Repræsentanter for de fem Stormagter. Dette sidste Forslag støttedes af Napoleon, ja udgik maaske oprindelig fra ham selv; ved dette haabede Napoleon at kunne trække Tiden ud, saaledes at hans Rustninger kunde blive tilendebragte; men der var desuden en anden Grund, som stemte ham gunstig for Kongresforslaget: han bestormedes nemlig af det klerikale Parti, der med Kejserinden og Udenrigsministeren, Grev Walewski, i Spidsen forfærdet pegede hen paa

Garibaldis Udnævnelse, og disse Forestillinger beredte Kejseren pinlige Timer og gjorde ham vaklende. Den 23de Marts kom Cavour i al Hemmelighed pludselig til Paris og havde en Samtale med Kejseren; men dens Indhold er endnu ubekjendt. Han havde formodentlig indfundet sig for at fremskynde Afgjørelsens Øjeblik; men det Indtryk, han modtog, kan ikke have været opmuntrende, thi han skrev til Lamarmora: «Ve os, hvis vi kun skulle sejre ved Hjælp af Franskmændene!» Dog var efter hans Tilbagekomst til Turin Forbindelsen mellem Tuilerierne og det sardinske Udenrigsministerium livligere end nogen Sinde. Imidlertid vare de engelske Mæglingsbestræbelser gaaede deres Gang; Østerrige gav klogt efter, det gik ind paa Kongressen, i hvilken samtlige italienske Stater skulde være ligeberettigede Deltagere, men stillede som Betingelse en almindelig Afvæbning. Napoleon frygtede for, at han i Frankriges og Evropas Øjne skulde komme til at staa som Fredsforstyrrer, hvis han ikke antog Forslaget, og bevægede Piemont til at gjøre det samme. Den 20de April telegraferede Kejseren til Cavour: «De maa antage Betingelserne for Kongressen, nemlig Frikorpsernes Opløsning og Rustningernes Standsning. Svar mig gjennem Telegrafen!» Moniteur universel erklærede derpaa, at Frankrige i Principet var gaaet ind paa Afvæbningen. Da Cavour modtog Kejserens Telegram, blev han som ude af sig selv. Ti Aars Anstrængelser vare forspildte, og Sardinien syntes kun at have spillet en latterlig Rolle: Hæren skulde altsaa hjemsendes, den nationale Begejstrings Glød slukkes, en Kongres skulde samles paa Grundvold af den Tingenes Orden, der var indført 1815, og i denne Kongres skulde de italienske Fyrster, som vare fjendtlige mod Piemont, have Sæde — enhver af disse Bestemmelser stod i den skarpeste Modsætning til Cavours Politik, der ikke vilde taale en eneste østerrigsk Bajonet syd for Alperne, og hvis egentlige Maal var den italienske Enhedsstat. Cavour var et Døgn hensunken i Fortvivlelse,

vilde intet nyde, ej heller tale med nogen. Hans Kammertjener frygtede for, at han vilde tage sig selv af Dage; men han fattede snart Mod igjen, hvad han dels skyldte sin egen indre Kraft, dels Venners og Meningsfællers Opmuntringer. De opfordrede ham til ikke at afvæbne, men i Nødstilfælde begynde Krigen endog uden Frankriges Hjælp. Et lignende Sprog førte General Alfons Lamarmora. Endelig befriede det østerrigske Kabinet ved sin overilede Optræden Cavour fra denne pinlige Situation. Regeringen i Wien havde ved det antagne Afvæbnings- og Kongresforslag vendt hele den diplomatiske Stilling til Fordel for sig selv; men da greb den unge Kejser Frans Josef af egen Magtfuldkommenhed ind i Sagernes Gang og gav ved en skæbnesvanger Beslutning Situationen en ganske anden Karakter. Han sendte, som det hedder, mod sine Ministres Villie Grev Kellersperg til Turin med et Ultimatum, hvori der stilledes den sardinske Regering Valget mellem at afvæbne og at føre Krig; der indrømmedes den tre Dages Betænkningstid til Svaret. Da Cavour erfarede, at dette Aktstykke var under Vejs, faldt der saa at sige en Sten fra hans Hjerte. Østerrige, der hidtil havde staaet som den angrebne, blev nu Angriberen, og i det Tilfælde var Napoleon traktatmæssig forpligtet til at hjælpe Piemont. Cavour sammenkaldte øjeblikkelig Kamrene, der holdt Paaskeferie, og foreslog dem, efter at han havde givet en Oversigt over de diplomatiske Forhandlinger, at der skulde overdrages Kong Viktor Emanuel diktatorisk Myndighed. Al lovgivende og udøvende Myndighed skulde samles i hans Person, og han skulde ved kongelige Dekreter, paategnede af en ansvarlig Minister, tage alle de til Fædrelandets Forsvar nødvendige Forholdsregler. Saa længe Krigen varede, skulde Regeringen have Ret til at indskrænke Pressefriheden og den personlige Frihed. Disse Forslag fortjene Opmærksomhed; thi de vise, hvorledes Italien var bleven klogt af den Skade, som en tøjlesløs Presse og tyranniske Partiforsamlinger havde

foraarsaget i Aarene 1848 og 1849; Kamrene overdroge den 23de April Viktor Emanuel eller rettere Cavour diktatorisk Magt; samme Dag kom Kellersperg til Turin og overrakte det østerrigske Ultimatum, der var dateret den 19de. Cavour mindede nu Napoleon om, at casus foederis var indtraadt, og erklærede den 26de det østerrigske Sendebud, at den sardinske Regering intet havde at meddele ham. Medens dette fandt Sted i Turin, udtalte Napoleon overfor den lovgivende Forsamling, at Frankrige maatte svare paa det Raab om Hjælp, der lød fra en angreben allieret Nation, med hvilken det var forenet ved fælles Interesser og overleverede Sympathier, der vare styrkede ved et nyere Vaabenbroderskab (Krim) og den mellem de regerende Huse sluttede Forbindelse. Kejseren meddelte samtidig Hoffet i Wien, at Frankrige maatte betragte østerrigske Troppers Overgang over Ticino som en Krigserklæring.

Forinden det store Krigsdrama udfoldede sig for Verdens Blikke, saa man de tvende Modstandere i Proklamationer henvende sig til den offentlige Mening og til deres Folk. Det Manifest, Kejser Frans Josef den 28de April udstedte fra Laxenburg, var gjennemstrømmet af den højtideligste Pathos; han erklærede, at han havde givet sin Hær Befaling til at gjøre Ende paa de Angreb, som Piemont i flere Aar havde rettet mod hans uomtvistelige Rettigheder. Det havde i et Decennium søgt at ophidse sine Undersaatter mod Folkerettens Bestemmelser; men Østerrige havde med Ædelmodighedens Taalmod kun stræbt efter Forsoning og Fred. «Jeg anvendte da det eneste Middel til Fredens Bevarelse, der endnu stod tilbage; jeg opfordrede Kongen til at hjemsende sin Hær og afskedige de frivillige; da Sardinien vægrede sig herved, maatte jeg med tungt Hjerte befale min Hær at rykke ind i Landet; naar Ære og Pligt byde, maa Monarkens Hjerte tie. Jeg er mig Betydningen af dette Skridt bevidst. Fjenden har forbundet sig med Revolutionspartiet, han understøttes af Frankriges Souverain,

der under ubegrundede Paaskud indblander sig i Halvøens Anliggender. Østerrige er atter kaldet til med sit Sværd at forsvare ikke blot sin gode Ret, men tillige Retten for alle Folk og Stater, ja Menneskeslægtens helligste Goder, mod de Revolutionstheorier, der nu endog udslynges fra Tronerne.» Til Slutning udtalte Kejseren det Haab, at de «tyske Brødre» ikke vilde lade hans Hær staa alene. Italien var det med Strømme af tysk Blod erobrede Bolværk for Tyskland, der først blev angrebet af Tysklands Fjender. «Som det tyske Forbunds Overhoved» forkyndte Kejseren Tyskerne denne Fare, og han mindede om «Befrielseskrigene 1813, i hvilke hele Evropa skyldte Tysklands enstemmige Begejstring sin Befrielse!» Overfor Hofferne stillede Østerrige sig som Fredsmagt og mindede dem om at være paa deres Post mod Gjenoptagelsen af Napoleon I's Erobringspolitik. Kejser Frans Josefs Manifest indeholdt intet Løfte til Italien, hvad der var forstandigt, eftersom der ikke vilde være blevet fæstet den mindste Lid til et saadant. Han drog sit Sværd for den gamle Rigsidé, der for Italienerne var enstydig med Fremmedherredømmet. Kejserens Henvendelse til de tyske Brødre fandt levende Gjenklang i Sydtyskland. Det bekjendte Blad «Augsburger allgemeine Zeitung» bragte en Række ledende Artikler, som aandede den inderligste Sympathi for Østerrige og hævdede, at «Rhinen burde forsvares ved Po». De af det ultramontane Parti paavirkede Bajrere vare fjendtlig stemte mod Piemont, og deres Uvilje havde faaet et nyt Incitament, da den bajerske Prinsesse Maria i Aarets Begyndelse havde ægtet Kronprins Frans af Neapel, Ferdinand II's Søn. I Würtemberg udtalte den offentlige Mening sig ogsaa for Østerrige, men i Modsætning til den ophidsede Folkestemning indtog saavel Regeringen i Stuttgart som i München en meget reserveret Holdning. Da der vitterlig i hele Tyskland rørte sig en udpræget Mistanke mod Napoleons Hensigter, besluttede Forbundsdagen i Frankfurt, at hele Forbundshæren skulde sættes paa

Krigsfod. Det østerrigske Kabinet havde gjort Regning paa Preussens Medvirkning under Kampen, og Erkehertug Albrecht var afgaaet som overordentligt Sendebud til Berlin for at indlede Underhandlinger om et Forbund, men han vendte med uforrettet Sag tilbage; Bismarck-Schönhausen, som den Gang var preussisk Gesandt i St. Petersburg, havde advaret sin Regering mod at hjælpe det utaknemlige Østerrige. Dette var da altsaa henvist til sine egne Kræfter; Fantasierne om, at hele den germaniske Race skulde træde under Vaaben, oploste sig i intet.

Dagen efter, at Frans Josef havde udstedt sit Manifest, henvendte Kong Viktor Emanuel sig til sit Folk og til alle Italienere i tvende Proklamationer. I hin erklærede han, at Østerrige ikke havde kunnet taale Piemonts frie Forfatning længer. «Jeg griber som Beskytter af vor fælles Arv, af Ære og Rigdom atter til Sværdet for at kæmpe for Frihed og Ret». I Proklamationen til Italienerne ytrede Kongen: «Østerrige overfalder Piemont, fordi jeg i Evropas Raad har talt det fælles Fædrelands Sag. Saaledes sønderriver det de Traktater, som det aldrig har holdt. Nationens Ret er da igjen traadt i Kraft, og jeg kan med god Samvittighed indfrie det Løfte, jeg har aflagt paa min heltemodige Faders Grav. Idet jeg griber til Vaaben for at forsvare min Trone og mine Folks Frihed, kæmper jeg tillige for hele Nationens Ret; jeg har ingen anden Ærgjerrighed end at være den første Soldat for Italiens Uafhængighed.» Det var i øvrigt et Fællestræk baade for den østerrigske og den italienske Proklamation, at begge Herskere henstillede deres Sag under Himlens Beskyttelse; men det var et væsentligt Differentspunkt imellem dem, at Kejser Frans Josef drog i Kampen for Wienertraktaternes skrevne Ret, medens Kong Viktor Emanuel kæmpede for Menneskets medfødte Ret til at bestemme sig selv og til at slutte sig sammen med sine Stammefrænder.

Det er ikke vor Hensigt at give en Fremstilling af

Krigens Gang; vi skulle indskrænke os til kun at berøre de væsentligste Hovedmomenter i Felttoget. Den østerrigske Hær talte i det Øjeblik, Krigen blev erklæret, 100,000 Mand. Man havde ventet, at Overkommandoen var bleven overdragen Felttøjmester Hess, der 1849 havde været Radetzkys Stabschef og højre Haand og havde et nøje Kjendskab til Norditaliens topografiske Forhold; men i Stedet for ham valgte Krigsministeriet i Wien Frants Giulay, en føjelig Hofmand, skjønt han selv erklærede sig ude af Stand til at føre en stor Hær. Den østerrigske Felttogsplan, som var udkastet af Krigsministeren, Grev Grünne, var i Hovedtrækkene af gammel Oprindelse, idet den hvilede paa Synspunkter, som Werklein havde opstillet kort efter Napoleon I's Fald. «Piemont». hedder det i denne, «skal i Fredstid holdes i fuldstændig Afhængighed af Østerrige ved Hjælp af det klerikal-reaktionære Parti; i Tilfælde af en østerrigsk-fransk Krig skal den østerrigske Hær hurtig trænge frem til Turin og det øvre Søbækken, den skal enten tvinge den piemontesiske Hær til at slutte sig til de østerrigske Faner eller tilintetgjøre den og dens Arsenaler; derpaa skal den overfalde de franske Korpser, saa snart de udmattede komme ned fra Alperne, og slaa dem enkeltvis.» Hermed var Giulay's Opgave betegnet; men hvorledes løste han den? Den 29de April gik han over Ticino og havde et Forspring af fjorten Dage for sine Modstandere, da den fransk-sardinske Hær først havde tilendebragt sin Opmarche den 14de Maj. Giulay skulde med Hurtighed have marcheret frem paa den sydlige ɔ: højre Pobred, hvor den sardinske Hovedstyrke stod, støttende sig til Fæstningen Alessandria, og leveret den et Slag, forinden Franskmændene kom; men han manøvrerede i Stedet derfor med famlende Langsomhed langs med den nordlige Pobred, hvor han kun stødte paa mindre sardinske Afdelinger, som hurtig trak sig tilbage i Retning af Fæstningen. Derefter blev han staaende ganske stille uden ret at vide, hvad han vilde. Imidlertid sank det østerrigske-

Herredømme sammen i Mellemitaliens Stater. Den 27de April forlod Storhertug Leopold II af Toskana sit Land for ikke mere at vende tilbage dertil; medens han med sin Familie begav sig til Østerrige, drog Hertuginde Louise, der den 7de Juni havde forladt Parma, med sin lille Søn Robert til Schweiz; Hertug Frans V af Modena begav sig faa Dage senere i Spidsen for 6000 Mand modenesiske Tropper til den østerrigske Hær. I den anden Halvdel af Juni Maaned forsvandt det habsburgske Banner fra Ancona, Bologna og Ferrara. Vi komme siden tilbage til Befolkningens Holdning i disse Egne.

Vi forlode Giulay under hans strategiske Uvirksomhed i det skjønne Landskab Lomellina mellem Floderne Po, Ticino og Sesia. Paa Modstandernes Side var imidlertid alt i energisk Bevægelse. De franske Tropper stege ned paa Piemonts Sletter ad Vejene, som føre over Mont Cenis og Mont Genèvre; andre Afdelinger rykkede frem over Nizza, medens en Del af Tropperne førtes til Genua, hvor de udskibedes. Den 3dje Maj udstedte Napoleon en Proklamation til det franske Folk, hvori han erklærede, at han var en Modstander af alle revolutionære Ideer, men altid havde Frankriges civilisatoriske Opgave for Øje. «Frankrige drager ikke Sværdet for at erobre og herske, men for at befri og gjøre Italien selvstændig. Ved Østerriges Skyld er det kommet dertil, at Østerrige enten maa herske til Alperne, eller Italien blive frit til Adriaterhavet. Frankrige forbinder med Krigen det Formaal, at det ved sine Grænser vil have et Folk, der skylder Frankrige sin Uafhængighed.» Den 10de Maj forlod Kejseren Paris, og to Dage efter landede han i Genua, hvor han modtoges af Prinsen af Carignan og Grev Arese. Samme Dag udstedte Napoleon til sin Hær en Dagsbefaling, hvori han fremdrog de store Minder fra Bonapartes italienske Felttog. Han betegnede Vejen over Mondovi, Marengo, Lodi, Castiglione, Arcole og Rivoli som en via sacra, fuld af glorværdige Erindringer. «Udfolder den strænge-

Mandstugt», sagde han, «som er Hærens Hæder. I maa ikke glemme, at der her ikke gives andre Fjender af Eder end dem, som møde Eder paa Valpladsen. Lad Eder ikke henrive af altfor overdreven Iver, det er det eneste, jeg frygter for. Anvend Bajonetten. Fra den ene Ende af Frankrige til den anden gjenlyder allerede Raabet: «Den nye Hær i Italien vil være sin ældre Broder værdig», og heri ligger der et godt Forvarsel.» Den franske Hær talte 150,000 Mand med 162 Stykker Skyts, hvoriblandt de 37 vare riflede efter Lahitte's System. Den var delt i fem Korpser under Anførsel af Marskallerne Baraguay d'Hilliers, og Canrobert og Generalerne Mac Mahon, Niel og St. Jean d'Angely. Prins Napoleon skulde i Toskana organisere en Reserve, der herfra skulde gribe ind i Operationerne. Den 14de Maj tog Kejseren sit Hovedkvarter i Alessandria, i Nærheden af den piemontesiske Hær, der skulde danne den samlede Styrkes venstre Fløj. Giulay, der frygtede for, at de allierede skulde omgaa ham og bringe Lombardiet til at rejse sig i hans Ryg, vilde ved en forceret Recognoscering skaffe sig Vished, om der paa den sydlige eller højre Pobred var en stærk fjendtlig Styrke forenet foran Alessandria. Han satte da Grev Stadion med 30,000 Mand over paa denne Side af Floden, og her udspandt sig den 19de Maj ved Montebello en Kamp med Franskmændene, der førtes af General Forey. De østerrigske Tropper, der bleve slet ledede, trak sig om Aftenen langsomt tilbage med et ikke ubetydeligt Tab. Da Napoleon bemærkede, at Giulay viste Sardinierne den største Ringeagt, men stadig havde sin Opmærksomhed henvendt paa Franskmændene, besluttede han at drage Fordel heraf og foretog en Bevægelse af overordentlig Betydning. Han trak sig med sin Hovedstyrke bort fra Alessandria og marcherede bag den sardinske Hær mod Nord, medens den østerrigske Generalstab ufravendt havde Blikket rettet mod Poflodens sydlige Bred i den faste Tro, at Franskmændene vilde rykke frem mod Pavia. De

franske Soldater kjørte imidlertid paa Jernbanen fra Alessandria til Vercelli, medens den sardinske Hær som Følge af Franskmændenes Bevægelse maatte skifte Stilling og skyde sig frem i nordvestlig Retning. Under denne Operation besatte Cialdini den 30te Maj Landsbyen Palestro efter at have kastet nogle Afdelinger af en østerrigsk Division tilbage. Giulay, der stod ved Po med Blikket vendt mod Syd, vilde have Ryggen fri og gav derfor Befaling til at jage Piemonteserne ud af Palestro. Den 31te Maj blev da Byen angreben af tre Divisioner. En blodig Kamp udspandt sig, i hvilken et Regiment Zouaver deltog; Kong Viktor Emanuel, der selv kommanderede her, sluttede sig til Zouaverne og udsatte sig med en saadan Dristighed for den fjendtlige Ild, at Zouaverne begejstrede udraabte ham til Soldat i Zouavegimentet. Østerrigernes Forsøg paa at tage Palestro mislykkedes. Giulay havde hidtil befundet sig i den Vildfarelse, at den sardinske Hærs Foretagender paa dette Punkt kun vare en Skinmanøvre, der var anlagt paa at bortlede hans Opmærksomhed fra Franskmændenes Fremrykning mod Pavia langs Poflodens sydlige Bred; men den 1ste Juni overbeviste den østerrigske Generalstab sig om Sagernes sande Sammenhæng. Giulay trak sig derfor, da han erfarede, at franske Tropper allerede stode i Færd med at overskride Ticino ved Buffalora, hurtig ind i Lombardiet og tog, efter at Clam Gallas havde tilført ham Forstærkning, Stilling paa den Vej, der fra Buffalora fører over Magenta til Milano. Her stod han nu med 115,000 Mand; men det er med rette blevet bemærket om ham, at han ikke selv førte Krigen, men afventede, hvorledes Fjenderne førte den. Han gjorde ikke et eneste Forsøg paa at forstyrre den franske Hærs oven omtalte Bevægelse, uagtet den først var fulstændig afsluttet to Dage, efter at han var kommen til Kundskab derom. Den 4de Juni gik Napoleon med hele sin Hær over Ticino, og ved Magenta kom det til et Slag, der henimod Aften afgjordes til Fordel for Franskmændene,

som skyldte Mac Mahons Indgriben i det yderste Øjeblik deres Sejr. Giulays Ledelse havde været aldeles planløs, og paa fransk Side var der heller ikke lagt stort strategisk Talent for Dagen; men der havde været Energi og Hurtighed i Angrebet. Vi forbigaa alle Kampens Enkeltheder. Den østerrigske Feltherre kunde særdeles godt have gjenoptaget Kampen den næste Dag; thi ikke en Gang de to Tredjedele af hans Hær havde været i Ilden, men han valgte at trække sig tilbage til Mincio og opgav saaledes Lombardiet. Samtidig med Hovedhæren maatte ogsaa General Urban, der havde opereret mod Garibaldi i det nordvestlige Lombardi, trække sig tilbage. Den senere saa navnkundige italienske Frihedshelt havde fjernt fra Kong Viktor Emanuels og Napoleons Hovedkvarter organiseret sine «Alpejægere», der talte 3200 Mand og bestode af Flygtninge fra Lombardiet og de andre italienske Stater. Garibaldi stillede sig ved sin loyale Deltagelse i Krigen under det kongelige Banner i den heldigste Modsætning til Mazzini, der nu, da Tærningerne kastedes om det store Fædrelands nationale Selvstændighed, ikke havde andet at meddele sine Landsmænd end hadefulde Advarsler mod Napoleon og Huset Savoyen. Garibaldi, der skulde operere i Østerrigernes højre Flanke og bringe den lombardiske Befolkning til at rejse sig i deres Ryg, var den 24de Maj gaaet over Ticino lige ved Lago Maggiores Sydspids og var rykket ind i Varese, hvorfra han trængte frem til Como. General Urban havde rigtignok ved Hjælp af sin tredobbelte Overmagt bragt Garibaldi i en kritisk Situation, idet han den 31te Maj havde tilføjet Alpejægerne et Nederlag og besat Varese, men han maatte nu følge Giulays tilbagegaaende Bevægelse. Garibaldi marcherede derefter over Bergamo til Brescia, i hvilken Stad han holdt sit Indtog den 13de Juni, anden Pintsedag, og fra nu af stilledes han under Kongens umiddelbare Befaling.

Medens Østerrigerne efter Slaget ved Magenta rømmede

Milano, vedtog Municipalraadet en Adresse til Viktor Emanuel. hvori det «kun gav Befolkningens enstemmige Ønske et Udtryk, naar det udtalte Lombardiets Annexion til Piemont». Denne Adresse overraktes Viktor Emanuel den følgende Dag i Kejser Napoleons Nærværelse. Den 8de Juni droge de to Monarker ind i Milano; de rede gjennem den storartede Arco della pace, i hvis Billedværker der skjules en hel Historie, som i dette Øjeblik saa at sige skuede ned paa dem. Grundstenen til den var lagt under Napoleon I, hvis Navn den skulde bære; Basrelieferne forestille de Allieredes Overgang over Rhinen i 1814, deres Indtog i Paris, Wienerkongressen, Østerrigernes Indtog i Milano 1814 og Kejser Frants I's 1825; ovenpaa Portens flade Tag kjører en kæmpeagtig Skikkelse af Fredens Gudinde, omgiven af Victorier, sit Sexspand. Vi behøve næppe at tilføje, at de to Herskeres og Hæres Modtagelse ikke blot var pragtfuld og begejstret, men vi træffe Stemningen nærmere, naar vi betegne den som glædedrukken. De ædleste Offere bragtes, de skjønneste humane Følelser gave sig paa mangfoldige Maader et Udtryk; Damerne af Byens fornemste Familier kappedes om at pleje de Tusender af saarede, som bragtes hid fra Valpladsen. Napoleon talte til sine Soldater i sin Onkels Stil. Han mindede dem om, at Frankrig for sex Uger siden var blevet udfordret til Krig uden at være rustet. «Men det gjenfandt strax alle sine gamle Dyder. I et Par Uger have I gjort 35,000 Fjender ukampdygtige, I have erobret 18 Kanoner, 2 Faner og gjort 8000 Fanger. Eders Fædre se fra Himlen med Stolthed ned paa Eder. Jeg stoler paa, at I og den italienske Hær ville fuldende Værket.» Dernæst rettede Kejseren en Proklamation til *Italienerne*, der heri for første Gang hilstes af en fremmed Souverain med deres Nationalnavn. Da de deri benyttede Vendinger ikke blot ere af Betydning for det foreliggende historiske Emne, men da de indeholde et Bidrag til en Karakteristik af selve Kejserens Personlighed, skulle vi anføre

de væsentligste. «Jeg er kommen til Lombardiets Hovedstad», sagde han, «i Kraft af de Pligter, som Frankrigs Ære og Interesse paalægger mig, og som Forbundsfælle af den uretfærdig angrebne Konge af Sardinien. Eders Fjender, som ogsaa ere mine, have forsøgt at svække den i hele Evropa udbredte Sympathi for Eders Sag, idet de have paastaaet, at jeg førte Krig af personlig Ærgjerrighed og for at udvide det franske Landomraade. Hvis der gives Folk, som ikke forstaa deres Tid, hører jeg sikkert ikke til deres Tal. Den offentlige Mening er nu for Tiden saa oplyst, at man bliver større ved moralsk Indflydelse end ved ufrugtbare Erobringer. En saadan moralsk Indflydelse søger jeg, idet jeg med Stolthed medvirker til Befrielsen af en af Evropas skjønneste Dele. Den Modtagelse, jeg har fundet, overtyder mig om, at I have forstaaet mig. Jeg kommer ikke i Eders Midte med et forudfattet System, der gaar ud paa at detronisere Fyrster og paatvinge Eder min Villie. Min Hær vil kun befatte sig med to Ting: den vil bekæmpe Eders Fjender og opretholde den indre Ro. Der vil ikke blive lagt Hindringer i Vejen for en fri Tilkjendegivelse af Eders retmæssige Ønsker. Forsynet begunstiger ofte saavel Folk som Individer, idet det giver dem Lejlighed til at blive store ved egen Kraft; men dette sker kun paa den Betingelse, at vi forstaa at benytte Lejligheden. Eders saa ofte udtalte, saa hyppig skuffede Ønske om Uafhængighed skal blive til Virkelighed, hvis I vise Eder den værdig. Forener Eder da i Bestræbelsen for Landets Befrielse; organiserer Eder paa militær Vis. Iler under det Banner, som løftes af Viktor Emanuel, der saa ædelt har forberedt Hæderens Bane for Eder. Husker, at der ikke gives nogen Hær uden Disciplin. Værer idag, gjennemglødede af Patriotismens hellige Ild, Soldater for imorgen at være et stort Lands frie Borgere!» Den 9de Juni forkyndte Viktor Emanuel i en Proklamation til Lombarderne, at han modtog Tilbudet om Landets Annexion til

sit Kongerige og opfordrede dem til endnu talrigere at træde ind i den kongelige Hærs Rækker. Et Supplement til Kongens Udtalelse dannede en Rundskrivelse, som Cavour den 19de Juni sendte Turinerhoffets Repræsentanter i Udlandet. «Ved sit Fredsbrud», hedder det deri, «har Østerrige sønderrevet de Traktater, paa hvilke dets Herredømme i Italien hvilede; den nuværende Krigs Maal er Italiens Uafhængighed og Østerriges Udelukkelse fra Halvøen. Italiens Sag er for ædel og hellig, til at man ikke paa Forhaand skulde kunne gjøre Regning paa det civiliserede Evropas Sympathier. Disse har man søgt at svække ved at vække Mistanke om, at den franske Kejser skulde nære Udvidelsesplaner; men hans gjentagne Erklæringer ere saa klare, saa bestemte og værdige, at al Tvivl maa ophøre. Naar det østerrigske Herredømme og de Stater, hvis Skæbne er knyttet til Østerriges, forsvinde, vil Aarsagen til uafbrudt Uro bortfalde, Ordenen vil være sikret, Revolutionsarnen vil være udslukt, og Evropa vil med Tryghed kunne hengive sig til de store Foretagender, der maa betragtes som en Ære for Aarhundredet.» Her tales altsaa om et italiensk Kongerige uden bestemte Grænser mod Syd. Dette stemte ikke overens med Napoleons Planer; men Cavour kunde dog overfor Kejseren skyde det fulde Ansvar fra sig; thi Rundskrivelsen var udstedt i Turin af hans Generalsekretær for Udenrigsministeriet, Minghetti, medens Ministeren selv opholdt sig i Milano.

Den østerrigske Hær havde den 21de Juni tilendebragt sit Tilbagetog bag Mincio. Giulay havde nedlagt Kommandoen, som nu overtoges af Kejser Frans Josef selv, der personlig indfandt sig paa Krigsskuepladsen; den gamle Felttøjmester Hess blev Stabschef. Østerrigernes Styrke beløb sig til mindst 200.000 Mand, og Forstærkninger fra Rigets Indre ventedes. Hærens stærke Stilling i den berømte Fæstningsfirkant, der dannedes af Peschiera, Mantua, Verona og Legnano, ansaas for uindtagelig. Den allierede Hær, der nærmede sig Mincio, talte 180,000 Mand. Imidlertid løb

en fransk-sardinsk Flaade ind i Adriaterhavet for at medvirke til Erobringen af Venetia, hvis Forsvar Østerrigerne havde forberedt ved at armere Lidoen og nedsænke Lloyddampere i Indløbene. Den østerrigske Kommando havde et Øjeblik tænkt paa at modtage de Allieredes Angreb i Fæstningsfirkanten; men Hess stemte for, at Overmagten skulde anvendes til et kraftigt Masseangreb. Kejserens Nærværelse maatte ogsaa opfordre til et offensivt Foretagende; thi det Trylleri, den udøvede, vilde snart tabe sig under en Forsvarskrig i Firkanten. Østerriges herskende Stilling i Italien kunde kun gjenoprettes ved et afgjørende sejrrigt Slag; kun et saadant kunde forebygge den Fare, der vilde være forbunden med et Angreb paa Venetia, kun et saadant kunde forhindre en Opstand i Ungarn, hvor Sagerne antoge et truende Udseende. De østerrigske Hærsøjler satte sig i Bevægelse, overskrede Mincio og stødte den 24de Juni sammen med den allierede Hær, som ligeledes var under Fremrykning. Det kom til Slaget ved Solferino; Kampen var langvarig og blodig. Franskmændene handlede her efter en bestemt Plan, Østerrigerne uden nogen saadan, og Kejser Frans Josef greb desuden ved sin Indblanding forstyrrende ind i de af Hess udkastede Dispositioner. Den slagne østerrigske Hær trak sig næsten uforstyrret og i Orden tilbage; kun enkelte Afdelinger, som havde opløst sig i Flugt, søgte Beskyttelse i Fæstningerne. Østerrigerne toge Stilling bag Adige, hvor de forstærkede sig. De Allierede kaldte nu Prins Napoleon til sig med det franske Korps, han havde landsat i Livorno, og rykkede den 28de Juni over Mincio, hvorefter Sardinierne indesluttede Peschiera.

Hidtil var Krigen bleven lokaliseret; men skulde Fæstningsfirkanten erobres, vilde det blive nødvendigt at føre Krigen ind over Grænsen af det sydlige Tyrol, hvorved man vilde komme til at betræde tysk Forbundsterritorium. Kampen vilde da antage en universel, fra den oprindelige forskjellig Karakter. I Tyskland var Stemningen bleven

mere og mere urolig. Det katholske Parti og de reaktionære Fyrster betragtede sig som solidariske med Huset Habsburg, og de sydtyske Befolkninger udtalte sig i Forening med de mindre Hoffer for en Diversion af Forbundstropperne mod Rhinen til Fordel for Østerrige. Rusland og England søgte dog at lægge en Dæmper paa Krigslysten. Fyrst Gortschakoff mindede i en Rundskrivelse til de russiske Sendebud om, at det tyske Forbund væsentlig var en defensiv Institution, og tilføjede, at Rusland forbeholdt sig sin Handlefrihed, hvis Forbundet ydede Østerrige aktiv Hjælp. Den engelske Udenrigsminister, Lord John Russell, der var Medlem af det nylig dannede Whigministerium under Palmerstons Forsæde, erklærede den Bevisførelse, hvormed den sydtyske Presse fremstillede det som en Pligt for Forbundet at tage Del i Krigen, for at være noget «dumt Tøjeri» (loose settle); men det var paa den anden Side umuligt for det tyske Forbund at holde sig udenfor Krigen, saa snart dets Omraade blev Skueplads for den. I den Retning var Preussens Politik klar og bestemt. Kabinettet i Berlin gjorde et rent tysk Synspunkt gjældende, idet det vægrede sig ved al Indblanding, saa længe Krigen kun gjaldt særlig østerrigske Interesser, hvorimod det vilde deltage med fuld Kraft i Krigen, saa snart tysk Forbundsterritorium blev angrebet. Den 14de Juni mobiliserede det sex Hærkorpser og foreslog Forbundsdagen at opstille et Observationskorps ved Øvrerhin under Bajerns Ledelse. I øvrigt arbejdede Preussen som evropæisk Stormagt paa at tilvejebringe en forenet Optræden med England og Rusland for at bevæge de krigsførende Magter til Fred. Det neapolitanske Sendebud i Paris, Antonini, taler i sine Depecher om disse Bestræbelser fra Berlinerkabinettets Side. «Man vil foreslaa de Franskes Kejser», skriver han, «at han skal lade sig nøje med at knytte Lombardiet og Pohertugdømmerne til Piemont; Venetien skal forvandles til en uafhængig Stat under en østerrigsk Erkehertug. Toskana skal gives tilbage til sin Erkehertug, og disse Fyrster

skulle i Forening med Paven og Kongen af begge Sicilierne opfordres til at danne en italiensk Forbundsstat.» Uagtet Preussen langtfra var utilfreds med Østerriges Ydmygelse, glædede det sig dog heller ikke over dets Nederlag; der var i Preussen et stort Parti, som troede, at Rhinen burde forsvares ved Po. I de berlinske Regeringskredse var der Statsmænd, som ansaa det for sandsynligt, at Napoleon, efter at han havde hævnet sig paa Rusland og Østerrige for Aarene 1813—15, vilde vende sig mod Preussen og lade dette betale Lønnen for alle hans Sejre.

Napoleon III, der med bekymrede Blikke saa hen til Tysklands og navnlig til Preussens Holdning, veg tilbage for en Krig baade ved Rhinen og Po. Han havde lige siden Krigens Begyndelse sat sin Lid til, at Spliden mellem Østerrige og Preussen vilde holde dette fuldstændig tilbage, og han havde derfor kun opstillet et svagt Observationskorps paa Frankrigs østlige Grænse under Hertugen af Malakoff og et andet paa Nordgrænsen, som skulde have Forstærkning fra Hæren i Paris; men der var ogsaa andre Betragtninger, som gjorde sig gjældende hos Kejseren og stemte ham fredelig. Han vidste, at det italienske Felttog blev i højeste Grad misbilliget af det store ultramontane Parti i Frankrig, og det saa meget mere, som den nationale Bevægelse nu ogsaa ytrede sig med stigende Hæftighed i Kirkestaten og truede Paven. Han forudsaa, at selv om det var muligt at undgaa en Krig med det tyske Forbund, vilde Belejringen af Fæstningsfirkanten blive overordentlig langvarig og kræve uhyre Ofre, og det stod klart for ham, at under disse Anstrængelser vilde Glansen af de nylig vundne Sejre, der gave hans Dynasti et nyt Relief i Nationens og Hærens Øjne, i en væsentlig Grad blegne. Endelig ønskede han at kunne holde Piemont i Afhængighed af Frankrig; men dette kunde bedst ske, naar det modtog en Udvidelse som Lombardiet alene. Han brød derved ganske vist sin Traktat med Piemont og sine Løfter til Italienerne;

men det italienske Folk maatte dog i ethvert Tilfælde være ham taknemligt. Disse Motiver vare de bestemmende for Kejseren, i hvis Væsen der, som man har sagt, laa en sjelden Blanding af Dristighed og Selvbeherskelse. Den 6te Juli om Aftenen sendte han sin Adjutant, General Fleury, til Verona med en Haandskrivelse til Kejseren af Østerrige; Napoleon foreslog ham en Vaabenstilstand, der skulde bane Vejen for Fredsunderhandlinger. Frans Josef svarede den følgende Morgen bekræftende; den 8de mødtes Cheferne for Generalstabene i Villafranca og afsluttede en Vaabenstilstand til den 15de Avgust. Den 11te Juli Kl. 9 om Morgenen havde Napoleon og Frans Josef her en Sammenkomst, og den følgende Dag var den mellem de to Kejsere sluttede Præliminærfred i Villafranca en Kjendsgjerning. «De to Souverainer», hedder det i Fredsdokumentet, «ville arbejde hen til Oprettelsen af en italiensk Konføderation, i hvilken Paven skal føre Forsædet. Kejseren af Østerrige aftræder til de Franskes Kejser sine Rettigheder til Lombardiet med Undtagelse af Mantua og Peschiera; de Franskes Kejser vil afstaa det aftraadte Omraade til Kongen af Sardinien. Venetien skal danne en Del af den italienske Konføderation, idet det forbliver under Kejseren af Østerriges Krone; Storhertugen af Toskana og Hertugen af Modena skulle vende tilbage til deres Stater og udstede en almindelig Amnesti*). De to Kejsere ville opfordre Paven til at indføre de nødvendige Reformer i sine Stater. Begge de krigsførende Parter forpligte sig til at give Personer, som i Anledning af de sidste Begivenheder ere blevne kompromitterede, Amnesti.» Kejser Frans Josef var trods det bragte Offer glad over at have vundet Freden; hans Staters indre Tilstand paabød det ikke blot, men som Habsburger vilde han heller ikke opgive sin

---

*) Parma nævnes ikke.

prædominerende Stilling i det tyske Forbund, og han indsaa, at Preussen vilde være bleven bragt i Spidsen for Tyskland, hvis Krigen var udbrudt ved Rhinen, og det her havde vundet en Sejr over Franskmændene; men hvilket Indtryk gjorde Præliminærfreden i Villafranca paa Italienerne?

(Forts.)

A. Thorsøe.

Giuseppe Balsamo,

kaldet Alessandro, Grev Cagliostro*).

(Et Bidrag til Oplysningsperiodens Historie.)

I Aaret 1773 blev Jesuiterordenen ophævet, en Forholdsregel, som dog paa ingen Maade havde den gjennemgribende Betydning, man i Almindelighed plejer at tillægge den. Jesuiterne vedbleve at existere som før; kun havde de saa at sige vexlet Klædning og virkede tilsyneladende enkeltvis i Stedet for som før i Samling. De benyttede sig af alle Midler til paa hemmelig Maade at tilbageerobre den tabte Stilling og opdagede hertil et fortræffeligt Middel: Troen paa og Glæden over det vidunderlige, et menneskeligt Instinkt, der, saa godt som uberørt af de vexlende Strømninger, til alle Tider har stillet sine Kræfter til *deres* Raadighed, som forstaa at benytte sig af dem. Ingen Periode har vel i saa høj Grad som det attende Aarhundredes sidste Aartier givet Stof til Iagttagelser paa dette Omraade. Tiden var beskæftiget med metafysiske Arbejder og filosofiske Spørgsmaal, det bestaaende var overalt undermineret, medens et Hang til Sværmeri og Sentimentalitet, der var en udmærket Jordbund for Mystiken, og som havde skabt en

---

*) Bearbejdet efter Dr. *Eugen Sierke*: Schwärmer und Schwindler. Leipzig 1874.

hemmelighedsfuld og exalteret Forventning, gav sig til Kjende gjennem de mangfoldige hemmelige Selskaber, Ordener og Associationer, der vare Dagens Mode. I mange af disse Selskaber spillede Jesuiterne en betydelig Rolle og opnaaede navnlig en hel Del Magt gjennem de talrige Frimurerloger, som under deres Ledelse forandrede Karakter og fra Foreninger af ligestillede, hvor enkelte ved Valg udnævntes til de højere Myndigheder, bleve omdannede til fuldkomment militært indrettede Dressuranstalter, hvis samlede Magt absolutistisk var tillagt en enkelt, hvis Vilje de underordnede Medlemmer blindt maatte adlyde, medens deres aktive Deltagelse indskrænkede sig til at forsyne Magthaverne med de fornødne Penge. Frimureriet, der fra gammel Tid havde omgivet sig med Mystikens Skjær, havde tiltrukket mange, som i det søgte ikke alene en verdsligpolitisk Association, men som haabede her at finde Erstatning for den svindende Kirketro, eller som i alt Fald her søgte Oplysning og Belæring. Under de forandrede Forhold tilfredsstilledes denne Trang ikke; men de gamle Traditioner, der omgave Mureriet med en mystisk Glorie, vare alligevel for fastvoxede i den almindelige Bevidsthed, til at Skuffelsen kunde medføre nogen almindelig Mistro med Hensyn til Mureriets virkelige Betydning; kun blev det nu den almindelige Tro, at alene enkelte højtstaaende Frimurere naaede til Erkjendelsen af de dybe Sandheder, hvori Summen af den nedarvede Visdom bestod; om selve disse Sandheders Natur var man selvfølgelig højst uenig. Nogle søgte i dem Erkjendelsen af Gud og Verden, af Død og Liv; andre søgte alkymistiske Hemmeligheder, Kunsten at lave Guld og Livselixirer, Aandemanen og lign. Da det imidlertid, som sagt, formodedes, at enkelte begunstigede Frimurere vare i Besiddelse af disse Hemmeligheder, var det ikke vanskeligt for Eventyrere at finde Tiltro, naar de med en overfladisk Tilknytning til Frimurerværsenet udgave sig for Mirakellæger, Guldmagere, Aandemanere o. s. v.; kun paa denne Maade

kan det forstaas, at en Eventyrer og foragtelig Karakter som den saa kaldte Grev Alessandro Cagliostro, alias Giuseppe Balsamo, hvis eneste fremtrædende Egenskab var en souverain Frækhed og Foragt for Menneskeheden, kunde spille en Rolle, som til sine Tider endog fik direkte historisk Betydning. I Særdeleshed til dette Navn knytte sig alle de hemmelighedsfulde Traditioner, de truende eller lokkende Fantasier, som endnu føre en skjult og udødelig Tilværelse paa Bunden af det 19de Aarhundredes Oplysning. Paa Grund af den typiske Betydning, som Navnet Cagliostro fik, udstyrede den almindelige Forestilling ham i Reglen med det sædvanlige Tilbehør for en Troldmand: høj Alder, værdig, alvorsfuld Optræden og imponerende Skikkelse. Alt dette stemmer imidlertid saa lidt som mulig med Virkeligheden. Et Øjenvidne beskriver ham som «en lille, tyk, bredskuldret Fyr med et rundt Hoved paa en Tyrehals, lav Pande, rullende, glimtende Øjne, tykke, svulmende Læber, kjødfulde Hænder og en stærkt rødbrun, fuldblodig Farve». Fru v. d. Recke, hans senere Biograf, beklager sig over hans platte Sprog og udannede Manerer, som hun dog undskylder, «fordi han havde tilbragt saa mange Aar i Arabien og Ægypten»; det er dernæst bekjendt, at han ikke forstod at skrive eller tale noget Sprog korrekt, end ikke sit Modersmaal Italiensk. At et saa mangelfuldt udrustet Individ alligevel fik Adgang til de mest dannede Kredse i hele Evropa, kan kun forklares af den før omtalte Tørst efter Vidundere, der greb efter enhver Tilfredsstillelse uden at være synderlig nøjeregnende med Hensyn til dens Beskaffenhed. Balsamo opnaaede heller ikke nogen Berømmelse eller gjorde nogen Lykke, førend han under sit andet Besøg i London havde ladet sig optage i en Frimurerloge. Før den Tid havde han og hans Hustru ført en obscur Tilværelse og fristet Livet ved allehaande kummerlige Kneb og Uhæderligheder. Efter at være bleven Frimurer optraadte han med Paastand om at kunne gjøre Guld, forstørre og sammensmelte Ædelstene, tillave Livs-

elixirer o. s. v. og foregav at have en Mission som Gjenopretter af det saakaldte ægyptiske Frimureri, der var grundet af ingen ringere Person end Profeten Elias. En høj Grad af Taskenspillerfærdighed, som han havde erhvervet sig under sit omflakkende og vexlende Liv, kom Balsamo til stor Nytte ved hans magiske Experimenter, og en Masse Personer, tilmed saadanne, som ved deres Stilling gjorde Propaganda for hans Berømmelse, lode sig narre af den Selvtillid og Sikkerhed, hvormed han optraadte. Foruden med det egentlige Frimureri gjorde Balsamo sig i London bekjendt med Swedenborgianismen og lod sig optage i en af dens Menigheder, der havde organiseret sig paa Frimurervis. Senere, da Balsamo selv grundede Frimurerloger, fremsatte han et System, hvori Swedenborgianisme var sammenarbejdet med Frimurermystik, og hvori han blandt andet lovede sine Tilhængere «fysisk og moralsk Gjenfødelse», Kundskab om den saakaldte «materia prima», der formaaede at forvandle et hvilket som helst Metal til Guld, og endelig Herredømme over Englenes og Dæmonernes utallige Skarer. Disse Begunstigelser kunde imidlertid kun blive den til Del, der gjorde sig værdig hertil ved et Liv, indviet til den højeste Grad af Dyd — en fortræffelig Grund til ikke at tilstede nogen Person Adgang til disse Mysterier. Efter i 1776 at have maattet rømme London paa Grund af en Proces, anlagt af en vis Miss Fry, hvem han havde fravendt en Del Diamanter under Paaskud af at ville forstørre dem, medens han derpaa beholdt dem som «forærede til hans Hustru», rejste Balsamo et Par Aar omkring, navnlig i Tyskland, og gjorde under Vejs Bekjendtskab med Greven af Saint Germain, der synes at have lagt den sidste Haand paa hans Opdragelse. Han bar fra nu af bestandig Navnet Grev Cagliostro og benægtede paa det hæftigste at være identisk med den Josef Balsamo, som paa mange Steder var ilde bekjendt fra tidligere Tid. I Byen Mitau i Kurland gjorde han et længere Ophold og samlede en Del Tilhængere; en af dem, den før

omtalte Friherreinde v. d. Recke, har i sin Dagbog efterladt en detailleret Beskrivelse af Balsamos Virksomhed og magiske Operationer under hans Ophold her. Denne Dame hørte i Begyndelsen til de mest begejstrede troende; hun var af Naturen sværmerisk og poetisk anlagt; dette Anlæg havde paa Grund af Modgang udviklet sig i religiøs Retning, medens hendes nervøse Temperament gjorde hende særlig skikket til Paavirkning. Cagliostro, som overalt forstod at skaffe sig Oplysning om de Personer, der kunde blive ham til Gavn, havde ogsaa strax faaet Øje paa denne Dame og hendes Familie, af hvilken hendes Onkel og Fader, Greverne af Medem, begge vare Frimurere og desuden bekjendte som ivrige Tilhængere af Alkymi og de dermed beslægtede Ideer. Disse Personer hørte til Kurlands højeste Aristokrati, og Cagliostro henvendte sig til dem, idet han udgav sig for at være spansk Adelsmand, Oberst og Udsending fra den spanske Frimurerorden. Efter at have fundet Tiltro gjorde Balsamo Greverne af Medem bekjendte med sin før omtalte Mission og sin Bemyndigelse til at grundlægge en ny Loge, «hvori ogsaa Kvinder kunde blive optagne». Dette Projekt blev modtaget med Enthousiasme, og for strax at gjøre et overvældende Indtryk tilbød Balsamo at give Bevis paa sit Herredømme over de usynlige Magter og aflagde i den Hensigt en Prøve paa sin Færdighed, der foruden mange lignende beskrives i Friherreindens Optegnelser. Efter at Cagliostro, siges der, havde udført nogle kemiske Experimenter, gik han over til det «magiske Forsøg». Som Medium hertil valgte han en sexaars Dreng af det Medemske Hus. Efter at have salvet Barnets Hoved og Haand med «Visdommens Olie», foresagt det en Psalme og skrevet mystiske Tegn over dets Hoved og Haand, befalede han Barnet at se i Haanden og spurgte den tilstedeværende Fader om hans Ønske med Hensyn til det Syn, der skulde vise sig for Drengen. Faderen bad Magikeren om at fremmane Barnets Moder og Søster, som opholdt sig hjemme. Balsamo

spurgte nu den lille, om han saa Moder og Søster, hvortil Barnet svarede Ja; paa Spørgsmaalet om, hvad de foretoge sig, svarede Drengen, at hans Søster omfavnede sin Broder, som just var kommen tilbage fra sin Rejse. Ved senere Efterspørgsler viste det sig, at en fraværende Søn virkelig var kommen hjem paa den anførte Tid, og efter denne Prøve skred man til Stiftelsen af den nye Loge. En Mængde Medlemmer strømmede til, for største Delen Personer af de højeststaaende Familier. Cagliostro gjorde dem ved Forelæsninger bekjendte med sit «System», hvorved han i Reglen understøttede sin Tale ved Bibelcitater og bestandig gjentog, at man ved Dyd maatte nærme sig de usynlige for af dem at blive begavet med overnaturlige Evner. Tillige antydede han, at saavel Vedabøgerne som de græske Gudemyther og det gamle Testamentes Apokryfer vare hellige Værker og indeholdt dybe Sandheder, som det var forundt Magien at opdage og gjøre Brug af. Til sine magiske Experimenter betjente han sig stadig af det foromtalte sexaars Barn, lod det have Syner, opdage underjordiske Skatte, som efter en vis Tid vilde kunne hæves af den store Magiker, samt gjøre Forudsigelser. Ved saadanne Lejligheder blev Barnet lukket inde i et tomt Værelse, medens Cagliostro tog Plads i et tilstødende Værelse, lod sine Tilhørere danne en Kreds og foretog i dens Midte det sædvanlige Besværgelsesceremoniel med at svinge en Sabel over sit Hoved, skrige og udstøde uforstaaelige Ord; da engang en af Selskabet rejste sig for at se efter, om Dørene vare forsvarlig lukkede, kom Magikeren i en Slags Extase og forbød under skrækkelige Trusler de tilstedeværende at gjennembryde den magiske Kreds, da Dæmonerne i saa Fald vilde bringe dem alle i største Fare. Derpaa begyndte han paany sine Besværgelser og udspurgte tilsidst gjennem den lukkede Dør Barnet, befalede det at se en Engel, at kysse Engelen, lod det beskrive Engelen o. s. v.

I Mitau forblev Cagliostro saa længe, indtil der intet

mere var for ham at høste; han havde forspildt Friherreindens Tiltro ved sin uforsigtige Opførsel og ved enkelte Punkter i sin Aandelære, der havde tilbagestødt den yderst fintfølende og troende Dame. Til sin store Beklagelse antog hun ham nu for at være gaaet over til at udøve den saakaldte «sorte Magi» og trak sig som Følge heraf tilbage fra ham.

Cagliostro begav sig dernæst til St. Petersburg, hvor han navnlig optraadte som en fornem spansk Officer, der gav sig af med at helbrede Folk; en saadan Fremtoning vakte den største Opsigt, tilmed da han i Begyndelsen vægrede sig ved at modtage Betaling og endogsaa, hvor der var Trang, ydede Hjælp i Penge og Medicin. Hans Navn var hurtig i alles Munde; den fornemme Verden blev nysgjerrig, indbød ham til sig eller opsøgte ham i hans Bolig, skjønt den spanske Gesandt advarede imod ham og erklærede i det mindste hans Adelskab for Bedrag. Selve Hoffet trængte sig omkring Cagliostro, fremfor alle Fyrst Potemkin, der synes at have følt en levende Interesse saa vel for Greven selv som især for hans smukke Hustru. Imidlertid varede det heller ikke her længe, førend nogle af Balsamos Bedragerier kom for Dagen, hvorpaa Kejserinde Katerina lod ham udvise. Rejsen gik nu til Varszava, hvor en Mængde Mennesker lod sig narre af en magisk Operation, ved hvilken en magisk tilberedt Kviksølvmasse efter nogle Dages Forløb fandtes forvandlet til guldholdigt Sølv, men hvor forskjellige senere Indicier tydede paa en stedfunden Taskenspillerombytning; dernæst gik Farten til Strassburg, hvor en tilrejsende svensk Professor, som var særlig dygtig i de orientalske Sprog, tiltalte vor Greve paa Arabisk; Cagliostro foregav nemlig, som bekjendt, at have henlevet sin Ungdom i Arabien; men nu forstod han aldeles intet af den lærde Professors Tale, ja kjendte end ikke det Sprog, hvori han blev tiltalt. I Strassburg havde Cagliostro imidlertid før denne for ham ubehagelige Episode paa sin sædvanlige

Maade gjort mange Bekjendtskaber og blandt andet indyndet sig hos Kardinal, Prins Rohan, der lod sig fuldkomment blænde af ham, indbød ham til sin Bopæl og stillede sin Ekvipage til hans Raadighed. I Strassburg var Publikum derhos særlig godt forberedt til at lade sig mystificere ved det af Marquis Puysegur stiftede magnetisk-somnambulistiske Selskab. Her gjorde Balsamo ogsaa en udmærket Høst, idet han, medens han undslog sig for at tage Betaling for sine Kure, paa sædvanlig Maade lod sin Hustru modtage kostbare Smykker og Pretiosa som Gave. Fra Strassburg lagdes Vejen dernæst over forskjellige franske Byer, indtil Balsamo endelig i Aaret 1785 optraadte i Paris.

Paris var den Gang Mysticismens rette Hjemsted. Mesmer havde allerede samlet en Klub, i hvilken der blev anstillet spiritistiske Forsøg, som satte hele Paris i Bevægelse. Desuden existerede der ikke mindre end 72 Frimurerloger, som alle længtes efter at sætte sig i Forbindelse med «den ægyptiske Ordens Gjenopretter», og hemmelige politiske og metafysiske Selskaber, der vare mere eller mindre berørte af hin Tids Sværmeri og Fantasteri, indbøde Greven og søgte Løsningen af mange Gaader i hans mystiske Orakelsprog; desuden gik Rygtet, at Cagliostro ogsaa der som anden Steds vilde stifte en Kvindeloge. Kardinal Rohan, som paa den Tid opholdt sig i Paris, gjenoptog den ved Afrejsen fra Strassburg afbrudte Forbindelse, og Balsamo var en daglig Gjæst hos ham. Snart søgte Alverden til Cagliostro; Sværmere, syge, fornemme Damer og blaserede Verdensmænd fyldte hans Sale og lyttede til hans Visdom. I denne Tid udfoldede han en storartet Luxus. En prægtig Bolig, et rigt besat Bord, stadige Fester og et fyrsteligt Tjenerskab syntes at udfordre usædvanlige Hjælpekilder; dertil gik han og hans Hustru klædte paa det kostbareste, og navnlig havde de begge en sand Lidenskab for Diamanter og ædle Stene, og Grevindens Smykker opvakte de fornemste Damers Misundelse. Alligevel var det umuligt at komme paa Spor

efter Indtægter, der kunde afgive Midler til en saadan Optræden. Det var notorisk, at Cagliostro hverken modtog Honorarer eller Gaver, ja endog ofte uddelte saadanne. En hel Kreds af Mennesker ærede ham som en Helgen; fornemme Damer kyssede hans Hænder, og Kardinal Rohan laa mer end én Gang for hans Fødder i Anfald af begejstret Tilbedelse. De eventyrligste Ting fandt Tiltro; Cagliostro angav saaledes sin Alder til over 300 Aar. Grevens og hans Hustrus Billeder saas overalt, i Buster, paa Ringe, i Medaillons og paa Tobaksdaaser.

Saa meget mere Opsigt maatte det derfor vække, da Paris en Morgen erfarede, at Vidunderlægen, Stormesteren for den ægyptiske Loge, Fyrsten, der kunde byde over Jordens skjulte Skatte, var vandret i Bastillen som anklaget for Hæleri. Det kom som en Slutning paa den berygtede Halsbaandshistorie; imidlertid var det for de fleste uforstaaeligt, i hvilken Forbindelse den store Magiker kunde staa til denne Sag. Grevinde de la Motte havde angivet Balsamo som den, der havde stjaalet og sønderdelt det meget omtalte Halsbaand; denne Sigtelse kunde imidlertid ikke bevises, saa lidet som Anklagen for Hæleri, hvorfor Balsamo efter ni Maaneders Fængsel løslodes, men derpaa udvistes af Frankrig. Sikkert er det, at han i det mindste som Kardinalens og til Dels som Grevinde de la Mottes fortrolige har havt en Finger med i Spillet ved Historiens indre Maskineri. Af Hævn mod Regeringen sendte Balsamo fra sit næste Opholdssted, London, et aabent Brev til den franske Nation, hvori han temmelig tydelig forudsagde den kommende Revolution og navnlig forkyndte, at Bastillen vilde blive jævnet med Jorden, og at Guvernøren, Launay, skude falde som et Offer for Folkets Raseri; faa Aar efter havde han den Triumf at se sin Forudsigelse gaa i Opfyldelse.

Efter Opholdet i Paris, der i det hele synes at have været Balsamos Glansperiode, gik han til Schweiz, hvor han i nogen Tid sammen med Lavater, der dog senere ikke

vilde indrømme at have staaet i et intimt Forhold til ham, arbejdede paa Udviklingen af «det nye Jerusalem», en Fremstilling af det mystiske System om den moralske og fysiske Gjenfødelse, ligesom begge gjorde Propaganda for Somnambulisme, Spiritisme og de saakaldte magnetiske Manipulationer. Balsamo besøgte dernæst Wien, hvorfra han blev udvist, og begav sig endelig til Italien. I Norditalien modtog man ham med Kølighed, hvorfor han besluttede at gaa til Rom — en Beslutning, der tilkjendegiver enten en høj Grad af Dumdristighed eller yderlig reducerede Forhold, som uagtet de mange og velbekjendte Farer, der truede ham i Pavestaden, dreve ham til at søge denne nye Mark for sin Virksomhed. Da Frimureriet imidlertid under Dødsstraf var forbudt i Rom, fandt Balsamo det raadeligst før sin Ankomst dertil at foretage en ostentiøs Tilbagevenden til den katholske Kirkes Skjød og udtalte et fromt Haab om i Rom at opnaa Aflad af selve Paven for den Synd at have udbredt Frimureriets vrange Lærdomme. I Rom optraadte han dernæst paa sædvanlig Vis som Vidunderlæge, senere som Magiker, og da intet af dette syntes at opvække Interesse for ham, til sidst hemmelig som Frimurer, hvorpaa han øjeblikkelig blev forraadt og fængslet af den pavelige Regering i 1789. I længere Tid var ethvert af hans Skridt blevet bevogtet; Balsamo havde blandt andet i sine Breve til det franske Folk aabent vedkjendt sig revolutionære Sympathier, en Grund til Uro, der vistnok vejede mere end den officielt angivne, at hans «nye Jerusalem» og hele spiritistiske Lære stod i Strid med Kirkens Dogmer. Ved Balsamos Fængsling fandtes hans Manuskript om Systemet ligesom en Del andre Papirer, alle mærkede med Frimurertegn og Symboler, Trekanter, Ottekanter, Murskeer, Dødningehoveder, Glober, Templer o. lign., mellem hvilke der slyngede sig forskjellige Sententser. Ogsaa et Kors med Chifrene L. P. D. fandtes mellem de mystiske Tegn; men Balsamo vægrede sig haardnakket ved at forklare disse

Bogstavers Betydning. Som Kjætter, Magiker og Frimurer blev Balsamo efter femten Maaneders Undersøgelsesfængsel dømt til Døden. Paven forandrede imidlertid Straffen til stedsevarende Fængsel, efter at Balsamo med Angerstaarer havde afsvoret sit Kjætteri og var vendt tilbage til den ene saliggjørende Kirke. Fire Aar senere døde Balsamo i Fængslet, medens hans Hustru, der var bleven indespærret i et Kloster, allerede tidligere var bukket under.

For en Fuldstændigheds Skyld skulle vi endnu tilføje, at Goethe, der i 1787 besøgte Palermo, her opsøgte Balsamos Slægtninge, som han fandt i de mest trængende Kaar. Digteren havde faaet Kundskab om disse Slægtninges Tilværelse gjennem den Advokat, som paa Halsbaandshistoriens Tid af den franske Regering havde faaet det Hverv at undersøge Balsamos Privatforhold, og som til Retten havde indsendt en udførlig Skrivelse, der indeholdt Resultaterne af hans Efterforskninger med Hensyn til Magikerens Familie og tidligere Levnetsløb.

O. L.

Abraham Lincoln.

II. Abraham Lincoln som Politiker.

(Slutning.)

II. Det republikanske og det demokratiske Parti. — Den voxende Forbitrelse mellem Partierne. — Stephan Arn. Douglas og Abraham Lincoln.

Vi have gjentagne Gange, dog kun i forbigaaende, nævnt det republikanske og demokratiske Parti; men før vi gaa videre i vor Fortælling, maa vi dvæle lidt ved disse to store Partier, der have bestaaet fra de forenede Staters Begyndelse og endnu vexelvis dele Magten i den store Republik. Striden mellem de to Partier beror navnlig paa den forskjellige Opfattelse af Forholdet mellem Unionen og de enkelte Stater. Det republikanske Parti, som oprindelig kaldtes Føderalisterne og var stiftet af Washington, vilde have en stærk Centralmagt, der kunde være i Stand til at fremtræde som en Magt af Betydning over for Udlandet; det demokratiske Parti, hvis første Leder var Jefferson, saa imidlertid i den stærke Centralmagt en Fare for den enkelte Stats Frihed og befrygtede, at de enkelte Stater ved Modpartiets fuldstændige Sejr vilde synke ned til at blive blotte Departementer. Det demokratiske Parti var navnlig repræsenteret af Sydens Stater, og her dreves Konsekventsen af Partiets Grundsætninger til det yderste; enhver Stat maatte

være berettiget til at melde sig ud af Unionen, saa snart denne, i Virkelighed eller formentlig, overskred sin Kompetence og gjorde Indgreb i de enkelte Staters særlige Institutioner, og vi have jo allerede hørt, at Slaveriet sluttelig var blevet hævet til en saadan særlig Institution*). Ved Siden af denne principielle Forskjel var der mellem de to Partier mange andre væsentlige Uenighedspunkter, som fra Tid til anden fremkaldte forskjellige Øgenavne (Nullifiers, Free-soilers, Locofoo, Know-Nothing, Native-Americans), der nu for største Delen ere gaaede i Forglemmelse. Demokraterne vilde hævde den enkelte Stat paa Unionens Bekostning, medens Republikanerne omvendt vilde hævde Unionen paa Staternes Bekostning; det første Parti fordrede Optagelsen af nye Territorier og Stater for at udbrede Slaveriet, det sidste Parti for at sætte en Grænse for samme. Republikanerne fremmede den evropæiske Indvandring paa enhver Maade og indrømmede den indvandrede Evropæer politiske Rettigheder næsten umiddelbart ved hans Bosættelse, medens det modsatte Parti vilde gjøre disse Rettigheder afhængige af Indfødsretten; endelig vare Republikanerne, som jo væsentlig havde hjemme i det industridrivende Norden, Protektionister og vilde beskytte den indenlandske Industri, medens Demokraterne, der væsentlig repræsenterede det agerdrivende Syden, forlangte en fri og ubetynget Omtusken af deres Produkter mod de fra Evropa indførte Industrigjenstande.

Lincoln havde fra første Færd sluttet sig bestemt til det republikanske Parti. Vi have tidligere omtalt**), at han i Aaret 1834 blev valgt til Medlem af Repræsentanternes Hus for Staten Illinois, og han blev tre Gange gjenvalgt, men trak sig i Aaret 1840 tilbage til Privatlivet for ganske at hengive sig til sin juridiske Praxis, under hvilken han

---

*) Se Side 148. **) Se Side 158.

udfoldede en mærkelig Grad af Dygtighed og vandt sig et anset Navn ved sin Uegennyttighed og Hæderlighed. I Aaret 1844 traadte han imidlertid igjen frem paa den politiske Skueplads under den heftige Kamp om Præsidentvalget. Republikanerne eller Whiggerne opstillede denne Gang Henry Clay som deres Kandidat ved Præsidentvalget, medens Demokraterne samlede sig om James K. Polk, den forhenværende Guvernør i Tennessee. Denne Styrkeprøve mellem de to Partier var denne Gang saa meget betydningsfuldere, som den indirekte vilde komme til at afgjøre det Spørgsmaal, om de forenede Stater skulde modtage Tejas's Tilslutning, hvilket Syden ivrig fordrede; thi der vilde herved blive en Slavestat mere i Unionen. Som vore Læsere mulig erindre, havde Abraham Lincoln allerede fra sin Ungdom været en ivrig Beundrer af Clay*); han søgte nu at vise denne sin Beundring i Gjerning, tilsidesatte sine personlige Interesser og gjennemrejste hele Illinois for med Ord og Daad at virke for sit Parti, men hans og hans Venners Anstrængelser bleve heller ikke denne Gang kronede med Held; Polk fik 170 Stemmer mod Henry Clay, som kun samlede 105, og den første Marts 1845 blev derpaa Tejas optaget i Unionen som Slavestat. To Aar senere (1847) blev Lincoln valgt til Medlem af Generalkongressen; han var den eneste Whig af de sex Medlemmer, Illinois dette Aar sendte til Repræsentanternes Hus.

Kampen mellem Slaveejerne og Abolitionisterne voxede imidlertid i Heftighed og Bitterhed med Aarene; der var næsten ikke et Spørgsmaal, som kunde bringes paa Bane, uden at det paa en eller anden Maade stod i Forbindelse med Spørgsmaalet om Slaveriet; Petitionsretten, Bestyrelsen af Forbundsdistriktet Columbia, Regeringen over Territorierne o. s. v. gave sukcessive Anledning til heftige Kampe. Lidt

---

*) Se Side 129.

efter lidt dæmrede hos mange af Sydens Mænd den Tanke eventuelt at lade de sydlige Stater udtræde af Unionen for at danne et nyt Forbund; men denne nye Union skulde udvides til at omfatte alle Landene om den mejicanske Bugt, altsaa Mejico og Mellemamerika lige ned til Landtangen ved Panama, ikke at tale om de to vigtige spanske Besiddelser i Vestindien: Cuba og Portorico; Slaveinstitutionen skulde være det Baand, som skulde sammenknytte disse ved deres Nationalitet og Religion saa afvigende Lande. Kunde den Tanke at vinde disse rige Landskaber imidlertid hurtig realiseres, var det ikke en Gang nødvendigt at opløse Unionen; thi Slavepartiet og dets Venner vilde da for lang Tid have sikret sig Overvægten over deres Modstandere. Og der var al Udsigt til at vinde Stemningen i det amerikanske Folk for denne Tanke; thi selv mange af Nordens mere kolde og lidenskabsløse Naturer følte sig tiltalte af den. Det var jo dog klart, at den spanske Race i Amerika allerede for længst var enerveret og vanslægtet; den maatte nu vige Pladsen for og gaa op i en anden og mere kraftig Race: den anglo-amerikanske; anderledes var det jo ikke gaaet Perserne over for Grækerne og disse igjen over for Romerne. Man kunne beklage denne Nødvendighed, som saaledes bød Unionen at udvide sig over de omtalte Landskaber, men man maatte bøje sig for den som en af Forsynet og Naturen selv foreskreven.

Denne Opfattelse og disse Tanker gjorde sig stærkt gjældende under Polks Præsidentskab (1845—49); man ligefrem søgte en Lejlighed til at falde over Mejico, og Tejas's Annexion gav hurtig den forønskede Anledning. General Taylor havde med en lille Troppestyrke besat den Landstrækning, som ligger mellem Nueces og Rio Grande; de forenede Stater paastode, at denne Strækning hørte med til Tejas, medens den mejicanske Republik vilde hævde, at Tejas aldrig havde strakt sig ud over Floden Nueces. I April 1846 kom det til et lille Sammenstød mellem Taylors og den mejicanske

General Aristas Tropper, og hermed var Krigen udbrudt; Præsident Polk rettede det Budskab til Senatet, at *Krigen allerede var udbrudt ved den mejicanshe Regerings Adfærd.*

Der udfordredes en ikke ringe Grad af moralsk Mod til i dette Spørgsmaal at rejse Modstand mod Regeringen, som havde den hele Folkestemning for sig; «Mejico havde jo udgydt amerikansk Blod paa de forenede Staters Jordbund;» Lincoln vovede dog at bekæmpe Regeringen; han forlangte, at man først skulde anstille Undersøgelser, om der overhovedet var tilføjet Staten nogen Fornærmelse, og hvis dette maatte besvares bekræftende, skulde man dog først ad diplomatisk Vej forlange Oprejsning, inden man tyede til en Afgjørelse ved Vaaben. Det lykkedes ikke Lincoln at faa den offentlige Mening paa sin Side i denne Sag, og endnu ti Aar senere maatte han energisk forsvare sig mod sine Fjenders Beskyldninger om, at han ved denne Lejlighed havde stillet sig Side om Side med Fædrelandets Fjender.

Den mejicanske Krig fik ganske vist et heldigt Udfald for de forenede Stater; Californien og andre vidtstrakte, men svagt befolkede Landskaber bleve erobrede; men denne Erhvervelse blev dog for saa vidt endogsaa et Tab for Slavepartiet, da Californiens snart paafølgende Optagelse som Stat forøgede Ikke-Slavestaternes Tal; der var dernæst ikke for Tiden Udsigt til en nær Erhvervelse af de spanske Besiddelser i Vestindien, og Demokratiet greb derfor til en anden Udvej. Missouriforliget*) skulde ophæves; thi for Fremtiden skulde Territoriernes Befolkning selv afgjøre, om Slaveriet skulde optages som en særlig Institution for den nye Stat.

Det var Senatoren Stephan Arn. Douglas fra Illinois, som var Fader til denne nye Doktrin, den saakaldte «Squatter-Souverainitet», og overensstemmende hermed foreslog han,

---

*) Se Side 150.

i Januar 1854 at optage to nye Territorier, Kansas og Nebraska. Forslaget blev antaget baade af Senatet og Repræsentanternes Hus, men vakte den mest levende Bevægelse overalt i Unionen, og denne Bevægelse kom navnlig til Orde i Illinois, hvor jo baade Lincoln og Douglas havde hjemme. Netop paa denne Tid skulde der foretages Valg i denne Stat, og den nye Forsamling vilde ogsaa have at vælge en Senator til Generalkongressen i Stedet for en vis Shields, som havde stemt for Kansas-Nebraska-Loven. Den politiske Kamp blev yderst levende, og selve Hovedrepræsentanterne for de kæmpende Partier traadte aabent i Kamp mod hinanden. I Springfield holdt Lincoln saaledes en Tale, som vi til Dels ville gjengive; vore Læsere ville herved baade faa et klart Indblik i Stridens Betydning og gjøre et nærmere Bekjendtskab med Lincoln som politisk Taler:

«I tidligere Tid kaldte Douglas Missouriforliget en «*hellig Pagt* og erklærede, at der ingen Sinde vilde findes «en barbarisk Haand, som vilde være dristig nok til at «knuse denne Pagt. Nu voterer han for dette Forligs Op«hør og paastaar, at han derved kun forsvarer det store «Princip om Folkets Souverainitet. Han ønsker, at Beboerne «i Kansas og Nebraska frit maa regere sig selv. Se, dette «er hans Forudsætninger, og heraf drager han saa den «Slutning, at de skulle have Lov til at indføre Slaveriet i «deres Stater.»

«Min ærede Modstander paastaar, at det vilde være en For«nærmelse at tro disse Territorier udygtige til at styre sig selv. «Mine Tilhørere! lad Dem ikke narre af denne Tale, der «lyder saa smigrende i republikanske Øren. Gaa til Bunds «i Sagen. Hvem bestrider, at den Emigrant, som nedsætter «sig i hine nye Territorier, ikke har Lov til at regere sig «efter eget Behag? Jeg indrømmer ham denne Ret lige saa «godt som I. Hvad jeg imidlertid formener ham, er Retten «til at regere over nogen anden Person uden dennes «Samtykke.»

Væsentlig ved Lincolns Anstrængelser lykkedes det at bringe det demokratiske Parti i Minoriteten, og der blev valgt en Senator, som var imod at indføre Slaveriet i de nye Territorier, der laa nord for 36°30′ n. Br.

Det her skitserede Sammenstød mellem Douglas og Lincoln var kun en Forpostfægtning; den endelige Kamp indtraadte 1858, da Douglas's Mandat som Senator for Staten Illinois var udløbet, og han søgte Gjenvalg, medens de strenge Republikanere opstillede Abraham Lincoln imod ham. Det var atter Kansasloven, som satte Sindene i den voldsomste Bevægelse, og der var sandelig Omstændigheder nok, som kunde vække Republikanernes Ængstelse. Aaret forud havde Unionens Højesteret indirekte erklæret Missouriforliget for stridende mod Konstitutionen*), samtidig var en ivrig Tilhænger af det demokratiske og Slavepartiet (Buchanan) valgt til Præsident, og endelig vovede Regeringen i Sessionen 1857—58 at forelægge en Konstitution for Kansas, hvis Artikler vare saa snedig affattede, at Slaveriet paa en Maade ved et Magtsprog blev indført i den nye Stat, til Trods for Indbyggernes Afsky og mod deres udtrykkelige Votum. Skjønt nu denne Lov blev voldsomt bekæmpet, ikke blot af Republikanerne, men endogsaa af en Del af Demokraterne med Douglas i Spidsen, gik Loven dog igjennem i

---

*) En Slave, Dred Scott, var sukcessive af sin Herre bleven flyttet til forskjellige Steder, hvor der ikke fandtes Slaveri, og forlangte derfor at maatte løskjøbe sig. Højesteretten forkastede Dred Scotts Sag, eftersom Negere ikke efter Forbundets Love vare Borgere og derhos vare deres Ejeres Ejendomsret undergivne som enhver anden Ting, hvorhos det Faktum, at en Slave havde været bosiddende i et frit Territorium, var betydningsløst, da Kongressen lige saa lidt havde Ret til at forbyde Slaveriet som til noget Steds at afskaffe det.

Kongressen (30te April 1858) og blev derpaa forelagt Kansas' Befolkning til Ratifikation; til Nybyggernes Hæder maa det siges, at den blev forkastet med en overordentlig stor Majoritet, skjønt man havde søgt at føre Sagen igjennem ved fristende Tilbud om Afstaaelse af Unionens Jordejendomme.

Kongressen skiltes ad, og Douglas ilede til sit Hjem for at arbejde paa sit Gjenvalg. Hans Optræden mod Kansasloven havde lagt ham ud med Regeringen og paadraget ham Slavebaronernes bitre Had. Den republikanske Sag havde omvendt vundet herved, og meget syntes saaledes at tale for at gjenvælge Douglas; man ydede ham saaledes baade en Gjengjæld for hans Optræden, paalagde ham en vis Forpligtelse til ogsaa fremtidig at virke i samme Retning og kunde saaledes drage yderligere Fordel af de Udveje og Kunstgreb, hvori han frem for alle var en Mester; alle Tilhængere af de forskjellige Kompromis'er, alle Mænd med kolde Hjerter og Venner af halve Forholdsregler virkede med Iver for hans Valg; i det hele taget var Douglas den rette Repræsentant for alle de Mænd i Nordstaterne, som sympathiserede med Slaveriet, for dem, der aabenlyst forsvarede det, og endnu mere for dem, der vare ligegyldige overfor Slaveriets Fremskridt og Udvikling. Ret betegnende var derfor ogsaa Douglas' Ytring: «*Det er mig ligegyldigt, om Kansas' Befolkning stemmer for eller mod Slaveriet;* men de skulle have Ret til at stemme for eller mod Forfatningen.» Douglas var altsaa ikke i og for sig mod Udbredelsen af Slaveriet i Territorierne, og netop derfor vilde de rene Republikanere ikke mere vide af ham at sige, ihvorvel han i Kansassagen dog sluttelig havde vist dem væsentlige Tjenester; skjønt mange ansete Politikere ikke alene i Illinois men ogsaa i hele Norden fraraadede det, besluttede de at bekæmpe Douglas med al Energi, og ved Partimødet*) i

*) „Concusses" er det amerikanske Navn for de Vælgerkomiteer.

Springfield (17de Juni 1858) opstillede de Abraham Lincoln som deres Kandidat til Senatet.

Lincoln var selv Deltager i Mødet, og hans Taler her dannede Indledningen til den store Valgkamp; enkelte af hans Ytringer ere blevne berømte og senere hyppig anførte, baade af Venner og Fjender: «Et Hus, der er splidagtigt med sig selv», sagde han, «kan ikke længe blive staaende. Jeg tror ikke, at vor Stat længere kan taale et halvt frit og et halvt Slaveregimente. Jeg venter ikke, at Unionen skal blive knust, jeg venter ikke, at Huset skal styrte sammen, men jeg gjør Regning paa, at det snart skal ophøre at være splidagtigt. Det ene eller det andet maa ske.» Lincoln reassumerede sin hele Tankegang i de faa Ord: «*Hvis Slaveriet ikke er et Onde, saa gives der intet Onde.*»

Det var fra første Færd øjensynligt, at dette Valgfelttog var Begyndelsen til en Kamp paa Liv og Død mellem de principmæssige Modsætninger, der personificeredes i de to berømte Talere. Under Lincolns noget plumpe Ydre dulgtes en Sjæl, der glødede for Frihed og Retfærdighed; han var tro mod de Grundsætninger, som udtaltes af Republikens Grundlæggere; han huskede vel, at disse, da de hejste Uafhængighedsflaget, kun gjorde Fordring paa den uafhændelige og naturlige Grundrettighed, som hvert Menneske har til at regere sig selv. Douglas var i fysisk som i politisk Henseende en fuldstændig Modsætning til Lincoln; han var en lille, firskaaren Mand med røde Kinder og spillende Øjne. Med ægte amerikansk Ugenerthed udtalte Lincoln sig paa følgende Maade om Forskjellen mellem ham selv og Douglas: «I ser selv, hvorledes al Verden er for ham. Naar man ser Kinder af saa kjøn en Farve og Øjne

---

som for Vælgerne opstille Kandidaterne til de offentlige Embeder; de kaldes „Stats-", naar Valget drejer sig om de lokale Valg (i den enkelte Stat), derimod „nationale", naar der er Tale om Præsidentvalg.

saa straalende, kan man ligesom se Ansættelser, Gesandtskaber, Naadesbevisninger springe frem der; hvad ville I derimod stille op med saadan en stor, knoklet, sørgmodig, ledeløs Person som mig? Her er der intet at haabe, ingen Middagsgilder, ingen Rigdomme, ingen Værdigheder.»

De to Modstandere mødtes første Gang i Chicago; der var ikke truffet nogen fælles Aftale om den Maade, hvorpaa man skulde indlede Kampen, men da Douglas havde holdt et Meeting den 9de Juli, maatte Lincoln nødvendigvis svare ham den 10de. En Uge senere talte de to Modstandere samme Dag i Springfield, men for forskjellige Tilhørerkredse; dette tilfredsstillede ikke Lincoln, og han tilstillede derfor Douglas et Brev med Opfordring til en Række fælles Valgmøder. Udfordringen blev modtagen, men Douglas satte som Betingelse, at han vilde tale først paa de fire Møder og sidst paa de tre andre.

De syv Valgmøder i de vigtigste Befolkningscentra i Illinois bleve berammede paa følgende Maade:

I Ottawa	21de	Avgust.
I Freeport	27de	—
I Jonesboro.	15de	September.
I Charleston	18de	—
I Galsbourg.	7de	Oktober.
I Quincy	13de	—
I Alton	15de	—

Man kan uden Overdrivelse sige, at ikke blot Illinois, men hele Befolkningen i de forenede Stater vare til Stede ved den store Tvekamp, der var en Slags Forløber for de forestaaende frygteligere Kampe. Pressen udbredte de to Kæmperes Taler til de fjerneste Dele af Unionen; man læste dem med Begjærlighed, kommenterede dem, bedømte dem. De to Partier talte Slagene, som ramte deres respektive Forkæmpere.

Lincoln søgte fremfor alt at stille Sagen i det rette Lys, søgte at faa Sydens Mænd til at komme frem med

deres Planer. Han sammenholdt de forskjellige nyere Fakta: den mejicanske Krig, Manifestet fra Ostende*), Dred Scotts Dom, Ophævelsen af Missouri-Kompromisset, og uddrog deraf den Slutning, at der existerede en udstrakt Sammensværgelse, som tilsigtede intet mindre end at legalisere Slaveriet over hele Unionen, i Norden som i Syden, i de gamle som i de nye Stater.

Idet Lincoln dernæst henvendte sig til sin Modstander, sagde han:

«De taler lige som jeg om Frihed, og det synes derfor «underligt, at vi, der hejse det samme Flag, skulle bekæmpe «hinanden; men Sagen er, at vi forstaa Ordet paa en forskjellig Maade.»

«Jeg tror, at Uafhængigheds-Erklæringen med en logisk «Konsekvents maa føre til Negrenes Frigivelse!»

«Naar Douglas derimod paastaar det modsatte, forviser «han Retfærdigheden fra denne til en anden Verden.»

«Naar han tillader en ny Stat at indføre Slaveriet, «udslukker han den moralske Sans hos de Medborgere, som «taale en saadan Institution, der er saa stridende mod «Menneskerettighederne, og han tilintetgjør Kjærligheden til «Friheden i deres Hjerter.»

«Hans Ligegyldighed er saa meget strafværdigere og

---

*) De amerikanske Gesandter i England, Frankrig og Spanien, de Herrer Buchanan, Mason og Soulé, samledes 1854 i Ostende og diskuterede for fuld Alvor Cubas Erhvervelse fra Spanien (som aldrig havde ytret noget Ønske om at sælge denne sin rige Koloni) enten ved Kjøb eller, hvis det gjordes nødvendig, ved Vaaben. Cirkulairet, som udgik angaaende denne formentlige Konference, sagde med rene Ord: „Det er fuldkomment indlysende for ethvert tænkende Menneske, at Cuba ved sin naturlige Beliggenhed tilhører os . . . Hvis Spanien er døv for sine egne Interesser og, tilskyndet af et blindt Hovmod og en falsk Æresfølelse, afslaar at sælge os Øen, *da have vi efter alle guddommelige og menneskelige Love Ret til at fratage Spanien den, hvis vi have Magt dertil.*“

«saa meget farligere, som den søger at dølge sig bag Frihedens «Maske for desto bedre at støtte Trældommen.»

Vi have søgt at give et, om end kun blegt og falmet, Billede af Lincolns kraftige Taler ved denne Lejlighed. Han sluttede med en af disse Smaahistorier, som laa saa fortrinlig for ham og aldrig undlode at slaa an selv hos hans mest erklærede Modstandere.

«Naar en Ulv vil angribe en Hjord, siger den til «Flokken, forudsat at den da har en lille Smule Fiffighed: «Jeg vil befri Eder for Hyrden; jeg er en Befrier; og «naar Hyrden kommer tilbage og vil opnaa Hjordens fuld-«stændige Underkastelse, siger han paa sin Side: Jeg har «nylig befríet Eder for Ulven; det er mig, som er Befrieren.»

«Befrieren kan nu ikke paa én Gang være baade Ulven «og Hyrden; det er rimeligt, at det er ingen af dem, men «at Friheden tilhører Hjorden, og at den ikke behøver nogen «for at skaffe sig denne Frihed.»

Vi kunne ikke følge Lincoln længere paa de forskjellige Stadier i hans Felttog. Det var altid de samme Emner, de samme Argumenter fra begge Sider. For imidlertid at give vore Læsere en lille Forestilling om, hvilken Virksomhed der udfoldes under en amerikansk Valgkamp, skulle vi blot anføre, at Lincoln foruden de syv store Møder med Douglas holdt mere end halvtresindstyve Taler i forskjellige smaa Byer. Ophidselsen var overordentlig. Hele Unionens Opmærksomhed var fæstet paa Illinois, og alle Frihedens Venner ønskede Lincoln det bedste Held; men Sagens Udfald svarede ikke ganske til de mægtige Anstrængelser. Rigtignok fik Lincoln 5000 Stemmer flere end hans Modstander, naar man sammenligner Tallene af de afgivne Stemmer; men hans Modstander havde dog Majoriteten i Illinois' Forsamling og blev gjenvalgt til Senator.

Eet uomtvisteligt Resultat var dog hidført; Antislavepartiet var nu fast organiseret, og det havde en Chef; Fremtiden tilhørte det.

III. Kampen om Præsidentværdigheden 1860. — Lincoln vælges, og Unionen opløses.—Rejsen fra Springfield til Washington. — Den fjerde Marts 1861.

Havde Valgkampen været voldsom i Aaret 1858, da det kun gjaldt om at gjenvælge en Senator, kan man gjøre sig en Forestilling om Bevægelsen i Sommeren 1860, da Præsidentvalget stod for Døren og skulde gaa for sig den 2den November samme Aar. Det republikanske Partis Program (platform) indeholdt blandt andet følgende Sætninger:

«De Grundsætninger, som ere komne til Orde i Uaf-«hængigheds-Erklæringen og have fundet deres Udtryk i «Staternes Forfatning, ere af afgjort Betydning for Sikringen «af de republikanske Institutioner.»

«Konstitutionen, Unionen og Staternes Rettigheder «skulle nu og fremtidig opretholdes.»

«Det nye Dogme, i Følge hvilket Konstitutionen i og «for sig fastslaar Slaveriet i en Del af eller i samtlige Unio-«nens Stater, er et farligt politisk Kjætteri.

«Hverken Kongressen, de enkelte lovgivende Forsamlinger «eller private have Magt til at give Slaveriet en lovlig «Existens i noget af Statens Territorier.»

Det store republikanske Partimøde*) for 1860 blev holdt den 26de Maj i Chicago i en umaadelig Bygning, kaldet Wigwan, som Partiet havde ladet bygge i denne Anledning. Der var 465 Delegerede og 6 Kandidater, som alle vare mere bekjendte end Lincoln, særlig de Herrer Chase, Baker og Seward; men Valget kunde dog kun for Alvor komme til at staa mellem den sidstnævnte og Lincoln. Hvis Valget havde fundet Sted paa den første Mødedag, vilde Seward utvivlsomt være bleven foretrukken; men man opsatte det til næste Dag, og nye Kombinationer kom herved frem.

---

*) Concusse national se Noten p. 301.

Seward havde altfor mange politiske Forbindelser med Kompromis'ernes Mænd; man vilde have en ny, uafhængig Mand, som ikke vilde indlade sig paa Underhandlinger.

Den absolute Majoritet af 465 Stemmer var 233. Den første Afstemning gav følgende Resultat:

Seward	173 Stemmer
Lincoln	102 —
spredte Stemmer. . .	190.

Ved den anden Afstemning fik man en Slags Antydning af det endelige Resultat, da Formanden for Vermonts Delegerede, hvis Stemmer ved den første Afstemning vare spredte, blev opraabt og nu erklærede, at Vermont gav sine sex Stemmer til *Vestens unge Kæmpe*, Abraham Lincoln.

Resultatet var:

Seward . .	184 Stemmer
Lincoln . .	181 —

Man kom nu til den 3dje Afstemning; enhver noterede med Ængstelighed Stemmerne, efter som de bleve afgivne. Lincoln var naaet til 230 Stemmer, da Hr. Carter fra Ohio stod op og forkyndte en Forandring i Stemmegivningen af sin Stats Delegerede; herved fik Lincoln yderligere fire Stemmer, og den absolute Majoritet var naaet.

Intet kan beskrive den Begejstring, hvormed man modtog denne gode Efterretning. Kanonerne dundrede, Fanfarerne lød, Kurerer ilte til Hest afsted i alle Retninger, og Telegrafen bragte Bud til de fire Hjørner af Unionen om Absolutisternes Sejr.

Bevægelsen var saa stor, at man blev nødt til at udsætte Mødet. Da man atter optog Forhandlingerne, havde andre Stater forandret deres Stemmegivning, og det endelige Resultat af den tredje Afstemning gav 354 Stemmer for Abraham Lincoln. Endelig erklærede man paa et Forslag af Ewarts fra New-York, at Lincoln enstemmig blev opstillet som Kandidat til Præsidentværdigheden ved de forestaaende Valg, den 2den November 1860.

Medens dette foregik i Chicago, opholdt den retskafne Abe sig i Springfield i et af Statens Aviskontorer. Henimod Klokken 5 om Aftenen overrakte Telegrafdirektøren ham en Depeche, der lød saaledes:

Hr. Lincoln!
«De er valgt ved den tredje Afstemning.»

Medens hans Venner omringede og lykønskede ham, puttede han ganske rolig Depechen i Lommen og lavede sig til at forlade dem. «Hvor vil De hen?» — «Jeg vil hjem,» svarede han; «jeg har en brav, lille Kone hjemme; hun vil blive meget lykkelig ved denne Efterretning, og jeg vil nok selv være den første, som bringer hende den.»

Den følgende Dag ankom til Springfield det Udvalg, som havde faaet det Hverv at bringe Lincoln den officielle Underretning om Valget paa Chicagomødet. Blandt Deputationens Medlemmer var der ogsaa en Dommer fra Pennsylvania, en meget høj Mand, som betragtede Lincoln, der var endnu højere end han selv, med et besynderligt Øjekast, hvori man kunde læse en Blanding af Beundring og Misundelse. Dette undgik ikke den tilkommende Præsident, og da han trykkede Dommerens Haand, spurgte han ham: «Hvor høj er De?» — «Sex Fod og to Tommer, og hvor høj er De, Hr. Lincoln?» — «Sex Fod og fire Tommer!» — «Saa maa Pennsylvania bøje sig for Illinois. Min kjære Herre, aarevis har jeg nu af mit ganske Hjerte ønsket en Præsident, som jeg kunde se op til, og endelig finder jeg ham i et Land, hvor jeg troede, at der kun gaves smaa Kæmper.»

Lincolns Kandidatur fandt almindeligt Bifald hos hele det republikanske Parti. Man vidste, at man i ham havde en Mand med faste Principer og en ivrig Ven af det sande og gode, og man kastede sig derfor ind i Valgkampene med en Kraft og Begejstring, der varslede om den endelige Sejr, tilmed da Modstanderne vare delte, ubestemte og indbyrdes

uenige. Ved det endelige Valg gave Staterne Maine, New-Hampshire, Vermont, Massachusets, Rhode-Island, Connecticut, New-York, Pennsylvania, Ohio, Indiana, Illinois, Michigan, Wisconsin, Minnesota og Californien deres to Millioner Stemmer til Abraham Lincoln, som saaledes var valgt til Præsident for Unionen i Firaaret 1861—65.

Vore Læsere ere neppe ubekjendte med, hvad der fulgte paa Valget den 2den November 1860. Uden at der var foretaget nogen som helst udæskende Handling fra Unionsregeringens Side, uden at man havde foretaget noget som helst aggressivt Skridt mod de sydlige Staters Rettigheder, proklamerede Slavepartiets Høvdinger højt og lydelig Retten til Adskillelse. Syd-Carolina gjorde det første Skridt; Statens Milice bemægtigede sig Unionens Toldhuse og Postgaardeu i Charleston saa vel som Forterne Pinckney og Moultries, der forsvare denne Bys Havn og Red; Unionen beholdt kun tilbage Fortet Sumter med en Garnison paa firsindstyve Mand under Major Anderson. Samtidig vægrede Forbundets Dommer i Charleston sig ved længere at beklæde sit Sæde, og Bevægelsens vigtigste Ledere samledes i Milledgeville for at komme til en Forstaaelse om Adskillelsen og om de militære Forholdsregler, der skulde sikre den endelige Sejr. Man gjorde med Grund Regning paa Regeringens Neutralitet. Præsident Buchanan var valgt ved Demokraternes Stemmer og vovede ikke at bryde med sine gamle allierede. Han betragtede Valget af sin Efterfølger som et aggressivt Skridt mod sine Venner og søgte forgjæves Midler til at tilvejebringe et Forlig. Han vilde ikke indromme Muligheden af eller Retten til en Adskillelse; han var imod den og troede dog ikke at have Ret til at bekæmpe den. De fleste af hans Ministre og de høje Statsembedsmænd hørte til Sydens Parti. Krigsministeren Floyd havde saaledes paa Markederne

i Syden ladet sælge en Del af de Vaaben, som vare Nationens Ejendom, Resten var for en stor Del spredt i forskjellige Arsenaler, der laa i Stater, som vare paa Nippet til at gjøre Oprør. Forbundshæren var trods General Scotts Forestillinger bleven reduceret og næsten opløst, ligesom Garnisonerne i de forskjellige Forter langs Atlanterhavet og den mejicanske Bugt vare i den Grad formindskede, at de vare prisgivne ethvert Angreb. Paa en lignende Maade havde Statssekretær Toucey, der dog var en Mand fra Ny-England, skaltet og valtet med Flaaden. Med Undtagelse af enkelte Skibe var hele Flaaden sendt afsted til fjerntliggende Havne, hvorfra man hverken med Lethed eller hurtig kunde kalde den tilbage.

Den 20de December udstedte Syd-Carolina en Uafhængigheds-Erklæring, som indeholdt, at «den Union, som for Tiden stod i Kraft mellem Syd-Carolina og de andre Stater, der kaldtes de forenede Stater i Amerika, for Fremtiden var opløst». Vi ville anføre enkelte af de Grunde, der skulde tjene som Motiver for denne skæbnesvangre Beslutning.

«Vi hævde, at fjorten Stater gjennem mange Aar have vægret sig ved at efterkomme deres Forbundspligter, og vi finde Beviser herpaa i deres egne Love. I mange af disse Stater er den flygtende Slave fritagen for Arbejde, og i ingen af dem er den lokale Regering underkastet de Stipulationer, der ere foreskrevne i Forfatningen. Saaledes er Forbundets Forfatning ligefrem tilsidesat og knust. Endelig har man hævet en Mand, hvis Anskuelser og Hensigter ere ligefrem fjendtlige mod Slaveriet, til den højeste Værdighed i de forenede Stater.»

De øvrige Stater i Syden fulgte snart Syd-Carolinas Exempel. Den 8de Februar 1861 vedtog en Forsamling i Montgomery en Forfatning for de sydlige (de konfødererede) Stater, og man valgte de Herrer Jefferson Davis og Alexander A. Stephens respektive til Præsident og Vicepræsident for Forbundet. Unionen var saaledes sprængt, og en Krig

paa Liv og Død stod for Døren; den 12te April faldt det første Skud mod Fort Sumter, og efter 24 Timers Bombardement tvang General Beauregard Fæstningen til Kapitulation; Norden og Syden vare nu i Krig med hinanden.

Imidlertid dvælede Lincoln rolig i Springfield, til hans Time endelig kom. Med tavs Opmærksomhed fulgte han sine Modstanderes forræderiske Handlinger, medens han samtidig værgede sig med Energi mod den Kjærlighed, der pludselig var vaagnet til ham hos en Skare ubekjendte Personer, som nu strømmede sammen til hans ubekjendte Bolig. «Jeg er meget overrasket ved nu at faa Besøg af den ene Sjettedel af Nationen, der vil leve paa de andre fem Sjettedeles Bekostning. Hold imidlertid alle disse Ansøgere borte fra mig, Kone! Ingen skal kjende Navnene paa de Mænd, jeg vil udnævne til mine Embedsmænd, før jeg betræder det hvide Hus.»

Den 11te Februar — tre Dage efter Konstitutionen i Montgomery — kom endelig den Dag, da Lincoln tog en rørende Afsked fra sine gamle Venner og Bekjendte. «Mine Venner», sagde Præsidenten ved den bevægede Afsked, «ingen, der ikke er i en lignende Stilling, kan gjøre sig et Begreb om den Sorg, som opfylder mig ved Skilsmissen fra Eder. Dette Folk skylder jeg alt, hvad jeg er; her har jeg levet mere end en Fjerdedel af et Aarhundrede; her ere mine Børn fødte, og et af dem ligger her begravet. Jeg selv véd ikke, naar jeg atter faar Eder at se. En tung Pligt hviler paa mig, tungere, end den har hvilet paa noget Menneske siden Washingtons Dage. Han vilde aldrig have havt Held med sig uden Hjælp af Forsynet, til hvem han altid helt og holdent betroede sig. Ogsaa jeg føler, at jeg ikke vil have Held med mig uden den samme guddommelige

Hjælp, som støttede ham; til den almægtige sætter derfor ogsaa jeg al min Lid.»

Lincoln tog afsted, fulgt af sine Venners Bønner og Ønsker; ved hver Station ventede Mængden hans Ankomst som en Befrier og modtog ham med Raabene: «Leve Lincoln og Konstitutionen!» Hans hele Rejse fra Springfield til Washington var et Triumftog; ved hver større By maatte han gjøre Holdt, blev feteret og komplimenteret; han svarede alle Deputationer, og hans forskjellige Svar vare fortræffelig afpassede efter de forskjellige Personer, Byer og lokale Forhold. I New-York talte Byens Borgemester og sagde, at den loyale Befolkning havde sat sin hele Lid til, at Lincoln vilde hævde den af Rebellerne krænkede Forfatning. Præsidenten svarede: «Intet skal nogen Sinde faa mig til at samtykke i Opløsningen af denne Union, hvilken vor store Søstad New-York saa vel som de øvrige Dele af Landet har at takke for sin vidunderlige Opblomstring. Efter min Opfattelse er Skibet bygget for Ladningens Skyld; saa længe det altsaa kan frelses sammen med Ladningen, bør man ikke kaste denne over Bord. Saa længe Folkets Lykke og Frihed finder et sikkert Ly i Unionen, er det min faste Hensigt at anvende alle mine Kræfter til Forsvaret af den Union, som har grundet denne Lykke og Frihed.» — I Trenton i Staten New-Jersey fremtog han sit gamle, medtagne Exemplar af Washingtons Levnet, som han en Gang havde erhvervet sig ved tre Dages anstrængt Arbejde*), og sagde følgende simple Ord: «Mine Herrer, jeg kan ikke passere Deres Stat uden at mindes de Kampe, som en Gang bleve leverede her. Af denne lille Bog har jeg lært at elske mit Land, og hver Gang jeg læser om vore Fædres Kampe, føler jeg for vist, at disse Folk sloges for noget andet end Slaveriets Triumf.» — I Philadelphia underrettede

---

*) Se pag. 130.

man ham om, at der var dannet en Sammensværgelse mod hans Liv, og at denne Sammensværgelse skulde bryde løs i Baltimore. Efter General Scotts og Senator Sewards Raad besluttede han sig derfor til kun at overvære en enkelt Festivitet i Philadelphia; han skulde hejse et Flag paa den Bygning, hvor Uafhængigheds-Erklæringen blev undertegnet den 4de Juli 1776. Paa Anmodningen herom svarede han: «Mine Venner! I bede mig om at hejse et Flag paa denne Bygning, hvor Uafhængigheds-Erklæringen er foregaaet. Dette er et korrekt Billede paa mig selv. Det er ikke mig, som har lavet dette Flag, det er ikke mig, som har forfærdiget Flagstangen, ej heller Snoren, hvormed Flaget hejses. Jeg er kun et Redskab, jeg laaner mine Arme, og Nationen gjør Resten. Jeg har ofte spurgt mig selv, hvad der har skaffet vor Konstitution den Ære at være paa en Gang baade Verdens ældste og yngste Grundlov, og jeg har svaret mig selv: Aarsagen hertil er, at de udødelige Ophavsmænd til denne Konstitution i samme nedskrev den beundringsværdige Grundsætning om Friheden for alle, og ved at handle saaledes profeterede de ikke blot om deres Lands, men om hele Verdens Fremtid. Hvad mig angaar, véd jeg ikke, hvad Fremtiden vil bringe, men *man skal snarere myrde mig paa min Post*, end man skal faa mig til at give Afkald paa denne Grundsætning.»

Efter denne sidste Ceremoni tog Lincoln til Harrisburg, hvor han hilste paa Pennsylvanias lovgivende Forsamling, og begav sig derpaa hemmelig i et særligt Train tilbage til Philadelphia; saa snart Toget var sat i Gang, bleve Telegrafsnorene overskaarne, for at ikke Lincolns Afrejse skulde blive meldt videre; med en eneste Ledsager i sin Vaggon ilte Præsidenten dernæst videre til sin Hovedstad, hvor han indtraf den 23de Februar Klokken sex om Aftenen. Denne Forsigtighed var ikke ganske ugrundet; thi i Baltimore blev det Tog, hvormed man ventede Lincoln, omringet af tætte Skarer, hvis truende Holdning spaaede alt andet end godt.

Man ansaa det derfor ogsaa for sikrest at sammentrække nogle Tropper i Hovedstaden for at forebygge Uroligheder og fjendtlige Handlinger ved Præsidentens Indsættelse; men heldigvis viste disse Skridt sig unødvendige, og skjønt Syden havde talrige Agenter i Hovedstaden, forefaldt der dog ingen fjendtlig Demonstration den 4de Marts 1861.

Hvorledes var nu den Mands Ydre, som den 4de Marts fremstillede sig for det amerikanske Folk? Han var just ingen smuk og imponerende Mand. Hans Gang var tung, skjødesløs og usikker; han havde en mager, mere end sex Fod lang Krop, hvælvede Skuldre, Arme som en Rorkarl og Hænder som en Tømmermand; men disse Hænder vare endog smukt formede i Sammenligning med hans uhyre Fødder. Lincoln bar en sort Klædning, der passede ham daarlig og bragte ham til at ligne en Bedemand. Et Stykke Silketøj var snoet om hans Hals med en stor Knude, og Enderne faldt ned over Vesten; hans omfaldende Skjortekrave lod tydelig se hans gule Hals med dens fremspringende Muskler; en tæt Skov af sort, stridt Haar dannede som en Ramme om hans Ansigt. Dette Ansigt lod imidlertid en opmærksom Tilskuer i høj Grad glemme hans øvrige Hæslighed. Han havde en fint tegnet Mund, en høj Pande, hvis dybe Furer mindede om Statsmandens Sorger og Bekymringer, og navnlig et Par sorte, dybe, gjennemtrængende Øjne, der straalede af Blidhed og Godhed, blandet med en vis Sørgmodighed.

Saaledes saa den ærlige Abe ud, da han, forvirret, forlegen og næsten skamfuld, traadte frem paa Tribunen for at aflægge Ed paa Forfatningen og for at tale til denne Forsamling af Folket; han var ledsaget af sin Forgænger i Præsidentværdigheden, Buchanan, og af sin Medbejler, Stephan Douglas. Langsomt og med en urolig Mine traadte han frem; Hatten havde han aftaget, og den var ham meget til Besvær; mekanisk lod han den vandre fra den ene til den anden Haand, indtil han endelig med en rask Beslutning

satte den fra sig paa Jorden; men Dommerne og Senatorerne, der omgave ham, nødte ham til at gaa nogle Skridt længere frem, og følgelig maatte han atter optage den ulykkelige Hat, indtil hans gamle Modstander Douglas, der med et ondskabsfuldt Smil havde fulgt dette lille Mellemspil, endelig forbarmede sig over ham og skilte ham af med Hatten.

Imidlertid indtraadte der en dyb Stilhed blandt Skarerne paa Kapitoliumspladsen, og Senator Baker henvendte sig til Mængden med de Ord:

«Tillad mig at forestille Dem Abraham Lincoln, den udvalgte Præsident for de forenede Stater.»

Nye, stormende Jubelraab lyde, og Abraham Lincoln svarer derpaa ved gjentagne Gange at hilse til alle Sider. Tavshed indtræder paa ny, og efter Skik og Brug oplæser Lincoln med høj Røst en Tale, hvori han i de mest forsonlige Udtryk, men ogsaa med største Fasthed udvikler sine Anskuelser om Landets Stilling og om de Grundsætninger, der skulle lede ham under Landets Styrelse.

Som vore Læsere vel erindre, havde Sydens Mænd villet retfærdiggjøre Opløsningen af Unionen ved blandt andre Punkter ogsaa at henvise til, at man til Præsident havde udvalgt en Mand, som havde fjendtlige Hensigter mod Slaveriet*). Herimod nedlagde Lincoln i sin Tale en kraftig Protest:

«Det være langt fra mig enten direkte eller indirekte at «indblande mig i Slaveinstitutionen i de Stater, hvor Slave-«riet er i Kraft. Jeg tror ikke, at jeg har Ret dertil, og «jeg har heller ikke til Hensigt at handle saaledes. De «Mænd, som have valgt mig, vidste dette fuldkommen vel; «jeg selv har mangfoldige Gange udtalt mig i denne Retning, «og jeg har ingen Sinde tilbagekaldt disse mine Ord.»

«Hvad jeg imidlertid vil, er Konstitutionens Opret-«holdelse.»

---

*) Se Side 310.

«Ingen Stat kan egenmægtig træde ud af Unionen.»

«Alle Beslutninger og Vedtagelser, der gaa i denne «Retning, ere efter Loven uden Betydning; det er Volds-«gjerninger, begaaede af en eller flere Stater mod Unionen, «og i Følge Loven ere de Oprør eller Revolution.»

«Jeg tænker altsaa, at i Følge Konstitutionen og Lovene «kan Unionen ikke opløses, og indenfor Grænserne af min «Magtfylde vil jeg, som Konstitutionen udtrykkelig foreskriver «det, vaage over, at Unionens Love med Troskab efterkommes «i alle Stater.«

Lincoln endte derpaa sin Tale med en veltalende Henvendelse til sine vildfarne Medborgeres Samvittighed og Patriotisme:

«I, som ere misfornøjede! I Eders og ikke i mine «Hænder ligger i denne Time Borgerkrigens Skæbne. Re-«geringen vil ikke angribe Eder.»

«I kunne undgaa en Konflikt, saafremt I ikke selv «blive Angriberne. I have jo ikke indskrevet den Ed i «Himlen (oath registred in heaven) at ødelægge Regeringen, men jeg har højtidelig svoret at hævde, beskytte og for-«svare den.»

«Jeg vil ikke lukke Døren for Forlig. Vi ere ikke «Fjender, men Venner. Vi bør ikke være Fjender. Lad «ikke Lidenskaben drive os til at bryde alle anerkjendte «Venskabs-Forbindelser.»

Efter denne Tale aflagde Lincoln i Dommeren Tancys Hænder Eden paa Statens Forfatning:

«Jeg sværger højtidelig med Troskab at ville opfylde mine Pligter som Præsident for de forenede Stater, og, for saa vidt det afhænger af mig, vil jeg gjøre alt for at vedligeholde, beskytte og forsvare de forenede Staters Forfatning.»

Den samme Dags Aften flyttede Lincoln ind i det hvide Hus. Samtidig forlod hans Forgænger Washington og trak

sig tilbage til sin Fædreneejendom, Wheatland; for Fremtiden havde Buchanan kun at aflægge Historien Regnskab for den Troskab, hvormed han havde holdt den Ed, ogsaa han — for fire Aar tilbage — havde aflagt paa Konstitutionen.

C. H.

Smaating.

En Rejsebeskrivelse fra Trediveaarskrigen. Vi skulle ved disse Linier henlede vore Læseres Opmærksomhed paa et Skrift, som vistnok fortjener nogen Interesse; dets Titel er: *Ein Tourist in Oesterreich während der Schwedenzeit*, Linz 1874, og det har til Forfatter en Benediktinermunk, *Reginbald Möhner*, fra Augsburg, som levede samtidig med hele Trediveaarskrigen. Hans Bog er ingenlunde et historisk Værk, men kun en udførlig og nøjagtig Dagbog, Forfatteren førte under forskjellige Rejser, han i hine højst urolige Tider blev nødt til at foretage, da de svenske Hære, første Gang i Aarene 1632—35 og anden Gang 1646, haardt hjemsøgte det katholske Sydtyskland. Möhners Dagbog giver os et anskueligt Billede af hin Tid; vi lære at kjende, hvad der i hin Tid interesserede den simple Mand, hvorledes han tænkte og følte, hvilke Bekymringer han havde, og hvorledes han omvendt forstod at gjøre sig Livet behagelig. Overalt er vor Munk som hjemme; han holder af god Spise og Drikke og et muntert Selskab, og han undlader ikke at gjøre os bekjendt med de gode Retter i enhver Egn; paa Grund af sit Vid og Humor er han overalt en søgt Gjæst, og Indbydelser strømme ind til ham fra alle Sider, fra Gejstlige, Borgere og høje Adelsmænd. For øvrigt er han en god Katholik og viger ikke tilbage for et eller andet fromt Bedrag, naar han kan vinde en Kjættersjæl; en Tjenestepige beder ham saaledes til Exempel om at læse hendes Moders Brev op for hende, da hun ikke selv kan læse. Moderens Brev indeholder imidlertid en Opfordring

til Datteren om bestandig i sit Hjerte at blive ved Lutheranismen; men vor værdige Munk læser tværtimod det omvendte: efter ham erklærer Moderen, at den katholske Religion er den rette, den anden derimod falsk, og hun formaner nu sin Datter til at lade sig undervise i den katholske Lære af en Jesuit eller Kapucinermumk; vor fromme Fader er yderligere saa snedig at beholde Pigens Brev, da hun ellers maaske dog kunde faa det Indfald ogsaa at lade en anden læse det op for sig. I øvrigt beder Möhner sine Bønner og læser sine Messer og er, trods sin ikke ringe Dannelse, lige saa overtroisk som enhver anden paa hin Tid; hvor oplysende om Tidens religiøse Tænkemaade er det dernæst ikke, naar vor Pater fortæller om en Tyv, der stjæler et Ciborium, men først beder et «confiteor» og derpaa andægtig nyder den hellige Hostie, som var gjemt i Ciboriet; senere hen falder samme Tyv paa i dyre Domme at sælge Bønderne i Tirol smaa Djævle, der vare udskaarne af Træ og ophængte ved Hestehaar i Glas; de skulde bringe deres Besiddere megen Lykke, Sælgeren bragte de derimod Døden ved Øxen, hvorpaa hans Lig blev brændt. Endelig lære vi af Möhner, hvorledes det gik til ved fyrstelige, adelige og borgerlige Bryllupper, kort sagt, Bogen indeholder en Vrimmel af oplysende Bemærkninger om Datidens Sæder og Skikke.

Da Svenskerne efter deres Sejr ved Leipzig (1631) faldt ind i Sydtyskland, da de huserede slemt mod Klostre og Domkapitler, da Munke og Nonner bleve mishandlede, medens de rigsumiddelbare Abbedier bleve skjænkede til svenske Generaler og Officerer, maatte de unge Gejstlige i de hjemsøgte Egne gribe Vandringsstaven, og de østerrigske Naboprovinser vare opfyldte af Flygtninge fra Schwaben og Bayern; ogssa Privatfolk forlode i Mængde de af Fjenden udplyndrede Provinser og søgte deres tarvelige Udkomme i Østerrige. Trods Mængden af de ankommende og de tunge Krigsbyrder udviste dog Klostrene og de Gejstlige i Øster-

rige den ædleste Gjæstfrihed, og, som vor Hjemmelsmand erfarede, blev mangt et helligt Viekar, Relikvie eller Billede solgt til østerrigske Prælater for at bestride disse forøgede Udgifter og for at give de rejsende en Tærepenge med paa Rejsen. Möhner giver os levende Skildringer af alle de komiske og tragikomiske Scener, han saaledes blev Vidne til, især under sin anden Flugt 1646; man faar et anskueligt Billede af den Rædsel, der greb alle ved Efterretningen om de frygtelige Nordboers Fremtrængen, da man i de østerrigske Bondehytter sang:

Beth Kind, beth,
Morgen kommt der Schwed,
Morgen kommt der Ochsenstern,
Der wird dir schon bethen lern!

Jean Bart.

Der er maaske ikke mange af «Historisk Archivs» Læsere, som have hørt Navnet paa eller kjende nøjere til den Mand, af hvis Liv her skal gives et Omrids; og dog maa Jean Bart tælles iblandt Frankrigs berømteste Sømænd, ligesom han hører til sit Fædrelands mest populære Helte, selv om Historien ikke nævner ham, naar den berømmer hans samtidige, Duquesne og Sejrherren ved Dieppe, Admiral Tourville. I Jean Bart møder os Billedet af den ægte Sømand, en aaben og ædel Karakter, en til Dumdristighed grænsende Uforfærdethed og en aldrig svigtende Udholdenhed og Handlekraft. Det var Ludvig XIV's mange Krige, som fostrede et Liv, der blev en Kjæde af Bedrifter og Sejre, og hvor Lykken næsten aldrig svigtede den tapre. Uvilkaarlig maa man ved at lære hans Liv at kjende mindes vor egen Søhelt Peder Tordenskjold, som, kort efter at Jean Bart havde endt sit sejrrige Livsløb, skulde erhverve sig et Navn, der endnu hører til det danske Folks kjæreste Minder om Danebrogs sejrrige Flugt over Havet. Jean Bart har naturligvis havt ikke faa Biografer; den seneste af disse, Adolphe Badin*), skyldes den efterfølgende Skildring, som

*) Jean Bart par Ad. Badin. Deuxième Edition. Paris 1872.

dog kun har kunnet blive et større Omrids af den berømte Søhelts Liv.

Jean Bart var født i Dunkerque den 21de Oktober 1650, og man viser endnu det Hus, hvor hans Vugge skal have staaet. Familien Bart stammer fra Dieppe, hvilken By tvende Brødre, Herman og Michel, forlode i det femtende Aarhundrede, den ene for at bosætte sig i Tyskland, hvor han døde som Stormester for den tyske Orden, medens den anden derimod tog til Dunkerque. Denne sidste, Michel Bart, Bedstefader til vor Helt, var en berømt Kaperkaptajn og gift med Datteren af en ikke mindre bekjendt Korsar. Michel Jakobsen; hun hed Agnes Jakobsen og blev Moder til to Sønner, Kornelius og Herman. Begge valgte samme farefulde Livsbeskæftigelse som deres Fader og giftede sig med to Søstre, Katerina og Martine Janssen. Den første var gift med Kornelius Bart, der ligesom Faderen døde af de Saar, han havde modtaget i en Kamp mod Englænderne, og det næstældste af deres otte Børn var Jean Bart. Denne er saaledes Søn og Sønnesøn af en Korsarkaptajn og ikke, som det undertiden paastaas, udrundet af en Fiskerfamilie. Om Jean Barts Barndom berettes intet mærkeligt; kun véd man, at han omtrent tretten Aar gammel kom til Søs med et Smuglerskib, som fór imellem den hollandske og engelske Kyst og førtes af Jerome Valbué. Denne raa, men dristige Mand blev 1666 taget i Regeringens Tjeneste under Krigen med England, og den unge Bart fulgte ham som Næstkommanderende; Skibets øvrige Besætning var ni Mand. Snart efter opgav han dog denne Stilling, idet Kaptajnens oprørende Raahed mod en af Matroserne stred imod det unge Menneskes humane Tænkemaade, Som simpel Matros gik han i hollandsk Tjeneste, hvor den Gang Admiral Ruyter under den treaarige Krig med England førte Republikens

Flag fra Sejr til Sejr; med hans Eskadre fulgte i den Tid Jean Bart, og saaledes skulde han faa sin første Uddannelse hos det Folk, hvem han senere ved sine Søtogter skulde foraarsage saa megen Skade. Efter Freden i Breda forblev han i Holland og gjorde Tjeneste under Ruyter; men som bekjendt tændtes Krigsluen snart igjen, da Ludvig XIV i April 1672 i Forbund med England og Sverige erklærede Holland Krig. Jean Bart var den Gang anden Lieutenant paa en hollandsk Brigantine; men skjønt man tilbød ham en højere Kommando, vilde han dog ikke blive. I Forbindelse med sin Ven og Landsmand, Lieutenant Charles Keyser, gik han om Bord paa et lille Fartøj og kom lykkelig til Dunkerque.

Strax efter sin Hjemkomst fik Jean Bart Ansættelse som Næstkommanderende paa et Kaperskib. Kaperiet var den Gang en vigtig Indtægtskilde for en krigsførende Magt og kunde ofte medføre langt større Tab og Skade for Fjenden end regulære Søslag. Vi hidsætte her nogle Bemærkninger om dets Organisation paa Ludvig XIV's Tid. Man maa ikke forvexle en Kaperkaptajn med en Sørøver; thi hin stod i Statens Tjeneste og modtog af denne et saakaldt Kaperbrev, om han end selv maatte armere sit Skib og kæmpede paa egen Risiko. I Kaperbrevet stod Skibets Navn og Drægtighed, Stedet, hvorfra det fór, og Antallet paa dets Kanoner og Mandskab. Dersom nogen uden Tilladelse drev Kaperi for en fremmed Magt eller fandtes at være i Besiddelse af Kaperbreve for to forskjellige Stater, blev han betragtet som en almindelig Sørøver og straffet med Døden. En Kaperkaptajn kunde have flere Nationers Flag om Bord for dermed at skjule sin egen Nationalitet, men førend han begyndte en Kamp, var han pligtig til under Straf at hejse sit eget Flag og løsne et Kanonskud. De Skibe, som kunde kapres og betragtes som gode Priser, vare saadanne, der nægtede at vise deres Flag, endvidere de, hvis Papirer godtgjorde, at de tilhørte en fjendtlig Magt, eller som ikke

kunde legitimere, hvor de hørte hjemme, og endelig Vens og Fjendes Skibe, som sejlede med fjendtlig Ejendom. Men saa snart en Prise var ført i Havn, blev det i øvrigt overgivet til Admiralitetet at afgjøre, om den var tagen med Rette eller ej; Ladningen blev forseglet, og der anstilledes nøje Forhør over Skibets Kaptajn. Dersom Prisen ikke var god, maatte Kaperkaptajnen erstatte det Tab og den Tidsspilde, han havde foraarsaget; i modsat Fald blev Skibet solgt og Udbyttet fordelt paa forskjellige Hænder. Datiden fandt ikke noget urigtigt i denne Maade at føre Krig paa. Vauban forfattede et lille Skrift om Kaperiets Nødvendighed og Fordele, og hvor store disse have været, kan sluttes deraf, at i 1689 bleve ikke færre end 4200 engelske Skibe optagne af franske Kapere. Iblandt de Byer, der have skadet mest ved deres Kaperier, staar Dunkerque øverst, idet det kan godtgjøres, at i Tiden fra 1656—1783, der omfatter 40 Krigsaar, ere derhen førte over 4000 Priser til en Værdi af over 158 Millioner Francs, en Sum, der endog maa fordobles, eftersom Priserne solgtes for deres halve Værdi. Men det forbavsende i et saadant Resultat forsvinder, naar man ser, hvad blot en enkelt dygtig Kaperkaptajn som Jean Bart kunde udrette. Vor Helt havde nemlig ikke behøvet lang Tid til at vise sin Duelighed; allerede i Begyndelsen af 1674 tilbød man ham Kommandoen over en armeret Galliot «Kong David» med 2 Kanoner og en Besætning paa 36 Mand. Hans Ven, Charles Keyser, havde faaet et lignende Skib, og de to stævnede ud i Nordsøen. Faa Dage efter vendte de hjem med deres første Prise, en hollandsk Skonnert, ladet med Kul; alt næste Dag var Jean Bart igjen ude og hjembragte et Par Dage senere et hollandsk Skib paa ti Kanoner, ladet med spansk Vin. For at godtgjøre hans Dygtighed maa det være nok at sige, at han i tre Maaneder tog sex gode Priser, hvad der skaffede ham Kommandoen paa en Fregat paa ti Kanoner; han var den Gang 24 Aar gammel. I Følge med en anden lille Fregat

fra Dunkerque tog han i September et hollandsk Skib paa otte Kanoner efter fire Timers haard Kamp, og i Januar 1675 havde han alene en Kamp med en hollandsk Fregat paa ti Kanoner, Konvoy for tre Koffardiskibe, der endte med, at Fjenden maatte stryge Flaget, og som skaffede Sejrherren en Ovation ved hans Tilbagekomst.

I et halvt Aar havde Fjenden Fred for Jean Bart; thi den 3dje Februar 1675 indgik han Ægteskab med en sextenaarig Pige fra hans Fødeby, ved Navn Nicole Gontier, og den følgende Tid var da helliget Ægteskabets Glæder. Vor Helt, som den Gang var lidt over 25 Aar, skildres af en Ven og Landsmand saaledes: «Han var af Middelhøjde, velskabt og med et kraftigt Legeme, som vel kunde modstaa Søens Besværligheder; hans Ansigtstræk vare vel formede, han havde blaa Øjne, smuk Teint og blondt Haar, et glad og indtagende Ansigtsudtryk.»

I Slutningen af Juli krydsede Jean Bart i Følge med to andre Skibe i Nordsøen og optog der et særdeles rigt ladet hollandsk Skib; fem Dage efter toge de en Fregat paa tolv Kanoner, som konvoyerede 25 store Fiskerbaade, hvoraf de tre faldt i Sejrherrernes Hænder. Den Gang vare de kun to Skibe i Følge, og det samme var Tilfældet, da de fire Dage senere atter toge en hollandsk Fregat paa tolv Kanoner tilligemed ti rigt ladede Sildebaade. Det var imidlertid forbundet med stor Vanskelighed at faa to Fregatter med tretten Baade hjem med sig, og de to Kaptajner besluttede sig derfor til for en Sum af omtrent 12,000 Livres at lade fire Baade med over to hundrede Fanger sejle hjem til Holland; men dette skaffede Bart og hans Ven Keyser, den anden Kaptajn, en Irettesættelse fra Regeringen, som ene vilde have Lov til at disponere over Krigsfangerne. Med endnu en Prise endte Jean Bart sit Togt for Aaret 1675.

Det næste Aar bragte først vor Helt et større Skib at føre; man betroede ham «Palmen», en smuk Fregat paa 24 Kanoner med 150 Mands Besætning. Sammen med tre

andre Fregatter bestod han en heldig Kamp med tre hollandske Konvoyskibe, hvoraf det ene maatte stryge Flag, foruden at de otte konvoyerede Skibe bleve optagne; men af større Betydning var Barts Enekamp med den hollandske Fregat «Neptun», der førte otte Kanoner mere end hans Skib. Kanonild kunde derfor ikke afgjøre Sagen, og efter længere Tids Manøvrering lykkedes det endelig at entre Fjenden, som efter et betydeligt Tab af Officerer og Mandskab til sidst maatte stryge Flag. Et Par Uger efter kom der et Brev fra Colbert, som meldte, «at hans Majestæt havde bestemt at skjænke Kaptajn Bart en Guldkjæde for hans smukke Bedrift». En samtidig Indberetning fra Marineintendanten i Dunkerque berømmer i meget smigrende Udtryk Jean Barts Dygtighed og stiller ham øverst blandt de derværende 33 Kaperkaptajner. Aaret 1676 og de to følgende Aar bragte Jean Bart gode Indtægter af de Priser, han enten alene eller sammen med andre opbragte; men herved skulle vi ikke videre opholde os og om denne Tid i øvrigt kun bemærke, at i 1677 fødte hans Hustru ham den første Søn, François Kornelius, som senere værdig fulgte i sin Faders Fodspor og endte som Viceadmiral.

Det næste Aar hævdede han værdig sin bestandig voxende Berømmelse under en hæftig Kamp med en hollandsk Fregat «Scherdam» (24 Kanoner), hvor han med Entrespagen i Haanden var den første paa Fjendens Dæk, selv blev saaret og fik Hænder og Ansigt halvt forbrændte; desuden var hans Skib saa ilde medtaget, at det kun med Nød og næppe naaede Dunkerque og for Fremtiden var ubrugeligt, hvorfor han fik en anden Fregat af samme Størrelse at føre. Krigen nærmede sig imidlertid sin Ende, den 10de Avgust blev Freden sluttet i Nymwegen, og Jean Bart maatte standse sine indbringende Kaperier; men Regeringen havde faaet Øjnene op for hans Duelighed, som vel kunde bruges i den kongelige Marine, og Jean Bart blev derfor i Januar 1679 udnævnt til Skibslieutenant i denne, en

Stilling, som satte ham i Rang med Kaptajner i Landhæren. Dette var et betydeligt Avancement paa en Tid, da højere Kommandoposter ellers alene vare forbeholdte Adelsmænd.

I denne sin nye Stilling tjente Jean Bart de følgende Fredsaar om Bord paa forskjellige Skibe, indtil han 1681 kom til at spille en mere aktiv Rolle, da han fik Ordre til med to smaa Fregatter paa 12 og 14 Kanoner, «Odderen» og «Harlekin», at rense Havet for nogle marokkanske Sørøvere, som skadede den franske Handel. Den 30te Juni fik han paa Højden af Kap Vicente to Sørøverskibe i Sigte, som han strax begyndte at jage. Disse satte da Sejl til i forskjellig Retning, det ene forfulgt af «Harlekin», det andet af Jean Bart selv; men den første kunde ikke indhente sit Bytte og maatte se det tage sin Tilflugt til en engelsk Kommandør, som med sin Eskadre krydsede der omkring. Harmfuld herover befalede Jean Bart «Harlekin» at trække sig tilbage uden at salutere de engelske Skibe, hvad den ellers skulde have gjort. Imidlertid naaede «Odderen» den anden Sørøver, et Skib paa 16 Kanoner, som efter en kort Kamp søgte ind paa Strandbredden, hvor Mandskabet sprang i Land, dog kun for at blive fanget af den portugisiske Kystvagt. Jean Bart sendte en Officer til Lagos for at fordre Fangerne udleverede, hvad der ogsaa senere skete efter forskjellige Vanskeligheder. Det gjaldt nu om at faa fat i den anden Sørøver, som var under engelsk Beskyttelse, og Jean Bart udtænkte derfor en List. Sammen med en Kaperbrig fra Boulogne sejlede han under portugisisk Flag paa alle tre Skibe forbi den engelske Eskadre uden at salutere den. En saadan Fornærmelse vilde dennes Chef imidlertid ikke taale af Portugisere, om han end havde taalt den af Franskmænd, hvis mægtige Konge ganske beherskede Karl II, og han sendte da en Fregat ud for at tvinge dem til Salut. Nu skiltes de tre Skibe for at sprede Englændernes Kræfter, medens Sørøverne fandt Lejligheden gunstig til at slippe bort. Derpaa havde Jean Bart netop regnet; snart

var han paa Jagt efter Flygtningen, fulgt af sine to andre Skibe, det portugisiske Flag viger for det franske, og ikke længe efter sejlede han bort med sin Prise for Næsen af de skuffede og rasende Englændere. I Lissabon fik han Besætningen fra det andet Sørøverskib udleveret og sejlede derpaa med sine Fanger til Toulon, hvor de maatte tjene paa Galejerne. Der blev i øvrigt ikke Anledning til flere lignende Bedrifter, thi Sørøverne holdt sig klogelig borte overfor en saa energisk Fjende.

Det følgende Aar bragte vor Helt smertelige Familiesorger; i Juli 1682 mistede han sin Moder, en Maaned efter døde hans yngste Barn, en lille Pige, og i Aarets sidste Maaned kom det værste Slag, da han maatte begrave sin tre og tyveaarige Hustru efter kun syv Aars Samliv; men Begivenhederne gave ikke Jean Bart Ro til at leve i sin Sorg. Grænsestridigheder imellem Frankrig og Spanien fremkaldte 1683 en Krig, under hvilken Bart med Fregatten «Slangen» krydsede i Middelhavet, hvor han efter en kort Kamp tog et spansk Skib med 350 Soldater om Bord. Senere deltog han som Næstkommanderende paa «le Modéré» i Slaget ved Cadix og var med til at erobre to spanske Krigsskibe paa 74 Kanoner, ved hvilken Lejlighed han blev haardt saaret af et Kardætskeskud. Efter dette Slag lades vi i nogen Tid i Uvished om, hvor Jean Bart har været, eller hvad han har foretaget sig; men et fast Udgangspunkt for hans videre Skæbne haves atter fra Avgust 1686, da han blev udnævnt til Fregatkaptajn, og i September samme Aar gjenfinde vi ham i hans Fødeby og kunne nu følge ham til hans Død.

Frygten for Ludvig XIV's bestandig voxende Erobringssyge havde fremkaldt Forbundet i Augsburg (1686) imellem Tyskland, Spanien, Holland og flere Magter. Den mægtige Konge optog uden Frygt Kampen, og 1688 indtraadte Jean Bart atter i sin gamle Stilling som Kaperkaptajn; man

betroede ham Kommandoen over to Fregatter paa 24 og 16 Kanoner, med hvilke han skulde drive Kaperi for Louvois' og Colberts Regning; thi de store Statsmænd holdt det ikke for under deres Værdighed at skaffe sig Indtægter ad denne Vej. Paa dette Togt erobrede Bart efter en hidsig Kamp en hollandsk Fregat paa 30 Kanoner tillige med de Handelsskibe, den konvoyerede. Forinden han imidlertid naaede i Havn med sine Priser, mødte han udenfor Boulogne en engelsk Fregat. Det varede ikke længe, før Fjendens Dæk var ryddet; men Bart fik ikke Skibet med sig, det sank paa Stedet. Næste Aar var han atter ude med de samme Skibe for at rense Farvandet ved de franske Kyster for hollandske Kapere. Under ham kommanderede en Grev de Forbin af gammel adelig Slægt, en dygtig Sømand, men meget stolt og arrogant; han var misfornøjet over at skulle tjene under Jean Bart, hvem han kaldte «en brutal Person» og oftere gjorde til Gjenstand for sine sarkastiske Bemærkninger, ligesom han gjerne vilde hæve sig paa hins Bekostning. De to Kaptajner toge hver for sig en Prise, og i Fællesskab erobrede de et hollandsk Kaperskib, ved hvilken Lejlighed Barts ældste Søn, François Kornelius, første Gang var i Ilden. «Naar man vil til Vejrs, maa man vænne sig til denne Musik», havde Faderen raabt til ham, medens Kuglerne susede om dem; den unge Mand lærte ogsaa snart dette, atten Aar gammel var han alt Lieutenant og døde som Viceadmiral.

Det følgende Aar, 1689, er det første Gang, Lykkens Gudinde ikke følger vor Helt. Med sine to Skibe havde han i Maj Maaned faaet Ordre til fra Havre at konvoyere 20 Handelsskibe til deres Bestemmelsessted. To Dage efter at de vare gaaede til Søs, mødte de paa Højden af Øen Wight to engelske Krigsskibe paa 48 og 42 Kanoner, medens Jean Barts Skib kun havde 28 og Forbins 24. Overfor en saadan Overmagt kunde Udfaldet af en Kamp næppe være tvivlsomt; men Jean Bart vilde ikke selv fly og lade den

ham betroede Konvoy i Stikken, hvilket Forbin foreslog; han bestemte sig til at optage Kampen. For at gjøre denne lidt mere ligelig bemandede han de to bedste Handelsskibe med nogle af sine egne Folk og det bedste Mandskab tra den øvrige Konvoy; disse skulde beskæftige den ene af Fjenderne, indtil de to Fregatter havde taget den anden, og imidlertid skulde Konvoyen sætte alle Sejl til for om mulig at slippe bort. Allerede havde Franskmændene bragt den ene engelske Fregat imellem en morderisk dobbelt Ild og beredte sig til at entre den, da den anden Fregat, for hvilken de to Handelsskibe ved det første Angreb havde trukket sig tilbage, kom sin Kammerat til Undsætning og derved ganske forstyrrede Barts Plan. Det gjaldt nu at sælge Sejren saa dyrt som mulig og beskæftige Fjenderne saa længe, at Konvoyen kunde komme bort. I to Timer udholdt Franskmændene den frygteligste Kanon- og Musketild, førend de strøge deres Flag; men da havde de ogsaa mistet den største Del af deres Mandskab, Bart selv var let saaret i Hovedet, medens Forbin ikke havde mindre end sex Saar. Sejren havde dog været Engelskmændene dyr, alle deres Officerer vare dræbte, og til Slutningen kommanderede en Baadsmandsmat begge Skibe, og han førte de to erobrede Fregatter til Plymouth, hvor Bart og Forbin bleve indespærrede i et Slags Værtshus med tilgitrede Vinduer og Skildvagter udenfor.

De fangnes første og sidste Tanke var naturligvis at flygte bort, og Omstændighederne begunstigede dem. Det lykkedes en Fisker fra Ostende, langt ude beslægtet med Bart (nogle paastaa endogsaa, at det var hans yngre Broder, som havde forklædt sig), at skaffe sig Adgang til Fangerne, hvem han bragte en Fil, hvormed de i to Dage overskare Jernstængerne for Vinduerne. Det traf sig ogsaa saa heldig, at deres Læge var født i Flandern og nu efter længe at have været engelsk Fange længtes efter at komme tilbage til sit Fædreland; han var altsaa sikker nok. Tillige lykkedes

det dem at bestikke de to Somænd, som betjente dem, og da disse havde Lov til at gaa ud og ind, naar de vilde, kunde de være til megen Hjælp ved Anskaffelsen af en Baad, thi nu gjaldt det om at faa en saadan. Ogsaa her var Lykken dem god; de to Somænd bemærkede en Dag i Havnen en norsk Baad, hvis Ejermand laa og sov en Rus ud. I en Fart fik de ham transporteret bort og sejlede afsted med Baaden til et afsides Sted i Havnen. Saa snart Fangerne vare underrettede herom, fik Lægen det Hverv at skaffe de fornødne Levnetsmidler, Kompas og Søkort ned i Baaden; alt gik vel. Om Aftenen firede de fangne sig ved Hjælp af Lagener ned, og tilligemed Lægen og de to Somænd gik de om Bord i Baaden. Udenfor Havnen bleve de varskoede af et Vagtskib, hvorpaa Bart paa Engelsk svarede: «Fisker», og man slap lykkelig igjennem. Forbins Lieutenant var bleven tilbage i Fængslet og bidrog ikke lidet til den heldige Flugt. Ved Nattetid trak han Lagenerne op, for at disse intet skulde røbe, og da Vagten næste Morgen forgjæves søgte de fangne, spillede han en fuldstændig Komedie og anstillede sig yderlig forbitret over, at hans Medfanger vare løbne uden at sige ham noget eller tage ham med; ogsaa ledte han Forfølgerne paa Vildspor ved at fortælle, at Bart for et Par Dage siden havde faaet et Par nye Sko og talt om, at de vare gode til at marchere med. Efter at have været tvende Døgn paa Søen naaede Flygtningene i god Behold St. Malo, hvorpaa Forbin rejste til Paris og Bart til Dunkerque. Her fik han et Vidnesbyrd om den Pris, man satte paa ham, ved at erfare, at Krigsministeren havde givet Ordre til at løskjøbe de tvende Kaptajner, men navnlig Bart, for en hvilken som helst Sum, og ikke længe efter fik han et haandgribeligere Bevis derpaa, da han blev udnævnt til Orlogskaptajn og modtog en Gratifikation paa 400 Rigsdaler.

En kort Tid helligede Jean Bart sig til mere fredelige Sysler, idet han i Oktober 1689 for anden Gang indgik

Ægteskab med Marie Tuqghe, Datter af en af Dunkerques rigeste Borgere; men snart var han atter ude som Kommandant for tre Fregatter for at opspore en hollandsk Kjøbmandsflaade. Han var dog ikke saa heldig at møde denne, men kom alligevel ikke tomhændet hjem; blandt andet medførte han en engelsk Galliot med 450 danske Soldater, som skulde have været i hollandsk Tjeneste; thi man maa erindre, at danske Konger den Gang gjorde sig Indtægt ved at udleje deres Undersaatter til fremmede krigsførende Magter. Bart fik derefter Ordre til at ledsage to Skibe, ladede med Krudt, fra Hamburg, og da disse ved hans Ankomst ikke vare færdige til Afsejling, benyttede han Lejligheden til imens at opsnappe tre Priser, som indbragte ham 4000 Gylden; ogsaa naaede han trods Fjendens Krydsere vel hjem med sin Konvoy. Det næste Aar, 1690, var han med, da Admiral Tourville vandt sin berømte Sejr ved Dieppe, og derefter krydsede han med sin Fregat «Jason» i Nordsøen, hvor han i fjorten Dage tog tolv Priser, som indbragte 131,000 Livres; men ikke fornøjet hermed gik han til den hollandske Kyst, hvor han opsnappede en Mængde Fiskerbaade og erobrede deres Forsvarer, en Fregat paa 28 Kanoner. I det følgende Aar fulgte han atter med Tourville paa et fire Maaneders Togt i Kanalen, denne Gang med en Fregat paa 70 Kanoner og med en Besætning paa 400 Mand, og herfra hjembragte han flere rige Priser.

Det vil, af hvad der hidtil er fortalt om Jean Barts Virksomhed som Kaperkaptajn, tydelig fremgaa, hvor megen Skade en dygtig og driftig Mand blot med et enkelt eller et Par Skibe kunde tilføje de krigsførende Magters Handelsflaade; men Jean Bart var imidlertid ikke fornøjet med de Resultater, som paa denne Maade kunde vindes. Han havde allerede for længere Tid tilbage forelagt den franske Minister Seignelay et Forslag om at udruste en større Eskadre af lettere Fregatter, der udelukkende skulde anvendes til at jage de talrige Handelsskibe, som bestandig before Nordsøen,

Østersøen og Kanalen; paa denne Maade formente han i kort Tid at kunne tage eller ødelægge et saa stort Antal hollandske og engelske Skibe, at disse Folks Handel derved aldeles vilde blive ødelagt. Ministeren vilde imidlertid ikke gaa ind paa Barts Plan, maaske fordi derved hans private Indtægter af Kapervæsenet, som efter samtidige Beretninger vare meget betydelige, vilde gaa tabte; men da Seignelay døde i November 1690 og blev efterfulgt af Pontchartrain, optog Bart atter sin Plan og fandt nu hos denne et villigere Øre. Han ilede derefter til Dunkerque for snarest mulig at faa Eskadren udrustet.

Medens dette stod paa, lagde 32 engelske og hollandske Skibe sig udenfor Dunkerque for at blokere denne, maaske fordi Fjenden havde faaet Underretning om Barts Planer; men den uforfærdede Sømand slap alligevel i Nattens Mørke den 25de Juli 1691 igjennem Blokaden og var snart udenfor Forfølgernes Synskreds. Allerede den næste Dag bragte ham et rigt Bytte af fire engelske Skibe og deres Konvoy, en Fregat paa 44 Kanoner, og to Dage senere mødte han 84 hollandske Sildebaade, eskorterede af et Krigsskib, som han paa Grund af deres mindre værdifulde Ladning alle lod gaa op i Luer, medens han landsatte Folkene paa Englands Kyster. I Avgust krydsede han udenfor Skotland; men da han ingen Priser fik, lod han den tidligere nævnte Forbin gjøre en Landgang, hvorved flere hundrede Huse bleve plyndrede og opbrændte, og saa heldig løb Expeditionen af, at Forbin efter sit eget Sigende kun mistede én Mand. Efter sin Tilbagekomst til Dunkerque i November udrustede den utrættelige Bart strax igjen de tre bedste Fregatter af sin Eskadre og gik med dem ud i Nordsøen, hvor han mødte en betydelig hollandsk Kornflaade, som han helt og holdent tog med sig tillige med et af de tre konvoyerende Krigsskibe. Paa dette Togt laa han et Par Dage i Bergens Havn, hvor der ogsaa den Gang laa en engelsk Kaptajn med sit Skib, da Havnen var neutral. De to Fjender mødte hinanden, og

Englænderen bevidnede Bart sin Agtelse samt udtalte et levende Ønske om at prøve Kræfter med ham, hvilket Bart ogsaa var villig til, naar de havde forladt Havnen. Dagen før sin Afrejse underretter Bart den engelske Kaptajn herom, hvorpaa denne svarer med at indbyde ham til en Frokost forinden. Skjønt Bart svarede, «at for to Fjender som dem sømmede sig bedst en Frokost, bestaaende af Kanonskud og Sabelhug«, vilde han dog ikke lade sig beskylde for Frygt og gik alene om Bord i det engelske Skib. Da han, rygende en Pibe, atter vilde forlade det, sagde Englænderen: «I er min Fange! Jeg har lovet at bringe Eder levende til England»; men Bart raabte rasende: «Nej, jeg vil ikke være din Fange, og dit Skib skal springe i Luften.» Derpaa nærmede han sin tændte Pibe til en Krudttønde, som man hændelsesvis havde ladet staa paa Dækket, og kaldte samtidig med høj Røst paa sit Mandskab; snart var Skibet ryddet og taget, og det blev saaledes Jean Bart, som i Triumf kom til at føre den engelske Kaptajn til Dunkerque, hvor denne dog endnu var skamløs nok til at klage over at være overfalden i et neutralt Land.

Efter sin Hjemkomst fik Bart Befaling om at komme til Versailles, dog ikke for at modtage nogen Belønning for sine store Fortjenester, men for at retfærdiggjøre sig. Marineintendanten i Dunkerque havde nemlig paa det sidste Togt medgivet Bart en kongelig Kommissær, som skulde vurdere Priserne; men over denne nærgaaende Kontrol, der tillige vidnede om uretfærdig Mistillid, var vor Helt bleven fornærmet og havde i sin Vrede lagt Kommissæren i Lænker. Intendanten klagede til Ministeren, og Jean Bart i Følge med Forbin maatte da til Hoffet.

Det er let forstaaeligt, at vor Helt, der næsten udelukkende havde levet paa Søen og aldrig faaet nogen videre Opdragelse eller Uddannelse*), maatte gjøre en underlig

---

*) Hans Kundskaber i Læsning og Skrivning have saaledes næppe

Figur ved Datidens fineste Hof. Forbin, som i sine Memoirer gjerne griber enhver Lejlighed til at udtale sig ufordelagtig om Jean Bart, hvis Bedrifter naturligen maatte stille ham selv i Skygge, fortæller i Anledning af dette deres Besøg ved Hoffet, om hvorledes Hoffolkene leende sagde til hverandre: «Se Chevalier Forbin, som trækker Bjørnen.» Det er højst rimeligt, at vor Helt ikke har været meget Hofmand, og at hans svære Skikkelse og hele Færd har harmoneret daarlig med de fine Omgivelser, hvad der ogsaa bekræftes ved de mange Anekdoter, der fortælles om ham under dette Ophold, og som vidne om en djærv Naturlighed, der ikke kjender til de mange Grænser, Konveniensen opstiller. Iblandt andet fortælles følgende. Da Kongen vilde se Bart, indfandt denne sig en Morgen tidlig ved Hoffet, men maatte i et Sideværelse vente, indtil Kongen var staaet op. Tiden begyndte at falde ham lang, han trak sin Pibe op og begyndte at ryge; da Drabanterne vilde forhindre ham deri, svarede han: «Det er i Kongens Tjeneste, at jeg har faaet denne Vane, den er nu bleven mig en Fornødenhed, og Kongen er altfor retfærdig til at finde det galt, at jeg tilfredsstiller den.» Man tænke sig Hoffolkenes Forbavselse over en saadan Færd; en Adelsmand ilede til Kongen, som leende sagde: «Jeg vædder, det er Jean Bart, lad ham ryge!» Siden ved Audiensen sagde Kongen til ham: «Det er ikke tilladt andre end Eder at ryge ved mit Hof.» Da Hoffolkene spurgte ham om, hvorledes han havde baaret sig ad med at gjennembryde Blokaden ved Dunkerque, svarede han: «Se nu, hvorledes jeg bar mig ad!» Derpaa stillede han dem op i en Linie, fór hurtig løs paa dem, skød dem til Side med Hænder og Albuer og gik stolt igjennem.

---

været store, hvad man kan se af hans Underskrift paa hans anden Ægteskabskontrakt: Jan bart, og senere, da han var bleven Chevalier, paa hans Depecher til Ministeren: le ch. bart.

Efter Audiensen sagde Kongen: «Han taler mig en Smule plumpt, men han fører sig nobelt nok op i min Tjeneste» og han tilføjede, idet han saa omkring paa sine Adelsmænd: «Er der en eneste blandt Eder, som vil være i Stand til at gjøre, hvad han har gjort?» Ved en ny Audiens sagde Kongen til ham: «Jean Bart, jeg vilde ønske, jeg havde ti Tusinde som Eder», hvorpaa denne ganske naivt svarede: «Det tror jeg gjerne». Men Ludvig XIV viste ogsaa sin Erkjendtlighed i Gjerning, idet han samtidig skjænkede ham 1000 Daler som Belønning for hans Tjenester. Bart maatte i den Anledning til Kongens Kasserer, hvem han traf ved et stort Middagsselskab. «Hvem af Eder», sagde han med høj Røst, «kalder sig Pierre Gruin?» — «Jeg er Hr. Gruin», svarede en af Gjæsterne uden at rejse sig. «Læs dette Papir!» sagde Bart. Kassereren tager det, kaster et Blik derpaa, og, uden at vende sig om, rækker han det over Skulderen til Jean Bart og lader det falde, idet han skjødesløst siger: «I kan komme igjen om to Dage.» Harmfuld over denne Uforskammethed trækker Bart sin Sabel og raaber: «Tag det op og betal strax!« Mr. Gruin samlede Vexlen op og betalte den; men Bart vilde ikke have Sølvpenge. «Jeg skal have Guld!» sagde han, «ansér Du mig for et Pakæsel?» Ogsaa deri maatte den stakkels Kasserer føje sig og udbetale Vexlen i klingende Guldstykker.

Strax i Foraaret 1693 fik Jean Bart Ordre til med sin Fregat «le Glorieux» paa 62 Kanoner at støde til Admiral Tourville i Brest. Efter det foregaaende Aars store Nederlag ved la Hougue, som dog glimrende hævdede den franske Nations Tapperhed, havde Tourville atter faaet samlet en Flaade, hvormed han den 26de Maj forlod Brest for to Dage efter ved Portugals Sydkyst at støde paa en stor Handelsflaade, eskorteret af 27 Linieskibe; snart var Slaget i fuld Gang. Bart, som med sit Skib befandt sig lidt bag efter den franske Flaade, fik Øje paa en lille hollandsk Flaadeafdeling paa sex Skibe og gav sig trods Overmagten uforfærdet i Kamp

med den. Snart har han ødelagt det ene af Skibene, og de andre fem, som frygte den samme Skæbne, tage skyndsomst Flugten; men Bart forfølger dem og nøder dem til at søge ind paa den spanske Kyst, hvor han lader dem blive Flammernes Bytte. Imidlertid havde Tourville vundet Slaget, som bragte to Krigsskibe og 25 Handelskibe i hans Magt og tilføjede Fjenden et meget betydeligt Tab. Ikke længe efter fik Bart Kommandoen over sex Fregatter med Befaling til at konvoyere en Kornflaade hjem fra Norge, et Hverv, som han trods de mange fjendtlige Skibe skilte sig fra med megen Hæder. Aaret skulde dog bringe endnu en Sejr, idet han i Kanalen erobrede to engelske Konvoyskibe og faa Dage senere endnu et. Dog hjembragte han kun det ene Skib til Dunkerque, idet de to andre viste sig ikke at kunne holde Søen, hvorfor han solgte det ene og opbrændte det andet, efter at have taget de værdifuldeste Sager derfra med sig.

Aaret 1694 er et Mærkeaar i vor Helts Liv; thi det bragte ham en af hans smukkeste og største Bedrifter. Frankrigs mange og langvarige Krige havde mere og mere udtømt dets Hjælpekilder, Kornpriserne vare stegne til en uhyre Højde, og Hungersnødens Rædsler truede Landet, hvor Skarer af forsultne Mennesker plyndrede og ødelagde, hvad de traf paa; ogsaa Frankrigs sejrrige Hære manglede Levnetsmidler. I denne Nød havde Ludvig XIV. ladet opkjøbe store Forraad af Korn i Danmark og Sverige; men det gjaldt om at faa dem i sikker Havn, saa meget mere som en stærk hollandsk Eskadre krydsede i Nordsøen for at opsnappe dem. Man valgte Jean Bart til at udføre det farlige Hverv. Den 28de Juni forlod han da Dunkerque med sex Fregatter og et mindre Skib; allerede Dagen efter mødte han imidlertid ved Hollands Kyst den omtalte Konvoy; men i Spidsen for den seer han til sin Overraskelse og Sorg otte store hollandske Krigsskibe. Uden at afvente hans Komme var Kornflaaden nemlig sejlet afsted, kun led-

saget af tre svenske og danske Skibe og var saaledes bleven et let Bytte for Fjenden. Bart vidste, hvor meget der her stod paa Spil. Han samlede Kaptajnerne paa sin lille Eskadre og bød dem ufortøvet at gjøre klart Skib, idet han sagde: »Vi maa fremad og slaas, Frankrigs Vel byder det!« Men hvor ulige vare ikke Kræfterne? Fjendens Skibe havde hundrede Kanoner flere end hans og førtes af en Contreadmiral, hvis Flag vajede fra »Prinsen af Friesland«. Dette Skib havde Bart udsøgt for sig, han lagde sig paa Siden af det og entrede det i Spidsen for sine Folk. En rasende Kamp udspandt sig paa Admiralskibets Dæk. Midt under denne gik en uforfærdet ung Matros op i Takkelagen for at nedtage Admiralsflaget, hvorfor Bart havde udlovet en Belønning af ti Pistoler, ligesom sex Pistoler til den, der bragte Flaget fra Bogstavnen. Matrosens Forehavende blev bemærket, og en hollandsk Baadsmand affyrede to Skud paa ham, hvoraf det ene gik igjennem hans Haand, det andet traf hans Laar; men med en mageløs Koldblodighed svøbte han sit Lommetørklæde om Haanden og bandt sit Halstørklæde om Benet, fortsatte sin eventyrlige Opstigning og kom ned med sit Bytte. Dog ikke tilfreds hermed vilde Matrosen ogsaa fortjene den anden Belønning; atter her søgte den omtalte Baadsmand at standse ham, men blev slaaet til Jorden, og den dristige Franskmand fik sine sexten Pistoler. Efter en halv Times Forløb var Bart Herre over Admiralskibet, hvis Fører havde faaet fem Saar, medens tre Officerer vare dræbte og en haardt saaret; Franskmændene havde kun 27 saarede og tre døde. Idet vi forbigaa de øvrige Enkeltheder af Kampen, nævne vi kun dens for Jean Bart glimrende Udfald: tre af Fjendens bedste Skibe vare erobrede, og den samme Skæbne vilde være ramt endnu tre til, dersom ikke Bart havde standset Forfølgelsen af Hensyn til Kornflaadens Sikkerhed; denne havde i øvrigt strax ved Kampens Begyndelse taget Vejen ad Dunkerque til, hvor en mindre Del af den ankom eskorteret

af de fornævnte nordiske Skibe, medens Bart kom to Dage senere med Resten og sine tre hollandske Skibe. I hans Fødeby vare alle Indvaanere ved Havnen for at hilse paa Helten med levende Bifaldsraab. Samme Dag afsendte Bart sin Søn Kornelius til Hoffet med Underretning om Sejren. Da Kongen var i St. Germain, tog Ministeren den unge Bart med sig og kjørte derhen; for at bringe en saadan Nyhed var det jo nok værd at ile. Kongen var særdeles naadig, spurgte Bart, om han havde deltaget i Entringen, og sagde paa hans bekræftende Svar: »Du er meget ung« — han var den Gang kun sytten Aar —, »men for øvrigt er det ikke underligt, at Jean Barts Søn er tapper. Sig din Fader, at jeg skal give ham Beviser paa min Tilfredshed«. Da den unge Mand vilde trække sig tilbage, gled han og faldt, uvant som han var med at gaa paa et bonet Gulv. Kongen udstødte et Skrig og gjorde en Bevægelse for at hjælpe ham med at komme op. »Man ser nok«, sagde han leende, »at D'Hrr. Bart ere bedre Sømænd end Hofmænd«, Kornelius Bart var naturligvis Øjeblikkets Helt; en af Prinsesserne maatte han fortælle om Slagets Enkeltheder, hvorpaa hun tog en Blomst ud af en Buket og rakte ham den med følgende Ord: »Giv deres Fader denne Blomst og sig ham fra mig, at han skal sætte den i sin Lavrbærkrans«. Ludvig XIV. belønnede Helten ved at udnævne ham til Ridder af den hellige Ludvigs Orden og ved at ophøje ham i Adelstanden; men hans smukkeste Belønning var Bevidstheden om at have frelst sit Fædreland ud af en farlig Stilling; den unge Bart blev uagtet sin Ungdom Underlieutenant. Det maa endnu tilføjes, at da det kort efter viste sig, at Jean Bart uagtet de mange rige Priser, han havde taget paa sine Krydstogt, kun var i Besiddelse af en meget beskeden Formue, lod Kongen ham tilstille en Pension paa 2000 Livres af sin private Kasse.

Det er naturligt, at Jean Barts mange Sejre i Forbindelse med hans sjeldne Mod og Tapperhed maatte gjøre

hans Navn frygtet blandt Frankrigs Fjender, baade Englænderne og Hollænderne. Man fortæller saaledes, at da Prinsen af Oranien i Slutningen af 1694 vilde over fra England til Holland, vovede han ikke at gaa ud, saalænge den frygtelige Kaptajn Bart krydsede i Farvandet; ja selv i Byerne kunde Mængden splittes ad, naar en eller anden Spasmager raabte: »Der er Jean Bart!« I ovrigt forsøgte man fra engelsk og hollandsk Side at hævne al den Skade, som Bart og andre dristige franske Sømænd tilføjede de nævnte Lande. Man angreb saaledes efterhaanden St. Malo, Dieppe, Le Havre og Dunkerque. Dieppe blev meget haardt medtaget, Havre derimod undgik for en Del Ødelæggelsen, idet Indbyggerne fandt paa at antænde en Del Træ udenfor Byen; Fjenden troede, det var Huse, som brændte, og rettede sit Angreb derpaa, hvorved Byen selv næsten blev skaanet. Dunkerque var temmelig stærkt befæstet, og dens Forter beredte Fjenden en saa varm Modtagelse, at han efter et Par mislykkede Forsøg dels mod Byen, dels mod Forterne trak sig tilbage. Aaret efter, i Avgust 1695, kom dog Admiral Barkley igjen med en betydelig Magt. Denne Gang kommanderede Jean Bart paa det ene af Forterne. Den 6te Avgust Kl. 8 om Morgenen begyndte Englænderne Bombardementet, forst paa fjernere Hold, siden nærmere dels mod Byen og dels mod Forterne; hen paa Eftermiddagen forsøgte de ved Hjælp af fire Brandere at stikke Forterne i Brand, men dette mislykkedes ved et dristigt Angreb fra Franskmændenes Side, saa at Fjenden til sidst maatte trække sig tilbage med uforrettet Sag, idet ikke en Gang det voldsomme Bombardement havde gjort synderlig Skade.

I Aaret 1696 havde Englænderne en betydelig Flaade samlet, som i det foregaaende Aar havde været bestemt imod en paatænkt Expedition af den forjagne Kong Jacob II. af England, og som endnu holdtes i Soen dels for at forhindre Indfald fra fransk Side, dels for at opsnappe en Konvoy af Kornskibe, som fra nordiske Havne ventedes til

Frankrig. Denne Flaade var delt i fire Divisioner, hvoraf de tvende krydsede imellem Dunkerque og Texel og ved Hollands Kyster. Saaledes maatte det da blive et vanskeligt Hverv at skaffe Konvoyen i god Behold hjem; men Jean Bart havde jo for to Aar siden vist, at han var Mand derfor, og Sagen blev ham overdraget efter et egenhændigt Brev fra Kongen. Fjorten fjendtlige Skibe havde lagt sig udenfor Dunkerque for at spærre ham Udgangen, alligevel slap han dog ud med sine syv Fregatter*) den 17de Maj. Den 1ste Juni mødte Bart to danske Skibe, som underrettede ham om, at en stor hollandsk Kjøbmandsflaade samlede sig i Kristianias Havn, og at de to nævnte Flaadedivisioner under Mindger og Wanzell skulde konvoyere den. Herefter forandrede Bart sin Plan: i Stedet for at afvente Kornflaaden vilde han gaa lige løs paa Fjenden og ved et dristigt Angreb jage ham bort, saaledes at Vejen kunde være ryddelig for hans Konvoy. Men den 12te Juni fik man Underretning om, at en hollandsk Handelsflaade kom fra Østersøen, fem Dage senere blev der signaliseret 80 Sejlere, eskorterede af fem Krigsskibe, som vare detacherede fra Mindgers og Wanzells Divisioner og førtes af Kommandør Bokem. I et Krigsraad bestemte Bart at angribe Fjenden næste Dag og paalagde sine Kaptajner saa vidt mulig at undgaa Kanonild, men øjeblikkelig at entre. Ved Daggry næste Morgen befandt den franske Eskadre sig to Mil fra Fjenden og ti Mil nord for Texel. Kl. 8 naaede Jean Bart det sidste Skib i Fjendens Slagorden og gav det i Forbisejlingen en saadan Ildregn, at det blev ukampdygtigt og snart maatte stryge Flaget; Prisen blev taget i Besiddelse af en af hans Kaptajner, medens hans selv styrede løs paa den hollandske Kommandørs Skib. Efter en Times Kamp var Bart Sejr-

*) Disse vare: „le Maure“ (54 K.), „Mignon“ og „l'Adroit“, begge paa 44 K., „le Jersey“ og „le Comte“ paa 40 K. hver, „Alcyon“ (38 K.) og „Milfort“ (36 K.).

herre med Tabet af sin Næstkommanderende og 15 døde samt 16 saarede; Fjenden havde lidt svære Tab og mistet sin Chef. De andre franske Skibe løste deres Opgave ligesaa heldig, og i mindre end to Timer vare alle Fjendens fem Skibe tagne, og det uden at egentlig mere end fire af dem havde taget alvorlig Del i Kampen. Allerede var Bart i Færd med at bemægtige sig Kjøbmandsflaaden, da Udkigsmændene signaliserede en Flaade sex Mil til Luvart, større end den, som nylig var slaaet; det var Mindgers og Wanzells Divisioner. Ved Mddagstid var dog den største Del af denne Flaade borte; men der meldtes, at 13 store Skibe sejlede ned mod Franskmændene, og da Bart i sin Kikkert mellem disse observerede to Skibe paa 72 Kan., to paa 64 Kan. o. s. v., gav han strax Signal til at standse Jagten. Dernæst afholdt han Krigsraad og erklærede i dette, at de fem erobrede Skibe vare saa medtagne og sejlede saa slet, at de nødvendigvis maatte falde i Fjendens Hænder, og at desuden Folkene vare for udmattede til at optage en saa ulige Kamp; endelig var det fangne Mandskab for stort til at tages med om Bord, fordi Eskadrens Levnetsmidler kun kunde underholde det en kort Tid, hvorved man da vilde blive nødt til at vende hjem tidligere end bestemt. Som en Følge deraf blev Halvdelen af Fangerne, 1200 Mand, bragt om Bord paa det mindste af de tagne Skibe; dette skulde føre dem til Holland og derefter komme til Dunkerque; Kaptajnerne beholdt man som Gidsler. De fire Krigsskibe tilligemed 25 Handelsskibe skulde overgives til Flammerne. Trods den overhængende Fare tog Bart Sagen ganske rolig; han lagde bi for at være Vidne til Skibenes Brand og satte først Sejl til, da de alle vare fortærede; Fjenden naaede ham ikke og opgav Forfølgelsen næste Morgen. Hollændernes Tab i denne Kamp var meget betydeligt baade i Retning af Menneskeliv og Penge, medens Sejrherrens kun var tre Officerer og 27

Menige døde og 59 saarede. Endnu stod dog tilbage at sørge for Kornflaadens sikre Ankomst til Frankrig; i den Anledning sejlede Bart til Norge, men erfarede der af den franske Konsul i Kristianssand, at denne under en snild Benyttelse af Omstændighederne allerede var naaet Frankrig. Hermed var Barts Mission da forbi, han satte Kursen hjemad, undgik heldig Admiral Bemboios Eskadre og naaede efter et fem Maanedes Togt i god Behold Dunkerque efter end mere at have forøget sin Berømmelse. Lønnen udeblev ikke, han blev udnævnt til Eskadrechef for Provinsen Flandern. Man fortæller, at han i Anledning af sin Udnævnelse skal have sagt til Kongen: »Sire, deri har De gjort vel!«, og at Kongen, da Hoffolkene lo over en saadan Naivetet, har sagt: »De have misforstaaet Jean Bart, hans Svar er en saadan Mands, som føler, hvad han er værd, og regner paa at give mig nye Vidnedsbyrd derom«.

Da Polens Konge, den berømte Johan Sobieski, var død i Juni 1696, indstillede Prinsen af Condé, en Neveu af den store Condé, samt Kurfyrst Frederik August af Sachsen tillige med sex andre sig som Prætendenter til den ledige Trone. Kongen overdrog Jean Bart det vanskelige Hverv at føre Prinsen til Danzig, og man skulde passere en engelsk-hollandsk Flaade paa 19 Skibe, som krydsede nord for Dunkerque netop for at spærre ham Vejen. Marineministeren vilde have udrustet ti Skibe; men Bart forlangte kun sex lette Fregatter, som vare gode Sejlere. Uagtet Prinsen skulde have betydelige Pengemidler med sig, gik man dog ind paa Barts Forslag i Tillid til hans store Dygtighed, og den 6te September 1697 løb den lille Eskadre ud. I Begyndelsen gik det meget heldig, men tredje Dagen fik man tre Linieskibe og ni Fregatter i Sigte. Bart gjorde strax klart Skib og sejlede uforfærdet mod Fjenden; men hvad Grunden end kan have været, man angreb ham ikke, og han fortsatte rolig sin Vej. Da Faren var overstaaet,

sagde Prinsen til ham: »Dersom man havde angrebet os, vare vi blevne tagne«. »Det er umuligt«, gjensvarede Bart med den største Koldblodighed. »Hvad vilde De da have gjort?« spurgte Prinsen atter. »Hellere end at give mig«, svarede den heltemodige Sømand, »vilde jeg have sat Ild paa Skibet. Vi vilde være sprungne i Luften, men de skulde ikke have taget os«. Prinsen syntes ikke synderlig godt om denne ejendommelige Maade at undgaa Faren paa og sagde: »Lægemidlet er værre end Ondet; jeg forbyder Dem at bruge det, saa længe jeg skal være om Bord paa Deres Skib.« Prinsen kom lykkelig og vel til Danzig; men som Tronkandidat fandt han ikke videre Stemning for sig og tog derfor hjem igjen; paa Hjemvejen tog Bart fem rigt ladede Skibe, og i December landsatte han atter sin fornemme Passager i Dunkerque. Man var nu bleven træt og kjed af at krige i Evropa. Freden i Ryswick endte Fjendtlighederne, og Jean Bart kunde nu udhvile sig efter sine mange og store Anstrængelser i Bevidstheden om at have givet et rigt Bidrag til Frankrigs Søhæder.

Vi staa nu ved Afslutningen af Heltens virksomme og daadrige Liv; thi det blev ham ikke givet at tjene sit Fædreland under den Kamp, som Ludvig XIV. optog med Evropas fleste Magter for at skaffe sin Familie Spaniens Trone. Den spanske Arvefølgekrig var udbrudt, Jean Bart havde faaet Ordre til at udruste en Eskadre i Dunkerque og tage Kommandoen over den, Kongen havde sendt ham et fortrinligt Skib paa 70 Kanoner, da blev han syg midt under Forberedelserne, og den 27de April 1702 døde han i sit 52de Aar. Ved et underligt Spil af Skæbnen, som dog ikke saa sjeldent træffer Søhelte, traf Døden altsaa denne Mand i hans Seng, og dog havde han saa mange Gange staaet overfor den under Stormens Rasen og Kampens Bulder. Han blev begravet i sin Sognekirke, Saint-Eloi, ved Foden af Højaltret; hans Ligsten, som først laa over Graven, er senere

flyttet og efter en Restauration anbragt i Kirkemuren nær ved Sakristiet.

Jean Bart efterlod sig en Enke, Marie Tuqghe, og sex Børn, tre Sønner og tre Døtre. Kongen skænkede Enken en Pension paa 2000 Livres, som, hvis hun atter giftede sig, skulde gaa over paa Børnene; hun døde som Enke 1719. Hvad Børnene angaar, have vi alt oftere havt Lejlighed til at nævne den ældste, François Kornelius, som værdig fulgte sin Faders Spor; han avancerede hurtig og endte som Vice-admiral og Storkors af St. Ludvigs Ordenen; ogsaa hans tvende Sønner opnaaede højere Stillinger i Hæren og Flaaden. Af Barts to andre Sønner døde den ene i en ung Alder, den anden var Havnekaptajn paa Martinique; ingen af dem havde Afkom. En Datter, Jeanne-Marie, blev gift med Oberstlieutenant de Ligny, hvis Familie endnu existerer, den anden Datter, Madeleine-Marie, ægtede de la Barthe, Baron af Thermes, hvis Datter blev gift med Marquis de Carbonnier de Marzac; den yngste Datter, Marie-Françoise, ægtede en Premierlieutenant de Cadouche, men efterlod ingen Børn. I Dunkerque lever endnu en tredive Personer, som aflede deres Herkomst fra den berømte Søhelt.

En af Barts Biografer siger i Anledning af hans Død: »Den blev i Almindelighed beklaget af alle og særlig af Kongen, som vel vidste, at han kun vanskelig vilde finde en Mand, der med samme Dygtighed kunde udfylde hans vanskelige Post i Dunkerque«. Hvad Bart i denne Henseende havde virket, viser hans Liv os tilstrækkelig, saa derved er det ufornødent videre at dvæle. Derimod maa vi se, hvorledes den Mand var i sit private Liv, som var bleven en Skræk for Evropas to største Handelsfolk. Alle hans Biografer ere enige om at rose ham for hans Godhed og Venlighed, hans ligefremme Væsen og rene Sæder, ligesaa meget som for hans gode Forstand og sikre Dømmekraft. Han var saa beskeden, at naar man med Beundring omtalte hans Bedrifter, svarede han: »Lykken har begunstiget mig,

de, som have hjulpet mig, fortjene ligesaa megen Ros«.

Hans Gavmildhed var stor, og enhver ulykkelig, som henvendte sig til ham, lod han aldrig gaa tomhændet bort. Og dog var han ingenlunde formuende; selv efterat Kongen havde skænket ham den omtalte Pension, maatte han leve i al Tarvelighed; men dette er et Vidnesbyrd om hans Uegennyttighed, som forbød ham at drage personlig Fordel af hans mange og rige Priser.

Som Dunkerque en Gang var Udgangspunktet for Jean Barts Bedrifter og det Sted, hvor han, naar Omstændighederne tillode det, tog sig en sparsom Hvile, saaledes forkynde ogsaa nu Gader, Pladser og Monumenter Heltens Hæder og Navnkundighed. Men det har ikke altid været saaledes. Det er gaaet Bart som mange andre berømte Mænd, at først kommende Slægter have rejst ham et synligt Mindesmærke; endnu i 1789 var den omtalte Ligsten Heltens eneste Monument. Først 1802 bestilte flere ansete Borgere i Dunkerque en Marmorbuste af Jean Bart. Aaret efter befalede Førstekonsulen, at en lignende Buste skulde opstilles i Raadhussalen i Dunkerque, hvor den endnu staar, og fire Aar senere afsløredes paa Dauphinepladsen en kolossal Buste af Bart, og samtidig fik Pladsen Navn efter ham. Da Byen imidlertid senere bestemte at oprejse en Statue for sin Helt, tog man Busten bort, saameget mere som Dunkerques Ungdom upassende havde slaaet Næsen af den; tillige fik Pladsen et andet Navn. Endelig afsloredes den 7de September 1845 en Statue af Jean Bart paa la place royale; den var tilveiebragt ved en Nationalsubskription og fremstiller Helten i det Øjeblik, han med Kaarden i den ene Haand og Pistolen i den anden er i Færd med at bestige Fjendens Dæk, han vender Hovedet imod sine Folk for at opmuntre dem med Blik og Miner. Paa Soklen læses: »For Jean Bart, Byen Dunkerque MDCCCXLV«. Ogsaa Pladsen er

benævnet efter ham, ja selv i Paris bærer en af Gaderne hans Navn, og saaledes have Franskmændene søgt at bevare Mindet om en Mand, der vistnok ogsaa fortjener en varig Plads imellem deres Søkrigere.

Viggo H. Petersen.

Abraham Lincoln.

III. Abraham Lincoln som Præsident i de forenede Stater.

I. Krigsforberedelser. — Nordens og Sydens Styrke og Hjælpekilder. — Negerspørgsmaalets endelige Løsning.

Den retskafne Abe var saaledes bleven sit Lands første Borger; han havde taget det hvide Hus i Besiddelse som Republikens Præsident, han var Overkommanderende for Landets Hære og Flaader; men han stod lige over for en Borgerkrig, der skulde vare fire Aar og koste Staten Milliarder af Dollars og hundrede Tusinder af Mennesker Livet, og det var derfor ikke uden Grund, at han ved Afskeden i Springfield havde udtalt, »at fra Washingtons Dage havde der ingen Sinde hvilet en saa tung Byrde paa nogen Præsident som paa ham«; han kunde have tilføjet, at ingen Sinde havde nogen fratrædende Præsident efterladt sin Efterfølger saa ringe Midler til at bære saa tungt et Hverv; thi vi have allerede ovenfor antydet*), hvorledes Buchanans Ministre, med Præsidentens Indvilligelse eller Overbærelse, paa enhver Maade havde søgt at forberede Oprøret, at støtte Syden og at lamme Unionens Kræfter. Lincoln var inid-

*) Se S. 309—10.

lertid stillet ikke blot overfor aabenlyse Oprorere, men ogsaa overfor hemmelige Forrædere; Sydens Sag talte i de nordlige Stater Tusinder af Tilhængere, hvis aktive Sympathier vare en aabenbar Hemmelighed, og som vare beredte til i et givet Øjeblik at række deres Venner en hjælpende Haand.

Mod disse hemmelige Forrædere og indre Fjender maatte Regeringen først og fremmest vende sig og maatte i saa Henseende endog forgribe sig paa den angelsachsiske Races dyrebareste Privilegium, den personlige Frihed. I de forenede Stater saa vel som i Storbritannien har enhver Arrestant Ret til inden en vis Frist (i Amerika tre Dage) at fordre sig stillet for en Dommer, som har det Hverv at undersøge den fremsatte Anklage med de fremkomne Bevisligheder og derefter udsteder en Kjendelse, der gaar ud paa, om den anholdte simpelthen skal gives fri eller dog mod Kavtion, eller om han fremdeles skal holdes i Fængsel*). Dette dyrebare Privilegium, det saakaldte: *habeas corpus*, var udtrykkelig hjemlet i de forenede Staters Konstitution; men Forfatningen tillod dog ogsaa, at den kunde suspenderes, naar det offentlige Vel fordrede det, særlig i Tilfælde af Rebellion eller Insurrection, og Lincoln troede, at Forholdene vare af en saa alvorlig Natur, at Habeascorpusloven maatte suspenderes; alle Individer, som man holdt for overbeviste om eller havde mistænkte for Forræderi, bleve efter Ordre fra Statssekretæren arresterede og internerede i Statens Fæstninger, og de militære Myndigheder fik udtrykkelig Ordre til ikke at anerkjende noget Løsladelsesdekret, begrundet paa Habeas-corpusloven, betræffende disse Fanger.

Norden og Syden stode nu altsaa overfor hinanden som

---

*) Tilsvarende Bestemmelser findes, som bekjendt, i de danske Grundlove, jfr. Grundloven af 1849 § 85 og den gjennemsete Grundlov § 80. R. A.

to Magter, der rustede sig til en Kamp paa Liv og Død. Syden havde i Begyndelsen en uomtvistelig Overlegenhed over Norden; thi det havde længe været forberedt paa den kommende Krisis og rustet sig til at modstaa den, hvorimod Norden maatte skabe alt ligesom fra nyt og var langsom i at drage Fordel af alle sine rige Hjælpekilder, hvorfor det da ogsaa i Begyndelsen maatte friste Nederlag, som vare i Stand til at berøve selv den kjækkeste Modet; men Lincoln havde en dyb Tro paa Unionens endelige Sejr, og lidt efter lidt fik han ogsaa Massen af Unionens Befolkning til at dele denne Tro. Naar man vil være billig mod Syden, maa man ogsaa indrømme, at Norden i alle Retninger var Syden langt overlegen i Hjælpekilder; det gjaldt kun om at drage den rette Fordel af dem. Naar man saaledes t. Ex. vilde lægge den officielle Census af 1860 til Grund, fik man som Resultat, at Nordens Stater og Territorier talte en Befolkning af 22¾ Million, medens de sydlige, de konføderede Stater, kun havde 8¾ Million, hvoraf endda over 3½ Million vare Slaver; med runde Tal skulde altsaa 5 Millioner Hvide i Syden tage Kampen op med 22 Millioner. Et tilsvarende Misforhold herskede der med Hensyn til de materielle Hjælpekilder. De Landstrækninger, der udgjorde de sydlige Stater, vare for en stor Del optagne af Bomulds-, Tobaks- og Risplantager, hvorimod de egentlig ikke udgjorde agerdyrkende Egne, hvor man kunde finde Korn, Kvæg, Heste, kort sagt alt, hvad der udfordres til Underhold for store Hære; omvendt var Norden derimod i Besiddelse af uudtømmelige Rigdomme af Agerbrugets Frembringelser, ligesom der fandtes en vidtstrakt Handel og en betydelig Industri.

Lincolns første Regeringshandling var at vælge sit Kabinet; han havde ikke som de fleste af sine Forgængere forud indgaaet visse Forpligtelser overfor indflydelsesrige Vælgere, der efter amerikansk Praxis meget hyppig lade sig deres Stemmegivning ved Præsidentvalgene dyrt betale.

Under Stemmegivningen ved Mødet i Chicago telegraferede en af hans Venner til ham: »De vil blive valgt af Forsamlingen, hvis De lover Posterne som Attorney-general og som Generalpostmester til de Herrer X og Y«; Lincolns Svar var kort og tydelig: »Jeg gaar ikke ind paa noget som helst Kjøb og giver det bestemteste Afslag«. Ved Valget af sit Ministerium havde Lincoln altsaa frie Hænder, han tog det største Hensyn til de Mænd, der vare hædrede med deres Vælgeres Tillid, og særlig betroede han de fornemste Poster til sine Konkurrenter; saaledes blev blandt andre William H. Seward af New-York valgt til Udenrigsminister, Salmon Chase og Simon Cameron fra Pennsylvanien bleve henholdsvis Finants- og Krigsminister, og Edvard Bates fra Missouri blev Attorney-general, det vil sige, han fik Ledelsen af Justitsvæsenet.

Den nye Regerings første Handlinger maatte gaa ud paa at skabe og underholde en Hær og Flaade; men til at føre Krig hører der først og fremmest Penge. Man udstedte da Skatkammerbeviser og Obligationer, som man vidste at anbringe paa temmelig gode Betingelser; som Betalingsmidler i den daglige Handel og Vandel gik Stempelmærker og Postmærker, senere de saakaldte »Greenbacks« eller Papirspenge, hvis virkelige Værdi ikke stod saa overmaade under den nominelle. Med disse Hjælpekilder kjøbte Regeringen Vaaben i Udlandet og gjorde store Bestillinger i de indenlandske Fabriker, som arbejdede Dag og Nat for at tilfredsstille det voxende Behov. Marineministeren kaldte Krigsskibene hjem fra Udlandet, kjøbte og lejede Handelsskibe, som han lod omdanne til Krigsskibe, og allerede den 19de April 1861 lod Præsidenten alle Sydens Havne erklære i Blokadetilstand. Alle disse Anstrængelser forsloge imidlertid ikke meget; Amerikanerne, navnlig Beboerne af Nordstaterne, ere ingenlunde krigerske af Tilbøjelighed, skjønt de ganske vist ved enkelte Lejligheder have lagt krigersk Dygtighed for Dagen. Den regulære Hær

var ubetydelig, de beste Officerer vare fra Syden, og ikke mindre end 259 gik over i Rebellernes Skarer. Saa snart Fortet Sumters Fald imidlertid blev bekjendt, betragtede man det som en national Sag at skabe en Hær til Forsvar for Konstitutionen. Den 15de April, Dagen efter Bombardementet, offentliggjorde Lincoln en Proklamation, hvori han forlangte, at de forskjellige Staters Guvernører skulde skaffe ham 75,000 frivillige Tropper for tre Maaneder; de skulde anvendes til at gjenerobre Statens Forter, Arsenaler og øvrige Ejendomme, som de konfødererede Stater havde bemægtiget sig. Fjorten Dage senere (den 3dje Maj), da Arsenalet i Harpers Ferry i Virginien var gaaet tabt, forlangte Præsidenten yderligere 42,000 frivillige til Tjeneste for tre Aar eller for hele Krigen, medens han samtidig forøgede Flaadens Besætning med 18,000 Matroser og den regulære Hærstyrke med 22,000 Mand. Ved Slutningen af Aaret 1861 havde de forenede Stater hvervet henved 640,000 Mand, og heri vare endda ikke indbefattede de 75,000 Militstropper, som bleve indkaldte i April og afskedigede efter de tre Maaneders Tjeneste, lige saa lidt som de 22,000 nylig omtalte regulære Tropper. Det var imidlertid ikke nok, at man havde udskrevet store Troppemasser, man maatte ogsaa sætte en dygtig Fører i Spidsen. Efter Forfatningen var Lincoln den øverste Befalingsmand for Hær og Flaade; men skjønt han nu ganske vist havde gjort tre Maaneders Krigstjeneste mod den sorte Falk*), troede han sig dog derfor ikke i Besiddelse af særlig Feltherredygtighed, men overlod den almindelige Ledelse af de militære Opperationer til General Scott, der var berømt som Sejrherre fra Mejico. Scott var imidlertid for gammel til i egen Person at føre Hæren i Felten, og han henledede derfor Præsidentens Opmærksomhed paa en af de dygtigste højere Officerer fra den mejicanske Krig, sin unge Ven

---

*) Se ovenfor S. 136.

Oberst Robert Lee fra Virginia; han var ved denne Tid i Indianerlejren i Tejas, men blev i al Hast kaldet til Hovedstaden: det var glimrende Udsigter, som saaledes aabnede sig for den 54-aarige Oberst; men det vil være vore fleste Læsere bekjendt, at han afslog disse Tilbud. Som saa mangen af de udmærkede Mænd fra Syden, der stode under Vaaben mod Unionen, kæmpede han egentlig ikke for Slaveriets Sag; men han var inderlig gjennemtrængt af den politiske Doktrin om de enkelte Staters Souverainitet; det var ham en uendelig Sorg, at Virginia gik mod Norden; men da det afgjørende Valg var sket, da hans snævrere Fødeland sluttede sig til Syden, vaklede han ikke længere, men tilbød sin Stat sin Tjeneste og blev udvalgt til Øverstbefalende for Virginias Tropper. I denne udmærkede og fuldendte Gentleman fandt Plebejeren Lincoln en værdig Modstander; thi Robert Lee var den mest begavede og hæderlige Repræsentant for det amerikanske Aristokrati*).

Abraham Lincolns Liv er efter hans Ophøjelse til Præsidentværdigheden paa det nøjeste knyttet til de forenede Staters almindelige Historie; denne Skildring af hans Liv har dog nærmest til Hensigt at lade den store Borgers hæderlige Karakter klart træde frem; vi ville derfor i det følgende kun berøre Krigsbegivenhederne, for saa vidt det bliver nødvendigt til en bedre Vurdering af Lincolns hele Karakter og Handlemaade; derimod ville vi undersøge, om den lille Nybygger, hvis Løbebane vi have fulgt gjennem alle Samfundets Trin, fra det nederste til det højeste, ogsaa fortje-

*) Vore Læsere ville muligvis i en nær Fremtid faa Lejlighed til at stifte nærmere Bekjendtskab med denne overordentlige Mand. R. A.

ner vor Sympathi, nu da han er naaet til at blive sit Lands øverste Embedsmand. Ved ét Punkt af politisk Betydning maa vi dog dvæle lidt nøjere; det er hans Stilling til Negerslaveriet; dettes Ophævelse var jo dog hans Livs politiske Storværk.

I de første to Aar af Krigen indtog Lincoln nærmest en afventende Holdning lige over for dette Spørgsmaal; han har selv i et privat Brev fra en noget senere Tid (4de April 1863) givet en saa fortræffelig Karakteristik af sin Politik i saa Henseende, at vi her kun behøve at meddele et Brudstykke af samme Brev; vore Læsere ville herved faa al fornøden Oplysning.

»Jeg er af Naturen en Modstander af Slaveriet; hvis dette ikke er en Uretfærdighed, er efter min Opfattelse intet som helst uretfærdigt, og jeg kan ikke mindes noget Tidspunkt i mit Liv, da jeg ikke har set, tænkt og følt paa denne Maade. Jeg har imidlertid dog aldrig indbildt mig, at Forsynet har givet mig ubegrænset Magt til i mine Regeringshandlinger kun at følge mine personlige Følelser og Anskuelser. Den Ed, jeg har maattet aflægge, paalagde mig som højeste Pligt at anvende alle Midler, som kunde være tjenlige til at bevare, beskytte og forsvare de forenede Staters Forfatning. Jeg kunde ikke tiltræde mit Embede uden at aflægge denne Ed, og det kunde aldrig komme til at stemme med mine Grundsætninger efter at være naaet til Magten da at krænke den Ed, som havde givet mig denne Magt i Hænde. Jeg indsaa følgelig, at jeg under Udøvelsen af min civile Bestyrelse ikke kunde lytte til mine private Følelser angaaende Slavespørgsmaalet, set fra et rent moralsk Synspunkt. Det har jeg erklæret Hundreder af Gange og ved de forskjelligste Lejligheder, og jeg paastaar, at indtil denne Dag er ingen af mine Regeringshandlinger bleven dikteret af mine Følelser og min Opfattelse af denne Institution«.

Den samme Opfattelse af Slaveriets legale Berettigelse

laa i Virkeligheden ogsaa til Grund for hans Budskab af 4de Marts 1861*), og i den første Del af sin Regering vilde han kun anvende Vaabenmagten for at tvinge de frafaldne Stater tilbage under Unionen, medens han afviste enhver Tanke om en Indblanding i selve Slavesagen.

To hele Aar gik imidlertid hen, man maatte opgive ethvert Haab om de sydlige Staters frivillige Tilbagevenden under Unionen, og Regeringen besluttede nu at vove et afgjørende Skridt, hvilket den betragtede som en Krigsforholdsregel, der var nødvendig for det offentlige Vels Skyld; den erklærede at ville konfiskere alle Slaver, som tilhørte Personer, der den 1ste Januar 1863 vare at betragte som Oprørere. Den 23de September 1862 forkyndte Lincoln denne Beslutning i en berømt Proklamation, der har som Overskrift:

Regeringsforanstaltning betræffende Underkuelse af Insurrektionen, Afstraffelse af Rebellionen og Forræderiet, Beslaglæggelse og Konfiskation af Rebellernes Ejendele samt andre Øjemed.

Den 2den December samme Aar anbefalede Præsidenten i sit aarlige Budskab til Nationalkongressen blandt andet følgende Ændringer i Forfatningen:

»Art. 1. Enhver af de Stater, i hvilke Slaveriet for Tiden er i Kraft, og som vil afskaffe denne Institution til et hvilket som helst Tidspunkt før 1ste Januar Aar 1900, skal have en Godtgjørelse i Statsobligationer« . . . .

»Art 3. Kongressen kan afholde Udgifter og tage andre Forholdsregler til Anlæggelsen af Kolonier for frie farvede Personer i en hvilken som helst Egn udenfor de forenede Stater, dog kun med bemeldte Personers frivillige Samtykke«.

---

*) Se ovenfor S. 315—16.

Den 1ste Januar 1863 kom, uden at nogen af de oprørske Stater vendte tilbage til Lydighed under Unionen, og Regeringen udstedte da samme Dag en ny Proklamation, i Følge hvilken Truslerne af den 23de September nu skulde træde i Kraft og finde Anvendelse paa Staterne Arkansas, Tejas, Luisiana, Mississippi, Alabama, Florida, Georgia, Nord- og Syd-Carolina samt Virginia, Vest-Virginia dog herfra undtagen. Altsaa dekreterede Lincoln blandt andet:

»I Kraft af vor Fuldmagt befaler og erklærer jeg derfor, at alle og enhver, der i bemeldte Stater eller Dele af samme maatte blive holdte tilbage som Slaver, fra denne Dag at regne ere frie, og skulle de forenede Staters exekutive Myndigheder, herunder vore militære Avtoriteter til Lands og Vands indbefattede, anerkjende bemeldte Personers Frigjørelse og sørge for, at dette Bud overholdes.

»Jeg erklærer end yderligere og bringer herved til offentlig Kundskab, at disse Individer, hvis de ellers findes tjenlige dertil, skulle optages i de forenede Staters Hære for at danne Garnisoner i Fæstninger, for at besætte faste Stillinger, Poster og andre Stillinger samt for at gjøre Tjeneste om Bord i Krigsskibene.

»Idet jeg handler saaledes, er det min oprigtige Mening. at jeg herved opfylder en Retfærdighedshandling, medens jeg samtidig holder mig indenfor Konstitutionens Grænser og udfører en Foranstaltning, der ogsaa paabydes af militære Grunde; jeg appellerer til den almindelige Humanitets Følelse, forlader mig paa den Almægtiges Bistand, undertegner saaledes nærværende med min Underskrift og forsegler det med Statsseglet.

»Givet i Washington den 1ste Januar 1863 efter vor Frelsers Fødsel og det 87de Aar efter de forenede Staters Uafhængighed.

Abraham Lincoln.

W. H. Seward.

Lincolns Politik overfor Slavernes Frigivelse var saaledes paa én Gang meget loyal og meget forstandig. Han afskyr personlig Slaveriet, men vil holde sig indenfor de af Forfatningen foreskrevne Grænser; han er imidlertid i Besiddelse af en sand Statsmands Kløgt og Visdom; han indser strax, at da Slaveriet har været Aarsagen til Oprøret, vil Oprøret ogsaa blive Slaveriets Grav, og han vil nu, at denne skændige Institution skal tilintetgjøres af selve Slaveejerne; hvis de oprørske Stater vare vendte tilbage i Tidsrummet mellem den 23de September 1862 og den 1ste Januar 1863, vilde Slaveriet ikke være blevet afskaffet; Oprørerne forkaste absolut de skete Fredstilbud, de maa altsaa bære Konsekventserne af deres Vægring. Slaveriets Ophævelse er paa én Gang en Straf for Oprøret og en af militære Grunde foreskreven Forholdsregel, som snart førte 130.000 friske Tropper til Unionens Faner.

Fra Negrenes Frigivelse antage Sagerne i det hele en ny Vending. Saa længe Regeringens Holdníng endnu var tvivlsom eller afventende, tillode Generalerne sig ofte paa egen Haand at drive Politik. Saaledes havde General Fremont strax ved Krigens Begyndelse forsøgt at frigjøre Slaverne som en militær Forholdsregel; en Stund senere begyndte Krigsministeren Cameron med at væbne Negrene, og omtrent samtidig vilde General Hunter frigjøre Negrene ved militære Foranstaltninger; men i alle disse Tilfælde havde Lincoln bestemt lagt sig imellem; nu vare imidlertid Terningerne kastede og ingen Tilbagegang mere mulig; enhver, der nu vilde træde hindrende op imod Regeringens Politik, maatte fjernes og knuses. Dette fik selve Anføreren for Potomac-Hæren, Mac Clellan, at føle.

Denne General var en dulig Organisator og en ret dygtig Taktiker, hvem hans Tilhængere benævnte »den unge Napoleon«. Hidtil havde Mac Clellan staaet paa en meget fortrolig Fod med Præsidenten, i hvor vel Generalen hørte til det demokratiske Parti og ivrig havde bekæmpet Lin-

colns Valg. Præsidenten havde hjulpet og støttet den unge General med sin hele Indflydelse og havde sat stor Pris paa hans Meninger med Hensyn til hele Krigsførelsen; Lincoln besøgte hyppig Mac Clellan i det lille Hus, der tjente Generalen som Hovedkvarter; han interesserede sig for alle Enkelthederne i den militære Bestyrelse, fulgte nøje alle Operationsplaner, søgte at sørge for Soldaternes Velvære i alle Henseender og at raade Bod paa deres Indisciplin.

Imidlertid havde Mac Clellan havt noget Held i sine Foretagender og begyndte at indtage en noget mistænkelig Holdning over for Regeringen. I 1862 tillod han sig at skrive til Præsidenten og vilde foreskrive ham Regler for hans Politik; navnlig burde Lincoln, efter Generalens Anskuelse, slet ikke blande sig i Forholdet mellem Herren og Slaven. »Ved at følge Abolitionisternes Program med Hensyn til Slavespørgsmaalet udsætte vi os for at se vore Hære hurtig opløse sig«. Den unge Napoleons Venner hviskede sagte, at en stor Sejr af Potomac-Hæren vilde sætte Generalen i Stand til at spille en Mæglers Rolle og paabyde Freden baade i Washington og i Richmond, og Mac Clellans hele Holdning var vel egnet til at skaffe disse Rygter Tiltro; han tillod sig ikke blot aldeles at tilsidesætte Regeringens Ordrer, men dadlede højt og lydelig Kabinettets Politik. I en lang Dagsorden af 7de Oktober tillod han sig endog at kommentere Præsidentens Proklamation af 23de September paa en Maade, der skulde give det Skin af, at Tropperne vare misfornøjede med denne Regeringens Handling, hvilket var langtfra at være Tilfældet, da Hærens Kjærne for største Delen netop bestod af Abolitionister. Mac Clellan tillod sig endog indirekte at dadle selve Præsidenten, idet han lod, som om han anbefalede sine Soldater at underkaste sig den civile Myndighed. »Naar der er blevet begaaet politiske Fejl, bør man alene søge et

Lægemiddel herimod i Folkets souveraine Vilje, der taler høit og tydelig ved Afstemninger.«

Lincoln og hans Regering vare imidlertid fast bestemte paa ikke mere at taale noget som helst Overgreb fra Generalernes Side; den 5te November fik Mac Clellan Svaret paa sin ubetimelige Proklamation; han blev simpelthen afskediget, og den unge Napoleon kunde for Fremtiden som simpel Borger søge at bekæmpe Regeringen, medens han maatte se sine Efterfølgere med Energi og Talent kæmpe for Unionens Triumf.

II. Abraham Lincoln i det hvide Hus.

Det hvide Hus er en temmelig simpel og tarvelig Bygning, der er de amerikanske Præsidenters Embedsbolig: det er et rigtigt Glashus, hvor Alverden har Adgang, Gesandten og Handelsmanden, Senatoren og Arbejderen, Udlændinge og indfødte. Den midlertidige Souverain, som bebor dette Hus, fører i Virkeligheden et Liv, som ligger aabenlyst for alles Øjne, og Lincoln var i en endnu højere Grad end sine Forgængere Gjenstand for den offentlige Nysgjerrighed, et Faktum, der finder sin tilstrækkelige Forklaring i hans simple Oprindelse og hans ansvarsfulde Stilling. Man var derfor snart bekjendt med den nye Præsidents daglige Vaner; han lagde for den Sags Skyld heller ikke Dølgsmaal paa noget og havde intet at fordølge.

Om Sommeren stod han op Klokken fem, om Vinteren Klokken sex og anvendte de to, tre første Morgentimer til at gjennemgaa sin vidtløftige Privatkorrespondance og til at gjennemløbe Aviserne. Klokken ni spiste han Frokost og begav sig derpaa hen til Krigsministeriet for at faa de nyeste Telegrammer og for at tale om den militære Situation med General Halleck. Naar han dernæst var kommen hjem igjen, dikterede han sin Sekretær Svar paa nogle Breve og gjemte andre for selv at besvare dem.

Tirsdag og Fredag holdt Lincoln Statsraad med sine Ministre; alle de øvrige Dage af Ugen stode Husets Døre fra Middagsstunden aabne for alle besøgende, der for største Delen vare nysgjerrige eller Ansøgere; i Reglen hørte ni af ti til denne sidste Kategori. Lincoln hørte paa alle med en utrættelig Velvilje; trods alle de Bekymringer og Sorger, som stode malede i hans Ansigt, var han dog fuldstændig med i enhver Samtale, af og til randt der ham en Anekdote i Hu, et Glimt af godt Lune afspejlede sig i hans Træk og ledsagedes af en klar Latter. Hans Maade at udtrykke sine Tanker paa faldt saa naturlig og var saa aabenhjertig, at man troede i et og alt at tale med en hengiven Ven. Han holdt ikke af at glimre med sine juridiske Kundskaber og gav sig sjeldent hen til rent abstrakte Spekulationer og Tankeexperimenter; men hans Ideer fremtraadte altid i en praktisk Form og belystes af spøgende Billeder og morsomme Allusioner, der dog faldt saa naturlige, at Tilhorerne uvilkaarlig fik den Følelse, at disse Ideer i hans Mund ikke kunde udtrykkes paa anden Maade.

Af det her anførte vil man kunne forstaa, hvor megen Beslag alle disse særlige Audientser og offentlige Modtagelser lagde paa Præsidentens Tid. Det er navnlig disse store offentlige Modtagelser, der ere mest besynderlige i en Evropæers Øjne. Regelmæssig hver Maaned var der mindre Audientser i det hvide Hus, og til disse kunde nu alle i Washington tilstedeværende, Udlændinge og indfødte, indfinde sig uden nogen Frygt for at blive afviste af Tjenerne i Forværelserne, naar man da blot var anstændig paaklædt; man passerede i Række forbi Præsidenten, rakte ham sine Bønskrifter, henvendte nogle Ord til ham og »pompede« ham i Haanden, et Udtryk, der ret karakteristisk betegner den sædvanlige amerikanske Maade for denne Høflighedshandling. Ved de store offentlige Modtagelser, f. Ex. Washingtonsdagen, bliver det hvide Hus bogstavelig taget med Storm.

Lincoln fandt sig i denne besværlige Side af sin offentlige Stilling, ja han var endog fornøjet derover og vidste at drage Fordel deraf. »Jeg ønsker at forblive mit Folks Repræsentant«, sagde han, »og vil ikke være en officiel Personlighed, der ikke véd noget uden ad officiel Vej. Idet jeg saaledes kommer i Berøring med alle, indaander jeg den samme Luft som Folket, der omgiver mig; jeg glemmer ikke saa let, at jeg selv er udgaaet af det og om to, tre Aar atter vender tilbage til det; jeg kalder det: at bade mig i den offentlige Mening.«

Efter Klokken fire tog Præsidenten ikke mere imod; derpaa kjørte han sig enten en Tur i Selskab med Kone og Børn eller red lidt ud, hvad han holdt særdeles meget af. Klokken sex spiste Lincoln til Middag, og det var sjeldent, at han ikke havde nogle personlige Venner ved sit Bord, gamle Kammerater fra det gamle Kentucky, i hvis Selskab han søgte at glemme de tunge Bekymringer, hans Stilling medførte. Den Evropæer, som fik Adgang til disse private Aftenselskaber, følte sig vistnok i Reglen lidt overrasket ved den fuldkomne Lighed, som herskede i Præsidentens Selskabssale; en eller anden af Gjæsterne tiltalte Lincoln med: »Hr. Præsident«, men de fleste sagde kun »Hr.«. Lincoln selv talte ikke meget, han vilde hellere høre efter end selv underholde sine Gjæster; men naar han talte, vare hans Bemærkninger altid fine og træffende sande. Naar man saa ham, vilde det mulig ikke strax gaa op for En, at man havde en Gentleman for sig, som en Englænder vilde udtrykke sig; men endnu mindre vilde man vove at paastaa det modsatte om ham; han var altfor opfyldt af Ønsket om at være høflig og venlig mod enhver, han gjorde ikke det fjerneste Forsøg paa at vise Prætentioner, saa at en slig ugunstig Bedømmelse ikke let kunde falde nogen ind.

Skjønt Lincolns hele Tid saaledes syntes optagen, vidste han dog ogsaa at skaffe sig sine Fritimer og at føre den offentlige Nysgjerrighed bag Lyset. Naar man troede ham

i Washington, var han ved Potomac-Hæren hos Mac Clellan eller Grant. Han tog afsted alene, midt om Natten, for paa selve Krigsskuepladsen at indhente sikre Efterretninger, naar de officielle Depecher ikke havde tilfredsstillet ham. Derpaa tog han Plads mellem nogle Officerer omkring Ilden eller i et Telt, lyttede til de ældres Fortællinger fra den mejicanske Krig eller fortålte selv med sin sædvanlige Ligefremhed en af sine Yndlingsanekdoter.

Lincoln var en Mand af Aand; men hans Modstandere have søgt at fremstille ham som en udannet Nar. Man har fabrikeret et helt Bind, kaldet: Løjer af gamle Abe (Old Abe's Jokes), der er Løgn fra først til sidst og kun et ægte amerikansk Valgkneb. Vist er det imidlertid, at Abraham Lincoln under sin Præsidentværdighed, som tidligere for Skranken, stadig mindedes sin Æsop og med stort Held anvendte Fablen og Lignelsen for at skille sig af med ubehagelige Personer og forvirre de paatrængende.

Vi ville her meddele en Del saadanne authentiske Anekdoter, der vise os Manden fra den humoristiske Side.

*
* *

Lincoln hverken røg, drak, spillede eller bandede, men langtfra at rose sig deraf var han næsten skamfuld derover. I et Aftenselskab viste det sig saaledes, at han var den eneste, som ikke røg, og en af de tilstedeværende gjorde da den Bemærkning, at Præsidenten var fejlfri. — »Det er en meget tvivlsom Kompliment«, afbrød Lincoln ham. »Jeg var en Gang i et Sommertheater og husker saa godt, at en Mand, som sad ved Siden af mig, bød mig en Cigar. Jeg afslog den med den Bemærkning, at jeg ikke havde nogen Fejl. Min Mand sagde intet, røg nogen Tid videre og mumlede derpaa uden at se paa mig de Ord,

som endnu lyde for mine Øren: Jeg har altid fundet, at de Folk, som ikke have nogen Fejl, have forbandet faa Dyder«.

*

*   *

En Dag kom der en Herre, som bad om et Pas til Richmond. »Hjertelig gjerne«, svarede Lincoln, »jeg vilde være overordentlig glad, hvis mine Pas kunde gjøre Dem nogen Tjeneste; men Sagen er, min kjære Herre, at nu har jeg i hele to Aar udstedet ikke mindre end 250,000 Pas til mine Soldater, med Tilladelse til at tage til de Konfødereredes Hovedstad; til Dato er det dog ikke lykkedes en eneste af dem at naa saa langt«.

*

*   *

Medens General Sherman beredte sig til det Tog, som havde til Hensigt at bemægtige sig Port Royel (tæt ved Savannah), herskede der almindelig Nysgjerrighed efter at faa Kundskab om, hvorhen Generalen først vilde vende sig. Amerikanske og fremmede Bladkorrespondenter, nysgjerrige og Forrædere sværmede om det hvide Hus for at samle Nyheder. En indflydelsesrig Personlighed plagede en Aften Præsidenten i høj Grad for at erholde nogle Enkeltheder om den forestaaende Marche. — »Lover De mig nu ogsaa at bevare Hemmeligheden?« spurgte Lincoln med yderst alvorlig Mine. — »Ja, dets værger jeg, paa Ære«. — »Naa, saa skal jeg ogsaa sige Dem det«. — Præsidenten paatog sig en meget hemmelighedsfuld Mine, gik tæt hen til Personen, lod ham staa et Øjeblik med aaben Mund, fuld af ængstelig Forventning efter at høre den kostelige Nyhed, hvorpaa han hviskede ham i Øret saa højt, at hele Selskabet kunde høre det: »Han er sejlet afsted til . . . . det atlantiske Hav«.

*

*   *

En anden Gang sagde man til ham: »Det er forfærdeligt med de Nederlag; det er en haard Krig, man hører ikke andet end Kanonskud, saa fra en og saa fra en anden Kant«. — »Saa meget desto bedre!« svarede Lincoln. — »Hvad for noget? Der er allerede udgydt saa meget Blod, og De siger saa meget desto bedre, hver Gang De hører Kanonen lyde«. — »Ja, jeg husker, at der en Gang i mit Naboskab i Springfield boede en brav Kone, som havde en hel Rede fuld af Rollinger; de vare altid ude paa Gaden, og hun vidste ikke, hvad de toge sig for; men naar hun nu hørte en af dem brøle, sagde hun: »Gud ske Lov! Nu er jeg da vis paa, at i det mindste én af dem endnu er i Live«.

*
* *

Blandt de mange besøgende, der fik saa let Adgang til det hvide Hus, var der naturligvis heller ingen Mangel paa Folk, der vilde give gode Raad. En Dag dadlede nogle Gentlemen fra Vesten meget bittert Regeringens Handlinger og Forsømmeligheder. Lincoln hørte længe paa dem med en Taalmodighed, som man kunde kalde Resignation; endelig sagde han til sine Gjæster: »Gentlemen, lad os nu en Gang antage, at De have sat alt, hvad De eje og have, i en Guldbarre, og at De saa have betroet denne Skat til Blondin, som paa en Line, der er spændt tværs over Niagara, skal transportere Guldbarren fra de forenede Stater over til Canada. Vilde De nu i dette Tilfælde more Dem med at ryste de Bjælker, som bære Tovet, og give Dem til at raabe: »Aa Blondin, hold Dem lidt mere til højre. Blondin, stop et Øjeblik; gaa lidt hurtigere. Hæld lidt til højre, hæld lidt til venstre?«. Nej, det vilde De vel næppe gjøre! De vilde snarere holde Hænderne rolige, tæmme Deres Tunge, ja næppe drage Vejret, indtil Blondin i god Behold var naaet over Vandfaldet. Ogsaa min Regering bærer en tung Byrde; den har utalte Skatte mellem Hænderne; dens

Medlemmer gjore redelig deres Bedste. Dril dem derfor ikke, men hold Dem rolige, og vi ville nok komme lykkelig over«.

Denne aandrige Sammenligning var hele Lincolns Svar paa hine Beklagelser, der havde varet ved en hel Time, og de gode Herrer Raadgivere gik, overbeviste om deres Fejl, veltilfredse bort.

*
* *

Nu ville vi lade en Forpagter fra Virginia faa Ordet. Han er kommen til Præsidenten for at beklage sig over, at Unionens Soldater, da de kom forbi hans Avlsgaard, ikke nøjedes med at tage hans Hø, men endogsaa lagde Beslag paa hans Heste.

»Ja, min kjære Herre«, svarede Lincoln sagtmodig, »hvordan vil De have, at jeg skal kunne tænke paa saadanne Ting. Tyve Præsidenter vilde ikke forslaa, hvis de skulde have med alle den Slags Sager at bestille«.

Manden blev imidlertid ved at plage Lincoln. »Giv mig da i det mindste et Par skrevne Linier med fra Dem til Obersten«.

»Aa!« svarede Lincoln, idet han først rettede sine lange Ben og strax derpaa lagde dem over Kors igjen paa en anden Manér, »De faar mig til at tænke paa en af Jack Chases Historier. Han var den dygtigste Mand i hele Illinois til at bringe en Tømmerflaade i god Behold gjennem Hvirvlerne og lige ind i Kanalen. En Dag satte man en Damper paa Floden, og Jack (ja nu er han død, den stakkels Fyr!) blev forfremmet til Kaptajn. Paa den første Rejse var Dampbaaden i en alvorlig Fare, og netop som Kaptajnen maatte udfolde sin hele Paapasselighed for at frelse Passagerer og Mandskab, giver et Barn sig til at skrige: Kaptajn, Kaptajn! Stop et Øjeblik, jeg tabte mit Æble i Floden«.

Forpagteren var klog nok til at forstaa Historien, gav

sig til at le, trykkede den Haand, som Lincoln rakte ham, og fandt sig uden Knurren i at ofre sine Heste.

*
* *

Nogle ivrige Officerer kom ofte til ham med deres gode Raad: »Gaa dog hurtigere frem; frigiv strax alle Slaver; paakald Udlandets Bistand«.

»De vil gjerne have, at jeg skal give Slaverne fri; det er imidlertid min første Pligt at frelse Unionen, og jeg vil hellere ofre et Ben og se til at frelse Legemet. Hvad Slaverne dernæst angaar, kommer Turen ogsaa nok til dem. Den Gang jeg var Skovhugger, vidste jeg helt vel, at der var Elve i Skovene; men først, naar jeg stod ved Bredden af en Elv, spurgte jeg mig selv, hvordan jeg skulde komme over«.

Trods alt det udgydte Blod var der naturligvis dog stadig Folk, som tænkte paa, at man nok kunde komme til Forstaaelse med Syden og bringe et Forlig i Stand. Saaledes kom der en Gang en Deputation fra Baltimore og opfordrede Lincoln til at underhandle med Separatisterne. Han svarede da med følgende Historie:

»Jeg kjendte i mine unge Dage en Tømmermand, som roste sig af at kunne slaa Bro over en hvilken som helst Elv. En Dag vilde man gjøre lidt Løjer med ham og spurgte, om han ogsaa kunde bygge en Bro mellem Jorden og Helvede. — »Ja, jeg skulde ganske sikkert bygge en Bro mellem Jorden og Helvede, naar jeg blot var sikker paa at finde et fast Punkt at støtte mig paa der nede«. — Se, nu forlange De, mine Herrer, at jeg skal slaa en Bro mellem de forenede Stater og de konfødererede Stater, og det vilde jeg saa Hjertens gjerne, men jeg kan blot ikke faa Kig paa Støttepunktet nede hos vore Modstandere«.

Deputationen blev imidlertid ved at trænge paa, og et af Medlemmerne mindede om, at Karl I. dog havde underhandlet med sit Parlament, hvorpaa Præsidenten svarede:

»Ja, jeg forstaar mig ikke noget paa Historien, det maa blive min Statsseketær, Hr. Sewards Sag; men jeg synes dog, at jeg kan huske, at Karl I. mistede Hovedet ved den Lejlighed«.

*
* *

Der var naturligvis heller ingen Mangel paa Folk, som vilde gjøre Ophævelser over Generalernes Opførsel, ja der var endogsaa dem, som raadede Lincoln til at afsætte General Grant, den forste General, der ved Siden af Sherman havde forstaaet at fængsle Sejren til Nordstaternes Banner.

»Hvorfor skal jeg afsætte ham?« spurgte Præsidenten. »Jo, han drikker saa megen Whisky«.

»Aa, drikker han virkelig saa megen Whisky? De kunde vel ikke vise mig den Tjeneste at sige mig, hvor han kjøber sin Whisky? Jeg kunde nok have stor Lyst til at sende et helt Anker af samme Sort til mine andre Generaler».

*
* *

Da Lincoln en Dag talte om Slaveriet, sagde han med fin Ironi: »Jeg har nu i mit Liv hørt mange Argumenter til Bedste for Negerslaveriets Berettigelse; men hvis de skulde samtykke i at slaas, for at deres Herrer kunne holde dem i Slaveriet, vilde det rigtignok være det bedste Bevis. Den, der slaas for den Aarsags Skyld, han fortjener at være Slave. Jeg for min Part troer rigtignok, at ethvert Menneske har Ret til at være fri; men de sorte, som helst ville være Slaver, skal jeg gjerne give Tilladelse dertil; jeg skal endog gaa et Skridt videre og tillade de hvide, som rose og misunde de sortes Kaar, selv at blive Slaver.

*
* *

Vi kunde meget vel fortælle et endnu større Antal af lignende Historier og Anekdoter; men det anførte er tilstrækkeligt til at give vore Læsere en Idé om Lincolns

Karakter, Følelser og Tanker. Hvad man navnlig maa fremhæve, er imidlertid, at hans Handlinger altid vare i fuld Overenstemmelse med hans Ord. Man kæmpede for Slaveriets Ophævelse; men den mest ivrige Abolitionist foragtede de sorte paa det dybeste, og i det daglige Liv behandlede de mest veltalende Tilhængere af Emancipationen de stakkels Negere som pestbefængte. De frigivne havde deres særlige Pladser i Jernbanevognene, i Omnibusserne og i Theatrene; de maatte ikke en Gang besøge de samme Kirker eller hvile i den samme Jord som den hvide Mand. I Illinois kunde ingen sort vove at betræde Statens Jordbund uden at udsætte sig for at blive pisket tilbage over Grænserne; i andre Stater fik en Neger Pisk, hvis han ægtede en hvid Kvinde. Lincoln havde derimod fattet en sand Apostels Kjærlighed til den forfulgte Race; han var den første, som aabnede Salene i det hvide Hus for de sorte.

Et Exempel er her saa godt som hundrede. En Dag traadte en belgisk Korrespondent ind til Præsidenten, som havde indrømmet ham en privat Audients; han fandt den hæderlige Abe beskæftiget med at tælle Greenbacks, det vil sige Endollarssedler.

Efter at de sædvanlige Komplimenter vare forbi, sagde Lincoln til Journalisten: »De finder mig her optaget af en Beskæftigelse, som ellers ikke hører til mine sædvanlige. En Præsident har imidlertid en Mængde Pligter, som hverken følge af Konstitutionens eller Kongressens Bud; det er en saadan Pligt, der netop nu lægger Beslag paa min Tid. Disse Penge tilhøre en stakkels Neger, som er Bud i Finantsministeriet, men for Tiden ligger syg af Kopper; han er kommen paa Hospitalet, men kan ikke hæve sin Gage, da han ikke kan skrive sit Navn. Jeg har havt stor Møje med at overvinde denne Besværlighed og hæve Pengene i hans Navn. Nu er det dog lykkedes mig, og efter hans Ønske lægger jeg hele Summen i tre Pakker, hver med mit Segl; han vilde ikke være rolig for at have faaet sit

Tilgodehavende, naar han ikke vidste, at jeg selv havde gjort det«.

*
* *

Vi ville slutte dette Afsnit med et Par smaa Prøver paa, at Lincoln fuldt vel kunde hæve sig til den højeste Veltalenhed; vi ville først anføre et Brudstykke af hans Ligtale over de ved Gettysburg*) faldne; Talen er fuld af simpel Storhed og vidner helt og holdent om en stræng, patriotisk Aand, medens man samtidig føler en menneskekjærlig og kristelig Sjæls smertelige Bevægelse ved at være stillet overfor Borgerkrigens Rædsler.

»Det er nu syv og firsindstyve Aar siden, at vore Fæ»dre paa dette Fastland skabte en ny Nation, der var fost»ret i Frihed og indviet under den menneskelige Ligheds »Princip. Nu for Tiden ere vi indviklede i en stor Borger»krig for at godtgjøre, om denne Nation saa godt som en»hver anden Nation, der er fostret paa denne Maade og »indviet saaledes, ogsaa kan holde ud i Længden.

»Vi ere her samlede paa en stor Slagmark i denne »store Krig; vi ere samlede for at indvie en Plet af denne »Jord til et Hvilested for dem, som have skænket deres »Liv, for at Nationen kan leve frit.

»Dette er godt, det er retfærdigt; men i en højere »Forstand kunne vi ikke indvie, kunne vi ikke helliggjøre »denne Jord; thi de brave Mænd, levende eller døde, som »have kæmpet her, de have indviet denne Jord langt over »vore Evner, langt over vor Ros og over vor Dadel.

»Verden vil lægge ringe Vægt paa og kun i kort Tid »mindes, hvad vi have sagt; men den vil aldrig kunne for»glemme, hvad disse have udrettet.

»Men det er en Sag for os overlevende at indvie

---

*) By i Maryland, hvor General R. Lee den 3dje Juli 1863 blev fuldstændig slaaet af General Meade.

»os til det store Hverv, som de have efterladt. Gid disse »saaledes faldne ved deres Hæder maa indgyde os ny Hen- »givenhed for den store Sag, hvilken de have givet det »sidste, det fuldeste Bevis paa deres Opofrelse; lad os her »højt og hellig fatte den Beslutning, at disse døde ikke »skulle være døde forgjæves, og at Folkets Regering ved »Folket og for Folket ikke maa forgaa paa Jorden«.

Lignende Følelser komme frem i nogle improviserede Ord, Lincoln fremførte ved Aabningen af en Basar, som Washingtons Damer afholdt til Hjælp for Hærens syge og saarede.

»Mine Damer og Herrer! Jeg vil kun tale et Par Ord. »Denne uhyre Krig, i hvilken vi nu ere indviklede, hviler »utvivlsomt tungt paa alle Klasser af Samfundet, men tun- »gest dog paa Soldaten. Er det ikke sandt, at et Menneske »vil give alt for at bevare sit Liv? Men medens andre Bor- »gere kun med deres Penge bidrage til Krigens Held, sætte »Soldaterne deres Liv paa Spil og miste det til Frelse for »Fædrelandet. Soldaterne have saaledes de højeste For- »tjenester.

»Denne saa overordentlige Krig har givet Anledning »til lige saa overordentlige Beviser paa høje Følelser, som »ikke have lagt sig saaledes for Dagen i de tidligere Krige, »og blandt disse Beviser er intet mere fremtrædende end »disse Basarer, der ere ordnede af amerikanske Damer »til Fordel for vore Soldater og deres Familier.

»Lovtalen er en Art Veltalenhed, som jeg kun i ringe »Grad er fortrolig med, og jeg har aldrig studeret den »Kunst at sige Damerne Komplimenter; men jeg maa dog »tilstaa, at alt, hvad Talere og Digtere lige fra Verdens »Skabelse have anført til deres Ære, visselig ikke er for »meget til at yde de amerikanske Damer en dem med Ret »tilkommende Hyldest for deres Opførsel under denne sørge- »lige Krig. Gud velsigne dem og beskytte os!» (Sluttes.)

C. H.

Træk af den norske Dronning Gunhildes Liv.

Det vil maaske være flere af dette Tidsskrifts Læsere bekjendt, at der for omtrent 40 Aar siden i en lille Mose, den saakaldte Guts- eller Jutsmose, tæt ved Herregaarden Haraldskjær i Skibet Sogn, Vejle Amt, blev fundet et med Vold nedpælet, mumieagtigt Kvindelig af en tilsyneladende højbaaren Kvinde, som skjønnedes i Dødsøjeblikket at have været ca. 50 Aar gammel, og hvis kostbare Dragt antoges at hidrøre fra en meget fjern Tid. Dette Fund, som gjordes den 20de Oktober 1835, gav Anledning til mange Gisninger, indtil omsider den bekjendte Oldforsker og Literærhistoriker N. M. Petersen i Annaler for nordisk Oldkyndighed, 1ste Bind, tog Ordet for, at samtlige Indicier, sammenholdte med gamle Sagn og Beretninger, syntes at tyde paa, at Liget sandsynligvis maatte være eller dog i det mindste kunde være af den norske Dronning Gunhilde (Gunild), Erik Blodoxes onde og herskesyge Hustru, som efter fire gamle Beretninger (hvorom mere nedenfor) af Harald Blaatand og Hakon Jarl skulde være lokket ned til Danmark og der nedsænket i en Mose, Aar 965. Denne Gisning gjorde en Tid lang ikke alene betydelig Opsigt, men vandt endog almindelig Tiltro, indtil J. J. A. Worsaae i 3dje Bind af »Historisk Tidsskrift« gjennem en udførlig kritisk Undersøgelse paaviste, at hine fire gamle Beretninger sandsynligvis hidrøre fra en senere

Tids Opdigtelse, og at Fundet af det omtalte Lig neppe i nogen Henseende kunde tjene til Støtte for disse Beretninger, hvis tvivlsomme Paalidelighed allerede noksom maatte synes at fremgaa af Snorre Sturlesøns og andre troværdige Kilders Tavshed om Gunilds Endeligt. Worsaae indrømmede imidlertid dog, at det ikke var aldeles utænkeligt, at det paagjældende Lig kunde være Dronning Gunhildes, og turde ikke smigre sig med, at hans Modgrunde vilde være fyldestgjørende for alle, og hvad enten man nu overhovedet vil fæste nogen som helst Lid til hine Beretninger eller ikke, hvad enten man vil tro paa eller mistvivle om Muligheden af, at hint i 1835 fundne nedpælede Lig i nogen som helst Maade staar i Forbindelse med disse Beretninger, saa er i alt Fald saa meget vist, at Dronning Gunild — selv rent bortset fra Sagnet om hendes tragiske Endeligt — er en saa mærkelig Kvindeskikkelse i de nordiske Rigers Historie fra Overgangsperioden mellem Hedenskabets Vankundighed og Kristendommens Lys, at en kort Oversigt over hendes Liv og Skæbne formentlig nok tør gjøre Regning paa at interessere Tidsskriftets Læsere, og det saa meget mere, som hun i sin Egenskab af en af Norges første kristnede Kvinder af højbaaren Æt, som kristen norsk Dronning eller Dronningmoder danner den mest slaaende Modsætning til den første kristne danske Dronning, Gorm den gamles højt elskede Hustru Thyra, hvis Hæderstilnavn altid vil vidne om, hvorledes Kristendommen hos hende havde baaret Frugt i Kjærlighed, Mildhed og Forsonlighed, hvorved det dog tillige ikke bør overses, at Thyra Danebod allerede af Natur og Anlæg synes at have været i Besiddelse af hine kristelige Dyder, medens derimod hendes Samtidige, den norske Dronning, utvivlsomt har havt et medfødt og under Opdragelsen blandt de rænkefulde og troldkyndige Finner saa rodfæstet og indgroet Hang til de onde Lidenskaber, som senere karakteriserede

hendes Optræden, at Kristendommens Aand hos hende kun kunde trænge igjennem til Overfladen og ikke formaaede at anslaa Hjertets dybere Strænge. Med andre Ord: Thyra Danabod vilde formentlig selv midt i Hedenskabets Mørke — og et saadant omgav jo hende overalt, idet endog Gorm den gamle vedblev at være en ivrig Hedning til sin Død —, uden Kundskab om Kristi Lære lige fuldt have erhvervet sig sit smukke Tilnavn, og Dronning Gunhilde vilde sikkert, selv om hun havde levet paa et langt senere Tidspunkt, da Kristendommen var trængt almindelig igjennem i Norden, have gjort sig lige saa forhadt, som Tilfældet nu var. Hin vilde selv som Hedning — og i Følge Svend Aagesen var hun ikke engang døbt — saa at sige altid have været en Kristen, og for dennes Vedkommende var det i Grunden ligegyldigt, enten hun var Kristen elller Hedning, hendes Handlinger vilde lige fuldt i begge Tilfælde været prægede af Hedenskabets Aand.

Efter Slaget i Hafursfjorden (872) forenede Harald Haarfager, som bekjendt, de mange norske Smaariger under sit Overherredømme. Harald Haarfagers Herskesyge gav imidlertid Anledning til, at en Mængde ansete og højsindede Mænd, hvem den nedarvede Frihed var kjærere end Liv og Gods, udvandrede til fremmede Lande for der, om mulig, at skaffe sig en fri og uafhængig Existents. Norges Forening under én Konge medførte som en Følge heraf Oprettelsen af flere normanniske Kolonier; Island, Færøerne, Ørkenøerne og Shetlandsøerne bleve paa den Tid dels opdagede, dels forsynede med en ny Befolkning; hele Skarer misfornøjede Nordmænd flygtede til Danmark; andre droge til England, Skotland og Irland, hvor der allerede tidligere havde nedsat sig saavel Svenskere som Nordmænd og navnlig Danske; men bortset herfra lykkedes det for øvrigt Harald Haarfager saa nogenlunde at befæste sit Overherredømme, saa at Rigets Enhed formodentlig vilde være bleven opretholdt, dersom han ikke

uheldigvis havde truffet en Foranstaltning, som maatte nedbryde det næppe tilendebragte Værk. Paa et Eidsiviathing (Thingstedet var formodentlig det nuværende Eidsvold) omtrent Aar 900 gav han nemlig alle sine ca. 20 Sønner Kongenavn, sine Dattersønner Jarlenavn og uddelte Forleninger til dem alle. Vel blev det ved samme Lejlighed bestemt, at hans kjæreste Søn Erik, senere af sine blodige Vikingefarter samt af sine onde Anslag mod Brødrene kaldet Blodøxe, skulde være Overkonge efter Haralds Død, og allerede umiddelbart efter Delingen synes Erik, som ved denne fik Helgeland, Nordmøre og Romsdalen, men dog tilbragte sin meste Tid, naar han ikke var paa Vikingefart, hos Faderen, til en vis Grad at have været Harald Haarfagers Medregent. Som det var at forudse, maatte den indbyrdes Skinsyge mellem de mange Brødre og Eriks Fordring om Overhøjhed give Anledning til megen Tvist og mange Voldsomheder i en saa raa Tid, og dette blev da ogsaa i fuldt Maal Tilfældet, og det allerede i de sidste Aar af Haralds Levetid, da han havde afstaaet Regeringen til Erik. Allerede længe forinden denne Afstaaelse, der skete tre Aar før Haralds Død eller ca. 930*), havde Erik imidlertid ægtet Gunhilde, der var en Datter af Assur Tote eller Lavsskægg, en mægtig Mand i Helgeland, som nedstammede fra den gamle finske Kongeslægt og havde ladet sin Datter opdrage i Finmarken, efter nogle hos selve Finnernes Konge Mattul, efter andre hos to trolddomskyndige Finner. Erik havde stiftet Bekjendtskab med hende paa Tilbagerejsen fra et Tog til Bjarmeland og var bleven saa indtagen af hendes Skjønhed — en Egenskab, som alle Beretninger ere enige om at tillægge hende i høj Grad, samtidig med at de enstemmig laste

*) Med Sikkerhed lade Tidsbestemmelserne sig ikke angive for den herombandlede Tid; vi have valgt den Tidsregning, som forekommer os rimeligst.

hendes Ondskab, Herskesyge, Rænkefuldhed, Troløshed og Svig —, at han strax førte hende hjem med sig og ægtede hende, hvorpaa hun tillige med sin Gemal som oftest residerede, om man tør bruge dette Udtryk for hin Tid, paa samme Sted som Harald Haarfager. Hun havde allerede født sin Mand to Sønner, Gamle og Guttorm; men først for deres tredje Søn synes Harald Haarfager at have næret særlig Forkjærlighed; det hedder nemlig udtrykkelig, at han selv øste Vand paa denne sin tredje Sønnesøn, hvem han opkaldte efter sig, idet han samtidig bestemte, at han med Forbigaaelse af de to andre Brødre skulde være Overkonge efter Eriks Død. Mulig er dette sidste dog kun en senere Tids Paafund, fremkaldt ved den Omstændighed, at Harald Graafeld overlevede sine ældre Brødre Gamle og Guttorm og saaledes paa en ganske naturlig Maade blev Familiens Overhoved efter Erik Blodøxes Død. Skjønt der intet udtrykkelig meldes i saa Henseende, ligger det dog nær at antage, at Harald Haarfager ikke kan have næret stor Ømhed for Dronning Gunhilde, da det jo næppe kan være undgaaet hans Opmærksomhed, at hun, hvad alle Beretninger ere enige om, udøvede den mest udstrakte og fordærvelige Indflydelse paa Erik Blodøxe, en Indflydelse, som bl. a. endnu inden Haralds Regeringsfratrædelse sporedes i Eriks Fremgangsmaade mod Brødrene. Ja man kunde maaske endog have skjellig Grund til at formode, at det, i det mindste til Dels, har været Frygt for Gunhildes onde Sind og Herskesyge, som bevægede ham til at lade sin i en høj Alder fødte Søn, Hakon Adelstensfostre, hvem de øvrige Brødre spottende kaldte »Mosterstangssønnen«, fordi hans Moder Thora var af høj Væxt, sende til England, da han var omtrent 10 Aar gammel, og opdrage hos den engelske Konge Athelstan (Adelsten). Som bekjendt melder imidlertid et — dog ikke meget sandsynligt — Sagn en anden Anledning; men efter den Maade, hvorpaa Erik Blodøxe, tilskyndet af Gunhilde, optraadte imod

flere af sine Brødre, endnu medens Faderen levede, synes hin anden Forklaring unægtelig rimeligere. Af Eriks Brødre blev først Ragnvald Rettelbeine, som ved Delingen havde faaet Hadeland, ryddet af Vejen som formentlig Sejdmand. Dette skete rigtignok paa en vis Maade med Harald Haarfagers Vidende og Vilje; men dette var derimod ingenlunde Tilfældet, da Turen til at blive myrdet kort efter kom til en anden Broder, Kong Bjørn i Vestfold, som havde nægtet at betale Skat til Erik og derved anerkjende ham som Overkonge. Ved dette Mord vakte Erik derfor ogsaa almindelig Forbitrelse; en tredje Broder, Halfdan Svarte, som herskede over Thrønderne, søgte nogen Tid efter at indebrænde Erik, men Forsøget mislykkedes, og han selv døde kort efter pludselig ved et Gjæstebud. Det var en almindelig Mening, at Gunhilde havde bestukket en Troldkvinde til at forgive ham, og ligeledes skal man, hvad der noksom vidner saavel om Tidens Overtro paa den ene Side som om de gængse Forestillinger om den hos de formentlig trolddomskyndige Finner opdragne Gunhilde paa den anden Side, have beskyldt hende for at have rejst den Storm, hvorunder Ragnvald Rettelbeines Broder Gudrød omkom udfor Jæderen. Foreløbig høstede Erik dog intet synderligt Udbytte af disse og lignende Voldsomheder; thi Thrønderne og Vigen vedbleve at forsvare deres Uafhængighed under Olaf og Sigrød, to andre af Harald Haarfagers Sønner, hvem det først noget senere lykkedes ham at faa Bugt med.

Det var ikke alene mod Eriks Brødre, at Gunhildes onde Tænkemaade og Herskesyge røbede sig. Hendes Karakter ses bl. a. ogsaa af Fortællingen i Egilssaga om Eriks og Gunhildes Forhold til den fra Norge til Island udvandrede, mægtige kveldulfske Familie. Af denne Familie var Islænderen Skallagrim, hvis ældste Søn Thorolf under et Ophold i Norge havde vundet Eriks Yndest og ledsaget ham paa det ovennævnte Tog til Bjarmeland. Senere kom han atter til

Norge tillige med sin yngre Broder Egil Skallagrimsson. Denne sidste traf her tilfældig sammen med Erik og Gunhilde paa Atlø. Gaardfogden Baard havde anrettet et stort Gjæstebud for Kongen og Dronningen, der blev drukket tæt, og Egil, der udmærkede sig lige meget som Skjald, Viking og vældig Drikker, drak alle de andre under Bordet. Af Fortørnelse herover overtalte Gunhilde Baard til at blande Gift eller dog bedøvende Urter i Drikken; men Egil anede Uraad, ridsede sig i Haanden, skar Runer paa Drikkehornet, saa det brast, og Drikken spildtes. Da Egil derpaa vilde gaa, rakte Baard ham et andet Horn og bad ham drikke til Afsked. Egild drak; men da han strax mærkede Giften, greb han sit Sværd, dræbte Baard og undflyede i Mørket, hvorefter han begav sig paa Vikingefart, idet hans Familie maatte betale Bøder for Baards Drab, og Egil kun fik Tilladelse til at opholde sig kort ad Gangen i Norge. Allerede denne Indrømmelse syntes Gunild altfor stor, og da hun en Gang bebrejdede Erik hans Eftergivenhed og spurgte, om han da regnede Baards Drab for intet, svarede Erik: »Du søger altid mere end andre at ophidse mig til Grumhed; mit en Gang givne Ord vil jeg ikke bryde«. Den følgende Vaar kom Egil efter et Vikingetog atter tilbage til Norge, og Gunild æggede nu sine Brodre, Eyvind Skreyja og Alf Askmand, der vare unge raske Folk og driftige Kjøbmænd, men lidet yndede af Folket, til at dræbe ham eller hans Broder Thorolf under en stor Forsamling eller Blot paa Hovstedet Gaular. Forsøget mislykkedes dog, og Erik og Gunhilde maatte endog, fordi Eyvind Skreyja havde myrdet en af Egils og Thorolfs Mænd paa et helligt Sted, bekvemme sig til at sende ham ud af Landet til Danmark, hvor Kongen tog venlig mod ham og satte ham til Landeværnsmand mod Vikingerne. I denne sin Stilling søgte han senere, da Egil og Thorolf atter vare paa Viking og laa nær ved Land paa det Sted, hvor Danmark og Frisland grænsede til hinanden, at overrumple dem; men Egil

fik Nys om Sagen, kom Eyvind i Forkjøbet og fratog ham hans Skibe, Vaaben og Gods, hvorpaa han tilligemed Thorolf og alle deres Mænd, tilsammen 300, begav sig til England i Kong Athelstans Tjeneste. De ydede her Athelstan væsentlig Nytte, Thorolf omkom endog i Kongens Tjeneste, og Egil vendte tilbage til Norge, medbringende store Gaver, bl. a. en stor Guldring og to Kister fulde af Sølvpenge, fra Athelstan. I Norge ægtede han sin Broder Thorolfs Enke, Aasgerd, og vendte derpaa tilbage til Island efter at have været borte derfra i 12 Aar.

Faa Aar efter sin Tilbagekomst til Island modtog han gjennem nogle Skibe fra Norge Underretning om, at hans Svigerfader Bjørn-Hauld var død, og at Berg-Anund, som var gift med Bjørns Datter af andet Ægteskab, Gunhilde, havde bemægtiget sig hele Arven. Egil, som var en pengebegjærlig Mand, vilde ikke finde sig heri og stævnede til Norge tilligemed sin Hustru Aasgerd for at kræve deres Arv, og det uagtet han vel vidste, at han siden hin Begivenhed med Eyvind Skreyja stod i endnu større Ugunst hos Erik Blodøxe og Gunhilde end tidligere, ja endog ligefrem havde faaet Forbud mod igjen at betræde Norges Kyster. Hertil kom endnu, at Berg-Anund ikke alene selv var en mægtig og anset Mand, men tillige stod i stor Yndest hos Kongen og Dronningen. Et Forsøg paa mindelig Overenskomst med Berg-Anund mislykkedes, og Sagen indstævnedes da for Gulathing. Her indfandt Kongen og Dronningen sig med 6—7 veludrustede Langskibe; i deres Følge vare bl. a. Alf Askmand, Berg-Anund og dennes Brødre Atle og Hadd, hvilke ogsaa selv havde et stort Følge med sig. Ogsaa Egil gav Møde, ledsaget af talrige Slægtninge og Venner; han havde et stort Langskib, mange Smaaskuder og Kornskibe. Efterat Vidnerne vare afhørte, syntes Stemningen blandt Dommerne at være til Gunst for Egil, og Kong Erik gjorde ingen Mine til at paavirke dem i modsat Retning. Da udbrød Dronning Gunhilde pludselig:

»Vil du taale, Konge, at denne dumdristige Mand, denne lange Egil, hvem Du har forvist fra Landet, kommer her og bringer Uorden i alle Ting? Du tør vel neppe engang sige ham imod, om han fordrede Kongedømmet af dine Hænder! Vil Du ikke afgjøre Sagen til Anunds Fordel, saa vil i det mindste jeg ikke taale, at Egil træder vore under Fødder! Hvor er min Broder Alf? Gaa Du hen til Dommerpladsen med din Skare og sørg for, at Dommerne ikke afgive en saa vrang Kjendelse.« Alf Askmand var strax villig hertil; han begav sig med nogle flere Mænd hen til Retspladsen, huggede de hellige Baand over, hvormed den efter Sædvane var omgiven, brød Stængerne ned, mellem hvilke hine Baand vare befæstede, og sprængte Dommerne fra hverandre. Da blev der stor Tumult, men alle vare vaabenløse paa Grund af Thingfreden, og saaledes kom det ikke til Blodsudgydelse. Egil æskede forgjæves Anund til Holmgang strax paa selve Stedet og nedlagde derpaa følgende højtidelige Indsigelse: »Jeg gjør vitterlig for Eder alle, som nu kunne høre mine Ord, Lendermænd og Lagmænd og hele Almuen, at jeg nedlægger Forbud mod, at Berg-Anund eller nogen anden inden- eller udenlandsk Mand, han være nu af fyrstelig eller ikke-fyrstelig Stand, befatter sig med Bjørn Brynjulfsøns Jordegods, enten at bortbygge eller dyrke eller paa nogen Maade at bruge til sin Nytte; hvo, som gjør det, erklærer jeg skyldig i Lovbrud og i Gridrov (Fredbrud), som vil medføre Gudernes Vrede«. Endvidere skal Egil, der, som det synes at fremgaa af Kilderne, paa ny blev erklæret for fredløs af Kong Erik, inden han begav sig paa Hjemvejen til Island, i Begyndelsen ivrig forfulgt af Kongens Mænd, efter et — rigtignok upaalideligt — Sagn have dræbt Eriks og Gunhildes da ti—elleve aarige Søn Ragnvald, hvem imidlertid Snorre og de andre vigtige Kilder ikke kjende noget til. Langt sandsynligere er det derimod, at han, der, efter hvad der var passeret paa Gulathinget, endnu en Tidlang opholdt sig

skjult i Nærheden af Kysterne, dræbte Berg-Anund i et Baghold og derpaa, inden han definitivt begav sig afsted til Island, rejste Nidstang mod Erik og Gunhilde. Han tog nemlig — hedder det — en Hesselstang, gik op paa en Fjeldpynt, som vendte ind mod Landet, satte et Hestehoved paa Stangen og sagde: »Her rejser jeg Nidstang og drejer dette Nid mod Kong Erik og Dronning Gunhilde; gid alle Landvætter, som bo og bygge i dette Land, fare forvildede om uden at kunne finde Hus og Hjem, indtil de have forjaget Kong Erik og Gunhilde fra Landet.« Derpaa befæstede han Stangen og indristede Forbandelsen paa den med Runer.

Denne Forbandelse skulde gaa i Opfyldelse allerede langt tidligere, end Egil sikkert selv anede det, og hertil bidrog det utvivlsomt, at den upaatvivlelig har været et sandt Udtryk for de Følelser, Befolkningen i Norge i al Almindelighed nærede for Kong Erik og Dronning Gunhilde. Det hedder saaledes i Fagrskinna, Kap. 24: «Det var mange Mænds Tale, at Erik vilde rydde alle sine Brødre af Vejen for alene at raade Kongedømmet og saaledes hæve sine Sønner til Riget efter sin Død, hvorover han blev ilde set af hele Almuen.« Nok sagt, Rygtet om Kong Eriks Voldsomheder og Brodermord kaldte — maaske i Forbindelse med direkte Opfordringer fra Sigurd Jarl paa Lade og andre mægtige misfornøjede i Norge, navnlig i det Throndhjemske — Thora Mosterstangs Søn Hakon Adelstensfostre fra England til Norge kort efter Harald Haarfagers Død. Hakon, som af sin Fosterfader Kong Athelstan fik en vel udrustet Flaade, begav sig til det Thronhjemske og blev der ved Understøttelse af Sigurd Jarl hyldet som Konge, idet han vandt Thrønderne ved sin anselige Fremtræden, sin Mildhed og gode Løfter. Ogsaa Oplændingerne fulgte Throndernes Exempel, og hans Brodersønner Gudrød og Tryggve indfandt sig hos ham med mange andre misfornøjede og klagede over Eriks Tyranni og over den Ufred og Urolighed,

som nu herskede, og hvorfor man tilskrev Gunhilde Skylden. Kort sagt, inden lang Tid blev Erik forladt af alle Landets mægtigste Mænd, han søgte forgjæves at rejse en Hær og maatte et Par Aar efter Harald Haarfagers Død eller omtr. 935 forlade Norge med Hustru og Børn og de faa, der bleve ham tro. Han begav sig nu paa Vikingefart, først til Ørkenøerne, saa til Skotland og endelig til det nordlige England, hvor Kong Athelstan gav ham en Del af Northumberland til Len, mod at han skulde forsvare Landet mod de Danske og andre Vikinger og lade sig og hele sit Følge kristne. Mange Nordmænd søgte nu over til ham, og for at skaffe disse Underhold og Beskæftigelse foretog han hyppige Vikingefarter til Syderøerne, Irland og Bretland. Paa et af disse Tog tilsatte han Livet, uvist i hvilket Aar, men rimeligvis dog først en længere Tid efter Athelstans Død 940. Vist er det, at Athelstans Efterfølger, Kong Edmund, som ikke yndede Nordmændene, tvang hans Enke Gunhilde til at forlade England. Hun førte Eriks Skibe og Skatte med sig og drog først til Ørkenøerne, hvor hendes Datter Ragnhilde kort efter blev gift med Jarlen Thorfinn Høskløvers (Hjerneklovers) Søn Arnfinn, medens hendes Sønner hærjede de nærmeste Kyster. Ved Efterretningen om, at der var udbrudt Strid mellem Harald Blaatand og Hakon Adelstensfostre, drog Gunhilde derpaa med sine Sønner til Danmark og blev vel modtaget af Harald Blaatand, som gav Sønnerne Len i Danmark og endog knæsatte den ene af dem, Harald, og lod ham opdrage ved sit Hof. De ældre Brødre droge i Viking og hærjede især Vigen, hvor Hakon Adelstensfostre havde indsat Tryggve til Konge. Deres gjentagne Tog til Norge for at bemægtige sig deres Fædrenerige vare imidlertid uheldige, og baade Guttorm og Gamle tilsatte Livet derved. Harald (Graafeld) var nu den ældste af Erik Blodøxes Sønner, og omsider fik han saa kraftig Understøttelse af sin Fosterfader, Harald Blaatand, der gjorde Fordring paa Vigen og Overherredømme over

hele Norge, at han med en anselig Flaade kunde sejle ud fra Vendsyssels Kyster. Han overfaldt pludselig Hakon paa Øen Stord i Hordeland, og her kom det ved Gaarden Fitje til et Slag, under hvilket navnlig Eyvind Skreyja og Alf Askmand strede med megen Manddom. Dog heller ikke denne Gang vilde Eriks Sønner have udrettet noget, hvis ikke Hakon uformodentlig var bleven saaret, idet han satte efter Fjenden. Sagnet tillagde Gunhilde Hakons Død, idet det hedder, at den fremkaldtes ved en, af hendes Skosvend Kisping, afskudt forhexet Pil. Hakon efterlod ingen Sønner og kun en Datter ved Navn Thora; før sin Død (omtr. 960) bestemte han derfor ædelmodig, at Harald Graafeld skulde være hans Efterfølger og herske over Norge tilligemed sine Brødre.

II.

Det synes, som om Erikssønnerne (foruden Harald Graafeld nævnes Gudrød Ljome, Sigurd Sleva, Regnfred og Erling) efter Slaget ved Fitje bleve i Norge og strax toge Landet i Besiddelse. Imidlertid bleve de ikke Konger over hele Landet, men egentlig kun over den midterste Del, og det endda saaledes, at Harald Blaatand maatte betragtes som deres Overherre. I Vigen herskede Tryggve Olafssøn, aldeles uafhængig, Gudrød Bjørnssøn paa Vestfold, Sigurd Ladejarl i Throndhjem, og Oplandene stode ligeledes under Konger af Harald Haarfagers Æt, en Tingenes Tilstand, som Erikssønnerne foreløbig maatte finde sig i og anerkjende. Harald Graafeld var efter alle Beretninger den af Erikssønnerne, som havde størst Indflydelse; men saavel han som hans Brødre beherskedes for en stor Del af deres listige Moder Gunhilde, som nu lod sig kalde »Kongemoderen«, og under Sønnernes hyppige Fraværelse paa Vikingefart sandsynligvis har ført Regeringen. Der indtraf Misvæxt og Dyrtid, Bøn-

derne bleve haardt trykkede for at tilfredsstille Erikssønnernes Pengegridskhed og kostbare Hofholdning, og Misfornøjelsen forøgedes derved, at Gunhilde og Sønner som Kristne nedbrøde de gamle Gudehuse og forstyrrede de hedenske Ofringer. Nok sagt, deres Regering var almindelig forhadt, og skjønt de omgave sig med mange fremmede, især danske Hofmænd, kunde de dog ikke ret vinde Fodfæste i Landet og maatte idelig frygte for de ovenfor nævnte Medbejlere til Magten. Det var derfor intet Under, at Gunhilde omsider begyndte at lægge onde Raad op mod hine Medbejlere, der vare langt mere yndede blandt Folket. En Gang samlede hun saaledes sine Sønner om sig og sagde: »I bære Kongenavn lige som Eders Forfædre, men besidde kun lidet af Riget og ere mange om dette lidet; det østlige Vigen sidde Tryggve og Gudrød inde med, hvortil ogsaa deres Herkomst paa en vis Maade berettiger dem; men Sigurd Jarl behersker hele Thrøndelagen, uden at jeg kan forstaa, hvilken Adkomst en Jarl har til at unddrage Eder Herredømmet over et saa stort Landskab. Det er besynderligt, at I hver Sommer drage i Vikingefart til fremmede Lande, paa samme Tid som I rolig se paa. at indenlandske Mænd fratage Eder Eders Fædrenearv. Mon Du ikke troer, Harald, at din Farfader, Kong Harald, efter hvem Du er opkaldt, neppe vilde have betænkt sig paa at skille en Jarl ved Rige og Liv, denne Farfader, som undertvang hele Norge og herskede derover til sin høje Alder.«

»Det er ikke saa let en Sag, Moder,« svarede Harald Graafeld, »at berøve Sigurd Jarl Livet, som at slagte et Kid eller en Kalv; han er meget mægtig, har mange Frænder og Venner, og da han véd, hvad han har at vente af os, lader han sine Thrønder passe vel paa overalt.«

»Nuvel«, svarede Gunhilde, »saa gribe vi Sagen an paa en anden Maade. Du, Harald, og Erling skulle til Høsten opslaa Eders Bolig paa Nordmøre, jeg vil selv drage med

Eder, vi ere da i Nærheden og ville saa se, hvad Lejligheden fører med sig.«

Hendes Raad blev fulgt. Harald, Erling og Gunhilde begave sig til Nordmøre, og Harald sendte Mænd ind til Sigurd Jarl med Gaver, venlige Hilsener og Tilbud om et fast Venskabsbaand. Den kloge Sigurd tog meget venlig mod Sendebudene og gjengjældte Kongens Gaver, men forsikrede, at hans mange Forretninger ikke tillode ham at besøge Kongen. Denne indbød derpaa Sigurds yngre og langt mindre ansete Broder Grjotgard til et Besøg og lokkede ham ved store Løfter til at forraade Sigurd og medvirke til at rydde denne af Vejen ved at melde Kongen, naar der indtraf en gunstig Lejlighed til at overrumple Sigurd. Denne kom snart, da Sigurd om Høsten med et lidet Følge begav sig til Augla. Harald og Erling droge strax afsted med fire Skibe og mange Følgesvende; de styrede ind ad Throndhjemsfjorden, hvor Grjotgard mødte dem, og da det var stjerneklart, sejlede de hele Natten, indtil de henimod Morgen naaede den Gaard, hvor Sigurd var til Gilde. De tændte strax Ild paa Husene og indebrændte Jarlen tilligemed alle hans Folk.

Denne gruelige Udaad var imidlertid kun Begyndelsen til en lang Række Misgjerninger og Voldsomheder, da Sigurd efterlod sig en Søn, den siden saa berømte Hakon den rige (mægtige), der blev Gunhilde og hendes Sønner en langt farligere Fjende, end Sigurd nogen Sinde havde været, og hvis Tapperhed og Snildhed ikke alene fuldstændig kunde maale sig med Gunhildes Rænker og Harald Graafelds Voldsomhed, men ogsaa banede ham Vejen til Herredømmet over Norge. Denne unge Mand valgte Thrønderne strax til Jarl og Høvding, og mellem hans og Haralds Parti leveredes der gjentagne Træfninger, indtil det omsider kom til et Forlig, i Følge hvilket Hakon skulde beholde det samme uafhængige Herredømme i Throndhjem, som Sigurd havde havt. Hakon stolede imidlertid ikke paa Forliget,

men sluttede Forbund med Kongerne Tryggve og Gudrød i Vigen samt med Høvdingen Gudbrand i Gudbrandsdalen. Et saadant Forbund mellem hele det nordlige, østlige og sydlige Norge kunde unægtelig ikke betragtes med rolige Øjne af en saa herskesyg Kvinde som Gunhilde, og man kan derfor ikke undre sig over, at hun for enhver Pris maatte søge at sprænge det, og den nærmeste Følge blev da ogsaa — upaatvivlelig efter Gunhildes Tilskyndelse — Tryggves og Gudrøds fremskyndede Død. Efter mange Samtaler og Raadslagninger mellem Gunhilde og hendes Sønner bleve de nemlig, hedder det, enige om følgende List. Ved Vaarens Begyndelse bekjendtgjorde Harald og hans Broder Gudrød, at de til Sommeren agtede sig i Viking til Vesterhavet eller Østersøen, og samlede i den Anledning Skibe og Mandskab. Ved Afskedsgildet, hvor der blev drukket tæt, faldt Talen paa selve Kongerne. En priste Kong Harald som den dygtigste af Brødrene; men derover blev Gudrød fortørnet og sagde, at han i ingen Henseende holdt sig for ringere end nogen af sine Brødre. Det ene Ord tog det andet, og til sidst grebes der paa begge Sider til Vaabnene. saa at det vilde være kommet til Kamp, hvis ikke nogle besindige Mænd i sidste Øjeblik havde forhindret det. Imidlertid forlode Brødrene hinanden tilsyneladende som Uvenner og gik hver om Bord paa sin Flaade, saa at ingen kunde ane, at det hele kun var et aftalt Spil for at dysse Tryggve og Gudrød Bjørnssøn i Søvn. Gudrød Erikssøn styrede østpaa til Vigen og indbød Kong Tryggve til et Møde med Forslag om, at de i Forening skulde fare i Viking paa Østersøen. Tryggve modtog Indbydelsen til Trods for sin Hustru Aastrids Advarsler og tog kun 11 Mand med sig, hvorpaa baade han selv og Følget blev nedsablet i et Baghold. Samtidig maatte Gudrød Bjørnssøn bukke under for Harald Graafeld, der havde sat Kursen ad Vesterhavet til, men pludselig var vendt om og ved Nattetid var landet ved Tønsberg. Da han der hørte, at Gudrød Bjørnssøn var til

et Gjæstebud i Nærheden, ilede han strax derhen med sine Mænd, omringede Huset og dræbte Gudrød og hans Mænd efter en kort Kamp. Harald drog derpaa strax til sin Broder Gudrød og forenede sig med ham, saa at det blev klart, at deres Uenighed kun havde været forstilt. De underkastede sig nu i Forening hele Vigen og kort efter sandsynligvis ogsaa Oplandene, da hverken Gudrøds Søn, Harald Grænske, eller Tryggves kort efter Faderens Død fødte Søn, den siden saa berømte Olaf Tryggvesøn, hvilke begge — og navnlig den sidste — paa det ivrigste bleve efterstræbte af Gunhilde og hendes Sønner, kunde finde sikkert Tilhold der, men maatte flygte videre til Sverige.

Turen kom nu til Hakon Jarl; men denne snedige Mand lod sig ikke saa let overraske, og Thrønderne vare ham hengivne. Imidlertid saa han sig dog nødt til at vige for Kongernes Overmagt, og han opholdt sig saaledes nogen Tid i Helsingeland, hvorfra han hærjede sine Fjenders Landskaber og bl. a. en Gang fældede sin Farbroder, Forræderen Grjotgard i Møre. Til sidst sejlede han dog ned til Danmark for at søge Hjælp hos Harald Blaatand, og det lykkedes nu Gunhildes Sønner at sætte sig i Besiddelse af Throndhjem og udskrive Skatter i Thrøndelagen. Medens Harald Graafeld om Høsten drog ned til de sydlige Dele af Landet, blev Broderen Erling tilbage i Thrøndelagen og hjemsøgte Bønderne med saadanne Udsugelser og slig Haarhed, at de til sidst, hemmelig æggede af Udsendinge fra Hakon Jarl, overfaldt ham ved et Gjæstebud og dræbte ham tillige med en stor Del af hans Følge. Ogsaa en anden af Harald Graafelds Brødre, den før nævnte Sigurd Sleve, omkom omtrent paa samme Tid, idet han blev myrdet af den ansete Herse Klypp Thordssøn, hvis smukke Hustru Aaluf Aasbjørnsdatter han under et Besøg paa Klypps Gaard i Hordeland havde skjændet, medens Klypp selv var fraværende.

Hakon Jarls Haab om at faa Hjælp i Danmark slog

ikke fejl; thi ved at tage Vigen i Besiddelse uden at adspørge Harald Blaatand traadte Harald Graafeld i et fjendtligt Forhold til denne sin Velgjører og Fosterfader, og det saa meget mere, som han paa flere Maader, bl. a. ved tillige med Gunhilde at opslaa sin Bolig i Kongshelle i Vigen, tydelig nok gav til Kjende, at han vilde værge sit Herredømme der mod Angreb af de Danske. Hertil kom endnu, at Hakon ogsaa paa en snild Maade forstod at benytte sig af en anden Omstændighed. Harald Blaatands Brodersøn Guldharald, saaledes kaldet af de store Skatte, han havde samlet paa sine mange Vikingefarter, og Søn af Gorm den gamles mest elskede Søn Knud Daneast, forlangte nemlig paa den Tid en Del af Danmark som Arv efter sin Fader, og Hakon Jarl forestillede nu Harald Blaatand, at denne Fordring lettest kunde afvendes ved at skaffe Guldharald Norge, hvor der herskede almindelig Misfornøjelse med den mod Danerkongen ulydige og utaknemlige Harald Graafeld. Baade Harald Blaatand og Guldharald laante et villigt Øre til Hakons snilde Ord, og i Overensstemmelse med Hakons Raad indbød Harald Blaatand Harald Graafeld til Danmark for, som det hed, at erholde de Len, han allerede før havde havt i Danmark. Harald Graafeld gik saa meget lettere i Fælden, som der just paa den Tid var stor Hungersnød i Norge, og hans Pengegridskhed aldrig lod ham faa nok; han modtog Indbydelsen efter at have raadført sig med Gunhilde og sine øvrige Raadgivere, af hvilke dog nogle fraraadede Rejsen af Frygt for Svig, og sejlede ud paa Sommeren 965 afsted til Danmark med 3 Langskibe og 80 Mand paa hvert Skib. Neppe var han imidlertid kommen til Hals ved Limfjorden, før Guldharald indfandt sig med 9 fuldt udrustede Vikingeskibe, angreb ham og fældede ham tillige med hans fleste Mænd. Før sin Død skal han have spaaet Guldharald, at det ikke vilde gaa ham bedre, og rimeligvis har han derved tænkt paa Hakon Jarl. I alt Fald gik hans Spaadom i Opfyldelse. Hakon var ikke

til Sinds at lade Guldharald blive Konge i Norge, og aldrig saa snart var denne derfor draget afsted mod Harald Graafeld, før han forestillede Harald Blaatand, at Guldharald vilde blive altfor mægtig, naar han havde dræbt Harald Graafeld og vundet Norge.

»Nys«, sagde han, »da han kun var Herre over nogle faa Skibe, krævede han Halvdelen af Danmark; mener Du, han vil være dets Skattekonge, naar Norge adlyder ham? Jeg er bange for, at vi, som styre Ledingen, ville komme til at betale Ledingsvide. Hvorlænge mener Du, det vil vare, for han, som krævede det halve Danmark, vil komme ned og kræve det hele? Og hvorledes skal han erholde det uden ved din Død, Herre Konge! Ved Haabet om et Rige lod han sig overtale til at svige en Konge; tror Du ikke, at Visheden om et andet vil drive ham til ogsaa at fælde Dig? Men min Flaade er sejlklar, mine Mænd vente, deres Hu staar til Norge; naar jeg faar dit Samtykke, hvad skulde da afholde mig fra at overfalde og dræbe Guldharald? Hvilken Pligt binder mig til ham? I Vinter sagde han til mig, at hvis han kunde komme afsted dermed, vilde han dræbe Dig. Var det ikke bedre, at vi stræbte at skaffe Dig selv Norge? Derved kunde Du jo ogsaa hævne Din Fostersøn«.

Harald indvendte, at det ikke sømmede sig for ham at dræbe sin Brodersøn; men dertil svarede Hakon: »Jeg skal nok paatage mig at vinde Norge til Dig paa en eneste Dag og saaledes gjengjælde Dig den Fred og Anseelse, jeg her har nydt, saafremt Du vil love mig at indgaa Forlig med mig for din Brodersøns Drab og sætte mig til Jarl over Norge. Som saadan vil jeg da sværge Dig Troskab, værge Landet og yde Dig Skat. Du skal da ingen Frænde have at frygte, som kan gjøre sin Fødselsret gjældende til dit Rige; Du skal da ikke se Norges Hersker misunde Danmarks, men større end din Fader skal Du selv være Herre over begge Riger«.

Disse Forestillinger vare tilstrækkelige til at bevæge den fejge Harald Blaatand til at give sit Samtykke til Hakons Plan, og Hakon, som havde 12 eller efter andre 15 Langskibe liggende fuldt udrustede, begav sig strax afsted for at opsøge Guldharald; han traf denne, da han, endnu træt af Kampen, vendte tilbage fra Mordet paa Harald Graafeld, og Guldharald blev overvundet efter en haard Kamp. Efter nogle faldt han i Slaget, efter andre blev han tagen til Fange og hængt paa Hakons Befaling. Hakon siges ogsaa at have bemægtiget sig den Mængde Guld, som Guldharald førte med sig i to Kister, og dermed at have betalt Harald Blaatand den akkorderede Skat forud for tre Aar samt tillige en Mandebod, som Anstændigheden kræver, at den danske Konge maatte forlange for sin Brodersøns Drab, for at det ikke skulde være altfor tydeligt for enhver, at Drabet var sket med hans Samtykke.

Strax efter Guldharalds Drab opbød Harald Blaatand Mandskab og Skibe over hele sit Rige i et saa stort Antal, at Flaaden, som omsider sejlede til Norge, udgjorde mindst 600 Skibe. Harald Blaatand var selv med paa Toget, ledsaget af Hakon Jarl og mange andre ansete Nordmænd. Vigen underkastede sig strax og forbeholdtes Harald Blaatands umiddelbare Herredømme; senere fulgte de andre Landskaber, over hvilke Harald satte Hakon til Jarl paa de aftalte Betingelser, hvoriblandt ogsaa var en aarlig Levering af Høge eller Falke som Tegn paa Vasalskab.

Harald Blaatand begav sig snart tilbage til Danmark; men Hakon Jarl drog med den Styrke, der var stillet til hans Raadighed, vest- og nordefter for at fuldende Underkastelsen af Landet. Gunhilde og hendes to endnu levende Sønner, Gudrød og Ragnfred, søgte forgjæves at samle en Hær mod ham, og Snorre fortæller, at Gunhilde med sine Sønner drog til Ørkenøerne, og at Ragnfred næste Aar kom til Norge, satte sig fast i fire Fylker, men blev slaaet af Hakon Jarl og atter maatte fly. Mere véd Snorre ikke at

fortælle om Gunhildes sidste Skæbne, og han har altsaa intet vidst om hendes Dødsmaade. Derimod har man, som sagt, fire andre Beretninger om hendes Død*). I den ganske vist ellers ofte upaalidelige Jomsvikingesaga, der sandsynligvis har ligget til Grund for de tre andre Beretninger, hedder det umiddelbart efter Fortællingen om Guldharalds Død og Hakons Forudbetaling af tre Aars Skat: »Kong Harald var vel fornøjet dermed, og Hakon tog nu Afsked fra ham, forlod Danmark og kom til Norge. Der begiver han sig strax til Gunhild Kongemoder og fortæller hende, hvorledes han havde hævnet hendes Søn Harald Graafeld og dræbt Guldharald. Han tilføjer, at Harald Gormssøn inderlig ønskede, at hun med et anseligt Følge skulde drage til ham, da han vilde ægte hende; men dette var et Raad, som Harald og Hakon havde oplagt med hinanden i Forvejen, og hvis hun gik i denne Snare og kom ned til Danmark, saa havde de sat Mænd til strax at dræbe hende. Nu viste det sig, som mange mente, at hun var noget giftesyg; thi hun drog fra Landet med tre Skibe og 60 Mand paa hvert. Hun sejlede ned til Danmark, og da det spurgtes, at hun var kommen til Landet, sendte Harald hende Vogne og Folk i Møde, hun blev strax sat i en prægtig Vogn, og man sagde hende, at der hos Kongen var beredt et kosteligt Gilde til hendes Modtagelse. De kjørte med hende, saa længe det var Dag, og om Aftenen, da det var blevet mørkt, kom de ikke til Kongens Hal; derimod laa der en stor Mose foran dem, og de lagde da Haand paa Gunhilde, trak hende ud af Vognen og druknede hende i Moradset. Saaledes lod hun sit Liv, og dette Sted er siden den Tid blevet kaldt Gunhilds-

*) Jomsvikingesaga, den saakaldte Flatøbog (optaget i Skalholterudgaven af Olaf Tryggvesøns Saga) den throndhjemske Munk Thjodreks (Theodoriks) norske Historie fra Midten af det 12te Aarhundrede (i S. R. D.) og endelig Brudstykket om de norske Konger.

Mose. Derefter droge de bort, kom hjem til Kongen og berettede denne, hvorledes de havde røgtet hans Ærinde. Kongen sagde: »Det have I gjort vel; nu har hun faaet den Hæder, jeg tiltænkte hende«.

Usandsynligheden af denne og de tre andre med den omtrent samstemmende Beretninger blev allerede indset af Schiøning og Suhm; den førstnævnte mente vel, at Sagnet ikke helt kunde være grebet ud af Luften og opkastede derfor den Gisning, at Harald Blaatands Indbydelse til hende maatte være sket omtrent samtidig med Indbydelsen til Harald Graafeld, at hun samtidig med sin Søn lagde til ved Hals og, inden Harald Graafeld endnu var myrdet, sejlede længere ned for at holde Bryllup med Harald Blaatand, men i Stedet derfor blev hun myrdet paa den angivne Maade. Denne Gisning, som rigtignok vilde løse mange Knuder, og da navnlig den, hvorledes det vel skulde være muligt, at den snilde Gunhilde efter at have erfaret Mordet paa Harald Graafeld saa let skulde have faldet i den af Hakon Jarl opstillede Snare, blev udenvidere optagen som Kjendsgjerning i Suhms »Historie af Danmark«, og dette har vel været Grunden til. at Sagnet om Gunhildes rædselsfulde Endeligt havde kunnet vinde en temmelig rodfæstet Tiltro ogsaa her i Landet, og at det en Stund end yderligere blev bestyrket ved hint Fund fra 1835, saa meget mere, som den paagjældende Mose ikke ligger meget langt fra Jellinge, hvor Harald Blaatand oftere skal have opholdt sig, og hvor, som bekjendt, hans Forældres Gravhøje findes, ligesom han ogsaa efter et — rigtignok upaalideligt — Sagn skal have anlagt Haraldskjær. Imidlertid staar denne Gisning i altfor bestemt Modstrid til selve hine fire Beretninger saa vel som til Snorre Sturlesøn og andre troværdige Kilder, til at den paa nogen Maade kan antages, og det rimeligste bliver vel da at holde sig til Snorre, som, da han ikke senere omtaler Gunhilde, derved formentlig noksom antyder, at hun maa være død paa Ørkenøerne hos sin der gifte Datter. Gjør

man dette, svinde hine Beretninger, hvis Usandsynligked — selv rent bortset fra alt andet — ogsaa allerede synes at fremgaa deraf, at Gunhilde, som i Aaret 965 maa antages at have været ca. 60 Aar gammel, umulig kunde holde et Ægteskabstilbud af Harald Blaatand for alvorlig ment, ind til at blive et Udtryk for, hvad Samtiden og den nærmeste Eftertid dømte om hende, og hvilket Endeligt man mente, hun havde fortjent ved sit onde Liv. Og det lader sig jo heller ikke nægte, at, om end hendes Dødsmaade er og sagtens altid vil blive uvis, er det kun altfor vist, at hendes Liv var en Kjæde af Ondskab, Rænker og Misgjerninger. Saa at sige det eneste Lyspunkt deri er hendes tilsyneladende oprigtige Kjærlighed til sin Mand og sine Børn; men selv dette Lyspunkt fordunkles noget af, hvad der fortælles om hendes Forhold til den smukke Islænder Rut Herjulfssøn, med hvem hun endnu omtrent i Aaret 960, altsaa i en Alder af ca. 56 Aar, en Tidlang levede som Mand og Kone, til Ruts Brodersøn Olaf Paa, til Thorgils Orreben og flere. Ogsaa i Northumberland, hvor Erik Blodøxe efter sin Fordrivelse, som vi have hørt, en Tidlang residerede i York, skal hun have gjort sig almindelig forhadt. I en Beretning hedder det saaledes: »Venlig modtagen af sin Broders Fosterfader og døbt, indsattes han (Erik) til Jarl over Northumberland og var yndet af alle, indtil hans slemme Hustru Gunhilde kom; men hendes fordærvelige Aag kunde Northumbrerne ikke taale og afrystede det«. I en anden: »Erik fik af Kong Athelstan Jarlsrige i Northumberland, men blev ogsaa der ved sin Hustru Gunhildes Paavirkning saa grum og slem mod sine Folk, at de tyktes neppe at kunne taale ham. Derfor lagde han sig i Vikingetog ude i Vesterlandene og faldt i Spanien paa Krigstog.« Det berettes ogsaa, at, da den ovennævnte Egil Skallagrimssøn, der aldrig kunde have Ro paa sig paa Island, hvad der almindelig tilskreves Gunhildes Trolddomskunster, paa en Vikingefart uforvarende kom til York og

her dristig begav sig i sin Dødsfjende Erik Blodøxes Vold, appellerede til hans Ædelmodighed og digtede det berømte Kvad Høfvudlausn (Hovedløsningen) til hans Ære, var Gunhilde utrættelig i at opfordre Erik til at hævne sig paa Egil; men Erik lod dog efter at have hørt Kvadet, som han fandt fortrinligt, Egil fare uskadt bort, men bød ham ikke oftere at vise sig for hans Øjne, en Ædelmodighed, som Egil besvarede med at synge:

Hovedet mit,
Hvor hæsligt det er,
Kjært er dog
Af Kongen at tage.
Hvor er den, som fik
Af en Fyrstes
Gjæve Søn
Gave, der var bedre?

Efter Erik Blodøxes Fald, efter Sagnet i et Slag, hvor tillige med ham 5 andre Konger faldt, lod Gunhilde forfatte et Kvad, det saakaldte Eriksmaal, til hans Ære. I det opbevarede Brudstykke deraf prises han som en stor og berømmelig Stridsmand, hvem Odin venter med Længsel i Valhal, »fordi han havde ryddet mange Riger med Klingen og blodigt Sværd baaret«. Snorre kalder ham en stor og smuk Mand, stærk og mandig, en vældig Stridsmand, sejrsæl, hidsig, grum, ublid og ordknap, men Sagnet har dog foruden det ovennævnte Træk lige over for Egil Skallagrimssøn opbevaret flere andre, som synes at vidne om, at han oprindelig ikke har været utilgængelig for blidere Følelser eller savnet en vis Ridderlighed, og blandt hans Samtidige var det, som sagt, en almindelig Mening, at Gunhilde for en meget stor Del havde Skyld i hans værste Handlinger.

Folkmar.

Skildringer fra den fransk-tyske Krig. IV.

(Sidste Artikel).

En National-Gardist's Erindringer fra Paris's Belejring.

I. Hos General Clement Thomas. — Den 85de Nationalgarde-Bataillon.

Efter at have tjent i tre Maaneder som Franctireur var jeg nu atter min egen Herre*) og befandt mig den 24de November i Paris i Selskab med en Snes Kammerater, uden at nogen af os egentlig vidste, hvad han nu vilde tage sig for. Den ene vilde vende tilbage til sin tidligere Beskæftigelse, den anden vilde træde ind i et nyt Korps af Franctireurer, den tredje vilde endelig have, at vi skulde danne et nyt Korps for os selv, og til dette Parti hørte jeg nærmest selv. Til sidst blev vi alle enige om, at der skulde vælges en Deputation, som skulde fremstille sig for General Clement Thomas, forklare vor Stilling for ham og udbede sig hans Tilladelse til enten at danne et nyt Korps eller lade os alle træde ind i et af de allerede bestaaende Korps af Franctireurer. Valget faldt paa min Kammerat Antonio fra Strasburg og paa mig, og efter at have spist til Middag sammen begave vi os til Vendôme-Pladsen.,

*) Se Afhandlingen: Af en Franctireurs Erindringer, dette Binds Side 59.

hvor National-Gardens Generalstab var indstalleret, og hvor vi, efter nogen Parlementeren med Skildvagten, endelig fandt vor Vej til det Værelse, hvori Generalstabens Officerer arbejdede, og hvor, rigtignok efter mange Vanskeligheder, en Officer førte os ind i et andet Værelse; efter flere Gange at have formanet os til at være saa kortfattede som mulig, da Generalens Tid var altfor kostbar til at høre paa lange Jeremiader, fremstillede han os endelig for General Clement Thomas, som sad i en Lænestol ved et Bord, der var overfyldt med Papirer, Rapporter, Landkort og lignende Sager.

Paa Generalens Spørgsmaal om, hvad vort Ærinde var, forklarede vi ham vor Stilling og udbade os hans Tilladelse og Bistand til, at vi kunde danne et nyt Kompagni eller paa anden Maade bidrage til Republikens Forsvar. Hertil svarede Generalen hæftig, men kort, at der allerede var mere end Franctireurer nok, at de skaffede ham langt mere Vrøvleri og Ubehageligheder, end de vare værd, og at han derfor snarere vilde opløse bestaaende end danne nye Kompagnier. »Det eneste Raad, som jeg kan give Eder«, sagde han, »er, at hver Mand gaar hjem til sit gamle Arrondissement, hvor de kunne henvende sig til Mairen, der strax vil indkorporere dem i en Bataillon National-Gardister, hvor de ville faa Mundering, Vaaben og tredive Sous om Dagen«. Med denne Besked maatte vi altsaa vende tilbage til vore Kammerater, der paa ingen Maade syntes om General Clement Thomas's Raad, men dadlede »hans Mangel paa Patriotisme« og mente, at de havde Ret til at udgyde deres Blod for Republiken paa den Maade, der passede dem bedst, og uden at behøve hans Raad; men Enden paa det hele blev dog, at vi, saa nødig vi end vilde, maatte skilles ad, og kun ledsaget af mine to gamle Kammerater Antonin og Villaret, der havde lejet et Værelse i Quartier Latin, hvor jeg ogsaa boede, begav jeg mig paa Vejen til mit Hjem.

Den næste Dag begave vi os alle hen til Mairen for

Saint-Sulpice (VI. Arrondissement), som modtog os meget forekommende og raadede os til at finde Obersten for den 83de eller 85de Bataillon, der begge vare fuldt ekviperede og bevæbnede, og som i Nødstilfælde vilde kunne trække ud sammen med Linietropperne. Paa Vejen hen til Hovedkvarteret mødte jeg tilfældigvis flere gamle Bekjendte, der alle stode ved 85de Bataillon, og en af disse overtalte os til strax at gaa med til hans Kompagni-Kaptajn, da der netop manglede nogle Mand til at gjøre Kompagniet fuldtalligt. »Du maa rigtignok ofre dine Striber som Korporal paa Fædrelandets Alter«, føjede han til; men da jeg spøgende havde svaret, at, dersom jeg var beredt til at ofre Armen, var jeg vel ogsaa villig til at ofre Striberne paa Ærmet, fulgtes vi alle hen til hans Kaptajn, der uden videre lod os indskrive i 2den Kompagnis Ruller; Oversergenten var hændelsesvis tilstede og tilbød strax at ekvipere os, et Tilbud, vi gjerne modtoge, og vi fik nu hver en Soldater-Hue, en sort Klædes Frakke med røde Besætninger, et Par Benklæder med rød Stribe, et Par Gamasker, en dejlig, tyk, varm, blaa Klædes-Overfrakke, der naaede helt ned over Knæerne, og et Par af de almindelige Soldater-Støvler, der gjerne enten ere altfor store eller altfor smaa, næsten uden Hæl og daarlig lavede i det hele taget. Endelig fik vi hver en Tornyster, et Bælte, en Drikkeflaske, Patrontaske, og — til vor store Ærgrelse, et gammelt, rustent, skrøbeligt Gevær, som Kaptajnen rigtignok lovede os, at han snart skulde bytte med et af de nye Bagladningsgeværer.

Belæssede med alle disse Sager begave vi os nu paa Vejen hjem, og saa snart vi vare komne ind i mit Værelse, gave vi os til »at skifte Ham«, som Villaret kaldte det, det vil sige, vi afførte os vore gamle Klæder og forsøgte at iføre os vor nye Uniform; men det var ikke saa let, som man skulde tro; thi medens mine Benklæder knapt naaede ned over Knæerne, vare Antonins sex Tommer for lange, og

det var først efter mange Forsøg og Ombytninger, at vi. under Spøg og godmodige Drillerier, fik vort Toilette gjort.

Den 85de Bataillon samledes paa Saint-Sulpicepladsen. hvor vi havde Ordre til at møde den næste Dag Kl. 8 om Morgenen med Vaaben og Tornýster. Hvert Kompagni havde to Trompetere, der, naar det skulde stille, gik igjennem alle de Gader, hvori Medlemmerne boede, og blæste et bestemt Signal, som disse burde kjende og vide at skjelne fra Bataillons-Signalet. Den »sedentaire« National-Garde stod paa Vagt paa Voldene, og »Veteranerne« ɔ: Folk, der vare mere end 50 Aar gamle, forrettede Polititjeneste i Byen. medens de saakaldte »Marche-Batailloner«, der bestode af alle de yngre og kraftigere Elementer i Nationalgarden, stode paa Feltvagt uden for Murene eller deltoge i de Udfald, der bleve gjorte. For Øjeblikket nøde Medlemmerne af disse Batailloner deres »Otium cum dignitate« i Forventningen om det næste Udfald.

Oprindelig havde den 85de Bataillon en Styrke af 1300 Mand; da Dekretet, der stiftede Marche-Bataillonerne udkom, appellerede man først til de frivillige; men uagtet alle Medlemmerne hørte til »Quartier latin«, meldte der sig kun meget faa, skjønt enhver mellem 18 og 60 Aars Alderen kunde indrulleres, og man blev derfor nødsaget til ved Lov at indlemme alle de ugifte og barnløse Enkemænd imellem 26 og 35 Aars Alderen; men end ikke paa denne Maade kunde man danne fire Kompagnier paa 120 Mand. og til sidst var man nødsaget til at indrullere enhver, der var imellem 20 og 35 Aars Alderen og ikke var Krøbling, og herved forefaldt der mange Uretfærdigheder og Bedragerier, da de rige, gifte Mænd, som nok kunde finde sig i at gaa ud og slaa et Par Timer ihjel med deres fyldte Tornyster og Vinflasker ved at holde Vagt paa Voldene, ikke syntes om, at de nu skulde ud i Løbegravene. hvor de preussiske Kugler peb, og derfor underkjøbte Tjenestekarle og forfaldne Personer til at lade sig indrullere

i deres Navn. Endnu samme Aften sendte Oversergenten os tre Bagladnings-Geværer, men rigtignok af en gammel Konstruktion og meget klodsede.

Tidlig den næste Morgen vækkede Trompeterne os; jeg klædte mig hurtig paa og ilede ned paa Gaden. Klokken var omtrent syv, det var bitterlig koldt, og da man hele Natten af og til havde hørt stærk Skyden, var man lidt nysgjerrig for at høre, om der var noget alvorligt paaFærde. Foran Slagter- og Bagerbutikerne stode allerede lange Rækker af Kvinder og Børn, blaa i Ansigtet af Kulde, og ventede paa, at Butikkerne skulde blive aabnede og Uddelingen af Kjød og Brød begynde. Urtekræmmerne søgte at raade Bod paa Tomheden i deres Butiksvinduer ved at opstille nogle Chokoladekager, Sukkertoppe og nogle faa Æsker Sardiner i de mest fantastiske og maleriske Stillinger, medens Grønthandlerne raabte med frosne Løg, halvraadne Kartofler og muggen Hvidkaal til ublu Priser.

Efter at have drukket en Kop Chokolade i en Kafé, stillede jeg, sammen med mine to Kammerater, precise Kl. 8 paa Saint-Sulpicepladsen, hvor næsten hele Bataillonen var samlet. Kaptajnerne oplæste en Dagsbefaling for deres respektive Kompagnier, hvori det blev betydet Nationalgardisterne, at »Øjeblikket nærmede sig«; vi fik vor Sold, og medens Antonin og jeg kom til at staa i første Kompagni, maatte Villaret, hvor nødig han vilde, finde sig i at blive ansat ved tredje. Saa vidt jeg kunde dømme, var Mandskabet i mit Kompagni fuldt af god Vilje, men aldeles uøvet. Kaptajnen var en forhenværende Sergent, ingen af begge Lieutenanterne havde før været i Tjenesten, og Korporalerne og Sergenterne havde aldrig skudt en Bøsse af, før de kom ind i Nationalgarden. Jeg ærgrede mig over at skulle staa under saadanne Befalingsmænd; men

paa samme Tid smigrede det mig, at jeg blev behandlet med en vis Ærbødighed; thi det var allerede kommet ud blandt Folkene, at jeg havde faaet Ilddaaben og været i Kast med Preusserne paa nært Hold. Vi fik snart Lov til at gaa hver til sit, og da vi kom hjem, morede vi os med at kritisere vore Befalingsmænd og lo hjertelig over vore Officerers kejtede Kommandoer; men dog følte vi alle, at »Øjeblikket« virkelig nærmede sig, da det Udfald, som alle Bladene forlangte, og som virkelig mange Nationalgardister ønskede, maatte blive gjort.

II. „Øjeblikket er kommet". — Lækre Retter. — Tyske Breve.

Den 28de November havde vor Bataillon som sædvanlig stillet om Morgenen Kl. 8 paa Saint-Sulpicepladsen, og derefter havde vi i Luxembourg-Haven, der snarere lignede et Kvægmarket end en offentlig Park, for en Timestid exerceret og leget Tirailleurer. Eftermiddagen havde vi som sædvanlig tilbragt med at slentre om i Gaderne, ryge vore Piber og passiare paa mit Værelse, og Klokken omtrent 11 vare vi gaaede i Seng. Jeg var lige ved at falde i Søvn, da jeg pludselig hører en Trompet. Jeg lytter, — rigtig! — Det er Trompeteren ved mit Kompagni, der blæser til Appel. Hurtig springer jeg ud af Sengen. klæder mig paa, og i Selskab med Villaret og Antonin gaar jeg ud paa Gaden, hvor det allerede mylrede af Nationalgardister. Trompeterne bleve ved at blæse, hele Kvarteret var i Oprør, og det var tydeligt, at der denne Gang var noget alvorligt paa Færde; men hvad det var, vidste vi endnu ikke. Med stærke Skridt ilede vi, med Geværet i Haanden, henimod Saint-Sulpicepladsen, der i det usikre Gaslys lignede en menneskelig Myrerede, og hvor vi snart fandt mange af vore Kammerater samlede rundt om den lille Kompagni-Fane. Alle vare bevægede, ophidsede, urolige og spurgte deres Nabo,

om han vidste, hvad der var i Vejen. Med Tænderne klaprende i Munden af Kulde ventede vi Kommandoraabet fra vor Kaptajn, der endnu ikke var kommen; men uagtet Øjeblikket var saa alvorligt, maatte Pariserne dog have noget at le af, og i Mangel af bedre drillede man en Gardist, der var kommen uden sin Tornyster, eller udlo en anden, der i sit Hastværk havde glemt at faa sit Gevær med. — Endelig kom vor Kaptajn — Rétinat — og kommanderede: »Gevær ved Foden. Til højre og venstre slut Kreds«. Dernæst oplæste vor Oversergent først en Proklamation fra General Trochu, der erklærede, at Øjeblikket var kommet til at bryde Preussernes Linier, og derefter General Ducrots bekjendte Proklamation, »hvori han lover ikke at komme tilbage til Paris uden som Sejrherre eller som Lig«.

Denne Proklamation blev oplæst under den dybeste Tavshed; men neppe var det sidste Ord udtalt, før hele Bataillonen brød ud i tordnende Raab: »Leve Republiken, leve General Ducrot!« Marsellaisen blev brølt, for det var ikke Sang, af sex hundrede af Begejstring halvt vilde Mennesker.

»Hvor skulle vi hen?« spurgte Korporal Marteau Oversergenten. — »Det véd jeg ikke«, svarede han, »Kaptajnen véd det heller ikke, og jeg begynder saa smaat at tro, at Obersten er lige saa klog«. »Havde jeg vidst, at det skulde vare saa længe«, udbrød Marteau, »havde jeg givet mig Tid til at faa et Par Glas varm Vin i Maven for at holde Kulden ude«.

Mere end en Time stode vi og ventede, og hele Enthusiasmen forsvandt ligesaa hurtig, som den var kommen, og i Stedet for Lysten til at gaa imod Preusserne hørte man de fleste udtale den Mening, at det nok var bedre at gaa hjem igjen til sin varme Seng; men til sidst satte Bataillonen sig i Bevægelse gjennem Rue Bonaparte, over Pont-Neuf, langs med Rue Montmartre op til Faubourg du Temple.

»Hvor Pokker jage de os hen?« spurgte min Sidemand. — »Jeg formoder, at vi skulle ud til Rosny eller Nogent«, svarede jeg. — »Stille i Geleddet!« raabte Kaptajnen, »gjem din Visdom hos Dig selv«. — »Rigtig, Kaptajn«, svarede jeg, »Preusserne ere kun tre Mil borte og kunne let høre, hvad jeg siger«. — »Hold Mund for Satan, ingen af dine dumme Vitser her«, tordnede Kaptajnen, og han havde vel ogsaa Ret.

Vi marcherede nu nogen Tid i Stilhed, medens vi lyttede til Kanontordenen, der blev mere og mere voldsom og viste, at alle Forterne fyrede paa én Gang; vi kom til Romainville, hvor vi gjorde holdt et Kvarterstid og fik noget Brød og harsk Fedt, og allerede her var der en Mængde Efternølere og Folk, som faldt ud af Geleddet, dels fordi de vare udmattede, dels fordi deres Fødder vare blodige af at marchere med de elendige Sko. Fra Romainville gik vi til Fort Rosny, hvor vi maatte gjøre Holdt for at lade nogle Batterier komme frem, og hvor vi rundt om Fortet kunde se en stor Mængde Tropper af alle Vaabenarter, og endelig marcherede vi ned i Landsbyen Rosny, hvor vi gjorde Holdt ved Kirken og fik Ordre til at hvile os, dog uden at det blev os tilladt at gaa bort fra Kirken og de nærmest liggende Huse. Da jeg imidlertid, fra den Tid jeg var Franctireur, kjendte næsten hver Plet i Rosny og desuden ønskede at se, om jeg ikke kunde møde en eller anden af mine gamle Kammerater, tog jeg mig ikke desto mindre den Frihed at gaa rundt i Landsbyen; men jeg mødte kun en af Franctireurerne ved »Les Lilas«, der fortalte mig, at mit gamle Korps nu var paa Plateauet Avron, og efter denne korte Udflugt gik jeg tilbage til Kirken. Jeg havde ikke saa lidt Ulejlighed med at gjenfinde mine Kammerater, der havde indkvarteret sig i en Slags Kjælder, hvor de havde tændt Ild for at varme sig, og hvor Korporal Marteau var beskæftiget med at knuse nogle Kaffebønner med Kolben af Geværet for derefter at

koge dem i en Kjedel med Vand; i Forventningen om det Øjeblik, da Kaffen vilde være færdig, satte vi os alle ned og gjorde os det saa bekvemt, som Omstændighederne tillode det, idet vi dampede paa vore Piber dels for at slaa Tiden ihjel, dels som en Modvirkning imod den kvælende Røg, der fyldte vort underjordiske Opholdssted. Endelig kogte Kjedlen; Marteau tog et stort glødende Kul, kastede det i Kaffen, som han rørte om med et afbrudt Stoleben, og raabte: »Den, som vil have Kaffe. maa selv skaffe sig noget til at drikke den af. Bring mig en Si!«; men da der ingen Si eller Kaffepose var at finde, tyede vi til den Nationalgardist, der havde Ambulancelinnedet, hvoraf vi toge et godt stort Stykke og lode Kaffen tragte derigjennem.

Da vor Oberst ikke endnu havde faaet bestemte Ordrer, og Tiden trak ud, begyndte Nationalgardisterne, da det blev lyst, at indstallere sig i Husene; men min Afdeling blev dog enig om ikke at forlade vor Kjælder og tog strax de nødvendige Forholdsregler for at faa vor Frokost tilberedt. Den ene hentede Vand, den anden fik nogle Grontsager skrabede sammen, en tredje hentede Brænde, og da Forberedelserne vare færdige, kastede Marteau Grontsager, Kartofler, Roer og vor Ration af salt Flæsk, alt til Hobe, i en stor Gryde, som vi laante af en af Landsbyfolkene, og som vi derpaa satte over Ilden.

For at slaa Tiden ihjel, indtil Frokosten var færdig, gik jeg atter en lille Tur rundt i Landsbyen og var denne Gang saa heldig at møde min gamle Ven, Korporal Hefter, der havde gjort en Afstikker fra Plateauet Avron »for at udføre en Kommission nede i Landsbyen«. Denne Kommission viste sig imidlertid ikke at bestaa i andet, end at han drak nogle Snapse Rom hos en lille Marketenderske ved en Bataillon Mobilgardister fra Departementet Herault.

Da Suppen var færdig, fik vi hver vor Andel heri. et Stykke af det saltede Flæsk, Brød, Bisquit, og en halv Pot Rødvin. Humeuret var igjen bleven bedre, det var tydeligt.

at Bataillonen ikke vilde komme i Ilden den Dag i det mindste, og vi søgte alle, saa godt vi kunde, at slaa Tiden ihjel. Henimod Aften fik vi at vide, at der havde været en alvorlig Affaire i Nærheden af »Gennevilliers«, samt at General Vinoy havde angrebet »Gare aux Boeufs« og Landsbyen »Hay«. Det var en alvorlig Affaire, Kanonerne fra Fort »Charenton«, »Moulin Saquet« og »Hautes-Bruyères« saa vel som Kanonbaade og bepansrede Jernbanevogne havde anrettet et stort Blodbad imellem Preusserne; men ikke desto mindre lykkedes det dem endnu i Løbet af Dagen at tage »Hay« tilbage og holde den besat, uagtet Kugler og Bomber regnede ned over dem. Senere hørte jeg ogsaa, at ved «Gare aux Boeufs« havde Marinesoldaterne vist den største Tapperhed og havde angrebet Preusserne, Mand mod Mand. I dette Angreb bleve de understøttede af nogle Kompagnier af den 106de og 116de Bataillon Nationalgardister, og uagtet Marinesoldaterne udførte Angrebet og lede umaadelig, blev hele Æren dog tilskreven Nationalgardisterne af Regeringen, der ved enhver Lejlighed smigrede Nationalgarden. Ved »Hay« faldt over 400 Mand, dels Linietropper, dels Mobilgardister fra Bretagne. Man maa indrømme, at General Trochu ikke sparede sine Landsmænd fra Bretagne og La Vendée, der stedse vare i Fronten, naar der var en alvorlig Affaire. Hvad vi ogsaa først senere fik at vide, var, at General Ducrot havde gjort et mislykket Forsøg paa at passere Marnefloden, og Preusserne, der fra Villiers havde set Størstedelen af den franske Arme samlet her, kunde nu med temmelig stor Sikkerhed forudse, at der den næste Dag vilde blive gjort et Angreb paa Højderne ved Villiers og Champigny. Pariserbladene udbasunerede som en stor Sejr, at »vore Tropper havde fordrevet Fjenden fra Højderne ved Avron«, en ligefrem Usandhed, da Fjenden endnu aldrig havde besat disse Højder. Det var først nogle Dage senere, at dette vigtige strategiske Punkt, som man havde

forsømt at befæste forsvarlig, før det var for sent, blev besat af Preusserne.

Natten nærmede sig, og jeg tænkte derfor paa at skaffe mig et bedre Logi end det, som den haarde, fugtige Jord i vor Kjælder tilbød; jeg erindrede, at da jeg var Franc-tireur, havde jeg i en gammel Lade nede i Landsbyen oftere hentet et Par Favne af Ærtehalm, og i Haab om muligen endnu at finde noget tilbage gik jeg med Antonin hen til Laden; men det var kun med Nød og næppe, at vi fik skrabet et Par gode Haandfulde sammen. Da vi kom tilbage hermed, udbrøde vore Kammerater imidlertid i et Raab af Beundring og Misundelse, og alle som én styrtede afsted for ogsaa at finde lidt Ærtehalm; de fleste kom imidlertid tomhændede tilbage, og kun nogle enkelte havde tigget sig lidt Halm til hos de Mobilgardister, der holdt Landsbyen besat. Jeg havde allerede udset mig en Plads, hvor Antonin og jeg kunde sove, nemlig ved Foden af en Trappe i et lille Sideværelse, thi her var der lidt mere frisk Luft og lidt mindre Røg; den eneste Mangel var kun, at dersom nogen i Mørket kom tumlende nedad Trappen, vilde han ufejlbarlig falde ned i Hovedet paa os. Jeg havde sovet flere Timer, da jeg pludselig blev vækket af en heftig Kanonade fra Fort Rosny. Jeg vækkede Antonin, der som sædvanlig sov som en Sten, og vi gik ind til de andre, som vi fandt vaagne og disputerende indbyrdes om, hvad denne stærke Kanonade paa en saa usædvanlig Tid kunde betyde. Kun den utrættelige Marteau disputerede ikke, men var allerede ivrig beskæftiget med at koge Vand til vor Morgenkaffe.

Jeg gik derfor ud i Byen for at orientere mig og efter at have konstateret, at det var Forterne Rosny og Nogent, der fyrede, og at Batterierne ved »La Faisanderie« havde aabnet en voldsom Ild imod Fjenden i Retning af Landsbyerne Brie sur Marne og Noisy le Grand, samt at der desuden blev skudt fra flere andre Retninger, gik jeg til-

bage til vor Kjælder, hvor jeg fandt vor Kaptajn, der lige var kommen for at byde os at være parate, da vi, uagtet Klokken var to, hvert Øjeblik kunde faa Ordre til at rykke ud. Næppe vare Ordene ude af hans Mund, førend alle Mand styrtede hen og grebe deres Geværer, som om Fjenden allerede var i Landsbyen, og denne Mangel paa Koldblodighed gav vor Kaptajn Anledning til at rette nogle meget fornuftige Bemærkninger til vor Afdeling og raade dem til, fremfor alt, naar vi bleve engagerede, at være rolige og holde godt sammen. Jeg haabede inderlig, at Folkene vilde skrive sig dette Raad bag Øre; thi jeg var fuldt overbevist om, at naar vi kom i Ilden, vilde vore Nationalgardister fyre i Blinde, og, som det desværre ogsaa viste sig senere i den bekjendte Bataille ved Montretout, skyde paa hverandre i Stedet for paa Preusserne.

Jeg drak min Skaal Kaffe, og da Kanonaden lidt efter lidt sagtnede, begyndte mine Kammerater at blive lidt mere rolige og afhandlede, hvorvidt vor Bataillon vilde blive sendt i Ilden eller kun skulde tjene som Reserve. Den ene mente, at Nationalgarden burde gaa i Spidsen for at opmuntre Linietropperne og Zouaverne, medens en anden, skjønt han øjensynlig ønskede sig hundrede Mile borte, paastod, at vi strax skulde marchere fremad. Søvnig kastede jeg mig igjen paa mit Leje, efterat Marteau havde lovet at vække mig, dersom der kom Ordre til at stille, og jeg sov flere Timer, uagtet jeg følte mig overbevist om, at det »alvorlige Øjeblik« nu i Sandhed var kommet.

Da jeg atter vaagnede henad Morgenstunden og gik ud til mine Kammerater, var det tydeligt, at jeg heller ikke havde taget Fejl. Kanonerne tordnede fra alle Kanter, i Mellemrummene hørte vi tydelig Geværsalverne og Mitrailleuserne, og vi fik nu ogsaa bestemt at vide, at General

Ducrot i Spidsen for en stor Troppestyrke passerede Marnen og var i Kast med Preusserne. En Mængde Vogne og Omnibusser med Ambulanceflag kom kjørende, og en Skare Ambulancesoldater, Læger, Sygeplejere og barmhjertige Søstre fulgte med disse. Saa snart min Bataillon mærkede, at det nu var Alvor, blev den atter for et Øjeblik vild af Begejstring og forlangte med høje Raab at blive ført imod Fjenden og ikke staa her ørkesløs, medens »Brødrene« sloges. Vor Oberst stod imidlertid aldeles rolig og røg sin Cigar, og paa alle Spørgsmaal svarede han kun, at han ingen Ordre havde. Selv Majoren søgte at overtale ham til at rykke frem ved at forestille ham, at man maaske enten havde glemt, hvor Bataillonen var, eller at Adjutanten, der skulde overbringe Ordren, var skudt eller havde taget Fejl af Vejen. Obersten svarede atter, at han ingen Ordre havde, og uden Ordre kunde han ikke forlade Rosny, og med en Fingerbevægelse over imod Plateauet Avron erklærede han i en vigtig Tone, at det jo var meget muligt, at vi med velberaad Hu vare stillede her for at komme Artilleriet, der var placeret paa Højderne, til Assistance, dersom Preusserne skulde angribe det. Officererne bøjede sig for Oberstens overlegne Visdom, Folkene knurrede, men glemte snart deres forbigaaende Enthusiasme. Saaledes gik hele Formiddagen, og med spændt Forventning imødesaa vi Resultatet af denne blodige Kamp. Henad Eftermiddagen fik Hefter, der igjen havde et vigtigt Ærinde nede i Byen, Antonin og mig overtalte til, mod vore Ordre, at gaa op paa Højderne ved Avron, og herfra saa vi nok Slaget noget tydeligere; men det var dog umuligt at danne sig nogen bestemt Ide om, hvad der egentlig gik for sig, saa efter en Times Fraværelse vendte vi tilbage igjen, hvor vi bleve modtagne af Korporal Marteau med den Nyhed, at vore Tropper havde gjennembrudt de fjendtlige Linier, at en Masse Preussere vare dræbte, saarede og fangne, at flere Afdelinger af Fanger, der hele Tiden raabte, at de vare

Sachsere og ikke Preussere, vare passerede gjennem Rosny, og til Slutningen opfordrede han os til at skyde fem Sous ind med i en Pouille, for at vi alle kunde drikke et Glas sammen og højtideligholde Sejren.

Henad Klokken sex sagtnede Kanonaden, snart ophørte den aldeles, og Kampen var altsaa forbi for den Dag; men først senere hørte jeg, at uagtet General Ducrot havde vist stort Mod, og Tropperne kæmpet godt, var der dog intet egentligt Resultat opnaaet. Natten var isnende kold, og jeg frøs paa mit Leje nede i Kjælderen, saa Tænderne rystede i Munden paa mig; men jeg vidste ikke den Gang, at uagtet vi kun vare tre Mil borte fra Paris, og uagtet der var Overflod paa Ambulancevogne, laa dog Hundreder af saarede paa Kamppladsen og frøs bogstavelig ihjel i den kolde Nat.

Den næste Dag, den 1ste December, hørte vi til vor Forbavselse, at der var sluttet en Vaabenstilstand, som det hed, forat bringe de døde og saarede bort. Døde var der, og des værre altfor mange; men efter en saadan isnende kold Nat var der ingen saarede, men kun stivfrosne Lig. Dagen sneg sig hen, vi vare alle nedslaaede og begyndte nu at frygte for, at Vaabenstilstand kun var en Forløber for et Tilbagetog.

Den næste Dag, den 2den December, gik det omtrent ligesom Dagen i Forvejen. Vi hørte en voldsom Kanon- og Geværild, hørte alle mulige Rygter, saa en Mængde saarede og nogle Fanger blive bragte forbi; men uagtet Obersten hver Time lod os vide, at vi skulde holde os parate, flyttede Bataillonen sig dog ikke et Skridt fra Stedet. Det eneste Resultat af Oberstens Ordre var, at mine Kammerater fyldte deres Patrontasker med en latterlig Mængde Patroner, som de gik og slæbte paa hele Dagen. Da vi henad Formiddagen endnu heller ikke havde faaet Ordre til at rykke frem eller tilbage, besluttede vi at faa noget varmt i Livet og fik os ogsaa en Kjedel af, hvad vi kaldte Suppe, der dog ikke bestod af andet end varmt Vand,

hvori der var kogt lidt Ris, nogle frosne Løg og nogle Beskøjter. Formiddagen tilbragte vi med at slentre omkring og more os over en Bataillon Nationalgardister fra andet Arrondissement, der bestod af ærlige Borgere og unge Lapse, og som havde faaet Kvarter i Rosny. Det var baade til at le og til at græde over, at se disse udmattede, snavsede og kejtede Folk, der jo ikke vare vante til at hjælpe sig selv, og som her ikke havde deres Kokkepiger med sig og nu næppe forstode at faa Ilden til at brænde, medens de rødmede af Skam over selv at maatte gaa til Brønden for at hente Vand.

Omtrent Klokken fire hørte Skydningen op, og vi vare naturligvis alle nysgjerrige og ængstlige for at faa at vide, hvad der nu forestod; men alt, hvad vi fik at vide, var, at Trochu havde telegraferet, at han om Morgenen var bleven overrasket i Champigny, men at han var særdeles tilfreds med »det moralske« Resultat af Dagens Kamp.

Den tredje December begyndte lige som de foregaaende Dage med en voldsom Kanontorden og Geværild, der dog næsten hørte op efter et Par Timers Forløb. Jeg stod just og forsøgte at skrælle nogle frosne Kartofler og Løg nede i vor Kjælder, da Kommandersergenten pludselig traadte ind og raabte: »Hold Eder parat Kammerater; om en halv Time bryde vi op«. Dersom en Bombe var falden ned imellem os, kunde vi næppe være blevne mere forbavsede. Alle styrtede hen, grebe deres Geværer og havde nær revet Suppegryden om i deres Hastværk; men Marteau bragte snart Orden til Veje ved at raabe: »Det haster ikke; vi skulle tilbage til Paris!« — »Til Paris?« brølte alle i Kor, »og hvad bliver det da til med Udfaldet?« — »Det er nok opsat til en anden Gang«, svarede Marteau bidende, »men i ethvert Tilfælde skulle vi tilbage til Paris!«

Marteau havde Ret. Udfaldet var ikke opsat, om man saa vil; men vi vare blevne slaaede tilbage, og nu marcherede vor Bataillon tilbage til Paris, hvor vi holdt et

triumferende Indtog i vort Kvarter med Trompeterne i Spidsen, medens hele Bataillonen pludselig syntes at faa et mærkeligt krigersk Udseende. Paa Place Sulpice takkede Obersten os for vor udmærkede Holdning og Disciplin, haabede, at vi snart skulde mødes igjen, og opløste derpaa Bataillonen, der skiltes ad under Raabene »Leve Republiken, Leve vor Oberst!«.

Saaledes endte dette Udfald, der kostede os over sex Tusinde døde og saarede, hvor iblandt næsten ni hundrede Officerer. Resultatet var lig Nul, og det tjente kun til, at Regeringen kunde trykke nogle af de sædvanlige overdrevne og løgnagtige Proklamationer. Endnu den femte December havde man ikke faaet alle Ligene samlede og begravede; men under en kort Vaabenhvile fandt man endnu den Dag 685 Lig, hvoraf de fleste kun havde været lettere saarede, men senere vare døde af Kulden og Mangel paa Forbinding.

De næste Dage forløb, uden at der skete noget af Betydenhed. Om Aftenen kom Villaret, Antonin og en ung Polak, hvis Navn vi ikke kunde udtale, men som endte paa ski, hvorfor vi aldrig kaldte ham andet end »Ski«, gjerne ind paa mit Værelse, hvor vi sad og røg vore Piber og diskuterede om, hvad der gik for sig. — »Hvad har Du faaet til Middag i Dag Antonin?« spurgte Villaret en Aften; »jeg har ikke kunnet faa noget Kjød og maatte nøjes med en Slags Løgsuppe, der var saa tynd som Vand, og lidt kogt Ris, og det maatte jeg endda betale sex Sous for«. — »Kom Du til min Spisevært«, svarede Antonin, »det er Pokker til Karl. I Dag fik jeg for Exempel en Ret stuvet Kat og en Lammekotelet«. — »En Lammekotelet?« udbrød Ski, »det er jo umuligt«. — »Det er, hvad man kalder det«, sagde Antonin. »Jeg véd jo meget godt, at Lammekoteletten blev skaaren af en Hund; men mig smagte det

brillant, og hvad bryder jeg mig saa om, hvad Navn man giver det«. — »Det er for Resten pudsig nok«, vedblev Villaret, »at man ingen Steder kan faa Hestekjød, og dog er det kun Hestekjød, vi nu faa, da der ingen Oxekjød er mere. Overalt hedder det »en Boeuf«, og det bedste af det hele er, at man jo selv forlanger »en Boeuf«. Der vilde ligefrem blive Oprør i mit Spisekvarter, dersom jeg en Dag højt vilde forlange »en Hesteboeuf med brunet Hvidkaal«.

Villarets Bemærkning var fuldstændig overensstemmende med Sandheden. Kattene bleve til Harer eller Kaniner, Hundene til Lam eller Kalve og Hestene til Stude. Det var kun i de sidste Uger af Belejringen, at man paa Spisesedlen hos de mindre Restauratører saa »Hundepølse« eller »Hestehoved i Karry«. Derimod blev Hestefarce solgt hele Tiden til omtrent ti Sous Pundet. Hjertet af Heste og Mulæsler blev solgt separat og blev allerede i December betalt med fire Francs Pundet. Man har talt saa meget om, at der blev spist Rotter; men jeg har aldrig set nogen spise dem og kan kun tænke, at det er nogle excentriske Fyre, der havde spist Rottesteg for Narrestregers Skyld.

De følgende Dage efter det sørgelige Udfald saa man paa mange Steder i Butiksvinduerne preussiske, bajerske og sachsiske Hjelme, der bleve solgte til overdrevne Priser, ja i nogle Tilfælde bleve de endog spillede bort af Franctireurer ved Lotteri til en Franc Nummeret. Vore Aviser indeholdt ogsaa Uddrag af Breve, der vare fundne paa de faldne eller fangne Tyskere, og flere af disse vare meget betegnende. Jeg véd ikke, om man har tilladt sig at lave dem om; men jeg har læst om en Kousine, der skrev til sin Fætter og bad ham om at bringe noget hjem, naar Paris havde overgivet sig og var bleven plyndret, om en ung Pige, der skrev til sin Forlovede om at bringe hende nogle smukke Ørenringe, og flere lignende Anmodninger. Der var ogsaa flere rørende Breve og Vers, hvorpaa føl-

gende, der blev fundet hos en falden Rhinpreusser, vil tjene som Exempel.

»Bivuakilden lyste klart i den mørke Nat. Tre Krigere ere samlede og tænke paa det Slag, der skal staa den næste Dag. De tale om Kamp og Krig, deres Tanker vende sig mod Fremtiden, og i Tanken se de sig vende tilbage til Hjemmet efter Sejren. Den første tager en Feltflaske ud af sin Brystlomme og siger: »mine Venner, se, den gav hun mig; hvor ofte har den ikke slukket min brændende Tørst! Naar jeg kommer hjem, skal jeg fylde den med den ædleste Vin og drikke den ud til en Skaal for min Elskede.« — »Se«, siger den anden, »dette Tørklæde har hun foræret mig. Hun har selv syet det, selv brugt det. Naar jeg nærmer mig mit Hjem, saa tilvifter jeg hende med dette Tørklæde for at sige hende, hvor lykkelig jeg er ved atter at skulle trykke hende til mit Hjerte«. — Den tredje var bleven blegere end sædvanlig. Han stirrer ind i Flammerne og siger: »Jeg har intet Kjærlighedspant, min Kjærlighed hviler i Graven. Jeg har ingen at vende tilbage til og ønsker kun at hvile i Graven ved hendes Side.«

Atter glimtte Bivuakildens Flammer, og atter ere de tre Kammerater efter en blodig Kamp samlede. Kampens Uvejr kjender ingen Forskjel paa den, der lider, og den, der elsker. Den ene Kriger bærer i sit Bryst Stumperne af Feltflasken, der er knust af en fjendtlig Kugle; den anden har et stort Saar, der har flækket hans Hoved; thi Sablen ramte lige; paa det aabne Saar ligger et blodigt Tørklæde, — det er hans Elskedes Kjærlighedspant; den tredje stirrer mørkt hen for sig; ham har ingen Kugle ramt; han betragter sine Venners Lig — og græder«.

III. Lidt om Mobilgardisterne. — I Løbegravene.

I samme Hotel, hvor jeg boede, havde ogsaa nogle Mobilgardister fra Departementet Herault taget deres

Ophold, og med dem underholdt jeg mig oftere. Disse Mobilgardister havde til Dato næppe engang lært at exercere med deres Vaaben eller marchere i Skridt. Der var rigtignok flere Bataillonér »Moblots«, som havde lugtet Krudtet under Belejringen, men Størstedelen forstod næppe at skyde et Gevær af. Mine Venner fra Herault tilstode ærlig, at de ikke engang havde afskudt deres Geværer. Ofte havde de bedt om at maatte skyde til Skive for at øve sig i at skyde og lære deres Geværer at kjende; men hid ind til havde de kun faaet enten ligefrem Afslag eller tomme Løfter og Undskyldninger; dog haabede de om kort Tid, at der vilde blive indrettet en Skydeskole for dem. Deres Haab blev imidlertid skuffet. I hele tre Maaneder, under selve Belejringen, havde man forsømt at give dem endog den simpleste Øvelse, og da de efter Kapitulationen forlode Paris og vendte tilbage til deres Hjem. Montpellier og Omegn, havde de bogstavelig talt ikke affyret et eneste Skud, hverken med Kugle eller løst Krudt. og saaledes gik det ogsaa flere andre Bataillonér. Hvad bestilte da alle disse unge Mennesker under deres Ophold i Paris? De fleste vænnede sig snart til Livet i den store By. Naar de ikke vare i Tjenesten, saa man dem om Aftenen med en lille Grisette under Armen spasere paa Gaderne. idet de, med en mer eller mindre hæs og forsviret Stemme, sang Viser og tilsyneladende glemte baade deres Fædreland, der stod i Fare, og deres Hjem, hvor Preusserne maaske husserede. Andre, der havde Raad dertil, tilbragte Natten og ogsaa ofte hele Dagen med deres Elskerinder hos en eller anden Restaurator og dyrkede Bakchus og Venus paa Mars's Bekostning. Naar de vare paa Forpost, benyttede de Tiden til at udplyndre de nærmeste Huse, drikke sig fulde i den Vin, som de fandt i Kjældrene, og med at ødelægge alt. hvad de saa, kun for Fornøjelsen af at ødelægge. De dygtigste solgte, hvad de stjal, lige for Office-

rernes Øjne, der intet sagde, ja som maaske endog ofte delte Profitten. Jeg har med mine egne Øjne set en Underofficer ved en Bataillon Mobilgardister efter Belejringen rejse bort med en hel Kuffert fuld af kostbare Pragtværker, Bøger, der vare værd 50 Frs. Stykket, som han havde plyndret i de Huse i Forstæderne, hvor han havde været indkvarteret, og dette Exempel er saa langt fra at være en Undtagelse, at det snarere maa siges at have været Reglen.

Vi havde faaet Ordre til at stille med Vaaben og Oppakning paa St. Sulpicepladsen om Morgenen den 8de December Klokken ni for at staa paa Forpost uden for Voldene. Til den bestemte Tid mødte derfor Bataillonen, og vi bleve nu underretede om, at vi skulde staa paa Vagt ved Créteil i de Stillinger, som Bataillonen fra Belleville, der var kaldt tilbage til Paris for at opløses, havde forladt. Obersten for denne Bataillon, Flourens, var endog bleven stillet for en Krigsret, fordi hans Folk havde forladt deres Post i Løbegravene, raabt, at der var Forræderi med i Spillet, og vare løbne deres Vej i vild Flugt. Dette forbavsede mig, og jeg havde ondt ved at tro, at Bellevillerne, disse urolige Hoveder, der selv havde forlangt at blive stillet ved Fronten, og som vare blevne bevæbnede førend noget andet Korps med Chassepots, skulde have udvist en saadan Fejghed. Jeg vidste for øvrigt nok, at de ikke stode godt anskrevne ved Hovedkvarteret paa Place-Vendôme; thi man havde hverken glemt eller tilgivet deres Opførsel foran Hôtel de Ville den 31te Oktober, og maaske søgte man nu en Anledning til at opløse dem. Der var imidlertid uden Tvivl forefaldet et grovt Brud paa Disciplinen, da Løbegravene havde været forladt en hel Nat, og Regeringens Strænghed var derfor ikke ubegrundet.

Vi marcherede altsaa afsted, gik over Broen over Marnefloden og naaede snart vort Bestemmelsessted, nemlig Maisons-Alfort, hvor vi trak Lod om, i hvilken Orden Kom-

pagnierne skulde gjøre Forposttjeneste, og Skæbnen vilde, at det skulde ske i følgende Orden. Først kom første Kompagni, saa tredje, derefter andet og endelig fjerde Kompagni. Første Kompagni satte sig derfor atter i Bevægelse og marcherede næsten en Mil endnu, ud til Notre Dame des Mèches, hvor det skulde afløse et Kompagni af den 147de Bataillon, som skulde vende tilbage til Paris. Vi andre forbleve rolig i Maisons-Alfort, en lille Landsby, der lignede alle de andre i Omegnen af Paris, bestaaende af smukke Lyststeder, Forpagtergaarde og Bondehuse; næsten alle Beboerne vare imidlertid flygtede bort, og kun en Snes Bønder vare, fristede af Fortjenesten, blevne i deres Huse og solgte Vin og Likører til Tropperne. Mit Kompagni blev indkvarteret i et stort smukt Hus, der før Krigen havde været en Skole for unge Damer. Vi delte Værelserne imellem os og søgte saa at skaffe os de mest nødvendige Gjenstande.

Nationalgardisterne ved min Bataillon stode ikke stort tilbage for Franctireurerne, og mine Kammerater ved første Afdeling kom snart fra alle Sider belæssede med Stole, Borde, Vand, Kjøkkenredskaber og Trækul; en gammel Kogekakkelovn, som vi fandt i et Vognskur, blev stillet op, Ilden tændt, og snart vare vi konfortabelt indstallerede. Landsbyen var besat af en Bataillon Liniesoldater, en Bataillon Vincennes-Jægere, to Batailloner Nationalgardister og flere Afdelinger af Franctireurer. Naar alle disse Tropper ikke stode paa Feltvagt, havde de intet at bestille. og man saa derfor Soldaterne slentre gjennem Gaderne og ryge, synge eller drikke i Kroerne eller hos Marketendersken. Hvad man savnede mest allerede paa denne Tid, var Brændet, hvoraf der blev brugt en umaadelig Mængde baade Dag og Nat, og da Soldaterne havde opbrugt, hvad de fandt hos Bønderne, toge de deres Tilflugt til Dørene eller Vindusskodderne i Husene, kort sagt alt, hvad der kunde brænde, og det var ikke vanskeligt at forudse, at

det kun vilde være et Tidsspørgsmaal, naar der ikke længere forefandtes en Stump Træ i hele Landsbyen.

Vi vare saa heldige at faa lidt Straa til at lægge os paa, og efterat have spist til Aften og varmet os ved Ovnen lagde vi os til at sove. Da jeg vaagnede den næste Morgen, faldt der en fin Sne paa Gaden, Kulden var meget følelig, og jeg beklagede Kammeraterne i tredje Kompagni, der Klokken ni skulde marchere ud til Notre-Dame des Mèches for at afløse det første Kompagni. Vejret var mørkt, Kulden isnende, Vejen daarlig, og man vil indrømme, at der ikke var noget indbydende ved vor Stilling. Jeg skal heller ikke nægte, at jeg af og til fik Anfald af Sørgmodighed, naar jeg, uden at medregne selve Krigens Ulykker, tænkte paa de mange tusinde Stakler, hvem denne Krig styrtede i den dybeste Elendighed. Jeg havde set Størstedelen af Landsbyerne rundt om Paris ødelagde af Bomber og Ildebrande, og Plyndringen fuldendte nu Bombernes Værk, medens Beboerne, der vare flygtede ind i Paris, saa deres endelige Ruin i Møde uden at kunne røre en Haand for at afvende den. Fra Tid til anden kunde de komme listende ud for at se deres elskede gamle Hjem, og hvilke Fortvivlelsens Scener har jeg da ikke været Vidne til, naar disse stakkels, fattige Folk fandt deres Hus (naar de overhovedet fandt andet end Ruinerne) ødelagt, deres Møbler flyttede bort, deres Forraadskjældere tomme og Værelserne fulde af Soldater, der sade rundt om en stor Ild, som blev næret af deres Vindusskodder, Dørkarme og Paneler; vovede de at beklage sig, fik de kun Grovheder til Svar, om de ikke ligefrem bleve kastede ud af deres eget Hus. Jeg har set Kvinder komme grædende for at søge efter deres syge Mand eller deres Broder, der var forsvunden! Forsvunden! Ja der var rigtignok mange, der forsvandt uden nogen Sinde at komme tilbage.

Dagen sneg sig hen, stille og ensformig. Vi sade rundt om Kakkelovnen, røg, talte Politik eller spillede

Kort. Fra Tid til anden gik man sig en lille Tur i Gaderne for at trække frisk Luft og faa sig en »Opstrammer« hos Marketendersken, og da vi skulde paa Forpost den næste Dag, lagde vi os til at sove, da Klokken var henved ni.

Saa snart Dagen gryede, kikkede jeg ud af de halvfrosne Ruder for at se, hvorledes Vejret var. Himlen var overtrukken, det sneede ikke mere; men Sneen laa flere Tommer dyb i Gaden og paa Markerne. Landsbyen syntes at være forladt, kun af og til gik nogle Vincennes-Jægere hurtig forbi for at overbringe en eller anden Ordre, medens store Ravne, der formodentlig vare lokkede hid ved Lugten af Blodet fra de sidste Kampe, gravitetisk spaserede omkring i Vingaardene og Frugthaverne for at søge deres Føde under Sneen. Klokken otte inspicerede Kaptajn Retinet alle Afdelingerne, en halv Time senere lød Trompeterne, Kompagniet stillede i to Rækker i Gaden og blev inspiceret af Bataillonskommandøren. Efter at have ventet endnu en god halv Time og faaet Fødderne godt gjennemfrosne fik vi endelig Ordre til at marchere til Notre-Dame des Mèches, den yderste franske Forpost paa denne Side. Vi standsede foran en stor Lade, hvor vi fandt en Del af tredje Kompagni, der sad og varmede sig ved en god Ild. Jeg var højligen forbavset ved at se, at man betroede en saa fremskudt Forpost til Nationalgardisternes Bevogtning; men min Forundring ophørte, da jeg saa, at der opsaa var en hel Liniebataillon og et Kompagni af de saakaldte »Forlorne Pariser-Drenge«.

Da jeg først skulde paa Forpost Klokken ni om Aftenen, slog jeg Tiden ihjel, saa godt jeg kunde, og undersøgte ogsaa Løbegravene, der vel vare en god Metre dybe, med den opgravede Jord kastet op til Dækning, og hvor fem Skildvagter gik frem og tilbage, men vel vogtede sig for at vise sig for meget; thi de preussiske Løbegrave vare kun 400 Metres borte. Lidt længere fremme laa et lille Hus, der var forsynet med Skydehuller, og hvortil Vagten

kunde komme ud gjennem en underjordisk Vej uden at blive beskudt af Fjenden. Dette lille Hus kunde i Nødstilfælde under et Overfald blive forsvaret nogen Tid af gode Tirailleurer og saaledes give de andre Tid til at besætte Løbegravene. Da Klokken var bleven ni, indhyllede jeg mig, saa godt jeg kunde, i min Kappe, stak en Patron i mit Gevær, drak en god Snaps Kognac, og sammen med fire andre Kammerater fulgte vi vor Lieutnant Herbelin — han lod til slet ikke at synes om denne Udflugt og tog de største Forsigtighedsregler for ikke at vise en Tomme af sit Legeme ovenover Jorden — ud i Løbegravene, hvor vi skulde være en Time ad Gangen. Lieutnanten forbød os paa det strængeste at give Ild uden i yderste Nødstilfælde, (naar Fjenden viste sig), og derefter saa vi ikke mere til ham hele den Nat.

Efter at have indtaget vor Plads holdt vi os de første Minutter næsten ubevægelige og stirrede uden at tale et Ord til hverandre udover Markerne, hvor nogle Træer og Buske vare det eneste, der stak af imod den hvide Sne. Min Nabo var en Nationalgardist ved Navn Richard, og da han kan tjene som Typus paa en stor Del af mine Kammerater i Nationalgarden, skal jeg i Korthed omtale ham. Richard var ikke overdreven modig, det vil sige, han var snarere frygtsom og haandterede aldrig sit Gevær uden med en vis Ængstlighed, som han af yderste Evne søgte at skjule og beherske. I Ord var han Fyr og Flamme; men naar det kom til Stykket, var han ingen »Ridder uden Frygt og Dadel«. Han var for Resten hverken værre eller bedre end de fleste andre, en godmodig Fyr og en hjælpsom Kammerat.

Da der var gaaet nogle Minutter, begyndte Richard paa at indlede en Samtale med en hviskende Stemme ved

at sporge mig, om jeg troede, det vilde være farligt at gaa lidt frem og tilbage i Løbegravene for at holde Fødderne varme, og da jeg som Svar herpaa selv begyndte at gaa op og ned, fulgte han mit Exempel for et Par Minutter, men standsede da pludselig og hviskede, at »vi gjorde dog vist for megen Støj, saa Preusserne kunde høre os«. Jeg beroligede ham imidlertid; men pludselig standser han igjen og siger: »Hvad vil Du gjøre, dersom Preusserne vise sig?« — »Skyde paa dem naturligvis«, svarede jeg. — »Ja, naturligvis, det vil jeg ogsaa«, gjentog Richard, men hvorvidt han havde skudt mere end et Skud, førend han var forsvunden, og om han havde ramt mig eller en Preusser, tør jeg ikke garantere for.

Da Klokken var ti, bleve vi afløste, og da vi kom tilbage til vore Kammerater, fandt jeg her en gammel Liniesoldat, som fortalte os om Kampen, der havde fundet Sted den 30te November paa det Terrain, vi nu saa foran os. Kampen havde været meget haard, sagde han, og man var nødsaget til at kaste Preusserne ud af deres Løbegrave med Bajonetten, og næppe havde man kastet dem ud af den ene Løbegrav og troede, at man havde vundet Terrain, førend de begyndte at fyre fra en anden Løbegrav næppe hundrede Metres længere tilbage, og her maatte man begynde paa ny. Det var ogsaa her, at flere Batailloner mistede en Tredjedel af deres Styrke, og det var ved dette Angreb, at Generalerne Ladreit og de la Charrière faldt i Spidsen for deres Tropper. »Disse Satans Preussere«, sagde vor Kammerat, »slaas godt, saa længe de ere i deres Huller, men saa snart vi kom dem paa Livet, hørte de op med at skyde, kastede deres Geværer og raabte Fanger! Fanger! Men de bleve jo rigtignok ikke derfor taget til Fange, . . . de havde gjort os for megen Skade« tilføjede han med en betegnende Bevægelse, — og da jeg spurgte ham, om man da virkelig havde dræbt dem, efterat de havde overgivet sig, svarede han tørt: »Min Tro, det skulde slet

ikke undre mig.« — Da jeg her til svarede, at det var et simpelt Mord at dræbe en Fjende, der havde overgivet sig, saa han paa mig med store Øjne, medens flere af mine Kammerater tilkastede mig vrede Blikke. Endelig svarede en af dem, at da det jo var vel bekjendt, at Preusserne dræbte baade saarede og Fanger, var man jo fuld berettiget til at betale dem i samme Mynt.

Klokken var elleve, saa vi grebe igjen vore Geværer og gik ud i Løbegravene, hvor Richard atter stillede sig ved min Side og lige havde begyndt paa at indlede en Samtale, da der pludselig faldt et Skud ikke tusinde Metres fra os; et Øjeblik efter faldt der nok et Skud, og derefter fulgte en levende Geværild. — Richard styrtede hen imod mig og udbrød: »Hvad skulle vi dog gjøre? Du skal se, at Preusserne ere i Færd med at rykke frem!« Jeg bad ham holde sin Mund og vente. og da Skydningen snart efter hørte op, overbeviste jeg ham om, at det hele kun havde været en blind Alarm. — Førend vi den næste Dag bleve afløste af det fjerde Kompagni, fik vi da ogsaa at vide, at Skydningen hidrørte fra, at en Skildvagt, der hørte til den 214de Bataillon, som ogsaa stod paa Forpost lige overfor Créteil, havde bildt sig ind, at han saa Preusserne rykke ud og derfor havde skudt sit Gevær af. Hans Kammerater vare styrtede ud. havde skudt deres Geværer af, saa hurtig som de kunde, og vare derefter i vild Flugt styrtede lige ind i Créteil, forladende deres Post og deres Aftensmad, der blev erklæret for god Prise af de Linietropper, som rykkede frem og indtoge den Post, de havde forladt. Man skulde have troet, at en saadan Opførsel vilde være bleven strængt straffet, men hele Straffen bestod i, at General Clement Thomas i en Dagsbefaling udtalte en mild Dadel over den vagthavende Officer, der havde tilladt sine Tropper »n æ s t e n at blive grebne af en panisk Skræk«.

Den næste Morgen bleve vi afløste og vendte trætte

tilbage til Maisons-Alfort, hvor vi efter bedste Evne udhvilede os efter vore Anstrængelser.

De paafølgende to Dage snege sig langsomt hen, og den eneste Adspredelse, vi havde, var at læse en »Petite Presse«, en »Petit Moniteur« eller en »Réveil«, der havde forvildet sig ud til os. I den sidstnævnte Avis fandt vi følgende Proklamation fra Bataillonen »Eclaireurs de Belleville«, der paa General Clement Thomas' Ordre skulde afvæbnes. Vore Læsere ville heri se den første tydelige Antydning af Kommunen og forstaa, at den forhadte General (Clement Thomas) maatte blive et af de første Ofre for Kommunens tøjlesløse Lidenskaber. — Proklamationen lød i det væsentlige saaledes:

»At maatte udlevere sine Vaaben er en Straf! For Soldaten er det en Vanære, for Borgeren en Beskyldning for Udueligbed og Svagbed. Man straffer kun den skyldige, og ingen er skyldig uden Lov og Dom. Man har kaldt os fejge, Tyve og Forrædere, og skjønt vor egen Anfører har søgt at forsvare os i Paris's Øjne, opretholder man dog det Dekret, der er udstedt imod os!

Nej! Vi ere ikke fejge Uslinge. Vi flygtede ikke for Preusserne, og vi frygtede heller ikke en anden Fjende, der er næsten ligesaa farlig, den 31te Oktober foran Hôtel de Ville. Nej! Vi ere ikke Krystere, vi, som opofre vor Tid, vor Ro, vore Familier, ja vort Liv for Fædrelandet. Nej! Vi ere ikke Tyve og fremfor alt, vi ere ikke Forrædere, vi, som rejste os ved den blotte Tanke om Vaabenstilstand, og som ej vare bange for at lade Handling følge paa Ord! Nej! Krysterne, Tyvene,

Forræderne findes ikke i vore Rækker, og dog, naar Fædrelandet er truet af Tyrannernes Armeer, vil man fratage os vore Vaaben, vort republikanske Gevær, som vi aldrig have vanæret. — — Aldrig! Vore Vaaben tilhøre os; thi vi have tilkæmpet os dem paa Valpladsen, hvor vi have kæmpet tappert, og vi slippe dem kun paa Valpladsen, naar vi falde for Fjendens Kugler og Staal.

Vi udlevere ikke vore Vaaben!

I kunne sætte os i Fængsel, I. som langt mere frygte vore Frihedsideer end vor Fejghed, som I ikke selv tro paa. Hvad bryde vi, der ere stærke i vor Ret og i Overbevisningen om at have gjort vor Pligt, os om Eders Fængsler. Maaske ville I dømme os til Døden! Naar Eders brodermorderiske Kugler ramme vore Hjerter, vil der udstrømme Blod, der vil tjene som Sæd til at frembringe de kommende Hævnere, der ville knuse Fyrsterne, Aristokraterne, Præsterne og Borgerne som Sonofre for bagvaskede, martyriserede Proletarer!«

(Her følge Underskrifterne).

Den Dag, da det atter var vor Tur at staa paa Forpost. var Vejret heldigvis bedre. Solen skinnede og havde tøet Sneen. og skjønt det var bitterlig koldt, tydede alt dog paa, at det vilde blive mildere. Da jeg ikke skulde stille førend Klokken to, havde jeg Tid til at se mig lidt om. Vi spiste vor Suppe — om man kan kalde det Suppe, thi den smagte af ingen Ting — Klokken tolv, og dens Smag eller, rettere sagt, dens Mangel paa Smag gav os Lyster, som det var temmelig let at tilfredsstille; thi foran Løbegravene var der hele Marker tilplantede med Kaal, Kartofler og Løg, og fra Tid til anden saa vi Liniesoldater

snige sig ud i Furerne, og krybende paa alle fire, ikke to hundrede Metres fra de preussiske Skildvagter, sankede de en Mængde Grøntsager sammen. Vi fik altsaa Lyst til at efterligne dette Exempel og sætte Smag paa vor Suppe. Nogle Nationalgardister krøbe ud af Løbegravene og ind i de ovennævnte Marker, hvorfra de vendte tilbage med en Ladning Kartofler og Løg, der rigtignok vare frosne, men som dog alligevel vare en stor Lækkerbisken. Andre fulgte dette Exempel, og hvad enten de preussiske Skildvagter havde Ordre til ikke at fyre paa os, eller det ligefrem gjorde dem ondt for os, nok er det, det varede ikke længe, førend to til tre hundrede Soldater og Nationalgardister vare ivrig beskæftigede med at samle Grøntsager op mellem Forposterne. Just som de vare midt i Arbejdet, kommer en højtstaaende Officer, og da han ser, hvad der gaar for sig, rynker han Øjenbrynene, kalder paa en Trompeter og befaler ham at blæse Signalet til Retraiten. Trompeteren adlyder, og da Liniesoldaterne høre Signalet, skynde de sig at komme tilbage, men Nationalgardisterne tage sig Sagen mere let og lystre ikke engang et gjentaget Signal; først da de have samlet saa meget, som de kunne bære, komme de slentrende tilbage.

»Det er forbudt at gaa udenfor Løbegravene«, siger Kommandanten, »og for Fremtiden lader jeg enhver, der overtræder Ordren, sætte i Kasjotten«. Disse Ord, der bleve udtalte med Bestemthed, smagte slet ikke mine Kammerater; nogle surmulede og andre trak paa Skuldrene, men Kommandanten lod, som han ikke saa det, og gik sin Vej.

Da Klokken var to, tog jeg min Post i Løbegravene og havde ikke været her ret længe, førend en gammel Kaptajn i Linien, der hørte hjemme i Marseille, indfandt sig og gik frem og tilbage i Løbegravene. Han inspicerede Skildvagterne og mumlede af og til nogle Ord i Skjægget, medens han samtidig rystede paa Hovedet, og det var klart, at han ikke billigede vort Udseende. Han standsede foran

en Nationalgardist, der morede sig med at øve sig i at sigte, og tiltalte ham i sin provençalske Accent*) paa en godmodig Maade omtrent saaledes: »Hør engang Rekrut, Du forstaar ikke at staa paa Forpost. Laan mig dit Gevær, saa skal jeg vise Dig, hvorledes jeg bærer mig ad«, og efterat have taget Geværet vedblev han: »Ser Du, for det første gaar jeg op og ned i Løbegravene saaledes med Geværet i Hvil; jeg ser ud over Markerne, jeg ser noget, og saa siger jeg til mig selv, det er en Preusser. Jeg spænder Hanen og sigter; saa ser jeg, at det, som jeg troede, var en Preusser, ikke rører sig, og saa siger jeg til mig selv: det er ingen Preusser, det er et Træ, og saa lægger jeg Hanen i Ro og gaar igjen rolig frem og tilbage. Jeg ser til en anden Side. Jeg ser noget. Det er en Preusser, siger jeg til mig selv. Jeg spænder Hanen og sigter. Jeg ser noget røre sig, jeg skyder og dræber min Preusser, og saa gaar jeg igjen rolig frem og tilbage. Ser Du, Rekrut, saadan skal Du ogsaa gjøre». Vi andre Tilskuere morede os kostelig over denne latterlige Scene, men den gamle brave Kaptajn afleverede koldblodig Geværet, pudsede sin Næse og gik sin Vej. Da vor Tid var udløben, bleve vi afløste af den 103dje Bataillon, hvilket forbavsede os, da vi vidste, at den 200de Bataillon skulde afløse os. Grunden, hvorfor denne Forandring var foregaaet, fremgaar af følgende Rapport fra General Clement Thomas til General Trochu.

Rapport.

Paris den 16de Decbr. 1870.

Herr Gouverneur.

Den 200de Bataillon forlod i Dag Paris for at staa paa Forpost ved Créteil. Jeg har just modtaget følgende

---

*) I Provence og i Særdeleshed i Languedoc taler den simplere Befolkning endnu ikke Fransk, men et Landskabsmaal, der er en Blanding af Fransk og Italiensk. Selv de højere Klasser udtale det franske Sprog paa en egen Maade. „Je“ udtales „Ze“, „chose“ udtales „soze“ etc.

Telegrafdepeche fra Kommandanten i Vincennes: »Obersten ved den 200de Bataillon fuld. I det mindste Halvdelen af Mandskabet druken. Umuligt at Bataillonen kan gjøre Tjeneste. Nødvendigt at tilkalde andre Tropper for Forposttjenesten. Under saadanne Betingelser bliver Nationalgarden kun en Byrde og en Fare«.

Jeg tillader mig at foreslaa, at Oberst Leblois af den 200de Bataillon bliver kasseret.

Clement Thomas.

Tilstaaet

Gouverneuren i Paris
General Trochu.

Vi vendte altsaa tilbage til Paris, hvor vi bleve sendte hjem, efterat en Dagsbefaling fra vor Oberst, der takkede os for vor gode Holdning og Disciplin, var bleven oplæst paa Place St.-Sulpice, og for en Tid gik hver til sit, beredt til atter at møde, naar Signalet lød.

(Sluttes.)

F. L.

Abraham Lincoln.

(Slutning.)

III. Abraham Lincoln som Præsident i de forenede Stater.

III. Krigsbegivenheder. — Præsidentvalget 1864. — Krigens Slutning.

For at opretholde Unionens Enhed og afskaffe Slaveriet have de nordlige Stater i alt stillet 2,530,000 Mand paa Benene og forsynet disse Hærmasser med 8000 Kanoner og 2 Millioner Geværer; til enkelte Tider har der været ikke mindre end 1,072,500 Kombattanter. Til disse uhyre Tal maa i øvrigt endnu lægges de forenede Staters Søstyrke; 126,535 Matroser og Marinesoldater gjorde Tjeneste om Bord paa Flaaden, heri ikke iberegnet Arbejderne paa Arsenalerne og Skibsværfterne. Den 5te Decbr. 1864 talte de forenede Staters Flaade 559 Dampere, hvoraf 71 vare pansrede, og 112 Sejlskibe, i alt 671 Skibe; naar man mindes den Skildring, vi have givet af Tilstanden i 1861*), ville vore Læsere indse, at Nationen med Iver havde besvaret Præsidentens Appel til dens Udholdenhed og Fædrelandskjærlighed; men hvorledes stode Sagerne egentlig paa Krigsskuepladsen?

De forenede Stater udgjore for en stor Del et umaade-

---

*) Se S. 309—10.

ligt Lavland, Mississippidalen, der mod Vest begrænses af Klippebjergene, mod Øst af Alleghanybjergene, som skraane mod Atlanterhavet.

Det er navnlig i Mississippidalen og paa de mod Atlanterhavet skraanende Terrasser, at Livet stærkt pulserer; her stod ogsaa Krigsskuepladsen, som faldt i tre store Bælter.

Det første af disse Bælter laa nord for Ohiofloden og blev omtrent skaanet for Krigens Ulykker; de her beliggende Stater stillede deres Kontingenter til Armeen; men Befolkningen drog i øvrigt Fordel af Krigen, den sørgede for Krigsfornødenhederne, den fabrikerede, handlede og spekulerede.

Det andet Bælte strakte sig langs med Mississippis højre eller vestlige Bred og omfattede de Stater, som først nylig vare blevne erobrede eller koloniserede. Her var Skuepladsen for Partigængerkrigen, her førtes en blodig, næsten vild Guerilla, som dog blev uden Indflydelse paa de egentlige Krigsoperationer. Den virkelige Krigsskueplads begrænsedes mod Nord af Ohio og Potomacfloderne, mod Vest af Mississippi, fra den lille By Cairo*) til New Orleans; mod Øst strakte de herhen hørende Stater sig ud til Atlanterhavet lige fra Chesapeakebugten til Halvøen Florida, mod Syd gik de ud til den mejicanske Bugt; de udgjorde omtrent en Femtedel af Unionens Omraade.

De fødererede (de nordlige) Stater omfattede altsaa den nordlige Del af Alleghanybjergenes mægtige Skraaninger mod Atlanterhavet og fremdeles den nordlige Del af Mississippilandet langs med denne mægtige Flod og dens Bifloder, Missouri i højre og Ohio med dens Tilløb Tennessee i venstre Bred.

De konfødererede (de sydlige) Stater omfattede Mississippis Delta og en stor Del af Flodens Løb, saaledes Sta-

---

*) I Staten Illinois, ved Mississippis og Ohios Sammenløb.
R. A.

terne Tejas, Luisiana og Arkansas paa højre Flodbred, Mississippi og Tennessee paa den modsatte Side, og de aflukkede saaledes de rige nordvestlige Stater fra al Handelsforbindelse. Til Syden hørte fremdeles de rige Slettelandskaber (Alabama, Georgia, Florida, begge Carolinaerne og en Del af Virginia) ved den sydøstlige Skraaning af Alleghanykjæderne; Sydens Kyststrækninger langs den mejicanske Bugt og Atlanterhavet ere vel af en betydelig Udstrækning, men i Reglen flade, hvorfor der kun findes faa ypperlige Havne i Sammenligning med Norden.

Mellem Norden og Syden laa en Gruppe af Centralstater. som man kaldte Grænsestaterne (borderstates), nemlig Virginia, Tennessee, Kentucky, Missouri, Maryland og Delaware; disse Stater anvendte ikke selv Slaver, men lagde dem til som Kvæg og solgte dem til Syden; de dannede som et Baand mellem Syden og Norden, vaklede frem og tilbage mellem de stridende Parter og afgave for en væsentlig Del Valpladsen mellem Abolitionisterne og Slavepartiet, mellem de fødererede og de konfødererede Stater.

Kanonerne fra Fortet Sumter dannede Ouverturen til Borgerkrigens Rædsler, og Lincoln og hans Regering skyndte sig at dække Washington mod en Overrumpling; men den almindelige Folkestemning fordrede en rask Afgjørelse, man antog Marchen til Richmond for en blot militær Promenade, som de tre Maaneders frivillige sagtens kunde tilbagelægge i en otte Dages Tid, og Regeringen var svag nok til at bøje sig for denne Opinion. Man tog intet Hensyn til de brede Floder, man havde at passere, f. Ex. Rappahannock, Rapidan, York og Chikahominy, og for øvrigt kom man da ikke engang saa langt; thi da Nordstaternes frivillige under General Mac Dowel rykkede frem, bleve de fuldstændig slaaede ved Bækken Bull-run (Tyrefloden), og selve Washington var truet af Sydens Tropper. Norden blev imidlertid klog af det lidte Nederlag, man indsaa Nødvendigheden af øvede, disciplinerede Tropper og virkelige Generaler

i Stedet for de improviserede, politiske Førere, man tidligere for en stor Del havde ladet sig nøje med. I ni Maaneder stode de to Hære over for hinanden ved Potomacfloden, da troede Mac Clellan med sin talrige Hær at kunne optage Marchen mod Sydens Hovedstad; men hans i Begyndelsen heldige Fremtrængen blev standset af Robert Lee i det syv Dages Slag ved Chikahominy (23de—30te Juni 1862), og Mac Clellan maatte indskibe sine Tropper paa Jamesfloden. Et nyt Nederlag, General Pope led to Maaneder senere ved Bull-run (30te Avgust), bragte Sagerne til det samme Standpunkt som for atten Maaneder tilbage, ja Robert Lee gik endog offensivt frem og truede paa én Gang Washington, Baltimore og det sydlige Pennsylvania; dog blev denne Fare snart afværget af Mac Clellan i Slaget ved Antietam. Nordstaternes Regering optog nu paa ny sin Yndlingstanke at afgjøre Krigen ved en Fremrykken mod Richmond, og da Mac Clellan ikke vilde gaa ind paa disse Planer, blev han dels af denne Grund, dels ogsaa for sine politiske Anskuelsers Skyld*) afsat fra Overkommandoen, der overdroges General Burnside. Denne rykkede derpaa frem ad den alt saa vel kjendte Vej, men naaede ikke engang saa langt frem som sin Forgænger; i den blodige Kamp ved Frederiksburg langs Rappahannocks Bredder (den 13de December 1862) lede de fødererede Tropper atter et saa grundigt Nederlag, at Norden paa ny saa alle Frugter af sine foregaaende Anstrængelser tabte.

Aaret 1862 var saaledes gaaet hen, Potomachæren havde i det hele snarere havt Uheld end Held i sine Foretagender, og hvis Kampen kun havde indskrænket sig til Virginias Valpladse, havde man kun kunnet nære ringe Forventninger om et sejrrigt Udfald af den kæmpemæssige Krig.

I Begyndelsen af 1863 gik man imidlertid, som vi

---

*) Se ovenfor S. 358—59.

have set*), ind paa Negernes Emancipation, og samtidig fik man i Washington et klarere Syn paa Krigens Førelse; man indsaa, at Syden for at tvinges til Underkastelse lidt efter lidt maatte indsnævres ved en stræng Blokade; Potomachærens væsentlige Opgave skulde være at dække Washington, Richmonds Fald skulde først være det sidste Lod i den endelige Kamp, og i Mellemtiden skulde Kampen udkæmpes paa andre Punkter.

Lidt efter lidt kom Vestvirginia, Kentucky og Tennessee, det vil sige Grænsestaterne, i Unionens Magt navnlig ved Generalerne Hallecks, Fremonts og Grants Sejre, og samtidig spærrede Unionens Flaader Havnene ved det atlantiske Hav og den mejicanske Bugt og foretoge heldige Diversioner f. Ex. til Kap Hatteras, Port-royal og Beaufort, medens Blokaden blev mere og mere effektiv og hindrede Udførslen af Bomuld og Tilførslen af Krigsfornødenheder fra Udlandet.

Nøglen til hele Syden var imidlertid Mississippi. De fødererede Tropper havde taget Cairo som Udgangspunkt for deres Foretagender, og paa Marineministerens Ordre blev der i samme By udrustet en frygtelig Flaade af Kanonbaade; de Konføderede vare Herrer over Resten af Floden, syd for Cairo, og en Række faste Punkter og Stillinger som Øen Nr. 10**), Memphis***), Vicksburg†) og Port-Hudson††) skulde hævde dette Herredømme. Lidt efter lidt medførte dog Generalerne Grants, Butlers og Banks samt Kommodore Farraguts forenede Operationer den successive Erobring af

---

*) Se ovenfor Side 355—56.

**) I Mississippi paa Grænsen af Kentucky og Tennessee.

***) Betydelig Stad (40,000 Indb.) i Tennessee ved Mississippi.

†) I Staten Mississippi ved Floden af samme Navn.

††) I Luisiana.

alle disse Punkter; den 4de Juli 1863 vajede Unionens Flag paa Vicksburgs Volde, fire Dage senere faldt det sidste Bolværk, Port Hudson, Unionen var Herre over hele den mægtige Flod, og Sydens Stater vare splittede ad i to Dele, af hvilke den ene ikke mere kunde vente nogen virksom Hjælp af den anden. Dette glimrende Felttog skyldtes for en stor Del General Grant, som her grundlagde den krigerske Berømmelse, der senere har hævet ham til Præsidentværdigheden. Hidtil havde der hersket meget delte Meninger om hans militære Dygtighed. »Han drikker«, sagde nogle; »han ryger saa megen Tobak, at han næsten altid halvdøser«, sagde andre; »han er en fuld Slagter«, sagde Fru Lincoln, og Lincoln svarede alle med et fint Smil: »Ja, det er meget muligt, men han sejrer!«

Samtidig med disse afgjørende Kampe ved Mississippi havde Norden imidlertid været udsat for en overhængende Fare; Robert Lee var paa ny gaaet offensivt til Værks, hærgede Maryland og truede Hovedstaden; men den 3dje Juli 1863 led han et afgjørende Nederlag ved Gettysburg, og den følgende Dag, Unionens otte og firsindstyvende Fødselsdag, blev fejret med Jubel over hele Norden, en Jubel, som maatte forøges ved den samtidig indløbende Efterretning om Vicksburgs Fald. »Man havde nu passeret det stormende Forbjerg, man følte, at Nationen ikke mere var udsat for Krigens Hændelser; de sidste blodige Dage havde ligesom været Højdepunktet af den Feberkrisis, der i tvende Aar idelig havde bragt Republikens Opretholdelse i Fare.«*)

Norden behøvede for Fremtiden kun at hævde sine Stillinger ved det atlantiske Hav, den mejicanske Bugt og Mississippi og kunde nu i Foraaret 1864 skride til det endelige Angreb paa Richmond; Potomachæren blev bragt op til 150,000 Mand, og Overbefalingen blev betroet til General Grant; men endnu værgede Syden sig med Løvemod, og Genera-

*) Elisée Reclus.

lerne Robert Lees og Beauregards overlegne Dygtighed var fuldstændig i Stand til endnu længe at holde den to, tre Gange stærkere Fjende Stangen. Lincolns Regering havde da ogsaa en stærk Følelse af, at Konføderationens Hovedstad maaske dog ikke vilde falde, hvis man ikke ogsaa angreb den fra en anden Side; man maatte trænge ind i Hjertet at de fjendtlige Stater og afskære alle deres Forbindelseslinier. Derfor brød samtidig ogsaa den dygtige General Shermann op fra Tennessee med en Hær paa 100,000 Mand og 250 Kanoner; han rettede sin Marche mod Øst, trængte lykkelig frem gjennem Alleghanybjergene og nærmere sig Atlanta i Georgia, et vigtigt Knudepunkt for en Mængde Jernbanelinier.

Det afgjørende Øjeblik nærmede sig, Norden havde ikke blot sejret, men ogsaa forstaaet at benytte sine Sejre; General Shermanns Marche gjennem Georgia vilde danne Afslutningen paa Krigen, og Lincoln forudsaa det endelige, heldige Udfald; han behøvede kun Tid — blot nogle Maaneder; men hans Mandat var nærved at udløbe. Den 8de Novbr. 1864 skulde afgjøre, om Majoriteten i de forenede Stater paa ny vilde lægge Republikens Skæbne i den retskafne Abes Hænder.

I de forenede Stater give Folkets vexlende Stemninger sig til Kjende gjennem de idelige Valg til de enkelte Staters Forsamlinger eller til Generalkongressen, til Gouverneurposterne eller til Præsidentværdigheden. Alle Valg selv til den mindste offentlige Embedspost ere af politisk Betydning, hver Stemmeafgivning er en ny Styrkeprøve mellem Partierne og betegner en Tillidserklæring, en Advarsel eller en Dadel til det Parti, som for Tiden er ved Roret. Saaledes gik det ogsaa under hele Borgerkrigen; de partielle Valg vare et Udtryk for det Haab eller den Frygt, som

besjælede Befolkningen, og for dens Tillid eller Mistillid til Regeringen. Aaret 1862 saa altsaa det demokratiske Parti triumfere, men efter de heldige Kampe i Sommeren 1863 havde Regeringspartiet Overhaand ved alle Valg, være sig til Dommere eller Borgemestere, til Repræsentanter eller Senatorer. Det samme var Tilfældet i Foraaret 1864; Valgene bleve næppe engang Gjenstand for nogen Kamp, det republikanske Parti havde overalt Overhaanden.

Under saadanne Forhold nærmede Tiden sig til Præsidentvalget, den folkelige Stemning var i det hele for et Gjenvalg af Lincoln, og der rejste sig egentlig kun en Slags Opposition herimod i selve det republikanske Partis Skjød.

Det forste nationale Partimøde (concusse*) fandt Sted den 31te Maj 1864 i Cleveland; man havde stævnet alle radikale i Landet — »To the Radical men of the nation« —, og omtrent 350 Repræsentanter havde givet Møde; dog var kun et ringe Antal af de mødende forsynet med egentlige Fuldmagter. Det radikale Parti havde forskjellige Grunde at anføre mod Lincolns Gjenvalg. For det første var man principmæssig imod ethvert umiddelbart Gjenvalg; men dernæst fandt man, at Lincolns Politik var alt for mild over for Rebellerne; man vilde konfiskere deres Godser og uddele dem blandt Soldaterne og Kolonister af de frigivne Negere. Størst gjorde Misfornøjelsen sig imidlertid gjældende over for Lincolns udenrigske Politik; man fandt navnlig, at han ikke var traadt kraftig nok op imod Kejser Napoleon III.'s for ham selv saa skæbnesvangre Forsøg paa at faa Mejico omdannet til et Kejserdømme, og for saa vidt vare de radikale sikre paa, at deres Erklæringer vilde finde Gjenklang hos hele Befolkningen, naar de i deres »Platform« vedtoge: »Den nationale Politik, som er bekjendt under Navnet Monroe-Doktrinen, er bleven anerkjendt af alle Magter, og de forenede

---

*) Se Noten Side 301.

Staters Regering kan ikke taale Indførelsen af en anti-republikansk Regering paa Amerikas Fastland«.

Mødet i Cleveland endte med at opstille General Fremont som Lincolns Medbejler til Præsidentværdigheden; det blev imidlertid snart klart, at det radikale Parti kun fandt ringe Støtte hos Befolkningen, og at Kampen derimod atter vilde komme til at staa mellem de unionistiske Republikanere og de Demokrater, som vare Tilhængere af Freden.

Republikanerne holdt deres store nationale Møde i Baltimore (Tirsdag den 7de Juni); alle Stater, som ikke vare i aabenbar Rebellion, vare indbudte til at give Møde. Forsamlingen udtalte i de bestemteste Udtryk sin Tillid til Lincoln: »Lincolns kloge og uegennyttige Politik har vor Tillid; vi billige hans urokkelige Troskab mod Forfatningen, hans Fædrelandskjærlighed, hans Hengivenhed for de sande amerikanske Friheder; vi erkjende, at han i de vanskelige Omstændigheder, under hvilke han har befundet sig, har opfyldt alle sin Stillings Pligter«. Mødet endte med at opstille ham som Republikanernes Kandidat til Præsidentværdigheden.

Ved intet af de to omtalte Møder havde man hørt Ytringer om et Kompromis; hele Norden vilde, at Syden først skulde overgive sig paa Naade og Unaade, alle vare overtydede om en snarlig og sikker Triumf. Det gik imidlertid dog ikke saa let, som det republikanske Parti havde tænkt. Grant led betydelige Nederlag ved Cold Harbor og Petersburg, Sheridan forfejlede en omgaaende Bevægelse mod Lee, Maryland var paa ny truet, og Atlantas Belejring ved Shermann trak i Langdrag. Alle disse Uheld virkede i højeste Grad nedtrykkende paa Stemningen i Norden, man talte paa ny om at indlade sig i Underhandlinger med Rebellerne, om at modtage, ja selv om at tilbyde Fred.

Under saadanne Forhold voxede Demokraternes For-

ventninger, og den 29de Avgust holdt de nu ogsaa deres Partimøde i Chicago; Horatio Seymour, Gouverneur i Staten New-York, var Præsident. Han synes at have næret Forventninger om muligvis selv at blive opstillet som Demokraternes Kandidat til Præsidentværdigheden, og han udtalte sig med stor Kraft mod Krigens Fortsættelse, men udtrykte sig dog i det mindste med Høflighed og Maadehold; men hvilke voldsomme Folketaler blev der ikke holdt fra Balkonen i samme Hotel, hvor de delegerede vare samlede? Tyve Talere søgte at overbyde hverandre i de groveste Beskyldninger og Fornærmelser mod Lincoln, alt under Tilhørernes larmende Bifaldsraab. Transparenter bleve baarne omkring med Paaskrifter i Smag med disse:

Lincoln har i fire Aar ruineret Landet; — vi ville have vore Rettigheder; — vi forlange vor Frihed; — giv os Habeas-corpus igjen.

Unionen, Konstitutionen og lille Mac!

Gamle Abe er en Hest, Mac Clellan er en Ridder.

Ingen Springfield-Løjer i Dag! Ingen af dine Piller, gamle Kvaksalver!

Lad os ogsaa høre et Par Stumper af disse folkelige, disse demokratiske Taler, der vise, hvad man i Amerika tillader sig at sige om sine politiske Modstandere. Vi give først Ordet til en af de mest ansete Talere fra New-Jersey, hans Velærværdighed Chauncey Burn. »Vi have ikke Ret til at brænde deres Høst, stjæle deres Pianoer, deres Skeer og deres Juveler. Lincoln har stjaalet Tusinder af Negere; men at stjæle en Neger er lige saa godt som at stjæle 10,000 Skeer*). Man har sagt, Syden behøver kun at nedlægge Vaabnene, da ville Dørene til Unionen staa aabne for det; men Syden kan ikke med Hæder nedlægge sine Vaaben, fordi det kæmper for sin Ære. To Millioner Menne-

---

*) For every negro he had thus stolen 10,000 spoons.

sker ere blevne anvendte til Sydens Ødelæggelse, og Lincoln kan ikke mere fylde Hullerne i sine Hære hverken ved Udskrivninger eller Hvervninger. Hvis jeg skulde holde en Bøn, maatte den lyde omtrent som saa: Gud formene, at nogen Stat i Unionen nogen Sinde maa blive erobret eller underkuet«.

Denne Velærværdighed fandt sin Ligemand i en anden Velærværdighed, Henry Clay Dean fra Iowa: »I tre Aar har Lincoln forlangt Soldater, og man har givet ham dem; men hvad har han nu vundet ved de store Hære, han har havt Kommandoen over? Nederlag! N e d e r l a g!! **Nederlag!!!** NEDERLAG!!!! Saadanne Tab have hidtil været ukjendte, man har ikke set Mage dertil, siden Sankheribs Ødelæggelse ved Herrens Engel. Og det Uhyre trænger endnu til Soldater for at kunne fortsætte sit Slagterarbejde. Fra det Øjeblik, da denne Usurpator, denne Forræder, denne Tyran har opnaaet Præsidentværdigheden, raaber det republikanske Parti: Kniven i Haanden! en Kamp paa Kniven! Blodet har flydt i Strømme; men det gamle Uhyre har endnu ikke læsket sin Tørst; han maa have mere Blod«.

Dog, vore Læsere have vel nok i disse Prøver paa sand folkelig, amerikansk Veltalenhed. Konventet i Chicago endte med at opstille General Mac Clellan som Lincolns Modkandidat. Det demokratiske Parti begik imidlertid en Hovedfejl, som vistnok forspildte dets Sejr. Af Partiets Valgmanifest (platform) fremgik, naar man forstod at læse mellem Linierne, at Demokratiet vel ønskede Unionen, og det selv med Slaveriets Opretholdelse, men at Partiet dog ikke vilde opstille Unionens Gjenoprettelse som en nødvendig Fredsbetingelse. Dette var en uhyre, en uoprettelig politisk Fejl. Republikanerne havde allerede begyndt at tvivle om deres Held; nu mandede de sig op til fornyede Anstrængelser, og samtidig indløb det ene Sejrsbud efter det andet og styrkede Haabet om Sydens snarlige Betvingelse. — »Farragut har forceret Indløbet til Mobiles Havn!« »Shermann

har taget Atlanta!» Saadanne Efterretninger bragte snart igjen Vægtskaalen til at helde til Republikanernes Side, og Afstemningens Resultat blev Lincolns Gjenvalg; han havde faaet 2,213,665 Stemmer mod 1,802,237, der faldt paa Mac Clellan. Denne Afstemning viste tydelig nok det amerikanske Folks Vilje; der kunde ikke mere være Tale om Underhandlinger eller om at opstille Fredsbetingelser, før Syden nedlagde Vaabnene, og denne Mulighed nærmede sig nu med stærke Skridt.

Den 2den September — fire Dage efter Mødet i Chicago — faldt Atlanta i Nordens Magt; forgjæves forsøgte den konfødererede General Hood ved et Indfald i Tennessee at lokke Shermann tilbage; denne sendte kun General Thomas med en Tredjedel af sin Hær afsted efter Hood, som da ogsaa blev slaaet ved Nashville (16de Decbr.); derimod trængte Generalen selv med 60,000 Mand ud til Atlanterhavet, en Vej paa 70—80 Mil, som han tilbagelagde i 32 Dage. Her satte Shermann sig i Forbindelse med Unionens Flaader, Georgias vigtigste Stad Savannah faldt i hans Magt endnu samme Aar (22de Decbr.), og den sejrrige General rettede nu sin Marche imod Nord; den 17de Febr. 1865 var han i Columbia, det vil sig i Hjertet af Syd-Carolina, den følgende Maaned var han allerede i Nord-Carolina og havde altsaa nærmet sig Richmond paa en 60 Mil. Unionens Hære rykkede saaledes fra alle Kanter imod Richmond; syd fra kom Shermanns sejrvante Skarer, Grant laa jo alt ved Petersburg, tæt sydost for Hovedstaden, og endelig trængte General Sheridan frem fra Nord gjennem Shenandoahs Dal. Den 27de Marts holdt de tre Generaler og Præsidenten et Krigsraad i Grants Hovedkvarter, hvor det blev besluttet, at Grant nu skulde skride til det endelige Hovedangreb. Den 2den April faldt Forskansningerne ved Petersburg, og Robert Lee søgte at redde Levningerne af sin Hær ved et fortvivlet Tilbagetog mod Bjergene; men allerede den 9de i samme Maaned maatte han kapitulere med Resterne af

sine Helteskarer, og Krigen kunde betragtes som endt, skjønt den af Shermann forfulgte Hær først i Slutningen af Maaneden fulgte dette Exempel.

Som vore Læsere ville mindes, havde Abraham Lincoln allerede i sit Budskab af Dcbr. 1862 foreslaaet Generalkongressen at foretage de Forandringer i Konstitutionen, som vare nødvendige til Negerslaveriets Ophævelse*). Senatet vedtog bemeldte Ændringer med 38 Stemmer mod 6; men i Repræsentanternes Hus fik de kun 95 Ja mod 69 Nej og vare saaledes forkastede. Abolitionisterne opgave dog ikke Haabet om at sætte deres Love igjennem: Kamrene vedtoge at opsætte de herhen hørende Forfatningslove til Udgangen af Krigen, og til Præsidentvalget havde fundet Sted, og i sit sidste Budskab af 6te Decbr. 1864 mindede Lincoln paa ny Generalkongressen om disse Ændringer. Den 1ste Febr. 1865 blev følgende Resolution vedtagen:

»Efterfølgende Artikel skal forelægges de lovgivende Forsamlinger i de forskjellige Stater som en Ændring i de forenede Staters Forfatning, og naar den er bekræftet af tre Fjerdedele af bemeldte Forsamlinger, skal den anses som integrerende Del af Konstitutionen«.

Artikel XIII.

»Afsnit I. — Slaveri eller et ufrivilligt Underordnelsesforhold kan ikke finde Sted i de forenede Stater eller i nogen Del, der er underkastet deres Jurisdiktion, uden som Straf for en bevist Forbrydelse«.

»Afsnit II. — Kongressen skal have Fuldmagt til at give de Love, som ere nødvendige for at sætte denne Artikel i Kraft«.

Man kunde forudse, at den fornødne Majoritet til

---

*) Se ovenfor Side 355.

denne Artikels Gjennemførelse nok kunde tilvejebringes*), og herved var Negerslaveriets Skændselsmærke borttaget fra den store Union.

Lincolns Mission var opfyldt.

IV. Epilog.

Langfredag Formiddag den 14de April holdt Lincoln sit sidste Statsraad, General Grant var tilstede, og Præsidenten henvendte sig til ham og spurgte, om han havde faaet Efterretninger fra Shermann; Generalen benægtede det, men erklærede, at han Time for Time ventede en Depeche om, at Johnston havde strakt Vaaben med sin Hær«.

»Nu vel«, svarede Præsidenten, saa vil De snart faa vigtige Efterretninger«.

»Hvorfor tænker De det?« spurgte Generalen.

»Jeg drømte det sidste Nat, og lige siden Krigens Begyndelse har jeg altid havt den samme Drøm, hver Gang der har fundet en stor Begivenhed Sted«, og nu talte han om Bull-run, Antietam, Gettysburg o. s. v.; altid havde han havt den samme Drøm. »Hør engang Welles«, tilføjede Lincoln, idet han henvendte sig til Marineministeren, »det er egentlig noget, som hører nærmest under deres Departement. Jeg drømte, at jeg saa et Skib, der sejlede afsted med overordentlig Fart og for fulde Sejl; jeg er sikker paa, at det er et Varsel om en stor national Begivenhed«. Det var Lincolns Dødsvarsel, hans sidste Drøm i dette Liv!

Samme Aften besøgte Præsidenten det lille Theater Ford, hvor man gav »Fætteren fra Amerika«. Lincoln var ledsaget af sin Frue, en Major Rathburn og en Frøken

---

*) Syv og tyve Stater stemte for Artiklen, og ved en Proklamation af Statssekretair Seward (18de Decbr. 1865) sattes den i Kraft endnu samme Aar.

Clara Harris; man ventede ogsaa General Grant, Theatret var i øvrigt overfyldt.

Tæppet var gaaet op for den tredje Akt, da der lød et Pistolskud i Retning af Præsidentens Loge; alle rettede deres Blikke derhen, og man saa da en Mand af lille Væxt og med stærkt markerede Ansigtstræk staaende paa Forranden af Logen. Svingende en Dolk udbrød han med tragisk Stemme: Sic semper tyrannis!*) et Øjeblik efter var han sprungen ned paa Scenen og forsvunden mellem Kulisserne. Det hele stod næppe et Par Minutter paa.

I Begyndelsen herskede der en almindelig Forfærdelse paa Tilskuerpladsen; nogle troede endnu, at det hele var en ny Scene, der var indlagt i Stykket; men Fru Lincolns og Frøken Harris's Skrig overtydede snart alle om den sørgelige Sandhed. Lincolns Legeme laa ubevægelig paa Gulvet; Morderens Vaaben, en Pistol med ét Løb, laa ved Siden. Skuddet var gaaet tværs gjennem Hjerneskallen, og Hjernemassen flød ud gjennem Hullet. Under en forfærdelig Tumult, under Graad, Hulken og vilde Hævnskrig blev det livløse Legeme bragt ind i et Nabohus og derfra til det hvide Hus. Lidt efter lidt samledes Ministrene og nogle af Præsidentens personlige Venner i hans Bolig; Time svandt efter Time, Lægernes Udsagn levnede ikke det mindste Haab; man haabede dog endnu med Ængstelighed paa, at den døende nogle Minutter kunde komme til Bevidsthed, for at de tilstedeværende kunde sige ham det sidste Farvel, men forgjæves. Tyve Minutter efter Klokken syv om Morgenen den 15de April 1865 udaandede Abraham Lincoln sit sidste Suk.

Det var nogle faa fanatiske Mordere, som havde fattet Planen til Attentatet den 14de April; de havde imidlertid

*) Gid det altid maa gaa Tyrannerne saaledes.

ikke alene lagt Raad op mod Lincoln, men samme Skæbne havde ogsaa været tiltænkt General Grant, der heldigvis ikke indfandt sig i Theatret. Ogsaa Udenrigsminister Seward var samtidig Gjenstand for et lignende Attentat. Statssekretairen var syg og sengeliggende, Morderen indfandt sig derfor i hans Bolig, saarede haardt hans Søn, Frederik Seward, som vilde spærre Vejen for ham, trængte ind til Ministeren og tilføjede ham to Knivstik i Struben og to i Ansigtet; det lykkedes derpaa ogsaa denne Morder at undslippe efter en kort Kamp med Sewards Tjenerpersonale og hans ældste Søn.

I nogle Dage var man uvidende om, hvem der var Lincolns Morder, hvad der havde været Motivet til hans skrækkelige Gjerning, og hvad der var blevet af ham; flere Personer havde vel lagt Mærke til hans mørke, energiske Aasyn; men de søgte forgjæves at henføre det til et bestemt Navn, og dog udfandt man snart Gjerningsmanden, som var vel bekjendt; det var John Wilkes Booth, Søn af en engelsk Skuespiller, der for længe siden havde taget fast Bolig i Amerika, og selv en dygtig, berømt Skuespiller. Han havde nøje overvejet sin skrækkelige Gjerning og truffet alle mulige Forsigtighedsregler, for at intet skulde træde hindrende i Vejen for Udførelsen. Før Forestillingens Begyndelse havde han skaffet sig Adgang til Tilskuerpladsen og stillet Meublerne i Præsidentens Loge saaledes, at de ikke kunde genere hans Bevægelser; en Dør, der førte ud til Gangen bag Logerne, havde han aflaaset og gjennem et Hul, han havde boret i samme Dør, kunde han udefra se alt, hvad der foregik indenfor. Da Personerne i Dramaet havde placeret sig, som Morderen ønskede, trængte han ind i Logen, og alt gik til, som han forud havde arrangeret; kun General Grants Udeblivelse bevirkede, at den Del i Programmet, som angik ham, maatte falde bort.

Under den almindelige Rædsel lykkedes det Booth at komme over Scenen, uden at nogen tænkte paa at arrestere

ham; han ilede nedad en Trappe, der førte til en Bagport, kom ud paa Gaden og kastede sig paa en Hest, som en medskyldig holdt parat til ham. Hele Washingtons Politi kom naturligvis strax paa Benene, den kommanderende General udlovede 10,000 Dollars for Morderens Paagribelse, et Exempel, som blev efterlignet af de store nordlige Byer, og dog gik flere Dage hen, uden at man kunde komme paa noget som helst Spor.

Booths Arrestation foregik paa en meget dramatisk Maade. Ledsaget af sin medskyldige Harrold var han bleven forfulgt ud i Sumpene i Mary-County i Illinois; det lykkedes dem at naa en Avlsgaard, hvor de barrikaderede sig i en Lade; men snart blev denne omringet af Oberst Bakers Soldater, der truede med at stikke Ild paa Bygningen, hvis Flygtningene vægrede sig ved at overgive sig. Da Booth sprang ned fra Logen paa Scenen, havde han brækket det ene Ben, de paafølgende Dages Anstrængelser og ilsomme Ridt havde forværret Saaret, der var meget smertefuldt; han nægtede imidlertid at overgive sig og erklærede, at man ikke skulde faa fat i ham levende. Oberst Baker stak nu Ild paa Laden, og der opstod et Skjænderi mellem de tvende Flygtninge, da Harrold hellere vilde overgive sig end brændes levende. Booth skjældte ham ud for en fejg Karl og raabte selv ud til Soldaterne, at de skulde modtage hans medskyldige, som overgav sig; Harrold gik derpaa ud og blev strax bagbunden.

Imidlertid havde Luerne omspændt hele Laden, Booth, som nu var bleven alene tilbage, samlede Resten af sine Kræfter og med en Revolver i hver Haand kastede han sig mod den lukkede Indgang; en af Dørplankerne gav ogsaa efter, og han vilde netop trænge sig gjennem den snævre Aabning, da en Sergent, der frygtede for sit og sine Kammeraters Liv, paa ganske nært Hold skjød ham en Pistolkugle gjennem Hovedet. Booth levede endnu nogle Timer under skrækkelige Smerter, forgjæves bad han Soldaterne

give ham et Revolverskud gjennem Hjertet for at gjøre det af med ham. Da alt var forbi, kastede man Liget paa en Karre, til hvilken Harrold blev bunden med et Reb om Halsen og maatte følge bag efter. Forgjæves fordrede senere Booths Familie hans Lig udleveret, og man véd ikke, hvad der er blevet af det; mange forskjellige Historier fortælles endnu derom i Washington og New-York; rimeligvis blev Liget dog kastet i Havet.

Medens Morderen saaledes blev jaget til Døde som et vildt Dyr, fandt hans Offers Begravelse Sted under stor Højtidelighed. En klar og varm Foraarsdag, den 19de April, foregik Begravelseshøjtidelighederne i Hovedstaden. Fra det hvide Hus blev Kisten ført hen til Kapitoliet paa en Ligvogn, trukken af sex hvide Heste; Tæppet, hvorpaa Kisten var stillet, var bedækket af Kypresser og hvide Roser. I Spidsen for det lange Sørgetog gik Lincolns tre Sønner, og Slutningen af Toget dannedes af to hundrede og halvtresindstyve sortklædte Negere. I Begyndelsen lagde man ikke synderlig Mærke til denne betydningsfulde Demonstration; men da man naaede den femte Hovedgade, den rigeste og mest aristokratiske Del af Byen, tilklappede de fineste Damer Negrene deres Bifald, enkelte kastede endog Blomster til dem. Blot to Aar tilbage i Tiden havde man i samme Bykvarter ustraffet kunnet fornærme, afprygle, ja endog hænge en Neger.

Under Kapitoliets mægtige Kuppelhvælving laa nu Lincolns dødelige Levninger i to Dage paa Parade paa en prægtig Baare. Den 22de April Klokken sex om Morgenen begyndte derpaa hans Ligfærd paa ny. Fra Washington gik det sørgelige Tog gjennem Baltimore, Philadelphia, New-York, Albany, Cleveland, Columbus, Indianopolis, Chicago til Springfield, hans gamle Hjemstavn; det var den

samme Vej, Lincoln for lidt over fire Aar tilbage havde fulgt i omvendt Orden, da han skulde tiltræde sit ansvarsfulde Hværv. I hver By, hvor Toget standsede, blev det hilset paa det højtideligste, og over alt paa dets Vej strømmede Befolkningen til i tætte Skarer, for endnu engang under alle Tegn paa Sorg og Ærbødighed at hilse paa den retskafne Abraham Lincoln.

C. H.

Nika-Oprøret under Kejser Justinian.*)

I. Skuepladsen for Begivenhederne.

I den anden Halvdel af det femte Aarhundrede eft. Kr. vandrede en Dag tre unge Bondeknøse med Brødposen over Skuldren ind ad Konstantinopels Vesterport. De havde forladt deres fattige Hjem i Illyrien eller Dardanien (det nuværende Bulgarien) for at gjøre deres Lykke i den vide, vide Verden; de vare velskabte og kraftig byggede, og de havde derfor i Sinde at søge Tjeneste i Kejserens Livgarde. Den ene af disse tre Knøse hed Justin. Han var af Skæbnen bestemt til store Ting, men han var ingenlunde disse voxen; han havde aldrig besøgt en Skole, thi saadanne fandtes ikke i Hjemmet; selv Begyndelsesgrundene i Læsning og Skrivning vare uopnaaelige Færdigheder for ham! men paa den anden Side var Justin i Besiddelse af god Forstand og et vist, hemmeligt Instinkt; han var snu og dristig. I sit hele Liv havde han vistnok aldrig før været i en stor Stad, og da han nu gabende og studsende slentrede op og ned ad Konstantinopels Gader, maatte den kejserlige Residensstad, Roms lykkelige Medbejler, med rette gjøre et mægtigt Indtryk paa ham. Lad os i Tankerne følge ham Skridt paa Skridt under denne hans første Vandring gjennem Verdens skjønneste Stad, som Beboerne

*) A. Schmidt: Epochen und Katastrophen. Berlin 1874.

kaldte den. Vi ville saaledes lære Skuepladsen for de følgende Begivenheder at kjende.

Konstantinopel overgik ved denne Tid allerede det daværende Rom i Folkemængde og talte mindst en halv Million Indbyggere. Staden strakte sig fra Vest til Øst og opfyldte en Landtunge, som paa Nordsiden skiltes fra Forstaden Pera ved Havnen (det gyldne Horn), medens Sydsiden beskylledes af Marmarahavet og Østsiden af Bosporos. Man brugte henved to Timer for at gjennemvandre Byen i dens hele Længde; helt ude mod Vest var den syv Fjerdingvej bred, men Bredden aftog lidt efter lidt mod Øst, saa at man paa det smalleste Sted kunde gjennemvandre Staden i fem og tyve Minutter. Den østlige Del var den ulige interessanteste og opfyldt af de mangfoldigste Pragtbygninger og Mindesmærker; her var den vigtigste Skueplads for de indre Revolutioner og for Gadekampene, her rasede hyppig de frygteligste Ildebrande.

Næsten lige i Byens Midte laa Konstantins Forum omtrent paa det Sted, hvor engang det gamle Byzantiums Mure og Porte havde staaet. Dette Forum var en mægtig Markedsplads af oval Form og helt omsluttet af et Galleri i tvende Etager; to store lige overfor hinanden staaende Triumfbuer dannede Indgangene fra Øst og Vest. Talløse Statuer af Marmor og Malm smykkede Søjlehallerne, Triumfbuerne og selve Pladsen; særlig fortjener at nævnes en smuk, vel vedligeholdt Port fra det gamle Byzantiums Tid og midt paa Pladsen, ved Brønden, en Gruppe af Daniel med Løverne. Den største Prydelse var dog en mægtig Porfyrsøjle, fra hvis svimlende Højde Konstantin den stores kolossale Statue skuede ned paa hans Stad; Billedstøtten var imidlertid forfærdiget af en gammel Apollofigur ved at omdanne Hovedet; Trappetrin førte op til Søjlens Fodstykke.

Fra den østlige Triumfbue paa Forum kunde man ad tre forskjellige Veje naa til Kejserpaladset ved Bosporos.

Den første Vej førte i en nordlig Bue gjennem Severus's

Søjlehaller forbi Eubulos's Hospital, Severusbadene, Lampehuset, den hellige Irenes Kirke og den hellige Samsons store Hospital. Det var navnlig Severusbadene, ogsaa kaldede Alexandersbadene eller Zeuxippos, som her gjorde det mest storslaaede Indtryk. Bygningen var opført i en Firkant og hvilede paa fire Søjlehaller; en Forgaard dannede Indgangen til det indre, som omfattede ikke blot de offentlige, af Severus anlagde, Bade, men ogsaa et uendelig prægtigt Antikkabinet, som oprindelig var stiftet paa Konstantins Tid; den umaadelige Pragt i Rummenes Udstyrelse svarede paa en værdig Maade til de opstillede Værker, som her vare samlede fra alle Tidsaldere, i Sten og Marmor, i Mosaik og i Malm. En Mylr af Statuer, for største Delen af Malm, fremstillede her de ved Visdom, Digtekunst, Veltalenhed og Tapperhed mest udmærkede Personer fra Fortiden; de hidrørte fra Mestrene i Kunstens forskjellige Tidsaldre og dannede saaledes en Slags Bronce-Haandbog i Kunsthistorien. Her stod saaledes den berømte Statue af Homer i en eftertænksom Holdning med Hænderne foldede over Brystet, med lukkede Øjne som Tegn paa Blindhed og med furet Pande, saaledes paa én Gang et Billede paa et grublende Ideliv og paa Alderdommen. Her sad Sappho, fremstillet, som om hun digtede; hist stod Demosthenes, overvejende Indholdet af en Tale, fremdeles Plato og Aristoteles, Herodot og Thukydides, Pyrrhos og Julius Cæsar, Perikles og talløse andre; en Fortegnelse af 75 her opstillede Statuer med tilsvarende Epigrammer er endnu til.

Det i Formaal og Betydning vidt forskjellige Lampehus stod i nøjeste Forbindelse med den nys skildrede Pragtbygning, hvis Oplysning og Reparation m. m. skulde bestrides af Lampehuset. Denne Bygning var en Art Bazar, som omfattede Hovedstadens kostbareste Varemagasiner, hvor de rigeste Kjøbmænd udstillede deres Skatte af sjeldne Silke- og guldvirkede Stoffer samt øvrige Luxusgjenstande; hver Aften til langt ud paa Natten straalede samtlige disse

Magasiner i hele deres Udstrækning i et Lyshav fra en Uendelighed af Lamper, og netop heraf havde Bygningen sit Navn; thi denne Illumination var helt forskjellig fra den sædvanlige Gadebelysning, som den var i Brug i Konstantinopel allerede fra det fjerde Aarhundrede og i Jerusalem, Antiokia, Edessa og andre Stæder fra det sjette Aarhundredes Begyndelse; overalt paa Gadehjørnerne og foran Butikkerne var der nemlig anbragt Lygter, men det maa vel betragtes som en Overdrivelse, naar en samtidig Forfatter paastaar, at deres natlige Skjær kappedes med Dagslyset.

Den anden Vej fra Konstantins Forum til Paladset førte i lige Linie tværs gjennem Staden. Til den østlige Triumfbue sluttede sig her først Vexelerhallen, der kaldtes saaledes efter de mange Vexelerforretninger, som her vare etablerede, og som vare fornødne til det daglige Samkvem paa Forum, hvor Handelsvejene, Varerne og Mynterne fra den hele Verden stødte sammen. Man vandrede dernæst forbi Patricieren Lausus's berømte, paladslignende Bygninger og kom først til Raadhuset, derpaa til Octagonen. Raadhuset var Sædet for Borgemesteren og Politimesteren med deres store Politipersonale, med Archiverne, Retssalene og vidtstrakte Fængsler. Octagonen eller Ottekanten omfattede en større Gruppe Huse eller et helt Kvarter, som begrænsedes af otte hvælvede Søjlehaller (basilica octagona); her fandtes i det mindste senere hen Bibliotheket med en Overbibliothekar og tolv Underbibliothekarer, og dette Kvarter var et af Knudepunkterne i en Gadekamp.

Fulgte man den midterste Vej længere frem mod Øst, naaede man et andet Knudepunkt, nemlig det augustæiske Forum og Milium tillige med Sophiekirken og Senatspaladset. Det augustæiske Forum eller Augustæum var opkaldt efter Kejser Konstantins Moder, Helena Augusta og udgjorde en meget rummelig Plads, der var dannet som en langstrakt Firkant, omgivet af Søjlehaller og med Portaler, der kunde tillukkes; blandt mange andre Mindesmærker

fandtes her ogsaa Helenas Statue; men fremfor alt maa mindes den af Arkadius opførte Theodosiussøjle med denne Kejsers Sølvstatue, hvortil der skal være medgaaet 7,000 Pund Sølv. Midtpunktet af Augustæum kaldtes tidligere Sejrspladsen efter et Sejrsmindesmærke fra en ældre Tid; ved denne Tid havde det imidlertid faaet Navnet Milium efter en gylden Mileviser (milliare aureum), hvorfra Angivelserne paa Landevejenes Milepæle beregnedes; denne Mileviser var, i Modsætning til den tilsvarende i Rom, en anselig og elegant Bygning, der bestod af en hvælvet Triumfbue, som var smykket med forskjellige Statuer; her plejede man ogsaa at udstille Hovederne af de henrettede til en gavnlig Lære for Befolkningen; senere var her ogsaa et Urværk.

Det augustæiske Forum var paa alle Sider omsluttet af smukke Bygninger og Paladser; ved den østlige Ende laa saaledes Sophiekirken paa den nordlige og Senatspaladset paa den sydlige Side. Sophiekirken med dens Forgaard udgjorde en langagtig Firkant; den var opført af Konstantin den store til Ære for »den hellige Sophia« ɔ: Kristi Visdom og var senere bleven forstørret og forskjønnet af hans Efterfølgere; en Skov af 437 mægtige Søjler smykkede Kirken, en Angivelse, der dog lyder noget utrolig. I Senatspaladset fandtes det sædvanlige Samlingslokale for Senatet, den eneste endnu tilovers blevne parlamentariske Forsamling, der imidlertid havde mistet enhver Selvstændighed og egentlig kun havde den Bestemmelse at indregistrere de kejserlige Befalinger og at afgive en glimrende Staffage for Kronen. Foruden Senatssalen omsluttede Paladset i øvrigt alt, hvad vi vilde henføre til Justitsministeriet, samt Lokaler for de forskjellige Dikasterier eller Domstole.

Fra alle disse Bygninger paa Augustæum kom man sluttelig til Kejserhallen, som ogsaa optog Vejen fra Zeuxippos og førte lige til den ene af Paladsets tvende Hoved-

indgange. Man traadte ind gjennem en Forgaard, Chalke eller Broncegaarden, der førte dette Navn, fordi Paladsbygningerne og Søjlehallerne, som omgave Gaarden, vare tækkede med gyldne Bronceplader; de herhen hørende Bygninger vare næsten udelukkende beboede af Paladsembedsmændenes og Livgardisternes uniformerede Skarer.

Før vi betræde Slottets indre Regioner, ville vi endnu engang begive os til Konstantins Forum for i en sydlig Bue at slaa ind paa den tredje Vej til Paladset. I Begyndelsen kom man kun forbi Punkter af mindre historisk Betydning; men omtrent halvvejs, lige syd for Octagonen, laa den hellige Theodorskirke med store Udbygninger, og længere frem fulgte derpaa den berømteste af alle disse Lokaliteter, det vældigste Midtpunkt for alle Gadekampene i Konstantinopel, kort sagt den store Circus eller Hippodromen. Denne kolossale Bygning laa i sydlig Retning for Augustæum og frembød en herlig Udsigt til Marmarahavet og dets Bredder; Hippodromen var fuldendt af Konstantin, og en Række af Slægter havde saaledes nu omtrent i to hundrede Aar paa dette Sted fornøjet sig over Dyrekampene, over de gymnastiske Øvelser og navnlig over Væddeløbene til Hest og Vogns. Circus havde Form af en langstrakt Oval, der dog mod Østsiden var overskaaren af en lige Linie; Ydermurene hævede sig i tvende mægtige, af Søjler baarne Etager; hver af disse omfattede tyve Rækker af Bænke og kunde tilsammen rumme 150,000 Tilskuere; den egentlige Arena var dog kun 600 Fod lang og 300 Fod bred og saaledes betydelig mindre end den store Circus i Rom. Naar man gjennem den vestlige Indgang, Sphendone eller Drejeporten, traadte ind paa Arenaen, stod man lige over for den Del af Bygningen, der begrænsedes af den lige Sidemur, og her vare de talrige Indkjørsler for Vognene samt den kejserlige Loge eller Tribunalet, som blev baaret af 24 meget høje Søjler; fra denne Loge plejede Statens Overhoved at betragte Skuespillene og at udøve Dommermyndigheden;

her sad han paa sin Trone, omgiven af de fornemme Herrer i sit Følge. Paa begge Sider af Tribunalet fulgte Senatorernes Loger og derpaa de lange Rækker Siddepladser for de forskjellige Theaterpartier. Efter gammel Skik besøgte Kvinderne ikke Skuespillene. Naar der skulde gives Festforestillinger, blev der hejset store Flag paa den kejserlige Loge.

Circusbygningen laa i umiddelbar Nærhed af Slottet, som vi nu endelig betræde. Fra Tribunalet kom man nemlig strax til Paladsets anden Hovedindgang, Triclinium, der i Betydning ganske svarede til den tidligere beskrevne Chalke; det var en Forgaard med store Bronceporte, som kunde lukkes ud mod Circus. Fra Tricliniet førte Pulpita, rimeligvis terrasselignende Anlæg, til Muslingeporten eller Kochlias, der dannede Indgangen til Paladsets Indre.

Ligesom det nuværende Serail indtog Palatium hele den østlige Egn af Staden lige ned til Bosporos; det stod i Omfang ikke synderlig tilbage for det romerske Palatium og udgjorde en mer eller mindre sammenhængende Gruppe af mangfoldige Pragtbygninger med mange ydre og indre Gaarde, med talrige Boliger for de højere Embedsmænd, med store Haller for de forskjellige Afdelinger af Livgarden, Slotspolitiet og Hofpersonalet som Excubitorerne, Spatharierne og Cubicularierne. Kjærnen i det hele Complex var det store konstantinske Palads, Lusoriet eller Lystpavillonen, det placidiske Palads o. s. v. I det store Palads maa navnlig fremhæves tvende Sale, der begge ere lige historisk mærkværdige, og som begge frembøde den mest henrivende Udsigt til Bosporos og Kejserhavnen. Den ene af disse Sale var Porphyrsalen eller Kejserindens store Sal, hvor de i Purpuret fødte saa Dagens Lys; den anden var Tronsalen, den betydningsfuldeste og mest skæbnesvangre Lokalitet i hele Riget; her kom Selvherskerens Politik til Modenhed, her stod hans Trone, her blev der

forhandlet og taget Beslutninger om de vigtigste Statsanliggender.

En prægtig smykket Porthvælving førte fra Paladset til Havet; ad Marmorterrasser steg man gjennem yppige Haver til den kejserlige Havn eller Paladshavnen ved Bosporos. Denne Havn var omsluttet af Dæmninger og ene bestemt til Tjeneste for Hoffet; her laa de kejserlige Jagter og Hurtigsejlere; herfra foretog Kejseren sine Sejlture; her kunde han endelig uden at vække Opsigt vende tilbage til sin Hovedstad, naar han ikke ønskede at komme i Berøring med Befolkningen eller vilde undgaa de støjende Modtagelseshøjtideligheder.

II. Forspil.

Paladset var altsaa Maalet for den fattige Justins Vandring; her tænkte han at gjøre sin Lykke som Livgardist, og det lykkedes ham over al Forventning. Lig en Tigger betraadte han Slottet for sluttelig selv at tage Tronen i Besiddelse. Hans Ansøgning om at blive hvervet blev uden Forsinkelse antagen, da den støttedes ved hans kraftige Udseende, og fra simpel Soldat svang han sig ved hurtigt Avancement op til Chef for den kejserlige Livgarde, en Stilling, der hørte til de mest indflydelsesrige i Staten. Justin vidste fortræffelig at drage Fordel af sin Stilling; den Kunst at spinde Rænker trivedes til alle Tider ved det byzantinske Hof, og heri blev Justin snart Mester. Han oplevede at se fire Kejsere af det regerende Hus afgaa ved Døden; den første var Leo I († 474), der efter faa Maaneders Forløb blev fulgt i Graven af sit firaarige Barnebarn, Leo II; derpaa fulgte Zeno († 491), den førstnævnte Kejsers Svigersøn og den sidstes Fader, og endelig ogsaa Anastasius I, som var gift med Leos Datter Ariadne.

Anastasius var en hæderlig Mand med de bedste Hen-

sigter, og Folket hilste da ogsaa hans Regeringstiltrædelse med de Ord: »Reger, som Du har levet!« men han formaaede ikke at beherske de forvirrede Forhold i det bundfordærvede Rige, Borgerkrige og religiøse Oprør fulgte Slag i Slag, og da han døde i Aaret 518, fulgtes han i Graven af Forbandelser fra talrige politiske Modstandere og fra alle rettroende Kristne. Han efterlod sig tre Neveuer, Hypatius, Pompejus og Probus, af hvilke især Søstersønnen Hypatius gjorde sig Haab om Tronen; men Hofpartiet opstillede en anden Kandidat imod ham, og for at vinde Livgardens Bistand hertil betroede man Præfekten Justin en meget betydelig Sum Penge; han uddelte virkelig ogsaa Pengene til Soldaterne, men rigtignok i sit eget Navn; hans Rænkespil lykkedes, og saaledes var den forhenværende Bonde nu bleven den mægtigste Fyrste i Verden.

Justin var ved denne Tid over tresindstyve Aar; han havde ikke senere raadet Bod paa sin forsømte Opdragelse og var endnu lige uvidende i Læsning og Skrivning; for at gjøre det mulig for ham at forsyne de kejserlige Befalinger med sin Underskrift bleve Bogstaverne i hans Navn indskaarne i en lille Træplade, saa at han kun behøvede at føre Pennen gjennem Ridserne. Det er saaledes letforstaaeligt, at den nye Kejser trods sin sunde Forstand ikke kunde beskæftige sig synderlig med Enkelthederne i Regeringssagerne; han lod sig da ogsaa i Reglen lede af sin Kvæstor eller Kansler Proclus og navnlig af sin Søstersøn Justinian, hvem han sluttelig endogsaa tog til Medregent. Ved Justins Død 527 fulgte Justinian ham i Regeringen uden at møde nogen Modstand.

III. Hoffets Hovedpersoner.

Justinian, en Søn af Sabates, var født i den illyriske Flække Bederiana. Man kan med rette betragte ham som

et Lykkens Skjødebarn; thi han havde sin Onkels Klogskab og Lykke at takke for alt. Da han blev sig bevidst, hvilken ophøjet Stilling han var kaldet til at beklæde, søgte han at raade Bod paa sin i Ungdommen noget forsømte Opdragelse og tilegnede sig ret taalelige, videnskabelige Kundskaber. Han var modtagelig for store Ideer, men ikke i Besiddelse af praktisk Skarpsindighed. Allerede medens Onklen levede, havde han lagt et vist Organisationstalent for Dagen; men han manglede al skabende Kraft og var og blev aldrig andet end en Bureaukrat. Han var herskesyg og tyrannisk, saa længe man viljeløs bojede sig for ham; men en alvorlig og kraftig Modstand bragte ham let ud af Fatning. Da Justinian følte Kejserkronen om sit Hoved, voxede hans Ærgjerrighed, og det er umuligt at afgjøre, hvor vidt hans højtflyvende Planer strakte sig. Alt skulde centraliseres og gjøres ensformig; én Stat, én Kirke, én Lov skulde beherske Verden; overalt skulde en absolut Autoritet gjøre sig gjældende, og i hans Person skulde al denne Magtfylde samles.

I sin udenrigske Politik lod han sig lede af den Tanke at gjenoprette det romerske Vælde mindst indenfor dets gamle Grænser, og Tiderne vare ikke ugunstige. Det vestromerske Rige var lidt efter lidt blevet opslugt af Folkevandringens Bølger og allerede for halvtresindstyve Aar siden stille og sporløs forsvundet fra Historiens Skueplads. I Rom, i Italien og i alle de vestromerske Provinser tumlede nu lutter barbariske Stammer sig, og med byzantisk Selvtillid vilde den unge Kejser driste sig til et Forsøg paa at tæmme de frie germanniske Nationer ved en militær Disciplin og strategisk Dygtighed. Imod Østen var det persiske Vælde ham en Torn i Øjet, og Justinian drømte om lidt efter lidt at opløse denne Stormagt og at bringe de persiske Provinser ind under det byzantiske Rige.

Dette Universalrige skulde bæres af en Universalkirke; derfor forfulgte Justinian med ubønhørlig Strænghed de

sidste Levninger af det gamle Hedenskab; derfor opløste han Athens Philosophskole, der endnu blomstrede og i sine sidste Dage kunde glæde sig ved Mænd som Proclus og Simplicius. Philosophien blev jaget til Døde som et udmattet Vildt, den kristelige Theologi skulde som eneberettiget Magt træde i dens Sted; men i selve Kristendommen var der ingenlunde Enhed med Hensyn til Lære og Tro, og Justinian formastede sig nu til at ville tilvejebringe denne Enhed; han vilde grundlægge en orthodox Lære for al Verden og for alle Tider. Han satte sig paa en god Fod med den romerske Pave; men dog skulde hverken denne eller Patriarkerne eller Kirkeforsamlingerne være den øverste Autoritet i Trossager eller have det sidste Ord med Hensyn til religiøse Spørgsmaal. Nej, den byzantiske Enehersker skulde afgjøre alt efter sit eget Tykke, og de nævnte Myndigheder skulde kun være Redskaber for den kejserlige Vilje og berede Vejen i Kirken for de bureaukratiske Befalinger, der udgik fra Tronsalen i Kejserpaladset. Saaledes indtraadte den i Kirkehistorien saa forfærdelige Kjendsgjerning, at øjeblikkelige Luner, verdslige Interesser og letfærdige Rænker kunde give Stødet til Befalinger, der skulde raade over Samvittighederne for alle Tider; den orthodoxe Lære kunde blive foreskreven efter Indskydelser af Kejserinde Theodora, den i moralsk Henseende mest forvorpne Skabning. Allerede Religionsediktet af 528 viste, hvad man havde at vente sig. Ganske vist bekræftede Justinian i Grunden kun de tidligere Kirkeforsamlingers Beslutninger; men han nævnte ikke Kirkeforsamlingerne. Karakteristisk er derimod den despotiske Logik, hvormed han taler i Ediktet; det hedder saaledes ordret: »Vi bekjende os til disse og hine Trossætninger; vi udtale Band over alle dem, der efter dette Edikt bekjende sig til andre Meninger; vi befale at straffe samme uden Skaansel som Kjættere.« Straffen var Døden.

Den universelle Kirkes Rettroenhed skulde altsaa søge

sin eneste Grundvold i Kejserens Autoritet, og paa lignende Maade troede han sig ved guddommelig Indskydelse kaldet til at grundlægge en ensartet, universel Lovgivning; ved Siden af Troens Bog vilde han stifte en Lovbog, der skulde bestaa som et evigt, almengyldigt Orakel, og der udfoldedes strax en umaadelig Virksomhed for at tilvejebringe et alt omfattende Retssystem. I Spidsen for Lovgivnings-Kommissionen stod Ministeren Tribonian; det laa imidlertid dels i Sagens egen Natur, dels ogsaa i Tidsaanden, at Lovgivningsværket mere og mere antog Karakteren af et rent Mosaikarbejde; men Kommissionen udfoldede en storartet Flid og ansporedes ogsaa idelig af den rastløse Kejser. Allerede i Aaret 529, efter blot fjorten Maaneders Arbejde, kunde man offentliggjøre den første Udgave af »Justinians Codex«, hvorpaa man mod Slutningen af det følgende Aar gav sig i Kast med »Digesterne«; dette Arbejde var allerede rykket et godt Stykke frem, da Revolutionen i Begyndelsen af Aaret 532 bragte Fortsættelsen af det hele Arbejde i Fare.

Denne Revolution øste i en ikke ringe Grad netop sin Kraft af den Omstændighed, at den tilsyneladende saa fromme, af Gud inspirerede Lovgiver navnlig blev beskyldt for Uretfærdighed, Vilkaarlighed og Grusomhed. Man hviskede gjensidig hverandre i Ørene, at han kun altfor let var rede til at lytte til ondskabsfulde Anklagere og til at paalægge tyranniske Straffe; særlig yndede han Henrettelser og Konfiskationer, og disse sidste vilde man udlede af hans Tilbøjelighed til Ødselhed. Alligevel anvendte Justinian i Begyndelsen af sin Regering ingenlunde saa overordentlig store Summer til Krigs- eller Bygningsforetagender; men hans Byggemani lagde sig dog for Dagen strax ved Begyndelsen af hans Regering; saaledes lod han blandt andet den kejserlige Loge i Circus betydelig forhøje for bedre at kunne overskue Kampene, ligesom ogsaa Senatorernes Loger bleve fornyede. Dog indlod han sig først senere paa sine

mægtige Byggeforetagender; derimod var han dog hyppig i Pengeforlegenhed; thi Pragtsyge og Vellevnet, slet Statshusholdning og de højere Embedsmænds exempelløse Fordærvelse maatte i lige høj Grad opsluge de offentlige Midler. Justinians finantsielle Grundsætninger stode i fuld Samklang med hans øvrige Regeringsmaximer, og han indførte et fuldstændigt Rov- og Udsugelsessystem. Naar det gjaldt om at opdrive Penge, vare alle Midler ham gode, retfærdige saa vel som uretfærdige, og man vilde paastaa, at den sidste Art blev vel saa hyppig anvendt som den første, og at Kejseren viste sig særlig taknemmelig mod enhver, der kunde vise ham Vej til Berigelse. Saaledes fulgte den ene Forøgelse i de gamle Afgifter paa den anden, og samtidig grundede man et Told- og Accisesystem, hvorved sluttelig alt muligt, endog Luften og Vandet, blev beskattet. En lige saa stor Opfindsomhed lagde man for Dagen med Hensyn til Pengebøder. Saaledes blev man straffet med Bøder eller fik sin hele Formue konfiskeret, naar man forbrød sig i Religionssager, naar man var tilbøjelig til Fraaseri og Drukkenskab, naar man var processyg og af mange andre lignende Grunde.

Trods alle Justinians højtflyvende Ideer og despotiske Adfærd gjaldt det dog som en afgjort Sag, at Kejseren paa mange Maader var afhængig af sine Omgivelser, hvis Indskydelser han, bevidst eller ubevidst, ofte fulgte; hans Karakter manglede netop i høj Grad Selvstændighed og Kraft; i disse Egenskaber overgik hans Gemalinde Theodora ham i høj Grad.

Theodora stammede fra et endnu dybere Samfundslag end hendes Mand; hun var nemlig en Datter af Akacius, som var Bjørnevogter, en Bestilling, der stod i Forbindelse med Dyrefægtningerne i Circus. Tidlig mistede hun sin Fader, hendes Barndom gik hen i glædeløse Kaar, og i sin Ungdom hengav hun sig til det forføreriske Skuespillerliv, for hvis Fristelser hun meget hurtig bukkede under;

hendes Levnet blev mere og mere usædelig, og hun faldt saa dybt, som det er en Kvinde muligt at fálde; hun tilbragte nogen Tid i Østens store Steder, navnlig i Alexandria, men vendte paa ny tilbage til Konstantinopel. Her levede hun en Tid lang i en ussel Rønne; men endnu vidste hun at fængsle Mændene ved sin blomstrende Skjonhed, sine yndefulde Manerer og det Skin af Aandrighed, hun vidste at lægge for Dagen i sin Samtale. Saaledes lærte hun Justinian, der den Gang alt kunde gjælde som Tronarving, at kjende, og han hævede hende fra Dyndet op til den højeste Rang i Samfundet. Endnu bestod der Ægteskabslove, som forbød Senatorer at gifte sig med faldne eller berygtede Kvinder; men Justinian ophævede dem, han ryddede alle andre Hindringer til Siden, og sluttelig kaldte han i sine Statsakter Theodora »sin højtagtede, ham af Gud skjænkede Hustru.«

Saaledes var Theodora bleven den anden Magt i Staten, ja hyppig var hendes Indflydelse den altovervejende. Justinian foretog sig intet af Betydning uden at raadspørge hende; hvad enten det drejede sig om at bortgive Værdigheder og Embeder, om at udstede en Lov eller om at fastsstille Normer for Rettroenheden, gjorde hendes Anskuelse hyppig Udslaget, ja hyppig greb hun endogsaa Initiativet og forstod altid at sætte sin Vilje igjennem. Befolkningen vidste dette og knurrede derover. Rigtignok søgte Kejserinden at bringe sit tidligere Levnet i Forglemmelse ved ydre Fromhed; men dette ansaa Mængden kun for Hykleri, og man tiltroede hende i Grunden en fuldkommen Mangel paa Ærefrygt over for alt guddommeligt.

Særligt Anstød tog man dog af Kejserindens hovmodige Væsen og uendelige Stolthed, hvorved hun søgte at bringe sin Herkomst og sin Fortid i Forglemmelse; hun vilde ligesom omgive sig med en jordisk Guddoms Straaleglans. Medens Justinian i Grunden var meget omgængelig og gjerne lyttede selv til den menige Mands Ord og Klager, gav

Theodora kun de mest ansete Personer Audiens, og selv disse turde kun nærme sig hende i dyb, tavs Ærbødighed. Ceremoniellet med Fodkysset fik under hende en Betydning, som det aldrig tidligere havde havt; enhver, der nærmede sig hende, maatte knæle og berøre hendes Fod med sine Læber. Det kom saa vidt, at Senatets pligtskyldige Opvartning hos Kejserinden ikke bestod i andet end disse tavse Fodfald, og man kunde næppe tænke sig noget mere jammerligt end at se Rigets højeste Embedsmænd som en Flok Slaver krybe hen til Kejserindens Skammel for at udøve den nedværdigende Handling; selv de byzantinske Slavesjæle vare forargede herover, og Fremtiden lærte, at Flertallet af Senatorerne snarere vare tilbøjelige til Forræderi end til Tilbedelse. For Tiden søgte man dog omhyggelig at lægge Dølgsmaal paa sin Harme; thi den, som faldt i Unaade hos Kejserinden, var ubønhørlig fortabt; kunde hun ikke aabenlyst bevirke hans Undergang, tog hun sin Tilflugt til falske Anklager og bestikkelige Dommere. Theodora var fuldendt i Rænkespil og uendelig grusom. Legemlige Tugtelser og Dødsstraffe kølnede hendes Had; men ikke sjeldent maatte ogsaa Offeret for hendes Vrede eller den, som tidligere havde nydt hendes Gunst, vansmægte i Paladsets underjordiske, gravmørke Kjældere; mangt et sporløst forsvundet Offer for Tyranniet hentæredes her uden Haab om nogen Sinde mere at se Dagens Lys, medens den kronede Forbryderske nogle faa Alen over hans Hoved nød al menneskelig Lyst og guddommelig Ære.

Et dybere og dybere Had til Theodora gjennemtrængte lidt efter lidt alle Samfundets Lag, og snart kunde man endog være i Tvivl om, hvorvidt hun eller Kejseren vare mest forhadte; derimod var det en almindelig gængse Anskuelse, at hun ofte overgik sin Mand i Vilkaarlighed og Havesyge; men selv Theodoras værste Modstandere maatte gjøre hende den Indrømmelse, at hun var den modigste

og bestemteste Karakter, ja den eneste Mand ved det hele Hof.

Og ved dette Hof færdedes dog Belisarius og Narses, de to senere saa verdensberømte Feltherrer. Belisarius, som nylig havde vundet sine første Lavrbær i Perserkrigene, var virkelig sit Aarhundredes første Helt, men derhos ogsaa sin Tidsalders mest kvindagtige Karakter. I Felten var han en energisk Herre, hvis Befalinger Soldaten fulgte med Begejstring; men ved Hoffet var han en fejg og jammerlig Slavesjæl, der krøb i Støvet for sin Herre og Herskerinde. En strategisk Plan kunde han følge med urokkelig Fasthed; men naar det gjaldt om at styre sine egne huslige Affairer, var han en latterlig, lunefuld Person; havde han den ene Dag givet sit Ord i Pant, ja maaske endog aflagt Ed paa, at han vilde træffe denne eller hin Forholdsregel, var man dog ingenlunde sikker paa, at han alligevel ikke den næste Dag handlede lige tvært imod. Særlig gav hans Hustru Antonina ham meget at bestille; hun var en Kvinde, opfyldt af de laveste sanselige Lyster og derhos saa uddannet i Rænker, at hun kunde maale sig med sin høje Beskytterinde og fortrolige Veninde Theodora, ja vel endog vilde have overgaaet hende, hvis Kejserinden havde fundet sig heri. Al Verden var overtydet om hendes lastefulde Levnet, ja selv Belisarius tvivlede undertiden, men sluttelig fæstede han atter og atter den stærkeste Tiltro til hendes Dyd; den Mand, som i Krigen var fuld af Mistillid til sine aabenlyse Fjender, var i sit Hjem fuld af barnlig Tillid til Antonina og et blindt Redskab for alle hendes hemmelige Rænker. Man kan derfor ikke undre sig over, at Belisarius ganske vist stod i stort Ry som Soldat, men kun nød ringe Anseelse som Mand.

Eunuken Narses var Cubicularius og Spatharius d. v. s. Kammerherre og Livgardist; i Justinians første Regeringsaar havde endnu ikke havt Lejlighed til at lægge sin Feltherredygtighed for Dagen, og Konstantinopels Befolkning vidste kun saa meget om ham, at han i mangen mandlig

Egenskab maatte vige for alle, men i personligt Mod og Indflydelse kun for faa og i Rænkespil for ingen.

Der var to andre Mænd, som med rette gjaldt for det herskende Regeringssystems egentlige Bærere, nemlig de tvende Ministre Johannes fra Kappadokien og Tribonian; deres Karakter og Natur vare i meget grundforskjellige, men havde dog flere væsentlige Beroringspunkter.

Johannes fra Kappadokien var Hofpræfekt (præfectus prætorio). Han var en djærv og plump Natur med fuldkommen raa og udannede Manerer, uden al Dannelse og fuldstændig ubekjendt med Videnskaberne; i Skolen havde han ikke bragt det videre end til Skrivning, og selv heri var han ikke synderlig ferm; hans Haandskrift var lige saa slet, som Meningen af hans Skrivelser var gaadefuld og vanskelig at fatte. Derimod var han i Besiddelse af en overordentlig Skarpsindighed; ingen kunde saa let som han udfinde, hvad der var Kjærnepunktet i en Sag, eller saa let løse Vanskeligheder og Forviklinger, og herved fik han en overordentlig Indflydelse i Raadet. I moralsk Henseende var han derimod en fuldkommen forvorpen Personlighed uden den fjerneste Sky for Gud eller Mennesker; en umaadelig Rovbegjærlighed og en umættelig Nydelsessyge vare de eneste Drivfjedre til alle hans Handlinger. For Gunst og Gave lod han sig finde villig til at vie mange Menneskers Liv eller hele Stæders Velfærd til Undergang, og saaledes erhvervede han sig i kort Tid store Rigdomme; men at anvende disse Rigdomme i ædle eller almennyttige Øjemed var en Tanke, der laa ham saa fjern som mulig; han bortødslede dem derimod for at tilfredsstille sine raaeste sanselige Lyster som Fraaseri og Drukkenskab. Man sagde om ham, at han inddelte sit Dagværk i to Dele; indtil Frokosten pønsede han kun paa at flaa Kejserens Undersaatter; Resten af Dagen tilbragte han med Svir og alle Arter Udsvævelser, til han sluttelig sank hen i en dyrisk Tilstand og fuldstændig Bevidstløshed.

Tribonian, Kejserens Rigskansler, Kvæstor og Kabinetsraad, var i mange Henseender en fuldkommen Modsætning til sin Kollega Johannes. Tribonian var en blid, høflig og omgængelig Herre, der udmærkede sig ved sin kolde, beregnende Forstand og en saa usædvanlig Lærdom og videnskabelig Dannelse, at han i denne Henseende ikke blev naaet, end sige overgaaet af nogen anden; for saa vidt havde Justinian truffet den rette Mand for sin Lovgivningsvirksomhed. Ogsaa Tribonian lod sig imidlertid beherske af en dæmonisk, uimodstaaelig Rovbegjærlighed, som han dog søgte at dække ved alle Slags Kunstgreb, og i manges Øjne traadte hans Havesyge i Skyggen for hans store Lærdom; mere skarpsynede Folk kunde Tribonian dog ikke skuffe, og Kjendsgjerninger talte ofte kun altfor tydelig; de viste, at Tribonian af Pengebegjærlighed var Mand for at sælge Retten og drive en fuldstændig Handel med Love; man paastod rent ud, at Tribonian for Penge dagligdags var beredt til at afskaffe Love eller sætte de gamle igjen i Kraft, alt efter Kjøberens Ønske.

Dette var Hoffets Hovedpersoner. I Justinians første Regeringsaar undgik dog baade Johannes og Tribonian at blive Gjenstand for en almindelig og offentlig Misfornøjelse, thi Folket var fuldkommen optaget af sine Partikampe paa Rendebanen. Imidlertid havde begge en Anelse om, hvilken Fare der kunde true dem, hvis der skulde indtræde en Vending i Tingene, hvis Folket skulde falde paa at tænke paa sine egentlige Interesser, og begge Ministre saa vel som Kejseren selv vare derfor ivrig betænkte paa at vedligeholde og opflamme Partilidenskaberne under Legene i Circus; saaledes haabede de med største Lethed at aflede Folkets Opmærksomhed fra Statssagerne.

Hoffets Skalten og Valten var dog ingenlunde aldeles ubekjendt, og Resultatet af Justinians fire første Regeringsaar var vel endnu ikke en høj og lydelig Misfornøjelse, men dog en vidt udbredt og umiskjendelig Misstemning. Denne

Misstemning vovede sjeldent at lægge sig lydelig for Dagen og havde heller ikke endnu afgjort koncentreret sig mod bestemte Personer; man vidste ikke ret, om man skulde vælte Skylden for den slette Styrelse, for virkelige eller formentlige Misgjerninger over paa de underordnede Embedsmænd eller paa Ministrene, eller om man skulde gjøre selve de allerhøjeste Personer ansvarlig herfor; hvem havde endelig Hovedskylden, Kejseren eller Kejserinden? Den voxende Misstemning samlede sig saaledes i al Almindelighed mod hele Regeringsmaskineriet og smeltede herved sammen med den instinktmæssige Tilbøjelighed til Omvæltninger, der næsten var bleven en Tradition i det romerske Rige, og netop herved blev Faren saa meget desto større; thi Konstantinopels Befolkning talte sikkert mellem 6—700,000 Mennesker og bestod for største Delen af et letfængeligt, uroligt Proletariat.

Saaledes var Jordbunden forberedt og blev nu yderligere undergravet af en tredobbelt Opposition, der hver for sig forfulgte bestemte Formaal; om denne forskjelligartede Opposition kunde den uklare misfornøjede Stemning lidt efter lidt samle sig og komme til Klarhed.

IV. Den dynastiske Opposition.

Som vi allerede have set, var Sidelinien af Leo I's Dynasti bleven fortrængt fra Tronen af Lykkeridderen Justin; men Kejser Anastasius's Neveuer, Hypatius, Pompejus og Probus, havde dog ingenlunde opgivet deres Fordringer, ikke engang da det nye Dynasti syntes befæstet ved Justinians Tronbestigelse. De havde dog føjet sig og maatte føje sig i de bestaaende Forhold; thi en Udvandring eller frivillig Landflygtighed var ikke raadelig i hine Tider, hvor i Følge byzantinsk Opfattelse Rigets Grænser faldt sammen med Civilisationen. De maatte altsaa lægge Dølgsmaal paa deres Forventninger og havde bibeholdt deres gamle og over-

taget nye Værdigheder og Embeder under det nye Dynasti; de vare alle tre Medlemmer af Senatet, Patriciere og Konsularer, og de færdedes med sorgløs Mine i Hoffets Kredse, hvorfra de ikke kunde holde sig borte. Denne deres Sorgløshed var dog kun en Maske, i Stilhed nærede de endnu Forventning om en Vexling i Sagernes Stilling. Ikke blot med Misundelse, men ogsaa med Foragt saa de ned paa den kronede Bondefamilie, som kun møjsommelig vidste at indordne sig under de selskabelige Former; i Sammenligning med disse Bønder kunde de gjøre sig til af en høj, nedarvet Dannelse, den fornemste Herkomst og tidlige Æresbevisninger; deres Familie var nemlig en af Rigets fornemste Adelsfamilier, der endog udledede sin Herkomst fra Pompejus den store, og under deres Onkels Regering, inden nogen endnu drømte om en Justinian, havde de alle tre beklædt Konsulatet i tre paa hinanden følgende Aar, først Hypatius i Aaret 500, derpaa Pompejus og Probus. De vare altsaa alle nu i en moden Alder, og Hypatius var efter al Rimelighed den ældste af dem. For øvrigt vare de ikke Brødre, men Fætre; thi Hypatius var Anastasius's Søstersøn, Pompejus hans Brodersøn, medens Probus's Slægtskabsforhold ikke lader sig bestemme.

I Grunden var enhver af de tre Slægtninge lige forhippet paa Kronen; da Kejser Anastasius henimod sit Livs Ende var betænkt paa at udnævne en Tronfølger, havde han vaklet mellem de tre Mænd, og i ethvert Tilfælde vilde hans Valg have indskrænket sig til dem alene. Den farlige Ære at gjælde som Tronprætendent tilfaldt dog Hypatius, og hverken Pompejus eller Probus vare til Sinds at gjøre ham samme stridig. Hypatius var ogsaa den mest fremtrædende ved Alder, Erfaring, krigeriske Bedrifter og vexlende Skæbne. Han var kjæk, dristig, ja selv forvoven; allerede i Onklens Levetid havde han udmærket sig først i Perserkrigene og erobret Staden Amida tilbage, senere mod Barbarerne ved Donau; men her udsatte han sig saaledes

for Fare, at han sluttelig blev taget til Fange af Barbarerhøvdingen Vitalian, blev lagt i Lænker, indespærret i en Hule og senere i Akras; først efter tre Aars Lidelser kom han i Aaret 515 paa fri Fod igjen. Under Justin havde man i Begyndelsen Mistro til ham, og han blev derfor tilsidesat; men i Aaret 524 fik han Overbefalingen mod Perserne, maaske netop for at fjerne ham fra Hovedstaden. Justinian betragtede Hypatius med mere ugunstige Blikke end Onklen; det syntes ham farligere at have Medbejleren i Spidsen for en Hær end under sin Kontrol i Hovedstaden; derhos var Hypatius, og vistnok ikke uden Grund, slet anskreven ved Hoffet, og til sidst blev han ligefrem anklaget for forræderiske Rænker af sin Underbefalingsmand Rufinus. Han blev nu strax afskediget og afløst af Belisarius; der blev indledet en Højforræderiproces mod ham, og flere af hans fortrolige Venner bleve pinte paa det grusomste for at faa Bekjendelser ud af dem. Der fremkom dog ikke videre Beviser, man kunde ikke gaa længere i Sagen, og det hele blev beroende ved Afsættelsen; det er tvivlsomt, om disse Begivenheder indtraf lidt før eller lidt efter Justinians Tronbestigelse.

Fra dette Øjeblik maatte Hypatius opholde sig i Konstantinopel, fuld af bitter Harme mod Kejseren og pint af utilfredsstillet Ærgjerrighed; han turde ikke opgive sit Senatorembede og sin Stilling ved Hoffet uden paa ny at vække Mistanke og sætte sit Liv paa Spil; men blev han i sin Stilling, maatte han nedlade sig til et foragteligt Kryberi og Hykleri, der dels krænkede hans virkelige Æresfølelse, dels hans personlige Stolthed. Under disse krænkende og ydmygende Forhold kunde intet i Længden fængsle, trøste eller opmuntre han, hverken den Anseelse, han nød i vide Kredse, eller hans blomstrende Børneflok eller hans opofrende, elskende Hustru.

Hypatius's Hustru Maria er en af de faa Personer

fra Datidens højere Samfundskredse, ved hvem vi kunne dvæle med ublandet Glæde; af alle de Personer, der træde frem i Forgrunden af de her skildrede Begivenheder, er hun den eneste, virkelig dydige Karakter. Hun udmærkede sig ikke alene ved personlig Ynde og Elskværdighed, men ogsaa ved sine sjældne Aands-Egenskaber. I sit ægteskabelige Liv lod hun sig udelukkende lede af en dyb Kjærlighed til og Omhu for sin Mand, der dog var saa forskjellig fra hende i Væsen og Karakter. Samtiden roste hende især for hendes klare Forstand og beundringsværdige Fordringsløshed. Med et klart og roligt Blik overskuede hun de bestaaende Forhold og fraraadede sin Mand ethvert Vovestykke; hun følte sig inderlig stolt og lykkelig i Kredsen af sine Børn, hun satte den sikre Familielykke og det stille Familieliv over alt andet, og ønskede saare nødig at bytte alt dette bort mod en Kejserkrones tvivlsomme Lykke. Hun søgte derfor, men forgjæves, at faa sin Mand til at opgive alle længselsfulde Forhaabninger og ærgjerrige Drømme.

Alt, hvad Maria undertiden opnaaede hos sin Mand blev strax igjen tilintetgjort ved en modsat Indflydelse. Hypatius havde et betydeligt Parti ikke blot blandt Folket, men ogsaa i de højere Kredse. Nogle af hans Tilhængere mente det vistnok ærlig med deres Hengivenhed og lode sig kun lede af Omhu for det offentlige Vel; andre derimod lode sig bestemme af Had til Justinian, de fleste endelig vare selv ærgjerrige og havesyge og haabede under et Tronskifte at kunne vinde personlige Fordele, Embeder og Værdigheder. Derimod vare alle disse Venner enige om at ægge Prætendentens Uvilje, at opretholde hans synkende Forventninger og at anspore ham til fast Vilje og dristig Handling. Til hans ivrigste og mest fortrolige Tilhængere hørte Julius, der en kort Stund havde været Justinians Hofpræfekt, men snart havde maattet vige for Kejserens nye Yndling, Johan fra Kappadokien, fremdeles en vis Præfekt Eulogius og Senatoren Dexikrates, der havde beklædt Konsulatet i Aaret 503

umiddelbart efter Kejser Anastasius's tre Neveuer og saaledes maaske var en Slægtning af dem.

Forrest i Rækken blandt Hypatius's Tilhængere stod imidlertid hans Fætter Pompejus. Han var dog mere en voldsom end en udholdende Karakter; uafladelig opmuntrede han til en Afgjørelse, om hvis heldige Udfald han ikke nærede den ringeste Tvivl; derfor viste han sig kun som en saa meget ynkeligere og jammerligere Person, hver Gang hans Ønsker vare glippede; han delte ingenlunde Hypatius's Stolthed og føjede sig ogsaa lettere efter Omstændighederne; han var snarere i Besiddelse af Ærgjerrighed end en egentlig Æresfølelse; thi ganske vist tragtede han ivrig efter Ære og Magt, men Livet var ham dog kjærest af alt, og saaledes var han en Blanding af en Despot og en Slavesjæl. For øvrigt var ogsaa han omgivet af en Børneflok og havde en elskværdig, dydig Hustru Anastasia ved sin Side, hvem man navnlig roser for Velgjørenhed og Fromhed. Selv Kejseren var fængslet af hendes Elskværdighed og greben af en dyb Lidenskab for hende; uden at mindes sin »ham af Gud skjænkede« Hustru vovede Justinian med en Tyrans haanende Overmod at efterstræbe sin Medbejlers Hustru; men hans Fristelser glede af paa Anastasias Æresfølelse; trods denne tragiske Situation træder Pompejus's Hustru dog kun frem i Begivenhedernes Baggrund.

Noget lignende gjælder om den tredje Fætter Probus: han delte vistnok sine Slægtninges Ønsker, men synes ikke at have næret Haab om, at disse Ønsker lode sig realisere, ikke heller at have deltaget i deres Stemplinger; derimod synes han at have sluttet sig til Hoffet med større Oprigtighed end Hypatius og Pompejus; i det mindste nød han endnu Kejserens Gunst efter Højforræderiprocessen mod Fætteren, og forskjellige vigtige Missioner bleve ham betroede.

Saaledes var den dynastiske Opposition beskaffen, som

næppe havde havt nogen Udsigt til Held, hvis den ikke var bleven støttet af Oppositionen fra Rendebanen.

V. Oppositionen fra Circus.

Fra den romerske Kejserstats Begyndelse voxede Circuslegene mere og mere i Betydning; thi Herskernes Politik gik netop ud paa at drage Folkets Opmærksomhed bort fra de offentlige Anliggender ved Theaterforlystelser af enhver Art, og blandt disse vare navnlig Væddeløbene mest afholdte. Man kunde ved saadanne Festligheder se Hundreder af Dobbelt-Forspand optræde; gruppevis, mest fire og fire ad Gangen, joge de om Kap henad Arenaen. Vognene kjørte ind fra den ene Side af Indkjørselen og vendte i en stor Bue tilbage igjen fra den modsatte Side; den største Vanskelighed havde Vognstyreren at overvinde i Midten af Buen ved Drejeporten, hvor der stod en Afvisersten, og hvor det nu gjaldt om at dreje Vognen, uden at denne under den voldsomme Væddekjørsel blev slynget ud af Banen. De Vognstyrere, som først naaede Maalet, bleve kronede som Sejrherrer, og Kejseren udøvede ofte Dommermyndigheden i højst egen Person.

Det blev alt tidlig Skik og Brug, at Vognstyrerne som Kjendemærke bare forskjellig farvede Baand og Klædninger; oprindelig brugtes kun hvide og røde Mærker, senere kom blaa og grønne til. Deltagerne i Løbene sluttede sig efter eget Tykke til den ene eller anden Farve; men alt i det andet Aarhundrede havde de sidstnævnte Farver faaet saa aldeles Overhaand, at de røde og hvide ikke mere dannede særskilte Afdelinger, men gik op i de to andre. Hver Farve betegnede nu en Slags Korporation, der omfattede ikke blot Vognstyrerne, men alle de Personer, som ved Pengebidrag eller paa anden Maade støttede de respektive Farver og saaledes bleve delagtige i deres Partis Ære og Sejre; hver Korporation havde sine Stalde, Vognskure o. s. v.

samt et stort Antal af Embedsmænd; deres Forstandere kaldtes Magistri, Domini og Demokrati, medens Navnet: »Folkene« (populi eller δῆμοι) jammerlig nok var sunket ned til at betyde de enkelte Circuspartiers Tilhængere. I en Stat, hvor der ikke findes den ringeste politiske Frihed, saaledes som Tilfældet var paa Kejsertiden, maa Partilysten give sig Luft paa andre Maader, og saaledes greb da ogsaa Skinsygen mellem den blaa og grønne Farve efterhaanden om sig med større og større Kraft, tilintetgjorde enhver Interesse for det offentlige og udartede sluttelig til de mest fanatiske Partikampe, der gjennemtrængte alle fra det simple Publikum gjennem alle Samfundets Lag lige op til Hoffet og selve Kejserfamilien. Partiernes Raab: »Sejr! Sejr!« der udbrøltes som Opmuntring til deres respektive Vognstyrere, gave hyppig Anledning til voldsomme Stridigheder og blodige Kampe.*)

Disse fanatiske Partikampe naaede deres højeste Maal i det byzantinske Rige. I alle Stæder, hvor der fandt Circuslege Sted, var Befolkningen ogsaa delt ved den fjendtlige Modsætning mellem de blaa og de grønne. Det mest lidenskabelige Præg fik dog Partivæsenet i selve Konstantinopel, hvor det gjennemtrængte det hele Folk, saa at det bestandig blev vanskeligere og vanskeligere at holde sig neutral. Partitvistighederne trængte ind i de snævreste Kredse, de banede sig Vej gjennem alle Samfundets Lag, gjennem alle Stænder og Korporationer, ja ind i selve Familivet. Under Legene kom det ikke sjældent til Brydninger og blodige Optrin mellem de tvende Partier; under Anastasius's Regering kom Partierne saaledes i Aaret 501 til et saa blodigt Haandgemæng i selve Circus, at ikke mindre end tre Tusinde bleve slaaede ihjel. Saadanne Be-

---

*) Den latinske Form: vincas! (βίγκας) brugtes selv i Byzants næsten hyppigere end den græske Form: νίκα! dette Tilraab svarede for øvrigt ogsaa til vort „Hurra!“ eller „Leve“.

givenheder medførte naturligvis større og større Virkninger. Det gjensidige Had mellem de enkelte slog dybere og dybere Rod og tog hverken Hensyn til Venskab eller Frændskab; Faderen kom i Splid med Sønnen, Brodere med Broderen, ja selv Manden med sin Hustru; thi skjønt Kvinderne aldrig besøgte Theatrene, bukkede de dog under for den smittende Partisyge og lode sig hvirvle ud i denne fanatiske Tummel.

Det er dog umiskjendeligt, et vist politisk Moment spillede en Rolle i Partivæsenet paa Rendebanen, skjønt det ganske vist ikkun sjældent træder klart frem for Dagens Lys, hvorfor selv politiske Historieskrivere have overset denne Side af Sagen. Da nemlig Kejserne og Hoffet aabent plejede at tage Parti for en af de tvende Farver, fulgte med Nødvendighed heraf, at Regeringens Tilhængere sluttede sig til samme Farve, medens Modpartiet gik den modsatte Vej; de forskjellige Farver betegne altsaa, ret beset, den borgerlige Modsætning mellem det ministerielle og Opposions-Partiet; det første Parti omfattede alle de begunstigede og hengivne Elementer, hvorimod det andet bestod af de misfornøjede og tilsidesatte. Paa den ene Side stod alt, hvad der hang sammen med Hoffet, Regeringen og Bureaukratiet, paa den anden Side alt, hvad der materielt led eller mente at lide under det herskende System og den partiske Bestyrelse. Af denne Grund indtog Kejserens Farve ogsaa Ærespladserne i Circus, de sade til højre for den kejserlige Loge, medens Modpartiet var henvist til den venstre Side. Circuspartierne spillede saaledes ogsaa en politisk Rolle, og herskesyge, rænkefulde Partigængere vidste ofte at drage Fordel deraf. Det er en Kjendsgjerning, at dette var Tilfældet i det mindste under Justinians Regering; bag Modsætningen mellem de fjendtlige Farver dulgte sig aabenbart en dynastisk Opposition.

Anastasius, altsaa det gamle Dynasti, havde i sin Tid begunstiget de grønne og baaret deres Farver, hvorfor han

ofte nok havde været udsat for de blaas Uvilje og Had. Det nye Dynasti, navnlig Justinian, sluttede sig omvendt med al Iver til de blaa, søgte en kraftig Støtte for Tronen i dette Parti og begunstigede det paa enhver Maade. Kun de blaa bleve delagtige i de kejserlige Naadesbevisninger, kun de kunde opnaa offentlige Embeder; talrige Ulovligheder, ja selv Forbrydelser fra deres Side gik upaatalte hen; thi ikke blot Hoffet og de administrative Embedsmænd, men ogsaa Medlemmerne af Dommerkollegierne, Borgemesterens Personale, Politiinspektørerne, Assistenterne og Betjentene hørte gjennemgaaende til de blaa, — i det mindste efter det ydre; thi det er rigtignok sikkert, at der ogsaa gaves politisk misfornøjede og Modstandere af Regeringen paa denne Side; men i Ord og Daad at bekjende sig til den grønne Farve vilde have forraadt disse Mænds oppositionelle Sindelag, og de vilde have mistet deres Ansættelser. Var der paa den ene Side saaledes blandt de blaa mange, som i al Hemmelighed hørte til de grønne, fandt det omvendte naturligvis ogsaa Sted; mangen Person, der hørte til de grønne, vilde være bleven en ivrig blaa, hvis han derved havde kunnet opnaa et Embede eller en Naadesbevisning. Nu saa de grønne sig trængte tilbage, ja endog forfulgte paa enhver Maade. I deres Konflikter med de blaa fik de aldrig Ret for Politiet eller Dommeren; deres Ulovligheder gik man ivrig paa Spor efter, alt, hvad man kunde lægge dem til Last, blev ivrig straffet, og ikke sjældent hændtes det, at man uretfærdig gav dem Skylden for Forseelser, ja endog for Forbrydelser, som de blaa i Virkelighed havde begaaet; thi disse trodsede paa deres Strafløshed, tillode sig alle Haande Udskejelser, ja bævede end ikke tilbage for aabenlyse Ugjerninger. Om Aftenen lurede de flokkevis ved Gadehjørnerne paa deres Modstandere for at udplyndre og myrde dem; det blev anset for en Æressag at nedstøde en værgeløs Modstander; ved Trusler pressede de Penge ud af de rige, nødte Kreditorer til at give deres Skyldnere

Kvittering og tvang Dommerne til uretfærdige Domme. Det forstaar sig af sig selv, at disse Heltegjerninger fra de blaas Side ogsaa af og til forledte de grønne til at gjøre Gjengjæld, men i saa Fald maatte de da igjen svært bøde. I øvrigt talte de blaa naturligvis talrige Medlemmer, der ikke toge Del i deres Fællers Slyngelstreger, ja rent ud misbilligede dem.

Hvad der særlig maatte forøge Regeringspartiets Overmod og Tøjlesløshed, var den Omstændighed, at Kejserinde Theodora af personlige Grunde nærede en dyb Uvilje mod de grønne. Den Gang nemlig hendes Fader Akacius var død og hendes Moder havde indladt sig i et andet Ægteskab, var hun og hendes tvende Søstre af Moderen bleven sendt hen til Circus for at ansøge om Faderens Embede til Gunst for Stiffaderen. Som det var Skik og Brug, traadte de stakkels smaa frem med Kranse om Hovedet og Blomsterguirlander i Hænderne; de bade de grønne om Medlidenhed, men bleve barsk afviste, Theatermesteren havde allerede lovet Faderens Post bort. Derimod forbarmede de blaa sig over dem, de trængte netop til en Dyrepasser og uden at betænke sig gave de Børnene Løfte om den usle Post. Fra dette Øjeblik holdt Theodora med brændende Lidenskab fast ved det blaa Parti, medens hun grundig hadede de grønne, og saa snart hun var naaet til Magtens Tinde, gav dette Had sig Luft i en aaben Forfølgelse.

Efter det her anførte kan det ikke være paafaldende, at en stadig voxende Harme og Lyst til Omvæltning greb om sig hos de undertrykte grønne; deres Stilling var bleven utaalelig, og de længtes tilbage til Anastasius's Tider, da de udgjorde det herskende Parti. Derfor satte de nu al deres Haab til hans Søstersøn Hypatius; de gjorde med Sikkerhed Regning paa, at han vilde vandre i sin Onkels Fodspor, og at deres lykkelige Tid vilde vende tilbage, naar han blot blev Kejser. Saaledes hørte de grønne til den dynastiske Opposition og længtes efter en Omvæltning.

Trods alt dette var det dog endnu altid tvivlsomt, om denne borgerlige og politiske Uvilje kunde strække til; om man ene og alene turde sætte sin Lid hertil og begynde Kampen mod Regeringen.

VI. Den kirkelige Opposition.

Under disse Omstændigheder blev det af stor Betydning, at der ved Siden af Oppositionen fra Circus ogsaa gjorde sig en kirkelig Opposition gjældende, som havde sit Udspring i selve de kristelige Hovedlæresætninger.

Allerede tidlig vare de forskjellige kristelige Menigheder blevne splidagtige og komne i theologiske Kjævlerier angaaende Dogmerne om Treenigheden og om Kristi Person. Mange syntes, at Treenighedslæren stod i uopløselig Strid med Kristendommens sikreste Grundlag, Læren om én Gud og Budet: »Du skal ikke have andre Guder ved Siden af mig«; men at man derved i en betænkelig Grad nærmede sig det hedenske Afguderi. Treenighedslæren blev derfor bekæmpet af et talrigt Parti, som man kan sammenfatte under Navnet: Monotheisterne; men denne Monotheisme slog ind paa en dobbelt Vej, en rationalistisk og en mystisk. Den første, mere forstandsmæssige, greb navnlig om sig i Vesten, den mystiske Retning tiltalte mest Østens Befolkning, medens Orthodoxien søgte at holde en Middelvej mellem de to Retninger; de rationalistiske Monotheister, som i Begyndelsen repræsenteredes af Theodotianerne, senere af andre Sekter, hævdede: »Der gives kun én Gud, selvfølgelig var Kristus et Menneske«; de mystiske Monotheister droge den modsatte Slutning: »Der gives kun én Gud, følgelig er Kristus denne ene Gud«.

Modsætningen mellem de to Retninger tabte i Tidernes Løb noget af deres Braad; den rationalistiske Retning omdannedes i det fjerde Aarhundrede til Arianismen, den mystiske til Monophysitismen. Medens Katholikerne lærte:

»Kristus er i Væsen lig med Faderen«, hævdede Arianerne: »Kristus er ikke i Væsen lig med Faderen, men ham underordnet«, og medens den orthodoxe Retning fremdeles vilde hævde: »I Treheden som Treenighed vedbliver Guds Enhed at bestaa, men den guddommelige Natur i Kristus er forenet med en menneskelig«, paastod Monophysiterne: »Enheden i Treheden kan kun hævdes, naar man ikke anerkjender to Naturer i Kristus, men kun én, udelukkende guddommelig; thi ved at antage en anden, en menneskelig Natur, nødes man til at anerkjende en fjerde Person, der ikke har nogen Plads i Treenigheden«. Disse to forskjellige Retninger vare dog endnu lige farlige i den orthodoxe Kirkes Øjne; thi den første syntes at opfatte Kristus under et altfor menneskeligt, den anden under et altfor guddommeligt Synspunkt; den arianske Lære blev derfor forkjætret i Aar 325 paa Kirkeforsamlingen i Nikæa; den monophysitiske Retning i den Form, hvorunder den forsvaredes af Eutyches, havde i Aar 451 samme Skæbne i Chalcedon. De paafølgende strænge Forfølgelser vare dog frugtesløse, Arianismen med sit rationalistiske Dogme udbredte sig sejrrig i hele det vestlige Evropa og Afrika, og alle de goto-germaniske Nationer, der gik over til den kristne Religion, hyldede Arianismen paa Frankerne nær. Den monophysitiske Lære udøvede særlig en mystisk Tiltrækningskraft paa de østlige Folkeslag, vandt navnlig talrige Tilhængere i Ægypten og Syrien, ja udbredte sig ogsaa i det østlige Evropa, særlig i selve Konstantinopel, hvor Dynastiet Leo-Anastasius dels lod denne Vranglære have frit Spillerum, dels endog ligefrem begunstigede den.

Vi have allerede paavist,*) hvorledes Justinian troede sig kaldet til ved Edikter og Befalinger at opretholde Enheden i Trosætningerne. Hans orthodoxe Iver vendte sig først mod Arianerne. Forfølgelserne begyndte allerede un-

---

*) Se S. 454.

der Onklen Justin; de arianske Kirker blev lukkede med Vold, deres store Rigdomme i Guld- og Sølvkar, i Huse, Jordejendomme o. s. v. uden videre bortsolgte til Fordel for Kejserens Kasse, og Menighederne tvungne til at frasige sig deres Fædres Religion. Landbefolkningen satte sig mange Steder til Modværge, og Trosenheden blev kun gjennemført ved Blodsudgydelser; mange vilde hellere dræbe sig selv end underkaste sig Despotens Bud, andre foretrak at udvandre. Disse Forfølgelser naaede ingenlunde deres Maal at tilintetgjøre Arianismen, som jo nærmest havde sin Hovedstyrke udenfor det byzantinske Rige i de barbariske Riger, og her kunde jo hverken den kejserlige eller den kirkelige Bandstraale ramme den; men disse Forfølgelser bevirkede kun, at de goto-germaniske Regeringer, som tidligere i Reglen havde vist sig meget hensynsfulde mod anderledes troende, nu begyndte at gjengjælde lige med lige.

Ved den ovenfor omtalte Lov af Aar 528*) rettede Justinian dernæst sine Vaaben mod Monophysiterne; dog fordømte han nærmest kun den alt forsvundne Eutychianisme, men behandlede derimod de nyere Former af Monophysitismen med større Skaansel, aabenbart af Hensyn til det uhyre Tal af Bekjendere, de talte indenfor hans Riges Grænser. Vi skulle ganske kort anføre nogle af den nyere monophysitiske Retnings Hovedsætninger, som ville vise, hvori de afvege fra det kejserlige Dekret. Monophysiterne fordrede blandt andet en bestemt Anerkjendelse af deres Lære om den ene, udelukkende guddommelige Natur i Kristus; de vilde have de chalcedonske Beslutninger udtrykkelig forkjætrede, da bemeldte Kirkeforsamling havde hævdet tvende Naturer, følgelig anerkjendt en fjerde Person i Treenigheden; de fordrede en udtrykkelig Indrømmelse af, at Kristus fuldstændig var en Væsensenhed med Treheden ɔ: den treenige Gud, og at »Kristi Undere og Lidelser« ikke

---

*) Se S. 454.

henførtes til tvende forskjellige Naturer, men til en og samme Natur; de vilde kun i denne Forstand modtage Daaben paa én Gud, paa én Natur i Kristus o. s. v. o. s. v. Lige over for disse Fordringer og Paastande gav det justinianske Dekret kun tvetydig og halv Besked. Justinian havde nogenlunde føjet sig i den monophysitiske Udtryksmaade, men var ingenlunde gaaet ind paa Aanden i deres Fordringer. Han indrømmede ubetinget, at der ved »Undere og Lidelser« var tænkt paa en og samme Person, men vilde ved Siden heraf hævde, at Enheden i Kristi Person ingenlunde ophævedes ved de to Personer; han afviste udtrykkelig Beskyldningen om at antage en fjerde Person, men blev dog staaende ved den Distinktion, at Kristus vel var »lig i Væsen med Faderen efter sin guddommelige, men ogsaa lig i Væsen med os efter sin menneskelige Natur«; han indrømmede, at »Guds Søn, Gud af Gud, havde baaret Korset«, men dog kun, for saa vidt han var bleven Menneske; med ét Ord, det var saa langt fra, at han hævede de chalcedonske Kirkebeslutninger, at han tværtimod snarere gav dem en ny Sanktion.

Monophysiterne saa sig saaledes afviste i deres Grundlærdomme og deres Hovedfordringer; de følte sig middelbart ramte ved Justinians Bandstraale mod Eutychianerne, og de saa sig umiddelbart truede ved de kejserlige Straffetrusler mod alle dem, som fremtidig bleve overbeviste om nogen fra Justinians Opfattelse afvigende Mening. Nogen egentlig Forfølgelse havde de vel næppe at befrygte paa Grund af deres store Mængde, saa meget mere som selve Kejserinden heldede til deres Lære og vel skulde vide at afvende saadanne Slag fra dem; men det maatte dog krænke dem at se sig tilsidesatte, haanede og spottede ved Siden af Katholikerne; de skulde finde sig i at brændemærkes som Kjættere, skjønt de formente, at deres Bekjendelse var værdigere, frommere og mere rettroende end disse »falske Orthodoxe«, som Justinian begunstigede saa ivrig og saa

partisk. Paa Kejseren kastede Monophysiterne altsaa deres hele Had; de dannede den kirkelige Opposition.

Ogsaa denne Modsætning voxede nu sammen med Oppositionen fra Circus; ligesom de dynastiske og de borgerlig-politiske saaledes antoge ogsaa de religiøse Modsætninger en Farve; det orthodoxe Parti smeltede sammen med det blaa Regeringsparti, Monophysiterne med de grønnes Opposition. Denne Kjendsgjerning have den nyere Tids Kirkeforfattere helt og holdent overset, de historiske Forfattere have kun antydet dette, og dog kan der ikke være den ringeste Tvivl om dette betydningsfulde Punkt; thi de grønnes Løsen var netop: »Vi ville kun modtage Daaben i Eens Navn, det er paa den ene i den væsensene Trehed«. Naturligvis vilde det dog være en Fejltagelse, om man antog, at de grønne og Monophysiterne fuldkomment gik op i hinanden; tværtimod havde Monophysiterne ogsaa Overvægten iblandt den neutrale Del af Befolkningen, ja deres Lære talte vel ogsaa enkelte Repræsentanter i selve de blaas Rækker, hvilket jo saa meget lettere lod sig gjøre, som her nærmest var Tale om usynlige Tanker, ikke om synlige Kultusformer; kun saa meget ville vi her hævde, at Flertallet af de grønne vare Monophysiter, og at Monophysiternes Flertal holdt med de grønne.

Saaledes samlede den forskjelligartede Opposition, den dynastiske, den circensiske og den kirkelige, sig dog sluttelig i en eneste forvirret Knude, og saaledes var der ved Begyndelsen af Aaret 532 Stof nok til Gjæring og Misfornøjelse; der udfordredes kun en eneste Gnist, og Oprøret vilde paa alle Punkter slaa ud i lys Lue.

(Forts.)

F. G.

